ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1er
SAMEDI
1 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.956
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — No 13.956

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԷԼՏՈՐԱՏՕ ՄԸ՝ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԸ

— o —

Լոնտոնի մէջ Սեպտեմբեր 19ին, Հարաւային Բեւեռի համաձայնագիրը կնքած 13 երկիրներու խորհրդակցական բնոյթի իններորդ համախմբումին բացումը կատարուեցաւ: Մասնակցող երկիրներն են 1959ին Ուաշինկթընի մէջ համաձայնագիրը ստորագրած 12 Պետութիւններ՝ Հարաւ. Ափրիկէի Հանրապետութիւն, Արժանթին, Աւստրալիա, Պելժիա, Չիլի, Միացեալ Նահանգներ, Ֆրանսա, Անգլիա, Ճափոն, Նորվեկիա, Նոր Զելանտա եւ Խորհ. Միութիւն: 13րդը՝ Լեհաստան, Յուլիսին դարձաւ իսկական անդամ Հարաւ. Բեւեռի «ակումբ»ին:

Երկու դար շարունակ, այսինքն՝ Հար. Բեւեռի յայտնաբերումէն ցայսօր, մարդոց հետաքրքրութիւնը միայն գիտական նկարագիր ունեցաւ: Ճիշդ է, որ քանի մը երկիրներ, յատկապէս Անգլիա, Չիլի եւ Արժանթին, գերիշխանական ակնկալութիւններ հրապարակ դրին, սակայն «ակումբ»ը, մանաւորապէս անդամներէն երկու գեր–մեծերը՝ Մ. Նահանգներ եւ Խորհ. Միութիւն, մերժեց ընդունիլ եւ հարցը մինչեւ հիմա կը մնայ առկախ:

Ճշդենք, թէ շրջանը աշխարհի տարածութեան մէկ տասներորդը կը ներկայացնէ: Միւս կողմէ թաղուած է մէկուկէս եւ աւելի խտութիւն ունեցող սառնակոյտի տակ:

Սակայն հիմա մասնագէտները կը մտածեն եւ արդէն լուրջ հետազօտութիւններ ալ կատարուեցան հաստատելու համար, թէ Բեւեռին հայող ջրային տարածութիւններուն խորքը մեծ քանակութեամբ քարիւղ եւ կազ կայ: Սառնակոյտերուն տակ, հողին ընդերքը կը գտնուին օգտակար հանածոներ, յատկապէս երկաթ եւ ածուխ: Աւելին՝ այս ծայրամասը կամ ծայրագաւաթը մինակը մոլորակին անոյշ ջուրին 66 տոկոսը կը բովանդակէ:

Համաձայնագիրով, ոչ միայն գերիշխանական իրաւունքները կը մերժուին, այլեւ Բեւեռը ապազինեալ գօտի է վերածուած, վայր մը, ուր արգիլուած է զինուորական եւ հիւլէական կայաններու, փորձերու հաստատումը եւ կատարումը: «Ակումբ»ի անդամ 13 երկիրները, փաստօրէն, շրջանը լաւ պահպանուած սեփական ստացուածքի մը վերածած են: Եւ, հետեւաբար, մտահոգ են, որ Երրորդ աշխարհը ՄԱԿի ճամբով իր իրաւունքը պահանջէ: Արդէն Սրի Լանքա՝ նախկին Սէյլան կղզին, Կինէ եւ այլ երկիրներ կը պահանջեն, որ Հարաւ. Բեւեռի հարստութիւնը «հասարակաց ժառանգութիւն» նկատուի, ինչպէս բաց ծովինը:

Յատկանշական կէտն այն է, որ ներկայիս «ակումբ»ի անդամ երկիրները, մանաւանդ երկու գեր–մեծերը, իրարու հաշիւներէ մղուած, չեն ուզեր օգտագործել կամ շահագործել շրջանի բնական հարստութիւնները, նոյնիսկ քարիւղն ու կազը: Նախ շատ մեծ դժուարութիւններ կան յաղթահարելիք, ապա օրինակ, Անգլիա, որ Հիւսիսային ծովի մէջ քարիւղ յայտնաբերած է, կը վախնայ որ նոր հանքադաշտերու երեւումով իր քարիւղին գինը նուազի: Խորհ. Միութիւն ծայրածիր Սիպերիան ունի իր աչքին առջեւ, մինչ որ կակղամորթի ձըկնորսութիւնը մեծ ծաւալ առած է իր եւ Ճափոնի միջեւ:

Թ. Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— o —

ՔՈՆՔՈՐՏԻ ԵՒ ԷՈՒԳԻՒՍԻ ՀԱՐՑԵՐԸ ՉԵՆ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

Պառ շատ անկեղծ մթնոլորտի մէջ է, ըստ դէտերու, որ կը տեսնուի խորհրդային ղեկավարներուն հետ բայց ինչ կը վերաբերի էուգիւսին Մոսկուաբջնելու արտօնութեան, կարելի չէր եղած հարցը լուծել, գոնէ խօսակցութեանց սկիզբը:

Պառ եւ Բրեժնեւ համաձայն եղած են սակայն ապազինման հարցերու շուրջ ինչպէս նաեւ հիւլէական զէնքերու ոչ–տարածման: Պառ ուզած է նաեւ, որ ինչպէս երկու տարի է Ֆրանսա կ'առաջարկէ, Խորհ. Միութիւն մասնակցի հիւսիս–հարաւ (հարուստ եւ աղքատ երկիրներ) ժողովին:

Առաջին օրուան խօսակցութիւններէն ետք, Նախարարապետը համեմատաբար գոհ էր թէեւ ոչ մէկ խոստում ձեռք ձգած էր էուգիւսին համար:

×

Ֆրանսա նախ ուրախացած էր որ Նիւ Եորքի Վերաքննութեան Ատեանը արտօնած է Քոնքորտի էջքը եւ յաղթանակ մը կը նկատէր եղածը բայց այս «յաղթանակը» գործնականին մէջ բան չի փոխեր քանի Նիւ Եորքի օդակայանին իշխանութիւնները, այս անգամ ալ որոշեցին դաշնակցային Գերագոյն Ատեանին դիմել: Դիմումին մէջ, իշխանութիւնները կը պահանջեն որ առկախէ Վերաքննութեան Ատեանին վճիռին գործադրելի բնոյթը:

Թերեւս օր մը Քոնքորտ ի վերջոյ, իր դատը շահի, բայց այս գնացքով, երբ շահի այլեւս հաւանաբար ժամանակավրէպ մօտէլ մը դարձած ըլլայ:

×

Շիրաքն էր անշուշտ, որ կը փակէր Հ. Հ. Հ.ի «խորհրդարանական օրերը» Մանթոնի մէջ եւ իր ճառին մէջ կ'ուզէր գլխաւորաբար շեշտել որ «մեր հակառակորդները չեն փոխուած»: Զուգեր որ Ձախի տարակարծութիւնները այն տպաւորութիւնը թողուն, որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը «բարեացակամութիւն պէտք է վայելէ»: Ընդհակառակն, Շիրաք առաւելաբար Ընկերվարական կուսակցութեան վրայ կը յարձակի (հաւանաբար աւելի անկէ կը «մտահոգուի»), շեշտելով. «Ընկերվարական կուսակցութիւնը, ինչպէս որ եղաւ, Համայնավար կուսակցութիւնը ինչպէս որ է, մեր ընկերութեան ապագային համար, Ֆրանսայի ապագային համար, ճերմակ–դդակ, դդակ–ճերմակ է»:

×

Ֆ. Միթերան Պոնի մէջ տեսնուեցաւ Շմիթի ու նաեւ Պրանտի հետ: Աւելի վերջ ընկերվարական պարագլուխը նաեւ Պրայթըն պիտի երթայ Աշխատաւորականները տեսնելու եւ աւելի ուշ՝ Պուլկարիա, ընկերվարական պատուիրակութեան մը գլուխը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 21–27)

ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան գացած է Իսլանտայի վարչապետը՝ Գէյր Հալթկրիմսըն, որ Խորհ. Միութեան կառավարութեան հրաւէրով Մոսկուա կը գտնուէր: Երեւանի օդակայանին մէջ Իսլանտայի վարչապետը դիմաւորուած է Հայաստանի վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի, Երեւանի քաղաքապետ Մուրադ Մուրադեանի, Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեանի եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններու կողմէ:

×

Իսլանտայի վարչապետը այցելած է Երեւանի տեսարժան վայրերը, Մատենադարանը, ուր պատուոյ մատեանին մէջ հետեւեալը գրած է. «Հայերն ու Իսլանտացիները հասարակաց գիծ մը ունին՝ յարգանքը իրենց պատմութեան հանդէպ, զոր կը սորվին իրենց հին ձեռագիրներէն: Շնորհակալութիւն ջերմ ընդունելութեան եւ հոս անցուցած անմոռանալի պահերուն համար»: Այնուհետեւ, Հայաստանի վարչապետը ի պատիւ հիւրին ճաշ մը տուած է, որու ընթացքին խօսք առնելով Ֆադէյ Սարգսեան, անդրադառնալէ ետք Հայաստանի նուաճումներուն, ըսած է մէջ այլոց. «Ծանր եղած է հայ ժողովուրդի ճակատագիրը: Դարեր շարունակ օտար նուաճողներու լուծին տակ, ան զրկուած է պետականութենէ: ԺԹ. դարու վերջերուն եւ Ի. դարու սկիզբին հայ ժողովուրդը դառն աղէտի ենթարկուեցաւ, որու գագաթնակէտը եղաւ 1915 թուականը, երբ Երիտասարդ Թուրքերը Արեւմտեան Հայաստանի մէջ ոչնչացուցին աւելի քան մէկուկէս միլիոն Հայեր: Ատիկա Ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնն էր, որուն նպատակն էր ոչնչացնել ամբողջ ժողովուրդ մը»: Ապա խօսք առած է Իսլանտայի վարչապետը եւ ըսած. «Հայաստան այցելութեամբ մենք հոգեպէս հարստացանք: Երբ եկանք ձեր Հանրապետութիւնը, մեզի դիմաւորեց ոչ միայն ջերմ արեւը, այլեւ սիրտերու ջերմութիւնը: Մասնաւորապէս կ'ուզէինք յիշատակել մեր այցելութիւնը Սպենդիարեան օփերան, ուր դիտեցինք «Գայեանէ» հիանալի բեմապարը: Կը փափաքէինք այդ տաղանդաւոր խումբը տեսնել մեզ մօտ՝ Իսլանտա: Հետաքրքրական շրջապտոյտ կատարեցինք Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ, տեսանք 1915 թուականի ցեղասպանութեան զոհերու յուշարձանը, որ ինքնին արուեստի հիանալի ստեղծագործութիւն է, սակայն ա՛լ աւելի մեծ տպաւորութիւն կը թողու, երբ նըկատի ունենաս այն ողբերգական դէպքը, որ կը մարմնաւորէ այդ յուշակոթողը»:

×

«ՀԱՅԿ. ԿԼԱՍԻՑԻԶՄԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Մարատ Թադեւոսեանի «Հայկական կլասիցիզմի տեսութիւնը» գիրքը: Հեղինակը իր աշխատութեան մէջ ի յայտ բերած է հայ դասական գրականութեան բնորոշ կողմերը, սահմանած է անոր զարգացման փուլերը, տեղը հայ նոր գրականութեան պատմութեան մէջ: Մ. Թադեւոսեան ուսումնասիրած է Խաչատուր Էրզրումեցիի, Մխիթար Սեբաստացիի, Է. Հիւրմիւզեանի եւ այլոց հարուստ ժառանգութիւնը եւ վերլուծած հայ դասականներու գեղագիտական հայեացքները, դասական ժառանգութեան, գրական սեռերու եւ այլ հարցերու հանդէպ անոնց մօտեցումը, ցոյց տալով միաժամանակ կապը եւրոպական եւ ռուսական դասականութեան տեսութեան հետ: Հեղինակին հատորը գիտական փորձ մըն է բնութագրելու համար գրական այդ ուղղութեան գեղարուեստական համակարգը, ճշդելու այս կամ այն տեսաբանի տեղը հայ քննադատական մտքի եւ գեղագիտութեան պատմութեան մէջ: Գիրքը խմբագրած է Դոկտ. Է. Ջրբաշեան:

×

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏՊԱԳԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Սիպերիոյ մէջ գտնուած է ռուսական առաջին տպագիր գիրքը՝ «Գործք առաքելոց»ը, որ 1564ին լոյս տեսած է Մոսկուայի մէջ, ռուս առաջին տպագրիչ Իվան Ֆէոդորովի կողմէ: Գիրքը լաւ պահուած վիճակի մէջ է եւ ունի նաեւ վերջաբան մը զոր գրած է Իվան Ֆէոդորով՝ խօսելով Ռուսիոյ մէջ տպագրութեան գործի սկզբնաւորութեան մասին:

Քանի մը տողով

ՍՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ինքնավարութիւն շնորհեց Քաթալոնիի: Արքայական հրովարտակը կը նուիրագործէ այլեւս ցարդ տարուած բանակցութիւնները այդ ուղղութեամբ: Քաթալոներ 13րդ դարուն է որ «Ժեներալիթաթ»ի վերածուած էր ինչ որ իրեն իրաւասութիւններ կուտայ բոլոր մարզերուն մէջ բացի ազգ. պաշտպանութենէն, արտաքին գործերէն ու ազգ. պիւտճէէն:

ԹՈՔԻՕ տեղի տուաւ ահաբեկիչներուն ազատ արձակելով պահանջուած 9 ուրիշ ահաբեկիչներ (Կարմիր Բանակի) եւ վեց միլիոն տոլար:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ առողջապահական ըսպասարկութիւնները կը յայտնեն որ 47 հոգի մեռած է քոլերայէն վերջին ամիսներուն: Թուրքիա կը յայտնէ թէ հինգ հոգի Սուրիայէն հասած Անգարա հիւանդանոց փոխադրուած են: 29 նոր պարագայ կայ Սուրիա:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ» ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են.—

Ժիրայր Միրիճեան

Զարեհ Որբունի

Գր. Պըլտեան

Գր. Քէօսէեան

եւ Թարգմանութիւններ՝ Պօտլէրէն:

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ ՉԱՐԵՆՑ

ՉԱՐԵՆՑ

Բ.

Եկան սովետական օրերը: Չարենցը առաջին իսկ ամսին մտաւ կոմկուսի մէջ եւ իրեն նուիրեց սովետական աշխատանքի: Նախ կարճ ժամանակով, եղաւ օրաթերթի քարտուղար, ապա նշանակուեց լուսժողկոմատի արուեստի բաժնի վարիչ, մի աշխատանք, որ առաջ, Նիկ. Աղբալեանի մինիստրութեան մէջ կատարում էր Դ. Դեմիրճեանը: Պաշտօնի նշանակուելուց մի երկու օր յետոյ՝ նա խորհրդակցութեան հրաւիրեց մի քանի գրողների ու արուեստագէտների, դրանց թւում Պրոֆ. Տէրտէրեանին, Դ. Դեմիրճեանին եւ ինձ: Հէնց սկզբից յայտնեց, թէ լուսաւորութեան կոմիսար Աշոտ Յովհաննիսեանի խորհրդով հրաւիրել է մեզ ծանօթացնելու, թէ իր բաժինը ինչ աշխատանքներ է կատարելու ժողովրդի համար: Երեկոներ ու դասախօսութիւններ պէտք է կազմակերպուեն, եւ ահա ինքն ուզում է լսել մեր կարծիքը: Մենք ընդհանուր առմամբ հաւանութիւն տուինք: Նա գոհ մնաց եւ խնդրեց, որ այդ գործում աջակցենք իրեն: Մենք խոստացանք: Եւ նա սկսեց աշխատել: Ճիշդ է, նա չունէր ո՛չ փորձ, ո՛չ վարչական ընդունակութիւն, բայց անում էր, ինչ կարողանում էր մանաւանդ նրան օգնում էր լուսաւորութեան կոմիսարն ինքը:

Այդ օրերին էր ահա, որ նա բնակարան ստացաւ եւ ամուսնացաւ իր բանաստեղծութիւնները սիրող մի բարեկիրթ աղջկայ հետ: Եւ այս առթիւ տուեց հարսանեկան ճաշ, որին (բացի հարսից ու փեսայից) ներկայ էինք միայն երկու հոգի: Երբ նա ինձ հրաւիրեց՝ ես ասացի. «Սիրով, բայց ժամանակ տուր մի նուէր առնեմ հարսի համար»:

— Ո՛չ մի նուէր: Այդ բուրժուական բաները պէտք չե՛ն: Գնա՛նք:

Եւ թեւս քաշելով տարաւ իր նոր բնակարանը: Ապրում էր նախկին հարուստ մի Երեւանցու ընդարձակ դահլիճում (Սվերդլովի փողոցի վրայ), որն այնքան երկար էր ու բարձր, որ Չարենցն իր փոքրիկ մարմնով այդտեղ աւելի էր փոքրանում, մանաւանդ որ դահլիճը դատարկութեան պատճառով աւելի մեծ էր երեւում: Ու ահա այդ գրեթէ դատարկ ու վիթխարի դահլիճում Չարենցը բացել էր մի փոքրիկ սեղան, այնքան փոքրիկ, որի շուրջը չորս հոգիս հազիւ էինք տեղաւորւում: Սակայն այդ պզտիկ սեղանի շուրջը նա հսկայի քէֆ սարքեց. գինիներ, կոնեակներ, խորոված, տապակած եւ շատ ուրիշ ուտելիքներ, որ քան մարդ կարող էր կշտացնել:

Երբ կերուխումը տաքացաւ՝ Չարենցն ուզեց նուագածուներ՝ զուռնա-դհոլ կանչել եւ նստել մինչեւ առաւօտ, ու ապա՝ առաւօտը դուրս գալ եւ կառքով, նուագով շրջել փողոցներում: Նրա ցանկութեամբ մեզ հետ կառք պիտի նստէր եւ նորահարսը՝ Չարենցի ամօթխած կինը: Ու այդպէս պիտի անցնէինք Աբովեանը ծայրէ ծայր, ապա պէտք է վերադառնայինք «Ֆրանսիա» հիւրանոց» քէֆը շարունակելու, որ հարսանիքը լինէր «կարգին» եւ «մարդավարի», ինչպէս ինքն էր ասում:

Որքան էլ երեքով խնդրում էինք, որ զուռնա հարկաւոր չէ, որ այդ բանը չանի — չէր լսում, պնդում էր իրենը. գըլխարկը վերցրած ուզում էր դուրս գալ եւ կանչել... Մենք ետ էինք բերում նըրան, նա նորից էր գնում: Վերջապէս, ես, որ մարդկանց կրքերը սանձելու շնորհք չունեմ բնաւ, յանկարծ մի զօրաւոր միջոց գտայ.

— Եղիշէ, — ասացի, — դու նոր ես մտել կուսակցութեան մէջ, եթէ այդպիսի բան անես՝ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը կ'իմանայ եւ վատ կը լինի...

Այստեղ պէտք է նշեմ նրա մի տարօրինակ, հոգեբանօրէն գուցէ հասկանալի, հակումի մասին: Լինելով մարմնով փոքր, սիրում էր սակայն ունենալ միշտ մեծ սենեակ, մեծ քէֆ, մեծ գրոյց, մեծ գիրք, մեծ խօսք: Սիրում էր գրել մեծ թղթերի վրայ, խոշոր ձեռագրով, խոշոր գրչակոթով: Ձայնն էլ երբեմն արհեստականօրէն շինում էր բաս՝ խօսքն աւելի ազդեցիկ դարձնելու: Ու այդ մեծ բաների սէրը եւ մեծութեան ձգտումը նրա մէջ մնացին մինչեւ կեանքի վերջը:

Վազարին, խօսելով վերածնութեան շրջանի իտալական մեծ ճարտարապետ Ֆիլիպպօ Բրունելեսկոյի մասին, ասում է, թէ այն մարդիկ, որոնց բնութիւնը տուել է կարճ հասակ եւ ոչ բարետես արտաքին, լցուած են լինում մեծ նկրտումներով, որովհետեւ ձգտում են, ասում է նա, իրենց մարմնական պակասութիւնը զարդարել սեփական շնորհքի խիզախութեամբ:

Վազարիի այս բնորոշումը յարմար է գալիս եւ Չարենցին, որը ոչ միայն կարճ էր և մարմնով վտիտ, և բնութիւնը նրան զրկել էր ոչ միայն բարետեսութիւնից, այլեւ բարեկազմութիւնից այն աստիճան, որ ինքն էլ յաճախ անդրադառնում էր դրան եւ կէս-կատակ, կէս-լուրջ դժգոհում հօրից.

— Էհ, ինչ ասեմ քեզ, Արգար աղա, որ էս բիչիմն ես տուել ինձ:

Սակայն Չարենցի այդ փոքրիկ, հարեւա 14-15 տարեկան տղայի մարմնի մէջ կար մի զարմանալի անհանգիստ հոգի, որ մղում էր նրան մեծ նկրտումների. ձգտում էր, ինչպէս ասի, միշտ մեծ խօսք ասել, մեծ, յիշելի բան անել, ստեղծել այնպիսի երկեր, որ նոր լինեն, բացառիկ, արտակարգ, աշխարհայորոյց եւ դարերի հետ խօսող: Երբեմն չէր էլ թաքցնում եւ ասում էր.

— Մարդ այնպէս պէտք է գրի, որ ողջ ժամանակը արձան կանգնեն եւ... թարգմանեն բոլոր լեզուներով...

Այս մեծ, ընտրեալ լինելու միտքը նա արտայայտում էր եւ իր պոէզիայում, անուանելով իրեն մերթ «ոսկի երակը հնամեայ ցեղի», մերթ՝ «ես հսկայ պոէտ» Եղիշէ Չարենց, գլուխս ամպերում» եւն.:

Բայց ես առաջ չանցնեմ, այս շեղումով ես կամեցայ ընդգծել միայն Վազարիի ասածի հոգեբանական ճշմարտացիութիւնը. այն, որ Չարենցը դրա մի լաւ օրինակն էր, որ նրա փոքրիկ մարմնի մէջ կար խրօք մեծ կիրք ու կորով, մեծ ձըգտում ու մեծ թափ...

Երբ 21-22 թթ. Մոսկուայում հրատարակեց իր բանաստեղծութիւնների երկու խոշոր հատորները՝ հաստ թղթի վրայ, որն աւելի էր ուռցրել գրքերը, դրանք ինձ նուիրելիս՝ ձեռքով կշռեց մէկ-մէկ եւ ասաց.

— Մեծ են, չէ՞: Մարդ կարողանայ այսպէս տասը մեծ հատոր գրի: Կարո՞ղ եմ, ի՞նչ ես կարծում:

— Ինչու չէ, եթէ շատ բան ունես ասելու: Բայց բանաստեղծները, կարծեմ, քիչ են գրում սովորաբար:

— Նայած բանաստեղծին: Եթէ միայն ոտանաւոր գրեմ, ի հարկէ, տասը հատոր չի բռնի: Բայց ես մտադիր եմ գրել վէպեր, դրամաներ...

Նա երբեմն ունենում էր մանկական սնեմ, թէ տղայական անկեղծութեան, պարծենկոտութեան պահեր. կը պարծենար տեսած մի բանով կամ կարդացած գրքերով, կարծելով, թէ ուրիշները չեն կարդացել, բայց աւելի յաճախ սիրում էր կրկնել, որ պէտք է գրի մարդկային մեծ շարժումներ պատկերող գործեր (նըկատի ունէր, անշուշտ, յեղափոխութիւնը) եւ, հակառակ իր ծածկամտութեան, որ գրելիք նիւթերի մասին չէր խօսում, մեր զրոյցների միջոցին ինձ ասում էր, թէ սկսելու է մի մեծ գործ՝ յեղափոխութեան օրերի մասին, եւ դա սկսելու է այն պահից, երբ ռուս բանակները նոր սկըսուած յեղափոխութեան ազդեցութեամբ, Լենինի ճառերի եւ կոչերի ազդեցութեամբ վերջ են տալիս պատերազմին եւ ճակատներից վերադառնում են յեղափոխութեանը մասնակցելու: Եւ աւելացնում էր, թէ առաջին հերթին պիտի նկարագրի կովկասեան ճակատից դարձող յեղափոխական բանակները, որոնց տեսել էր անձամբ եւ որոնց մէջ եղել էր ինքը — նախ որպէս կամաւոր եւ ապա որպէս Աղբալեան Խորհրդի զինուոր:

— Անաբասիսի պէս բան պիտի գրեմ, Անաբասիսի պէս, — կրկնում էր նա, չգիտեմ ինչու, յեղափոխական բանակների դարձը ճակատներից նմանեցնելով յունական վարձկան բանակի նահանջին. բանակ, որ մոլորուել էր հայկական լեռներում ու կիրճերում եւ, ի վերջոյ, հազիւ ճանապարհ էր գտել Եւքսինեան ծովը.

— Բայց չէ՞ որ այդ երկու թեման իրենց էութեամբ բոլորովին նման չեն իրար, — նկատեցի ես:

— Կարեւորը թեման չէ, այլ բանակների շարժումը, — պարզեց նա իր միտքը: — Ուզում եմ նկարագրել, թէ յեղափոխական բանակը ի՛նչ մեծ դժուարութեամբ է վերադառնում յեղափոխութեանը մասնակից լինելու:

Ոչ միայն մեծ բան գրելու ձգտումը, այլեւ Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութիւնը իր բազմակողմանիութեամբ նկարագրելու ցանկութիւնը շատ մեծ էր նրա մէջ եւ, կարելի է ասել, այս միտքը 20-ական թուականներին խանդավառում էր նրան: Դրա արտայայտութիւններից մէկն էր, անշուշտ, «Ամենապոէմը», որն աւելի ծրագիր ու ճառ ունի իր մէջ, քան գործողութիւնների նկարագրութիւն: Ամենապոէմ վերնագիրն իսկ պերճախօս է այդ ձգտումի տեսակէտից:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՏՐՏՄՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՄ...

Եւ տրտմութեամբ կ'ողջունեմ քեզ,
Ո՛վ միամիտ ու պաշտելի պարտիզպան,
Որ մշակած վարդաստանէդ
Բախտին հովը «բուրմունք մը իսկ քեզ
չբերաւ»:

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Դեկտեմբերի սաստկաշունչ ու փոթորկոտ օր մըն էր:

Ես իմ ներքին խռոված տրտմութեանս հետ, լուռ ու անձայն, օրուան հացին ու անստոյգ վաղուան զալիքին մասին մտածելով, «Ցեղին սիրտը» կը կարդայի:

Ով ժողովուրդ, երբ բռնակալութիւնները կործանես, կործանէ՛ այլեւս զինքդ ալ:

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԴ.

Քահանան համառօտակի մը պատմեց տարիներէ ի վեր տեսնուած պատրաստութիւնները, բայց առանց ինքզինքը մէջ խառնելու, ամէն ինչ երիտասարդներուն կազմած ընկերութեան վերագրելով:

— Հէյ, հէյ, ըսաւ էֆէնտին: Մենք ալ հա՞յ ենք եղեր, մենք ալ բա՞ն գիտենք եղեր. իրր թէ ազգին մէջ ալ կարեւոր դեր մը ունէինք: Ժողովուրդը ինքն իր գըլխուն, մենէ աւելի աղէկ գիտէր թէ խոհեմութիւնը ինչ ընել կը պահանջէ:

Ազդեցիկ այդ Հայը իրեն պատահած դէպքէն ի վեր, ջղային գրգռման մէջ էր: Իր դառնացած սիրտը բանալու եւ խոստովանելու անդիմադրելի պէտք մը կը զգար: Հոգին տանջող ցաւը դուրս տուաւ:

Տէր Յուսիկ լմրնելով ջախջախուած մեծատունին հոգեբանական վիճակը, չուզեց զանիկա ջլատել: Ընդհակառակն ջանաց զօրացնել այդ հոգին, կազդուրել, վհատումէ փրկել:

Հայրապետ էֆէնտին ուժ մըն էր, զոր չէզոքացման վտանգէն հարկ էր փրկել: Ապագային պիտի կրնար իրենց օգտակար ըլլալ: Տէրտէրը իր նախկին հակառակորդը իր խուցը, այսինքն՝ իր ոտքը տեսնելէ ի վեր այս մտածութիւնը ունեցած էր եւ ըստ այնմ կը խօսէր: Ուստի անոր յուսահատական վերջին յայտարարութիւններուն պատասխանեց:

— Էֆէնտի, այդպէս մի ըսէք: Այն բոլոր Հայերը որ իրենց ազգը կը սիրեն ու անոր օգուտը կը փափաքին, անոնք ամէնքն ալ միեւնոյն կերպով չեն կրնար մտածել: Ո՞վ կրնայ ապագան ճիշդ նախատեսել: Ու յետոյ, հիմակ ազգերնիս անանկ վիճակի մէջ է որ տեղ մը օգտակար սեպուած գործը, ուրիշ տեղի համար կրնայ վնասակար ըլլալ: Ու ինչ որ քաղքի մը կործանման պատճառը կը դառնայ՝ ուրիշ քաղքի մըն ալ փրկութիւնը կ'ըլլայ: Իրաւ է որ մեր գեղը որեւէ աղէտ չպատահեցաւ, շնորհիւ ժողովուրդին զէնքերուն, բայց լսեցինք որ հոս Օրթագեղ ալ բան մը չէ պատահած:

— Չէ՛, փառք Աստուծու, հոս ալ մէկուն քիթը չարունեցաւ, պատասխանեց Օրթագեղի խնամակալը զգածեալ համեստութեամբ:

— Բայց Օրթագեղ ալ զէնք չգործածեցիք, չարունակեց տէրտէրը: Այդ թաղն ալ հրամանքներնուդ զգուշաւոր հեռատեսութեամբը փրկուեցաւ: Կը տեսնենք, թէ տեղ մը քաղաքագիտական վարմունքը կրնայ օգտարկար ըլլալ, ուրիշ տեղ մըն ալ զէնքի վարմունքը: Ամէն միջավայրի Հայերը իրենք իրենց կացութեանը համեմատ հոգալու են ինքզինքնին:

Հայրապետ էֆէնտին որքան աւելի մըտիկ ընէր տէր Յուսիկը՝ այնքան աւելի կը սիրէր զանիկա: Կը հասկնար թէ Հայաստանցին ոչ միայն զօրաւոր նկարագրի տէր խելացի մէկն էր, այլ եւ շատ փափկանկատ: Անոր խօսքերը թեթեւցուցին սրտին վրայ ծանրացած բեռը: «Ա՛խ, կը մտածէր ինքնիրեն, եթէ ասանկ շատ տէրտէր ունենայինք, ազգը ալ ի՛նչ կ'ուզէր«: Ու նոյն րոպէին, տէրտէրոջ խօսքերուն տպաւորութեանը ներքեւ որոշեց ազգին՝ տէր Յուսիկին պէս քահանաներ պատրաստելու համար ամէն ջանք ընել: Այս որոշումը նոր հոգին տուաւ իրեն; մէկէն ի մէկ գինքը նոր մարդ ըրաւ: Իր կեանքը մեծ նպատակ մը ունէր: Անցեալը անցած էր. նայելու էր ապագային: Իր խորհուրդները րոպէաբար ցոլացեր էին՝ տէրտէրին խօսքերուն իր մտքին տուած զարկերէն:

Մութը կը կոխէր: Հիւրը ոտքի ելաւ մեկնելու:

— Տէր հայր, ըսաւ, թերեւս երկար ատեն ալ չտեսնուինք: Աստուած բարի ճամբորդութիւն տայ: Երկիրդ եթէ բանի պէտք ունենաս՝ Պատրիարքարանի միջոցաւ ինծի հաղորդէ, պէտք եղածը կ'ընեմ:

— Աստուած պակաս չընէ, էֆէնտի:

Ու էֆէնտին յառաջացաւ դէպի տէրտէրը, եւ անոր ձեռքը համբուրելու համար քաշած ատենը, իր գրպանէն պզտիկ քսակ մը հանեց մէջը լեցուն ոսկի, եւ քահանային ձեռքը դնել ուզեց: Անիկա ետ ետ գնաց:

— Կ'աղաչեմ, էֆէնտի, ներողութիւն մի՛ կրէք: Ես բանի մը պէտք չունիմ: Ուրիշ աւելի նեղութիւն ունեցողներ կան:

— Չէ՛, տէր հայր, չէ՛. ա՛ռ. աս քեզի համար չէ:

Ու ծանր, խորհրդաւոր ձայնով մը ցածկեկ, աւելցուց.

— Ժողովուրդիդ համար վառօդ, հրացան գնէ: Խոհեմութիւնը զէնքին մէջն է: «Որ ոչ սուր առցէ, սրով անկցի»:

Տէրտէրը նուէրն ընդունեցաւ եւ էֆէնտիին երեսը նայելով, ժպտուն:

— Աս կարմիր ժամուց է, ըսաւ.

Ու երկուքին աչքերն իրարու հանդիպեցան: Անոնց մէջ կը վառէր հայ ազգատին ու հայ հարուստին հազար տարուան ատելութիւնը մահմետական թշնամիին դէմ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(38 եւ վերջ)

Դուրսը փոթորիկ կար, ու հովը, կատ-ղած գայլի պէս, լեռներէն քաղաք իջած էր: Այդ օրը ձմեռնային սաստիկ ցուրտը իր դաժան աւերները կը գործէր:

Անկարելի էր, քայլ մը անգամ փողոց-ներուն մէջ երթեւեկել, որովհետեւ, կո-խած տեղդ, եթէ սառած էր, կրնայիր թաւալգլոր իյնալ ու մէկ տեղդ կոտրել:

Ձիւնը իր ճերմակ սաւաններով ծածկած էր լեռներէն մինչեւ հովիտները, գիւղե-րէն մինչեւ քաղաքը:

Ու ես, չունկայի ցրտաշունչ օդին դէմ կուրծք կուրծքի՝ որպէսզի ընտանեկան խանարհ օճախս ապրեցնեմ հպարտու-թեամբ եւ քաջութեամբ:

Եւ ահա՛ նամակաբերը, օրուան թեր-թերու հետ, նամակ մըն ալ կը յանձնէ: Ո՞վ պիտի ըլլայ: Նոյն ինքը, — ամէ-նէն ըմբոստ գրագէտը՝ Տ. Նարդունին:

«Սիրելի, բնտրելագոյն Ընտրիկս, մէկ օրուան համար Լիոն եմ: Ուզեցի կայարան իջած ձեր քաղաքը գալու քեզ տես-նելու, բայց ճամբան սահեցա՛յ, ու ոդ-նոյարս ցաւցուցի:

Եկո՛ւր: Կարօտցած եմ»:

Գրագէտ Նարդունիին նամակը ափերուս մէջ, սառեցաւ ու հոգիս սկսաւ իր տրտ-մութիւնը ապրիլ, որ եղբայրական ու կարօտի զոհը եղած է՝ իմ անմա՛ն Նար-դունիս:

Այս անման գրագէտը, վարդաժպիտ հոգիով, իր ժամանակին, «Յառաջ»ի որբ սաները ծանօթացուց իր «Թուղթ ընծա-յութեամբ» սավլեցնելով անոնց, հոգինե-րուն ջերմութիւն ու խանդավառ:

Պաշտպանեց ու կռիւ յայտարարեց բո-լոր անոնց դէմ որ, «Յառաջ»ի սաներուն կը «հայհոյէին»:

Ամբողջ քառասուն տարիներ, գաւառի որբ տղաքը, խոնարհ ու հպարտ, «Յա-ռաջ»ի սաներն էին, որոնք գաւառի եւ գաղութներու դիմագիծը վառ պահեցին՝ ներշնչուելով գրչի եւ մտքի վարպետին վաստակէն...:

Որբեր, որ արիւնի մէջ ծնած ու աքսո-րով զայրացած, ուզեցին հայ գրականու-թեան ջահը վառ պահել եւ իրենց վաս-տակած հացով մեռնիլ: Կարելի՞ է արդեօք հայհոյել «Յառաջ»ի Սաներուն:

Նարդունիին նամակը ափերուս, քանի մը ժամ ետք ամէն պատրաստութիւն կը տեսնեմ, դէպի Լիոն երթալու:

Արդէն մէկ ժամէն հասած Լիոն, տըր-տմած հասցէով կը փնտռեմ իմ անգին ՔՈ՛ՀՍ:

Վերջապէս կը գտնեմ վայրը, ուր ըղը-ձալած է Նարդունի իր սիրած որ-բերով: Յանկա՛րծ, հեռուէն կը տեսնէ զիս ու օ՛ֆ մը ըսելով ոտքի կ'ելլէ: Ու մենք, եղբայրական ու կարօտատենչ հո-գիով վրար կը գրկենք:

Յուզումով ու տխրութեամբ կը պատ-մէ որ կայարան գացած է եւ այնտեղ յան-կարծ ոտքը սահած ու ոգնայարին վրայ թաւալգլոր ինկած:

— Ա՛խ, կ'ըսէ, քեզի համար էր: Կա-րօտցած էի բայց բնութիւնը չձգեց որ ճամբաս շարունակեմ...:

Շրջապատուած, լուր ու կարօտով, մտիկ կ'ընենք գրագէտ Նարդունին: Կը խօսի Փարիզի մտաւորական կեանքէն, ու «Մենք» խմբակէն, որ ամուր չմնաց, դիմագիծ չունեցաւ՝ որպէսզի Փրանսա-հայ գրականութիւնը վառ մնար:

Թելադրութիւններ ըրաւ, որ գաւառի տղաքը՝ ամրասիր ու մաքուր մնան, մեր հայրենի աղբիւրներուն պէս...

Հպարտութեամբ խօսեցաւ, որ «Յա-ռաջ»ը իր շունչով արդէն տուած է «Մե-նամենց»ը, Մ. Միրզէն, Ն. Շինականը ու Կարօ Մխիթարը:

«Յառաջ»ի ծաղիկի պէս լեզուն, իր մո-լեռանդութենէն բան մը տուած է իր Սա-ներուն:

Դուրսը՝ մութը իջած էր, ու ես կա-րօտցած աչքերով կը նայիմ Նարդունիին, ու ոտքի կ'ելլեմ ու կը գրկեմ գրագէտ տղան: Մենք կը բաժնուինք կարօտագին:

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ գրի առի այս փոք-րիկ պատկերը: Անցեալի յուշ մը, որ այսօր սրտիս մէջ կը մեծնայ, կը դառնայ ուժ, ներկայութի՛ւն:

Սեղանիս վրայ նոր գիրք մը եւս: «Հին կարօտներու ճամբով»: գիրք մը, որուն էջերը հին կարօտներ են, անցեալէն, ե-րէկէն, ծանօթներէն, անծանօթներէն, սիրելիներէն, անմահներէն:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴՀ. ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— «Ահա ես եմ Սարոյեանը: Ինծի նայեցէք: Տարօրինակ մարդ, պեխով, խոշոր ձայնով: Ես ալ ձեզի կը դիտեմ...: 44 տարի է որ կը գրեմ, 50 գիրք ունիմ որ չէ տպուած: Գործաւոր գրագէտ եմ, կը հաւատամ գործին: Ինքզինքս կը զգամ հայ գրագէտ, հոգ չէ թէ լեզուս հայերէն չէ: Ուրիշ ի՞նչ ըսեմ, չեմ գիտեր. գիտեմ բայց կը սպասեմ որ դուք հարցնէք»:

Այս խօսքերով եւ հայերէնով, աւելի ճիշդ պիթլիսերէնով, այսինքն Պիթլիսի չեշտով եւ հնչումով, Սարոյեան բացաւ իր զրոյցը ներկայ բազմութեան հետ, որ եկած էր ճանչնալու, մեծարելու եւ հը-պարտանալու հայազգի աշխարհահռչակ այս գրագէտով:

Բացառիկ էր իրապէս Մշակոյթի Տան յանձնախումբին ընծայած այս գեղեցիկ պատեհութիւնը: Տարեցներ, շատերը Պիթլիսցի, Պիթլիսի Վերի կամ Վարի թաղէն (այս մէկը Սարոյեան կրնայ ճըշ-դել), պատանիներ, աշակերտներ որ ի-րենց անգլերէնի դասագիրքերուն մէջ հանդիպած եւ ուսումնասիրած են Սա-րոյեանի գրութիւնները, անգլերէնի հայ ուսուցիչներ, ընթերցողներ եւ առհասա-րակ շատ հետաքրքիր բազմութիւն մը տեղ առած էր զարդարուն սեղաններու շուրջ:

Մշակոյթի Տան յանձնախումբը նաեւ լաւ գաղափարը ունեցած էր հրաւիրել Միացեալ Նահանգներու Մարսէյլի ընդհ. հիւպատոսը՝ Տէր եւ Տիկին Ռալֆ Մէյմա:

Բարի գալուստի, պատուոյ բաժակի խօսքերէն յետոյ ուղղուած հիւրերուն, ինչպէս նաեւ Սարոյեանը բնորոշող ընդ-հանուր ակնարկէ մը ետք, սկսաւ բուն զրոյցը:

Եղան բազմաթիւ եւ այլազան հարցում-ներ իր անձին, իր գործին, իր տեսու-թիւններուն, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մասին, Թուրքիոյ մասին, մեր քաղաքա-կան դատի, մեր հողային հարցերու շուրջ, ինչպէս նաեւ իր գրական, երաժըշ-տական, գեղարուեստական ճաշակներու մասին ու այլ եւ այլ հարցումներ:

Ուիլեմ Սարոյեանի պատասխանները եղան միշտ ինքնաբուխ, տաք շունչով, երբեմն թատերական շարժուձեւերով, յաճախ օրինակներու մէջբերումներով եւ միշտ խրայատուկ հիւմուրով, առանց մոռնալու մէջ ընդ մէջ պատմութիւններ Պիթլիսի օրերէն:

Ահաւասիկ քանի մը նմոյշներ իր պա-տասխաններէն, իր հարազատ լեզուով. (մեղք որ կարելի չէ ձայնը տալ թուղ-թին):

«Իմ գրութիւններ տպուեցան «Հայրե-նիք» ամսաթերթի մէջ 1931էն 1934: Այդ տեղէն անունս ելաւ»:

«Կը նախընտրեմ մեռնիլ Պիթլիս քան Ցիէզնօ. այդ ալ չեմ ուզեր. կը նախըն-տրեմ պտըտիլ Ֆիլատէլֆիա»:

«Զարենցը տեսայ 1935ին, թանկագին բարեկամ է: Ամենէն մեծ բանաստեղծ Հայերուն: Ահագին մարդ, ահագին բա-նաստեղծ»:

«Վան, Մուշ, Պիթլիս պիտի ունենանք: Պոստաններ նորէն պիտի ծաղկին: Համ-բերութիւն»:

«Ես գտայ Հայութիւն ազգիս մէջ, մենք սաղ ժողովուրդ ենք: Կրնամ ըլլալ ամերիկացի գրագէտ բայց Պիթլիսցի եմ, Սարոյեան եմ, Հայ եմ: Իմ ծիւթը՝ կեանքն է, իմ կեանքը մարդկութիւնն է: Բախտաւոր եմ ունենալ այդ հարստու-թիւն (Հայ): Անդադար ժողովուրդ ենք, շատ փափաքներ ունինք յառաջդիմելու: Իմ անունս Սարոյեան է, ամէնէն լաւ ա-նունն է»:

Այս ընդունելութեան նաեւ ներկայ էր բանաստեղծ Յարութ Կոստանդեան զոր այս վերջին ամիսները երկու առիթներով մեծ հաճոյքով վայելեցինք Մշա-կոյթի Տան մէջ: Մեր տաղանդաւոր բա-նաստեղծը հեռաւոր Տրակինեանէն եկած էր տեսնելու եւ ողջագուրելու իր գրչեղ-բօր հետ: Բուռն ցանկութիւնն ալ էր Սա-րոյեանին որ այդ առաւօտ իսկ, կը հետա-քրքրուէր Կոստանդեանով: Յարութ Կոս-տանդեան ըսաւ. «Պատիւ ունիմ քեզ ող-ջունելու, շնորհակալութիւն յայտնելու: Միակ համաշխարհային հայ գրագէտն ես: Մեծ հիացմունք ունիմ քու գործիդ: Անձդ հեռանկար ըլլայ բոլոր հայ գրագէտնե-րուն: Երբեմն ուրախ եմ որ հայերէն չես գրեր, այլ մեծ ժողովուրդի մը լեզուով: Այսպէսով մեծ ես բոլորին համար, Հայ ես»:

Խօսք առաւ նաեւ Միացեալ Նահանգ-ներու ընդհ. հիւպատոսը՝ Ռալֆ Մէյմա, շնորհակալութիւն յայտնելով Մշակոյթի Տան յանձնախումբին, իրեն եղած պա-տիւին համար, աւելցնելով. «Յիշատա-կելի երեկոյ մը ապրեցայ Մարսէյլի Հա-յութեան մէջ Ուիլեմ Սարոյեանի կող-քին այս գեղեցիկ հայկական յարկէն ներս»:

Գեղեցիկ եւ միանգամայն յուզիչ անա-կնկալ մը կը սպասէր Սարոյեանին: Մար-սէյլի երիտասարդ Պիթլիսցիները, ձե-ռամբ իրենց երիտասարդներէն ամէնէն երիտասարդին՝ Յարութիւն Տէրոյեանին, յանձնեցին իրենց թանկագին հայրենա-կիցին յիշատակ մը: Սարոյեան յայտնա-պէս շատ ազդուած, յայտարարեց, որ այդ յիշատակը (ոսկէ գրիչ մը) պիտի պահէ իր քովը, մինչեւ իսկ մահէն վերջ:

Երեկոյթը երկարեցաւ մինչեւ ուշ գի-շեր: Գրեթէ բոլոր ներկաներն ալ իրենց հետ տարին որպէս նմոյշ այս յիշատակելի ընդունելութենէն ձօնագրութիւններ Ու. Սարոյեանէ:

Պարտք կը զգանք ընդգծել ընդունե-լութեան օրինակելի եւ անթերի կազմա-կերպումը: Արդար է գնահատել տիկին-ներու անձնուէր աշխատանքը որոնք ոչ մէկ միջոց, ոչ մէկ ջանք չէին խնայած հոյակապ սեղան մը հրամցնելու ներկա-ներուն:

Մեր թղթակցութեան վերջին խօսքը եւս կը ձգենք մեր մեծանուն գրագէտին՝ «Ուրախ եմ հոս ըլլալ, մեծ պատիւ է ինծի, շնորհակալութիւն այս սքանչելի սեղանին համար: Հաստատ Հայ մնացէք, Հայութիւնը կարեւոր է ձեզի: Իրար պատուեցէք, իրար տեսնելով: Հպարտ կրնաք ըլլալ նման շէնք մը ունենալու: Բարի վայելեցէք այս տունը: Մարսէյլի Հայութիւն համբաւ ունի: Կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛ Մարսէյլի Հայութիւն»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (431)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Խօսեցաւ առանց որեւէ սեթեւեթի, պարզ ու յստակ ոճով մը եւ թերեւս ա-ռանց իր ըսածները ինքն իսկ լաւ մը հաս-կնալու: Բայց սա յայտնի էր թէ այդ քաջ ջարդարարը, այդ ահարկու ապըս-տամբը, որ ոչ բարոյական կը ճանչնար եւ ոչ ալ ընկերութիւն, թունաւոր սունկի մը պէս բուսած աբեան ճապաղիքներու եւ ընկերային աղբիւսին մէջ, կը խղճար, կը մեղքնար, կը կարեկցէր զինքը շրջա-պատող թշուառ էակներուն վրայ:

Ալթիէրի, որ զարգացած զինուորական մըն էր, ինքն ալ չհասկցաւ այս խօսքե-րուն իմաստը, բայց գոնէ նախազգա-ցումն ունեցաւ թէ կը զարնուէր այնպիսի խորունկ ու անիմանալի խորհրդաւոր մը զոր առաթուր ընել անկարելի պիտի ըլ-լար:

Մտածկոտ ու կատղած, եղած տեղը մնաց:

Ամչցաւ իր վախկոտութեան վրայ: Ա-մըչցաւ Ռոլանը սպաննելու համար ջար-դարարի մը միջնորդութեանը դիմելուն վրայ: Միթէ ինքը ուժ չունէ՞ր, միթէ ինքը երիտասարդ չէ՞ր... ինչո՞ւ սակայն քաջութիւնը չէր ունեցած իր թշնամին իր ձեռքովը սպաննելու...:

Առանց բերանը բանալու, թիկնոցը կոնակը զարնելով, սանդուխէն վար ի-ջաւ, մինչդեռ Սփարթիվէնթօ վերէն կը պոռար իր ծերունի մօրը.

— Դուռը բաց եւ ձգէ որ երթայ:

Ալթիէրի այդ օրջէն դուրս ելաւ եւ ժա-մը իննին իր պալատը հասաւ:

Ժամը տասնին, այն երեք սպաները ո-րոնց ժամադրութիւն տուած էր, իր սեն-եակը մտան:

Ալթիէրի գոհ սրտով ընդնեց զանոնք:

Երեքն ալ սուրերով ու դաշոյններով զինուած, մէջքերնուն գօտիէն խոշոր ա-տրճանակներ կախած եւ լայնաթիկունք զրահներ հագած, անառիկ բերդի մը կեր-պարանքը առած էին:

Քարթուչիօ շատ հարուստ էր եւ դքսու-թեան պալատին մէջ մեծ ազդեցութիւն ունէր: Ռոմանի եւ Կիպերթօ անոր ձեռնա-սուններն էին, երկու հաւատարիմ եւ անձ-նուէր արբանեակներ:

Ալթիէրի ընդհանուր հրամանատարու-թեան պաշտօնը խոստացած էր Քարթու-չիոյի, այն պարագային որ դաւադրու-թիւնն ու պետական հարուածը յաջողէին եւ Ալթիէրի դքսութեան գահը բարձրա-նար, Քարթուչիօ Վենետիկի զօրաց ընդ-հանուր հրամանատար պիտի կարգուէր:

Ահա այսպէս, անհատական շահերով ու փառամոլական ձգտումներով, այս չորս մարդիկը իրարու կապուած էին:

Քարթուչիօ Ալթիէրիի դրասենեակէն ներս մտած առենը ըսաւ.

— Ահա մեր ժամադրութիւնը յարգե-ցինք:

— Եւ ամէն բանի պատրաստ ենք, ա-ւելցուցին միւս երկու զինուորականները իրենց հրամանատարին առջեւ բարեւի կենալով:

Ալթիէրի սապէս մտածեց.

— Ամէն բան աչքերնին առած են. երեքն ալ քաջ, ուժով եւ ճարպիկ զինուորներ են: Եթէ ես ալ իրենց վրայ աւելնամ, չորս պիտի ըլլանք. բայց իրաւը ըսելով, չորսերնիս մէկ ատ ջարդարարին սուրը չենք արժեր...: Սակայն, չհնազանդիլը սուղի պիտի նստեցնեմ իրեն...:

— Ո՞ւր պիտի երթանք, հարցուց Քար-թուչիօ:

— Մտիկ ըրէք, ըսաւ Ալթիէրի: Օրեր-նիս կը մօտենայ... Ամէն բան մեզի ի նպաստ է: Ամէն բան պատրաստուած է: Մենէ իւրաքանչիւր ոք իր դերը պիտի կատարէ եւ իր տեղը պիտի գրաւէ: Բայց ես, որ այս տեսակ արկածախնդրութեան մը բոլորն բեռն ու ծանրութիւնը վրաս առած եմ, պարտաւոր եմ վերջին պա-հուն մեր դէմը ելլելիք խոչընդոտները մաքրելու գործով ալ զբաղիլ: Մինչեւ հիմա բաւական խոչընդոտներ մաքրեցի, բայց մէկ հատը մնաց եւ այդ մէկը մի-նակը կարող է ամէն բան ձախողեցնել, եւ մինչեւ իսկ զիս եւ ձեզ կառափնատ ա-ռաջնորդել: Ահա այսօր այդ խոչընդոտն է որ մէջտեղէն պիտի վերցնենք:

Երեք դաւադիրները որոնք ընդհանուր հրամանատարին կողմէ խորհրդական ըն-տրուած ըլլալնուն համար պարծանք կը զգային, ուշի ուշով մտիկ ըրին իրենց պետին ըսածները:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռոմի եւ շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ յարգոյ հասարակութեան թէ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնէ եկեղեցւոյ շինութեան եւ անուանակոչութեան 44րդ տարեդարձը, Կիրակի Հոկտ. 9ին։

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հիմնադիրներու, շինութեան յանձնախումբի անդամներու, Թաղական Խորհուրդի անդամներու եւ Օժան. Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարեցին եկեղեցւոյ շինութեան, որոնց շատերը այսօր մեզմէ բաժնուած են առյաւէտ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հոգեհանգիստի աւարտին մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում տեղի կ'ունենայ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ տիկնանց բաժինը իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Սողոմոնեան եւ Խօքխըզեան ընտանիքներու բոլոր անդամներուն, Կարապետ Սողոմոնեանի մահուան առիթով եւ Թաղման առիթով եղած փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններուն համար շնորհակալութիւններ կը յայտնեն։

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել։ Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարա-կութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն։

ՊՕՄՌՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Սօլաքեան ընտանիք, Ռօզա Տօրումեան, Սահակ Բէշիշեան, Կարապետ Մէքիքեան ընտանիք, Մարի Գէորգեան, Մարկրիթ Քիւրէլեան, Տէր եւ Տիկ. Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկ. Տիրացուեան, Հայկանոյշ Զըպ-լաքեան, Հեթեքա Քըմպլեան, Խորէն Այվազեան, Մարի Արեւշատեան, Նիքոլա Սահակեան, Վարդգէս Վարդանեան, Նըւարդ Մասէրճեան, Մովսէս Մանուկ-եան, Վիքթորիա Մկրեան, Անահիտ Ճէհիզեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Օհանեան, Շառլ Ենովքեան, Գրիգոր Պօյաճեան, Սեդրակ Յովնանեան, Նշան Քեհեաեան, Գէորգ Քիւրտօղլեան, Ք. Յովնանեան, Հանրի Գարագանեան, Վարդանոյշ Սէ-ֆէրեան, Պր. Ճամուզեան, Մուսայէլեան ընտանիք, Փիէռ Իշխանեան 100ական։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Մուշեղ Մուշեղեան, ի երախտագիտութիւն «այն ամէնօրեայ վայելքին, որ եղած է «Յառաջ»ի ընթերցումը իրեն համար» 100 Ֆր. կը նուիրէ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Ագնիւ Մարկոսեան (Լա Փոմ) 100 Ֆր. կը նուիրէ։

×

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆ.— Հայկազ Ասատուրեան 150 Ֆր. կը նուիրէ։

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Ժիրայր Պօրճաքեան իր հօր՝ Ենովք Պօրճաքեանի յիշատակին, մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօրը՝ Տիկին Քաթրին Պօրճաքեանի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը՝ ի նպաստ դպրոցին, շնորհակալութեամբ ստացած է100 Ֆ. Տիկ. Ս. Ահարոնեանէ իր Թոռնիկին մկրտութեան առիթով։

Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է 10 Ֆր. Տիկին Մ. Մարտիրոսեանէ ի նպաստ դպրոցին։

×

Կապ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. այրի Տիկ. Փափազեանէ, իր ամուսնոյն մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ։ Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ –00 Ֆր. այրի Տիկ. Շնորհիկ Մխճեանէ։

×

Կապ. աչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Տիւյմէճեանէ 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Գէորգ Թէհրիլճեանի մահուան առթիւ։

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐՕՆԻ
ժողովրդական երգերուն
Audition de Chants Populaires
de la région de Daron
Հաւաքուած եւ երգուած
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ
կողմէ
Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին
Salle Debussy (Pleyel)
252 Rue du Fbg. St-Honoré
Métro Ternes
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Պատւոյ նախագահութեամբ
ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ,
ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
Présentation
JEAN-MARIE ROBAIN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 14.30ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հոկտ. 8, ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Բ. Ը. Մ.
Հայ երգի պանծացման երեկոյթ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
'կատարմամբ՝ Ամերիկայէն յատկապէս ժամանած
ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

CHORALE
DICRAN JAMGOCHIAN
sous la direction de
de Dicran Jamgochian
Karl Schrock : piano
Harry Balukjian : violon
Solistes : Joan Bosmans, Kathy Frye, Doris Gangloff et Dicran Jamgochian
au programme :
Musique folklorique et populaire arménienne
KOMITAS, YEGMALIAN, TATOUL ALTOUNIAN, MELIKIAN, GANATCHIAN, SATIAN, HOVHANNESSIAN
Ուրբաթ Հոկտ. 7, ժամը 21ին, Կիմէ սրահը, Փլաս տ'Իէնա
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

LYON
ENSEIGNEMENT DE LA LANGUE ARMENIENNE

L'enseignement de la langue arménienne s'adresse :

— Aux lycéens qui désirent subir le baccalauréat avec option « *arménien* ».

— Aux étudiants de DEUG qui choisissent l'arménien comme unité de valeur.

— Aux personnes qui passent l'examen spécal d'entrée à l'Université avec option « *Langue Arménienne* ».

— A toutes les personnes qui souhaitent apprendre l'arménien ou qui désirent parfaire leur connaissance en cette langue.

Inscriptions et renseignements :
Secrétariat de la Faculté des Langues
UNIVERSITE JEAN MOULIN
74, rue Pasteur, 69007 Lyon
Tél. : 69-24-93 poste 703

Chargé de cours :
Mr. KEGHAM GANANIAN

ՎՐԻՊԱԿ.— Ն. Ադրալեանի «Զարենցն ու ես» յօդուածի Բ. մասին (Սեպտ. 28) Գ. սիւնակի 2րդ ծանօթութիւնը պէտք է ըլլայ՝ «ուղղագրութիւնը փոխած եմ»։ Ն. Ա.։

RECHERCHONS

CELIGNY recherche des dépositaires dans toute la FRANCE pour diffuser son foulard « ALPHABET ARMENIEN ».
écrire à CELIGNY sarl,
Boîte Postale No 9,
94130 NOGENT - sur - MARNE

ՄԱՐՍԷՅԼ ՄԱՐՍԷՅԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12-14, Rue St-Bazile—13001 MARSEILLE

REOUVERTURE DES CLUBS ENFANTINS DE 5 A 13 ANS

A partir du Mercredi 5 Octobre et tous les Mercredis avec sections : Création enfantine, initiation aux chants et à la danse, cours d'arménien, initiation à la musique et au théâtre.

×

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐՈՒ
5էն 13 տարեկան

Ամէն Չորեքշաբթի, Հոկտ. 5էն սկսեալ, հետեւեալ ճիւղերով.— Մանկական ստեղծագործում, պատրաստութիւն երգի եւ պարի, հայերէնի դասընթացք, պատրաստութիւն երաժշտութեան եւ թատրոնի։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ օժանդակ Տիկնանց Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերաբացուին Հոկտ. 5ին, Չորեքշաբթի օր, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Քհնյ. Տէտէեանի։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 14էն 17։

Արձանագրութիւնները բացման օրը կամ նախապէս Կիրակի առաւօտները Թաղականութեան մօտ։

×

Մարսէյլի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին այս տարի ուսուցչութեամբ Տիկ. Սիրվարդ Յակոբեանի եւ տեղի կ'ունենան.

— Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրոցի սրահը, սկսեալ Չորեքշաբթի Հոկտ. 5, ժամը 14էն 18։

— Էքս-ան-Փրովանսի մէջ, Քոլէժ Քաթոլիկի մէջ, առաջին դասը կը սկսի Շաբաթ Հոկտ. 8 ժամը 14էն 18, 20 Ռիւ Լասէփէտ, Էքս-ան-Փրովանս։

— Այս տարուընէ սկսեալ Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, կը բացուի նաեւ մանկապարտէզ մը 4-7 տարեկան փոքրիկներու համար։

Մանկապարտէզի բացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի Հոկտ. 5 ժամը 14-18

LE BEAU FOULARD
"Alphabet Arménien"
CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75
chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9,
94130 NOGENT - sur - MARNE

ARMENIE *77*

du 22 Octobre au 5 Novembre

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
2
DIMANCHE
2 OCTOBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

ԾԳ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.957
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNEE — N° 13 957

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՆԱՄԱԿ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻՆ

Գրեց՝ **Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ**

Գավալեր, 30-7-77

Սիրելի Գրիգոր,

Այս ամառ հոս ստացայ «Բագին»ի ...կյուրթի աւերակներուն մէջ ծնած հինգ ...թերը: Առաջին ակնարկը՝ նետուած ...ով թերթերուն վրայ, հանդիպեցայ մէկ ...քերթուածիդ, զոր անմիջապէս ընթեռ- ...նեցի: Այդ առաջին ընթերցանութիւնս ...լուսնային տպաւորութիւն մը ձգեց վրաս: ...Այդ թիւը մէկդի դրի աւելի ետքը կար- ...դալու համար, ժամանակը գայն հեռա- ...ցնելէ, մեկուսացնելէ ետք միւս միասնա- ...բար կատարուած ընթերցանութիւններէս, ...որոնք վիրար կը թափանցէին, իրարու ...մէջ կը մտնէին կ'ելլէին եւ արգելք կ'ըլ- ...լային ամէն մէկուն իր վայրը ըլլալու: ...«Վայրեր» քերթուածիդ վերնագիրն է: ...Չեմ յիշեր որ այս բառը երբ եւ ինչ գրած ...կամ գործածած ըլլամ: Կը զարմանամ հի- ...մա հոս գրած ըլլալուս: Քերթուած: ...Բիւս տակ խնդուք մը կը ծնի ու կը ...մնի: Խեղճ Տիգրանը միտքս եկաւ, ...«Վարձու սենեակ»իս Տիգրանը, որ սափ- ...րիչ Սարգիսին կրպակին մէջ Ռուբէն ...ուած Քորֆուի որբին խօսքերէն ինծի ...ման խնդուք մը ունեցած էր քթին տա- ...կէն՝ «քերթէ, Սարգիս, քերթէ»: Այս- ...ինքն՝ մի բանաստեղծեր երկար բարակ, ...քերթէ, աշխատէ: Եւ մէկէն այս բառն է ...որ ինծի տուաւ բանաստեղծութիւն ըս- ...ուած բանը, քերթուած, աշխատուած, ...քոլինքով ու ճիգով արտադրուած բա- ...նը, մարդկային եւ ոչ թէ աստուածային, ...ինչպէս ենթադրել կուտայ «ստեղծագոր- ...ծել» բայը, որ խոէսալիստական առում ...մը ունի, բոլորովին անյարիր մեր առար- ...կայապաշտ դարուն:

...Գրուած 1970ին ինծի կը թուի թէ ա- ...նոնք (վայրերը եւ ոչ թէ քերթուածը) ...գրած ես comme pour te faire la main ...կատայ «տեղագրութեան» դ համար: ...կրնամ իրաւացի չըլլալ ասիկա ըսելով: ...Ան ինծի կը յիշեցնէ իմ պարագաս: Որ- ...քա՞ն ճիշդ է բան մը ուրիշ բանով մը ...բացատրել, բանով մը ուրիշ բանի մը ...ինքնութիւնը ջնջել: Վերջին գիրքս նա- ...խորդ գրքիս պակասները ցոյց կուտայ ...հայելիի մէջ տեսնուածի պէս: «Վարձու ...Սենեակը» ինծի ցոյց տուաւ բոլոր պա- ...կասները, որ կը վխտան «Սովորական օր ...երին մէջ եւ արդէն նորը, «Ջի քո է կա- ...րողութիւն»ը «Վարձու Սենեակ»ինները: ...Թերութիւններ չեմ ըսեր: Թերութիւն - ...րը ընթերցողին բաժինն է, ան կրնայ ...կայն մատնանշել զանոնք, մինչդեռ ես ...որ կրնամ տեսնել պակասները: Միայն ...ասիկա իմ առաւելութիւնս է ուրիշնե - ...րուն վրայ, քանի որ անգամ մը հրատա- ...րակուած գրքի ձեւով, անիկա կը պատ- ...կանի ուրիշներուն: Ուրիշներու կոլուա- ...ծին մասս կը կազմէ այլեւս: Գրութեան մը ...պակասները շատ մը այլազան պատճառ- ...ներ ունին: Թերութիւնները թերացումներ ...են պարզապէս, ինչպէս բառը ցոյց կու- ...տայ: Պակասները աւելի խրթին պատ - ...ճառներ ունին: Կան որ մոռացումներ են, ...նախապէս մտայղացուած, բայց յետոյ ...վրիպած ուշադրութենէն եւ զարմանալին ...այն է որ կրնանք նոյնիսկ գրուի գալ, ...երբեմն, որ անպայման գրուած է ան: ...Կան ալ որ գրուած են, բայց չեն ինչ ...որ «գրուած» էին: Գրուածին մէջ բան ...մը կը պակսի: Մինչդեռ մեր համոզումով ...կէս էջ մը փռուած պիտի ըլլար, կարճ ...ու անճոռնի նախադասութիւն մնացեր է ...անկէ: Եւ դեռ ուրիշներ խաղի զացած

բառերու կը պարտինք: Բառերու չարա- հարման ընթացքին, անոնք խուլ ու ցեց գիմադրութիւն մը կը մատնեն եւ ի վեր- ջոյ կը խուսափին գրողին ձեռքին հակա- կշիռէն եւ տեղերնին ուրիշ բառերու կու- տան: Լեզուն ալ իր բռնադատութիւն - ները ունի, իր ուզած բառերը, իր շարա- յարութիւնը կը պարտադրէ ներքին, թա- քուն խնամութեամբ մը որ ունին անոնք իրարու հետ: Այս պարագան, որ կարծես վարագոյրի մը ետեւ տեղի ունեցած է, մեզի կը յայտնուի մեր երկրորդ ընթեր- ցումին (առաջինը ըլլալով այն որ կ'ըլ- լայ գրութեան հետ զուգահեռաբար, որ գրեթէ մեքենական է) որով կարելի է ըսել, թէ երկրորդ ընթերցումը ըլլալով բուն ընթերցումը անոր տեւողութեան ընթացքին է որ մեր մտքին առջեւ կը բացուին պակասութիւնները, այսպէսով հեղինակին տալով գրող - ընթերցողի կրկնակ երջանկութիւնը:

Այսօր կրկին կարդացի քիչ մը աւելի մօտենալու համար այն իրողութեան որ է քերթուածդ: Եղելութիւնները գիտ - ցուածին պէս մէկ շրջագիծ չէ որ ունին: Պէտք է չորս կողմերէն մօտենալ մինչեւ որ կարենաս ներս մտնելիք տեղ մը տես- նել:Մեքենային ամբողջ կազմը ներսն է, պահուած, աչքերէ հեռու: Երախաները ինչո՞ւ կը կոտրեն իրենց խաղալիքները: Երկար բարակ հետը խաղալէ ու բոլոր ծակն ու ծուկերը դիտելէ ետք, յանկարծ կը կոտրեն, որպէսզի տեսնեն թէ ի՞նչ կայ ներսը եւ գտնեն խորհրդաւոր ըլ- լալէ: Արդէն ինչ որ խորհրդաւոր է այն է որ չենք գիտեր: Գիտնալը խորհուրդը կը մեռցնէ: Այսինքն մեզ կ'ազատագրէ: Ես ուրիշ բան մը ունէի երբ տղայ էի: Մայրիկիս պէս կերակուր պատրաստող չկար: Մանաւանդ անոր կարկանդակ - ները... Հատ մը կը խածնէի, մէկդի կը դնէի: Աւելի ուշ նորէն կը խածնէի եւ այսպէս շարունակաբար, ամէն անգամուն անոր համին մէջէն ուրիշ համ մը կ'ել- լէր եւ համը աճելով կը պարպուէր, մինչ- դեռ առաջին խածուածքներս անծանօթին մղձաւանջը չէին սպառեր: Այս ձեւով է որ կը կարդայի Գրիգոր Ճիզմէճեանի ա- ռեղծուածային պատմուածքները եւ հի- մա քու քերթուածդ՝ «Վայրերը» եւ «Տե- ղագրութիւնը»:

Առաջին ընթերցանութիւնս, ինչպէս ը- սի, լուսնային տպաւորութիւն մը տուաւ ինծի եւ գլխս մտցուց Իվ Դանկիի մը, Տել- վոյի մը եւ կամ Քրեյքրի մը նկարներուն մթնոլորտին մէջ, ինչպէս այս վերջինին երկու նկարներուն, զորս տեսած ես աշ- խատանքի սենեակիս պատերուն վրայ: Հիմա առեն չունիմ մտածելու համար թէ ինչպէս կազմուած էր այս տպաւորու - թիւնը: Ի վերջոյ ձեւով մըն է որ կը կազմուի տպաւորութիւն մը, իրական կամ սուտ: Անպայման աչքի խաղով մը անպայման: Կարծես թէ աչքս կարդա - ցած էր «Տեղագրութիւն»էդ անցնելով այսինքն աւերակներու մէջէն եւ մեզի համար աւերակները միշտ աչքերնին բաց կը քնանան համատարած լուսնի լոյսին տակ աղէտը տխեղերակցնելու համար:

Երկրորդ ընթերցանութիւնը, այսօր - ուանը, նախկինին զառանցանքէն դուրս պրծած, որովհետեւ մեկուսացուած, ժա- մանակը ալրած նետած է տռամաթիք ներկայութիւնները եւ ահա, անոնք, միա- մինակ, երկտասնեակ մը «Վայրեր» փըռ- ուեր էին նայուածքիս տակ, ժամանակէն դուրս տեղ մը, անհունօրէն ընդլայնուող

տարածութեան մը վրայ, այնքան ընդ - լայնուող, որ գիս ինձմէ դուրս հանած կը մեկնիմ ծովային ու դաշտային տա- րածութիւններու չըմնցող սահմանները ու, բարեբախտաբար, կանգ կ'առնեմ, լայն չունչ մը կը քաշեմ վարը՝ ստորա- գրութեանդ կամրջակին հասած:

Հիմա երրորդ ընթերցանութեան կը սպասեմ, փրկարար, ազատագրող ըն- թերցանութեան, այն ինծի պիտի տայ գաղտնիքը բանուածքի մը, ուրկէ առա- ջին ընթերցանութեանս ժամանակը բա- ցակայ ըլլալուն համար կարելի եղած էր արեւին լոյսը փոխանակել լուսնկայի լոյսով: Նախկին երկու ընթերցանու - թիւններս հորիզոնական էին եւ սակայն երկրորդին վրայ ըրած թափառումներս յատակի մը քաջողութիւնը ունէին: Գոնէ հիմա այդպէս կը կարծեմ: Արդեօ՞ք ես է որ կը կարօտիմ խորութեան: Այսպէս է որ ընթերցողը կը չեղէ գրութիւնը: Կը փնտռէ իր ուզածը, իրեն պէտք եղա- ծը: Իմ ուզածս ալ ժամանակն է, զոր կը ջանամ վռնտել իմ աշխատանքներէս եւ որ դուն արտաքսած ես քու գրու - թենէդ, ջնջած ես գրութեանդ մէջ, բայց ես արդէն կ'ընդնշմարեմ այն փոսը, վի- րաւոր գազանի մը նման որ երթալ մեռ- նելու համար հողին մէջ փորուած որջը կը փնտռէ: Այդ որջը ժամանակն է կամ ժամանակի ճամբան, քանի որ ան է փո- րողը, ան է չարժում բերողը, աւա՜ղ, յանդելու համար լուսնայինին, անբեր տարածութեան, մեռելայինը: Արդէն լուսնի լոյսը, գիշերուան պէս պաղ, ու- ղեկորոյս ճամբորդը առաջնորդելէ աւելի երազային լոյսով պարուրելու համար եղած է կարծես:

Վերը, գրողին գլխուն բառերուն բե- րած խաղերուն մասին խօսուեցաւ ու Ֆլօպէր միտքս ինկաւ: Քերթուածիդ մէկ, մէկուկէս, երկու կամ երեք տողնոց գը- լուխներուն վրայ է մտածումս: Ըստ ին-

ծի գիրին, բառին ամէնէն չարչարուած մարդը եղած է Ֆլօպէռ: Ամբողջ գիշեր- ներ տասնեակ մը էջեր կը գրէր մեծին չարչարանքով, առաւօտը մէկ կամ երկու էջ մնացած էր անոնցմէ սեղանին վրայ, զանոնք յղկելէն, տաշելէն, քաշքշելէն, կոկելէն վերջ: Ցերեկին կը շտապէր նա- մակ մը կը յղէր Լուիզ Գոլէն, իր բա- նաստեղծուհի բարեկամուհիին, ինչ խո- շոր երանութեամբ թէ այդ գիշեր մէկ էջ գրած էր: Պալզաք մէկ գիշերուան մէջ վիպակ մը կը գրէր: Սթանտալ՝ խոշոր վէպ մը քառասուն օրուան մէջ: Ո՞րն է գրութեան մը չափանիշը: Ամէն պարա- գայի ես հիացումով կը կարկամիմ Ֆլօ- պէրի առջեւ, գրականութեան այս մե - նաւոր վինուորին, որ ամբողջ գիշերներ, գիշերներ բառերու բանակներու դէմ կռի- ւի կը մտնէր: Միեւնոյն տեսակի աշ- խատանքի առջեւ կը գտնուիմ քու այս տողերուդ դիմացը: Ուրիշ կերպով կարե- լի չէ այսպիսի գրութիւն մը ունենալ, որուն մէջ կը զգամ այն էջերով գըր - ուածքները զորս ջնջած ես, սակայն ա- նոնք դեռ հոն են, իրենց պոչերը ձգած փախած մողէզներու նման: Ահա այդ ջնջուած բառակոյտն է, որ տարածու - թիւնը ծաւծկած՝ խորութեան շրջագիծի մը դուռը կը բանայ, բայց այդ մասին գրելու իրաւունք չունիմ, քանի որ եր- րորդ ընթերցանութիւնս դեռ չեմ ըրած: Մարսելու համար նախ պէտք է ուտել:

Ուրիշ բան մըն ալ, որ կը գտնեմ քեր- թուածիդ մէջ, նորէն Ֆլօպէրէն եկած է ինծի դեռ շատ աւելի առաջ: Ֆլօպէրի էնթրիկի ատելութիւնը: Քերթուածիդ մէջ էնթրիկի բացարձակ բացակայու - թիւնը կը թուէ գիս: Վէպերու մեծխօ- սիկ էնթրիկներու, մանաւանդ պուրժուա- կան էնթրիկներու, մասին չէ անշուշտ խօսքս, բանաստեղծութիւն ըսուածին

●▶

GUISEPPE APPELLE

ASSADOUR

Scheiwiller, Milano, 1977

Այս պզտիկ, հազիւ 74 էջնոց հատորը՝ հրատարակուած Ասատուրի իտալական վերջին ցուցահանդէսին առիթով, ինքնին աշխարհ մըն է: Հոն հաւաքուած կը գըտ- նենք, առաջին անգամ ըլլալով, նկարիչին տասը տարուան գծանկարներուն մէկ կա- րեւոր մասը, դասաւորուած ըստ ժամա- նակագրական կարգի 1967էն 1977:

Ներկայացման այս ձեւը հիմնական առաւելութիւնը ունի ընթերցող-դիտողին առջեւ պարզելու, առանց պարզաբանու- թեան, Ասատուրի փորձին զանազան փու- լերն ու մակարդակները, անոնց շարունա- կականութիւնը: Ինչ որ նախապէս տեսած էինք այլազան ցուցահանդէսներու դիպ- ուածով, իբրեւ անջատ ու ինքնաբաւ գործ, այստեղ կը ստանայ անսպասելի լուսաւորում, կը դառնայ հատուածը ա- ւելի ընդարձակ մակերեսի մը: Այսպէս է որ կը նկատենք Ասատուրի արտադրու- թեան կանոնաւորութիւնը, խորացումը, միութիւնը:

Աշխարհ մը ըսի, որ հոմանիշն է բաց ամբողջականութեան մը: Հայելիները, կիները, պուպրիկներն ու առարկայի փշրանքները, քաղաքներն ու անկարելի ծիածանները կ'անցնին էջէ էջ, կ'այլա- փոխուին, կը կազմեն այդ աշխարհին մանրիկները: Ասատուրի առաջին ար- տադրութիւններէն մինչեւ վերջինները արձագանգներ, կամուրջներ, «մէջբե - րումներ» կան, կարծես գործ մը կը չա-

Le masque de B. 1977

րունակուի ուրիշի մը մէջ, նոյնիսկ եթէ ինքն իր մէջ, իր անհամար տարբերակ- ներէն վերջ, կը թուի իր լրումին հասած ըլլալ:

Գծել, փորել, հիմնել, կառուցանել, մտածել ու դարձնել տեսանելի, բայց ճշգրտութեամբ: Ճշգրիտին փարատոքսալ «քնարականութիւնը» եթէ կ'ուզէք: Եւ որքա՞ն անհիմն կը թուի կարծիքը մարդոց որոնք «արդի արուեստը» կը շփոթեն քաոսին ու անկանոնութեան հետ:

Զուսպ, խիստ, պահանջկոտ, չեմ վախ- նար ըսելու «բարձր» հրահանգ մըն է գծելը սեւով ու ճերմակով, Ասատուրի մօտ, տեսակ մը ճգնութիւն առանց ճի- գի, կեցուցիչ կիրք մը:

Պ. Գ.

մանր մունր էնթրիկներու մասին է խօսքս, սրտի, հոգիի մանրիկ պատմութիւններու մասին է խօսքս: Պաղ, միապաղաղ աչքով դիտուած բան մըն է մեր առջեւ եւ չեմ կրնար ըսել թէ ինչո՞ւ համար կը բռնէ պուկէս, կը բռնէ, կը սեղմէ: Բանաստեղծութիւնը բան մը պատմել չէ: Բառերը այնպէս մը շարել է, որ այդ շարուածքէն մթնոլորտ մը դուրս գայ, որուն մէջ ինկած՝ գգլխանք մը կ'ունենանք, այլեւս հոս չենք, այլուր գացած ենք: Հոսը, այս տեղը միշտ բռնադատութիւն է, սորկութիւն, այլուրը, ուրիշ տեղը, ինչպէս ուրիշութիւնը, ազատութիւն է, հանգիստ շնչառութիւն: Քեզի մանկական յիշատակ մը պիտի պատմեմ, դռեհիկ իրողութիւն մը, որ սակայն հրաշալիօրէն կը բացատրէ ըսել ուզածս: Կը պատահի որ կերակուրին «տակը այրած» կ'ըլլար: Խելագար անհամբերութեամբ մըն է որ կը սպասէինք, թէ ե՞րբ մայրիկը պիտի պարպէր կերակուրը: Անմիջապէս որ կերակուրին սանը պարպուած էր, մենք, գգալը ձեռքերնիս կը յարձակէինք սանին վրայ ու անոր այրած յատակը կը քերթէինք եւ քերթուածը կ'ուտէինք, սեղանին վրայ ձգած՝ համադամ կերակուրները: Մեզի համար կերակուրին «տակը այրած»ը աւելի քմպարար էր, աւելի գգլխիչ որովհետեւ անոր համը ուրիշ էր, ուրիշ տեղէ կուգար:

Նորէն վերադառնանք Ֆլօպէրին: Ֆլօպէր այնքան գանած էր իր էնթրիկով գրուած վէպերէն, Պովարիէն, Ֆրետերիքէն, որ անպարունակ գրութիւններու կ'երազէր: Դժբախտաբար «Սաֆալթ»ին մէջ ես չկրցայ ազատիլ էնթրիկին բռնութենէն, առանց էնթրիկի ճամբայ ելայ, բայց կէս ճամբայէն շեղեցայ, ընթերցողին, հայ ընթերցողին ծամուած նիւթ տալու համար, ինչպէս կը սիրեն անոնք, ծամուած կերակուր, մայրիկներուն ըրածին պէս, կերակուրը կը ծամեն յետոյ կուտան մանկիկին: Ըսէ՛, խնդրեմ, ես այսպէսով արհամարհած չեղա՞յ ընթերցողը, օգնականի դերը ստանձնած ըլլալու հաճոյքն ալ ինծի վերապահելով ամէն մեղքիս վրայ.

Իր մաքին մէջ, իրեն համար, ուրանալով էնթրիկներով գրուածները, Նորածագ մը երիտասարդ աշխոյժով Ֆլօպէռ ձեռք առաւ «Պուվար եւ Բէքիւշէ»ն, իր ամէնէն հակապուրժուական գործը: Պուվար, այսինքն՝ պուվար (շատախօս) եւ Բէքիւշէ, այսինքն՝ բէռիւշ կամ բէռոքէ (Թութակ): Միայն վերնագիրը ամբողջ վէպ մըն է արդէն: Անվերջ ու անսպառ շատախօսութիւն մը ամբողջ դարաշրջան մը խայտառակող, բայց ոչ շաղակրատութիւն: Այս վերջինին մէջ խօսք չկայ, ինչպէս կայ մեր Մնձուրիին մէջ:

Գիտես թէ որքան ընդվզած էի վերջերս անոր շուրջ կեղծ աղմուկէն, կեղծ՝ այն իմաստով որ բոլոր ըսուածներէն շիտակ բան մը դուրս չեկաւ: Նոյնիսկ այդ յօդուածը խոստացած էի «Յառաջ — Միտք եւ Արուեստ»ին: Այս նամակին առիթով եւ մեր խօսքին կապակցութեամբ, գոնէ «Յառաջ»ին տուած խոստումս ալ յարգած կ'ըլլամ: Ի վերջոյ խնդիրը կարծիքը յայտնել է եւ ոչ թէ ընթերցողը իր համոզումէն բաժնել: Եթէ Ֆլօպէռ բառերու դիմադրութեան դէմ մղած պայքարով ու էնթրիկի դէմ սնուցած խորշանքով իր ժամանակին այսօրուան առումով ամէնէն արդիական արձակագիրն է, Մնձուրին ալ իր շատախօսութեամբը իր շրջանի արդիական կեցուածք ունեցողն է: Ամէն պարագայի ամէնէն գարտուղին, ամէնէն մենաւորը: Մի մոռնար որ արուեստագէտը միշտ մենաւոր մարդ մըն է նախ եւ առաջ: Ամբողջ իննիսուն տարի այս մարդը, Մնձուրին, ինքզինքին հետ կը խօսի: Ուրիշներու հետ խօսած ատեն անգամ խօսքը ինքզինքին է որ կ'ուղղէ: «Ես ինքզինքս կը գրեմ»: Ըսողը ինքն է: Ալ ոչ ոքի բան չի մնար ըսելու: Մարդը, Մնձուրիին համար խօսքն է, իսկ խօսքը շատախօսութիւն կը դառնայ երբ անդադար կը շարունակուի, քանի որ մարդ անով է որ ինքզինքը, իր գոյութիւնը կը զգայ: Եթէ գոյութիւնդ չես զգար, ուրեմն այս աշխարհին մէջ չես: Եւ տակաւին աւելի խորունկ զգալու համար, խօսքը պէտք է ընկերանայ ձայնին: Ձայնը խօսքին միացած հայելի մըն է, որուն մէջ ինքզինքը կը տեսնէ: Զգալ եւ տեսնել: Իմ ըրածս ուրիշ բան չէ պիտի աւելցնէր Մնձուրին: Հապա ինչո՞ւ կը գրեմ: Ինծի գաւառի կուսակալին ազգագրական գրասենեակի գրագի՞րը կարծեցիք: 1930ին գրած պատմուածքներէս (ֆրանսերէն) մէկուն մէջ պատանի սպասուհի մը կայ, որ իր տիրուհիին մանկիկը առեր ծովափ գացեր է: Ամառնային արեւէն կուրացած ու մինակ հոծ բազմութեան մէջ, յանկարծ, ձուկին պէս, որ լողակները թափ տալով ջուրին մակերւակէն դուրս կը նետուի, մեր մատաղ սպասուհին ալ ինքզինքէն դուրս կը նետուի, կարծես ինքզինքը փնտռելու համար եւ ուրիշ միջոց չգտնելով իրմէ բազմութեան մէջ հեռացած մանկիկը կը կանչէ, եւ իր ձայնին մէջ ինքզինքն է որ կը գտնէ: Ինքզինքին կուգայ: Իրմէ դուրս ելած էր եւ իր ձայնին հետ ինքզինքին եկաւ:

Ահա թէ ինչու համար կը գրէ Մնձուրի, միշտ ինքզինքը փնտռելու, ինքզինքը գտնելու, իր սանձը իր ձեռքը պահելու համար, ինք՝ որ լաւ գիտէր սանձը ձեռքը պահելը: Բայց ոչ թէ կարծուածին պէս իր գիւղին կիներուն էնթարինները նկարագրելու համար: Էնթարինները իր գոյութեան հետ կապ մը ունին, որովհետեւ Մնձուրիին էութիւնը գիւղն է: Մնձուրիին դժբախտութիւնը հոն է որ իր գործերը ամբողջութեամբ ձեռքի տակ չունինք ըլլալու համար անդադրում շատախօսութեան մը քրոնիկագրութիւնը, որ հակառակ իր կամքին հսկայ վէպ մըն է: Ի՞նչ պիտի ըլլար Սէն Սիմոնի երկու տասնեակ հատորներով քրոնիկագրութինը, եթէ անկէ քանի մը հատոր պակսէր կամ Փրուստի քրոնիկագրութեան վերջին երկու հատորները: Կիսատ, փլատակ քաթետրալներ պիտի ըլլային:

Ի վերջոյ Մնձուրիին այս շատախօսութիւնը, իննիսուն տարուան շատախօսութիւն ըսող Մնձուրին յանկարծ կը ջնջուի եւ պատմութեան կը մնայ իբրեւ խօսք: Խօսքի հօսք:

Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Գրեց՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Հեղինակը՝ Վարդան Եղիշէեան, աւելի քան երեք հարիւր էջերու վրայ տարածուող «կեանքի մը ընթացքին պատահած իրական ողբերգութիւն» մը վէպի տարազին մէջ է առած: Խորագիրն է՝ Կամուրջին խորհուրդը: Ընթացիկ իմաստով եւ ոչ ալ ժամանակակից ըմբռնումով զայն այդ սահմանումին կարելի է ենթարկել: Արդէն հեղինակն եւս կարծես վերապահութեամբ ճշդած է: Արդարեւ, ընթերցողը հոս պիտի չգտնէ վիպական կառոյց, նոյնիսկ մասնատուած՝ տիպարներու հոգեխառնութեանց ցուցադրութեամբ, նկարագիրներու ելեւէջներով, բախումներով: Ներապրումի կամ աւով հիւսուած ու բազմապատկուած ներքին աշխարհներ չեն տողանցեր՝ պարզ կամ բարդ, համասեռ կամ հակադիր երեսներով: Չկան պատկերներ դունագեղ կամ դուսպ, կը պակսին թելադրականութեան ձգուած տողերը եւայլն:

«Կամուրջին խորհուրդին» գլխաւոր հերոսը, եթէ թոյլատրելի է նման պարագայի մը ըսել, Նիկոմիդիոյ գաւառին Ատափազար քաղաքն է, իր հայկական աւանդապաշտ դիմագիծով: Հոսկէ նաեւ ծայր տուող, կծիկ-կծիկ քակուող «պատմութիւնը», ինչպէս եղաւ Արեւմտեան Հայաստանի եւ շրջակայքի հայահոծ քաղաքներումը՝ Եղեռնէն տասնամեակներ առաջ, 1915ի չարաշուք օրերուն եւ անոնց յաջորդող սեւ ու ճերմակ տարիներուն, վերածուելով մէկ քանի տասնամեակներու վրայ:

Ատափազարի քանի մը տիպարներու կեանքի հոլովոյթին, աւելի ճիշդ՝ վերիվայրումներուն պատկերացումով, հեղինակը ժամանակաշրջան մըն է, որ աչքի առջեւ ունեցած է: Զայն ուրուագծած է, իր բազմաթիւ հանգոյցներով, մեծ մասը՝ ողբերգական, այլ սակայն նաեւ յուսատու ձգտումներով:

Հասկնալի կը դառնայ ուրեմն, թէ մեր մօտաւոր անցեալի մանրանկարն է բեմ հանած, Ատափազարցի ընտանիքի մը մէկ քանի անդամներուն, շրջապատի քանի մը դէմքերուն «իրական» պատմութեամբ: Ուրեմն, ապրուած օրեր եւ տարիներ:

Արդէն, յաճախ էջեր կը գրաւեն նկարագրութիւնները ժամանակաշրջանի անցքերուն, ասոնց մեկնաբանութեան, ինչպէս Զաւաք-Գալէ, կովկասեան ճակատը իր թոհուբոհով, Սարտարապատ, Անկախութիւն, Խորհրդայնացում, Ներգաղթ, եւայլն: Ասոնց մէջ նոյնիսկ զգալի կը դառնայ այսպէս կոչուած «պատմողականութիւնը»: Գրագէտը տեղ կուտայ յօդուածագիրին առջեւ:

Բայց եւ այնպէս շրջան մըն է, այնքան եղերական եւ բախտորոշ միաժամանակ, որ հարազատ պարզաբանումի բովէն է անցած հեղինակին կողմէ: Տիպարները, եթէ նոյնիսկ իրենց վիճակուած ճակատագիրին թելերով չեն նոյնանար շատերու հետ, այսուհանդերձ, ընդհանրական գիծով մը միասնութիւն կը կազմեն իրենց սերունդին ապրած - չապրած վիճակներուն հետ: Հանգիտութիւնը ակներեւ է, քանի այդ սերունդին անցեալը բոլորին համար եղած է նոյնը, դրուագներու պարզ այլազանութեամբ:

«Կամուրջին խորհուրդին» մէջ բազմած է մեր մօտաւոր անցեալը, կեդրոն կամ հիմնակէտ ունենալով Ատափազար, իր հպանցիկ, այլ ցայտուն երէկով, բայց մանաւանդ դէմքերու ցուցադրութեամբ, աւանդութիւններով, բարքերով, առօրեայով: Ժողովրդագրական բնոյթի տարրերն եւս ցայտուն են՝ խօսակցական լեզու, տօնախմբութիւն, ամուսնական կարգ ու սարք, նախապաշարում, աւանդական մտայնութիւն եւայլն:

Բնութագրում, պարզաբանում, պատմութիւն՝ անհատական թէ ժամանակագրական անցքերով եւ իրադարձութիւններով, ներկայացուած են դիւրասահ լեզուով մը, որ գիտէ ժողովրդական դարձուածքներով, չակերտուած բառերով, պատկերաւոր խօսքերով սրամտութիւնը վերածել հաճելի համեմի, նոյնիսկ եղերական վիճակներու մէջ:

ՍԻՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՄԱՀԸ

Պիտ' ունենանք մահիճ՝ լի բոյրերով թեթեւ,
Բազկաթոռներ՝ խորունկ դամբաններու նման,
Դարակներու վրայ եւ ծաղիկներ չքնաղ,
Երկինքներու տակ պերճ բացուած մեզի համար:

Սպառելով ուժգին իրենց կրակն յետին,
Մեր սրտերը երկու դարձած հսկայ ջահեր,
Ցոլացնեն պիտի կրկնակ լոյսերն իրենց
Հոգիներուն մէջ մեր, հայելիներն այս զոյգ:

Իրիկուն մը վարդէ եւ կապոյտէ միստիք,
Փոխանակենք պիտի բոցկլտում մը միակ,
Նման լացի մ'երկար՝ հրաժեշտով լեցուած:

Եւ հրեշտակ մը հուսկ դռները կէս բացած՝
Հաւատարիմ, ուրախ պիտ' արծարծել ետ գայ
Հայելիներն անփայլ եւ բոցերը մեռած:

Թարգ. «Յառաջ»

LA MORT DES AMANTS

Nous aurons des lits pleins d'odeurs légères,
Des divans profonds comme des tombeaux,
Et d'étranges fleurs sur des étagères,
Ecloses pour nous sous des cieux plus beaux.

Usant à l'envi leurs chaleurs dernières,
Nos deux cœurs seront deux vastes flambeaux,
Qui réfléchiront leurs doubles lumières
Dans nos deux esprits, ces miroirs jumeaux.

Un soir fait de rose et de bleu mystique,
Nous échangerons un éclair unique,
Comme un long sanglot, tout chargé d'adieux ;

Et plus tard un Ange, entr'ouvrant les portes,
Viendra ranimer, fidèle et joyeux,
Les miroirs ternis et les flammes mortes.

CH. BAUDELAIRE

ՐԱՖՖԻ ՍԷԹԵԱՆ

ԱՅԺՄ ԵՒ

Թերեւս ոչ (այլեւս) անյաղթ
բայց (այժմ եւ) միշտ անխախտ:

(Beirut : 9-10-1975

ՓՈԽԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

կէսգիշերին
նորէն
գնդացիրի
պատարագ:

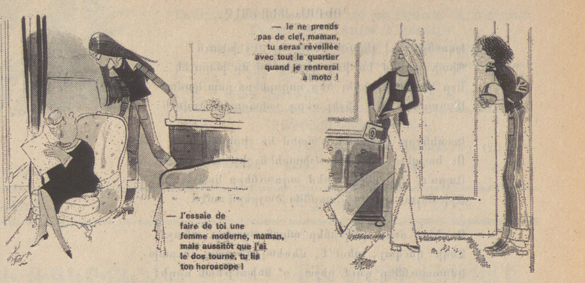
(Beirut : 22-9-1975)

TIME OUT

Եւ սահմանները գծելէ յետոյ,
օրէնքները ընդունելէ վերջ,
դաշտը պզտիկ թուեցաւ —
մանաւանդ երբ գնդակը
յաճախ խաղավայրէն
դուրս ինկաւ...

(Beirut : 28-9-1975)

«ՓԱՐԻԶՈՒՀԻ»ՆԵՐՈՒ ՍԵՂՄԻՉ ՔԻՐԱԶԻ ՀԵՏ

Ո՞վ չի ճանչնար զինք՝ անունով, եթէ ոչ գործով: Այս հռչակաւոր արուեստագէտը որ խօսակցութեան մտերմութեանը մէջ երեւան կուգայ որպէս հաճելի, պարզ, անկեղծ խառնուածքով անձ մը, ճանչցուած է աշխարհի քիչ մը ամէն ծայրերէն: Մինչեւ Ամերիկա, ուր եօթը տարիներէ ի վեր իր գծագրութիւնները անհամաչափօրէն լոյս կը տեսնեն Փլէյ-Պոյի մէջ: Իր անունը կը տեսնուի նաեւ աշխարհի մեծագոյն երգիծաթերթերէն մին Եորքըրի մէջ: Եւ ինք՝ ամէն նուի — ընտրուած «աստղ»երու նման ունի իր հիացողները, իր «ֆան»երը՝ մանաւանդ իգական սեռէ: Քիրազ ստորագրութիւնը համանիշ է նրբագեղ ճաշակի ինչպէս մանկլիագեղ գիծերու: Ան կը յառաջացնէ, կը ստեղծէ մանաւանդ երազներ երիտասարդ աղջիկներու համար (ու ամէն կին, որեւէ տարիքի, նոյնը չէ՞ մի՞թէ): Մեր խօսակցութիւնը որ տեղի կ'ունենայ ֆրանսերէնով, կրնար նոյնքան լաւ կայանալ հայերէնով, քանի Եռոմոն Քիրազ (եան) կը գործածէ նոյնքան դիւրավարժ հայերէն մը: Իր անունին հանդիպած էի, առաջին անգամ, եգիպտական «Իմաժ» շաբաթաթերթին մէջ, զոր կանոնաւորաբար կը ստանայի Պէյրութ:

Պ.— Այո, ծնած եմ Գահիրէի մէջ 1923ին: Իմ նախաքայլե՞րս. միշտ փափաքը ունեցած եմ այն ինչ որ կ'ընեմ հիմա: Մտայլկում մըն էր ան: Ձերմ ցանկութիւնն ունէի տեսնել գծագրութիւններս թերթերուն մէջ, ուրիշներուն նման: Մանկամտութիւն մը՝ պարզապէս:

Հ.— Իսկ ձեր կազմաւորո՞ւմը:

Պ.— Բոլորովին առանձին: Նկարչական աշխատանոցներ յաճախեցի «մերկ»եր գծելու համար, պարզապէս ճաշակս նրբացնելու, տեսողութիւնս սրելու յառաջացնելու, տեսողութիւնս սրելու յառաջագրանքով: Իրողապէս՝ կարելի չէ հիւմուրի դպրոց յաճախել: Զուարթախոհութեան դասընթացք գոյութիւն չունի:

Հ.— Անոր փոխարէն կարելի է յաճախել նկարչութեան դպրոցներ: Դուք գերազանց գունագէտ մըն էք: Քիրազ — քոլորը կը վկայէ նկարիչի մը մասին, որ տէր է նրբերանգներու, վստահելի ճաշակի: Գիտէք թէ կարելի է մեծ երգիծա - նկարիչ, կամ ձեր պարագային՝ հիւմորիսթ գծագրիչ ըլլալ, առանց երբեք երանգապնակի տիրապետութեան:

Պ.— Թերեւս: Որովհետեւ երբ բան մը ընեմ կ'աշխատիմ լաւագոյնը ընել: Այն օրը երբ ուզեցին որ գործերս գունաւոր ըլլան, սկսայ գոյն դնել: Պարզ է...

Հ.— Որ այս նախանձելի արդիւնքին հասնիք:

Պ.— Ձեմ գիտեր, դուք է որ պիտի դատէք, բայց ես ոչ մէկ վրձինի դպած եմ նկարելու համար... ո՛չ, ոչ, ճիշդ չէ. տասներկու տարեկանիս կը նկարէի քարթփոսթալներ ընդօրինակելով:

Հ.— Ֆրանսա եկաք որպէս հիւմորիսթ գծագրիչ մը, որ իր տեղը կը փնտռէ արեւին տակ...:

Պ.— Երբե՛ք: Եգիպտոսի մէջ բաւական գումար դիզած էի գծագրութիւններէս, եւ Փարիզ եկայ միայն... ապրելու համար ու նաեւ գիտելու, ուսումնասիրելու: Երեք — չորս տարիներ սահեցան այսպէս, առանց որ բան մը ընեմ: Մինչ այդ վարժուեցայ փարիզեան մթնոլորտին:

Հ.— Իսկ յետո՞յ:

Պ.— Դրամը որ ունէի՝ չոգիացաւ: Ստիպուած էի աշխատելու: Կը ճանչնայի երգիծանկարիչ մը, որ ըսաւ թէ ծանօթ էր խմբագրապետի մը: Դիմեցինք միասնաբար թերթին, ներքանչիւրս՝ իր գծագրութիւններու թղթածրարով: Վար դրին խմիններս, մինչ, խեղճէն, ոչինչ առին:

Հ.— Ո՞ր թերթն էր:

Պ.— Լա Պաթայ, որ այժմ գոյութիւն չունի: Զիս ծախեցին, թերթին կահ — կարասիներով, Սամըսի - Սուարին, որ նմանապէս մեռաւ եւ որ զիս յանձնեց Ֆրանս-Տիմանշին, որ իր կարգին զիս փոխանցեց Իսի-Փարիին: Այսպէս ձեռքէ ձեռք անցայ, մէկ խմբագրատունէ միւսը, առանց երբեք շաբաթ մը անգործ մնալու, առանց որեւէ արձակուրդի՝ որ կարենայի երեք - չորս շաբաթ տեղ մը երթալ թափառիլ:

Հ.— Դուք մաս կը կազմէիք «պահանջ է»ին:

Պ.— Ճիշդ է: Պաթայի մէջ է որ մէկը ըսաւ որ պէտք էի «աղջիկ գծել», որովհետեւ ասիկա ամէնէն շատ կը յարմարէր ինծի: Այդպէսով է որ սկսայ, ժամանակ առ ժամանակ «կնկայ պատմութիւններ» պատրաստել, մինչեւ որ օր մը մասնագիտանամ անոր մէջ: Կը դիտէի շուրջս մինչեւ այն օրը որ ստեղծեցի այն տարասեռ էակը որ կնոջ մը չի նմանիր, բայց որ աւելի ճշմարիտ է քան կին մը:

Հ.— Նիւթին խորքին կը մօտենանք: Ի՞նչպէս ծնան ձեր «Փարիզուհիներ»ը:

Պ.— Ստիպուած էի աղջիկներու վերաբերեալ գծագրութիւններ ընել: Նորաձեւութիւններու հետեւեցայ, օրուան ճաշակը ընդգրկեցի եւ գծագրութիւններս զարգացուցի:

Հ.— Ի՞նչ կը ներկայացնեն, ճշմարտապէս, ձեր Փարիզուհիները, այդ նրբագեղ, հոյակապ էակները, իգական՝ մինչեւ իրենց ներկուած եղունգներուն ծայրը եւ որ կը մարմնաւորեն կինը, կամ կնոջ յաւիտենական մէկ երեսը:

Պ.— ... Ես երազ կը ծախեմ: Աղջիկներ են, որոնց ամէն ինչ կը յաջողի, որոնք մեծ դժուարութիւններու չեն բախիր, որոնք միշտ կ'իյնան իրենց «չորս թաթեր»ուն վրայ, կը գերիշխեն այրերուն: Այս բոլորը երազել կուտայ...:

Հ.— ... Հագուած՝ վերջնագոյն նորաձեւութիւններուն համաձայն, ճաշակով մը, որուն համար կ'ըսուի թէ Քիրազ ոչ միայն նորաձեւութիւններու կը հետեւի, այլ զանոնք յառաջ կը մղէ, «կ'արձակէ»:

Պ.— ... Այո... այդքան դէշ չեն հագուած: Ամէն պարագայի ինծի ծանօթ դերձակները — չեմ ուզեր իրենց անունը

Գրեց՝

ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

տալ — կ'ըսեն թէ երբ իրենց մէկ նորոյթը տեսնեն գծագրութիւններուս մէջ, վստահ կ'ըլլան որ ան պիտի յաջողի, այսինքն որ՝ փողոց իջած է, դարձած է ժողովրդական:

Հ.— Նոյնպէս վարսայարդարներո՞ւ պարագային:

Պ.— Այո: Իսկ երբ չորդեգրեմ նորոյթ մը, հարց կուտան թէ՝ ինչո՛ւ:

Հ.— Ի՞նչպէս գծագրութիւն մը յառաջ կուգայ: խօսքէ՞ մը, գաղափարէ՞ մը, դիտողութենէ՞ մը: Ունի՞ք գործակիցներ:

Պ.— Երբեք չեմ աշխատած ինծի առաջարկուած գաղափարներով: Ահա՛ նամակ մը, ուր կին մը ինծի կ'առաջարկէ միտք մը, որ ինքնին դէշ չէ և զոր սակայն գիծի պիտի չվերածեմ, որովհետեւ ան իմս չէ: Ուրեմն՝ միտք եւ ձեւ ինծի պէտք է պատկանին: Նոյն անձն է որ կը յղանայ դէմքը, գաղափարը, որ կը գունաւորէ գծագրութիւնը: Ամբողջութիւն մըն է:

Հ.— Կը վերադառնամ ձեր էակներուն: Անոնք ունին նաեւ անմեղունակ, միամիտ երեւոյթ մը, նոյնիսկ երբ ցաւ կը պատճառեն... մեր սիրտերուն:

Պ.— Այո, որովհետեւ երախաներ են: Ամէն ինչ կը ներեն փոքրերուն, որովհետեւ անոնք ունին զրաւչութիւն մը, շնորհ մը: Հոս գրեթէ նոյնն է պարագան:

Հ.— Բսի՝ անմեղ «երեւոյթ» մը, որ չի նշանակեր թէ միշտ միամիտներ են: Օրինակ, ձեր էակներէն մէկը, իր բարեկամէն խզուելէ առաջ, կ'երթայ ամէնէն զգլխիչ բուրումնաւէտութիւնը գնելու որպէսզի բաժանումը աւելի ցաւ պատճառէ անոր:

Պ.— Այո, աղջիկ մը երբ նոյնիսկ այդ գիտումով կ'ուզէ բուրումնաւէտութիւն գնել, անբիծ է, միամիտ է: Անուշահոտութիւնը չէ որ ցաւը պիտի խորացնէ: Այդ բոլորը իր պզտիկ գլխուն մէջ է որ կը դառնայ միայն: Բաժանումը, ինքնին, ծանրակշիռ բան է եւ գլխաւոր բոյրը չէ որ բան մը պիտի փոխէ: ... Միամիտ է: Անոնք էակներ են որ իրենց փոքր միջոցներով կը պայքարին ապրելու համար իրենց քսան տարիները:

Հ.— Փոքր միջոցներ, որոնք շատ հեռուներ կը տանին...

Պ.— ... Բայց որ չար չէ:

Հ.— Դուք զուարթախոհ գծագրիչ մըն էք, հետեւաբար պէտք է խորապէս համակրիք ձեր էակներուն, ու ամէն նոր դէպքի՝ պէտք է կանխաւ ներէք... իրենց անմեղութեանը:

Պ.— Այո, անշուշտ, պէտք է որ, գծած պահուս, աղջիկը զիս յուզէ քիչ մը: Եթէ այդ պահուն չզգամ ինձմէ անցնող յուզումը և եթէ իրեն հանդէպ չարթննան... չօշափելի տրամադրութիւններ, ըսել է թէ գծագրութիւնս յաջող չէ:

Հ.— Գործածեցիք արտայայտութիւն մը որ շատ... առարկայական է եւ որ չի թոյլեր համապատասխանել ձեր էակներու էութեան որոնք անձնական տպաւորութիւն կը ձգեն հակառակ իրենց յանկուցիչ արտաքինին: Անոնց համար — ձակութիւնը չի հասնիր մինչեւ բացորոշ գրգռութեան:

Պ.— Էրոթիզմ կայ իմ գծագրութիւններուս մէջ: Լրագրող մը բնորոշած է զայն ըսելով թէ կայ էրոթիզմը բացուած սրունքներու, մինչ Քիրազինը կը կայանայ իրարու սեղմուած ծունկերու մէջ:

Հ.— Ձեր Փարիզուհիները անցած են ֆրանսական սահմանը, հասած են Միացեալ Նահանգներ եւ այլուր: Անոնք աշխարհահռչակ էակներ են արդէն:

Պ.— Ընկերվարական երկիրներու մէջ կը թուի թէ մեծ գայթակղութիւն մը տեղի ունեցած է: Փոլոնիոյ մէջ կին մը գիտնալով թէ ժուր տը Ֆրանսը հոն չի կարդացուիր, սկսած է հաւատարմօրէն ընդօրինակել գծագրութիւններս տեղական թերթերու համար: Երբ իրազեկ անձ մը երեւան հանած է խարէութիւնը, կինը որպէս ինքնապաշտպանութիւն յայտնած է թէ «Քիրազի կիները այնքան ակնրախ են որ ինքն ալ սկսած է նոյն ձեւով դիտել»:

Հ.— Բոլոր բանագողները նոյնը կ'ըսեն:

Պ.— Մեծ ճշմարտութիւն մը կայ որ հետեւեալն է: Ես ստեղծեցի անձեր, էակներ, եւ Փարիզի մէջ չկայ գծագրիչ մը որ կին գծէ առանց կարենալ ինձմէ տարբերելու: Այժմ կան եօթը - ութ հատ ենթա - Քիրազներ կամ Քիրազի «զար - միկ»ներ եւ «զարմուհի»ներ: Շատ տեղ կը դրուեն այս բոլորը: Զիս կապկողները կ'ուզեն յաջողութիւն գտնել՝ յաջողած էակներ ընդօրինակելով՝ փոքր հպում - ներով:

Հ.— Ի՞նչ է վիճակը ֆրանսական զուարթախոհ գծագրութեան:

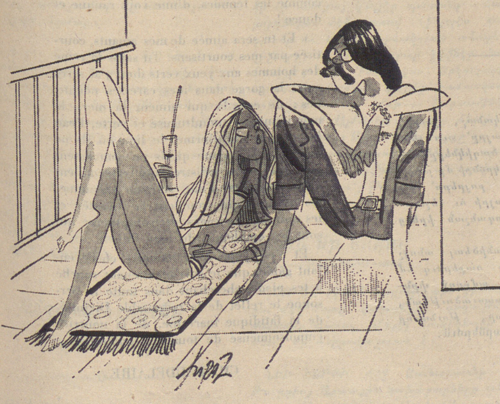
Պ.— Կան լաւ գծագրիչներ, մանաւանդ տաղանդաւոր նորեր որոնք սակայն նըւիրուած են պանտ տէսինէի: Կայ ուրիշ խումբ մը, որ ուղղակի արդիւնքն է 1968-ին, եւ որ կ'ընէ քաղաքական, անկաժէ գծագրութիւն: Իմ կիրարկած ձեւով զուարթախոհ գծագրիչներ են ժաք Ֆըզան, Էյֆէլ... տեսած չունիմ մեզի յաջորդողներ:

Հ.— Ի՞նչ է հիւմուրը:

Պ.— Զօրաւոր չեմ մեկնաբանութիւն - ներու մէջ... բառարանին մէջ գրուած է... Մտածումի դարձուածք մըն է... ըսենք որ հիւմուր ընելու համար պէտք է քիչ մը հեռանալ, միջոց մը դնել քու եւ իրերուն միջեւ... յամենայն դէպս հիւմուր չի նշանակեր խնդուք յառաջացնել, թերեւս ժպիտ մը՝ մերթ ընդ մերթ:

Հ.— Զգենք տեսութիւնները: Կ'ուզէ՞ք հոս վերյիշել խօսք մը, դատում մը՝ ձեր գործին մասին որ տարօրինակ սեպուէր, կամ... ժպիտ յառաջացնող:

Պ.— Շատ կայ... այս մէկը հայկական ծագում ունի: Փարիզ այցելող Հայ մըն էր որ հանդիպումի մը ընթացքին հարցուց.— Պ. Քիրազ, երբ գծում էք «Փարիզուհիներ»ը ներշնչւում էք Հայուհի - նեքի՞ց...:

— Est-ce qu'on pourra se bronzer sous un régime socialiste ?

ՈՒՐԱԽ ՄԵՌԵԱԼԸ

Խղունջներով լեցուն հողի մը մէջ խխուն
Պիտի փորեմ ես իսկ գերեզման մը խորունկ,
Ուր կարենամ փռել ծեր ոսկորներս ըստ կամս,
Մոռացման մէջ ննջել զերդ շանաձուկ՝ ծովուն:

Կտակները կ՚ատեմ, կ՚ատեմ եւ շիրիմները
Ու հայցելու փոխան աշխարհէն շիթ մ՚արցունք,
Ապրո՛ղ՝ կը նախընտրեմ ագռաւները կանչել
Արիւնելու զազիր մարմնիս ծայրերն ամէն:

Որդե՛ր, մութ ընկերներ ականջազուրկ, անաչք,
Ձեզի՛ կուգայ, տեսէ՛ք, մեռեալ մ՚ազատ, ուրախ.
Իմաստուններ դուք հեշտ, օ՛ նեխութեան որդիք,

Փլուզումիս ընդմէջ արդ քալեցէք անհոգ.
Ինծի ըսէք թէ կա՞յ դեռ չարչարանք մ՚արդեօք
Ընդ մեռելոց մեռեալ այս անկենդան մարմնին:

Թարգ. «Յառաջ»

LE MORT JOYEUX

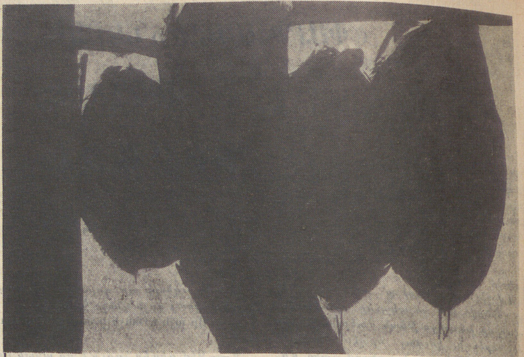
Dans une terre grasse et pleine d'escargots
Je veux creuser moi-même une fosse profonde,
Où je puisse à loisir étaler mes vieux os
Et dormir dans l'oubli comme un requin dans l'onde.

Je hais les testaments et je hais les tombeaux ;
Plutôt que d'implorer une larme du monde,
Vivant, j'aimerais mieux inviter les corbeaux
A saigner tous les bouts de ma carcasse immonde.

O vers ! noirs compagnons sans oreille et sans yeux,
Voyez venir à vous un mort libre et joyeux ;
Philosophes viveurs, fils de la pourriture,

A travers ma ruine allez donc sans remords,
Et dites-moi s'il est encor quelque torture
Pour ce vieux corps sans âme et mort parmi les morts !

CH. BAUDELAIRE

Ամերիկեան նկարչութեան նուիրուած երկու ցուցադրութիւնները Փարիզի որոնք վերջ գտան Սեպտեմբերին, լայն ընդունելութեան մը արժանացան Փարիզի հասարակութեան կողմէ: Այդ ցուցադրութիւններէն մէկը Պօպուր կեդրոնի *Նիւ Եորք – Փարիզ* անունին տակ, ցոյց կուտար 1905էն 1965 ամերիկեան եւ եւրոպական նկարչութիւններու փոխյարաբերութիւնները: Երկրորդը 50ական թուականներու նորագոյն նկարչութեան ակնառու դէմքերէն մէկուն՝ Մաթրուէլի նուիրուած էր: Այս ցուցադրութիւններու առիթով տուինք «Յառաջ»ի մէջ ամերիկեան արդի նկարչութեան ծնունդին անդրադարձող գրութիւն մը («Ճնշումէն անդին», Սեպտ. 13–15): Կը վերարտադրենք այսօր Մաթրուէլի պաստառներէն մէկը, *Էլէժի*ներու շարքէն («Սպանական Հանրապետութեան համար էլէժի», 1962, իւղաներկ պաստառի վրայ, 122×183 սմ.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԼՈՒՍՆԻՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Լուսինը, որ քմահաճոյքն է ինքնին, պատուհանէն նայեցաւ մինչ կը քնանայիր օրօրոցիդ մէջ, եւ ըսաւ. «Այս մանուկը սիրեցի»:

Եւ յուլօրէն իջաւ ամպեղէն իր սանդուխէն ու ապակիներէն անցաւ անաղմուկ: Թեւերուն մէջ առաւ քեզ մօր մը փափուկ գորովով եւ իր գոյները, թափեց դէմքիդ: Ահա թէ ինչո՛ւ բիբերդ մնացին կանաչ եւ այտերդ՝ արտակարգ տժգոյն: Այդ այցելուհին է տես է որ աչքերդ այդքան տարօրէն մեծցան, եւ այնքա՛ն գորովալից սեղմեց կոկորդդ՝ որ լալու փափաքդ պահեցիր ընդմիշտ:

Եւ սակայն, ուրախութեանդ զեղումին մէջ, Լուսինը կը լեցնէր ամբողջ սենեակը ֆոսֆորային մթնոլորտով մը՝ իբրեւ թոյն լուսաւոր, եւ կենդանի ամբողջ այդ լոյսը կը մտածէր ու կ՚ըսէր. «Յաւիտենապէս պիտի կրես համբոյրիս ազդեցութիւնը: Պիտի ըլլաս գեղեցիկ՝ ինչպէս կ՚ուզեմ: Պիտի սիրես՝ ինչ կը սիրեմ եւ ինչ որ կը սիրէ զիս, — ջուրը, ամպերը, լռութիւնն ու գիշերը, ծովը՝ կանաչ ու անսահման ջուրը՝ անձեւ ու բազմաձեւ, վայրն՝ ուր պիտի չըլլաս երբեք, սիրելին՝ զոր պիտ՛ չճանչնաս, ծաղիկները անհեթեթ, բոյրերը՝ որ զառանցանք կուտան, կատուները՝ որ կը նուաղին դաշնամուրներու վրայ եւ որոնք կիներու պէս կը հեծեն՝ ձայնով մը խուլ ու հեշտալուր:

«Եւ պիտի սիրուիս սիրելիներէս, պիտի տարփուիս տարփածուներէս: Պիտի ըլլաս դուն թագուհին կանաչ աչքերով մարդոց՝ որոնց կոկորդը եւս սեղմեցի գիշերային իմ գգուանքներուս մէջ, անոնց՝ որոնք ծովը կը սիրեն, անսահման ծովը՝ խռովայոյզ ու կանաչ, ջուրը՝ անձեւ ու բազմաձեւ, վայրը՝ ուր չեն, կինը՝ որ չեն ճանչնար, ծաղիկները անհեթեթ՝ որոնք անծանօթ կրօնքի մը բուրվառներուն կը նմանին, բոյրերը՝ որ կամքը կը յուզեն, եւ վայրի ու հեշտասէր կենդանիները՝ խորհրդանշան իրենց խենթութեան»:

Եւ ահա թէ ինչո՛ւ, անիծեալ անոյշ շփացած պզտիկ, հիմա ոտքերուդ եմ տարածուած՝ անձիդ մէջ ամբողջ փընտռելով ցոլքը՝ ահաւոր Աստուածութեան, ճակատագրական կնքամօր, թունաւոր դայեակին բոլոր լուսնահարներուն:

(Թարգմ. «Յառաջ»)

LES BIENFAITS DE LA LUNE

La lune, qui est le caprice même, regarda par la fenêtre pendant que tu dormais dans ton berceau, et se dit : « Cette enfant me plaît ».

Et elle descendit moelleusement son escalier de nuages, et passa sans bruit à travers les vitres. Puis elle s'étendit sur toi avec la tendresse souple d'une mère, et elle déposa ses couleurs sur ta face. Tes prunelles en sont restées vertes, et tes joues extraordinairement pâles. C'est en contemplant cette visiteuse que tes yeux se sont si bizarrement agrandis ; et elle t'a si tendrement serrée à la gorge que tu en as gardé pour toujours l'envie de pleurer.

Cependant, dans l'expansion de sa joie, la Lune remplissait toute la chambre, comme une atmosphère phosphorique, comme un poison lumineux ; et toute cette lumière vivante pensait et disait : « Tu subiras éternellement l'influence de mon baiser. Tu sera belle à ma manière. Tu aimeras ce que j'aime et ce qui m'aime : l'eau, les nuages, le silence et la nuit ; la mer immense et verte ; l'eau informe et multiforme ; le lieu où tu ne seras pas ; l'amant que tu ne connaîtra pas ; les fleurs monstrueuses ; les parfums qui font délirer ; les chats qui se pâment sur les pianos et qui gémissent comme les femmes, d'une voix rauque et douce !

« Et tu sera aimée de mes amants, courtisée par mes courtisans. Tu seras la reine des hommes aux yeux verts dont j'ai serré aussi la gorge dans mes caresses nocturnes ; de ceux-là qui aiment la mer, la mer immense, tumultueuse et verte, l'eau informe et multiforme, le lieu où ils ne sont pas, la femme qu'ils ne connaissent pas, les fleurs sinistres qui ressemblent aux encensoirs d'une religion inconnue, les parfums qui troublent la volonté, et les animaux sauvages et voluptueux qui sont les emblèmes de leur folie ».

Et c'est pour cela, maudite chère enfant gâtée, que je suis maintenant couché à tes pieds, cherchant dans toute ta personne le reflet de la redoutable Divinité, de la fatidique marraine, de la nourrice empoisonneuse de tous les *lunatiques*.

CH. BAUDELAIRE

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
4
MARDI
4 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.958
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — Nº 13.958

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ Կ'ՈՒԶԷ ՎԵՐՋ ՏԱԼ ԲԱՆԱՎԷՃԻՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԹԷ ՊԻՏԻ ՉՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԱՅԼԵՒՍ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

Անժէլի մէջ է, որ ընկերվարական պա-րագլուխը խօսք առաւ Կիրակի իրիկուն եւ յայտարարեց վճռական շեշտով.— «Չեմ ուզեր տարուիլ բանավէճի մը մէջ, որուն որոշած ենք վերջ տալ»։ Ու Միթե-րան կ'աւելցնէ.— «Ասկէ ետք, պիտի չպատասխանենք։ Կը մերժենք աւելի հեռու երթալ կռուի մը մէջ, որ կը յու-սահատեցնէ Ֆրանսացիները։ Պիտի մեր-ժենք քաղաքական վիճաբանութիւն մը պայմաններու մէջ, որոնք միայն կրնան ուրախացնել մեր հակառակորդները, ո-րոնք երէկ, իրենք զիրենք կորսուած կը նկատէին եւ որոնք այսօր ուժ կը գտնեն մեր բաժանումներուն մէջ։ Ընկերվարա-կան կուսակցութիւնը պէտք է թողու որ միւսները առանձին խօսին։ Գալով մեզի նութ մ'իսկ պիտի չփոխուինք գծուած ճամբուն մէջ։ Վստահ ենք մեր հաւա-տարմութեան։ Դիմացի ափը պիտի հաս-նինք։ Միութեան յառաջապահները պի-տի ըլլանք։ Իսկ եթէ ընկերներ սպասել տան, մենք կը յառաջանանք հարկ եղա-ծին չափ կամաց, որպէսզի մեզի հասնին, բայց ոչ շատ, որպէսզի մեր հակառա-կորդներն ալ մեզի չհասնին»։

Միթերան չեշտելէ ետք թէ «Ո՛չ, Ըն-կերվարական կուսակցութիւնը չէ փոխ-ուած» կոչ կ'ընէ համայն ձախին որ չար-քերը ամրապնդէ։

X Ընկերվարական կուսակցութեան ձախ թեւը (Սերէս) իր բանբերին միջո-ցաւ առաջարկեց որ կուսակցութիւնը ար-տակարգ համագումար մը ունենայ անե-լէն ելլելու համար։

X Խորհ. Միութիւնը կը հերքէ որ միջամտած ըլլայ Ֆրանսայի ձախ կու-սակցութեանց միջեւ։ Թաս կը մեղադրէ ֆրանսական կարգ մը թերթեր ըստ որոնց Մոսկուա չի փափաքիր Ձախի յաղթա-նակը Ֆրանսայի մէջ եւ այդ պատճառով ամէն ինչ կ'ընէ արգելք հանդիսանալու համար։ Պրաւդա կը շեշտէ նաեւ որ Խորհ. Միութիւնը երբեք չէ խառնուած — եւ երբեք չէ փորձած խառնուիլ — ուրիշ ժողովուրդներու եւ ուրիշ կուսակցու-թիւններուն ներքին հարցերուն (ո՞վ կըր-նար արդէն կասկածիլ այդ մասին...)։

Ահաբեկչութիւնը Օդիէն Տաքիա

Մինչ ճափոն տեղի տալով Կարմիր Բա-նակի ահաբեկիչներու պահանջներուն վեց միլիոն տոլար եւ ազատ արձակած վեց ահաբեկիչներ կը փութացնէր Տաքքա ուր 11 օդահէններ պատանդ կը պահէին Փա-րիզ–Թոքիօ օդանաւը իր ճամբորդներով, Օրլիի մէջ, ահաբեկիչ մը «կը դրա-ւէր» Էռ–Էնթէռի Փարիզ–Լիոն Քառա-վէլը եւ ատրճանակի եւ ձեռնառումբի սպառնալիքի տակ կը պահէր ճամբորդ-ները։ Հոս սակայն Ֆրանսական հակա-կանգ սպասարկութիւնը կը մերժէր տեղի տալ ահաբեկիչին, որ նախ կ'ուզէր 10–12 վայրկեան ձայնասփիւռէն խօսիլ եւ յար-ձակման կ'անցնէր մօտ ութ ժամուան բանակցութենէ ետք։ Արդիւնքը կ'ըլլար մէկ մեռեալ (ճամբորդ մը), մէկ ծանր եւ երեք թեթեւ վիրաւոր։ Ահաբեկիչը հին ծանօթ մըն է դատական իշխանու-թեանց։ Ժաք Ռոպէր որ ինքզինք «կեան-քէ դուրս» մէկը կը հռչակէ, քսան տարիէ բանտէ յիմարանոց անցած է։

Գալով Տաքքա իջած օդանաւին, Կիրա-կի օր ճամբայ կ'ելլէր պատանդ – ճամ-բորդներու մէկ մասով (ինչպէս նաեւ դրամը եւ ազատ արձակուած ահաբե-կիչները) եւ յաջորդաբար կ'իջնէր նախ Քուէյթ, ապա Դամասկոս։ Երկուշաբթի առտու ալ ճամբայ կ'ելլէր Դամասկոսէն երթալու համար ո՞ւր.— Հարաւ–Եմէն, Լիբիա կամ Ալժերիա։ Այլեւս միայն 12 ճամբորդ կայ։ Միշտ նոյն հարցը կը ծա-գի նման արարքներու առթիւ եւ որուն ոչ ոք կրնայ վերջնական պատասխանը տալ՝ տեղը տա՞լ թէ ոչ։

Քանի մը տողով

ԿԱՌ ՏԸ ԼԻՈՆԻ կողոպուտին դրամնե-րու մէկ մասը գտնուեցաւ գողութեան ապրանք պահող Միշէլ Պապիկեանի մը մօտ, որ ձերբակալուած է։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարները տես-նուած են։ Պիթցիոս կ'ըսէ թէ դրական գաղափարներու կը սպասէ Թուրքերէն։

ՌՈՒՍՆ Է ՈՐ Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՆ.— «Հայերը պետութիւն չեն կրնար կազմել»

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Մինչ Գէորգ Ուրֆալեան Թրքական բանտն է (Տես՝ «Յառաջ» Սեպտ. 28) Անգարայի մէջ մամուլի ասուլիս մը տը-ւած է խորհրդային ակադեմիկոս՝ Փրոֆ. Բորիս Պիատրովսկի, որ Թուրքիոյ մայ-րաքաղաքը կը գտնուի Արտաքին Նախա-րար՝ Չաղլայանկիլի հրաւէրով։ Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան խորհրդային ակադեմականին ը-րած յայտարարութիւններուն մասին.—

ԱՆԳԱՐԱ.— Իբրեւ հրաւիրեալը Արտա-քին նախարար Իհսան Սապրի Չաղլայան-կիլի, Թուրքիա կը գտնուի այս պահուն Խորհ. Ակադեմիոյ անդամներէն Փրոֆ. Բորիս Պիատրովսկի, որ անդրադառնա-լով «հայկական խնդիրներուն», հետեւ-եալը ըսած է.— Պատմութեան շատ հին շրջաններուն, Հայկական Պետութեան մը գոյութեան մասին փաստեր կան, բայց անոնք շատ հին դարերու կը պատկանին։ Այսօր «խելքէ դուրս» բան է վերակեն-դանացնել այդ Պետութեան սահմանները։ Պիատրովսկի Սեպտ. 26ին մամլոյ ասուլիս մը սարքեց Անգարայի Խ. դեսպանատան մէջ եւ բացատրութիւններ տուաւ Ուրար-տական քաղաքակրթութեան մասին, ո-րոնց շուրջ երկար տարիներ պրպտումներ կատարած է։ Փրոֆ.ը պատասխանեց լրագրողներուն, եւ «հայկական հարցի» մասին ըսաւ.

— Իբրեւ պատմութեան Փրոֆ. մը, կրնամ յայտնել թէ շատ հին շրջաններուն հայկական քաղաքակրթութիւն մը գոյու-թիւն ունեցած է, Թուրքիոյ ծանօթ գօ-տիներուն մէջ։ Կրնամ յիշել Աղթամարի Աղօթատեղին, իբր օրինակ անոնց մէջէն։ Թուրք Պետութիւնը եւ Թուրք գիտնա-կանները բծախնդրութեամբ կը պահպա-նեն հին դարերէն մնացած այդ գործերը։ Միայն թէ անհնար է վերակենդանացնել պատմական հնագոյն շրջանի մը մէջ ա-րած Պետութեան մը սահմանները։

×

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ».— Ինչպէս կը տեսնուի Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ իսկ է, որ Բորիս Պիատրովսկի, ակադեմիկոս եւ փրոֆեսոր (ան ալ՝ պա՛տմութեան) յայ-տարարեր է որ «խելքէ դուրս» բան է վերակենդանացնել Պետութեան մը խահ-մանները... Հաւանաբար դեռ երախտա-պարտ ալ պէտք է ըլլանք մեր «հոգա-տար» Պետութեան ներկայացուցիչին, որ կ'ընդունի գոնէ «հին շրջաններուն հայկա-կան քաղաքակրթութեան մը գոյութիւնը այդ շրջաններուն մէջ»։ Բայց քանի որ Թուրքերն ալ «բծախնդրութեամբ կը պահպանեն եղեր»։ (Երեւի գացեր ստու-գեր է...) լմնցաւ–գնաց, մեզի ի՞նչ կը մնայ ըսելիք...։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՎԵՍՊԷՐԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ մեռած է բանաստեղծ Մարտիրոս Վեսպէր (Դաբաղեան)։ Ծնած էր 1893ին՝ Վանի մէջ։ Նախակրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Երամեան վարժա-րանը, ապա՝ պետական ուսուցչանոցին մէջ։ 1915ին գաղթած է Արեւելեան Հա-յաստան։ Երկար տարիներ աշխատած է իբրեւ մանկավարժ, ապա՝ «Գրական սե-րունդ» եւ «Խորհրդային գրականութիւն» ամսագիրներու խմբագրութեանց մէջ։ Այնուհետեւ աքսորեալներէն դասուանդուած է Երեւանի պետական համալսարանի բա-նասիրական ճիւղին մէջ։ Մ. Վեսպէրի անդրանիկ հաւաքածոն լոյս տեսած է 1925-ին՝ «Կայարանները» խորագրով։ Այնու-հետեւ ան հրատարակած է աւելի քան երկու տասնեակ հատորներ եւ թարգմա-նութիւններ՝ աքսորեալներէնէ եւ ռուսե-րէնէ։ Երկերէն յիշենք՝ Եղեւնի, Առաջին աշուն, Հրազդան, Հօրեղբօր սինգ, Մայ-րենի երգեր, Շուշանի շափրակներ եւն.։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 21–27)

ԱԽՈՒՐԵԱՆ ԳԵՏԻ ՋՐԱՆՑՔ–ՓԱՊՈՒՂԻՆ

Ախուրեանի ջրամբարը կառուցանողնե-րը աւարտած են ջրանցք – փապուղիներու շինարարութիւնը, որով հնարաւորու-թիւն կը ստեղծուի սկսելու 525 միլիոն խորանարդ մեթր տարողութեամբ ջրամ-բարի պատնէշի կառուցումը։ Կրաձոյլէ հսկայ պատնէշը պիտի գոցէ լեռնային գետին հունը։ Հայաստանի մեծագոյն արուեստական աւազանը 42 քառակուսի քիլոմեթր հայելի պիտի ունենայ։ Հորա-տողները ժայռերու, աւազի եւ կաւի շեր-տերու մէջէն բացած են 363 մեթր երկա-րութեամբ հսկայ փապուղի մը՝ մէկ երկվայրկեանի մէջ 400 խորանարդ մեթր հոսանքով։ Փապուղիի տրամագիծն է 7 մեթր։ Ջրամբարը կարեւոր դեր կ'ունե-նայ գիւղատնտեսութեան զարգացման համար։ Անոր ջուրէն պիտի օգտուին Թա-լինի եւ Հոկտեմբերեանի շրջաններու 54 հազար հեկտար խոպան հողերը, ուր պի-տի մշակուին խաղողի եւ պտուղի այգի-ներ։

×

Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԵ-ՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ՈՒԿՐԱՆԵՐԷՆ

Ուկրաինիոյ «Մոլոդ» հրատարակչու-թիւնը ուկրաներէն լոյս ընծայած է Գրի-գոր Յակոբեանի բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն՝ «Խիզախութեան եւ սիրոյ երգեր» խորագրով։ Հաւաքածոն կազմած է բանաստեղծին եղբայրը՝ Սիմոն Յակոբ-եան։ Թարգմանութիւնները ըրած են Վիկ-տոր Կոչեւսկի եւ Պետրո Զասենկօ։

ՍԵՐՏԱՑՈՒՄ ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

Պոլսոյ թերթերը (Սեպտ. 29) արձա-գանգ կը հանդիսանան նաեւ Թուրքեւ-խորհրդային յարաբերութեանց զարգաց-ման, որոնց մասին խորհրդային Թաս գործակալութեան Թուրքիոյ թղթակիցը հետեւեալ մեկնաբանութիւնները կատա-րեր է.—

— Թուրքիոյ մէջ խորհրդային ճարտա-րարուեստական հիմնարկութիւններու թիւը կը շատնայ կ'ըսէ Թասի թղթա-կիցը, — խորհրդային թեքնիք փորձա-գէտները Իսքէնտէրունի երկաթ – պող-պատեղէնի գործատուներուն մէջ վար-ժութեան կայան մը հիմնած են, ինչ որ նոր քայլ մըն է Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մէջ։ Իսքէնտէրունի այդ գործատուները, Իզմիրի Ալի – աղա գտարանը, Սէյտիշէհիրի ալիւմինիումի հիմնարկութիւնը եւ տակաւին խորհրդա-յին մատակարարութեամբ բազմաթիւ շի-նութիւններ, ուր աշխատող գործաւոր-ները այս զգացումը կ'արտայայտեն։ Թուրքեւխորհրդային տնտեսական գոր-ծակցութիւնը արագօրէն կը զարգանայ եւ այս պարագան գոհունակութիւն կը պատճառէ Թուրք ժողովուրդին։ Մանա-ւանդ «վարժութեան եւ մշակումի կեդ-րոնի» մը հիմնումը Թուրքիոյ մէջ, ո-րուն բնակչութիւնն ալ արագօրէն կ'աճի։ Արդիւնքը աւելի բարեբար պիտի ըլլայ եւ անգործութեան տագնապն ալ պիտի փարատի։ Նախապէս բազմաթիւ Թուրք գործաւորներ մարզուած էին Խորհ. Մի-ութեան մէջ։ Ժդանովի, Լիփեցքի եւ Չերեփովեցի մէջ Թուրք բանուորները մարզող փորձագէտները այժմ աշխա-տանքի ձեռնարկած են Թուրքիոյ մէջ։ Բազմաթիւ են այն Թուրքերը, որոնք կը հաւատան թէ այս զարգացումներով Թուրքիա աւելի քիչ պիտի կապուի արեւ-մտեան մենաշնորհներուն։ Առեւտրական շրջանակներն ալ կը խորհին թէ Թուրքեւ-խորհրդային գործակցութիւնը ընդունակ է փարատելու Թուրքիոյ տնտեսական դժուարութիւնները։

ՉԱՐԵՆՑ

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ

ՉԱՐԵՆՑ

—o—

Գ.

Յեղափոխութիւնը նկարագրելու կամ լայն չափերով երգելու ձգտումի հետ միասին Չարենցն զբաղւում էր նաեւ, ինչպէս այն ժամանակ էին ասում, պրոլետարական նոր պոէզիան տեսականօրէն հիմնաւորելու աշխատանքով։ 20ական թուականներին յաճախ բանախօսում էր այդ մասին եւ նսեմացնում, կամ աւելի լաւ է ասել, ժխտում էր այն ամէնը, ինչ սիրում էր եւ սիրել էր մինչ այդ։ Եւ ժխտում էր ամէնից աւելի Վահան Տէրեանին, համարելով նրան հոգով լքուած, արուեստով լիզուած մեղկ մի պոէտ եւն.։ Իսկ դուրսը, պոէտիկ տրամադրութեան միջոցին, յաճախ յափշտակուած արտասանում էր նրա այս կամ այն բանաստեղծութիւնը եւ հիանում էր նրա բարձր արուեստի, մաքուր ու ազնիւ լեզուի վրայ։

— Չքնա՛ղ պոէտ է։

— Եթէ այդպէս հիանում ես, հապա ինչո՞ւ ես հրապարակով վատաբանում մարդուն, — նկատում էի ես։

— Պայքար է, սիրելիս։ Հնի դէմ պիտի պայքարել՝ նորն ստեղծելու համար։

— Այդ հասկանալի է։ Սակայն չէ՞ որ դա պէտք է անել ներքուստ եւս խորթութիւն զգալով, համոզուած, որ Տէրեանն իրօք վատ է։ Իսկ դու միշտ արտասանում ես նրան, հիանում նրանով. էլ չեմ ասում, որ քո երկու հատորներից մէկը գրուած է նրա ազդեցութեամբ։

— Հէնց այդ ազդեցութիւնի՛ց է, որ ուզում եմ ազատուել, — պատասխանում էր նա անկեղծօրէն եւ անմիջապէս աւելացնում։ — Վերջապէս, չգիտե՞ս, որ հիմա Տէրեանի ոգով ու ձեւով գրել չի լինի։ Յեղափոխութիւնը պահանջում է պայքարի պոէզիա։

Նա, ի հարկէ, ճիշդ էր ասում եւ լաւ էլ ըմբռնում էր նոր օրերի պահանջը. անկեղծօրէն ցանկանում էր դառնալ յեղափոխական մեծ ընդվզումների ու պայքարի արտայայտիչը, բայց միւս կողմից նախասիրութիւնն իրեն զգացնել էր տալիս անմիջապէս...

Երբեմն, անկեղծութեան պահերին, Չարենցն ասում էր ինձ.

— Գիտես, ես իմ ապրումների, զգացումների տասը տոկոսը չեմ կարողանում արտայայտել։ Մարդ կարողանայ այս վիթխարի յեղափոխութիւնը նկարագրել այնպէս, որ արտայայտի ամէնը՝ անցեալը, ներկան, ապագան...

Մեծ, շատ մեծ բան գրելու տէրը, ձգտումը երբեք չէր հեռանում նրանից եւ, պէտք է ասել, հասարակութիւնն էլ սպասում էր մեծ գործեր այդ օժտուած, բազմախոստում պոէտից. մանաւանդ որ ինքն էր ասում, թէ պատրաստւում է մեծ բան գրել, մի այնպիսի բան, որ դեռ ոչ ոք չի գրել։ Սա, ի հարկէ, ինքնառեկլամ չէր. Նա այդ ասում էր մասամբ հասարակութեան հետաքրքրութիւնը բաւարարելու, մասամբ իր ցանկութիւնը գոհացնելու։ Չարենցին ռեկլամ անում էին նրան շրջապատող, գրականութիւնից ու արուեստից քիչ բան հասկացող մի քանի երիտասարդներ.

— Օ՛, Չարենցը մի այնպիսի բան է սկսել, որ ոչ ոք դեռ չի գրել։ Հանճարե՛ղ գործ է, հանճարե՛ղ...

Կային մարդիկ էլ, որ Ֆրանսիական առակագիր Ֆլորիանի հնդկահաւի պէս նրա նոյնիսկ անյաջող գործերի մէջ ուզում էին տեսնել մեծ խորութիւններ, մի բան, որ ինքն էլ չէր մտածել։ Ուստի եւ, պէտք է ասեմ, որ այդ մարդիկ երբեմն արջի ծառայութիւն էին մատուցում Չարենցին այն իմաստով, որ երբ հանճարեղ համարուած այդ գործը, լոյս տեսնելով չէր արժանանում իսկական հանճարեղ գործին արժանի հիացումի՝ Չարենցը տխրում, յուզւում էր սարսափելի, որովհետեւ այդ մարդիկ նրան էլ հաւատացնում էին, թէ գրածը հանճարեղ է, արտակարգ. ուստի եւ նա, ինքն էլ արդէն համոզուած լինելով այդ բանում, չհաւանողին — լինէր քննադատ թէ ընթերցող — վիրաւորում էր ամէն տեսակ խօսքերով.

— Դուք ոչի՛նչ չէք հասկանում։ Դուք տգէտ էք, մեշչան էք։ Ինձ յետոյ կը հասկանաք...

Եւ նման բաներ։

Այսպէս եղաւ «Ռոմանս անսէր», «Կապկաղ Թամաշա», «Կոմալմանախ» եւ մի շարք այլ գործերի հետ։ Ընդհանրապէս Չարենցն զգայուն էր ոչ միայն քննադատական կարծիքների հանդէպ, այլեւ շատ հիւանդագին էր ընդունում բացասական որեւէ կարծիք, թէկուզ դա լինէր բարեկամի կողմից։

«Ռոմանս անսէր»ի առթիւ մենք ունեցանք մի թեթեւ բացատրութիւն։ Չարենցն ունէր մի պարզ սովորութիւն. երբ իր որեւէ գրուածքը գովում էին կամ փնովում եւ ընկերներից մէկը լռում էր՝ նա առանց այլ եւ այլի, հարցնում էր. «Հը՛, դու ի՞նչ կարծիք ունես»։ Երբ պատասխանը լինում էր՝ «չեմ հաւանում», — անմիջապէս հարց էր տալիս. «Իսկ ինչո՞ւ։ Ի՞նչն է վատ»... Եւ բաւական է դրան հետեւէր նոր աննպաստ կարծիք՝ նեղանում էր, անգամ տաքանում. «Այդ ինչպէս է ուրիշները հաւանում են, դու չես հաւանում։ Նշանակում է՝ դու ետ ես մնացել, նորը չես հասկանում»...

Մօտաւորապէս այսպէս պատահեց եւ ինձ հետ։ «Ռոմանս անսէրը» նուիրել էր ինձ եւ ես երկար ժամանակ տատանւում էի. չգիտէի ինչ ասել. որովհետեւ կարծիքս աննպաստ էր. խուսափում էի, լաւ իմանալով, որ խօսակցութիւնը կարող է տհաճ ընթացք ստանալ, մանաւանդ որ լսել էի, թէ ուրիշ չհաւանողների հետ կռուել էր։ Չէի ուզում վշտացնել եւ վըշտանալ իզուր։ Սակայն նա մի օր բռնեց ինձ եւ հետաքրքրուեց. ես ստիպուած եղայ ասել ճշմարտութիւնը, այսինքն՝ այն, ինչ զգում էի, որ դա դռեհիկ գրուածք է եւ Չարենցին վայել բան չէ։

— Ա՛, ես գիտեմ, դու մանր բուրժուական արուեստի կողմնակից ես, դրա համար յեղափոխական արուեստը չես ըմբռնում։ Չես հասկանում, որ նոր արուեստը կառուցուելու է հինը քանդելու եւ ժխտելու վրայ։

— Բայց քոնը, սիրելիս, ոչ միայն նոր, այլեւ արուեստ չէ։ «Ռոմանս անսէրը» պոէզիա չէ, մանաւանդ պրոլետարական։ Դու քեզ չես գնահատում, Եղիշէ։ Ի զուր ես զբաղւում իմաժինիստական եւ ֆուտուրիստական անճաշակ մարզանքներով եւ աշխատում մարդկանց զարմացնել այդ ծամածռութիւններով։ Չէ՞ որ դու աւելի ազնիւ արուեստ ունես, քան այդ գռեհկաբանութիւնները։ Գրիր քո լաւ արուեստով...

Ես այս ասում էի, ի հարկէ, ցաւելով, ընկերաբար, եւ նա այդ զգում էր բարեխտաբար, բայց տեղի չէր տալիս յամառօրէն եւ, ըստ էութեան առարկելու փոխարէն, կրկնում էր.

— Էհ, մանր բուրժուական հայեացքը չի թողնում քեզ, որ յեղափոխական արուեստը լաւ հասկանաս։

— Կարող է պատահել, — ասում էի ես։ — Ցաւակնութիւն էլ չունեմ, թէ ամէն բան հասկանում եմ։ Բայց քո այդ «Ռոմանս»ի ձեւերը ոչ նոր են, ոչ ինքնուրոյն. մանաւանդ դա ո՛չ յեղափոխական եւ ոչ էլ սոցիալիստական արուեստ է, որը, իմ ըմբռնումով, պիտի լինի ըստ ամենայնի յստակ ու պայծառ՝ թէ՛ ձեւով, թէ՛ բովանդակութեամբ, եւ ամէնքին մատչելի։ Մինչդեռ քո «Ռոմանսը» բանուորն ու գիւղացին ոչ միայն չեն սիրի, այլեւ չե՛ն հասկանայ։ Իսկ մտաւորականների ճաշակը վիրաւորում է պարզապէս։

— Ինչ է. դու ուզում ես Թումանեանի նման գեղական բաներ գրեմ կամ Իսահակեանի պէս, որ քո ինտելիգենցիայի ճաշակը չվիրաւորուի՞ եւ... ժողովուրդը հասկանա՞յ։ Դրանց դարն անցել է։ Հարկաւոր է նոր արուեստ, մասսաները շարժող թարմ խօսք։

— Ես չեմ ուզում գրես ոչ Թումանեանի նման, ոչ Իսահակեանի, ոչ Տէրեանի, ոչ էլ մի ուրիշի, մանաւանդ ֆուտուրիստների... Այլ ուզում եմ, որ գրես քեզ նման, քո արուեստով, որովհետեւ քո արուեստը քո ինքնուրոյնութեան մէջ է եւ ոչ թէ ծամածուռ բաներ ընդօրինակելու։

Մեր զրոյցը վերջացաւ նրանով, որ ես ցաւ յայտնեցի, թէ նա շեղուել է իր լաւ ճամբից։

— Սխալւում ես։ Յետոյ կը հասկանաս, որ սխալւում ես։

— Ուրախ կը լինեմ, եթէ սխալուած լինեմ։

Նա լռեց մի քանի վայրկեան եւ ապա վրայ բերաւ դժգոհ.

— Ուրեմն, դո՛ւ էլ իմ թշնամիներից ես...

Եւ այդ օրուանից սառան մեր յարաբերութիւնները, բայց մինչեւ վերջը մնացին միշտ կոռեկտ։

Ես թերեւս խիստ եղայ իմ արտայայտութիւնների մէջ, գուցէ այդպէս չպէտք է խօսէի նրա հետ այն ժամանակ, երբ ամէնքը պարսաւում էին նրա այդ գրուածքը, իսկ թշնամիները պարզապէս վարկաբեկում էին նրան, մատնացոյց անելով նրա այդ անյաջող գործը, անգամ դրանից քաղաքական եզրակացութիւններ անելով, թէ Չարենցը մանր բուրժուական անարխիստ է, պրոլետարիատին խորթ մարդ եւայլն։ Եւ ահա, նրա համար ծանր այդ օրերին, նրան բարոյական նեցուկ լինելու փոխարէն, ինչպէս արել էի ուրիշ առիթներով, ինքս էլ դատապարտեցի այդ գործը։ Բայց կեղծել չէի կարող. մեր յարաբերութիւնները միշտ եղել էին պարզ եւ անկեղծ։ Նոյնպէս վարուել էինք մենք միշտ միմեանց գրուածքների նկատմամբ. լաւին ասել էինք լաւ, վատին՝ վատ... Բայց այս անգամ նա վշտացաւ...

Պէտք է ասեմ, որ այդ շրջանում նա տուրք էր տալիս էժանագին, արեւմտահայերի ասած, վարնոց իմաժինիզմին ու ֆուտուրիզմին։

«Ռոմանս անսէրը» վատ, շատ վատ տպաւորութիւն թողեց ընդհանրապէս, եւ Չարենցը ամէն օր լսում էր բացասական կարծիքներ։ Քննադատ Յ. Խանզադեանը նրան նուէր ուղարկեց «Զրոյցներ» անունով ոտանաւորների մի գիրք...

Ինչպէս շատերին՝ Յ. Խանզադեանին էլ Չարենցը համարեց անհասկացող եւ թշնամի...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

1909ի աշնան, վաղամեռիկ քրոջս Հայկանոյշի մահէն վերջ, հօրս կարգադրութեամբ, մայրս եւ ես, Մուշէն մեկնեցանք Պոլիս։ Մեզի կ՚ընկերանար մեր ընտանիքի վաղեմի բարեկամներէն, բողոքական համայնքէ, Գալոյի Պետրոս, որ վարպետ խոհարարի տիտղոս ալ ունէր։ Գալոյի Պետրոս, 1909էն մինչեւ 1910 մնաց Պոլիս, մեր տունը, եփելով հայրենի տոհմիկ կերակուրներ, որոնց շարքին, Մշոյ անմահական կլուլիկը, զոր, քանից համտեսած է Երջանկայիշատակ Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեան, որուն անմիջական դրացին էինք, Բերայի Ըթըր փողոցին մէջ։

Մեզի մօտիկ կը բնակէր նաեւ Տոքթ. Տաղաւարեան, որ յաճախ կ՚այցելէր հայրիկիս, ինչպէս նաեւ փաստաբան Պր. Զօփուրեան, որուն տունը կը գտնուէր մեր փողոցին ետեւը։

Պոլսոյ մէջ գտանք Հայկանոյշի սուգը սրտին, ընկճուած եւ վշտակիր հայրս, յուզումով ու կարօտով համբուրեցինք մեր ղարիպ փոքրիկ հարազատները՝ եղբայրս Արամիկը եւ հօրեղբօրս տղայ Արտաշէսը, որոնք Սահմանադրութենէն առաջ, դժբախտ պարագաներու տակ, ղրկուած էին Պոլիս, Ս. Փրկիչ Ազգ. Հիւանդանոցը, խնամուելու եւ ուսանելու։

Այդ օրերուն, մենք կը բնակէինք Բերայի Թաղամասը, Թագսիմ, Հայ կաթողիկէ Օհան – Ոսկերեան եկեղեցիին դէմ գտնուող, Ըթըր փողոցը։

Ըթըր փողոց, նեղ եւ երկայն փողոց մըն էր, իրար փակած փայտաշէն տուներով, կղմինտրէ տանիքներով եւ գոց պատշգամներով։ Մայր հողէն կտրուած, ինկած քաղաքակիրթ Պոլսոյ պողոտաներու վրայ, տխուր էր մանուկ հոգիս։ Կարօտով կը յիշէի Մշոյ Ս. Մարինէի Թաղը, բարձունքին, արեւահայեաց մեր տունը, ընդարձակ հորիզոնը, Սասնոյ լեռներէն իջնող մօտակայ առուն, լուսաշող փողոցները եւ տափարակ տանիքներու խաղընկերներս։

Սկիզբները, սկսայ խաղալ եղբօրս հետ, Ըթըր փողոցի նեղ անցքերուն մէջ. ան շատոնց ընտելացած Թուրքիոյ մայրաքաղաքին, կը զուարճանար իր ծանօթ ընկերներով եւ քարէ գնդակներով։ Ես, ինքզինքս կը մխիթարէի նոր սորված պոլսական խաղով մը՝ Տիպալոյով։

Ձեռքերուս բռնած երկու ձողիկներ, որոնք հաստ թելով մը կապուած էին իրարու, աշխոյժ եւ մեծ հրճուանքով վեր կը նետէի փայտէ ճախարակը, որ գրեթէ անվրէպ, կ՚իյնար չուանին վրայ, մեծ ուրախութիւն պատճառելով ղարիպ հոգիիս։

Բերայէն եւ Ըթըր փողոցէն յիշողութեանս մէջ մնացած են նաեւ շրջուն վաճառորդները, որոնք կը զուարճացնէին զիս։ Պոլսոյ տուներուն ծորակներէն կը վազէր Թերքոզի ջուրը, որ առհասարակ ըմպելի չէր։ Թագսիմի հրապարակին անկիւնը, չիտակ ճամբուն եզրին, կար աղբիւր մը, որուն պաղ ու զուլալ ջուրը, կը բաշխէին Թաղեցիներուն, Ջրկիրները, որոնք կքած երկու լեցուն թիթեղէ ամաններու ծանրութեան տակ, երերալով, իրենց գալուստը կը ծանուցանէին պոռալով «Սուճիս»։

Առաւելաբար ձմրան, առաւօտ կանուխ, կ՚անցնէին պոզաճիները, սալէպ ծախողները, որոնք տաք եւ հաճելի պոզան կը հրամցնէին անցորդներուն կամ, տուներուն առջեւ սպասող տանտիկիններուն։ Հետզհետէ կուգային լայն շալվարներով Ալպանացիներ, որոնք իրենց ուսերուն դրած էին փայտէ հաստ ձող մը, որուն մէջ կախուած էին երկու ծանր եւ կլոր ամաններ. ասոնք կը ծախէին թանձր սերով պատած Սիլիվրիի յայտնի մածունը, երկաբաշունչ պոռալով «Քայմաքլըօ՜ քայմօօօ՜ քայուն սիւտիւլին է քայմօօօ՜»։ Պահ մը վերջ, փողոցէն կ՚անցնէին լեարդ ծախողները. տասնեակ մը կատուներ, մլաւելով անոնց ետեւէն։ Ասոնք, կորուկ չնչտով մը կը գոչէին «ճիէրճիս»։

Առ հասարակ Կիրակի կամ տօնական օրերուն կ՚անցնէին, փոքրերու սիրական սիմիթճիները, որոնք քէթէն հելվա՛, սիմի՛թ պոռալով, երախաներով կը շրջապատուէին։

Կէսօրուան մօտ կ՚անցնէին բանջարեղէն ծախողները, կանչելով «քառոթա–սէլինօ–մայտանո՛ս», «թերէօթ–փասա»։ Այս վերջին բանջարեղէնը շատ յարգի կերակուր մըն էր Պոլսոյ մէջ։ Առակի կարգ անցած էր այլեւս, չեմ գիտեր Յոյնե՞րը թէ Թուրքերը կ՚ըսեն եղեր, երբ փորերնին կուշտ եղած ըլլայ կամ նազ ծախել ուզեն, հացկերոյթի մը հրաւէրին. «Մորէ՛ փրասա տա օլսա, յէմէմ»։ Այսինքն՝ «բարեկամ, փրասա ալ ըլլայ, չեմ ուտեր»։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԽՕՆԵԱՆ

(Շար. – 1)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԻՐ ՆՈՐ ԵՐԿԵՐՈՎ

Նոր Ջուղայի մէջ կ'ապրի կրթական մըշակ մը, որ, աւելի քան երեք տասնամեակի իր վաստակին առընթեր, նուիրուած է բանասիրութեան: Լուռ ու մունջ աշխատող, Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մատենադարանին դիւանները քըրքրող, պրպտող, ոգնող եւ հայ մտաւորականութեան վերաբերող այս կամ այն հարցին շուրջ նորութիւն մը երեւան հանելով անմիջապէս մամուլին սեփականութիւնը դարձնող այս նուիրեալը կը կոչուի Լեւոն Մինասեան, կամ Նոր Ջուղայի մէջ ծանօթ՝ Պարոն Լեւոնը: Թեւին տակ միշտ տրցակ մը թուղթ կամ նոր հրատարակուած գիրք մը իրեն հետ կը շրջի ամբողջ օրը, իրիկուանը ենթարկելու համար Պարոն Լեւոնի քննութեան:

Լեւոն Մինասեան ոչ միայն կը պրպտէ Նոր Ջուղայի մատենադարանին դիւանները, այլեւ Սպահանի շրջակայ Փերիա գաւառին մէջ գիւղէ գիւղ շրջելով նիւթեր կը հաւաքէ եւ կը հրատարակէ զանոնք նոր լոյս սփռելով հայ բանասիրութեան պատմութեան այս կամ այն էջին վրայ: Այսպէս է որ ան լոյս ընծայած է «Պատմագիր Ստեփանոս Երէց» (1956), «Փերիայի հայ աշուղները» (1964), «Երգասաց Տէր Կարապետ» (1967), «Պատմութիւն Փերիայի Հայերի» (1971), «Աշուղ Մարգար (Օհան Օղլի)» (1972) ուսումնասիրութիւնները եւ այլ գրքոյկներ՝ որոնք արդիւնք են լուրջ հետազօտութեանց: Ան կազմած է նաեւ Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի թանգարանի ձեռագրաց ցուցակը եւ հրատարակած Վիէննա՝ 1972ին, մեծ նպաստ մը բերելով հայկ. մատենագրութեան:

Լեւոն Մինասեանի աշխատութիւններուն մէջ յատուկ տեղ մը կը գրաւէ «Նոր Ջուղայի տպարանն ու իր տպագրած գրքերը» գործը, որ լոյս տեսած է Նոր Ջուղայի վանքի տպարանէն (1972): Յառաջաբանը գրած է Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեան (այժմ Աթոռակից Կաթողիկոս):

Յիշեալ հատորին մէջ հեղինակը անդրադարձած է տպագրական գիւտին ու հայերէն առաջին տպագրութիւններուն, ներկայացուցած է Խաչատուր Վրդ. Կեսարացին իբրեւ առաջնորդ եւ հիմնադիր Նոր Ջուղայի տպարանին, անոր տպագրած գիրքերը: Տեղեկութիւններ տուած է Յովհաննէս Վրդ. Քթրշենցի եւ իր տպագրական աշխատանքներու մասին: Պատմական տեղեկութիւններու մատնանշումէն ետք Լեւոն Մինասեան ընդհանուր ակնարկ մը նետելէ ետք տպագրըուած գիրքերու վրայ, տուած է ցանկը Նոր Ջուղայի վանքի տպարանէն լոյս տեսած գիրքերու՝ 1638–1972 ժամանակաշրջանին: Հեղինակը իր շահեկան աշխատութիւնը պատրաստած է հետազօտելով վանքին մատենադարանին մէջ գոյութիւն ունեցող աղբիւրները եւ օգտագործելով հայ եւ օտար գրականութիւն մը:

175 էջերու մէջ կը փայլի դէմքը լուրջ բանասէրի մը, որ մատենադարանի փոշեթաթախ հատորներուն մէջէն լոյս աշխարհ բերած ու համադրած է թանկագին նիւթեր՝ որոնցմով հիւսած է հմտօրէն պատմութիւնը Նոր Ջուղայի տպարանին, որ դարերով եղած է հայ ժողովուրդի լուսատենչ ձգտումի խօսուն վկայութիւններէն մէկը:

Լեւոն Մինասեան անխոնջ աշխատող եւ արտադրող հեղինակ է: Իր գրական վաստակը կ'ընդգրկէ՝ բացի բանասիրութեան սեռէ, նաեւ գրական, բանաստեղծական գործեր, ճամբորդական տպաւորութիւններ, պատմուածքներ: Վերջին երկու տարուան մէջ հրատարակած է «Անմեղ զոհ»ը (1976), «Ինչպէս տեսայ Ամերիկան» (1976) եւ «Մտորումներ» (1977) հատորները: «Անմեղ զոհ»ը իրական դէպքի մը նկարագրութիւնն է, ուր երեւան կուգայ հեղինակին պատմելու շնորհքը: «Ինչպէս տեսայ Ամերիկան» հեղինակին ճամբորդական տպաւորութիւններն ու այցելած տեսարժան վայրերու եւ հաստատութիւններու նկարագրութիւնն է: 128 էջերու մէջ Լեւոն Մինասեան հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ Նիւ Եորք քաղաքի, թանգարաններու, գրադարաններու, աստղադիտարանի, Նիագարայի եւ այլ վայրերու, ինչպէս նաեւ Բուշինկթընի թանգարաններու եւ կոթողներու մասին, առանց մոռնալու անշուշտ Նիւ Եորքի հայկական հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնց վրայ համառօտ ակնարկ մըն ալ նետած է հեղինակը:

Լեւոն Մինասեանի վերջին գործն է «Մտորումներ» (1977) բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն, որ լոյս տեսած է Նոր Ջուղայի վանքի տպարանէն: Հատորը կ'ընդգրկէ ազգային – հայրենասիրական, գրական – ընկերային եւ գաւեշտական բովանդակութեամբ 45 քերթուածներ, ինչպէս նաեւ պարսիկ բանաստեղծներու գործերու թարգմանութիւններ (25 քերթուած), մեծ մասամբ՝ Սաատիէ: Հեղինակը հատորին մէջ հաւաքած է 1934–1976 ժամանակաշրջանին իր գրած ոտանաւորները, որոնք արտայայտութիւնն են իր պատանեկան, երիտասարդական եւ չափահաս շրջանի յոյզերուն եւ ապրումներուն:

Ինչ որ գնահատելի է այս արդիւնաշատ հեղինակին մօտ այն է՝ որ ուսուցչական ասպարէզին եւ հանրային աշխատանքներուն առընթեր, վերջին երկու տասնամեակին աւելի քան քսան աշխատութիւններ հրատարակած է եւ իրմէ հարիւրաւոր յօդուածներ լոյս տեսած են զանազան օրաթերթերու, ամսագրերու եւ տարեգիրքերու մէջ: Գրականութիւնը, մանաւանդ բանասիրական սեռը, իրեն համար ապրում է եւ առօրեայ անհրաժան մասնիկը:

Մեզի կը մնայ յարատեւութիւն մաղթել իրեն եւ սպասել նոր նիւթերու հրատարակման՝ բանասիրութեան մարզէն ներս:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

1915

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

Թէաթր Օպլիքի տնօրէնը՝ Անրի Ռոնս, Երկուշաբթի Սեպտ. 26ին, մամլոյ ասուլիս մը տուաւ թատերասրահին մէջ, ուր ներկայ էին փարիզեան մամուլի ներկայացուցիչները, շուրջ 30 թղթակիցներ, որոնց շարքին նաեւ՝ Յառաջի թղթակիցը:

Անրի Ռոնս պարզելէ ետք թատրոնին նիւթական դժուարութիւնները, մանաւանդ տնտեսական ներկայ դժուար պայմաններուն մէջ, յայտնեց թատերախումբին վճռակամութիւնը՝ շարունակելու համար իր գործունէութիւնը: Այնուհետեւ տնօրէնը ներկայացուց Թէաթր Օպլիքի 1977 – 1978 տարեշրջանի բեմադրութեանց յայտագիրը: Այդ կարգին յիշուեցաւ նաեւ Ժան–Ժաք Վարուժանի «1915» թատերախաղը, ըստ Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութեան արձանագրութեան (1921 Յունիս 2–3): Թատերախաղը բեմադրած է Ժան–Մարի Լըհէք: Մասնակցող ինը դերասաններուն մէջ կը գտնուի Ռէն Պարթեւ: Ներկայացումները տեղի կ'ունենան Թէաթր Օպլիքի մեծ սրահին մէջ, Հոկտ. 14էն սկսեալ մինչեւ Նոյեմբեր 13 (30 անգամ):

Ժան–Ժաք Վարուժան մօտ երեք տարի աշխատած է Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութեան ատենագրութեան վրայ զայն ներկայացման վիճակի վերածելու համար:

Հայ հանրութեան կը մնայ միշտ լեցուն պահել թատերասրահը, ուր ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ օտար թատերասէր հանրութիւն մը, որ տեղեակ պիտի դառնայ 1921 Մարտ 15ին, Պերլինի փողոցներէն մէկուն մէջ՝ մէկուկէս միլիոն հայ անմեղ նահատակներու դահիճին՝ Թալաաթ փաշայի ահաբեկումին, վրիժառու հայ բազուկի մը ձեռքով:

Գիտնանք զօրավիգ կենալ եւ քաջալերել նման ձեռնարկ մը, որպէսզի բացառիկ յաջողութեամբ պսակուի եւ պատճառ դառնայ նաեւ այլ շրջաններու մէջ բեմադրուելուն:

RUE D'ARMÉNIE-ի

ԲԱՑՈՒՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի նախօրեակին, Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը խնդրագիր մը ներկայացուցած էր Լիոնի քաղաքապետութեան, որ նորաշէն Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կից Ռիւ տիւ Փանսիոնա փողոցը Ռիւ տ'Արմէնի կոչուի, յաւերժացնելու համար մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը:

Դժբախտաբար այդ ատենուան Քաղաքապետական Խորհուրդը ընթացք չէր տըւած Հայ Ազգ. վարչութեան խնդրանքին: Սակայն 1964էն ի վեր իրարու յաջորդող Ազգ. վարչութիւնները առանց յուսահատելու յամառօրէն հետապնդեցին իրագործելու համար նախորդ վարչութեանց եւ Լիոնի Հայութեան ընդհ. փափաքը:

Շնորհիւ Ազգ. վարչութեան ներկայ նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեանի եւ Պր. Նափոլէոն Պուլուքեանի ջանքերուն կըրցաւ իրականանալ Լիոնի Հայութեան նըւիրական ցանկութիւնը:

Քաղաքապետական Խորհուրդի 1974 Հոկտեմբեր 7ի ժողովը տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ հանգուցեալ քաղաքապետ Լուի Փրատէլի. ժողովը լսելէ յետոյ զեկուցաբեր Պերոտիէի տուած բացատրութիւնները եւ նկատի առնելով Ֆրանսայի մէջ բնակութիւն հաստատած երեք հարիւր հազարէն աւելի Հայութեան թիւը ու անոնց բերած անսակարկ մասնակցութիւնը եւ զոհողութիւնը 1914–18 եւ 1940–44 պատերազմներուն, արժանի կ'ընէ զիրենք, որ Լիոնի փողոցներէն մէկը ՌԻՒ Տ'ԱՐՄԷՆԻ կոչենք. Քաղաքապետական Խորհուրդը մեծամասնութեամբ քուէարկած է առաջարկը: Ազգ. վարչութեան տեղեկացուցին տրուած բարեբաստիկ որոշումը, ու Ռիւ տ'Արմէնի փլաքները շինել տուին ու փողոցին անկիւնները փակցուցին. հանգուցեալ քաղաքապետ Լուի Փրատէլը անձամբ պիտի կատարէր պաշտօնական բացումը. իր հիւանդութեան պատճառով միշտ յետաձգուեցաւ: Դժբախտաբար իր անակնկալ մահը վրայ հասաւ եւ մեր ազնիւ քաղաքապետը չկըրցաւ տեսնել ու վայելել Լիոնի Հայութեան երախտագիտութեան զգացումները: Հիմա ուրախութեամբ կը ծանուցանենք Լիոնի եւ շրջաններու Հայութեան թէ ՌԻՒ Տ'ԱՐՄԷՆԻի բացումը պիտի կատարուի Լիոնի նոր քաղաքապետ՝ ծերակուտական Ֆրանսիսք Քոլոմպի կողմէ, շրջապատուած պաշտօնական անձնաւորութիւններով:

Բացումը կը կատարուի Հոկտ. 8, Շաբաթ առտու ժամը 11ին,: Պաշտօնական արարողութենէն յետոյ, ներկաները պիտի հիւրասիրուին ախորժաբերով մը Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ:

Սրտագին կոչ կ'ընենք Լիոնի եւ շրջաններու Հայութեան խուռներամ բազմութեամբ ներկայ գտնուիլ սոյն հանդիսութեան:

Տ. ՋԷՔԻՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (432)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Երեքն ալ համոզուած էին որ մէյ մէկ բարձր գլուխ պիտի գրաւէին երբ իրենց հրամանատարը Վենետիկի դուքս հըռչակուէր...:

— Անշուշտ իմացած էք Ռոլան Քանտիանոյի Վենետիկ եկած ըլլալը, շարունակեց Ալթիէրի:

— Հը, խոչընդոտը Ռոլա՞նն է եղեր, գոչեց Քարթուչիօ:

— Իմացածիս նայելով նաւահանգիստին բոլոր նաւաստիները ի նպաստ Ռոլանի պիտի ապստամբին եղեր, աւելցուց Ռոմանի:

— Գինետուներու եւ կապելաներու մէջ խուժանն ու խաժամուժ ամբոխը, պոռնիկ կիները եւ Լիտոյի բնակիչները ամէն տեղ Ռոլանի վրայ կը խօսին, վրայ բերաւ Կիպերթօ:

— Այո, բայց պատրիկներէն, սպաներէն եւ Վենետիկի մէջ անուն մը կրող մարդոցմէն ոչ ոք զայն ազատելու համար քայլ մը պիտի առնէ երբ զինքը դահիճին յանձնեն: Ռոլան Քանտիանոյի ուժը հաշիւի առնուելու արժանի ուժ մը չի ներկայացներ:

— Կը սխալիս, բարեկամս, դիտել տըւաւ Ալթիէրի: Քանտիանօն կրնայ ըլլալ որ պատրաստած է այնպիսի ծրագիր մը որմէ մենք բնաւ լուր չունինք:

— Բայց քանի որ քանի մը օրէն Վենետիկի տէրը պիտի դառնանք, այդ ծրագիրները միշտ ծրագիր պիտի մնան եւ պիտի չիրականան:

— Այո, ես ալ այդպէս կը յուսամ, բայց ամէն բան նախատեսել եւ ըստ այնմ պատրաստուիլ պէտք է որպէսզի անակընկալի չգանք...: Այն օրը մենք այնքան գործ պիտի ունենանք որ, եթէ խուժանն ու ռամիկ դասը ապստամբին, պիտի չկրնանք մեր ուժերով այդ ապստամբութիւնը զսպել: Քանտիանօն իր ծրագիրովը կրնայ նեղը դնել այն օրը մեզ: Ահա այդ պատճառով, պէտք է որ զայն մէջտեղէն վերցնենք, ապա թէ ոչ, սուրը միշտ գլխնուս վրայ կախուած պիտի ըլլայ:

— Վերցնենք, ի՞նչ կեցեր ենք, գոչեց Քարթուչիօ:

— Բայց քանի որ այդ մարդը ապստամբ մըն է, քանի որ խռովարար մըն է, ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չէ ձերբակալուած, ինչո՞ւ ազատ ձգուած է:

— Վենետիկի ապիկար ու անզօր ոստիկանութեան ձախաւերութիւններուն վրայ վիճաբանելով ժամանակ չկորսնցնենք, սիրելիներս: Մենք իբրեւ մարդ մեր գործը մեր ձեռքովը տեսնենք...:

Այս ըսելով, Ալթիէրի ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

— Երթանք: Ճամբան մեր ընելիք ուղեգիծը կը պատրաստենք:

ԼԱԽԱԳՈՅՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ

Ժամը իննուկէսին, Ռոլան հօրը սենեակը ելաւ:

Ծերունի Ֆիլիփ հոն էր: Ամէն երեկոյ, Տանտոլոյի նախկին հաւատարիմ սպասաւորը որոշեալ ժամուն կուգար կը հանուեցնէր խեղադար ծերունին եւ զայն անկողին կ'առաջնորդէր:

Այս գործողութիւնը սովորաբար ժամը ութին տեղի կ'ունենար: Բայց այն գիշերը բացառաբար Ֆիլիփ դեռ նախկին դուքսը հանուեցուցած չէր, որովհետեւ Ռոլան հրաման տուած էր անոր որ իրեն սպասէ:

Երբ Ռոլան հօրը ննջասենեակը մտաւ, տեսաւ որ ծերունին իր թիկնաթոռին մէջ հանգիստ մը կը քնանար:

Գորովալից նայուածքով մը պահ մը իր հայրը դիտեց, յետոյ ձեռքովը անոր ուսին դպելով արթնցուց զայն:

Ծերունին իր ճերմակ աչքերը բանալով, բոլոր կոյրերուն պէս պարապութեան մէջ նայեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզէք ինէ, փսփսաց:

— Ես եմ, հայր իմ, ըսաւ Ռոլան:

Ռոլան գիտնալով հանդերձ որ ինչ որ ալ ընելու ըլլար, հօրը խելքը գլուխը պիտի չգար, դարձեալ զայն «հայր» կը կոչէր եւ միշտ անոր հետը այնպէս մը կը խօսէր որ կարծես թէ խելքը գլուխը եղող մէկու մը հետ կը խօսի:

— Հայր իմ, թերեւս այս գիշեր այս տունը պաշարեն, խօսք առաւ Ռոլան: Հարկադրուած եմ ձեզ ձեր սենեակէն հանելով ուրիշ աւելի ապահով տեղ մը փոխադրելու: Եկէք:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռմէ եւ շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ յարգոյ հասարակութեան թէ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնէ եկեղեցւոյ շինութեան եւ անուանակոչութեան 44րդ տարեդարձը, Կիրակի Հոկտ. 9ին:

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հիմնադիրներու, շինութեան յանձնախումբի անդամներու, Թաղական Խորհուրդի անդամներու եւ Օժան. Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարեցին եկեղեցւոյ շինութեան, որոնց շատերը այսօր մեզմէ բաժնուած են առյաւէտ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հոգեհանգիստի աւարտին մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում տեղի կ'ունենայ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկ. Նուարդ Պասմաճեան, իր շատ սիրելի կնքահօր՝ Պր. Վահագն Ապուլեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի «Յառաջ»ին կը նուիրէ 200 Ֆր., Աղքատախնամին 100 Ֆր. (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ հայերէնի դասընթացքը կը վերսկսի Հոկտ. 12, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10էն 12 եւ 14էն 16, 17 Ռիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան մէջ:

Այն աշակերտները որոնք ամբողջ օրը կը մնան, կարելի է ապահովել իրենց կէսօրուան ճաշը:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի հովանաւորած դասընթացքները կը վերսկսին Բարեգործականի տան մէջ՝ 6, Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս, հետեւեալ կերպով՝

— Հայերէն լեզու, Հոկտ. 7էն սկսեալ, ամէն Ուրբաթ օր ժամը 20.30ին, ուսուցչութեամբ Նարեկ Խաչակիր Քհնյ. Վարդանեանի:

— Ֆրանսերէն լեզու, Հոկտ. 7էն սկսեալ, ամէն Ուրբաթ ժամը 20.30ին, ուսուցչութեամբ Օր. Տանիէլ Վարպետեանի եւ Օր. Շաքէ Հայրապետեանի:

— Սոլֆէժ, Հոկտ. 3էն սկսեալ, ամէն Երկուշաբթի ժամը 18.30ին, ուսուցչութեամբ Պր. Ժաք Քոժաքեանի:

— Երգ, Հոկտ. 3էն սկսեալ, ամէն Երկուշաբթի ժամը 18.30ին, ուսուցչութեամբ Պր. Վարդգէս Վարդանեանի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ոմն 200 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին իր յաւէտ ողբացեալ զաւկին տարեդարձին առիթով (Սեպտ. 27) (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՃՇԴՈՒՄ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ՊՕՄՈՆԻ ենթացանկին մէջ («Յառաջ», Սեպտ. 28) Գըլըճեան ընտանիքի, Գուլումեան ընտանիքի եւ Անտրէ Պաղտասարեանի նուէրները 2000ական են եւ ոչ 200ական ինչպէս տպուած էր թիւրիմացութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. Սէն Ժեռոմ— Այրի Տիկին Հայրենիք Մկրտիչեան, իր ամուսնոյն՝ Սերովբէի եւ զաւակներուն Յակոբի եւ Միշէլ Մկրտիչեանի յիշատակին «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրէ 100 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ օր, Հոկտ. 8, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց: Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ թարգմանութեան սուրբ գրոց:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 14.30ին, Ահարոնեան ակումբը: Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հոկտ. 8, ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisé par la section de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue des Arméniens de France

Salle des Fêtes de Bagneux rue Charles-Michel

Samedi 8 Octobre 1977 à partir de 20 h.

NORAYR Chanteur

ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJIAN — AMBIANCE

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հայ երգի պանծացման երեկոյթ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

'կատարմամբ' Ամերիկայէն յատկապէս ժամանած

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

CHORALE

DICRAN JAMGOCHIAN

sous la direction de
de Dicran Jamgochian

Karl Schrock : piano
Harry Balukjian : violon
Solistes : Joan Bosmans, Kathy Frye, Doris Gangloff et Dicran Jamgochian

au programme :

Musique folklorique et populaire arménienne

KOMITAS, YEGMALIAN, TATOUL ALTOUNIAN, MELIKIAN, CANATCHIAN, SATIAN, HOVHANNESSIAN

Ուրբաթ Հոկտ. 7, ժամը 21ին, Կիմէ սրահը, Փլաս տ'Իէնա

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կավօ, 45-47, Ռիւ Լա Պոէսի:
Խօսք կ'առնէ Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ
Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ իր ՆԱՅԻՐԻ երգչախումբով

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը: Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք:

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէթա: Հոգեհանգիստ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ եղող հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ՝ 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր՝ ժամը 9.30էն 12:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31-33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4.30:

ՇԱՒԻԼԻ մէջ՝ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն ժամը 5:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ շրջանին մէջ՝ 126 Ռիւ տը Քոլոմպ՝ Քոլոմպ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ մէջ՝ Չորեքշաբթի օրեր՝ Էքոլ տը Կարսոն, Ավընիւ Ալպէր Փըթի, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4.30 Հոկտեմբեր 5էն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մէջ՝ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ՝ 6 Ավընիւ Պուրկէն, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4.30:

Որոշուած է նոյնպէս ՓԱՐԻԶԻ մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Չորեքշաբթի օրերու հայերէն լեզուի ուսուցման դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյ դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi — Retour Jeudi

30 Decembre — 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE**
tél. (91) 50 89 12

VOYAGES WASTEELS — Org. Lic. 97

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՄԱՐՍԷՅԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12-14, Rue St-Bazile—13001 MARSEILLE

REOUVERTURE DES CLUBS ENFANTINS DE 5 A 13 ANS

A partir du Mercredi 5 Octobre et tous les Mercredis avec sections : Création enfantine, initiation aux chants et à la danse, cours d'arménien, initiation à la musique et au théâtre.

×

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐՈՒ
5էն 13 տարեկան

Ամէն Չորեքշաբթի, Հոկտ. 5էն սկսեալ, հետեւեալ ճիւղերով.— Մանկական ստեղծագործում, պատրաստութիւն երգի եւ պարի, հայերէնի դասընթացք, պատրաստութիւն երաժշտութեան եւ թատրոնի:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
5
MERCREDI
5 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.959 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — No 13.959

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԱՃԱՆՈՎԻ «ՆՌԱՆ ԳՈՅՆԻՆ» ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հոծ բազմութիւն մը խռնուած էր Փլէյէլ սրահներուն առջեւ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8էն սկսեալ: Նաեւ բազմաթիւ քաղաքացիներ եւ ոստիկաններ: Դուռները գոց կը մնային դրեթէ ժամ մը, մինչեւ որ կը հասնէր յապաղած արտօնութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ ցուցադրել Փարաճանովի Նռան Գոյնը (Սայաթ-Նովա):

Նախքան ֆիլմի ներկայացումը, յանուն Հայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբին խօսք կ'առնէր Պ. Արա Գրիգորեան, տալով կարգ մը բացատրութիւններ եւ յայտնելով նաեւ թէ միայն վերջին պահուն եւ միայն մէկ ներկայացման համար կարելի եղած էր ձեռք ձգել արտօնութիւնը Ոստիկանութեան եւ Ներքին նախարարութենէն:

Եւ դիւրաւ կարելի է երեւակայել այն խոչընդոտներն ու յապաղած դիմումները, որոնք հարկ եղած են դրական արդիւնքի մը հասնելու համար: Ի վերջոյ չմոռնանք որ այս ժապաւէնը «արգիլուած պտուղ» մըն է, ոչ-առեւտրականացած ֆիլմ մը, Ֆրանսայի մէջ, թէ հեղինակը բանտն է մինչ նոյն օրը Ֆրանսայի Նախագահը տեսակցութիւններ կ'ունենար Բրեժնեւի հետ, Մոսկուայի մէջ: Ուրեմն անվարան նախ պէտք է շնորհաւորել անոնք, որոնք ի վերջոյ գլուխ հանած են այս փափուկ առաքելութիւնը:

Արա Գրիգորեանին յաջորդեց Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեան, որ ծանրացաւ Փարաճանովի եւ Նռան Գոյնին վրայ: Յայտնեց որ ինք տեսած էր ֆիլմը, երեք տարի առաջ, Երեւան եւ որքան ալ ծանօթ ըլլայ որ խորհրդային իշխանութիւնները շուրջ քսան վայրկեան տեւող մաս մը հանած ըլլան ֆիլմէն, իր յիշողութեան մէջ այնքան ալ յստակ չեն — պարզ է — հանուած (գրաքննուած) պատկերները: Ֆիլմը դժուար ֆիլմ մըն է, ոչ շատ մատչելի բայց հանճարի մը գործն է: Հանճար մը որ այսօր պարկ կը կարէ Դնեպրոպետրովսկի բանտի մը խցիկին մէջ: Առողջութիւնը կորսնցուցած է ու կուրնալու վրայ է:

×

Ծանօթ է որ Իտալիայէն սկսած, Արեւմտեան աշխարհի ամէն կողմը կոչերն ու դիմումները կը շարունակուին ի նպաստ խորհրդահայ բեմադիրին: Ազգ. գետնի վրայ, գործակցութեամբ էմնըսթի Ինթըրնէշընըլի, գիտաւորաբար աշխատանք տարաւ Մարսէյլ կազմուած Քոլեքթիֆ Փարաճանովը, որուն գործունէութեան արձագանգ տուինք «Յառաջ»ի մէջ, վերջին ամիսներուն:

Այս աշխատանքները պէտք է տարուէին, քանի լռութիւնը միշտ ոսկի չէ եւ հանրային կարծիքը պէտք է կարենայ ազդեցութիւն գործել, երբ մենատիրական բոլոր երկիրներուն մէջ, դեռ ամէն օր կը բանտարկուին մարդկային տարրական իրաւունքները հակառակ բոլոր Հելսինքիներուն:

Այս, այսպէս ըլլալով հանդերձ եւ հաստատելէ ետք այս իրողութիւնները, պարտինք կարգ մը վերապահութիւններ ընել այն ձեւին մասին, որ տրուեցաւ այս ներկայացման:

Արդարեւ, նախ շատ անտեղի «յառաջաբան» մը կցուած էր Փարաճանովի ֆիլմին, ուր խառնիխուռն կը տեսնուէին Հայկ. Ջարդերը, Հայկ. ճարտարապետական կոթողներ, Հայկ. եկեղեցիներ, Հայկական Ջարդերը, Երեւանի Լենին Հրապարակը, Սարդարապատի յուշարձանը, պատերազմական տեսարաններ, Հայկ. Ջարդերը, դանկեր, դիակներ, մէկ խօսքով՝ մեր պատմութիւնը իր վէրքով ու երգով, իր մահով ու վերելքով: Ասիկա ընդունելի կ'ըլլար եթէ ներկայացուէր գոնէ իբրեւ առանձին փաստանկար մը, Նռան Գոյնէն բոլորովին անջատ եւ ոչ իբրեւ նախաբան (փրելիւտ) Փարաճանովի ֆիլմին: Մօտաւորապէս կրնանք գուշակել այն պատճառաբանութիւնները, որոնք կրնան տրուիլ մեզի: Գիտենք որ հոն հաւաքուած ենք, ուր տարուած ենք ամէն առիթ օգտագործելու մեր դատին համար, գիտենք որ քարոզչական աշխատանք պէտք է տանիլ այդ ուղղութեամբ բայց եւ այնպէս, այս առիթը պէտք չէ օգտագործուէր անգամ մը եւս խօսելու համար մեր ցեղասպանութեան վրայ: Անախորժ տպաւորութիւնը, զոր ունեցանք անխուսափելի էր եւ լաւ չէր տրամադրեր հանդիսականները հետեւելու համար Փարաճանովի շատ իւրայատուկ եւ ինքնատիպ բնոյթ ունեցող ֆիլմին:

Ֆիլմին մասին՝ այս նոյն թերթին մէջ հանգամանօրէն խօսեցան Ալէն Փափազեան եւ Զուլալ Գազանճեան (այս վերջինը ծանրանալով նաեւ այս առթիւ Սայաթ-Նովայի վրայ) եւ այդ յօդուածներուն գտած յաջողութիւնը ինքնին աւելորդ կը դարձնէ որեւէ նոր վերլուծում այս գործին մասին: Մեր ըսելիքը սակայն, ուրիշ բան է: Այս ֆիլմը դժուար ֆիլմ է, ըսուեցաւ քանիցս նաեւ Տիկին Տէր-Մինասեանի կողմէ, մատչելի չէ, ոչ ալ ժողովրդական է: Այդ իսկ պատճառով մենք համաձայն չենք այն ճիգերուն, որ կը թափուին այս ֆիլմը հասկնալի դարձնելու համար: Եւ այս անգամ ալ անհրաժեշտ տեսնուած էր ամբողջ ֆիլմին երկայնքին բնագրեր աւելցնել, մեկնաբանելու համար պատկերներ, երբ Փարաճանով ուզած է որ ըսելիքը միայն պատկերով ըսէ: Ի վերջոյ քաջութիւնն ունենանք ըսելու որ եթէ բան պակսեցնելը դատապարտելի է, եթէ ոչ նոյնքան բայց մասամբ գոնէ դատապարտելի է նաեւ՝ բան աւելցնելը: Ինչպէս պիտի ըսէին Երեւանցի մեր զարմիկները, այս ֆիլմը կամ «ստացւում է» կամ «չի ստացւում», բայց թող փորձեր չկատարուին մեզի հասկցնելու կամ աւելի ճիշդ մեզի պարտադրելու ուրիշին հասկցածը, որ կրնայ նոյնքան սխալ ըլլալ, որքան մեր հասկցածը կամ չհասկցածը: Ի վերջոյ, փափաքելի պիտի ըլլար, որ այս ֆիլմը տեսնէինք անգամ մը, գոնէ անգամ մը, առանց խանգարող մեկնաբանութիւններու:

Այս նկարիչ-բանաստեղծին, այսինքն Փարաճանովի լեզուն, կը խորհինք, պատկերն է, թող պատկերը խօսի ու հանդիսատեսը զգայ ինչ որ ինք կ'ուզէ զգալ կամ թող չզգայ, կարեւոր չէ: Կարեւորը՝ պարկեշտութիւնն է հեղինակի մը հանդէպ:

Մասնաւոր ճիգ կը թափուի նաեւ քաղաքականացնելու այս ֆիլմը: Մենք սատուածներու դաղտնիքին մէջ չենք գուշակելու համար Փարաճանովի քաղաքական նպատակները — եթէ այդպիսի նպատակներ ալ ունեցած է, ինչ որ բաւական թէական է — բայց այն տպաւորութիւնն ունինք թէ այս գործին քաղաքական երեւոյթը կը կայանայ անոր էսթէթիքին մէջ, վասնզի երբ խորհրդային արտադրութիւն մը յանդգնութիւնն ունի միայն էսթէթիքի ձգտելու, արդէն քաղաքականութիւն է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԻԿԻՆ ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Իշխանութեան զագաթէն բանտի խցիկ մը, ուր Տիկին Ինտիրա Կանտի պիտի կարենայ փիլիսոփայութեամբ խորհրդածել իր տարօրինակ ճակատագրին վրայ:

Արդէն անգամ մը բանտ նետուած էր, հազիւ քսան տարեկանին, Անգլիացիներուն կողմէ, որովհետեւ զօրավիգ կեցած էր անկախապաշտ շարժումներուն:

Այսօր, կրկին բանտն է, իր հայրենակիցներուն իսկ ձեռքով, ամբաստանուած ըլլալով որ չահագործած է իշխանութեան իր իրաւասութիւնները: Բայց Տիկին Ինտիրա Կանտի այնքան կապուած է իր կուսակցութեան՝ Քոնկրէի կուսակցութեան, որ ինչ որ կը պատահի այսօր իրեն, չի կրնար չազդել նաեւ կուսակցութեան վրայ, որուն միշտ հաւատարիմ մընացած է: Զաւակն էր Նեհրուի եւ մանկութենէն դաստիարակուած Կանտիի գաղափարականով (որուն անունը կրելը միայն ամուսնական դիպուածի արդիւնք է):

Քաղաքական բեմ մուտք կը գործէր 1950ին, 33 տարեկանին իբրեւ կուսակցութեան գործադիր կոմիտէի անդամ, ինը տարի ետք՝ նախագահն է: 64ին մաս կը կազմէ կառավարութեան իբրեւ Տեղեկատուութեան Նախարար: Օրէ օր ժողովրդականութիւնը կը մեծնար եւ 1966ին կը դառնար Նախարարապետ:

Վճռական, կամքի տէր, որոշած էր իր երկիրը դուրս հանել թերաճ վիճակէն: Այսօր խնդրոյ առարկայ է իր պարկեշտութիւնը մինչ բոլորը միշտ ընդունած են որ բացարձակ կերպով անկաշառ եւ պարկեշտ անձ մըն էր եւ երբ իշխանութեան գլուխ կ'անցնէր բոլոր Հնդիկներուն համար « կացութեան մարդն էր »: Եւ պէտք է ընդունիլ թէ շատ բան ըրած է իր երկրին համար: Այս թերաճ երկիրը հիւլէական զէնք կ'ունենայ, դաս մը կուտայ իր տեւական մրցակցին՝ Փաքիստանի, ապահովելով Պանկլա Տէշի անկախութիւնը եւ սակայն, ոչ ոք կրնայ ուրանալ, Տիկին Կանտիի անձնական յաղթանակն է: Բայց տարիները կ'անցնին եւ ժողովուրդը յուսախաբ է, թշուառները թշուառ են եւ ինչ որ դիւանագիտական գետնի վրայ ձեռք ձգուած է, զոհողութեամբ եղած է: Խառնակութիւնները կը շատնան եւ 1975ին (մինչեւ Մարտ 77) արտակարգ վիճակ կը հռչակէ տէր մնալու համար կացութեան: Եւ այսօր իր հակառակորդները չեն վարանիր ըսելէ թէ «լաւ ընկերվարութիւնը» վերածեց «դէշ մենատիրութեան» մը:

Կ'ըսուի նաեւ թէ զոհն է իր տղուն որ իր դէշ խորհրդատուն եղած է, տեսակ մը փլէ-պօյ, որ կը խորհրդանշէր ապականութիւնը եւ առաւ-փախաւութիւնը: Եւ Տիկին Ինտիրա Կանտի պաշտպանած է միշտ զաւակը եւ հոդ իր ազդեցութիւնները բանեցուցած, ինչ որ իրեն դէմ եղած մեղադրանքներէն մէկն է:

× Երեքշաբթի առտու կը հաղորդուէր թէ ազատ ձգուած է առժամաբար երաշխաւորագինի մը փոխարէն:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՐԱՐԱՏ - ՉԵՐՆՈՄՈՐԵՑ 1 - 1

Հոկտ. 2ին, խորհրդային ախոյենական դարձի մրցումներու արդիւնքներն են.—

Արարատ-Չերնոմորեց 1-1, Կայրաթ-Շախտեոր 0-0, ԲԿՍԱ-Դինամօ (Մոսկուա) 3-2, Տորպեդօ-Զէնիթ 1-0, Դինամօ (Կիեւ)-Լոկոմոտիւ 3-0, Դնեպր-Կրիլիաուվետով 1-0, Դինամօ (Թիֆլիս)-Կարպետներ 3-1, Նեֆթչի-Զարիա 1-0:

Քանի մը տողով

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը տեսակցութիւն մը տուած է Մոնտի, եւ կը յայտնէ թէ բոլորովին դժգոհ չէ Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումէն, թէեւ Թուրքիա շատ կարեւորութիւն չի տար նման բանաձեւերու (հատ մը կայ, զոր նկատի իսկ չառներ): Կը յուսայ սակայն թէ Ֆամակուսթայի «գաղթատիրացումը» պիտի դադրի: Չի խորհիր թէ Անգարա կողմ փոխէ եւ Մոսկուայի մօտենայ, ատիկա պարզ պլըֆ մը կը նկատէ: Անմիջականին համար բարելաւում չի տեսներ Կիպրոսի մէջ:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ բացուեցաւ ժողովը, որ մկրտուած է Հէլսինքի պիս եւ որմէ սակայն շատ բան չի սպասուիր քանի Քարթըր ալ ի սէր Ուաշինկթըն - Մոսկուա մեղմացման մը կը նահանջէ մարդկային իրաւանց հարցին շուրջ: Այս ձեւով տեղի կուտայ Լատին Ամերիկայի եւ Խորհ. Միութեան եւ հաւանաբար Պելկրատն ալ, այս գնացքով, Հելսինքիի թաղումն ըլլայ: Բացումէն ետք, 35 ճառ պիտի լըսուին: Պէտք է վերջանայ Դեկտ. 22ին, բայց եթէ չվերջանայ ամիս մը երկարաձգում նախատեսուած է 1978 Յունուարի կէսէն Փետրուար 15: Ժողովին գլխաւոր օրակարգն է Հելսինքիէն ցայսօր (երկու տարի է) հաշուեկշիռը պարզել:

ԻՍՐԱՅԷԼ շատ դժգոհ է ամերիկեան - խորհրդային միացեալ զեկոյցէն Միջին Արեւելքի մասին եւ որոշած է ընտրական քարթը խաղալ Քարթըրի դէմ: Այսինքն հասկցնել որ չի վերընտրուիր եթէ դիրքը չփոխէ Իսրայէլի նկատմամբ: Պեկին (որ հիւանդանոցն է, սրտի նոր տկարութեան հետեւանքով) կը մերժէ բանակցիլ Պաղեստինցիներուն հետ եւ կը մերժէ թիզ մը հող պարպելու գաղափարն իսկ: Եւ երբ Քարթըրի խորհրդատուն Պրզեզինսկի յայտարարած է քանատական ձայնասփիւռէն թէ եթէ Իսրայէլ վտանգուի Միացեալ Նահանգները օգնութեան կը փութան, Պեկին, անկողինէն չոր կերպով պատասխանած է. «Ոչ ոք օգնեց լիբանանցի քրիստոնեաներուն երբ մահուան սպառնալիքի տակ էին»:

ԶԱՐԵՆՑ

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ

ԶԱՐԵՆՑ

—— o ——

Դ.

... Գրական պոլիտիկոսութիւնը կրքեր էր գրգռում, գրական մթնոլորտը լցնում աղմուկով, որից ոչ ոք չէր շահում, բայց տուժում էր գրականութիւնը, եւ ամէնից շատ ինքը՝ Զարենցը, որովհետեւ նա շաբաթներով կտրւում էր աշխատանքից, յուզւում, վիճաբանում էր ժողովներում, ուր անձնականը յաճախ քօղարկւում էր գրական – տեսական ու գաղափարական խնդիրներով:

Երբ ես, ինչպէս եւ ուրիշ բարեկամ մարդիկ, ասում էին, թէ լաւ կ'անի հրաժարուի այդ խմբակային գործերից, անպտուղ բանավէճերից եւ զբաղուի ստեղծագործական աշխատանքով, նա նեղանում էր եւ ասում.

— Ախա՛ր, թողո՞ւմ են հանգիստ, որ զբաղուեմ... Ա՛յ, եթէ դու, Դեմիրճեանը վեր կենաք ինձ պաշտպանէք, իմ թշնամիները կը լռեն... Դուք ինձ չէք պաշտպանում եւ չէ՞ք էլ ուզում, որ ես ինձ պաշտպանեմ...

Ճշմարիտ է, ես երբեք չէի խառնւում այդ բանավէճերին եւ նա միշտ դժգոհում էր, որ ինձ չէզոք եմ պահում: Մի օր, վերջապէս, նրա այդ դժգոհութեանը պատասխանեցի, թէ իմ պաշտպանութիւնը նրան երբեք օգուտ չի բերի:

— Ինչո՞ւ, — զարմացաւ:

— Նրա համար, որ հակառակորդներդ քեզ համարում են մանր բուրժուական: Իսկ դու, քո հերթին, ինձ ես համարում այդպիսին: Հիմա եթէ ես վեր կենամ քեզ պաշտպանեմ՝ թշնամիներդ չե՞ն ուրախանայ, թէ ահա Զարենցին պաշտպանում են միայն մանր բուրժուական մարդիկ:

— Ա՛յ տղայ, էդ էլ ես ճիշդ ասում, — մտածեց նա եւ այլեւս չկրկնեց իր առաջարկը:

Ես այստեղ չեմ ուզում կանգ առնել գրական այդ բանավէճերի էութեան ու բովանդակութեան վրայ. դա ինձ շատ հեռուն կը տանէր: Ոչ էլ նպատակ ունեմ տալ Զարենցի կեանքի հետ կապուած իմացած բոլոր դէպքերը — դրանց թիւը շատ–շատ է: Ես այստեղ յիշատակում եմ դրանցից մի քանիսը, որոնք աւելի բնորոշ են: Ու յիշելով նրա բնաւորութեան այս կամ այն գիծը կամ նրա կեանքի այսայն էպիզոդը, բնաւ մտքովս չի անցնում որեւէ ստուեր գցել իմ հանգուցեալ ընկերոջ վրայ: Կ'ուզէի միայն, որ ընթերցողը նրա գրական կողմերի հետ ծանօթանար նաեւ նրա մի քանի այլ յատկութիւններին, որոնք, ինչպէս ասի, ամէնից առաջ աւելի վնասում էին իրեն, խանգարում իր ստեղծագործական աշխատանքը:

Որպէս մարդ եւ որպէս գրող Զարենցը շատ անհանգիստ հոգի էր... եռանդով հետեւում էր ընթացիկ գրականութեան, կամենում էր հասու լինել հին ու նոր գրական հոսանքներին, նրանց էութեան. ուսումնասիրում էր հին ու նոր պոէտներին՝ Հոմերոսից սկսած մինչեւ Մայակովսկի. որոնում էր գրական նոր ձեւեր, արտայայտութեան նոր եղանակներ կամ տաղաչափական նոր կանոններ էր փորձում կիրառել, որ մինչ այդ չէին էլ եղել մեզանում: Մի խօսքով՝ մեծ գործեր գրելու եւ մեծութեան ձգտելու հետ միասին նա միշտ ձգտում էր դինուել նաեւ տեսականօրէն եւ, որքան կարելի է, բարձրացնել իր գրական կուլտուրան...Շուտ-շուտ գնում էր այս – այն քաղաքը, գիւղը՝ նոր կազմակերպուող սոցիալիստական կեանքն ու կենցաղը տեսնելու, մասամբ եւ ուսումնասիրելու:

... Մի գիրք հրատարակելիս ուշի ուշով հետամուտ էր լինում, թէ ինչ կ'ասեն կամ ինչ կը գրեն թերթերը... Սա բնական է, եւ իւրաքանչիւր հեղինակ ունի նման անհանգստութիւն, բայց Զարենցի մօտ դա հասնում էր ծայրայեղութեան:

... Նրա ներքին վարքն ու վիճակը ամանք բացատրում էին ստեղծագործական ճգնաժամով. իբր թէ Զարենցն սպառուել է, առաջուայ պէս ստեղծագործել չի կարողանում... Ես կարծում եմ նրա ջղայնութիւնը հետեւանք էր գրական մթնոլորտի. մի կողմից հակառակորդները եւ նախանձորդները ջանում էին նրա ոչ միայն անյաջող, այլ եւ յաջող գործերը ներկայացնել այնպէս, որ դրանք պրոլետարական իդէոլոգիայի հետ կապ չունեցող, քաղքենիական, անարխիստական բաներ են, հետեւաբար Զարենցի ստեղծագործութիւնը կապ չունի պրոլետարական յեղափոխութեան հետ:

Սրանք ինքնին այնպիսի բացասումներ եւ մեղադրանքներ էին, որ յեղափոխութեան իսկական երգիչը չէր կարող լռել եւ պէտք է դիմէր ինքնապաշտպանութեան:

Միւս կողմից նրան հաւատարկչութիւնից հանում էին նրա իբր թէ բարեկամները... Զարենցը, որ, իրօք, խելացի էր եւ գրականապէս բաւականաչափ զարգացած, չգիտես ինչպէս, անվերապահ հաւատում էր այդ՝ չասեմ շողոքորթ, այլ գրականութիւնից հեռու եւ պարզապէս անհեռատես մարդկանց գովքին... մտնում էր աւելորդ, անպտուղ վէճերի մէջ եւ անում էր բաներ, որոնք, կրկնում եմ, վնասում էին իրեն, միայն իրեն:

Երբ հանգիստ, զգաստ միջոցին ընկերաբար դիտողութիւն էիր անում նրա ոչ ցանկալի վարմունքի մասին՝

— Ի՞նչ կայ որ, — պատասխանում էր: — Պուշկինը, Բայրոնը, ուրիշ պոէտներ այդպէս բաներ չե՞ն արել:

Եւ քիչ յետոյ աւելացնում էր ինքնագոհ.— Ինչ ներելի չէ ցուլին, ներելի է Արամազդին...

Ու մարմնով պզտիկ այս Արամազդը պարզապէս փչացնում էր իր խոշոր տաղանդը յաճախ անտեղի պոլեմիկայով... եւ յաճախ դիմում էր ինքնապաշտպանութեան: Ինձ թւում է, որ ինքնապաշտպանութեան համար էր, որ նա կազմակերպեց «Նոյեմբեր» գրական միաւորումը, որի դասախօսութիւնները դրեթէ միշտ դառնում էին դիսպուտներ... Շատ էր յուզւում, շատ էր պղտորում իր արիւնը, նոյնիսկ այն աստիճան, որ երբեմն յայտարարում էր զզուած.

— Է՛լ վերջ: Սրանից յետոյ պիտի նստեմ ու գրեմ: Է՛լ ոչ մի դիսպուտ: Գրողը պիտի գրի, քննադատը՝ դնահատի... Այնպէս չէ՞, — դիմում էր ինձ:

— Վաղուց այդպէս է: Հին ճշմարտութիւն է, — ասում էի ես: — Բայց դու հազիւ թէ հանգիստ նստես: Դրա համար դու համբերութիւն չունես:

— Ա՛յ կը տեսնես: Էլ ամիսներով տնից դուրս չե՛մ գալու, ի՛նչ էլ լինի:

Խոստումներ, երդում, ազնիւ խօսք... Բայց չէր անցնում, ի հարկէ, մի – երկու շաբաթ՝ Զարենցին տեսնում էիր նոր դիսպուտում... էլ չեմ ասում կաֆէներում կամ ընկերական հաւաքոյթներում վիճելիս...

... Այսօրուայ հաւանածն ու սիրածը կարող էր մերժել մի–երկու ամիս յետոյ, եւ ընդհակառակը: Բայրոնին մի օր համարում էր հոյակապ, միւս օրը շատախօս, ձանձրալի, Գէօթէին՝ մերթ խորն ու գրաւիչ, մերթ սառն ու դատողական: Սկզբում Պուշկինին համարում էր հնացած, իր դարի հետ անցած, բայց յետոյ սկսեց գրել նրա ձեւով, փառաբանելով նրա պարզութիւնն ու արուեստը, էլ չեմ յիշատակում Տէրեանին, որին ե՛ւ սիրում էր, ե՛ւ մերժում... եւ մինչեւ կեանքի վերջը գտնում էր, որ նրանից լաւ պոէտ չունենք, ու սիրով անգիր արտասանում էր նրա բոլոր բանաստեղծութիւնները...

Այսպէս էլ վարւում էր ընկերների հետ. մերթ մօտ ու մտերիմ լինում, մերթ սառչում էր...

Արդարամտութիւնը պահանջում է ասելու, որ իմ նկատմամբ նա կոռեկտութեան սահմանից դուրս չեկաւ երբեք, որքան էլ մենք վիճէինք կամ տարաձայն լինէինք այս կամ այն գրքի կամ խնդրի շուրջ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար. – 4)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԼԵԿՏՐՈՒԺԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՐՑԸ

Մինչ մէկ կողմէ ցանցառ կը դառնան բնական աղբիւրները, միւս կողմէ աշխարհ նոր միջոցներ չի կրնար հայթայթել: Առնուազն այս եզրակացութեան կարելի է յանգիլ կարդալով տեղեկագիրները, արտասանուած խօսքերը ելեկտրուժի միջազգային խորհրդաժողովին, Պոլիս: Արդարեւ, նոր աղբիւրներն ու միջոցները լուսանցքի վրայ գտնուող հազիւ թէ օժանդակութիւն բերող ազդակներ պիտի դառնան բազմաթիւ տասնամեակներու ընթացքին: Պատճառները թէ՛ տնտեսական են եւ թէ թեքնիք: Հիւլէական համաձուլումով ելեկտրականութիւն ձեռք ձգելու համար միայն մէկ ծրագրի մը վրայ պէտք է ծախսել մէկ կամ երկու միլիառ տոլար, 25 տարուան ժամանակամիջոցի մը վրայ:

Աւելկա չի նշանակեր անշուշտ, որ ապագայի հիմնական միջոցը հիւլէական ուժի օգտագործումը չըլլայ: Խորհրդաժողովին մասնակցող գիտնականները, նոյնիսկ արեւի ուժը շահագործելու աշխատող մասնագէտները, այս կէտին շուրջ համաձայն են: Սակայն, խորհրդաժողովին ընթացքին չէշտը դրուեցաւ ելեկտրուժի տագնապին վրայ: Մենակ, Արեւմտեան Գերման ելեկտրականութեան ընկերութեան վարչական մարմնի անդամ, որ խորհրդաժողովի գործադիր Խորհուրդին նախագահը ընտրուած էր, մտահոգութիւն յայտնեց ըսելով, թէ եթէ ճարտարարուեստականացած երկիրները այժմէն իսկ միջոցներ ձեռք չառնեն, ելեկտրուժի «պատերազմ» մը կրնայ ծայր տալ:

Մատակարարման վախը, որու արտայայտիչները դարձան բոլոր երկիրներու գրեթէ բոլոր մասնագէտները, առաջին հայեացքով կրնայ տարօրինակ թուիլ: Արդարեւ, հանածոյ աղբիւրներու աշխարհի պաշարները, որքան հայեցողական ըլլան, հեռու են արհամարհելի ըլլալէ: Խորհրդաժողովին ներկայացուած բազմաթիւ տեղեկագիրները կը հաստատեն ասիկա: Քարիւղի պայմանագրական պահեստներու մէջ կը մնան 300 միլիառ թոն, ոչ – պայմանագրական՝ նոյնքան մը: Իսկ աշխարհի սպառումը 1976ին

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Վերջապէս, երեկոյեան մօտ կ'անցնէր ուրիշ մածնավաճառ մը, որուն ծախած մածունները, անարատ կաթով ու խնամքով պատրաստուած, զետեղուած էին փոքրիկ ամաններու մէջ: Ասոնք վերապահուած էին փափուկ ստամոքսներու եւ հիւանդներուն:

Պոլսեցի տանտիկինները կ'աճապարէին դուռը, երբ լսէին սուր ձայնը վաճառորդին «եօղուրդճիս»:

Երբեմն ալ կուտային պոշաները, որոնք թէ՛ «ռատիքա» կը ծախէին եւ թէ կիներուն բախտը կը գուշակէին, գոյնզգոյն ուլունքներ եւ չոր լուբիաներ փռելով գետնին վրայ, միշտ կը վերջացնէին այսպէս «եա իւչ կիւնտէն, եա իւչ այտան, եա իւչ սէնէտէն», որ թարգմանի «կամ երեք օրէն, կամ երեք ամիսէն, կամ երեք տարիէն» պիտի կատարուի գուշակութիւնը:

Ասոնք, հաճելի կողմերն էին Ըթըր փողոցի ցերեկուան պահերուն: Սարսափելին գիշերն էր: Առաջին անգամ, Պոլսոյ մէջ, գիշեր մը լեղապատառ արթնցած եմ քունէս, պէքճիին ձայնէ...:

Հաստ երկաթէ ձօկան մը ձեռքը, թուրք գիշերապահը «թաք, թաք, թաք» անխնայ կը զարնէր փողոցի մայթերուն զարնելով. «Եանկըն վա՛ր... Ստամպոլ – տա, Քում Քափուտա». այս սարսափելի ձեւով, ան կը յայտնէր քնացող ժողովուրդին թէ, Պոլսոյ այսինչ կամ այնինչ տեղը հրդեհ ծագած է...: Պէտք է ըսել որ, Պոլսոյ մէջ ծագող հրդեհները զարհուրելի աւերներ կը գործէին, քանի մը վայրկեանի մէջ կրակները կը լափէին փայտաշէն տուները, որոնք լուցկիի պէս կը վառէին, տարածուելով արագ եւ մոխիրի վրայ կը նստեցնէին հարիւրաւոր ընտանիքներ:

Հօրս հետ, անգամ մը միայն, գիշեր ատեն ներկայ եղած եմ այդ հրդեհներէն մէկուն, անշուշտ ոչ իբրեւ Ներոն, տաւիղը ձեռքը, հրճուանքով դիտելու այրող Հռոմը, այլ՝ ի հարկին, օգնութեան հասնելու Մշեցի Բարսեղ աղային: Այազ փաշա, գերմանական դեսպանատան մօտերը, Մեգարըլըք փողոց թիւ 5 տանը մէջ իր ընտանիքով կ'ապրէր Մշոյ Ալվառինջ գիւղէն Բարսեղ աղա Հայրոյեանը, որ կանուխէն հաստատուած էր Պոլիս եւ իր եղբօր՝ Սողիկի հետ կ'աշխատէր գերմանական դեսպանատան մէջ: Իմանալով որ հրդեհը ծովեզերքէն սկսած, կը բարձրանար Այազ փաշա, հայրս, մտահոգ, որ կրնար Բարսեղ աղային տունն ալ այրիլ, գիս հետը առնելով աճապարեցինք Այազ փաշայի մօտերը, հայրենակցի մը տուն, բարձրացանք հինգերորդ յարկ եւ պատշգամէն դիտեցինք ծագող հրդեհը: Պէտք է խոստովանիլ որ, տեսարանը իր ողբերգութեանը մէջ, հոյակապ էր...: Որովհետեւ ծովեզերեայ այրող տուներուն բոցերը կ'արտացոլային Սեւ ծովու ալիքներուն մէջ, լուսաւորելով Տոլմա – Պաղչէի սուլթանական ոսկեզօծ պալատները ու շրջակաները:

Հրդեհը սկսելով ծովեզերքէն, արագ բարձրացաւ վեր, Այա փաշա, սակայն, հրաշքով կեցաւ Մեգարըլըք փողոցին առջեւ, խնայելով միայն Բարսեղ աղայի տան դուռն ու պատուհանները:

×

Պոլիս հաստատուելէ քանի մը շաբաթ վերջ, Արտաշէսն ու Արամիկը ղրկուեցան Պարտիզակի ամերիկեան գիշերօթիկ վարժարանը՝ շարունակելու իրենց ուսումը:

Ես, առաջին անգամ ըլլալով, սկսայ յաճախել Թաղին մէջ գտնուող Էսաեան վարժարանի մանկապարտէզը, զոր աւարտելով անցայ նախապատրաստական առաջին կարգ: Այդ շրջանի դպրոցական կեանքէս մանկական յիշողութեանս մէջ մնացած ու գիս տպաւորած են երկու անբաժան, երիտասարդ ու վառվռուն ուսուցչուհիներ: Մէկը թուաբանութեան՝ Օր. Տիրուհի Ազարեան, միւսը՝ հայերէն լեզուի՝ Օր. Սաթենիկ Վարդանեան: Օր. Տիրուհի Ազարեանէն (յետագային Տիկին Շաւարշ Միսաքեան): Յիշողութեանս մէջ մնացած է իր երկար, սլացիկ հասակը, նեղ շրջազգեստի մը մէջ սեղմուած իր բարակ մէջքը, համակրելի թուխ դէմքը, ծիծղուն աչքերը եւ մանաւանդ 1900ական թուականներու խոշոր եւ կլոր գլխարկը: Տարի մը վերջ, երբ վերադարձանք Մուշ, խաղընկերներս ինծի կը հարցնէին եւ պատմել կուտային Ստամպոլի նիստ ու կացէն ու տարազէն, աչքիս առջեւ կուգար միայն Օր. Ազարեանի դէմքը եւ իր խոշոր ու տպաւորիչ գլխարկը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 2)

եղաւ միայն երեք միլիառ թոն։ Ածուխի աղբիւրները, շահագործելի թեքնիք գետնի վրայ եւ տնտեսապէս, 640 միլիառ թոնի կը հասնին։ Եւ, այժմ, երկրաբանական ծանօթ աղբիւրները կը ներկայացնեն 10.000 միլիառ թոն։ Գալով բնական կազին, մինչ 1976ի արտադրութիւնը 50 էքսաժուլ եղաւ (*), հաստատուած աղբիւրները 2.500 էքսաժուլի կը հասնին, իսկ չյայտնաբերուածները 8.100 էքսաժուլ կը նախատեսուին։ Եւ դեռ կայ ուրանիումը։

Սակայն տագնապ մը, կամ առնուազն գինի կարեւոր յաւելում մը կրնայ արձանագրուիլ նախատեսելի ժամանակամիջոցին, այսինքն՝ յառաջիկայ քանի մը տասնամեակներուն։ Որպէսզի աղբիւրները շահագործուին, տնտեսական աննախընթաց ճիգ մը պէտք է, ՕՓԵՔի (քարիւղ արտադրող երկիրներ) կարելիութիւններէն շատ անդին։ Պէտք է, որ ոչ միայն քարիւղ արտածող երկիրները, այլեւ Միացեալ Նահանգները, Խորհ. Միութեան եւ Աւստրալիոյ նման երկիրներ զարգացնեն աղբիւրները եւ գտնոնք պրատեն։

Շատերու մտահոգութիւնն այն է, որ Սաուտական Արաբիա, քաղաքական եւ տնտեսական զոյգ պատճառներով, անկարելիութեան առջեւ գտնուի մինչեւ 1985 կրկնապատկելու քարիւղի իր արտադրութիւնը։ Պէտք է աւելցնել նոյնպէս, որ նոր քարիւղահանքեր գտնելու աշխատանք գրեթէ չի կատարուիր, հակառակ անոր, որ այս երկիրը աշխարհի ամէնէն կարեւոր պահեստները ունի։

Մտահոգութիւն կայ նաեւ այլ աղբիւրներու համար։ Ուրանիում, քանի կարգ մը երկիրներ, ինչպէս Շուէտ, կը սահմանափակեն արտածումը, կամ՝ ածուխը, որ առաւել ներքին սպառումի կը յատկացուի շատ մը երկիրներու կողմէ։ Այս պետական եսասիրութեան վրայ պէտք է աւելցնել նիւթական լայն միջոցներու անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի ելեկտրուժի արտադրութեան ծառայող բազմատեսակ աղբիւրներու փոխադրութիւնը ապահովուի։ Արդ, դրամագլուխները քիչ են։ Քարիւղի ընկերութիւնները կը խուսափին ռիսք առնելէ քաղաքական տեսակէտով անկայուն նկատուած երկիրներու մէջ։ Ուրեմն, ընկերութիւնները պէտք է փոխարինեն Պետութիւնները։

Հեռանկար ներկայացնող աշխատանքները այնքան կարեւոր են եւ, միժամանակ դժուար, որ բազմաթիւ պատգամաւորներ պահանջեցին ստեղծումը «Ելեկտրուժի Համաշխարհային Դրամատան» մը, առանց որուն բազմաթիւ երկիրներ չեն կրնար շահագործել իրենց սակաւ աղբիւրները։ Այս թերաճ երկիրները գըլխաւոր տուժողները պիտի դառնան ելեկտրուժի մրցավազքին մէջ, ելեկտրուժ մը, որ երթալով ցանցառ կը դառնայ։ Ի՞նչպէս աղքատ երկիր մը կրնայ դիմագրաւել գիներու կրկնապատիկ յաւելումը յառաջիկայ տասը տարիներուն։ Միայն տնտեսական նոր կառոյց մը, միջազգային չափանիշով, կրնայ պատասխանը տալ այս հարցումին։

Թ. Ա. Թ.

(*) Մէկ էքսաժուլ = 278 միլիառ քիլովաթ–ժամ։

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 2ին ժամը 15ին Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ ձեռնադրութեան արարողութիւնը, Պատուելի Ռընէ Լեւոնեանի որ քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն, իր հոգեւոր եւ ազգանուէր գործունէութեամբ ծանօթ, Վերապատուելի Պարսումեանի հետ միասնաբար կը վարէին Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ վարչական գործերը։

Շուտով երիտասարդ պատուելի Ռընէ Լեւոնեանի յանձնուեցաւ նաեւ պատասխանատուութիւնը Ֆրանսահայ Աւետարանական Եկեղեցիներու երիտասարդաց Միութեան ամսաթերթին՝ Ֆրանսերէն, ուր քանի մը ամիսներէ ի վեր մեծ աշխատանք կը տարուի հայ լեզուն եւ մշակոյթը Ֆրանսայի հայ երիտասարդութեան եւ մասնաւորաբար հայ աւետարանական երիտասարդութեան ծանօթացնելու եւ սիրցնելու համար։

Կ'ուզեմ հոս մասնաւորապէս շեշտել ուրախալի երեւոյթ մը որ հաճոյք կը պատճառէ բոլորիս անխտիր, քանի ան օրինակելի է բովանդակ հայ ուսանողութեան համար, ինչ ճիւղի ալ որ անոնք հետեւելու ըլլան։

Այո, կ'ուզեմ նշել որ պատուելի Ռընէ Լեւոնեան իր աստուածաբանական ուսման աւարտին երբ աւարտաճառ ընտրեց «Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւնը» բարդ նիւթը, նիւթ մը որուն մասին շատ փաստաթուղթեր չկան, Օրմանեանէ զատ օտար աղբիւրներու ալ դիմեց որպէսզի կարելի եղածին չափ առարկայական ըլլայ ան, տեսնուեցաւ հայ եւ օտար հոգեւորականներու եւ առհասարակ Հայոց պատմութեան տեղեակ անձնաւորութեանց հետ եւ այս բոլորը իր ուսանողական շրջանէն իսկ։

Այսօր հպարտութեամբ կրնանք արձանագրել որ պատուելի Ռընէ Լեւոնեան յաջողութեամբ անցուց իր թէզը, նամանաւանդ իր նիւթին ընտրութեամբ ապացոյց տուաւ կրկին, որ հայ ժողովուրդին հոգեւոր դաստիարակութեան ծառայող հովիւները, առանց յարանուանական խտրութեան, լաւ կ'ընեն սերտելով եւ ուսումնասիրելով մայր եկեղեցւոյ պատմութիւնը։

Վստահ ենք որ պատուելի Ռընէ Լեւոնեան լրիւ գիտակցութիւնը ունի իր ուսերուն դրուած ծանր պարտականութեան, եւ թէ հոգեւոր գործունէութեան ու պաշտամունքներու հետ զուգահեռաբար պէտք է (ինչպէս արդէն սկսած է ամսաթերթին մէջ) սորվեցնել Մեծասքանչը, ու մեր դարաւոր ու փառաւոր մշակոյթը, նորահաս սերունդին, որպէսզի անոնք չունենան որեւէ ստորակայութեան զգացում, այլ ընդհակառակն ըլլան հպարտ իրենց ազգային պատկանելիութեամբ։

Յաջողութիւն կը մաղթենք պատուելի Ռընէ Լեւոնեանի իր դժուարին սակայն նուիրական առաքելութեան մէջ, նամանաւանդ այսօր, երբ տարիներու բազմավաստակ հոգեւոր հովիւ Վերապատուելի Պարսումեան հանգստեան կոչուած է եւ մեր երիտասարդ պատուելիին պատասխանատուութիւնը մեծ է։

ՍՈՒՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Յ. Գ.— Այս թէզով հետաքրքրուողները ուղղակի կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին

Pasteur René Léonian
Eglise Evangélique Arménienne
4, Rue Docteur Paul D. Day
Lyon 3e

Մայրագոյն Վարդապետի Տուչութիւն

Ս. Աթոռոյս միաբան եւ այժմ Սէնթ Անթուանի հովիւ հոգեշնորհ Տ. Վաչէ վարդապետ Իգնատիոսեան Երուսաղէմ իր այցելութեան առիթով ընդունեցաւ իր հոգեւոր ծնող, ամենապատիւ Ս. Պատրիարքէն ծայրագոյն վարդապետի աստիճանը, Սրբոց Յակոբեանց Մայր տաճարին մէջ, 1977 Սեպտ. 23ին իբրեւ գնահատութիւն իր արժանիքին եւ տարիներու բարեաց ծառայութեան։

Կը շնորհաւորենք զինք իր այս շնորհաբաշխութեան առիթով եւ վստահ ենք որ ան պիտի շարունակէ ըլլալ ժիր մատուակը մեր եկեղեցիին ու ժողովուրդին։

Հայրական սիրով ողջոյնիւ աղօթակից՝
ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԱՀԵՏ, պարբերական Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան, Թիւ 2, աշուն 1977։ Հասցէ 32, Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ։

ԴՈՂԴՈՋԷ ԴՈՂԴՈՋ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզադաշտին մէջ, Սեպտ. 8ին տեղի ունեցած է Իրանի համահայկական 14րդ խաղերու բացումը։ Ներկայ եղած են Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, Իրանի պետական հայ երեսփոխանները, ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ հազարաւոր Հայեր։ Տեղի ունեցած է խաղերու մասնակցող շրջաններու՝ Թեհրանի, Թաւրիզի, Սպահանի, Ռեշտի, Ռեզայէի մարզիկներու տողանցքը, որմէ ետք մարզիկներու ներկայացուցիչը կարդացած է յայտարարութիւն մը։ Խօսք առնելով Թեհրանի առաջնորդը վեր առած է կազմակերպիչներու աշխատանքը։ Մարզական խաղերու ջահը վառելէն ետք սկսած են մրցումները՝ զանազան ճիւղերու մէջ։ Իրանի համահայկական խաղերը սկսած են 1964ին՝ 280 մարզիկներու մասնակցութեամբ։ Այս տարի կը մասնակցին 1219 մարզիկներ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Սեպտ. 19ին մեռած է Տոքթ. Տիգրան Վարժապետեան։ Ծնած էր 1913ին՝ Մարաշ։ 1915ին ընտանիքին հետ տարագրուած է եւ զինադադարին վերադարձած ծննդավայրը, ուր 1920ին ապրած է արհաւիրքը Մարաշի աղէտին։ Կիլիկիոյ պարպումէն ետք փոխադրուած է Հալէպ ու մտած որբանոց, ապա անցած Պէյրութ, ուր յաճախած է հայ աւետարանական վարժարանը, զոր աւարտած է 1929ին։ 1937ին ամերիկեան համալսարանէն ստացած է բժշկական վկայականը։ Գրել սկսած է 1938ին։ Իր առաջին փորձերը լոյս տեսած են «Մխածան» գրական պարբերաթերթին մէջ։ Աշխատակցած է սփիւռքի զանազան թերթերուն։ Լոյս ընծայած է «Կեանքի քառուղին (1946), «Զաւիթափին վրայ» (1957), «Բժիշկը կեանքին ու մահուան հետ» (1967) եւ «Գարուն... Ա.» (1969) պատմուածքներու հատորները։ Տոքթ. Վարժապետեան ունեցած է ազգային բեղուն գործունէութիւն մը։ Ան 15 տարի վարած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Լիբանանի Կրթ. Յանձնախումբին ատենապետութիւնը, իսկ վերջին երկու տարիներուն անդամ էր Հ. Բ. Ը. Մ.ի Լիբանանի Շրջ. Յանձնաժողովին։ Եղած է Լիբանահայ Բժշկական Միութեան վարչութեան ատենապետը։

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ մէջ, Օգոստ. 17ին մեռած է Նազենիկ Մարտիկեան։ Ողբացեալը, որ կինն էր բարերար Ձորճ Մարտիկեանի, ծանօթ էր ազգային իր լայն հետաքրքրութեամբ եւ նուիրումով՝ մշակութային, կրթական եւ բարենպատակ հաստատութիւններու հանդէպ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (433)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Օգնեց ծերունիին որ ոտքի ելլէ եւ զայն որդիական խանդաղատանքով թիկնոցի մը մէջ փաթթեց։

Ապա անոր թեւը մտնելով դուրս առաջնորդեց։

—Զիս ո՞ւր կը տանիք, հարցուց ծերունին։

— Արդէն ըսի, հայր, այս գիշեր հոս չէք կրնար մնալ։

— Ո՞վ է ինծի հայր ըսողը։

— Ես, հայր, ես եմ, ձեր զաւակը, Ռոլանը, չէ՞ք յիշեր Ռոլանը, մրմնջեց Ռոլան դողդղալով։

Բայց խելագարը տղուն պատասխանը լսած չըլլալու ձեւով մը քալել սկսաւ։

Ռոլան, որուն սիրտը յանկարծ յոյսով լեցուած էր, հայրը առաջնորդելով փըսփսաց.

— Աւա՜ղ, աւա՜ղ։ Իր միտքն ալ աչքերուն պէս կուրցած է...։

Երբ հօրը հետ գետնայարկ իջաւ, Սքալապրինօն հոն գտաւ։ Նշան ըրաւ անոր որ իրեն հետեւի։

Ծերունի Ֆիլիփ անոնց կը հետեւէր։

Ռոլան պարտէզ ելլելով ուղղուեցաւ դարաւոր եղեւինին կողմը։

Անշուշտ մեր ընթերցողները չեն մոռցած դարաւոր եղեւինին փորին մէջ գըտնուող ընդարձակ խոռոչը ուրկէ տեսակ մը ստորերկրեայ բնակարան կ'իջնուէր։

— Սանդուխը բերէք, ըսաւ Ռոլան երբ չորսը մէկէն եղեւինին մօտեցան։

Սքալապրինօ սանդուխը ծառին կոթընցուց եւ վեր բարձրացաւ եւ կոճղին վրայի տերեւները բանալով խոռոչին բերանը երեւան հանելէ յետոյ ըսաւ.

— Տէր իմ, կրնաք վեր ելլել։

Ռոլան հայրը գրկեց, ուսը դարկաւ եւ իր բեռանը հետ սանդուխէն վեր ելլել սկսաւ։

Սքալապրինօ խոռոչէն ներս մտաւ։ Ասոր վրայ, Ռոլան հօրը թեւէն բռնելով խոռոչէն ներս երկարեց, Սքալապրինօ գրկեց զայն։ Ռոլան ինքն ալ իր կարգին խոռոչին մէջ ցատքեց։

Անգամ մը որ երեքը մէկէն ստորերկրեայ բնակարանը իջան, Ռոլան հայրը խշտեակին վրայ երկնցուց եւ բուրդէ վերմակներով պատսպարեց զայն։

Կոյրը անմիջապէս քնացաւ։

Ասոր վրայ, Ռոլան եւ Սքալապրինօ դուրս ելան խոռոչէն եւ անոնց տեղը Ֆիլիփ ներս մտաւ։

Հաւատարիմ սպասաւորը մինչեւ առտու նախկին դուքսին քով պիտի հսկէր։

Քանի մը վայրկեան յետոյ, Ռոլան եւ Սքալապրինօ սանդուխը ծառին առջեւէն վերցնելով տուն կը վերադառնային, ուր Ռոլան ակռաներուն տակէն կը մռլտար.

— Հիմա տեսնենք թէ Ճենարօ մեզ պիտի մատնէ՞։

Ապա, երկու խօսքով, Ռոլան Սքալապրինոյի պատմեց իր եւ ոստիկանապետին միջեւ տեղի ունեցող խօսակցութիւնը եւ աւելցուց թէ կ'ուզէր Ճենարոյի անկեղծութեան մասին որոշ փաստ մը ունենալ։

— Ես այն համոզումը ունիմ թէ այդ մարդը պիտի դաւաճանէ մեզի դէմ, բայց կ'ուզեմ փորձել զինքը, որովհետեւ յառաջիկային իր հետը գործ պիտի ունենամ եւ պէտք է որ մարդիկս ճանչնամ, եզրակացուց Ռոլան։ Այսուհանդերձ, մեր մարդոց լուր տալու պէտք չեմ տեսներ։ Քաղաքական կացութիւնը այնքան փափուկ է ներկայիս, որ ամենալից եւ զայթակղութիւն ստեղծող դէպքերը կրնան ձախողեցնել մեր ծրագիրը։

Սքալապրինօ գլխու նշանով մը հաւանութիւն յայտնելով մռլտաց.

— Մենք երկուքս կը բաւենք։ Բայց, տէր իմ, ամէն պարագայի մէջ խոհեմութիւնը ձեռքէ ձգելու չենք։ Եթէ մեր թըշնամիները հոս գալ ուզեն, մեզի հասնելու համար անպայման եկեղեցիին փողոցէն պիտի անցնին։ Ես երթամ Սուրբ Մարիամ եկեղեցիին դռներէն մէկուն մէջ պահուըտիմ եւ լրտեսեմ, որպէսզի ժամանակին ամէն բան իմանանք։ Եթէ եկողները տասը կամ տասնըհինգ հոգիէն աւելի ըլլան, չեմ ձգեր որ մինակնիդ հոս մնալու յիմարութիւնը գործէք։

— Գնա, ես հոս քեզի պիտի սպասեմ, ըսաւ Ռոլան։

Սքալապրինօ դուրս խոյացաւ, իսկ Ռոլան դուռը բաց ձգելով, երկու ճրագները մարեց եւ թիկնաթոռի մը մէջ ընկողմանելով սկսաւ մութին մէջ մտածել։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Անահիտ Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Գանըլը եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկարամ Գազանճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մանուշակ Զուլհակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ քրոջ զաւկին՝

ԵՆՈՎՔ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հօր Մուշեղի, մօր Թենովաբէի ու քրոջ Զուարթ Գազանճեաններուն, ու նաեւ ամուսնոյն, հօր ու քեռայրին Յակոբ Զուլհակեանի, Կիրակի, Հոկտ. 9, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սէֆէրեան եւ զաւակները ի յիշատակ Վահրամ Սէֆէրեանի մահուան Բ. տարելիցին կը նուիրեն 100ական փր. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապ. Խաչի Պանեէօյի մասնաճիւղին, Դպրոցասէրին, Կարմիր Խաչին եւ Ուսանողներու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ օր, Հոկտ. 8, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց։ Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ թարգմանութեան սուրբ գրոց։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 75ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտ. 9, առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ՝ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 75րդ տարեդարձին առիթով, եւ կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար։

Նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցւոյ ի կենդանի եղող բարերարներուն եւ անոնց հարազատներուն համար։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան եւ պայծառութեան Հայաստանեայց Առաք. Ս. Եկեղեցւոյ։

Եկեղեցւոյ բարերարներն են.—

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկէր ճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Գէորգ Պապըրճեան, Վահագն Իչքալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոփիա Պետրոսեան, Եղուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն եւ Մառի Ժամկոչեան, Հմայեակ եւ Աննիձա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆըրէնկեան, Գրիգոր Փաթթուկեան, Արրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն եւ Արշալոյս Միւթէվէլեան, Վեհանոյշ Զըրաշեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Ջաւէն Տէր-Սարգիսեան, Հայկ Զրուանտեան, Սրբուհի Զատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռոզա Պապըրճեան, Արմէն Պետրոսեան Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Յարութիւն Սետկեան, Մարի Ա. Տէտէեան, Մօրիս Օպեր, Իրէն Էնկէլ-Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Զարուհի Թորոսեան, Եփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Աստրա Թորոսեան, Վրոյր Հալէպլեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Թագէոս Սթամթեան, Մարգրիտ Շմաւոնեան, Խաչիկ Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Վէրթհայմ Աղապէկեան, Հայկ Աղապէկեան, Սոֆի Ռոզ Քանճեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Գառնիկ Մոմճեան, Գաբրիէլ Համբարձումեան,։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռմէի եւ շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ յարգոյ հասարակութեան թէ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնէ եկեղեցւոյ շինութեան եւ անուանակոչութեան 44րդ տարեդարձը, Կիրակի Հոկտ. 9ին։

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հիմնադիրներու, շինութեան յանձնախումբի անդամներու, Թաղական Խորհուրդի անդամներու եւ Օժան. Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ փիզիքապէս սատարեցին եկեղեցւոյ շինութեան, որոնց շատերը այսօր մեզմէ բաժնուած են առյաւէտ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հոգեհանգիստի աւարտին մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում տեղի կ'ունենայ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խոզեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Քէշիշեան եւ զաւակները, Պր. Թադէոս Աթանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Շէկպօղոսեան, Տավշանեան եւ Քէօրօղլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Հոկտ. 9ին Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ ողբացեալ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԱՌԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հայ երգի պանծացման երեկոյթ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

'կատարմամբ՝ Ամերիկայէն յատկապէս ժամանած

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

CHORALE

DICRAN JAMGOCHIAN

sous la direction de
de Dicran Jamgochian

Karl Schrock : piano
Harry Balukjian : violon
Solistes : Joan Bosmans, Kathy Frye, Doris Gangloff et Dicran Jamgochian

au programme :

Musique folklorique et populaire arménienne

KOMITAS, YEGMALIAN, TATOUL ALTOUNIAN, MELIKIAN, GANATCHIAN, SATIAN, HOVHANNESSIAN

Ուրբաթ Հոկտ. 7, ժամը 21ին, Կիմէ սրահը, Փլաս տ'Իէնա

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԻՏԱԼՍՈՂԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հինգ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներու գլխաւորութեամբ պիտի աւանդուին հետեւեալ նիւթերը.—

— Լեզու եւ գրականութիւն

— Պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն ֆրանսերէնով

— Հայերէնի պարզ խօսակցութիւն դիտալսողական արդիական միջոցներով

— Պաքալորէայի մասնաւոր յայտագրի պատրաստութիւն։

Շաբաթ օր Հոկտ. 1ին դասընթացքները կը սկսին։

Արձանագրութիւնները թուականէս սկըսեալ ամէն օր յետ միջօրէ ժամը 15էն 20,

1, Rue Tivoli
Cours Franklin Roosevelt
13005 Marseille — — Tél. 47-92-02

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 14.30ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հոկտ. 8, ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հոկտ. 9, Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

LYON
ENSEIGNEMENT DE LA LANGUE ARMENIENNE

L'enseignement de la langue arménienne s'adresse :

— Aux lycéens qui désirent subir le baccalauréat avec option « *arménien* ».

— Aux étudiants de DEUG qui choisent l'arménien comme unité de valeur.

— Aux personnes qui passent l'examen spécal d'entrée à l'Université avec option « *Langue Arménienne* ».

— A toutes les personnes qui souhaitent apprendre l'arménien ou qui désirent parfaire leur connaissance en cette langue.

Inscriptions et renseignements :

Secrétariat de la Faculté des Langues
UNIVERSITE JEAN MOULIN
74, rue Pasteur, 69007 Lyon
Tél. : 69-24-93 poste 703

Chargé de cours :
Mr. KEGHAM GANANIAN

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisé par la section de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue des Arméniens de France

Salle des Fêtes de Bagneux rue Charles-Michel

Samedi 8 Octobre 1977 à partir de 20 h.

NORAYR Chanteur

ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJIAN — AMBIANCE

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կավօ, 45–47, Ռիւ Լա Պոէսի։
խօսք կ'առնէ Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ
Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ իր ՆԱՅԻՐԻ երգչախումբով

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը։ Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք։

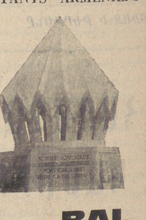
2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէրա։ Հոգեհանգիստ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Sous l'Egide de l'Association des ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS

Sous le Haut Patronage de
Monsieur ALAIN POHER
Président du Sénat

et sous la Présidence du
Maréchal H. BAGHRAMIAN

GRAND DINER SUIVI D'UN BAL
(jusqu'à l'aube)

15 Octobre

Salons de l'Hôtel Intercontinental
3, Rue Castiglione, PARIS 1er

Dîner à 20 heures précises

ORCHESTRE SEVAN — *ATTRACTIONS*

Renseignements et réservations :

M. N. Fringhian. 60 rue La Boétie — 225.38.11
U.G.A.B., 118, rue de Courcelles — 924.86.71
M. K. Bakerdjian, 35, rue de Trévise — 770.07.25
M. N. Yeramian, 94, rue de Cléry — 233.62.06
M. Kehyayan, 124, Ave. Henri-Barbusse, Clamart — 642.73.10

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
6
JEUDI
6 OCTOBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.960

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13.960

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ԺՈՂՈՎԸ

Թիւրքոն էր, բնականաբար, որ բացած է անցեալ օր Պելկրատի ժողովը, որ շարունակութիւնն է Հելսինքիի ժողովին, աւելի ճիշդ, հոն տրուած որոշումներու գործադրութեան քննութիւնը, երկու տարի ետք: Ներկայ 35 պատուիրակութեանց, Թիթօ չեշտած է դիւանորարար, թէ պէտք է դադրեցնել զինարշաւը, որ «կըրնայ խուսափիլ մարդկային որեւէ հակակշիռէ»: Իրմէ ետք, Եուկոսլաւիոյ Արտաքին նախարարն է որ ընդլայնած է նոյն թեման: Ըսած է թէ մարդկային իրաւունքներու յարգանքը պէտք է միշտ քաջալերուի:

Խօսք առած են Զուիցերիացին, Հոլանտացին, Նորվեկացին եւ Ռումանացին: Կարդացուած է նաեւ Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարին մէկ ուղերձը, ուր Վալտհայմ չեշտը կը դնէ ինք ալ, զէնքերու բազմացման վրայ, յիշելով նաեւ թէ հինգ տարուան մէջ, զինուորական ծախքերը հասած են 1,8 միլիոն տոլարի:

ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻ ԱԶԱՏ Է

Ի վերջոյ Ինտիրա Կանտի միայն 16 ժամ բանտը մնացած է քանի դատարանը, առանց որեւէ պայմանի, ազատ արձակած է Հնդկաստանի նախկին վարչապետը: Տիկին Կանտի ըսած է թէ «քաղաքական վենտեթթա» մըն էր եւ կը թուի թէ պիտի կարենայ լաւ օգտագործել պատահածը իրեն ժողովրդականութեան ի նըպաստ:

Դատաւորը ոչ մէկ փաստ գտած էր, որ արդարացնէ Տիկին Կանտիի արգելափակումը եւ ազատ ձգած էր այդ իսկ պատճառով, թէեւ կառավարութիւնը վերաքննութեան դիմած է: Տիկին Կանտի մեծ ոգեւորութեամբ ընդունուած է իր կուսակիցներուն կողմէ եւ կարճ ճառի մը ընթացքին հարց տուած է. «կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ եկաւ վրիժառութեա՞ն համար թէ ժողովուրդին հարցերը լուծելու»:

Քանի մը տողով

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նիստի մը հրաւիրած է վաւերացնելու համար Խորհ. Միութեան նոր Սահմանադրութիւնը, որ «ամբողջութեամբ վաւերացուած» էր արդէն նիստին նախօրեակին կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի փակատար նիստի ընթացքին: Այս առթիւ Բրեժնեւ երկար ճառ մը խօսած է, առաւելաբար նուիրուած Սահմանադրութեան, որու գլխաւոր նորութիւնն է Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիոմի Ա. փոխ-նախագահի մը պաշտօ-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 29-30)

ՔԵՆԹԸՐՊՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հրաւէրով Հայաստան գացած է Քենթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը՝ Ֆրետերիք Տոնալտ Գոկան: Արքեպիսկոպոսին կ'ընկերանան Ս. Ալպանի եպիսկոպոսը՝ Ռոպէր Ռանսի, անկլիքան Եկեղեցւոյ ընդհանուր սինոդի քարտուղարը՝ Մանանիկոս Ճոն Աունըտ եւ հոգեւորական ու աշխարհական այլ անձնաւորութիւններ: Երեւանի օդակայանը հիւրերը դիմաւորած են Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, արքեպիսկոպոսներ եւ եպիսկոպոսներ: Նոյն օրը Էջմիածնի վեհարանին մէջ զրոյց մը ունեցած են Վազգէն Ա. եւ Գոկան Արք.: Հիւրերը պիտի մասնակցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան 22րդ տարեդարձի հանդիսութիւններուն: Էջմիածին գացած են նաեւ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան, Հիւսիսային Ամերիկայի թեմի առաջնորդը՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Ներսէս Եպիսկ. Պոզապալեան:

×

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԹԵՐԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Արեւելեան Գերմանիոյ «Տրոմել»» եւ Հայաստանի «Պիոներ-Կանչ» թերթերու միջեւ համագործակցական կապեր հաստատուած են տարիէ մը ի վեր: Թերթերու աշխատակիցները փոխադարձ այցելութիւններ կու տան, ինչպէս նաեւ կը փոխանակեն նիւթեր՝ երկու երկիրներու նուաճումներու մասին: Քանի մը ամիս առաջ «Տրոմել» թերթի վարիչը՝ Մանֆրէտ Լոս, Հայաստան գացած էր եւ ծանօթացած պիոներներու հետաքրքրական աշխատանքներուն, հանդիպումներ ունեցած էր գիտնականներու հետ: Այդ այցելութենէն ստացած տպաւորութիւններն է որ լոյս ընծայած է «Տրոմել» թերթին մէջ, վեց թիւերէն իւրաքանչիւրի մէջ էջ մը նուիրելով Հայաստանի: Յօդուածները անդրադարձած է հայ ժողովուրդի պատմութեան, Հայաստանի պիոներական կազմակերպութեան, գիտութեան ծաղկումի, Բիւրականի աստղադիտարանի, Վիկտոր Համբարձումեանի եւ այլազան նուաճումներու մասին:

×

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ 50ԱՄԵԱԿԸ

Յիսուն տարի առաջ հիմնուած է Նոր Սեբաստիա աւանը, որ այսօր դարձած է Երեւանի բարեշէն թաղամասերէն մէկը: Համասեբաստահայ Վերաշինաց Միութիւնը (Միացեալ Նահանգներ) իր նպաստը բերած է այդ մարզէն ներս: Նոր Սեբաստիոյ 50ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Շահումեան շրջանի պիոներներու եւ աշակերտներու պալատին մէջ, ուր ներկայ եղած են նաեւ այդ առթիւ Հայաստան գացած Սեբաստահայեր Միացեալ Նահանգներէ, Ֆրանսայէ, Աւստրալիայէ եւ Սուրիայէ: Երեկոյթին բացումը ըրած է Լաուրա Վարդանեան: Հին ու Նոր Սեբաստիաներու մասին խօսած է մատենադարանի փոխ-տնօրէնը՝ Բաբկէն Չուգասզեան, պատմական համառօտ ակնարկ մը նետելով Փոքր Հայքի մայրաքաղաքը հանդիսացած Սեբաստիա քաղաքին վրայ, որ հին ժամանակներէն սկսեալ եղած է հանրային ու քաղաքական շարժումներու կեդրոններէն մին: Ապա խօսք առած են Ջաբեհ Գաբրիկեան (Միացեալ Նահանգներ), Երուանդ Պապոյեան (Մարսէյլ), Յարութիւն Ակլնեան (Աւստրալիա), Տիրան Ակլնեան (Սուրիա), Տոքթ. Հրաչ Խթիկեան (Տիթրոյթ), «Նոր Սեբաստիա» եւ «Լրաբեր» թերթերու խմբագիր Վահան Ղազարեան, ինչպէս նաեւ հայրենաբնակ Սեբաստացիներ՝ Պարգեւ Չուգասզեան, Առաքել Պատրիկ եւ Հայկազ Մեսիայեան: Երեկոյթի ընթացքին Համասեբաստահայ Վերաշինաց Միութեան յանձնուած է Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի պատուոյ գիրը: Երեկոյթը վերջ գտած է համերգով:

×

« ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆՕՐԵԱԿ » ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է «Ուկրանական գրականութեան տասնօրեակ»ի՝ բացումը: Ներկայ եղած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավարները եւ Ուկրանիոյ ներկայացուցիչները: Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանած է Կառլէն Դալլաքեան: Խօսք առած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար Վարդգէս Պետրոսեան, Ուկրանիոյ Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Պ. Զագրեբելնի, ուկրանացի եւ հայ գրագէտներ: Երեկոյթը վերջ գտած է համերգով:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի Տվերսկոյ պողոտայի, Կարլ Մարքս, Կալինին եւ այլ բանուկ պողոտաներու եւ վայրերու մէջ մեծ ցուցափեղկեր դրուած են, որոնց մէջ ներկայացուած են Խորհ. Միութեան հեռագրական գործակալութեան նկարիչ - թղթակիցներու աշխատանքները: Այդ շարքին, ցուցադրութեան դրուած են Հայաստանի նկարիչ - թղթակիցներու գործերը, որոնք կը ներկայացնեն Հայաստանի լայն ու լուսաւոր փողոցները, Բիւրականի աստղադիտարանը, Երեւանի ճարտարապետական կառոյցները, անուանի դէմքեր, գեղարուեստի այլազան խումբեր եւայլն:

×

ԻՐԱՔԻ ՊԱՍՔԷԹՊՈԼԻ ԽՈՒՄԲԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Իրաքի պասքէթպոլի ազգ. խումբը Հայաստան գացած է հանդիպումներ ունենալու համար տեղ. խումբերու հետ: Առաջին խաղը, որ տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ, տեղւոյն մարզական հիմնարկութեան խումբին հետ, վերջ գտած է Երեւանցիներու յաղթանակով (82-61): Երկրորդ խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (107-107), Լենինականի խումբին հետ:

×

ՆՈՐ ՄԱԼԱԹԻՈՅ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 50ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Երեւանի հարաւ - արեւմտեան մասը գտնուող Մալաթիա աւանը բոլորած է իր հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը: 1927ին, Միացեալ Նահանգներու մէջ գործող Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան մասնակցութեամբ, Հայաստանի մէջ հիմնուած է նոր աւան մը, ուր հաստատուած են պապենական օջախները կորսնցուցած, օտար երկնքի տակ ապաստան գտած՝ Փոքր Հայքի հնագոյն քաղաք Մալաթիոյ քանի մը հայ ընտանիքներ: Անցնող յիսուն տարուան ընթացքին ամբողջովին փոխուած է Մալաթիան եւ դարձած է Երեւանի բարգաւաճ թաղամասերէն մէկը: Հոն կառուցուած են մետաքսի մեծ գործատունը, հիւսուածեղէնի երկու գործատուներ, առանց ալքոլի խմիչքներու գործատունը եւ այլ ձեռնարկութիւններ:

Նոր Մալաթիոյ մէջ կան երեք դպրոցներ, ուր կը յաճախեն աւելի քան հինգ հազար երախաներ, «Մալաթիա» հիւանդանոցը իր հինգ բաժիններով: Աւանի հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը նշըւած է Շահումեանի շրջանի պիոներներու եւ աշակերտներու պալատին մէջ հանդիսութեամբ մը: Խօսք առնողներ անդրադարձած են Նոր Մալաթիոյ յառաջդիմութեան եւ հոն տարուած աշխատանքներուն: Ներկայ եղած են Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան պատուիրակները:

ԶԱՐԵՆՑ

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ

ԶԱՐԵՆՑ

(Ե եւ վերջ)

Զարենցի բնաւորութեան գծերը լրացնելու համար, պէտք է աւելացնեմ, որ վրոյցների ժամանակ եւ դիսպուտներում նա, բացի իրեն յատուկ անհամբերութիւնից եւ կրքոտութիւնից, հանդէս էր բերում վիճաբանողի եւ տրամաբանողի ակներեւ շնորհք, գրական զգալի էրուդիցիա, ինչ որ հակառակորդները չունէին. խօսում էր հեգնախառն եղանակով, երբեմն սրամիտ, յաճախ էլ... ասես հետեւում էր այն սկզբունքին, թէ պայքարի մէջ բոլոր միջոցները ներելի են: Բայց յիշաչար չէր, հետեւեալ իսկ օրը կը պահպանէր կոռեկտ յարաբերութիւն... Անկախ դիսպուտներից՝ ինքը եւս երբեմն բանախօսում էր գրական հարցերի շուրջը եւ ամէն անգամ նիւթը մշակում էր խնամքով ու կարդում հետաքրքիր, կենդանի:

Որքան էլ չճշտուած էգոցենտրիկ, ինքն իրենով տարուած, բայց մարդամօտ էր: Աւելին, ունէր ընկերական լաւ գծեր, ընկերասիրութիւն, թէեւ ոչ տեւական:

20 թ. նա գրեթէ ամէն օր գալիս էր բնակարանս, խօսում էինք, զրուցում, վիճում: Մի օր էլ ամառը եկաւ–տեսաւ թունաւորուել եմ ձկնից եւ տաքութիւնս հասել է 40 աստիճանի:

Մնաց մօտս. օր ու գիշեր խնամեց ինձ առանց քնելու: Դեղեր էր բերում եւ ամենայն ճշգրտութեամբ կատարում բժշկի պատուէրները. անկողնիս մօտ նստած՝ ճակատիս թրջած լաթ էր դնում, դեղեր տալիս, հետն էլ հետաքրքիր պատմութիւններ անում կամ խօսում մեզ զբաղեցնող գրական հարցերի մասին: Երբ նկատում էր, որ տաքութիւնս չի իջնում եւ չի թողնում ուշադիր լինեմ՝ արտասանում էր նոր գրած ոտանաւորները եւ հարցնում.

— Հը, ի՞նչպէս է: Կարելի՞ է տպել, թէ չէ:

— Լա՛ւ է, — ասում էի: — «Նժոյգնե՛րը»...

Նա գիտէր, որ իր «Կարմիր նժոյգները» շատ եմ սիրում, եւ արտասանում էր շուտ–շուտ: Արտասանում էր առանձնայատուկ թափով, այնպէս որ հիւանդս էլ հաճոյք էի զգում: Մէջ մէջ արտասանում էր նաեւ «Սայաթ–Նովա» շարքից, բայց բացառիկ էր «Նժոյգների» թափը:

Ունէր եւ մի համակրելի յատկութիւն. որքան էլ բանավէճի ժամանակ դժտուած լինէր գրող ընկերների հետ, որքան էլ խիստ լեզու բանեցրած նրանց դէմ կամ նեղացած, բայց երբ նրանցից մէկը լաւ բան էր գրում, — խոստովանում էր անկեղծօրէն եւ առիթ եղած ժամանակ խօսում էր անգամ գրական հաւաքոյթներում:

×

Երբ Զարենցը եկաւ Երեւան՝ մենք ամէն օր գրեթէ հանդիպում էինք եւ զրուցում գրականութեան մասին. եւ նա սիրում էր շարունակ հարցեր տալ, թէ ի՞նչ պոէտների գիտեմ, ի՞նչ եմ կարդացել եւ որի՞ն եմ սիրում:

Այո, նրա հարցումները վերաբերում էին գլխաւորապէս պոէտներին: Ու մի օր էլ, երբ հարցրեց Բելու մասին, ես պատասխանեցի, որ նրան առանձնապէս չեմ սիրում — շատ է մթամած ու միստիկ. եւ երբ ի միջի այլոց պատմեցի, թէ ինչպէս Պետերբուրգում, դասախօսութեան ժամանակ, նոյնիսկ ծունկի է եկել լսարանի առաջ եւ աղօթքի նման արտասանել ինչ–որ ոտանաւոր, այդ Զարենցին շատ հետաքրքրեց:

— Էդ զարմանալի՛ է...

— Զարմանալի է եւ նրա արձակը — շարունակեցի: — Այնտեղ էլ ամէն կերպ աշխատում է օրիգինալ լինել, ինչպէս պոէզիայում: Մի տեսակ մթամած գրել է: «Պետերբուրգ» վէպը օրինակ...

Այդ եւս նրան հետաքրքրեց. մի քանի օրից կարդաց այդ վէպը եւ շատ հաւանեց: Այնտեղ Բելին կարծես փնտռում է ո՞ւր է Ռուսը, ո՞րն է Ռուսը:

Հարցադրումները վէպում նոր էին եւ անսովոր (եթէ նկատի չունենանք Վլ. Սոլովեովին), եւ դա դուր էր եկել Զարենցին:

Այս օրերին նա կարդաց նաեւ Ալ. Ռեմիզովի մի գիրքը եւ նոյնպէս շատ հաւանեց, յատկապէս հեղինակի կիրառած ձեւերը:

Յետագայում արդէն այդ երկու վէպի ազդեցութիւնը ես նկատեցի «Երկիր Նայիրի» սատիրավէպի վրայ: Այստեղ էլ նա, ի դէպ, հարց է դնում, թէ ո՞րն է Երկիր Նայիրին...

Վէպն առաջ բերեց շատ թեր ու դէմ կարծիքներ: Ոմանք գտնում էին, թէ լաւ է նկարուած Կարսը իր բարքերով: Միւսները պնդում էին, թէ առաջին մասը տանելի է, այնուհետեւ վէպն առաջ է գնում մի գծով, կրկնոյթներով. — Մազութի Համօ... Համօ Համբարձումովիչ ... Մազութի...

... Այսպէս թէ այնպէս, Զարենցը այդ երկով ապացուցեց, թէ կարող էր յաջողապէս զբաղուել նաեւ արձակով:

Ընդհանրապէս պիտի ասեմ, որ Զարենցը շատ տպաւորուող եւ շատ ազդուող բնաւորութիւն էր: Ինձ թւում է՝ նրա տաղանդին յատուկ էր ուրիշ գրողների արձագանգելու ունակութիւնը: Ինչպէս տարիներ առաջ արձագանգել էր Տէրեանին, Սայաթ–Նովային, վէպում էլ կամեցել էր կարծես հետեւել Բելուն ու Ռեմիզովին: Ի միջի այլոց, Բելու օրինակով գրեց նաեւ «Աթիլլան», եւ, ըստ իս, աւելի լաւ, քան Բելին: Գրեց «Նժոյգները» Բալմոնտի հետեւողութեամբ, իսկ յետագայում մի շարք բաներում հետեւեց Մայակովսկուն:

Յայտնի է, որ Մայակովսկին, յեղափոխութեան առաջին տարիներին արդիականութեան նաւից «դէն նետեց» Պուշկինին, ապա, տարիներ անց, գնաց երկրպագելու նրա արձանին:

Այդպէս էլ Զարենցը 20ական թուականների սկզբին Տէրեանին դէն էր նետում, իսկ տարիներ անց գրեց.

«Վերադարձիր, օ՛, վերադարձիր»...

Պուշկինի մասին արդէն գրեց բազմաթիւ ոտանաւորներ, թէ պէտք է՝ գրել այնպէս պարզ, ինչպէս Ալեքսանդրը... («Էպիքական լուսաբաց»), կարծես մեզանում պարզութիւն չկար:

Ի դէպ, երբ լոյս տեսաւ այդ «լուսաբացը»՝ պուշկինեան պարզութեամբ գրելու յորդոր – ոտանաւորներով, ես նրան հարցրի.

— Եղիշէ, կարիք կա՞ր պարզ գրելու մասին մի ամբողջ գիրք – դեկլարացիա հրատարակել: Աւելի լաւ չէ՞ր պարզութեան օրինակներ տայիր ինքդ:

Նա պատասխանեց բառացի.

— Նախ պէտք է բազա ստեղծել:

— Կռուի՞ ես պատրաստւում, ինչ է:

— Պոէզիան էլ կռիւ է, բա ի՛նչ...

— Իսկ մեր հին պոէտները պարզութիւն չունէ՞ն:

×

Գալով ազդուելուն կամ արձագանգելուն՝ նա ինքն էլ չէր հերքում այդ, եւ երբ ազդեցութեան մասին խօսք էր լինում՝ ասում էր.

— Ես ոչ թէ ազդւում եմ, այլ բազմակողմանի եմ: Որոշ ձեւեր ինձ դուր են գալիս՝ վերցնում եմ: Գրողը պէտք է ամէն ձեւով գրի եւ արտայայտի իրեն:

— Բայց մնալով միշտ ինքնուրոյն, — աւելացնում էի ես:

Մի ժամանակ նա առարկում էր, թէ ինքնուրոյնութիւնը փէտիշ չպէտք է դարձնել, ինքնուրոյնութեամբ հեռու չես գնայ, բայց յետոյ, տարիներ անց, ասում էր.

— Այո, ինքնուրոյնութիւնը մեծ բան է: Թումանեանը ինչ գրում է՝ ինքն է: Տէրեանը ինչ գրում է՝ ինքն է: Եթէ մարդ կարողանայ միշտ պահել ինքնուրոյնութիւնը... Բայց ամէնքին եւ ամէն անգամ չի յաջողւում...

Պէտք է ասեմ, որ Զարենցն ունենում էր պարզութեան եւ անկեղծութեան լաւ պահեր, ես կ'ասէի՝ մանկական անմիջականութեան մոմենտներ: Այդպիսի պահերի խօսում էր հանդիստ, խոստովանում էր իր վրիպումները, ընդունում էր իր այս կամ այն սխալը: Եւ այդպիսի պահերի նա հաճելի զրուցակից էր: Բայց երբ յամառութիւնը բռնում էր՝ իր կարծիքը պնդում էր անվերջ, որքան էլ սխալ լինէր այն:

Այն ժամանակ, երբ նա «Լէֆեան թմբուկը» թողեց մի կողմ, այսինքն՝ հրաժարուեց փուտուրիզմից՝ Պուշկինի պարզ արուեստով գրելու համար, եւ երբ ես շնորհաւորեցի նրան, նա ասաց կատակով.

— Եթէ թշնամիներս հաւանում են իմ քայլը, նշանակում է՝ ես սխալուել եմ:

— Ո՛չ. Փուտուրիզմից հրաժարուելով՝ չես սխալւում. պարզ արուեստի սկզբունքը որդեգրելով չես սխալւում. բայց սխալւում ես, կարծելով, թէ արուեստը կարող է մնալ անշարժ Պուշկինից մինչեւ մեր օրերը:

— Կարող է մնալ, եւ պէտք է գրել Պուշկինի արուեստով...

... Նա այսպէս տարուբերւում էր կարծես գրական ուղղութիւնների շղթաների միջեւ: Թերեւս դա մի տեսակ որոնում էր. Զարենցը փնտռում էր արտայայտութեան ձեւեր, եղանակներ, ու միշտ մէկով կամ միւսով տարւում էր խանդով, աւիւնով, մոլեռանդի յամառութեամբ եւ հրաժարւում «հին աստուածներին»: Նրա անհանգիստ հոգին կանգ չէր առնում ոչ մի ձեւի վրայ եւ չէր գոհանում ձեռք բերածով: Նա, որ միշտ որոնում էր նոր թեմաներ ու ձեւեր, կամենում էր ստեղծել մեծ գործեր, մնայուն գործեր. ինձ թւում էր, որ նրա այդ որոնումներն ու տատանումները ոչ այլ ինչ էին, եթէ ոչ կատարելութեան ձգտում, իրեն լիովին եւ բազմակողմանի արտայայտելու:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

— 1941 —

«Սովետ. Գրականութիւն»

Օգոստոս 1977

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Իսկ Օր. Սաթենիկ Վարդանեանէն յիշատակներս աւելի խոր են եւ քաղցր, որովհետեւ, յետագային, երբ վերադարձանք Պոլիս, ան Էսաեան դպրոցին մէջ եղաւ մեր դասարանի մնայուն ու սիրական ուսուցչուհին:

Յիշողութեանս մէջ մնացած են իր գեղեցիկ, արտայայտիչ աչքերը, քաղցր ժպիտը ու թաւ ձայնը: Ափսոս որ, վերջին անգամ Պոլիս այցելութեանս չկրցի տեսնել զինք եւ ողեկոչել դպրոցական կեանքիս անմոռանալի յիշատակները:

Իրարու մտերիմ, հայ մշակոյթի ծառայող այս երկու վաստակաւոր մտաւորականները շատո՜նց հեռացած են այս աշխարհէն, իրենց քաղցր յիշատակը սակայն դրոշմուած է երջանիկ մանկութեանս յուշամատեանին մէջ:

1910ին, Էսաեան վարժարանին մէջ արժանացած եմ, կեանքիս մէջ մէկ անգամ միայն, տեսնելու լոյս երեսը մեր սուրբ եւ անմահ Կոմիտաս վարդապետին:

Այդ տարին, Էսաեան դպրոցի վերի յարկի մեծ սրահին մէջ, Կոմիտաս վարդապետ իր երգչախումբին փորձերը կը կատարէր: Չեմ յիշեր երկսե՞ռ էին, թէ միայն դպրոցին աշակերտուհիներէն կազմուած էր այդ երգչախումբը: Կը յիշեմ միայն, խոշոր սրահին մէջ խռնուած մեծ ու փոքր աշակերտութիւնը եւ սրահին մէջտեղ, գրասեղանի մը վրայ կանգնած սեւազգեստ երիտասարդ կրօնաւոր մը, սեւ գդակը գլխուն, որ ջղային շարժումներով չափ կուտար...: Հարիւրաւոր դեռատի հայ կոկորդներ կը թնդացնէին սրահը եւ կ'երգէին ղեկավար մօրին ճալոտին ներքեւ, կշռութաւոր, թովռուն ու սիրուն Սոնա եարը:

Վարդավառը գալիս ա,
Ծաղիկը ցնծալիս ա,
Այ գիւլիւմ կանչող աղջիկ
Ջէնդ ծըլվըլալիս ա...
Սոնա եար, սիրուն եար,
Սոնա սիրուն, Սոնա եար...:

Սրահի մուտքին ձախ կողմը, պատին տակ շարուած, փոքրերու խումբին մէջ կեցած ես ալ կը մասնակցէի երգչախումբին: Աւա՛ղ, սակայն, այդ տեսիլքը երկար չտեւեց... բայց հանճարեղ կրօնաւորին լուսաւոր դէմքը եւ Սոնա եարը քանդակուած մնացին մտքիս եւ հոգւոյս մէջ:

Թէեւ հետեւեալ տարին բախտը չունեցայ մաս կազմելու անմահ վարդապետին երգչախումբին եւ շարունակելու Էսաեան վարժարանը, բախտը ունեցայ սակայն, վերադառնալու Տարօնի աշխարհ, եւ հոն մնալու չորս տարի, վերջին անգամ տեսնելու արշալոյսը Ծիրին կատարին, Վարդավառը Ս. Կարապետին:

Այդ անմոռանալի չորս տարիները անցուցի բնագաւառի լեռներուն, պատմական յիշատակարաններուն հովանիին ներքեւ...: Տեսայ ուխտաւորներու եւ հարսնեւորներու խանդավառ բազմութիւններ, ունկնդրեցի կոյր աշուղներու տամպուրէն, լսեցի լուսնակ գիշերով մաճկալին երգը կալերէն, հովիւին սրինգը սարերէն ու այս բոլորը դրոշմուած մանկական հոգւոյս խորերը, մասունքի պէս, պահեցի մինչեւ այսօր...:

×

Այդ տարիներուն, Մշոյ մեր տունը կենդանի երգարան մըն էր...: Տէր–Կարապետեան ընտանիքի անդամները օժտուած էին գեղեցիկ ձայնով:

Կը նշեմ քանի մը հարազատներու անուններ միայն: Հօրեղբօրս տղայ Արտաշէսը, որ նոր վերադարձած էր Պոլսէն, դրպանը դրած «Աշուղ Ղարիպ»ի թատերգութիւնը, իր առնական ձայնով կը թնդացնէր մեր տունը. «Օդդ սիրուն, ջուրդ սիրուն, դուն սիրուն, պէս–պէս գոյնով ծաղիկներդ զարդարուն... Հայրենիք»: Սեդրակ հօրեղբօրս տղայ՝ Արմէնը, որ մեր գիւղի տան պատանի մաճկալն ու հովին կանչն էր. յաճախ կուգար Մշոյ մեր տունը հօրօվէլներով, սերով ու մածնով. կ'երգէր հարազատ, կ'երգէր սրտաբուխ, շիրվանշէնցի հերոս Նատոյի մօր ողբը «Կրակ ընկաւ, գոմեր վառաւ, կաքաւ Նատոս, մէջէն թռաւ»:

Եղբայրս Արամիկը, որուն մէկ սրունքը անդամահատուած էր դժբախտ պարագաներու տակ, կ'երգէր «Մանի՛ր, մանի՛ր իմ ճախարակ»ը, մօրս աչքերէն խլելով աղի արցունքներ...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 3)

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՓՐԻԿԷ

ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻ ԳԵՐԻՇԽԱՆԸ՝ «ՈՒԱՌՈՒԱ»

Եւրոպացիներուն համար, որ Արեւմըտ-եան Ափրիկէ կ'ապրին, ամէնէն անտա-նելի բառը «Ուաուան» է, անձկութեան մատնուած ճիչը մէկու մը, որ նորէն «ճակատամարտ» մը կորսնցուցած է ա-ռօրեայ կեանքին մէջ։

Սենեկալէն Կապոն Եւրոպացիներու բե-րանը կը լսուի սա բացագանչութիւնը.— «Ուաուայի ենթարկուեցայ»։ Ապա ու-սերնին թօթվելով կը հասկցնեն, թէ ան-գամ մը եւս պարտուած են։ Ափրիկեցիք իրենց կամքը պարտադրած են։

«Ուաուան» ձեւաւորուած է անգլերէն բառերով կազմուած սա բացատրութիւ-նով.— Արեւմտեան Ափրիկէ չահեցաւ երկին։ Բոլոր «զոհերն» ալ ի վերջոյ կը զարմանուին, սակայն շատեր շրջանէն մինչեւ հեռանալով։

Այժմ ժամանակը եկած ըլլալով, բա-ցատրենք, թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս ան-տանելի բառը։ «Ուաուան» այն օդանաւն է, որ ճշդուած օրը, առաւել եւս ճըշ-դուած ժամանակը, ո՛չ կը ժամանէ, ոչ ալ թռիչք կը կատարէ։ Սառնարաններ կամ այլ տնական գործածական առար-կաներ են, որ երբ աւրուին, այդ վիճա-կին մէջ կը մնան երկար ատեն, մինչեւ որ կազմածները հասնին, օրինակ, տա-րիէ մը։ Կորսուած պայուսակն է, նորո-գումեան սպասելու երկար օրերն է եւ, վերջապէս, ափրիկեան այն մտայնու-թիւնն է, թէ ինչո՞ւ իբար կ'անցնիք, այսօր չէ վաղը, կը կարգադրուի։

Ժամանակի ըմբռնումը, խօսքը յարգե-լու զիտակցութիւնը, գործ մը լաւ ձեւով իրականացնելու ձգտումը ափրիկեան յատկանիշներ չեն։ Ի վերջոյ պէտք չէ մոռնալ, որ հոն մարդիկ դարերով ապ-րած են առանց ժամացոյցի կամ ծրարկ նորոգողի մը։ Ափրիկեցիները նաեւ ան-սահման համբերութիւն ունին, առանց տրտունջելու. օրինակ, խօսք չեն ըներ, եթէ ամբողջ օր մը արեւին տակ կարգի կենան, որպէսզի իրենց գործածած ջու-րին բաժնեգինը վճարեն։ Արդ, կը զար-մանան, երբ Եւրոպացի մը եօթը կամ ութ ժամ օդակայանը սպասած ըլլալուն համար կը դժգոհի։

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, դըժ-ուար է հաշտուիլ այս մտայնութեան հետ. կեանքը հոն կրիայի մը քայլերով կը շարժի, յատկապէս արեւադարձային կիզիչ արեւին տակ։ («Ուաուան» հազիւ կը լսուի Տաքարի, Սենեկալի եւ Աբիճանի Փղոսկրեայ Ափի, նման քաղաք-ներու մէջ, որովհետեւ հոն առօրեան կ'ընթանայ Ֆրանսացիներու ձեռքով)։

Վերջերս Էօ–Նիժերիա օդանաւ մը Լա-կոսէն թռիչք կատարելով 30 վայրկեան կը սուրայ, ապա «մեքենական» պատ-ճառներով ետ կը վերադառնայ օդակա-յան։ Մէկը, պարզապէս, մոռցած էր ճամբորդական իր պայուսակը։

Դիւանագէտ մը խորհրդաժողովի մը մասնակցելու համար Էօ–Զայիր օդանաւ մը կ'առնէ Քինշասա երթալու համար։ Տոմսակին վրայ համապատասխան վայրն ալ մատնանշուած էր։ Կը ժամանէ Տա-քար, որովհետեւ, ինչպէս կը բացատրուի ճամբորդին, իր նստած օդանաւը Տաքար գացող ուշ մնացած օդանաւ մըն էր. չատ չէր ուշացած՝ հազիւ երկու օր...

Ոմանք կ'ըսեն, թէ շրջանի Ափրիկե-ցիները, հետեւելով իրենց նախկին տէ-րերուն՝ Ֆրանսացիներուն օրինակին, իրենց ժամանակը կ'անցընեն իրարու ձեռք սեղմելով՝ Սա վա՞, խա վա, կրկնելով։

Բայց առաւել ճիշդ բացատրութիւնը, հաւանաբար, պէտք է փնտռել արեւին մէջ, որ հանդիստ բազմած է Արեւմտեան Ափրիկէի մէջ, Ֆրանսական եւ անգլիա-կան նախկին գաղթավայրերը։ Հողը բա-ւարար արտադրութիւն մը կ'ապահովէ, որով աւանդաբար տեղացին չատ աշխա-տելու պէտք չունի։ Նկարագիր դարձած է եւ այսպէս ալ ապահովաբար չարու-նակուի...։

Մինչ այդ իրական մանրավէպ մը եւս վերջացնելու համար։ Եւրոպական ղեկա-վարական ընկերութեան մը շրջանի պա-տասխանատուն, հինգ ժամ կը սպասէ Աքրայի օդակայանը, Քինշասա երթալու համար։ Հինգ ժամ ետք օդակայանի խօս-նակը կը հաղորդէ ուշացումին պատ-ճառը։ Օդանաւը Աքրայէն անցաւ եւ չժա-մանեց, որովհետեւ օդանաւի վառելա-նիւթը կը պակսի օդակայանը։ Յաջորդ թռիչքը... երեք օրէն...։

Թ. Ա. Թ.

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԻՐ ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՄԱՏՈՒՌՈՎ

Ինչպէս գրած էինք, Սեպտ. 27ի մեր թիւով, Կիրակի Սեպտ. 25ին Հայ Կաթո-ղիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարքը Հմայ-եակ – Պետրոս ԺԷ. Կէտիկեան եկած էր օծելու Նարեկեան վարժարանի նորա-կառոյց Ս. Գրիգոր Նարեկացի մատուռը, Սէն–Սիր օ Մոն տ'Օռ։

Տարի մըն է արդէն, որ Հռոմի Լեւոն-եան վարժարանի նախաձեռնութեամբ, կեանք առած է այս վարժարանը, որ կոչ-ուած է գիտակից սերունդներ պատրաս-տելու աշխարհական թէ կրօնական գետնի վրայ։ Լիոնէն հազիւ քանի մը քիլոմեթր հեռու, Սէն–Սիրի գեղատեսիլ ու խաղաղ շրջապատը ամէն ինչ ունի օժանդակելու համար այդ առաքելութեան։ Շնորհիւ տեղացի քանի մը նուիրեալ ազգայիննե-րու է, որ երկար փնտռտուքներէ եւ եր-բեմն նոյնիսկ յուսահատութեան պահերէ ետք, ինչպէս մեզի կը պատմէ Հ. Ներսէս Ծ. Վ. Սէթեան, գտնուած է այս խսկա-պէս գեղեցիկ շէնքը, փառաւոր դիրքի վրայ։ Հաւանաբար քիչ անգամ տեսար-ժան բառը այսքան ճիշդ տեղին գործած-ուի, որքան հոս, յարմարած ամրան մը այս Կիրակին, երբ Վենետիկի մեր նախ-կին աբբահայրը, այժմ Կաթողիկոս, կը պատրաստուի օծելու նոր մատուռը։

Հին կառատուն մըն է այսօր վերած-ուած մատրան։ Փոքրիկ այլ սիրուն, գեռ իրեն կը պակսին զարդեր ու աւելի շքեղ խորան մը, բայց մեզի միշտ աւելի խօսած են մերկ ու պարզ եկեղեցիները, այլա-պէս տպաւորիչ։ Հայ Կաթողիկէ Կաթո-ղիկոս – Պատրիարքը օծումէն ետք քանի մը խօսքով պանծացուց Գրիգոր Նարե-կացիի յիշատակը եւ անոր անձը։

Արարողութենէն ետք, ներկաները, ո-րոնց կարգին տեղւոյն քաղաքապետը եւ թաղապետական խորհուրդի անդամներ հաւաքուեցան սեղաններու շուրջ եւ խան-դավառ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուե-ցաւ հանդիսութիւնը, աւելի ժողովրդա-կան։

Յիշենք որ այս առաջին տարեդարձին առթիւ, վարժարանին պատասխանատուն՝ Հայր Գէորգ Վ. Զապպարեան պարզեց նաեւ ներկայ վիճակը, որ բաւական խրա-խուսիչ է։ Արդարեւ երկու աշակերտով սկսած այս ձեռնարկը, որուն յառաջդի-մութիւնը արձանագրած է արդէն եւ ներ-կայիս ունի 12 գիշերօթիկ աշակերտ, ո-րոնք շէնքին մէջ կը հետեւին հայեցի դաստիարակութեան եւ մերձաւոր Շար-թրէօներու որակաւոր դպրոցը կը հետե-ւին պետական ծրագրին։ Վարժարանը ունի նաեւ մանկապարտէզի բաժին ուր կը յաճախեն, այս վերամուտին 22 փոք-րիկներ։

Երբ տեւ եւ գիշեր, դպրոցի եւ դպրո-ցաշինութեան մասին քարոզ կը կարդանք բեմերէ թէ մամուլէ, պարզ է որ վերոյիշ-եալ թիւերը ծիծաղելի են։ Երբ երեսուն հազարէ աւելի համրանք հաշուող գա-ղութ մը բախտ ունի օժտուելու նման վարժարանով եւ ան ալ այսքան գեղեցիկ վայրի մը մէջ, հարկ է հասկնալ թէ ո՞ր օրուան կը սպասեն հայ ծնողքները իրենց զաւակները ղրկելու համար։ Դեռ գիտենք որ Փարիզ իսկ, այս վերամուտին, ոչ Սամուէլ – Մուրատեան ոչ ալ Դպրոցա-սէր վարժարանները «լեցուն» կրնան հըռ-չակել, այսինքն՝ complet, ինչ որ բնա-կան եւ տրամաբանական պէտք է ըլլար։ Կը խորհինք, որոշ զանուութեամբ ան-շուշտ, որ դպրոցէ առաջ, մեզի հարկա-ւոր է ազգային ինքնագիտակցութիւն եւ անհրաժեշտ նաեւ որ նոր ծրագիրներ յղանալէ առաջ, նախ օգտագործենք մեր ունեցածը։

✕ Այս արարողութեան ու հանդիսու-թեան ներկայ էին Լիոնի Ազգ. Միութեան ատենապետն ու կարգ մը անդամներ բայց չհասկցանք թէ ինչո՞ւ կը բացակայէր Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ մը։ Եթէ առաւօտը պատարագ կար, անկարելի պէտք չէ ըլլար, որ գոնէ պատարագէն ետք, Լիոնի հոգեւոր հովիւը այցելութիւն մը տար։

✕ Տեղւոյն վրայ կարճ հանգանակու-թենէ մը գոյացաւ շուրջ 60 հազար Ֆր., ինչ որ սկիզբ մըն է անշուշտ, քանի թէ՛ վարժարանը եւ թէ նորակառոյց մատուռը կարգ մը բարելաւումներու պէտք ունին։

Եզրակացնելով, կ'ուզենք շեշտել թէ այս վարժարանը, որ բախտ մըն է Ռոնի համայն շրջանին համար, պէտք է լեցուի օրէ օր եւ օր մը պէտք է լեցուն ըլլայ, ինչ-պէս պէտք է լեցուն ըլլան սփիւռքի մեր բո-լոր վարժարանները։

Ա. Մ.

Յ. Գ.— Սեպտ. 27ի Փրոկրէն լայն տեղ տուած էր այս արարողութեան, միաժամա-նակ նկար մը հրատարակելով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (434)

ՀԱՐՍՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Ի՞նչ բանի վրայ կը մտածէր այն մի-ջոցին երբ յիմարական անվեհերութեամբ մը իր կեանքը վտանգի տակ կը դնէր։

Արդեօք ոստիկանապետ Կիտօ Ճենարօն ... ըլլալուն վրա՞յ կը մտածէր թէ անոնց վրայ որոնք իր վրիժառութեան ճամբուն վրայ մեռած էին։

Արդեօք Ժան տը Մեսինիսի, Սանտրի-կոյի, Պեմպոյի, Կրիմանիի եւ Էմփերիա-յի ուրուականնե՞րը իր դէմը ելած էին այդ միջոցին եւ անոնց վրա՞յ էր որ կը մտածէր, թէ Պեմպոյի տխուր վախճանին կամ Ճուանայի սպաննող սէրին վրայ։

Արդեօք իր մտածումը խելայեղ թափով մը դէպի Տանտոլօ, Ֆոսքարին եւ Ալ-թիէրի՞ն կը սլանար, դէպի անո՞նց ո-րոնցմէ դեռ վրէժ պիտի առնէր, որոնք պիտի պատուհասէր, պիտի պատժէր... թէ կը թռչէր դէպի իր սէրը, դէպի Լէօ-նորը, զոր բնաւ չէր մոռցած։

Ո՞վ կրնար սակայն այս հարցումներուն ճշգրիտ պատասխանը տալ։

Ո՞վ գիտէր թէ ան իր անցեալը չէր սպեկոչէր, ո՞վ գիտէր թէ իր անիծեալ նշանախօսութիւնը, իր ձերբակալութիւ-նը, բանտ նետուիլն ու տարիներով նը-կուղներուն մէջ չարչարուիլը չէր յիշեր։

Ցանկարծ, սակայն, շուք մը մտաւ մութ պատուհանէն ներս եւ իր քովէն Սքալապրինոյի ձայնը լսուեցաւ որ կը փսփսար.

— Կուզան, տէր իմ։

— Քանի՞ հոգի են, հարցուց Ռոլան։

— Զոյգ։

— Կիտօ Ճենարօն մէջերնի՞ն է։

— Ոչ, տէր իմ, եւ տեսած մարդիկս հասարակ լրտեսներու բնաւ չեն նմանիր։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես։

— Պատերազմական զէնքերով զինուած սպաներու կը նմանէին։

Ռոլան լռեց։ Սքալապրինոյի բերած լուրը անակնկալի բերաւ զինքը։

— Լաւ գիտե՞ս որ մեզի կուգան, փըս-փսաց։

Այս միջոցին, պարտէզին աւազները ճռնչել սկսան։

Ռոլան կայծակի արագութեամբ քանի մը բառ փսփսաց ընկերոջը ականջին ի վար։

— Շատ լաւ, հասկցայ տէր իմ, պա-տասխանեց Սքալապրինօ ցած ձայնով։

Եւ երկուքը մէկէն դրան երկու կողմերը տեղ գրաւելով սպասեցին։ Սքալապրինօ կողնեփայտէ հաստ եռոտանի մը խլեց, իսկ Ռոլան հանդարտութեամբ դաշոյնը մերկացուց։

Եկողները Ալթիէրի եւ ընկերներն էին։

Անոնք տափանաւ մը առնելով Օլիվոլօ կղզին եկած էին։

— Եթէ իրաւ Քանտիանօն մինակն է, մենք մէկ հոգի անոր գործը կրնայ լմըն-ցնել, ըսաւ Քարթուչիօ։

— Տունը ընդարձակ է, չորսս ալ պէտք ենք, փախցնել չըլլար, դիտել տուաւ Ալթիէրի։

— Այո, բայց մենք ոչ ոք տունին ներ-քին կողմը կը ճանչնայ։

— Ես կը ճանչնամ։ Նայեցէք ինչպէս պիտի սկսինք. պարտէզէն ներս մտնելով տունին պիտի մօտենանք։ Գետնայարկին վրայ երկու սենեակ կայ որոնցմէ մին սեղանատունն է։ Այս սենեակէն է որ վը-բայի յարկը կ'ելլուի։ Ահա այդ սենեա-կէն է որ առանց աղմուկի ներս պիտի մտնենք։

— Առանց աղմուկի մտնելը քիչ մը դըժ-ուար պիտի ըլլայ։

— Ես բանալի մը ունիմ, ըսաւ Ալթիէրի պաղարիւնութեամբ։ Ժամանակին այս տունը իմս կը սեպուէր։

Երեք մարդիկը պարտէզէն ներս մտնե-լով տունին կողմը ուղղուեցան։

Տունը մութ էր եւ լռութեան մէջ։

— Եթէ մինակը եղած չըլլար, մինչեւ հիմա լուր առած եւ մեր վրայ յարձակած պիտի ըլլար, մտածեց Ալթիէրի։ Բայց տեսնենք թէ իրա՞ւ տունն է։ Չի՞ կրնար ըլլալ որ Ճենարօ սխալած ըլլայ...։

Եւ առանց որեւէ նախազգուշական մի-ջոցի դիմելու, բանալին իր ծակին մէջ խօթելով դուռը բացաւ։

— Դէպի ձախ պիտի քալենք, ըսաւ ցած ձայնով։

Քարթուչիօ եւ Կիպերթօ առջեւէն ներս մտան։ Երկուքն ալ դաշոյննին ձեռքերնին բռնած էին։

ՄԻՇԵԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Բեհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Բեհլիվանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 9, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց զաւկին եւ քրոջ՝

ՍԻՄՈՆՆ ԲԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խոզեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Քէչիչեան եւ զաւակները, Պր. Թադէոս Աթանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Շէկպօզուեան, Տավշանեան եւ Քէօրօղլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Հոկտ. 9ին Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ ողբացեալ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԱՌԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ օր, Հոկտ. 8, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց։ Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ թարգմանութեան սուրբ գրոց։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 75ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտ. 9, առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ՝ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 75րդ տարեդարձին առիթով, եւ կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար։

Նոյն ատեն աբեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց հարազատներուն համար։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան եւ պայծառութեան Հայաստանեայց Առաք. Ս. Եկեղեցւոյ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Մէն ժեռամի եւ շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ յարգոյ հասարակութեան թէ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնէ եկեղեցւոյ շինութեան եւ անուանակոչութեան 44րդ տարեդարձը, Կիրակի Հոկտ. 9ին։

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հիմնադիրներու, շինութեան յանձնախումբի անդամներու, Թաղական Խորհուրդի անդամներու եւ Օժան. Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարեցին եկեղեցւոյ շինութեան, որոնց շատերը այսօր մեզմէ բաժնուած են առյաւէտ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հոգեհանգիստի աւարտին մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում տեղի կ'ունենայ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 14·30ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հոկտ. 8, ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9·30ին Ա. կայանէն յայտագիր նուիրուած Կոմիտասի։

ACADEMIE DE DANSES
Edouard BOLIKIAN
2, Impasse Latil
13008 MARSEILLE

— CLASSIQUE
— CARACTERE (Arménien, Russe, Ukrainien)
— CLAQUETTE (Adultes, enfants)
— JAZZ
— PIANO
— GUITARE
— SOLFEGE

par Professeur du Conservatoire de Marseille

La Section Culturelle du Club des jeunes de l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
33, Cours Pierre Puget, 13006 Marseille
Tél. : 37-75-97
Présente
le 8 Octobre à partir de 21 h. au siège
Une Grande Soirée de Cinéma Arménien
Projection de 6 films court métrage

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԱՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL
organisé par la section de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue des Arméniens de France

Salle des Fêtes de Bagneux rue Charles-Michel
Samedi 8 Octobre 1977 à partir de 20 h.

NORAYR Chanteur

ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJIAN — AMBIANCE

ՅՈՒՍՆԱՄԵԱԿ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը ճիշդ 20·45ին, Սալ Կավօ, 45-47, Ռիւ Լա Պոէսի։

խօսք կ'առնէ Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳՐՃԵԱՆ

Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ իր ՆԱՅԻՐԻ երգչախումբով

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը։ Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք։

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէթա։ Հոգեհանգիստ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐՕՆԻ
ժողովրդական երգերուն
Audition de Chants Populaires de la région de Daron
Հաւաքուած եւ երգուած
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ
կողմէ
Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20·30ին
Salle Debussy (Pleyel)
252 Rue du Fbg. St-Honoré
Métro Ternes
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Առաջ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Պատուոյ նախագահութեամբ
ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ,
ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
Présentation
JEAN-MARIE ROBAIN

Հ. Բ. Ը. Մ.
Հայ երգի պանծացման երեկոյթ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
կատարմամբ՝ Ամերիկայէն յատկապէս ժամանած
ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

CHORALE
DICRAN JAMGOCHIAN
sous la direction de
de Dicran Jamgochian
Karl Schrock : piano
Harry Balukjian : violon
Solistes : Joan Bosmans, Kathy Frye, Doris Gangloff et Dicran Jamgochian
au programme :
Musique folklorique et populaire arménienne
KOMITAS, YEGMALIAN, TATOUL ALTOUNIAN, MELIKIAN, GANATCHIAN, SATIAN, HOVHANNESSIAN
Ուրբաթ Հոկտ. 7, ժամը 21ին, Կիմէ սրահը, Փլաս տ'Իէնա
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

RESTAURANT EREVAN
ՀԱՅՃԱՇԱՐԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ծիրտպուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ
ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ
Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել։ Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն։

ՊՈՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Տիկ. Սիրանոյշ Զարդարեան, Մարի Ռուսեան, Պր. Եօթնեղբայրեան, Արման Վահէ, Պօղոսեան, Կազարեան, Մեսրոպեան Եազմուրեան ընտանիք, Պր. Իզմիրեան, Պր. Գըլըճեան, Տիկ. Սինանեան, Պր. Սանտալճեան, Պր. Եաուլեան, Պր. Մերջիմեքեան, Տիկ. Օհանեան, Մովսէս Տուրնայեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տէյիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Թրիկեան, Տիկ. Փիլիկ եւ Օր. Սալըպաշեան, Հրաչ Տէր-Բարսեղեան, Յովսէփ Քօճակէօզեան, Ժօզէֆ Տուրնայեան, Յովհաննէս Կօչկարեան, Նշան Կօչկարեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկ. Ժանօ Մակարեան, Պր. Զովիկեան, Տէր եւ Տիկ. Պինճօեան, Տէր եւ Տիկ. Վանեան, Պետրոս Ներսէսեան, Գրիգոր Պուճաղեան, Պետրոս Մարգարեան, ազգային մը 100ական։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
VENDREDI 7 OCTOBRE 1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.961 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.961

Կ Ո Ն Դ Ա Կ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ Ա-ՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈ՜ՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻ՜ՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱ-ՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈ-ՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

Ինչքա՜ն մխիթարական է ու սրտապնդիչ մեզի՝ այսօրուաններուս համար, որ թերթելով մեր նախնեաց պատմութեան գիրքը, մեր գիտակցութեան հորիզոնին վրայ լոյսեր կը բացուին, որոնք կը լուսաւորեն ոչ միայն տուեալ ժամանակաշրջանը, այլեւ լոյս կը բերեն նաեւ մեզի, մեր օրերուն, մեր աշխատանքի ճամբուն, մեր երազանքներուն։

Հարուստ է մեր սուրբ եկեղեցւոյ ու ազգի պատմութիւնը անմար լոյսերով, անկորնչելի յիշատակներով։

Փա՜ռք բարեաց պարգեւատու մեր հայրերու Աստուծոյն։

Անկորնչելի են նաեւ՝ յիշատակն ու իրագործումները Կ. Պոլսոյ Հայոց Տ. Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքին։

Մեր փոթորկալից պատմութենէն գիտենք, թէ մեր ազգի փառքի օրերուն յաջորդեցին դաժան ժամանակներ։

Հայոց աշխարհը, ծանր հարուածներու տակ խոնարհեցաւ։ Եկեղեցի եւ ժողովուրդ մնացին անօգնական, ուղեկորոյս, դարեր շարունակ ոտնահարուած, հարստահարուած ու հալածուած։

Ազատ ու ինքնիշխան ապրելու ճամբաները ամէն, փակուած էին ծանր շղթաներով, իսկ Հայոց երկինքէն թափած՝ լոյսի աստղերը բոլոր։ Խաւարն ու սարսափը տիրած էին հայ հոգիներուն։ Խաւարն ու սովը ոգիի պատած էին նաեւ անդաստանը Հայաստանեայց Մայր եկեղեցւոյ։ Ամէնուր՝ քայքայում, պառակտում, ապականում։ Հոգեւորականութիւնը մեծաւ մասամբ անձնատուր՝ տգիտութեան, ծուլութեան ու շահամոլութեան։ Կը թուէր թէ երբեմնի շողափայլ ջահը հայ հոգեւորականութեան շիջած էր արդէն, իսկ ազգային գիտակցութիւնը՝ մթագնած իսպառ։

Եւ սակայն բարին Աստուած չէր մոռցած իր հաւատարիմ հօտը։ Այսպէս է որ անհասանելի բարձունքներէն, իմանալի լոյսի ճառագայթ մը իջաւ Հայոց մթապատ աշխարհի վրայ։

Տասնեւեօթներորդ դարու վերջերուն էր, որ Արեւմտեան Հայաստանի Ամրտոլու վանքէն ներս շողաց այդ ճառագայթը, «տիեզերալոյս» Վարդան Բաղիշեցի «քաղցրաքարոզ եւ համեղաբան» վարդապետի հիմնած «դասատուն»էն, ուր գիտութիւն եւ հոգեւոր սնունդ առին Յովհաննէս եւ Գրիգոր վարդապետները, ապագայ հռչակաւոր՝ «Կոլոտ» ու «Շղթայակիր» մականուանեալ պատրիարքները Հայոց Կ. Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի, որոնք ի վերուստ կոչուեցան փարատելու խաւարը հայ հոգիներուն եւ դալար պարտէզի վերածելու անապատը եկեղեցւոյ անդաստանին։

Մտքի և հոգիի այդ հրաշալի զարթօնքի առաքեալը հանդիսացաւ մանաւանդ Ամրտոլու վանական Յովհաննէս Կոլոտը։ Սուրբ հոգին իր բոլոր շնորհները պարգեւեր էր անոր, որ կոչուած էր կործանումէ փրկելու նաւը մեր Մայր եկեղեցիին եւ առաջնորդելու զայն դէպի աղբիւրը լոյսին։ Ներշնչուած սուրբ զգացումներով, լուսաւորուած գիտութեամբ, օժտուած բարոյական հզօր նկարագրով ու աշխատելու անսպառ եռանդով, անբասիր վարքով ու հմայիչ խօսքով, Յովհաննէս վարդապետ երբ իր ոտքը դրաւ Կոստանդնուպոլիս, գրաւեց քարացած սրտերը բոլոր՝ երկնառաք հրեշտակի մը նման «վասն առաքինի վարուց եւ եւս անհամեմատ քարոզութեամբ, որ գրեթէ էր ազգիս մերոյ նոր Ոսկեբերան եւ կրկին Աստուածաբան», ինչպէս կը վկայէ ժամանակակից պատմիչը՝ Հաննէ վարդապետ։

Իր հոգեւոր ու բարոյական բացառիկ շնորհներուն զուգահեռ, Յովհաննէս Կոլոտ էր նաեւ իմաստուն ու եռանդուն կազմակերպիչ, եկեղեցաշէն գործիչ, հայադաւան ուղղափառութեան կորովի պաշտպան եւ հմուտ քաղաքագէտ, որ փրկարար դեր կատարեց ոչ միայն Կ. Պոլսոյ Աթոռին, այլ եւ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքութեան համար, Մայր Աթոռ սուրբ Էջմիածնի ալ հանդէպ հաւատարիմ եւ հոգատար վերաբերում ցուցաբերելով։

Յովհաննէս պատրիարքի մեծագոյն փառքը սակայն հանդիսացաւ իր ծաւալած հսկայ աշխատանքը՝ կրթական ու գրական շարժում ստեղծելու ուղղութեամբ։ Իր հիմնած՝ Սկիւտարի «դասատուն»ը նոր Ամրտոլու դարձաւ, ուր իր շունչին տակ հասակ առին աւելի քան քսանեւհինգ գիտուն ու նուիրեալ վարդապետներ, որոնք յետոյ շարունակեցին բարձր պահել իրենց պաշտելի հոգեւոր հօր եւ դաստիարակի վառած ջահը։

Այսպէս է որ Յովհաննէս Կոլոտի պատրիարքութեան քսանեւվեց տարիներու շրջանին, ուղղակի անոր առաջնորդութեան ու հսկողութեան ներքոյ, Կ. Պոլսոյ մէջ հետզհետէ բացուեցան տասնեակ հայ վարժարաններ, հիմնուեցան տպարաններ ու գրադարաններ, հրատարակուեցան աւելի քան հարիւր կարեւոր գործեր մեր նախնեաց մատենագիրներէն։ Հայերէնի թարգմանուեցան օտար դասական հեղինակներու՝ կրօնական, փիլիսոփայական ու գրական երկեր։ Այս բոլորը, որպէսզի հայ նոր սերունդները եւ ի մասնաւորի երիտասարդ հոգեւորականները՝ ներշնչանք, հոգեւոր սնունդ եւ հայ եկեղեցիին ու ազգին ծառայելու գաղափարական մղում ստանան։

Յովհաննէս պատրիարքի անյողդնաբեկ ճիգերով ծնունդ առած ու ծաւալած այս կրթական – գրական շարժումը՝ «Կոլոտեան» դպրոցը, սկզբնաւորումը եղաւ արեւմտահայ հոգեւոր ու ազգային մշակութային զարթօնքին եւ նախապայմանները ստեղծեց արեւմտահայ լեզուի յետագայ կազմաւորման։

Ոգիի ու կենդանի գործի հերոսական խոյանքով, Յովհաննէս Կոլոտ պատռեց դարերու խաւարը հայ հոգիներուն, լոյս աշխարհ բերաւ մոռցուած յիշատակները եւ արժէքները նախնեաց փառքի օրերու, վառեց կրակը Հայոց ազգային ինքնաճանաչման եւ հաւաքական շահերու գիտակցութեան։

Ցեղաշրջեց ճակատագիրը ամբողջ արեւմտահայ ժողովուրդին։

Անվարան կարելի է հաստատել, թէ Արեւմտահայութեան ազգային վերածընունդի լուսաւոր հորիզոնի սեմին, կը բարձրանայ պայծառ անձնաւորութիւնը Յովհաննէս Կոլոտ մեծագործ պատրիարքին, իբրեւ իր ժամանակի նոր լուսաւորիչ։

Ծնած է 1678ին, իր մահկանացուն կնքեց 1741 փրկչական տարին, մօտ երեք տասնամեակներ փառաւորելով Կ. Պոլսոյ Հայոց պատմական Աթոռը։

Այսօր, իր ծննդեան երեք հարիւրամեակին, մեր սուրբ եկեղեցին եւ համայն մեր ժողովուրդը արդար հպարտութեամբ ու երախտագիտութեամբ պիտի ոգեկոչեն պանծալի յիշատակը մեծ պատրիարքին ու պիտի աղօթեն որ անոր հոգին յաւէտ անթառամ մնայ երկնից արքայութեան լոյսերուն մէջ ու հանդիսանայ նաեւ առաջնորդող ոգի այստեղ, երկրի վրայ, մեր եկեղեցւոյ կեանքէն ներս։

Սիրով ընդառաջելով մեր ամենապատիւ եղբօր, Կ. Պոլսոյ այժմու պատրիարք Տ. Շնորհք արքեպիսկոպոս Գալուստեանի 30 Մայիս 1977 թուակիր խնդրանքին, յառաջիկայ 1978 տարին կը հռչակենք համայն Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ համար յոբելենական տարի, նուիրուած լուսարձակ Տ. Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքի իրագործումներուն պանծացման։

Կ'առաջադրենք մեր եկեղեցւոյ նուիրապետական Աթոռներուն եւ կը հրահանգենք թեմական ու եկեղեցական կեդրոններուն, որ գալիք տարի, իրենց համար յարմար թուականներու, մատուցմամբ սուրբ պատարագներու, կատարեն հանդիսաւոր հոգեհանգստեան արարողութիւններ, ի լուսաւորումն հոգւոյ երջանկայիշատակ Տ. Յովհաննէս պատրիարքին։

Ջերմապէս կը յանձնարարենք նաեւ որ հայ եկեղեցական ու մշակութային կազմակերպութիւնները, կենդանի խօսքով ու հայերէն եւ օտար լեզուներով գրուած յօդուածներով ու հրատարակութիւններով, ոգեկոչեն անմոռաց յիշատակը եւ վաստակը հոգելոյս յոբելեար պատրիարքին։

Մայր Աթոռ սուրբ Էջմիածնի մէջ հանդիսաւոր սուրբ պատարագը եւ հոգեհանգստեան պաշտօնը տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ տարի Հոկտեմբեր 1ին Մեր գահակալութեան 23րդ տարեդարձի առթիւ, իսկ Աթոռիս պաշտօնաթերթ «Էջմիածին» ամսագիրը 1978ի Հոկտեմբերի թիւը պիտի նուիրէ մեծ պատրիարքի կեանքին ու գործունէութեան։

«Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր որ խօսեցան ձեզ զբանն Աստուծոյ. հայեցեալք յելս գնացից նոցա՝ նմանօղք եղերուք հաւատոցն» (Եբր. ԺԳ 7)։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐ. ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 29 Օգոստոսի
1977 փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԻԶ,
ի մայրավանս սրբոյ էջմիածնի
ՀՄՐ. 792

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՏԸՊԼԻՆԻ մէջ սպաննուած է իրլանտական Հանրապետական Ընկերվարական կուսակցութեան նախագահը՝ Քոսթելլօ։ Մէկ ամսուան մէջ ահաբեկչական այս երկրորդ արարքը, որոշ մտահոգութիւն կը պատճառէ։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը վեց ժամ դրած է Քարթըրի տեսակէտները փոխել տալու համար Մերձաւոր Արեւելքի մասին։ Ծանօթ է որ Իսրայէլ շատ դժգոհ էր ամերիկեան–խորհրդային յայտարարութենէն եւ Հրեաներու վճռականութիւնը բաւեց որպէսզի Քարթըր քանի մը օր տարբերութեամբ բոլորովին ուրիշ բան ըսէ։ Քարթըր – Տայեան տեսակցութենէն ետք հրապարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ Հոկտ. 1ի հասարակաց յայտարարութեան ընդունումը պայման չէ Ժընեւի ժողովի վերսկսման։ Մոշէ Տայեան ըսած է նաեւ «Կրնանք Ժընեւ երթալ առանց այդ բնագրին, զոր Իսրայէլ երբեք չընդունիր։ Հարց չկայ որ պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծման մասին խօսուի»։ Այս ամբողջը անշուշտ կը նկատուի իսրայէլեան դիւանագիտական յաջողութիւն մը բայց աւելի կարեւոր է հաւանաբար նկատել Միացեալ Նահանգներու նախագահին դիրքը, ըստ օրուան եւ ըստ խօսակիցին։

ՓԼԱՅՄՈՒԹԻ մէջ, ուր տեղի կ'ունենար հանդիպումը, Սէնթ'Էթիէն 0–2 պարտուեցաւ Մանչըսթըր – Եունայթըտէն եւ դուրս մնաց ուրեմն, Եւրոպայի բաժակի մրցումներէն։

ՊՕՂՈՍ Զ.ի շաբաթական ընդհանուր ունկնդրութեան ընթացքին, Ուկրանացիներ միջադէպ ստեղծած են, ցուցատախտակներով, ուր գրուած էր «Ուկրանացիները կը պահանջեն Պապէն, որ ճանչնայ իրենց պատրիարքութիւնը»։ Ասոնք, եկած Թորոնթոյէն եւ Ֆրանսայէն մաս կը կազմեն ուխտագնացութեան մը, Հռոմ եկած տօնելու համար կարդինալ Սլիփիճի 80ամեակը։ Ուկրանացիները կ'ուզեն որ Պապը ճանչնայ իրենց եկեղեցիին ինքնավարութիւնը Պատրիարքութեան ձեւին տակ, ինչ որ արեւելեան միւս եկեղեցիներու պարագան է։

ԶԱԽԻ վէճերը կը շարունակուին, մենախօսութիւններու ձեւին տակ, քանի դէմ առ դէմ բանավէճ չկայ։ Կ. Տէֆէռ իրատես չի նկատեր Սերէսի առաջարկը՝ Ընկերվարական բացառիկ համագումար, քանի զայն պատրաստելու համար երեք ամիս կ'ուզէ եւ ուշ կ'ըլլայ։ Լուի Մերմազ տեսակցութեան մը ընթացքին Քօթիտիէն տը Փարիի, կը կրկնէ թէ Ընկերվարականներու դուռը բաց է եւ կը սպասեն Համայնավար եւ Արմատական պատուիրակութեանց խօսելու համար Ընկերվարականներու ըրած առաջարկներուն շուրջ (Սեպտ. 22–23ի գիշերը)։

ՍԱԽԱՐՈՎԷՆ ետք, որ նոր կոչ մը ըրաւ Արեւմտեաններուն, մարդկային իրաւունքներու ի նպաստ պայքարը շարունակելու, քիչ ծանօթ գրագէտ մըն է՝ Ջեստնոյ որ Մոսկուայի օտար մամուլին միջոցաւ բաց նամակ մը ուղղած է Պելկրատի ժողովին մասնակցողներուն։ Իրեն ալ թոյլ չեն տար եղեր Իսրայէլ գաղթել։

ՏՕՆԷ ՏՕՆ

ԵԹԷ ՎԱՌԷՐ ՅՈՅՍԻՆ ԼՈՅՍԸ

Վերջերս «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ եթէ յաճախ կ'անդրադառնանք քրիստոնէական տօներու մասին, որովհետեւ կը տեսնուի թէ նորահաս սերունդը չա՛տ աղքատ մնացած է կրօնական եւ մեր եկեղեցւոյ պատմութեան տարրական գիտելիքներուն մէջ։

Այս եղաւ դրդապատճառը որ անցեալ ամիսներուն հարկադրուեցանք անդրադառնալ Վարդավառի եւ Խաչվերացի տօներուն մասին։ Իսկ այսօր պարտք կը զգանք ընդհանուր գիծերու մէջ ծանօթացնելու Վարագայ Ս. Խաչի տօնը, որ անցնող Սեպտեմբեր 26 Կիրակիին հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Հայ Առաքելական Եկեղեցիէն ներս։

Վերացման Խաչէն 15 օր ետք կը կատարուի Վարագայ Խաչի տօնը։ Վարագ՝ անունն է լերան որ կը գտնուի Վանի մօտերը։ 653 Թուականէն ի վեր, ամէն տարի մեծ խանդավառութեամբ կը տօնուի Հայոց Եկեղեցւոյ յատուկ այս տօնը։ Դէպքը կը պատահի Ներսէս Գ. Շինող կաթողիկոսի օրով։ Թոդիկ եւ Յովէլ, երկու ճգնաւորներ որոնք իրենց կեանքին օրերը կ'անցընէին Վարագայ լերան վրայ խիստ պահեցողութեամբ եւ ջերմեռանդ աղօթասացութեամբ, միշտ Աստուծմէ թախանձանօք կը խնդրէին որ իրենց յայտնէր տեղը խաչափայտի այն մասունքին զոր Հռիփսիմէ կոյս 301 Թուականէն առաջ, այդ կողմերէն անցած ատեն պահած էր Վարագէն վեր Գայլիս կոչուած ժայռին մէջ։ Եւ ահա բախտորոշ օր մը խաչափայտի այդ մասը, լուսաւոր տաճարի մը տեսիլքով կը յայտնուի Թոդիկին. ու այդ լուսեղէն տաճարը, ելլելով տեղէն կուգայ ու կը հանգչի Վարագայ վանքին եկեղեցւոյ մէջ։ Թոդիկ ու Յովէլ ճգնաւորները եւ յետոյ շրջակայ գիւղերէն ու Վան քաղաքէն փութացած ուխտաւորները կը տեսնեն ու կը պաշտեն զայն։ Վարագայ վանքին մէջ հանգչող խաչափայտը, աւելի սովորական կերպով կոչուած է Ս. Նշան, եւ Ս. Նշանի մասունքը մինչեւ 1021 մնացած է Վարագ եւ նոյն տարին փոխադրուած է Սեբաստիա, 1026ին դարձեալ Վարագ բերուած, 1651ին Խոշաբ տարուած, իսկ 1655ին Վանայ Ս. Տիրամայր Մայր եկեղեցին դրուած՝ որ այնուհետեւ կը կոչուի Ս. Նշան։ Կ'ըսուի թէ հոն ցարդ կը մնայ Վարագայ Ս. Խաչը։

Այդ օրերուն անգամ մը եւս փայլուն չէ Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը։ Բիւզանդական կայսրութիւնը ամէն ջանք ի գործ կը դնէ իր մէջ ձուլելու Հայոց Եկեղեցին եւ անկէ խլելու իր հոգեւոր իշխանութիւնը։ Դարձեալ յուսահատ է մեր ժողովուրդը, եւ մտահոգ՝ իր հոգեւոր անկախութեամբ։ Այսպիսի ճգնաժամային պահու մը ընթացքին է ահա որ Վարագայ բարձունքէն կը ծագի հրաշալի լոյսը եւ կը բոցավառէ հայ հոգիներուն մէջ մինչ այդ հատնելու սահմանուած Յոյսի Լոյսը։ Ճակատագրական շրջանի մը մէջ պատահած այս խորհրդաւոր դէպքը խակապէս աստուածային պարգեւ մը կը նկատուի, վասնզի այս դէպքով կրակ կ'առնէ Հայուն սիրտը ու հոգեւորապէս սպառազինուած ան կը դիմագրէ ամէն խժդժութեանց երաշխաւորելով իր հոգեւոր անկախութիւնը։

Յաճախ ճգնողական կեանքի մասին սխալ պատկերացում ունին մարդիկ։ Ճգնաւորները ընկերութենէ կամ հասարակութենէ խոյս տուած անձեր կը համարին, որովհետեւ անոնց ապրելակերպի եղանակը ըստ երեւոյթին կը մղէ նման հանդիտութիւններու։ Բայց ուրիշ է անոնց ապրած վարքին անտեսանելի երեսը։ Անոնք բնութեան ծոցին ու քարայրներու մէջ առանձին ապրելով հանդերձ հոգեկան սերտ կապեր ունին իրենց համայնքին եւ ժողովուրդին հետ։ Երբեք չեն կարուիր ժողովուրդի տառապանքէն ու տագնապանքէն, ընդհակառակն անոնք մեկուսացած եւ խստակեաց կեանքի յանձնառութեամբ կը ճգնին ի շահ իրենց ազգի եւ ժողովուրդի բարօրութեան ու փրկութեամբ։ Անոնք այնպիսիներն են որոնք գիտեն եւ պարտականութիւն կը համարին զոհուիլ նուիրական սկզբունքներու համար։

Երկու ճգնաւորներու սրտէն վստահաբար արիւն կը վազէր ի տես այն վտանգին որ կը սպառնար Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, եւ մեր ժողովուրդի հոգեւոր անկախութեան։ Աղօթեցի՛ն անոնք, ջերմեռանդօրէ՛ն աղօթեցին, ծոմապահութեա՛մբ աղօթեցին խաչափայտի մասունքի յայտնութեան համար, վասնզի խիստ կը հաւատային որ խաչի խորհուրդը որպէս փրկութեան խորհրդանիշ իր յայտնութեամբ այդ դժբախտ օրերուն դէպի փրկութիւն պիտի առաջնորդէր վտանգուած հայ ժողովուրդը։

Ճգնութիւն մը երբեմն շատ աւելի կ'արժէ չքացնելու համար ողջ ժողովուրդի մը գոյութեան դէմ սպառնացող չարիքը, քան թէ հոծ բազմութեան մէջ հազար կեցութիւններ որոնք մեղրահամ ու չուչանաթոյր կեանքի փլուզումը կրնան պատրաստել։ Մարդոցմէ հեռու եւ միայնակ ապրելակերպով ճգնաւորներու կեանքին ոսկի թելը սակայն կ'անցնի հազար հազարաւորներու կեանքին մէջէն։

Հաւատքին տարրերովը բաղադրուած, այդ կեցութեան տէր մարդոց այլ մէկ յատկանիշը կը կազմէ նաեւ լուսատեսութիւնը։ Ամուլ օրերու մէջ իսկ անաղօտ է կեանքին լոյսը իրենցմէ ներս։ Քանի՛ քանի՛ ճգնաւորներ Թոդիկէն ու Յովէլէն առաջ, Վարագայ բլուրներուն վրայ, խաչափայտի յայտնութենէն մնացին զրկուած։ Բայց լոյսը՝ անհատնում ատրուշան, վառեցաւ մինչեւ վերջ իրենց հոգիներուն տակ։ Ամէն անգամ երբ հատնումի վախ մը անցաւ անոնց յոյսի երկնակամարէն, Քրիստոսի կենդանի պատգամը՝ «Երանի անոնց որ տեսած չեն ու կը հաւատան», ախորժալուր զօղանջի մը պէս արձագանգեց իրենց ականջներուն, եւ ամէն անգամ, զօղանջին զարկով, փարատեցան վախի սեւաստուեր ամպերը։

Ժողովուրդները կը կորսնցնեն ամէն ինչ, կրօնք, աւանդութիւն, քաղաքականութիւն, լեզու, ընտանեկան բարքեր, սրբութիւններ, մարդկային անմեկնելի վեհերկութիւններ, երբոր կը մարի իրենցմէ ներս ճրագը յուսոյ կանթեղին։ Հեռու չերթանք։ Դեռ հիմա, մեր ապրած միջավայրին մէջ, հայրենակիցներ կան որոնք հայ գրականութեան ոսկեզրուած մատեաններ գրեթէ ամէն առաւօտ, քիչ քիչ աղբանոց կը զրկեն որովհետեւ այլեւս հայերէն կարդացող, հայկական մտածելակերպով դաստիարակուած զաւակ, թոռնիկ չունին։ Որովհետեւ մութ եւ սեւ է իրենց հոգիներուն վրայ փռուած երկինքը։ Մենք կորսնցուցինք նաեւ լուսավառութեան զգօնիքին թափանցելու մեր կարողութիւնը, հակառակ մեր ունեցած փորձառութեան։ Կը հեգնէ այսօր մեր սերունդը եւ հէքեաթային կ'որակէ Վարագայ բարձունքին յայտնուած լուսաձեւ տաճարին հրաշքը, բայց կը մոռնայ ճգնաւորներու սրտին տակ առկայութիւնը, ճարճատող եւ մոխիր չկապող յուսոյ վառարանին։

Բայց՝

Պիտի հեգնեն աւելի յետոյ մեր մեռելները եթէ ոչ հէքեաթային այս ժամանակին մէջ չյաջողուի մեզի այլեւս բարբառել հէքեաթները անմահանուն Թումանեաններուն։

ՆՈՐՎԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

THE ARMENIANS

Երբ հեղինակի մը նպատակը կ'ըլլայ Միացեալ Նահանգներու անգլիախօս հայ երիտասարդութեան հարցասիրութիւններուն գոհացում տալ պարզելով, թէ ո՞վ են Հայերը, ե՞րբ պատմութեան թատերաբեմին են մուտք գործած, ի՞նչ իրագործումներ կատարած են հոգեւոր եւ մտաւոր երեսներէ ներս եւայլն, ինքնին պարզ կը դառնայ, թէ առաջադրութիւնը այլապէս օրինակելի է։

. Եւ երբ հարցադրումներուն պատասխանները կը տրուին դիւրասահ լեզուով, ամփոփ, այլ նաեւ պարզաբանուած տողերով, առանց թուականներու, անուններու ծանրաբեռն խառութեան, տեսակ մը տեղեկատուութեան ձեւով, որ զանց չառներ որեւէ երես, նոյնպէս պարզ կը դառնայ, որ ձեռնարկը յաջողութեան գրաւականներն ունի։

Միւս կողմէ, երբ շատ մօտաւոր անցեալին եւ ներկային յառող էջերուն մէջ միակողմանի մօտեցումներն ու մեկնաբանութիւնները բաւական ակնառու կը դառնան, առանց հաշուելու կարգ մը վրիպները, արդիւնք, անկասկած, անուշադրութեան, նոյնքան պարզ կը դառնայ վերապահութիւնը ընթերցողին՝ բաղմաթիւ երեսներուն հանդէպ։

Այս եզրակացութեան կարելի է յանգիլ կարդալով Հ. Բ. Ը. Միութեան լիբանանեան ծանօթ դէմքերէն Սիսակ Վարժապետեանի «Տի Արմինիընս» աշխատասիրութիւնը։

Նկատելի է, որ Ս. Վարժապետեան հայկական լեռնաշխարհի նախապատմական շրջանի պատկերացումը վերջին քանի մը տարիներու, ըսենք՝ տասնամեակներու պեղումներու հետեւութեանց վրայ կատարած է։ Մատնանշումները, ուրեմն, հնագիտական չօշափելի հիմունքներ ունին։ Ճիշդ է, որ մարդկային հետքեր կ'երեւին միջին քարի դարուն՝ 12 հազարէն 6.000 Ք. Ա.։ Սակայն հարկ էր մատնանշել, որ համաձայն պեղումներու արդիւնքներուն, մարդկային գործունէութեան առաջին նշանները հայկական բարձրաւանդակին վրայ կը վերաբերին վաղ հին քարի դարուն՝ Նախնադարեան համայնական ընկերութեան զարգացման ամէնէն նախնական աստիճանին։ Միեւնոյն ատեն հին քարէ դարաշրջանի հետաքրքրական կայաններ յայտնաբերուած են Արտին (Արագածի մօտ) Սատանի – դար կոչուած վայրը, Կարսի հիւսիսը, Սասունի լեռներու ստորոտը, Արածանիի աւազանը, Հարքի (Բուլանըխ) հովիտը եւ այլուր։ Ուրեմն հեղինակին մատնանշածէն շատ աւելի հին է մարդոց եւ անոնց գործունէութեան հետքերը Հայաստան։

Հեղինակը աստիճանական կարգով, միշտ պատմագրութեան ժամանակաշրջանները պահպանելով, պարզած է նաեւ նախահայկական դարերէն մինչեւ միջնադար, ապա նաեւ անկէ երկարաձգուող եւ մեր մօտաւոր անցեալին Հայոց պատմական էջերը մեր ժողովուրդին։ Զուտ պատմականին կողքին տուած է կարելի մանրամասնութիւններով երեսները ժողովուրդի մը քաղաքակրթական – մշակութային անցեալին՝ պատմագրութիւն, ղրչագրութիւն, ճարտարապետութիւն, կրօնք եւայլն, իրենց դիմագիծներով, ստեղծագործ ուժերով։ Բնութագրումները յստակ են, պատկերացումները պարզ ծանօթութիւններու սահմանէն քիչ մըն ալ անդին կ'երկարին։ Հետեւաբար շահեկան են ոչ-հայախօս երիտասարդութեան համար։

Մեր մօտաւոր անցեալի պարզաբանումը, ընդհանրապէս, տարեկանական դատումներու բովէն է անցած։ Այսուհանդերձ, կէտեր կան, որ կա՛մ անհրաժեշտ բացատրութեան պակասէ կը տառապին եւ կամ ճշգրիտ մեկնաբանութեան կը կարօտին։ Օրինակ, չի բաւեր ըսել, թէ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Եղբայրս եւ ես, երբ ծծած էինք նաեւ մեր մօրը կաթին հետ...։ Գիւլիզար, զարդը եղած էր հայրենի գեղի համբարձման տօնին եւ հարսանիքին. աննման կ'երգէր, մանաւանդ քրտական գըլուխ գործոց ողբերգութիւնը «Մամէն ու Զինէն»։

Երազի պէս անցան, այդ հրաշալի չորս տարիները, հայրենի հողին վրայ։ Միխրակոյտի վերածուեցաւ Տարօնի աշխարհը եւ ողջակիզուեցան մեր բոլոր հարազատները։ Մայրս եւ ես, հրաշքով ազատած, վերադարձանք Պոլիս, գտանք հայրս՝ հիւծած, տխուր ու մռայլ, որ ինքն ալ, իր ծանր հիւանդութեան պատճառաւ փրկուած էր աքսորէն եւ եաթաղանէն։

Պատերազմի եւ զաղթի հետեւանքով, տարի մը դպրոցի երես չէի տեսած, երբ 1915ի վերամուտին սկսայ յաճախել Էսաեան վարժարան։ Ցետ քննութեան, գիս զրին նախակրթարանի չորրորդ դասարանը։

Հայերէնի եւ միւս նիւթերու մէջ զօրաւոր էի, շնորհիւ Մշոյ աղջկանց վարժարանի հմուտ եւ անձնուէր ուսուցչական կազմին։ Յուզումով եւ երախտագիտութեամբ կը յիշեմ Պր. Հայրապետ Համամճեանը, Տիկին Իւղաբերը, Տիկին Աղաւնին, Օր. Սաթենիկ Բղէեանը։ Կարինէն զրկուած երկու սիրելի վարժուհիներ՝ Օր. Վարսենիկ եւ Օր. Տիգրանուհի։ Ցետագային, Պոլսոյ Հայուհեաց Միութեան կողմէ Մուշ ժամանած Օր. Իսկուհի Զիլչեանը, (Տիկին Գարմէն) էջմիածնական, Վանի Պր. Գարմէնը, Կովկասէն եկած Մշեցի Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր-Ստեփանեանը։ Բացի այս վերջիններէն եւ Տիկին Գարմէնէն, վերոյիշեալ կրթական մշակները նահատակուեցան։

Ըսի թէ, հայերէնս զօրաւոր էր, սակայն բառ մը Ֆրանսերէն չէի գիտեր։ Մշոյ դպրոցին մէջ եւրոպական լեզուի ուսուցում չկար։ Էսաեան վարժարանի տեսչութիւնը պահ մը խորհեցաւ գիս իջեցնել աւելի վար դասարան մը, սորվելու այդ լեզուն, սկսելով այբուբենէն, սակայն Տարօնցիի արժանապատուութիւնս չթոյլատրեց. մերժեցի եւ որոշեցի յամառութեամբ եւ ինքնաշխատութեամբ սորվիլ գաղղիերէնը, չորրորդ դասարանի ընկերուհիներուս հետ, շնորհիւ Ֆրանսերէնի դասատու սքանչելի Օր. Նոյեմի Խանճեանի, որ մեծապէս օգտակար եղաւ ինծի։ Սակայն, երբ դասի պահերուն ոտքի կ'ելլէի Ֆրանսերէն բառերը արտասանելու գաւառացի աղջկան հնչիւններս, ծիծաղը կը շարժէին դասարանի Պոլսեցի ընկերուհիներուս։ Պահ մը կը խռովէի, սակայն չէի վհատեր, քանի որ Օր. Խանճեանն ալ, սրտանց կը խնդար եւ կը քաջալերէր գիս, որ չարունակեմ, նոյնիսկ իբրեւ կամքի եւ աշխատասիրութեան օրինակ ցոյց կուտար զիս, վրաս խնդացողներուն։

Երբ սկսայ յաճախել Էսաեան վարժարան, Պոլիս գրեթէ պարպուած էր իր ընտրանի մտաւորականներէն, տեղի ունեցած էր Ապրիլ 11–24ը եւ տարագրութեան ճամբուն վրայ նահատակուած էր սքանչելի փաղանգը մեր դաստիարակներուն։ Ցարգանքով կը խոնարհիմ սակայն այն մնացորդացին յիշատակին առջեւ, որոնք բախտը ունեցան փրկուելու սպանդէն եւ պատերազմի եւ սարսափի այդ տարիներուն, քաջաբար շարունակեցին իրենց նախորդներուն ազգանուէր գործունէութիւնը Պոլսոյ կրթական հաստատութիւններէն ներս, ծառայելով հայ մշակոյթին։

×

Էսաեան վարժարանի տնօրէնն էր Պր. Հայկ Խօճասարեան. խարտեաշ, փոքրիկ մօրուքով եւ կապուտաչեայ։ Եւրոպական կիրթ շարժուձեւերով անձնաւորութիւն մըն էր։

Դպրոցին տեսչուհին էր Օր. Սիրանոյշ Տէր-Աբրահամեան. թուխ, միջահասակ, կլորիկ, երկու թեւերը միշտ շարժումի մէջ։ Պարապոյ ժամերուն կամ զբօսանքի պահերուն վարժուած էինք տեսնել զինքը սանդուխներուն գլուխը, վիճաբանութեան կամ անոյշ զրոյցի բռնուած տնօրէն Պր. Խօճասարեանի հետ։ Օր. Սիրանոյշ գաւառը եւ գաւառի զրագէտները շատ կը սիրէր. կը բնակէր Ֆերիգիէ մեր տան մօտիկ, Շարաթ գիշերները, յաճախ, հայրս եւ ես այցի կ'երթայինք իրեն։

Հայերէն լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ էր Պր. Սուլթանեան. ակնոցաւոր, ինքնատիպ եւ ծանօթ դէմք մըն էր Պոլսոյ բոլոր դպրոցներուն մէջ. հաճելի էր իր դասաւանդութիւնը. երբ հանէր շաբաղութեան մը, ակնոցներուն վրայէն անոյշ մը կը ժպտէր, սակայն եթէ չհաւնէր ու ջղայնանար, լորձունքոտ «ապուշ» մը կը փակցնէր աշակերտին ճակտին։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԽՈՆԵԱՆ

(Շար. – 4)

Պոլոժենիայով Ռուսերը Էջմիածինի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին միջոցով իշխանութիւն տուին Հայերուն յանձնել իրենց ներքին կեանքը: Պոլոժենիան՝ պարզ կանոնադրութիւն մը սահմանուած Ռուսիոյ «Լուսաւորչական Հայոց Եկեղեցւոյ գործոց», իրականութեան մէջ սահմանափակումն էր հայ ժողովուրդին իղձերուն, որոնք անկախ, առնուազն ինքնավար Հայաստան մը ունենալու հեռանկարներով հրապարակ ելած էին, երբ ռուսական բանակները Անդրկովկասը գրաւելու ձեռնարկած էին: Նոյնիսկ Զօր. Պասկեւիչի սահմանած «Հայկական մարզի (Армянская Область) արդէն իսկ ընդունուած իրողութեան հաստատումն էր: Ըսել, թէ Պոլոժենիայով Հայերը կրօնականին հետ նաեւ քաղաքական ազատութիւն ունեցան Արեւելեան Հայաստան, սխալ է: Ռուսերը ոչ մէկ քաղաքական ազատութիւն շնորհեցին Հայերուն: Աւելին՝ նոյնիսկ Թրքահայաստանի հարցին կապակցութեամբ թշնամական դիրք բռնեցին:

Պահպանողական մտայնութեան հետեւանք է ըսել, թէ յեղափոխականներու ահաբեկչական գործունէութիւնները փոխանակ օգտակար ըլլալու Հայերուն, Սուլթանին պատրուակ ընծայեցին ջարդելու ջարդերու իր չարամիտ ծրագիրը (էջ 91): Հայաստանի մէջ հայ տարրը աննշան թիւի վերածելու քաղաքականութիւնը Օսմանեան կայսրութեան սկզբնական շրջանէն կիրարկուած է հետեւողական ձեւով:

Ի՞նչ հիմունքներով կարելի է ըսել ամերիկածին հայ երիտասարդութեան, թէ Դաշնակները, երբ բաւական ուժ ձեռք ձգեցին, փորձեցին իրենց կամքը պարտադրել հայ ազգին վրայ՝ քաղաքական, ընկերային, կրօնական եւ այլ մարզերէ ներս. կարճ՝ փոքրաթիւ մարդոցմով ղեկավարուած կուսակցական մենատիրութիւն հաստատեցին. եւ, իբրեւ օրինակ, ցոյց տալ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ըսելով, թէ Դաշնակները գրաւեցին իշխանութիւնը եւ ժամանակ մը Խորհրդարանի 80 անդամներէն 72ը դաշնակցականներ էին (էջ 134–135):

Մեր ժողովուրդին պատմութեան մէջ առաջին եւ, դժբախտաբար, վերջին ժողովրդավարական բնոյթի ընտրութիւնները տեղի ունեցան Հայաստանի Հանրապետութեան օրով, 1919 Յունիս 21–23ին: Ընտրական եօթը ցանկեր հրապարակ դրուեցան.— Հ. Յ. Դ., Հայ Ժողովրդական եւ Սոց.-Յեղափոխական կուսակցութիւններ, Քրդական, Ասորական, Անկուսակցական Գիւղացիական Միութիւն, նոյնիսկ ցանկ մըն ալ Թրքական:

Դաշնակցութեան ցանկը ապահովեց 72 աթոռ, Սոց.-Յեղափոխական կուսակցութիւնը 4, Թուրքերը՝ 3, Անկուսակցական Գիւղ. մէկ:

Համոզուած ենք, թէ ժողովրդավարական կարգերու տակ հասակ նետած երիտասարդութեան մը համար ազգային հըպարտանքի երեւոյթ պիտի նկատուէր այն փաստը, թէ 1918–20ին, անձեւ–քասխ պայմաններուն տակ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը պետական օրէնք դարձած էր քսան տարեկանէ սկսեալ բոլոր քաղաքացիներուն համար, առանց կրօնական եւ ցեղային խտրականութեան: Կիները նոյնպէս ունեցած են համահաւասար իրաւունքներ: Թէ ընտրութեան դրութիւնն էր եղած ընդհանուր, գաղտնի, հաւասար, ուղղակի եւ համեմատական: (Օրէնք Հայաստանի Խորհրդարանի ընտրութեանց — 1919 Մարտ 12):

Ս. Վարժապետեան քանի մը առիթներով, Դաշնակցութեան արտասահմանեան գործունէութեան մէջ «հակա – հայաստանեան» (անթի–արմէնիա) տարազը գործածած է: Ներելի՞ է մէջախոհ գրիչի մը նման անիմաստ բանաձեւում: Դաշնակցութիւնը խստիւ քննադատած է վարչակարգը՝ ի շահ Հայրենի ժողովուրդին: Չէ՞ որ ինք եւս արձանագրած է (էջ 153) իբրեւ հաստատում, թէ համայնավարները եղած են անգութ եւ անխիղճ... արտակարգօրէն խիստ գրաքննութիւն սահմանած են մամուլի եւ անհատական նամակներու վրայ, հալածած են ոչ միայն ոչ-համայնավարները, այլեւ պարբերաբար մաքրագործած են իրենց շարքերը եւն.: Չէ՞ որ ինք եւս գրած է, թէ ներքին սահմաններու կարգադրութեանց մէջ միշտ վնասը Հայերուն հաշւոյն է եղած (էջ 137) եւ թէ Թուրքերը սիրաշահելու համար համայնավարները մեծ քանակութեամբ հայկական հողեր շնորհած են Թուրքերուն, եւ դեռ պատկառելի քանակութեամբ ոսկի ու զէնք ալ տուած են Թուրքերը զինելու համար (էջ 125):

Դեռ առարկելի բազմաթիւ կէտեր ալ կան: Բայց արդէն ակներեւ դարձաւ հեղինակին դատումներուն միակողմանի երեսը այլազան հարցերու մէջ:

Վրիպներ ալ կան: Հեղինակը ժամանակագրական սխալի մէջ եղած է գրելով, թէ Սարդարապատէ առաջ համայնավարները Թուրքերը իբրեւ եղբայրակիցներ ընդունեցան եւ այդ իմաստով քարոզչութիւն կատարեցին հայկ. բանակին մէջ: Թէ այս պատճառով բարոյալքուած հայկական բանակը առանց դնդակ արձակելու Կարսը Թուրքերուն յանձնեց եւ Զօր. Բագրատունի անձնասպան եղաւ: Մատնանշուած այս իրադարձութիւնները Սարդարապատէն ետք տեղի ունեցած են՝ հայ – թրքական պատերազմին 1920ի Մայիսեան խռովութիւններէն ետք: Անձնասպան եղողը Գնդ. Մազմանեանն էր, Ա. գունդի հրամանատարը, որ երբ իր գունդը մերժած է հակայարձակումով վերագրաւել Վեղենքոյի բարձունքները, Կարսի մերձ, մաուզէրի երկու գնդակով վերջ տուած է իր կեանքին:

Համազասպ կացինահար եղած է ուրիշներու հետ Երեւանի բանտը, Փետրուարեան ապստամբութեան նախօրէին եւ ոչ թէ յետագային, երբ Կարմիր բանակը վերստին գրաւած է Երեւանը (էջ 124):

Կան այլ եւ այլ սխալներ ալ, ինչպէս օրինակ, Հայաստանի Հանրապետութիւնը խորհրդայնացումի թուականին 10.000 քառ. քիլոմեթր չէր, այլ գրեթէ այսօրուան ճշգրիտ տարածութիւնը կը ներկայացնէր, իսկ անկէ առաջ, Կարսի եւ շրջակայքի տիրացումով կրկնապատիկը:

Ժամանակն է, որ վերջացնենք մեր խօսքը այս անգամ լաւ նիշով մը: Շատ ճիշդ է Ս. Վարժապետեանի այն հաստատումը, թէ Հայաստանի Հանրապետութեան աւելի քան երկու տարիներու գոյութեան ընթացքին, շնորհիւ Դաշնակցական կառավարութեան, այժմու տարածքին վրայ, որ մեծամասնութեամբ Թուրք, քիւրտ եւ այլազգի դիմագիծ կը ներկայացնէր, Հայաստան Հայերու բացարձակ մեծամասնութիւնը ներկայացուցած է: Ճիշդ է նաեւ այն, որ Հանրապետութիւնով Հայաստան վերածուած է քաղաքական եւ աշխարհագրական շօշափելի իրողութեան մը, որով, երբ Ռուսերը եկած են, ընդունած են գոյութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան: Հեղինակը իրաւամբ գիտել տուած է, թէ եթէ Դաշնակներով ղեկավարուած Հանրապետութիւն գոյութիւն ունեցած չըլլար, յստակ սահմաններով, մենք այսօր Հայաստան չէինք ունենար: Ոչ մէկ կասկած, որ Ռուսերը չթշնամացնելու մտօք այլ ժողովուրդներ՝ վրացի, թուրք, ազերի եւ պարսիկ, երբեք Հայաստանի Հանրապետութիւն մը կեանքի պիտի չկոչէին (էջ 138):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՆՈՅՇ ՅՈՒՇԵՐ ՄՕՏԻԿ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

«ԿՈՏՈՐԻՑ ԲԱՇԿԱԼԱ»Ն

(Ընկ. Կարոյի անմահ յիշատակին)

իր մահուան քառասունքին առթիւ

—O—

Լաւ չեմ գիտեր 1930ական թուականներու ճիշդ ո՛ր տարին էր, Իսիի եւ Շաւիլի «Զաւարեան» կոմիտէութեան չորս խումբերու՝ «Վռամեան»ի, «Մուրատ»ի, «Մըլչօ»ի և «Արդութեան»ի բոլոր ընկերները, Փարիզի միւս շրջաններու ընկերներէն ալ շատեր, օրը Կիրակի, հաւաքուած ենք Պիյանքուր՝ ողբացեալ ընկեր Սուրէն Նաւասարդեանի ճաշարանը ուր ուրախութիւն պիտի ընենք, «Դաշնակցական»ի խնջոյք: Համեստ սեղաններու շուրջ՝ համեստ են նաեւ մեր գրպանները: Բանուորներ ենք բոլորս, բնական է ներկայ ժամանակներու ճոխութիւնը չկար, բայց մեր սիրելի ընկ. Սուրէնը կերպը գիտէր բանուորներու համեստ գումարներէն ճոխ սեղաններ պատրաստելու: Ուրախ ենք ու խանդավառ, քանդուած էր օտարներու ծախուած «Մարտկոցական» շարժումը եւ այդ քանդումին մէջ կարեւոր դեր կատարած էին մեր «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերները: Ահա ոգեւորութիւնը իր գագաթին հասած է. մեր մէջ են ընկերներ Արշակ Ջամալեան եւ Կարօ Սասունի. կան մեր յեղափոխական երգերը: Երգել ու պոռալ նոյն երգը՝ քանի՛ անգամ կրկնուած «տուն»երը ետ–առաջ, խառնիխուռն բայց ի՛նչ վնաս, «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» եւայլն, եւայլն եւ մանաւանդ Կոտորենք Բաշկալան, անցնինք հեշտ կերպով, Աջից Վարդանը, ձախից Իշխանը» եւ շարունակաբար...

Ցանկարծ լռութիւն. ընկ. Ջամալեանն է, ոտքի, իր բամբ ձայնով.— «Սիրելի ընկերներ, այս Խանասորի երգը մենք սխալ կ'երգենք. ինչո՞ւ համար պիտի կոտորենք Բաշգալէն՝ որոնց մեծ մասը խեղճ ու կրակ Ասորիներ էին: Թուրքեւպարսիկ սահմանին վրայ երկու գիւղեր կային՝ Քոթուր եւ Թուրքիոյ կողմը՝ Բաշգալէ. ուրեմն երգը պիտի ըլլայ «Գոթուրից Բաշգալէ անցնինք հեշտ կերպով» Խանասորի արշաւախումբի մեր հերոսներն էին որոնք այդ ճամբով մտան պատժելու եւ կոտորելու Մազրիկ քիւրտ ցեղն ու քանդելու անոնց վրանները. Բաշգալէն կոտորելու խնդիր չկար, ըսաւ եւ Կարոյին դառնալով՝ այդպէս չէ՞, ընկեր Կարօ: Մենք, սուսիկ – փուսիկ, հիասթափ, Կարոյին կը նայէինք. Կարօն ժպիտը դէմքին ըսաւ. «Սիրելի Արշակ, ինչո՞ւ համար այս տաք ապուրին մէջ պաղ ջուր խառնեցիր. այո, տարիներ այսպէս շարունակուեր է, փոխանակ «Գոթուրից» ըսելու՝ կոտորենք երգեր ենք. այս տեսակ փոքրիկ սխալներ շատ են պատահեր. կարեւորը այն է, որ բոլոր այս պզտիկ սխալները որեւէ վնաս չեն պատճառեր մեր կուսակցութեան վեհ եւ սրբազան գաղափարականին. մեր տղոց ոգին եւ քեզի ըսեմ, դարձեալ պիտի ըլլան այս սխալները, բայց պիտի մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վեհ ու ազնիւ՝ իր հաւատքով: Ուրեմն երգենք, տղաք, միասին «Կոտորենք Բաշգալէն»:

Անցեալ Կիրակի օրուան ընկ. Կարոյի հոգեհանգիստին յիշեցի ողբացեալին այս խօսքերը. 3–4 տասնեակ տարիներ անցեր են այդ օրերէն, շատ – շատերը գացին յաւիտենականութեան. անցան Ջամալեանները եւ Սասունիները, անշուշտ պիտի անցնինք նաեւ մենք ամէնքս, բայց կայ ու պիտի մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 87 տարեկան նոյն հաւատքով ու գաղափարականով, հայ ժողովուրդին հետ, հայ ժողովուրդով՝ մինչեւ ազատագրումը իր հայրենիքին՝ ամբողջական Հայաստան, ամբողջական Հայութեամբ:

ԳՐ. ԿԻՒԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (435)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Ռոմանի անոնց ետեւէն ներս մտաւ:

Ալթիէրի այդ միջոցին դուռը գոցելով կը մտածէր.

— Բնաւ հարցնող փնտռող չկայ, ապահովաբար հոս չէ: Եթէ հոս եղած ըլլար, դռներն ու պատուհանները ամրացուցած պիտի ըլլար:

Քարթուչիօ եւ Կիպերթօ ընդհանուր հրամանատարին տուած հրամանին վրայ ձախ կողմը դարձան:

Քարթուչիօ որ ձեռքը երկարած կը քալէր, դրան մը դպաւ:

Այս դուռը սեղանատան կիսաբաց դուռն էր:

Երկու մարդիկը ներս մտան:

— Մոմ մը վառելու է, փսփսաց Քարթուչիօ:

Բայց հազիւ թէ այս բառերը արտասանած, գիշերուան լռութեան մէջ երկու աղեխարշ եւ սրտաճմլիկ աղաղակներ լսուեցան:

Կիպերթօ, Սքալապրինոյի ծանր եռոտանիին տակ գանկը ջախջախուած գետին փռուեցաւ. իսկ Քարթուչիօ՝ Ռոլանի դաշոյնէն ծանրապէս վիրաւորուած կռնակի վրայ փլաւ:

Ալթիէրի եւ Ռոմանի յանկարծակիի եկած, սարսափահար կանգ առին:

Սեղանատան դուռը կռնակի վրայ բացուեցաւ եւ Սքալապրինօ ձեռքը դողի լապտեր մը բռնած, առաջ նետուեցաւ:

Ալթիէրի մահուան դատապարտուած դաղանի մը մռնչիւնն արձակեց... Սքալապրինօ ձեռքի եռոտանին վեր բարձրացուց:

Բոլոր այս գործողութիւնները հազիւ երկու բոպէ տեւեցին:

Սքալապրինօ ձեռքի ծանր եռոտանին մահացու լախտի մը պէս բոլոր ուժովը վար իջեցուց... բայց այդ մահացու զէնքը դեռ Ալթիէրի գանկոսկրը փշուր–փշուր չըրած... Ռոլան կայծակի արագութեամբ առաջ նետուեցաւ եւ հսկային թեւէն բռնելով գոչեց.

— Ետ քաշուէ... Այս մարդը ինծի ձգէ:

Եւ Ալթիէրի որ Սքալապրինոյի եռոտանիին մահացու հարուածին տակ չէր դողացած, Ռոլանի այս բառերը լսելով սարսռաց:

Գալով Ռոմանիի, ձեռքի դաշոյնը մէկ կողմ նետելով ըսաւ.

— Անձնատուր կ'ըլլամ:

Ռոլան, աչքը Ալթիէրիի վրայ, ետ քաշուելով, սեղանատունէն ներս մտաւ եւ խեղդուկ ձայնով մը ըսաւ.

— Եկէք:

Ալթիէրի, մոգական քունով քնացուած մէկու մը պէս մեքենայաբար հնազանդեցաւ, բայց դաշոյնին կոթը ձեռքէն չձգեց:

Գալով Ռոմանիի, Սքալապրինօ զայն քովի սենեակը տանելով ձեռքերն ու ոտքերը կապեց եւ հոն բանտարկեց:

Երբ Ալթիէրի ներս մտաւ, Ռոլան դուռը գոցեց եւ ընկերոջը ձեռքի լապտերը առնելէ ու երկու մեծ մոմերը վառելէ յետոյ, ըսաւ անոր.

— Մեզ առանձին ձգէ:

— Բայց... տէր իմ... կմկմաց Սքալապրինօ:

— Մեզ առանձին ձգէ ըսի քեզի, կրկնեց Ռոլան վճռական շեշտով մը: Եւ ինչ որ լսելու ըլլաս, մինչեւ որ քեզ չկանչեմ, ներս չմտնես:

Սքալապրինօ դուրս ելաւ:

Ալթիէրի, բազուկները կուրծքին վրայ խաչաձեւած, թիկնաթոռի մը վրայ նըստաւ:

Քարթուչիոյի եւ Կիպերթոյի մարմինները գետինը փռուած էին:

Ռոլան Ալթիէրի դառնալով եւ վայրագ հանդարտութիւն մը ստանալով հարցուց.

— Զիս սպաննելո՞ւ եկած էիք:

— Այո, պատասխանեց Ալթիէրի բացէ ի բաց: Երկար ատենէ ի վեր իրար կը փնտռէինք արդէն:

— Ես ձեզ բնաւ չփնտռեցի, Ալթիէրի ըսաւ Ռոլան: Եթէ փնտռած ըլլայի, ինչպէս որ Պեմպօն եւ գործած ոճիրին գործիքը՝ Էմփերեան գտայ, այնպէս ալ կըրնայի նաեւ ձեզ գտնել:

Ալթիէրի սարսռաց:

— Բայց քանի որ եկեր էք, կարծեմ թէ միտքէս անցածները ձեզ հաղորդելը անօգուտ պիտի չըլլայ, շարունակեց Ռոլան:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սարոյեան ի-րենց շատ սիրեցեալ բարեկամին Արխս Մերկէրեանի կսկծալի մահուան առթիւ կը նուիրեն՝ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին գմբէթի շինութեան համար 100 ֆր., Դպրոցասէրին 100, «Յառաջ»ին 50 ֆր.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

ԼԻՈՆԷՆ կէնճեան եղբայրներ կը նուիրեն 100 ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ու 50 ֆր. «Յառաջ»ի, իրենց սանահօր՝ Գէորգ Գալֆայեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ գումարները.— (Պորտոյէն) Տէր եւ Տիկ. Վարդանեան, կիւլպէնկ Սուքիասեանի մահուան տխուր առթիւ Վիէնի Կապ. Խաչի դպրոցին 100 ֆ., «Յառաջ»ին 100, (Պորտոյէն) Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Կիւլպէնկ Սուքիասեանի մահուան քառասունքին առթիւ Վիէնի Կապոյտ Խաչի դպրոցին 100 ֆր. ողբացեալին այրին՝ Արաքսի Սուքիասեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ Կիւլպէնկ Սուքիասեանի մահուան առթիւ 100 ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի դպրոցին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինին.— Կարապետ Սողոմոնեանի թաղման առիթով իր այրին՝ Տիկ. Պերճուհի Սողոմոնեան 200 ֆր., Տէր եւ Տիկին Անտրէ Սիսակեան 100, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Մինասէրեան 50, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 50, այրի Տիկին Վարդանոյշ Թուլլաճեան 50, իսկ էլմաս Շահինեանի թաղման առիթով, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 50 ֆր.:

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ ԵՒ Ս. ԳՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայց Առաքելական եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան:

Երկուշաբթի, Հոկտ. 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին Լիոնի Լա Սիկալ սրահին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ:

Օրուան տօնին մասին կը խօսի
ՓՐՈՖ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ
(ժընեւի համալսարանէն, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինը համերգ մըն է, բաղկացած հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերէ: Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ
երգչախումբը

Ցայտագիր՝ Եկմալեանէ, Կոմիտասէ, Թ. Ալթունեանէ, Ա. Սաթեանէ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Մէն Ժեռոմի եւ շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ յարգոյ հասարակութեան թէ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնէ եկեղեցւոյ շինութեան եւ անուանակոչութեան 44րդ տարեդարձը, Կիրակի Հոկտ. 9ին:

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հիմնադիրներու, շինութեան յանձնախումբի անդամներու, Թաղական Խորհուրդի անդամներու եւ Օժան. Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարեցին եկեղեցւոյ շինութեան, որոնց շատերը այսօր մեզմէ բաժնուած են առյաւէտ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հոգեհանգիստի աւարտին մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում տեղի կ՚ունենայ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ 14, ժամը 20ին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր Սեւակ ակումբը: Հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 14.30ին, Ահարոնեան ակումբը: Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հոկտ. 8, ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Վարդապետեան 30 ֆր. կը նուիրէ Փարիզի եկեղեցւոյ երրեւ մոմագին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Ա. կայանէն յայտագիր նուիրուած կոմիտասի:

La Section Culturelle du Club des jeunes
de l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
33, Cours Pierre Puget, 13006 Marseille
Tél. : 37-75-97
Présente
le 8 Octobre à partir de 21 h. au siège
Une Grande Soirée
de Cinéma Arménien
Projection de 6 films court métrage

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կավօ, 45–47, Ռիւ Լա Պօէսի:
Խօսք կ՚առնէ Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ
Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ իր ՆԱՅԻՐԻ երգչախումբով
Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը: Հաւաքուիլ Շան զ՚էլիզէ – Պալզաք:

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէթա: Հոգեհանգիստ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL
organisé par la section de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue des Arméniens de France

Salle des Fêtes de Bagneux rue Charles-Michel
Samedi 8 Octobre 1977 à partir de 20 h.

NORAYR Chanteur

ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJIAN — AMBIANCE

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ օր, Հոկտ. 8, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց: Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ թարգմանութեան սուրբ գրոց:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 75ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտ. 9, առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ՝ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 75րդ տարեդարձին առիթով, եւ կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար:

Նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ՚ըլլայ եկեղեցւոյ ի կենդանի եղող բարերարներուն եւ անոնց հարազատներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան եւ պայծառութեան Հայաստանեայց Առաք. Ս. Եկեղեցւոյ:

ՇԱՎԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հոկտ. 9, Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30
à l'Olympia
GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS
ROSY VART JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch)
Ensemble Folklorique NAVASART BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN
RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65 Olympia : 742-25-49

cet automne visitez l'Arménie
calendrier des départs
Du 20 Octobre au 03 Novembre
Du 23 Décembre au 06 Janvier
PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.
(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :
OPTIMA Tours
Sonia Coumryantz
6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946
A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
8-9
SAMEDI-DIMANCHE
8-9 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

LE NUMERO 1,30 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.962
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.962

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴՐՕՇԻՆ ՏԱԿ

Վաթսունամեակ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան: Հիմնադրութեան տարեդարձի մը հանդիսութիւնը նպատակադրող այս պարզ յայտարարութիւնը, խորքին մէջ, մեր մօտաւոր անցեալի մէկ փառաւոր երեսը կը պարզէ: Կը բնութագրէ համաշխարհային երկու պատերազմներու տարիները, անոնց ժամանակաշրջանները:

Որովհետեւ անպայման սերունդներու փոխակից կեցուածքն եղաւ Ազատութիւնը պաշտպանելու կոչուած ըմբոստ ուժերու դէմ: Կոչ մը հոս՝ Փարիզ, կոչ մը այլուր՝ Գահիրէ եւ դեռ փոքրաթիւ հայ գաղութներ ունեցող կեդրոնները, եւ ահա, հայ երիտասարդութիւնը՝ ուսանող թէ աշխատաւոր, հանդստաւէտ պայմաններու մէջ օրօրուող թէ տաժանագին քըրտինքով օրապահիկը վաստըկող զէնքի փոխանակներ, Ներկայ եմի հաստատակամ պատասխանը տուին: Զինուորագրուեցան Ֆրանսական Եռագոյնին: Եւ նետուեցան ճակատ: Վերտէօն, Սոմ, Պլուա-տը-Սանթիէ: Նուիրաբերեցին իրենց արիւնը Ֆրանսայի հողերու պաշտպանութեան համար, որովհետեւ ծածանող դրօշը՝ Ազատութեան խորհրդանիշն էր իրենց համար:

Այլ մանաւանդ՝ ամէն գնդակ ուղղուած էր Մեծ Դահիճին գլխաւոր դաշնակիցին դէմ:

Յաղթանակ մը հոս, ժողովուրդի մը կենաց վճիռը պիտի դառնար հոն, իրենց հայրենիքին մէջ:

Հայ կամաւորներն էին յատկապէս, որ Սեպտեմբերեան լուսաբացի մը, 1918, ժահասփիւռ կրակներու տակ Կիլիկիոյ դուռները պիտի բանային Արարայի մէջ: Պատերազմական տարեգրութիւններուն մէջ ինքնատիպ էջ մը արձանագրելով, արեան հատուցումով: Մանաւանդ՝ վրէժով:

Իսկ անդին, մայր հողին վրայ, նոյն ժողովուրդին զաւակները արդէն իսկ խանդավառանքով այս անգամ հայկական Եռագոյնն էր, որ կը պարզէին: Անկախ, Ազատ մայրաքաղաքը: Մահուան ու կենաց պայքարին մէջ գոյատեւման երաշխիքը հակահարուածով ապահովելէ ետք:

Համաշխարհային Բ. պատերազմին, կրկին հայորդիներ, զօրակոչուած ֆրանսական բանակի շարքերը: Եւ կրկին արիւն, քաջագործութիւն, խիզախում:

Գրաւման մութ օրերուն, ներկայ են անոնք, քիչ մը ամէն տեղ, հոն ուր գնդակ մը կ'արձակուի գրաւման բանակներու դէմ: Եւ միշտ պատուաբեր դիրքերու վրայ են: Միշտ առաջին շարքերը: Խօլ գնդակէ շանթահարուածներուն մէջ են, մայթերու վրայ թէ դաշտի մը անկիւնը: Եւ, միշտ Ազատութեան ի խնդիր:

Ուրեմն խտացած պատմութիւն: Ազատասիրութեան, հայրենասիրութեան, խիզախութեան եւ նուիրաբերումի: Երկու համաշխարհային պատերազմներուն, այլազան ճակատներու վրայ:

Սերունդներ արիւնով պաշտպանեցին մարդկութեան վեհ իտէալները: Որովհետեւ անոնք «կրօնք» դարձած էին մեր ժողովուրդին համար: Մարդկային եւ, հետեւաբար, աստուածային:

Վերտէօնէն Արարատ եւ Սարդարապատ՝ դրուագներ ունեցանք: Նոյնիսկ ուրիշներէ շատ աւելի մեր համբանքին համեմատ: Բայց ապրեցանք շնորհիւ այդ զոհերուն: Ծանօթ թէ անծանօթ:

Որովհետեւ, երէկ թէ այսօր, մեզի համար Ազատութիւնը մնաց մարդիկն ու ազգերը իրենց ազնուագոյն դիմագիծին մէջ պահել – պահպանելու գերագոյն միջոցը: Միակ եղանակը:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՌ

«ՄԻԹԵՐԱՆ ԿԸ ՍԽԱԼԻ ԵՒ ՁԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑԷ»

ՄԱՌՇԷ

«ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՋ ԿԸ ԹԵՔԻՆ»

ՄԻԹԵՐԱՆ

« ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԾՐԱԳԻՐ Կ'ՈՒԶԵՆՔ, ՈՉ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԾՐԱԳԻՐ »

Նախարարապետ Պառ 70 վայրկեան խօսեցաւ հեռատեսիլէն եւ յայտնեց այս առթիւ թէ թեկնածու է երեսփոխանական ընտրութեանց: Շատ ծանրացաւ ձախի տարակարծութեանց վրայ: Շատ ուրախ է անշուշտ եւ իր կարծիքն այն է թէ Միթերան թիւրիմացութեան եւ ձախողութեան մէջ է: Կը խօսէր, կ'ըսէ) Ձախի միութեան եւ հասարակաց ծրագրի մասին, պարզուեցաւ որ միութիւնը միայն երեւոյթ մըն է, իսկ Հասարակաց Ծրագիրն ալ հասարակաց չէ:

Ժորժ Մառշէ շատ խիստ ամբաստանագիր մը կարդաց Ընկերվարական կուսակցութեան դէմ: Նախ Կեդր. Կոմիտէին առջեւ 52 էջնոց տեղեկագիր մը կարդաց, զոր ամփոփեց յայտարարութեամբ մը, ապա նաեւ հեռատեսիլէն պատասխանեց հարցումներու: Ըստ իրեն Ընկերվարական կուսակցութիւնը աջ կը թեքի («Թերթօն» է ըսաւ Քլոտ Էսթիէ, այս առթիւ) եւ ընդլայնեց այս ըսածը սա պատկերով.— «1972ին երբ Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի այս սրահին մէջ, Հասարակաց Ծրագիրը ստորագրեցինք, Ֆ. Միթերան եւ ընկերվարական պատուիրակութիւնը ձախիս նստած էին: 1977 Սեպտեմբերի մեր վերջին խօսակցութեանց ատեն, աջ կողմը տեղ գրաւած էին...»:

Այս ամբողջը, ծիծաղելի է Ընկերվարական կուսակցութեան աչքին եւ Պրայթընի մէջ է (Աշխատաւորական համագումարին) որ Միթերան յայտարարած է «Երկրորդ հասարակաց ծրագիր պէտք չէ ընել, առաջինը չգործադրուած»: Կրկնած է թէ հասարակաց ծրագրի կողմնակից է բայց ոչ համայնավար ծրագրի:

Իւմանիթէ շաբաթաթերթին մէջ ալ, ընկերվարական պարագլուխները կը ծանրանան այս նիւթին վրայ եւ խմբագրականին մէջ Քլոտ Էսթիէ կը շեշտէ. «Այս վէճը կարեւոր է, նոյնիսկ կենսական եթէ կ'ուզենք հասկնալ որ ընկերութիւններու ցանկէ մը անդին, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ տնտեսութեան մատակարարման եւ իշխանութեան գաղափարի իսկ երկու տարբեր ըմբռնումներ»:

Ասիկա շատ պարզ է բայց նոր չէ եւ հոս է որ դժուար կը դառնայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ Ընկերվարական կուսակցութիւնը այսքան յապաղումով անդրադարձաւ այսքան հիմնական ու տարրական իրողութեան մը:

ԵՐԲ ՄԵՆՔ ՍԵՒՐԷՆ ԿԸ ՃԱՌԵՆՔ ԱՆՈՆՔ ԼՕԶԱՆԸ ՉԵՆ ԳՈՐԾԱԴՐԵՐ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ ԴՈՒՄԳԱՓՈՒԻ Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎՐԱՅ

Հոկտ. 3 թուակիր Պոլսոյ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ Շաբաթ, Հոկտ. 1ի գիշերը, անծանօթներ պայթուցիկ նետած են Գումգափուի Դրսի Ս. Յարութիւն եկեղեցիին պարտէզէն ներս, որ պայթած է եկեղեցւոյ Խորհրդարանին տանիքին վրայ: Պայթումին հետեւանքով վնասուած է Խորհրդարանի շէնքը եւ խորտակուած են Վառվառեան վարժարանին ապակիները:

Եկեղեցւոյ քահանան ալ անստորագիր նամակ մը ստացած էր, ուր կ'ըսուէր իրեն թէ կրօնական արարողութեան ընթացքին ալ պայթուցիկ պիտի նետուի մօտ օրէն:

Տեղւոյն քահանան եւ Թաղական Խորհուրդը նամակը յանձնած են ոստիկանութեան: Ապահովութեան սպասարկութիւնները քննութիւն բացած են (եղեր...) պայթուցիկին եւ նամակին առթիւ: Պատրիարքը դէպքին տեղեկանալով փութացած է տեղւոյն վրայ, անձամբ տեսնելու համար պատահածը:

Երբ հայ երախան չի կրնար հայկ. դպրոց երթալ...

Անկէ զատ կը շարունակուին եւ կը սաստկանան մշակութային եւ կրթական սեղմումները, որոնք տարիներէ ի վեր ուրիշ նպատակ չունին եթէ ոչ մեզ Թըրքացնել, այս անգամ աւելի «քաղաքակրթուած» ոճով (չէ՞ որ Թուրքիա Ատլանտեան Ուխտի անդամ է...): Այս մասին շատ գրած ենք «Յառաջ»ի մէջ, ոչ միայն անդրադառնալով զանազան դէպքերու այլեւ երկարօրէն պարզելով ձեռք առնուած բոլոր խտրական միջոցները: Մնաց որ, ամէն առթիւ, տարեկան տեղեկագրէն ալ զատ, զանազան բողոք-նամակներով (եւ դեռ վերջերս Րամազանի առթիւ) Պոլսոյ Պատրիարքը չի վարանիր ճանչելէ թրքական իշխանութեանց վերաբերումը բայց լսողը ո՞վ է: Ոչ միայն բարելաւում չկայ, այլեւ կը պարզուի որ ամէն վերամուտի աւելի դժուար կը դառնայ հայ երախային համար հայկ. դըպրոց կարենալ յաճախել: Այս մասին հայ հօր մը գրած նամակն է, զոր հրատարակած է Հիւրրիէթ հետեւեալ խորագրով.—

«ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ: ՅԱՆՑԱ՞ՆՔ ՄԸՆ Է ՄԵՐ ԶԱՒԱԿԸ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑ ՂՐԿԵԼ»:

« Զաւակս տարի հայկական վարժարան մը եւ արձանագրութիւնները լրացնելու համար դիմեցի Ճաղալօղլու, Կրթական Տնօրէնութեան, բայց զանազան դրդապատճառներով չորս օրուան ընթացքին չկրցայ զաւակս արձանագրել տալ դժբախտաբար: Ինծի պէս հարիւրաւոր ծընողքներ պոչ բռնեցին ժամերով, սպասեցին, բայց դժբախտաբար չնչին պատճառներով չկրցան ձեռք բերել արձանագրական անհրաժեշտ թուղթերը: Իմ ափսոսանքս եւ յայտնած ցաւս երկարատեւ սպասումիս հետ կապ չունի, այլ այն պատճառաւ որ օրերով սպասելէ ետք մեզի ետ դարձուցին ոչինչ բաներով: Եթէ չենք ուզեր որ մեր զաւակները հայկական վարժարանները ղրկենք, թող գոցեն այդ դպրոցները եւ մեր տղաքը ղրկենք կրթական իշխանութեան ցոյց տուած վարժարանները: Մէկ կողմէ բաց կը պահէք այդ դպրոցները, եւ միւս կողմէ հարիւրաւոր ծնողքներու քթին կը խնդաք:

«Յարգելի Մէնթէշէ, մենք Թուրք չե՞նք միթէ: Մեր Սահմանադրութիւնը խտիր չի դներ, համահաւասար իրաւունքներ կուտայ ամէնուս, այդ պարագային, եւ դժբախտաբար, ինչո՞ւ Կրթական Տնօրէնութիւնը չի գործադրեր այդ կանոնները: Եթէ կ'ուզենք մեր զաւակը հայկական վարժարան մը ղրկել, պատճառն այն է որ կը փափաքինք որ քանի մը բառ սորվի հայերէնէն, զոր բնաւ չենք խօսիր մեր տուներուն մէջ: Իրականութեան մէջ մենք Թուրք ենք եւ հպարտութիւն կը զգանք ասկէ: Արտասահմանի մէջ անօտարներ կրնան արիւնարբու ոճիրներ գործել, մենք Թուրքերս, ինչո՞ւ պատասխանատու ընկատուինք»:

Ս. ՕԹԵԱՆ

Մարդը պարզ է, «տուրքն» ալ կը վճարէ կարենալ ըսելու համար ինչ որ կ'ուզէ: Կարեւորը այդ չէ, կարեւորը այն է որ այսօր Թուրքիա, որ ստորագրած է Լօզանի դաշնագիրը ինչպէս նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդի Ուխտը, օր ցերեկով կը բռնաբարէ ոչ միայն փոքրամասնութեանց իրաւունքները այլեւ մարդկային տարրական իրաւունքները: Հայկ. դըպրոցը չի փակեր, պէտք ալ չունի փակելու քանի ինքնին պիտի փակուի երբ աշակերտ չմնայ եւ այս գնացքով շատ պիտի չուշանայ...:

Քանի մը տող

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Վերաքննիչ Ատեանը արտօնեց Քոնքորտի երթեւեկը բայց Քենըտի օդակայանի իշխանութիւնները վերջին փորձ մըն ալ ըրին Գերագոյն Ատեանին դիմելով որպէսզի առկախէ վճիռին գործադրութիւնը: Եթէ հոն ալ չյաջողի, Քոնքորտը Նոյեմբերի կէսին պիտի կարենայ Փարիզ–Նիւ Եորք թերթեւեկը ապահովել:

ՆՈՊԵԼԵԱՆ գրական մրցանակը արուեցաւ սպանացի 80ամեայ բանաստեղծ Վիսէնթէ Ալեքսանտրի: Անակնկալ էր:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԱՐԹԸՐ 27 ամերիկացի խորհրդարանականներու (մեծ մասամբ հրեայ) յայտարարեց.— «Կը նախընտրեմ քաղաքականօրէն անձնասպան ըլլալ քան թէ վնասել Իսրայէլի»:

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

ՆԵՏԱՁԳՈՒԹԻՒՆ

Հայ մատենագրութեան մէջ նետաձգութիւն եւ անոր առընչուող հասկացողութիւններու կը հանդիպինք Ե. դարէն սկսեալ, ինքնուրոյն եւ թարգմանական աշխատութիւններու մէջ: Յիշենք՝ աղեղնաւոր, աղեղնաւորութիւն, նետ, նետաձգութիւն, նետաձիգ, թիրախ, նպատակ, նշաւակ, կապարճք, պատկանդարան եւն.:

Նետաձգութիւնը գոյութիւն ունեցած է հին ժամանակներէ ի վեր: Աղեղնաւորութեամբ մարդիկ որսացած են իրենց սնունդը, անով պաշտպանուած են գազաններու դէմ: Ինչպէս շատ մը այլ ժողովուրդներու, այնպէս ալ Հայերու աւանդական շրջանի պատմութեան ընթացքին նետաձգութեան պաշտամունք գոյութիւն ունեցած է, ինչպէս նաեւ համապատասխան աստուածութիւն: Յոյներու մօտ կոչուած է Արտեմիս, իսկ Հայերը աղեղնաւորութեան ու քաջութեան դիւցազն համարած են Հայկը: Մեր առասպելա-պատմական բանահիւսութեան մէջ աւանդական նախնիք Հայկը ներկայացուած է իբրեւ անյաղթելի հսկայ եւ հրաշալի նետաձիգ, որ նետաձգութեամբ բռնակալ Բելի դէմ տարած յաղթանակով ապահոված է իր ժողովուրդի խաղաղութիւնը:

Ագաթանգեղոսի «Պատմութեան» մէջ կը հանդիպինք նետաձգութեան այլաբանական նկարագրութեան: Մարզանքի այդ ձեւը տեղի ունեցած է թէ՛ հետիոտն եւ թէ ձիով: Ներկայացուած է վերջին ձեւը. երիվար նստած կը մտնէին խաղի հանդէսներու յատուկ ասպարէզ. ձիով արշաւելու ընթացքին աղեղը կ՚ուղղէին դէպի նպատակը եւ կ՚արձակէին նետը: Նետերը պահուած են գլանաձեւ անօթի մը մէջ, որ կոչուած է աղեղնակապարճ կամ միայն կապարճներ, երբեմն ալ՝ պատկանդարան:

Սիւնիքի Վայոց ձորի Գնդեվանքի պատին մէջ պահպանուած է նետաձիգ Աւագի բարձրաքանդակը իր շիրմաքարին վրայ հետեւեալ դիրքով. Աւագ ձիէն իջած եւ ծնրադրած նետ կ՚արձակէ: Այս կապակցութեամբ ուշագրաւ ու հետաքրքրական է Փաւստոս Բիւզանդի ներկայացուցած երիտասարդը. «Անոր հանդիպեցաւ անծանօթ աշխարհական մարդ մը, տարիքով պատանի՝ ձի հեծած, մէջքին սուր կապած, գօտիէն թուր կախած, մէջքին աղեղ ու կապարճ, մազերը լուացած, օծած, կոկած, գլխուն վարսակալ դրած, թիկնոցն ուսերուն»:

Նետաձգութիւնը Հայաստանի մէջ ուսուցանուած է հին դարերուն: Մովսէս Խորենացիի վերագրուող «Յաղագս պիտոյից» գիրքին մէջ կը խօսուի ֆիզիքական դաստիարակութեան անհրաժեշտութեան մասին: Հոն կը կարդանք. «Որովհետեւ բազմաթիւ կարիքներ կը պահանջեն, որ պատանիներ զբաղին անով: Տակաւին մանկական տարիքէն վարժուելով, կը ձգտին անձնախորոխտ ըլլալ եւ աներկիւղ սրտով համարձակ կերպով ու յարատեւ կրթութեամբ զէնքեր կրել, որովհետեւ կամաւոր, յօժարութեամբ կը հմտանան անոնցմով, գեղեցկօրէն ցուցադրելով անձնական կարողութիւնները՝ զանազան արուեստներու հմտագոյն վարժութեամբ՝ ձիավարութիւններով հրապարակներու մէջ նպատակին հասնելով եւ կորովի նետաձգութեամբ հարուածելով թիրախը»:

ԺԱ. դարու մեծ մտածող Յովհաննէս Սարկաւագ իր «Յաղագս խրատու...» գրութեան մէջ յատակ կերպով ընդգծած է, որ նետաձգութիւնը ուսուցանուած է եւ ոչ ոք կրնար աչքի զարնել առանց սորվելու եւ վարժութեան: Կիլիկիոյ Հայերու մէջ եւս նետաձգութիւնը տարածուած է: Այդ մասին մատենագրական բազմաթիւ տուեալներ կան: Հետաքրքրական է իր ժամանակի անուանի դէմքերէն Ներսէս Լամբրոնացիի հետեւեալ տեղեկութիւնը. «Թէեւ արքունական զարմէ է, կապարճակիր կ՚ըլլայ իշխանին եւ սպասարկու անոր դաւթին, այնուհետեւ կը դառնայ ձիաւոր եւ հաւատարիմ կը մնայ իշխաններու դասին»: Աւելի յատակ փաստի կը հանդիպինք նետաձգութեան պատմութեան հին շրջանի վերաբերեալ: Մովսէս Խորենացի Արտաշէս Ա. արքայի մասին յայտնած է. «Իր որդին՝ Տիգրանը, յանձնեց Վարաժ անունով պատանիի մը, որովհետեւ այդ պատանին նշանաւոր էր կորովի նետաձգութեամբ, Տիգրանին սորվեցնելու համար»:

Հայկական թարգմանական մատենագրութենէն ծանօթ փաստեր կան, որոնց համաձայն նետաձգութիւնը ուսուցանուած է նաեւ Յունաստանի եւ Պարսկաստանի մէջ: Պղատոնի «Յաղագս օրինաց» գիրքին մէջ կը կարդանք. «Վեց տարեկանէն ետք պատանին եւ աղջիկը պարտաւոր են ուսման հետեւիլ, տղաները յատկապէս ձիավարութեան, նետաձգութեան եւ պարսատիկ արձակելուն»: Քսենոփոն իր «Կիւրոսի խրատու պատմութիւնք» գիրքին մէջ խօսելով Պարսկաստանի մէջ Կիւրոսի ժամանակուան ուսման դրութեան մասին, հետեւեալը յայտնած է. «Այսուհանդերձ նետաձգութիւն կ՚ուսանին մինչեւ տասնըվեց եւ տասնըեօթը տարեկան»: Այս բոլոր տուեալները ցոյց կուտան որ նետաձգութիւնը զարգացած վիճակի մը մէջ եղած է հին եւ աւատատիրական դարերուն Յունաստանի, Պարսկաստանի եւ Հայաստանի մէջ: Ա. դարու լատին բանաստեղծ Օրատիոս պատկառանքով խօսած է աղեղնաւոր Հայերու մասին: Է. դարու երաժիշտ եւ բանաստեղծ Կոմիտաս Տարօնեցի իր «Անձինք նուիրեալ» հիասքանչ երգին մէջ հակադրելով հոգեւոր ըմբռնումները ֆիզիքական կարողութիւններուն, յայտնած է որ իր ժողովուրդին մէջ ֆիզիքականը տեղի կուտայ հոգեկանին. «Թուլացան կորովիք հաստաձիգ աղեղաց»: Այս արտայայտութենէն նոյնպէս կը պարզուի, որ Հայերը նետաձգութեան մէջ յաղթական եղած են: Ղազար Փարպեցի Մամիկոնեան տոհմին բնորոշ բարեմասնութիւնները նշելուն, ընդգծած է նաեւ անոնց նետաձգութեան հմտութիւնը:

Հայ մատենագրութեան մէջ կան անուանի նետաձիգներու անուններ, որոնցմէ յիշենք՝ Վարաժ Հայկազն, Մուշեղ, Մանուէլ, Վասակ եւ Արտաւազդ Մամիկոնեան, Վարազդատ Արշակունի, Արշաւիր Կամսարական, Գրիգոր Սիւնեցի, Շահան եւ Աւագ Վայոցձորեցի:

Մատենագրական հարուստ տուեալները կը խօսին նետաձգութեան ունեցած մեծ դերին մասին երկրի պաշտպանութեան մարզէն ներս: Աստոր ապացոյցներէն է Փաւստոս Բիւզանդի հետեւեալ վկայութիւնը. «Տէր, դուն ինքդ գիտես, որ ահա երեսուն տարի է մեր Արշակ թագաւորի ժամանակ, որ մենք ոչ մէկ տարի պատերազմէն հանգիստ ունեցած ենք, չարունակ մեր երեսներու քրտինքը սրբած ենք սուրերով, ալաքներով, նիզակներու տէգերով»:

Ըստ պատմիչ Եղիշէի՝ նետաձգութիւնը իր պատուաւոր դերը ունեցած է Աւարայրի ճակատամարտին մէջ. հեղինակին երկին մէջ կը հանդիպինք պատկանդարան հասկացողութեան առաջին գործածութեան: Մովսէս Խորենացի Արտաշէս աշխարհակալի վերաբերեալ տուած է յոյն հեղինակներու վկայութիւնները, որոնցմէ Եւագարիոս ըսած է. «Աղեքսանդրի եւ Դարեհի պատերազմը փոքր կը թուի Արտաշէսի պատերազմին հետ համեմատելով, որովհետեւ անոնց ժամանակ ցերեկուան լոյսը փոշիի պատճառով պայծառ չէր երեւար, իսկ ասիկա նետաձգութեամբ արեւը ստուերով պատեց, կէսօրուան արուեստական գիշեր ստեղծելով»:

Ղազար Փարպեցի, Վահան Մամիկոնեանի մղած ազատագրական մարտերէն մէկու նկարագրութեան մէջ, յայտնած է. «Եւ Հայոց զօրավար Վահան Մամիկոնեան և իր զօրքը գիշերով կը հասնին ռազմաճակատ եւ տեղատարափ շատաշման նման սաստիկ նետաձգութեամբ կ՚ահաբեկեն հակառակորդին գունդերը»:

Հայրենաշունչ պատմիչ Յովհաննէս Դրասխանակերտցի ոգեւորութեամբ նկարագրած է երկու հարիւր քաջակորով հայ զօրականներու յաղթական կռիւը ընդդէմ հակառակորդի չորս հազարնոց զօրքի. «Ահեղ էր ռազմաճակատի նախապատրաստութիւնը եւ ակնթարթօրէն նեղքեցին շրջափակումը եւ հարկադրեցին նահանջի եւ միայն երկու հարիւր մարդոցմով անոնց չորս հազարնոց ապաստրուածները հարուածելով հեռացուցին. ոմանց սուսերահարելով, նետահարելով ու նիզակահարելով սատկեցուցին»:

Աղբիւրներու հարուստ տուեալներէն կարելի է եզրակացնել, որ նետաձգութիւնը գոյութիւն ունեցած է հին ժամանակներէն ի վեր. հնադարեան եւ աւատատիրութեան դարերուն ստացած է ռազմական մարզանքի բնոյթ եւ ուսուցանուած է ինչպէս Յունաստանի, Պարսկաստանի, այնպէս ալ Հայաստանի մէջ. նետաձգութիւնը մեծ դեր ունեցած է հայրենիքի պաշտպանութեան մարզին մէջ:

ԿԱՐՕ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(Ամփոփուած եւ արեւմտահայերէնի վերածուած «Գարուն»էն)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 60 ՏԱՐԵԿԱՆ

Համաշխարհային Ա. պատերազմին, ֆրանսաբնակ Հայեր որոշեցին կոչով մը հայ կամաւորներ զինուորագրել Ֆրանսայի եւ դաշնակիցներու բանակներու շարքերը՝ կռուելու համար հասարակաց թշնամիներու դէմ: Կոչը մեծ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ: Ուսանողներ փութացին Փարիզի Հայոց եկեղեցին: 590 հոգի Օտար Լեգէոնի մաս կազմեցին անմիջապէս: Ասիկա բացառիկ յաջողութիւն էր, եթէ նկատի առնուի այդ օրերու գաղութին համրանքը, որ չորս հազարէ աւելի չէր:

Կամաւորներուն շարքերը խտացուցին նոյնպէս այլ գաղութներէ եւ, յատկապէս, Մ. Նահանգներէ ժամանած հայորդիներ:

Հայ կամաւորներուն առաջին պաշտօնական տողանցքը տեղի ունեցաւ 1914 Օգոստոս 21ին, Շան զ՚Էլիզէ: Տողանցքէն յաջորդեցին կռիւները: Անոնք մասնակցեցան Ֆրանսական ճակատներու վրայ մղուած գրեթէ բոլոր մարտերուն՝ կռուելով անձնազոհութեամբ եւ հերոսութեամբ: Երկու հազար կամաւորներէն 1.700ը զոհ գնաց ճակատամարտերուն:

Բոլորին ծանօթ է նոյնպէս Արարայի ճակատամարտը, պաղեստինեան ճակատը: Իրերայաջորդ երկու յարձակումներ, անգլիական եւ հնդկական գունդերու կողմէ, ետ մղուած էին, երբ հայ կամաւորները յանդուգն գրոհով մը խորտակեցին Թուրքեւգերման դիրքերը: Ասիկա բախտորոշ դեր ունեցաւ Զինադադարի կնքումին մէջ, պաղեստինեան ճակատը:

1917ին է, որ հիմը դրուեցաւ Հայ Կամաւորներու Միութեան: Հիմնադիրներ եւ նախագահներ եղան Ալեքսանեան, Ասլանեան, Տարայեան, Ճերմակեան, Ժամկոչեան, Բարսեղեան, Սվաճեան, Թահմազեան, Թաշճեան, Զիլֆքեան, Պարկիրճեան եւ դեռ քանի մը հոգի:

Համաշխարհային Բ. պատերազմին,

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Թուաբանութեան ուսուցիչն էր Պր. Գանճեան: Գիրուկ, համակրելի եւ խնդումերես: Տարիներ վերջ, Ֆրանսայի մէջ քահանայ ձեռնադրուեցաւ եւ կարգուեցաւ Պրիւսէլի հովիւ:

Ուսուցիչ Պր. Գանճեան պատկերալից ձեւ մը ունէր բացատրելու տակառի մը պարունակութիւնը. «Տակառ մը ունիմ, որուն շրջագիծը...» եւ ձեռքի շարժումով մը ցոյց կուտար իր փորին տարածութիւնը...: Ունէր, Թուաբանութեան մէջ, զօրաւոր իր նախընտրած աշակերտուհիները, յաճախ դասի կը հանէր Հ. Էքնայեանը, յետագային Տիկին Վազգէն Անդրէասեան:

Գիտութեան ուսուցիչն էր Պր. Պալէօզեան, հայկական շեշտուած քիթով, լայն պեխերով, անկեղծ եւ բարեմիտ անձնաւորութիւն մըն էր, որ աճապարանքով դասարանէն ներս կը մտնէր: Համեստ արտաքինէն դատելով, դըսեցի ըլլալու էր: Անոր գիտութեան առանցքը, գրեթէ միշտ, շոգեշարժ մեքենան էր. արդարեւ, գաւառացիի շեշտերով կը կոչէր «շոգեշարժ մեքենան կ՚երթայ էտեւ, էռէջ, էտեւ, էռէջ...», խնդուք մը բարձրացնելով դասարանին մէջ. անոր նախընտրած աշակերտուհին ալ ես էի. ամէն անգամ որ նոր դաս մը տար իբրեւ պարտականութիւն, իր բացատրականէն վերջ, «Աղջիկ, Տէր-Կարապետեան, հոս էկուր» կ՚ըսէր եւ զիս կը կանչէր գրատախտակին առջեւ, կրկին բացատրելու տրուած դասը:

Գեղագրութեան ուսուցիչն էր Պր. Տէօքմէճեան. տարեց եւ փոքրակազմ, պապա մարդ մը, որ իր անբաժանելի խոշոր հովանոցով ներս կը մտնէր դասարանէն: Սերունդներ հասցուցած, ժողովրդական դէմք մըն էր Էսաեան վարժարանին մէջ: Ճշմարիտ գեղագիր մըն էր, բծախնդիր եւ պահանջկոտ: Քանի՛ քանի անգամներ, անառակ աշակերտուհիներ, զուարճանալու եւ զայն քիչ մը բարկացնելու համար անմեղ կատակներ կ՚ընէին... սուր տարրկաներ դետեղելով անոր նստելիք աթոռին վրայ...: Այդ պահերուն, իբր թէ կը բարկանար եւ կը կոչէր. «Մօ դուք ի՛նչ սատանաներ էք... ես ձեր հայրերուն մայրերուն դաս տուած եմ, անոնք պատուակա՛ն մարդիկ էին...» ու կէս-կատակ կէս-շիտակ քանի մը ածականներ կը փսխցնէր բերնէն, սիրելով հանդերձ այդ անմեղ չարաճճիները... Յաճախ կը կատակէր Հերմինէ Զիլինկիրեանի հետ, (Տիկ Պօղոս Գէորգեան) որուն ծնողքին եւ դերդաստանի անդամներու շատերուն, դասատու եղած էր ժամանակին:

Գրաբարի ուսուցիչն էր Պր. Պարթեւեան. լուրջ, բարի եւ անկողմնակալ անձնաւորութիւն մըն էր: Ինքնատիպ ձեւ մը գտած էր, վիճակահանութեամբ դասի հանելու աշակերտուհիները: Թղթէ պատառիկներու վրայ գրած էր բոլորին անունները, ոլորած եւ լեցուցած էր զանոնք գրասեղանին վրայ դետեղուած փոքրիկ կողովի մը մէջ: Դասի ժամերուն, ձեռքովը լաւ մը կը խառնէր կողովին պարունակութիւնը, յետոյ, ըստ բախտի, հատ մը կը քաշէր, անակնկալի բերելով երբեմն դասարանին ետեւի շարքերուն վրայ մոլորած աշակերտուհի մը: Կը պատահէր սակայն, որ միեւնոյն աշակերտուհիները բախտը ունենային յաճախ դասի ելլելու, որոնց կարգին, նաեւ ես:

Յիսուն տարի անցած է, դեռ չեմ մոռցած սակայն Պր. Պարթեւեանի դէմքի արտայայտութիւնը, ձայնին առոգանութիւնը, երբ կ՚աւանդէր գրաբար, հատանեմ բայը...:

Հատանեմ, հատանես, հատանէ,
Հատանեմք, հատանէք, հատանեն:
Հատանէի, հատանէիր, հատանէր
Հատանէաք, հատանէիք, հատանէին:

Այն աշակերտուհին, որ անսխալ արտասանէր վերոյիշեալ բառերը, 10 թիւը կ՚առնէր եւ ուրախ կը նստէր տեղը: Էսաեան վարժարանի մէջ կար, բացառիկ դէմքը մեծ հոգեւորականի մը, կրօնագիտութեան դասախօս՝ Եղիշէ արքեպիսկոպոս Դուրեանի, որուն տարի մը միայն աշակերտելու բախտը ունեցած եմ: Դուրեան Սրբազան ինծի կը յիշեցնէր Մշոյ Ս. Կարապետի վանահայր՝ Վարդան վարդապետը. անշուշտ, աւելի երիտասարդ եւ հմուտ: Ով որ, Բերայի Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ արժանացած է լսելու բանաստեղծ Սրբազանին քարոզները, թող ինքզինքը երջանիկ համարէ:

Արդարեւ, գլուխ գործոցներ էին անոնք: Բնաբանը միշտ կ՚առնէր Աւետարանէն ու խորապէս ներշնչուած, որոտագան պատգամներ կ՚արձակէր եւ իր հըմայքին ու հոգեխառն ձայնին ազդեցութեան ներքեւ կ՚ալեկոծէր եկեղեցւոյ մէջ խռնուած հաւատացեալներու հոգիները:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 5)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Ազգային Առաջնորդարան:

Աչառանկ Հաստատութիւն մը որ ըստ մեր սահմանադրական օրէնքներուն կը ներկայանայ որպէս գլուխը ազգ. եկեղեցական կառոյցին ամէն մէկ թեմի մէջ:

Այսպէս է Պարսկաստանի, Յունաստանի, զոյգ Ամերիկաներու... եւ մանաւանդ Միջին Արեւելքի մեր գաղութներուն մօտ՝ Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս:

Սակայն, այսպէս չէ Հարաւային Ֆրանսայի թեմին մէջ: Եւ ինչո՞ւ տարբեր պիտի ըլլայ երբ այսօր աւելի քան երբեք հոս ու հոն անհրաժեշտութիւն է տալ հոգ ձեռքի, միացեալ ճակատով դիմագրաւելու համար այն ահաւոր դժուարութիւնները, խոչընդոտները որոնք կը սպառնան մեր գոյութեան վրայ խակ: Լաւագոյն ձեւը կազմակերպուած եւ բոլոր ճիգերով համադրուած աշխատանքն է:

Կարապետ Ճանիկեան՝ Ազգ. Կեդ. Վարչութեան վաստակաւոր, անձնուէր, անխոնջ երկարամեայ քարտուղարը իր խօսքին մէջ հանգամանօրէն անդրադարձաւ Հարաւային Ֆրանսայի թեմի այժմեան անբաղձալի վիճակին վրայ: Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, ակնարկեց որոշ խոչընդոտներու, արգելքներու եւ մանաւանդ որոշ անձերու, խմբակներու որոնք կը նախընտրեն այսօրուան չփոթ կացութիւնը քան տեսնել թեմը միատարր եւ լծուած ամբողջովին իր առաքելութեան կատարումին: Կարապետ Ճանիկեան կրկնեց վճռակամութիւնը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան շարունակելու իր ազգօգուտ գործը, այն հաստատ համոզումով որ այսօր կամ վաղը ողջմիտ անձեր վերջ պիտի տան դատարկ եւ արուեստական վէճերու, պայքարներու, դիրքորոշումներու, որովհետեւ միակ կորսնցնողը այս հարցին եւ «հաշիւնե – բուն» մէջ մեր գաղութն է:

Փակագիծ մը բանալով, ըսենք որ «Յառաջ» իր Մայիս 19, 20, 21–22, 24, 25, 26 թիւերուն մէջ անդրադարձաւ Հարաւային Ֆրանսայի թեմի կացութեան շուրջ, տալով անոր վաւերականութիւնը, կառոյցը, առաջնորդները եւայլն, այլ խօսքով՝ պատմականը:

Ձեռնարկը, որ մեր թղթակցութեան բուն նիւթն է, հացկերոյթ մըն էր որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Հոկտ. 2ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ: Ներկայ էին՝ Շահան Տէտէեան, Նշան Գույումճեան, Մակար Նաճարեան քահանայ հայրերը, Պլ. Օտոյի, Սէն–Լուի, Սէն–Ժերոմի, Պոմոնի եւ Սէնթ–Մարկրիթի Թաղական Խորհուրդներու ներկայացուցիչները, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները, Սէն–Լուի եկեղ. Օժանդակ Տիկնանց Միութեան տիկինները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ միութիւններու ներկայացուցիչներ, Արմենիա ամսաթերթի խմբագրութիւնը եւ նկատառելի թիւով ազգայիններ:

Սեղանապետի պաշտօնը յաջող կերպով վարեց Սիմոն Ատոյեան: Քոչարի նուագախումբի հայկ. եղանակներու, կչոյթներու եւ երգերու հետ, մէջ ընդ մէջ եղան խօսքեր:

Շահան Քհնյ. Տէտէեան շեշտեց Ազգ. Առաջնորդարանի մը անհրաժեշտութիւնը թուելով անոր գործունէութեան զանազան ուղղութիւնները, երեսները, ու փափաք յայտնեց տեսնել այս թեմը խաղաղ, կազմակերպուած եւ լծուած ազգ. շինարար աշխատանքի: Նոյնիմաստ խօսքեր ըրին Վարդան Պանտիկեան՝ նախագահ Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան եւ Ժաք Գասապալեան՝ Արմենիա ամսաթերթի խմբագիր: Մեներգեց Մակար Քհնյ. Նաճարեան:

Ճաշի ընթացքին կատարուեցաւ հանգանակութիւն: Գոյացաւ 7150 ֆրանք (նուիրատուներու ցանկը առանձին): Այս ինքնաբուխ նուէրները ապացոյց մը եւս են որ գաղութը, կամ գաղութին մէկ մասը կը մնայ կառչած այս ազգ. հաստատութեան: Ժողովուրդը կը սպասէ որ թեմի պատասխանատու անձնաւորութիւնները, խմբակները, աւելի պարզ ըլլալու համար ըսենք՝ կողմերը, պատրաստելով իրենց եսերը հանրային շահերու սեղանին վրայ, գան իրարու մօտ: Ամէն պարագային, ինչպէս յայտարարեց Կ. Ճանիկեան, Առաջնորդարանը պատրաստ է, բաց է ընդունելու ամէն ո՛ք, բոլոր բարի կամքերը: Կը բաւէ ուզել:

Վերջին խօսք մը, գնահատական, Կապոյտ Խաչի եւ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց յանձնախումբի տիկիններուն որ սիրայօժար պատրաստած էին հայկական համադամ կերակուրներ:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

զօրակոչի տարիք ունեցող Ֆրանսաբնակ Հայերը՝ քսանէ քառասուն տարեկան, ոչ – ֆրանսահպատակներ, նոյնպէս բանակ կանչուեցան, համաձայն 1928 Մարտ 31ի թիւ 3րդ յօդուածին տրամադրութեան: Այսպէս անոնք կատարեցին իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնը հաւատարմութեամբ եւ նուիրումով, բուն Ֆրանսացիներու կողքին:

Գրեթէ բոլոր ճակատներու վրայ Հայեր պտնուեցան, մանաւանդ Սըտան, Տէօնքերկ, Ուազի, Լուարի կռիւներուն: Աւելի քան հազար հոգի զոհ գնաց, 4000 գերի ինկան Գերմաններու ձեռքը: Ճամբարներու մէջ տարիներ անցուցին:

Մեծ եղաւ նաեւ Հայերու մասնակցութիւնը դիմադրական ճակատին մէջ: Հոս եւ անթիւ զոհեր՝ ճամբարներու մէջ մեռածներ, գնդակահարուածներ՝ Մ. Մանուշեան, Հ. Դպիրեան, Ա. Դաւիթեան, Նիկէն Ն. Տէր–Մարտիրոսեան, Լ. եւ Ա. Աղանեան, Ա. Թուլումճեան եւ դեռ ուրիշներ:

Սէվէնի բարձունքներուն վրայ կազմուեցաւ հայկական դիմադրական առաջին գունդը, որուն շնորհիւ ազատագրուեցան Ալէս, Նիմ քաղաքները եւ գիւղեր:

Պատերազմի տարիներուն, Միութիւնը ծրարներ ղրկեց հայ գերիներուն, նեցուկ կեցաւ ընկերներու:

Տարիներէ ի վեր Միութեան յանձնուած է Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին բոցի արծարծումը, Ապրիլ 24ին:

Հայ երիտասարդութիւնը, Ֆրանսայի մէջ, միշտ հաւատարմօրէն ծառայեց իր երկրորդ հայրենիքին:

Ք.

Միրեյի «Յառաջ»

Ակամայ յապաղումով, 52ամեակիդ առթիւ իմ շնորհաւորութիւններուս հետ ընդունէ լաւագոյն մաղթանքներս յարատեւման, որպէս աւիշը սփիւռքի հայ եւ մանաւանդ Ֆրանսայի մեր ազգային գործիչ ուժերուն, որոնք քեզմո՛վ ամրացին իրենց ուղեղիծը, քեզմո՛վ ամրապնդեցին իրենց հոգին ու հաւատքը, քեզմո՛վ օտարացման ուղիներէն դարձան Հայութեան գիրկը:

Ջերմագին մաղթանքներս նոր 52ամեակներ տօնելու ամբողջական Հայաստանի մէջ ամբողջացած Հայութեամբ, ինչպէս կը բանաձեւէր մեր ամէնուս սիրելի Շաւարշը:

Ընդունէ՛, իմ շատ սիրելի «Յառաջ», կրթական մշակի մը «ի խորոց սրտի» այս ծաղկեփունջը:

Անկեղծօրէն՝

ԳԵՂԱՆ ՇԻՆԻԿՃԵԱՆ–ՓԱՓԱԶԵԱՆ

3 Հոկտ. 1977

Լրատու–տեղեկատու

ԱՍԱՏՈՒՐ

Կը ներկայացնէ փորագրութիւններ, գծագրութիւններ եւ ջրաներկեր Կալըրի Սակօ–Լը Կառէք (24, Ռիւ տիւ Ֆուռ), Հոկտեմբեր 13էն Նոյեմբեր 10:

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՊՏՈՅՏ ՄԸ

1977 տարուան անցնող ութ ամիսներու անձրեւոտ եւ տխուր օրերուն, կը յաջորդէ Սեպտ. 15ի պայծառ առաւօտը: Ջինջ երկինք, տաքուկ արեւ, որոնք կեանք կուտան մարդուս մարմնին ու հոգիին, դուրս հրաւիրելով մեզ մեր բնակարանէն:

Մոնմորանսիի հանգստեան տան պատըսպարեալներէ կազմուած 30 հոգինոց երկսեռ խումբը առաջնորդութեամբ տան տնօրէնին Իտէալի եւ ընդ. հսկիչ Տիկ. Դանիէլեանի, կը պատրաստուինք մեկնելու դէպի որոշուած վայրը, մեր առօրեան հոն անցընելու համար: Ինքնաշարժը պատրաստ է արդէն. կը գրաւենք մեր տեղերը, ժամը 10.30ին կարաւանը կը շարժի, կ'անցնինք գեղատեսիլ վայրերէ, դաշտերէ, ծառուղիներէ. բոլորիս դէմքին վրայ ժպիտ կը շողայ: Ինչ բախտ, բնութիւնը մեզի կը ժպտի եւ մենք բնութեան:

Յանկարծ ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ, մեծ պարտէզով ճաշարանի մը առջեւ, հրճուանքով կը դիտենք մեր բոլորը, կը լսուի տնօրէնին ձայնը՝ գրաւելու մեր տեղերը, պարտէզին մէջ գտնուող կլոր սեղաններու շուրջ:

Շատ մտերմիկ մթնոլորտ, ներկաներուն փափաքին համաձայն կը հրամցուին սուրճ, օշարակ, ըմպելի եւն.: Վայրկեանները կը սահին սակայն չենք զգար: Դարձեալ տնօրէնին ձայնը որ մեզ սեղան կը հրաւիրէ կէսօրուան ճաշը ընելու համար: Համադամ կերակուրներ, կարմիր գինի հայկ. երգ–երաժշտութիւն, հաճելի անակնկալներ, կատակներ եւ առակներ իրար կը գերազանցեն որոնց կը յաջորդէ տնօրէնի հակիրճ եւ չինիչ թելադրութիւնները ի նպաստ պատսպարեալներուս: Տրամադրութիւնները բարձր են, մթնոլորտը տաքուկ, կարծես չենք ուզեր բաժնուիլ սեղանէն: Սակայն ժամանակը կը դաւաճանէ մեզի: Կէսօրէ վերջ է, տաքուկ արեւը կը սկսի կամաց–կամաց հեռանալ, իր ներկայութենէն օգտուելով տնօրէնը մեզ կը նկարէ անդադար, կատակներու տեղատարափ եւ ծիծաղ իրար կը խառնուին, սակայն պահ մը շուրջերնիս կը դիտենք աշնանային երեկոյեան մեղմ հով մը կը շոյէ մեր կռնակները:

Ժամանակն է մեկնելու, կը լսուի դարձեալ տնօրէնին ձայնը, բոլորս կ'աճապարենք դէպի ինքնաշարժ՝ գրաւելու համար մեր տեղերը:

Հաճելի տրամադրութեամբ մը կը շարունակենք մեր ճամբան դէպի Մոնմորանսի, իրարու կը պատմենք մեր օրուան տպաւորութիւններէն: Անվտանգ ու խանդավառ ժամը ճիշդ 6ին կը հասնինք մեր տունը, մաղթելով ամէն տարի ունենալ այսպիսի հաճելի անակնկալներ:

ՊԱՏՍՊԱՐԵԱԼ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (436)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ՉԱՐԱԿԸ

— Այո, անօգուտ պիտի չըլլայ, իրար մոռթելէ առաջ իրարու միտք հասկնալու ենք, ըսաւ Ալթիէրի: Որովհետեւ գիտեմ թէ զիս սպաննելու համար անհամբերութեան մէջ էք, եւ ես ալ, կը խոստովանիմ որ, առանց որեւէ յուզումի, դաշոյնովս ձեր փորը բանալու պատրաստ:

— Կը սխալիք, իրարու միտք հասկնալիք բան չկայ: Ես միայն իմ մտքէս անցածն է որ ձեզի պիտի ըսեմ:

— Անանկ թող ըլլայ: Խօսեցէք:

Այս երկու մարդիկը, որոնց հոգիին մէջ ատելութեան փոթորիկը կը մռնչէր, հանդարտ եղանակով մը կը խօսէին իրարու հետ:

Ալթիէրի, դաշոյնը ձեռքը, աչքերը չորս բացած, երբեմն Ռոլանի եւ երբեմն ալ դրան կողմը կը նայէր:

Իսկ Ռոլան, առանց զէնքի ոտքի կեցած, շարունակեց.

— Նշանախօսութեան գիշերը կը յիշէ՞ք, Ալթիէրի:

Ալթիէրի գլուխը թօթվելով ըսաւ.

— Ոչ, չեմ յիշեր:

— Իսկ ես կը յիշեմ, ըսաւ Ռոլան: Այն գիշերը ինծի մօտեցաք եւ ձեռքերնիդ երկարելով ըսիք. «Երջանիկ եղէք, Ռոլան Քանտիանօ...»: Դուք ձեռքերնիդ ինծի երկարելով այս խօսքը ըսիք, բայց կէս ժամ յետոյ ձերբակալել տուիք զիս: Ահա թէ ինչպէս պարտութեան մատնեցիք այն մարդը զոր կ'ատէիք: Բայց գիտցած եղէք որ ես ձեր արտասանած խօսքը տարիներով միտքս պահեցի, Ալթիէրի, եւ երկար ատեն ջանացի հասկնալ թէ դուք մարդոց ո՞ր ցեղին կը պատկանէիք, որովհետեւ ձեզ չէի կրնար զինուոր մը համարել, ոչ, դուք զինուոր կոչուելու, սուրի մարդ ըսուելու արժանի չէիք. եթէ ճշմարիտ զինուոր մը եղած ըլլայիք, սուրով պէտք էր պարտութեան մատնէիք ձեր ոսոխը:

Ալթիէրի կատաղութեան շարժում մը ըրաւ:

— Ես կատարեալ պաղարիւնութեամբ է որ կը խօսիմ, դուք ալ պէտք է որ պաղարիւնութեամբ մտիկ ընէք զիս, շարունակեց Ռոլան: Հակառակ զինուորի համազգեստ կրելնուդ, զինուոր չէիք. ի՞նչ էիք ուրեմն. պահ մը այնպէս կարծեցի թէ դուք բախտախնդիր Ջարդարար մըն էիք, մարդասպան մը, բայց այդ միտքէն ալ հրաժարեցայ յետոյ... որովհետեւ մարդասպան մը իր դաշոյնովը կը սպաննէ իր հակառակորդը: Յետոյ ինքնիրենս մտածեցի թէ մի գուցէ մատնի՞չ մը կամ դաւաճա՞ն մը եղած ըլլայիք, բայց ձեր բռնած ընթացքը դատելով տեսայ որ դուք մատնիչէ մը, դաւաճանէ մըն ալ ցած արարած մըն էիք... որովհետեւ, եթէ մատնիչ եղած ըլլայիք, զիս պիտի մատնէիք, բայց նշանախօսութիւնս շնորհաւորելու համար ձեռքերնիդ ինծի պիտի չերկարէիք: Դուք Յուդա Իսկարիովտացիին պէս համբուրելով մատնեցիք զիս, Ալթիէրի:

— Թշուառական, քու անարգական բառերդ ահա հոդ պիտի դադրին, մռնչեց Ալթիէրի:

Եւ ոտքի ցատքելով, Ռոլանի վրայ խոյանալ փորձեց, բայց Ռոլան կայծակի արագութեամբ անոր երկու բազուկներէն բռնելով եղած թիկնաթոռին մէջ գամեց:

Ալթիէրի դեղ–դեղին եղած, սկսաւ բերնէն փրփուրներ արձակել:

Ռոլան անոր ձեռքերը ձգելով շարունակեց.

— Քիչ մը առաջ յանձնարարեցի ձեզի որ պաղարիւնութեամբ մտիկ ընէք զիս: Եթէ այսպիսի անհամբերութիւններ գործէք, կը ցաւիմ որ ծայրայեղութիւններու դիմելու պիտի հարկադրուիմ... Խօսքս շարունակելով կ'ըսեմ. երբ սուրի մարդ չէիք, մարդասպան չէիք, բան մըն էիք վերջապէս, բայց ես չկրցայ գուշակել մինչեւ հիմա թէ ի՞նչ էիք...: Սակայն այսօր, այսպէս 4 հոգիով գալերնիդ չորս հոգիով մէկ հոգիի դէմ ելլելնիդ ապացուցանեց թէ դուք ՎԱՏ մըն էք, Ալթիէրի, բառին բուն առումովը ՎԱՏ մը...:

— Վատը դուն ես, այո, քանի որ ինէ ուժով ես, վատը դուն ես, գոռաց Ալթիէրի:

— Այս սրահին մէջ մենք առանձին ենք, Ալթիէրի, պատասխանեց Ռոլան ուսերը ցնցելով: Դուք ձեռքերնիդ դաշոյն մը ունիք, իսկ ես ոչինչ, իմ դաշոյնս Քարթուշիօ բարեկամիդ սրտին մխուած է:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արիս Մերկերեան, Պր. Անրի Մերկերեան, Տէր եւ Տիկին Ժեռար Մարթէն տ'Օվիլիէ եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտ– նեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղ– կեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէր– ներով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտ– նեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ԱՐԻՍ ՄԵՐԿԵՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Հուլթ Քաղցրունիի մահուան տխուր առթիւ, Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայ– րենակցական Միութեան վարչութիւնը խորապէս ազդուած իր ցաւակցութիւննե– րը կը յայտնէ հայրենակից Արշաւիր Քաղցրունիի եւ ընտանեկան բոլոր ան– դամներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակ– ցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ 14, ժամը 20ին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր Սեւակ ակումբը։ Հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 15 ժամը 16ին, կարեւոր օրակարգ։

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել։ Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարա– կութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն։

ՊՕՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Տէր եւ Տիկ. Մխիթարեան, Պր. Փանոս– եան, Յարութիւն Ալթունեան, Դանիէլ Եղիշէեան, Գուրգէն Փանոսեան, Յովհ. Գույումճեան, Քէթէնճեան եւ Մինաս– եան ընտ., Յովհաննէս Կոստուգեան, Յովհաննէս Թաքթաքլեան, Սարգիս Զաքարեան, Մկրտիչ Մինաս– եան, Տիկ. Ագնիւ Եաղըճեան, Գրիգոր Համբարձումեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Մարտիրոս Խաչատրեան 105, Տիկ. Թօփ– աաքալեան Շահնար, Տիկ. Խայիկեան Սուլթան 100ական, Օր. Անահիտ Արզու– մանեան 60, Յովհ. Տէր–Վարդանեան, Տէր եւ Տիկ. Նշան Քէհեաեան, Մարտի– րոս Խաչատուրեան, այրի Տիկ. Գօչօլ– եան, Յարութիւն Էքլնեան, այրի Տիկ. Ֆունտուք Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Պապիկ Նաճարեան, Ալպէր Փրոֆէթա, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Սագիկեան, այրի Տիկ. Սրբուհի Պետրոսեան, Արզուման– եան ընտ., Պետրոս Մերտինեան, Ստե– փան Խաչատուրեան, Սուրէն Յարութիւն– եան 50ական։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիմա Բեհլիվանեանի մահուան քառա– սունքին ի յիշատակ Սելթեկեան եւ Գա– վաֆեան ընտանիքները 100 Ֆր. կը նուի– րեն «Յառաջ»ին։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօր– եայ հայերէնի դասընթացքը կը վերսկսի Հոկտ. 12, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10էն 12 եւ 14էն 16, 17 Ռիւ Պլէօ, Մշա– կոյթի Տան մէջ։

Այն աշակերտները որոնք ամբողջ օրը կը մնան, կարելի է ապահովել իրենց կէսօրուան ճաշը։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնա– ճիւղի հովանաւորած դասընթացքները կը վերսկսին Բարեգործականի տան մէջ՝ 6, Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս, հետեւեալ կերպով՝

— Հայերէն լեզու, Հոկտ. 7էն սկսեալ, ամէն Ուրբաթ օր ժամը 20.30ին, ուսուց– չութեամբ Նարեկ Խաչակիր Քհնյ. Վար– դանեանի։

— Ֆրանսերէն լեզու, Հոկտ. 7էն սկըս– եալ, ամէն Ուրբաթ ժամը 20.30ին, ու– սուցչութեամբ Օր. Տանիէլ Վարպետեա– նի եւ Օր. Շաքէ Հայրապետեանի։

— Սոլֆէժ, Հոկտ. 3էն սկսեալ, ամէն Երկուշաբթի ժամը 18.30ին, ուսուցչու– թեամբ Պր. Ժաք Քոժաքեանի։

— Երգ, Հոկտ. 3էն սկսեալ, ամէն Եր– կուշաբթի ժամը 18.30ին, ուսուցչու– թեամբ Պր. Վարդգէս Վարդանեանի։

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ ԵՒ Ս. ԳՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայց Առա– քելական եկեղ. Ազգ. Միութեան վար– չութեան։

Երկուշաբթի, Հոկտ. 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին Լիոնի Լա Սիկալ սրա– հին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ։

Օրուան տօնին մասին կը խօսի

ՓՐՈՖ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Ժընեւի համալսարանէն, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինը համերգ մըն է, բաղկացած հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերէ։ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգ– ներէն

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

երգչախումբը

Յայտագիր՝ Եկմալեանէ, Կոմիտասէ, Թ. Ալթունեանէ, Ա. Սաթեանէ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին։

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պա– րահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ։

LE BEAU FOULARD

"Alphabet Arménien"

CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75
chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boîte postale No 9, 94130 NOGENT - sur - MARNE

SAYAT NOVA, le grand troubadour arménien réincarné dans « Couleur de Grenade » par Serge PARADJANOV
en édition bilingue (arménien-français)
et dans une traduction inédite
présentation, choix et traduction
de M. ARSENIAN
une plaquette illustrée de 18 photos

prix : 28 F frais de port compris et 26 F chaque pour une commande groupée
Editions Astrid, 47, rue de Cléry
75002 Paris.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES
DU GUETRONAGAN

Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris

Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC
(Maire de Paris)

Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN

BOB HURET et son Orchestre

SURPRISES - COTILLONS

Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :

Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կաւօ, 45–47, Ռիւ Լա Պոէսի։
Խօսք կ'առնէ Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ
Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ իր ՆԱՅԻՐԻ երգչախումբով

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը։ Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք։

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէքա։ Հոգեհանգիստ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ARMENIE 77

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 à toute heure
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
11
MARDI
11 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.963

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13.963

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՏՈԿԱՆ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆՆԵՐԸ

———o———

Այո՛, նախախնամական դեր է, որ կը կատարեն մեր կրթական յարկերը, ամէնուր: Հո՛ն, ուր մատղաշ միտքն ու թարմ հոգին հարազատ միջավայր կ'ունենան սեփական պարտէզ եւ յարկ, անպայման կը պահպանեն իրենց ինքնուրոյն դիմագիծը: Նրջապատի պատուաստները չեն յաջողիր կարել գիտակցական եւ ենթագիտակցական կապը մայր երակին հետ:

Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է գուրգուրալ մեր կրթական յարկերուն վրայ. բայց այլապէս զօրավիգ կանգնիլ անոնց: Մնայուն եւ յարատեւ կերպով:

Համազգայինի «Նշան Փալանճեան» ճեմարանը, անկասկած, մանրանկար ցայտուն պատկերը կը պարզէ այն մեծ ճիգին, որ առաջին օրէն իսկ երեւան եկաւ հողմացրիւ հայ բեկորներուն մօտ, բոլոր հիւրընկալ հողերու վրայ: Եւ աստիճանաբար ուռճացաւ բազմապատկուելով, տասնապատկուելով, հասնելու համար կարգ մը գաղութներու հայ կրթական յարկ, բազմաճիւղ ցանցին:

Ճեմարանը, որ իր առաջին քայլերուն մէջ ունեցաւ Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան, իբրեւ հմուտ դաստիարակներ, աստիճանական վերելքով հասաւ պատուաբեր դիրքի: Հիմնադրութեան օրերու՝ 30ական թուականներու գրեթէ նախնական չէնքը արդէն 50ական թուականներու սեմին դարձաւ արդիական յարկ մը: Եւ տարուէ տարի, աստիճան առ աստիճան, քայլ նետեց ժամանակին հետ, մինչեւ գիտական լսարան — ամփիթատրոնի հաստատում, Համազգայինի Հայագիտական Բարձրագոյն հիմնարկ, եւայլն:

Եւ դեռ հրապարակի վրայ է նոր, առաւել տարածուն ծրագիրը, իրականանալի մօտաւոր ապագային: Սեփական հողի վրայ, Անթիլիաս, բարձրացնել Մելանթոն Արսլանեան նոր ճեմարանի համալիրը, որպէսզի Համազգայինի ճեմարանը դառնայ հայակերտումի ամբողջական վառարան՝ մանկապարտէզէ մինչեւ Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկ:

Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը, իր այլապէս վայրագ դիմագիծով, պարզ է, որ իր անդրադարձը ունեցաւ ամբողջ երկրին կրթական կեանքին վրայ: Հետեւաբար նաեւ հայկականին: Յատկանշականն այն է սակայն, որ ճեմարանը հարկադրական փոքր ու երկար ընդհատումներով, ռումբերու կրած վնասներով եւ քանի մը զոհերով հանդերձ, փորձեց շարունակել դաստիարակչական իր աշխատանքները՝ փոքր մասով մայր շէնքին, իսկ մեծ մասով իր տրամադրութեան տակ դրուած Տըպպայայի կենաց վարժարանին մէջ:

Այս առաքելութեան, օրինակելի անպայման, զօրավիգ կեցան, ինչպէս միշտ, զանազան հայ գաղութները: Ամէնէն կարեւոր նպաստը բերաւ Պարսկաստան: 1976ին, մաս առ մաս հասցուց շուրջ հարիւր հազար տոլար: Այսպէս, երկար շրջանի մը համար գաղութները, փաստօրէն, տնտեսական միակ ապահովութիւնը կազմեցին ճեմարանի: Գործնապէս կանգուն պահեցին զայն:

1974–75ի ուսումնական տարեշրջանի աւարտին, ճեմարանի աշակերտութեան թիւը հազարէն քիչ մը աւելի էր: Այս տարի Յուլիսին՝ 744: Խաղաղ պայմաններու մնայուն հաստատումով, անշուշտ, բնականոն վիճակը շօշափելի իրողութիւն պիտի դառնայ ճեմարանին համար: Եւ առաքելութիւնը պիտի շարունակուի: Առաւել ճիգով: Առաւել նուիրումով:

Մեր գաղութները, անտարբեր չեն կրնար մնալ:

Քաղաքացիական պատերազմը շատերը մոխիրի վրայ նստեցուց: Որբեր արձանագրուեցան: Անձուկ պայմաններ ստեղծուեցան:

Տէր կանգնիլ սանի մը հայեցի դաստիարակութեան ծախքին, կը նշանակէ ծիլ մը կապել իր արմատին: Ամուր, անքակտելի: Կը նշանակէ նաեւ՝ ծիլով մը սերունդ ապահովել:

Հո՛ն, ուր նորահասներ Մեսրոպեան տառերը կը սերտեն, ոսկեղինիկի հմայքը կ'իւրացնեն, իրենց ժողովուրդին անցեալի եւ ներկայի կենդանութիւնը կը հաստատեն եւ ապագան կը լուսաւորեն, հո՛ն, անպայման պէտք է ներկայ ըլլան մեր սրտերը, մեր զոհաբերութեան ճիգերը:

Ծառ մը իր արմատով է կանգուն:

Ծառ մը իր ճիւղերով է կենսունակ:

Ուրեմն զօրավիգ կենանք միշտ հայկազնիօրին, որպէսզի տոկան մեր բոլոր ճեմարանները:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ԳԼՈՒԽԸ՝

ՎԱՍԻԼԻ ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ

———o———

15 ՓՈԽ–ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ՝
ԲԱԲԳԷՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

———o———

Ինչպէս քանիցս կրկնուեցաւ, խորհրդային նոր Սահմանադրութեան գլխաւոր նորութիւնն էր Գերագոյն Խորհուրդի առաջին փոխ–նախագահի պաշտօնին ստեղծումը եւ շատ մեծ անակնկալ մըն ալ չէր որ այդ պաշտօնին գլուխը նշանակուի՝ Վասիլի Կուզնեցով: Նախքան այս, Գերագոյն Խորհուրդի 1517 երեսփոխանները քանի մը վայրկեանէն վաւերացուցին նոր Սահմանադրութիւնը, որ «Բրեժնեւ Սահմանադրութիւն» մըն է: Կը թուի արդէն թէ անհատի պաշտամունքի նոր կիրարկումէ մը շատ հեռու չէ ներկայիս Բրեժնեւի հանդէպ եղած յարգանքն ու հիացումը:

Կուզնեցով 76 տարեկան է բայց հակառակ տարիքին, այդ պաշտօնին չի կոչուիր պաշտօնական արարողութիւններու բացումն ընելու համար: «Կարծր» մըն է, որ անցեալին պատկանած է ժդանովի խմբակին: 1926ին շրջանաւարտ է Լենինգրադի Բազմարուեստից հիմնարկութենէն, ապա երկու տարի եղած է Միացեալ Նահանգները: 1945ին նախագահ է խորհրդային սենտիքաներուն, միաժամանակ նախագահն է Ազգութեանց Խորհուրդին: Պաղ պատերազմի սկիզբն իսկ իրեն կը յանձնուի արեւմտեան տնտեսութիւնը փճացնելու գործը գործադուլներու եւ բանուորական ցոյցերու միջոցաւ: Այն ատեն Միլանօ է, հիմնելու համար Սենտիքաներու Համաշխարհային Դաշնակցութիւնը, Մոսկուայի ենթակայ, դէմ ըլլելու համար ազատ սենտիքաներուն: 1948–ին կը հիմնէ ափրիկեան սենտիքաներու առաջին բջիջները: Երբ Ստալին կը մեռնի, Խրուշչեւ զինքը Փեքին կը ղրկէ, բայց տարի մը ետք Մոլոթով եւ կը բերէ իբրեւ Արտաքին փոխ–նախարար, պաշտօն զոր կը պահէ 22 տարի: 1968ին Փրակա կ'երթայ Անդրոպովի հետ «յատուկ առաքելութեամբ» մաքրագործելու համար չեխ Համայնավար կուսակցութիւնը: Անդրոպով Քա.Ժէ.Պէ.ի ներկայ պետն է:

Իր գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլայ հաւանաբար թեթեւցնել Բրեժնեւի գործը: Ներկայիս ուրեմն Գերագոյն Խորհուրդի նախագահն է՝ կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Բրեժնեւ, առաջին փոխ–նախագահն է՝ Կուզնեցով: Կան նաեւ 15 փոխ–նախագահներ (մէկ՝ իւրաքանչիւր դաշնակցային Հանրապետութեան համար), ասոնց կարգին է Բաբգէն Սարգիսեան, որ նաեւ այս առթիւ ընտրուեցաւ (Հայաստանի նախագահ է 1975 Յուլիս 3էն ի վեր):

———

ՁԱԽԸ

Պառակտումը կը խորանայ, քանի Երկուշաբթի առտուան Իւմանիթէն, Ռընէ Անտրիէօյի ստորագրութեամբ կը պարզէր Համայնավար կուսակցութեան տեսակէտը, որ առաջարկ չի տեսներ Ընկերվարական կուսակցութեան Տնօրէն Կոմիտէի հրաւէրին մէջ՝ վերսկսիլ բանակցութիւնները առանց նախապայմանի: 11 էջերէ բաղկացած բնագիր մըն է, որուն կ'ընկերանայ նաեւ անձնական նամակ մը Միթերանէն ուղղուած Մարշէի:

Համայնավարները կ'ըսեն թէ ժողովին քուէարկուած բանաձեւը ճիշդ հակառակն է եղած առաջարկին: Ու Իւմանիթէի խմբագիրը բառերը չի ծամծմեր եւ ծանրօրէն կը յարձակի Ընկերվարական կուսակցութեան վրայ: Այս խմբագրականէն դատելով, կը թուի թէ խրամատը աւելի լայնցած է եւ կարելի չէ նախատեսել թէ այլեւս ինչպէս Ձախի անդամները կրնան իրարու քով նստիլ:

Ընկերվարականները սակայն շատ գոհ են, որովհետեւ Համայնավար յարձակումները ծառայած են իրարու մօտեցնելու կուսակցութեան մեծամասնութիւնը եւ իր Սերէսը, ինչ որ հաւանաբար մաս չէր կազմեր Համայնավար կուսակցութեան նպատակներուն:

Լիլլուրնի մէջ, ուր այդ եկութքը կը տօնուէր, Միթերան կոչ ըրաւ այն քուէարկողներուն, որոնք ներկայ մեծամասնութեան ի նպաստ կը քուէարկեն եւ ձեռք երկարեց անոնց:

Քանի մը տողով

ԻՏԱԼԻՈՅ հիւսիսը պատահած ողողումները աղէտի բնոյթ առած են: 15 մեռեալ կայ եւ 50 անհետացած: Երկաթուղիի եւ կառքի ճամբաները խզուած են Ֆրանսայի հետ, ուր նաեւ ողողումներ եղած են: Իզօլա 2000 դահուկի կայանը կտրուած է երկրէն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ ներկայ եղաւ Լիոնի մէջ 3րդ տարիքի անձերու համագումարին: Յայտարարեց այս առթիւ թէ անոնց համար նպաստաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, օրինակ զերծ պիտի ըլլան 800 Ֆր. վճարելու պարտաւորութենէն հեռաձայնի հաստատման ատեն:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ հանրածանօթ Ալեքսանդրփլացի վրայ, շուրջ հազար երիտասարդներ ցոյց ըրած են «Ռուսերը տուն» պոռալով (Ռուսերը՝ դուրս):

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ պասք անջատողական էթա շարժումն է, որ տէր եղաւ այն մահափորձին, որու հետեւանքով, Շաբաթ օր սպաննուեցան ոչ միայն Պիսքայայի կառավարիչը այլեւ իր երկու թիկնապահները:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովին առջեւ, Կիպրոսի նախագահը ըսած է որ իր կղզիին վրայ թրքական յարձակումը սպառնալիք մըն է արեւելեան Միջերկրականի խաղաղութեան համար: Կոչ ըրաւ որ միջազգային լայն ժողով մը գումարուի Կիպրոսի շուրջ:

ՀՌՈՄ փութացած էին Կիրակի օր 12 հազար Լիբանանցիներ ներկայ ըլլալու հայր Շարպելի սրբացման արարողութեան: Լիբանանեան պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր նախկին նախագահ Հելու: Պատարագը կատարեց Պապը իր կողքին ունենալով Խըրէյշ պատրիարքը եւ մարոնի եպիսկոպոսներ: Երգեցողութիւնը եղաւ լատիներէն եւ արաբերէն: Հայր Շարպելի սրբացման առթիւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսները գացած են Աննայայի վանքը եւ յատուկ զոհաբանական աղօթք կատարած, սուրբին գերեզմանին վրայ: Սուրբին մասին յատուկ գրութիւն մը ունի Գարեգին Աթոռակից Կաթողիկոսը: Հռոմ գացած էր նաեւ հայ համայնքը ներկայացնելու երեսփոխան Մէթր Խաչիկ Պապիկեան:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ 10–12 Նոյեմբեր պիտի գնէ Ֆրանսայէն եւ երկու հիւլէական կեդրոն: Փոնթխաթովսկիի Թեհրան այցելութիւնը նպաստեց տրուած այս որոշումին հաստատման:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ՝ RUE D'ARMENIE

ԼԻՈՆ, (Յատուկ, Հոկտ. 9) — Շաբաթ, Հոկտ. 8ին, տպաւորիչ արարողութեամբ մը բացումը կատարուեցաւ Արմէնի փողոցին (նախկին Ռիւ տիւ Փանսիոնա): Ներկայ եղան հայ ազգայիններէ բացի, ֆրանսացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Առաջին առթիւ խօսք առաւ Ազգ. Միութեան նախագահը՝ Պ. Սարեան, ապա Լիոնի քաղաքապետը՝ ծերակուտական Ֆրանսիսք Քոլոմպ որ ջերմ խօսքերով արտայայտուեցաւ հայ համայնքին մասին, «այնքան մօտ իր սրտին»:

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին:

× Կիրակի օրուան Փրոկրէն այս առթիւ հրատարակած է մանրամասն թղթակցութիւն մը եւ արարողութիւնը ներկայացուցնող երկու նկարներ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

«ԵՐԵՒԱՆ» ՍԹԻՒՏԻՈՅԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Լենինգրադի մէջ տեղի ունեցած է հեռատեսիլի ժապաւէններու համամիութենական 7րդ փառատօնը, որու ընթացքին ցուցադրուած են մօտ հարիւր ժապաւէններ: Վկայականով պարգեւատրուած է «Երեւան» սթիւտիոյի «Գերդաստանը» շարժանկարը, իսկ Խորհ. Միութեան Երաժիշտներու Միութեան մրցանակը տրուած է «Ռոբեր Ամիրխանեանի երգերը» երաժշտական շարժանկարին:

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ

ՉԱՐԵՆՑ

ԱՐՓԻԿ

(«Չարենցեան մասունքներ» շարքից)

Վերջին օրերս անհանգիստ էր:

Գալիս էր Պետհրատ, տպարան ու – ղարկուող գրքերը մի անգամ եւս նայում, ստացուած արտատպուածքներն աչքի անցկացնում, յետոյ՝

— Ոտքս տուն գցեմ՝ գամ, — ասում էր, թողնում հիմնարկը:

Տունը այն ժամանակուայ «Ինտուրիստ», այսօրուայ «Երեւան» հիւրանոցն էր. Չարենցը դեռ բնակարան չէր ստացել:

Գնում, շուտ էլ վերադառնում էր.

— Չէ, դեռ բան չկայ: Լինի էլ՝ մարդկանց պլուշացրել եմ:

Եւ թաղւում էր ձեռագրերի մէջ, մնում մինչեւ աշխատանքի վերջը:

Օրս Չարենցով սկսում, Չարենցով էլ վերջանում էր. ցերեկը հրատարակչութիւնում, երեկոյեան իր մօտ, որտեղ զբաղւում էինք «Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր» տարեգրքի պատրաստման գործերով:

Հազար ինը հարիւր երեսունեօթնական ամռանն էր: Ճիշդը՝ Յուլիսի վերջերին: Ինչպէս միշտ, ժամը իննին եկաւ, նստեց տեղը, օրուայ անելիքներով զբաղուեց, մի քանի գիրք սրա–նրա անունով խմբագրման մակագրեց, յետոյ էլի՝

— Ոտքս տուն գցեմ՝ գամ:

Գնաց, մի ժամ անց վերադարձաւ:

— Չէ, դեռ բան չկայ: Լինի էլ՝ մարդկանց պլուշացրել եմ:

Երեկոյեան ութի մօտերքը արդէն հիւրանոցում էի, նրա համարի առաջ:

Դուռը ծեծեցի թէ չէ, թուաց, եռեւում կանգնած, իմ երեւալուն էր սպասում:

Ոտքս չէմքից ներս պիտի դնէի, պահեց:

— Սպասի՛ր, — ասաց, — ես էլ եմ դուրս գալիս. Իզաբելլային ծննդատուն եմ տարել: Եկայ, բերանս մի բան գցեցի, էլի էնտեղ եմ գնում: Թէ կ՚ուզես՝ միացիր ինձ:

Ինչո՞ւ պիտի չուզենայի:

Թողեցինք հիւրանոցը:

Այսպէս ուրեմն, Չարենցն այսօր հայր էր դառնալու, մի բան, որին այնքա՜ն էր սպասում, եւ ի՛նչ կարօտով:

Քանի՛–քանի անգամ էի տեսել, հիմնարկից միասին դուրս գալուց, փողոցներով անցնելիս, ինչի մասին էլ խօսելիս լինէինք, աչքը՝ այս երախային, այն երախային, սրա գլուխը շոյելիս, նրա թուշը քնքշօրէն կսմթելիս: Քանի՛–քանի անգամ էր ականջիս հասել երազանքով լիքը նրա խօսքը.

— Կնկայ տէր դառանք: Մնաց որ՝ երախայի տէր էլ դառնանք:

Անցեալ տարի էր ամուսնացել՝ Իզաբելլա Նիազեանի հետ: Սա Չարենցի երկրորդ կինն էր: Առաջինը, Արփիկ Տէր-Աստուածատրեանը, մահացել էր տարիներ առաջ: Նրանից երախայ չունէր: Իսկ մարդը տուն–տեղ ունենալու մասին էր մտածում:

Կին՝ ունէր, եւ ահա երախայ էր ունենալու:

Աբովեան փողոցով բարձրացանք դէպի վեր, դէպի ծննդատուն:

— Աշխարհից ոչինչ չեմ ուզում, — յանկարծ խօսեց նա, — մենակ թէ Իզաբելլաս սաղ–սալամաթ ազատուի:

— Իսկ ինչո՞ւ սաղ–սալամաթ պիտի չազատուի, — զարմացած հարցրի ես:

Չարենցը հառաչեց:

— Ջահէլ ես, — տխուր սկսեց, — չգիտես, թէ ի՛նչ ցաւերի հետ է կապուած մայր դառնալը: Արփիկս էլ երախայի ձեռքից գնաց: Աստուած չանի, որ դժբախտութեան ուղտը նորից չոքի դրանս:

Թէկուզ ջահէլ, սիրտ տուի նրան:

— Իզաբելլան առողջ կին է, ընկեր Չարենց, — շուշացրի, — նրա համար ծանր չի լինի երախայ ունենալը:

Դէմքը բացուեց:

— Էդ ճիշդ ես, — խօսքոյն վրայ բերեց, — Իզաբելլաս ամէն ցաւի էլ կը դիմանայ:

Տեղ հասանք: Նրա համար դեռ նորութիւն չկար:

Ամբողջ ծննդատունը ոտքի հանեց՝ պահակից մինչեւ գլխաւոր բժիշկը:

— Էստեղ ման ենք գալիս, — ոչ թէ խնդրեց, այլ հրամայեց, — կնիկս որ ազատուի, իմաց արէք:

Ու սկսեցինք պտտուել ծննդատան շուրջը. աջից՝ ձախ, ձախից՝ աջ: Գնացինք–եկանք, եկանք–գնացինք, Չարենցի աչքը՝ ծննդատան վրայ, ականջը՝ ձայնի: Մի խօսքով, երկունքի ցաւով, հաւանաբար, Իզաբելլան էր տանջւում ներսում, կնոջ մասին մտածելու, հայրանալու ցաւով էլ Չարենցը՝ դրսում: Ես էլ՝ մտքումս բաժանում էի նրա յուզմունքը, սպասելով, թէ ուրախութիւնը երբ պիտի բաժանեմ բարձրաձայն:

Վերջապէս, սպիտակ խալաթաւոր մի կին, երեւալով ծննդատան չէմքում, ձեռքով արեց մեզ:

Չարենցը պոկուեց տեղից:

Ես՝ նրա ետեւից:

— Հը՞, — շնչասպառ, խալաթաւորին հասաւ Չարենցը:

— Աչքներդ լոյս, ընկեր Չարենց, — ասաց խալաթաւորը:

Չարենցը, առանց սպասելու, իրեն ծննդատուն գցեց. դժբախտութեան ուղտը նորից չէր չոքել նրա դրանը: Սակայն խալաթաւոր կինը ուրիշ խօսք էլ ասաց, որ, կարծեմ, Չարենցը չլսեց. աղջիկ էր ունեցել, աղջկայ հայր դարձել:

Երբ ես էլ չէմքից ներս անցայ, պահակը կտրել էր Չարենցի ճանապարհը:

— Ո՞ւր:

Չարենցը շշմեց տարօրինակ հարցից:

— Կնկանս ու երախայիս մօտ, — ձայնեց նա, — ի՞նչպէս թէ՝ ուր:

— Ձեր կնկայ ու երախայի մօտ կը գնաք, ընկեր Չարենց, երբ նրանց տուն կը տանէք, — հանդիստ վրայ բերեց պահակը:

— Ո՞նց թէ:

— Էդպէս, — անվրդով ասաց պահակը, — կողմնակի անձանց մուտքը ծննդատուն՝ արգելւում է:

Չարենցի աչքերը ճակատին թռան:

— Էդ ե՞ս եմ կողմնակի անձը, — գլիմացինի վրայ պրծաւ նա:

— Ծննդատան համար՝ այո՛, — ասածը հաստատեց պահակը:

Չարենցը, թուաց, բոլորին իրենից բացի, կողմնակի անձ համարելով, բանի տեղ չդնելով պահակի խօսքը, փորձեց առաջ գնալ:

Պահակը իր տեղումն էր:

— Էս ինչ է, տէր–տիրական չկա՞յ ձեզ մօտ, — ձայնը բարձրացրեց Չարենցը:

— Որ չլինէր, ինձ էստեղ չէին կանգնեցնի, — ժպտաց պահակը:

Աստիճանների վրայ ներսի աստիճաններին յայտնուեց տարեց եւ վիթխարահասակ բժիշկը:

— Ընկեր Արէշեան, — տեսնելով սրան, Չարենցը մի քանի քայլ առաջ գնաց:

Հէնց այն է՝ պահակը կրկին պիտի փակէր նրա ճանապարհը, երբ բժիշկը ետ պահեց նրան:

— Աղասի, թո՛ղ:

Չարենցը անարգել մօտեցաւ բժշկին:

— Շնորհակալ եմ, ընկեր Արէշեան, — ամուր սեղմելով սրա ձեռքը, յուզուած խօսեց Չարենցը:

Բժիշկը դոհունակութեամբ ժպտաց:

— Ասում էի, չէ՞, որ ամէն ինչ բարեյաջող կ՚անցնի, ընկեր Չարենց, դարձաւ նա:

— Գիտէ՞, թէ ում եմ վստահում կընկանս ու երախայիս կեանքը, — պարտքի տակ չմնաց Չարենցը:

Արէշեանի ժպտանման դէմքը շողաց:

— Կարո՞ղ եմ մերոնց տեսնել, — քիչ քաշուելով, նրան դիմեց Չարենցը:

— Ինչո՞ւ չէ, — շուշացրեց Արէշեանը, — կարող էք եօթ–ութ օրից:

Չարենցը յանկարծակիի եկաւ:

— Էդքան ո՞ւշ:

— Կարգն է այդպէս, սիրելիս, — հանդիստ սկսեց Արէշեանը, — նրանք դեռ մեր հսկողութեան տակ պիտի մնան, նըրանց տեսնողն էլ, առայժմ, մենք պիտի լինենք:

Չարենցն այդ օրը կնոջն ու երախային տեսնելու յոյսը բոլորովին կորցրեց:

— Էդ ի՞նչ սատանի կարգ է, — յուսահատ ասաց նա, — էդքան ես ո՞նց սպասեմ:

Արէշեանի ժպիտը ծիծաղի փոխուեց:

— Կը սպասէք, ինչպէս բոլորն են սպասում, — վրայ բերեց նա, — օրերը տարիներ չեն, շո՛ւտ կ՚անցնեն:

Չարենցը, երեւաց, հաշտուեց դրութեան հետ:

— Ի՛նչ արած, — հարկադրուած ասաց, — գնամ ու սպասեմ:

Բայց տեղից չշարժուեց, հայեացքն էլ մեխած բժշկին. դուցէ ուրիշ բան էլ էր ուզում լսել:

Արէշեանն էլ աչքը չկտրեց նրանից. ինչ իմանաս, մարդը որեւէ հարց կ՚ունենար:

Չարենցը հասկացաւ, որ ինքը պիտի խզէր լռութիւնը.

— Իսկ, ասացէք, ընկեր Արէշեան, — թուքը կուլ տուեց նա, — ինչի՞ հէր եմ դարձել ես:

Արէշեանը զարմացած նայեց չէմքում կանգնած խալաթաւոր կնոջը. աչքալոյսը տուել, կարեւորը թողե՞լ ես:

Ճիշդ էի ենթադրել. Չարենցը խալաթաւորի խօսքի առաջին մասն էր լսել միայն:

Ուզեցի ձայն հանել, բայց խօսքոյն հրաժարուեցի այդ մտքից. Չարենցի սիրտը ներեւի տղայ էր ուզում, իսկ ես... ինչո՞ւ վատամարդ դառնայի:

Բժիշկը ուրիշ. նա պարտաւոր էր յայտնել ճշմարտութիւնը, նա էլ թող յայտնի: Չարենցն իր դժգոհութիւնը հազիւ թէ նրա վրայ թափէր:

Արէշեանի՝ առանց այն էլ խիտ յօնքերն աւելի խտացան. դէմքը մռայլուեց, ինքն էլ՝ ինչպէս մշուշապատ ժայռ:

— Գիտեմ ինչ է ձեր սրտինը, ընկեր Չարենց, — ձայնի մէջ դժգոհութիւն, խօսեց դիմացինից ասես հիասթափուած, խօսեց նա, — բայց խելօք մարդ էք, ասացէք, եթէ աշխարհում միայն տղաներ ծնուեն, էլ մայրեր որտեղի՞ց լինեն:

Այ քեզ բան. Չարենցը ոտից–գլուխ փայլեց:

— Արփի՞կ է, — այն է, հա՛, շնչահեղձ պիտի լինէր:

Արէշեանի յօնքերն իրենց տեղը ընկան, դէմքը բացուեց, մշուշը հեռացաւ ժայռի վրայից:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ,

ԱԶԳ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ,

Ստորեւ կը հրատարակենք երկու գրութիւններ զորս ստացանք վերջերս եւ որոնց տուն տուած է առաւելաբար Կիւնայտըն*ի* տեսակցութեանց շարքը: Լոյս կ՚ընծայենք իբրեւ սրտցաւ Հայու ազատ կարծիքներ: Թէ եղած առաջարկները որքա՞ն տեղին են կամ գործնական, կարելի չէ պատասխանը տալ: Պարզ է որ ամէն ոք կողմնակից է Սփիւռքի կեդրոնական մարմնի մը գոյութեան (մենք շատոնց կը կրկնենք այս յանկերգը) բայց ի՞նչպէս պիտի ստեղծուի նման մարմին մը, ո՞վ պիտի նախաձեռնարկ ըլլայ, ընտրովի՞ թէ նշանակովի պէտք է ըլլայ: Երկու պաշտպանները կամ բազաներուն ալ ո՞վ պիտի ընտրէ կամ ո՞վ պիտի նշանակէ: Ասոնք են դժուար լուծելի հարցերը: Մենք յոռետես չենք, բայց պարզ իրատեսութիւնը արդէն քաջալերիչ չէ: Երբ, ոչ թէ Ֆրանսայի այլ Փարիզի մէջ իսկ, կարելի չեղաւ պարզ կրթական կեդրոնական մարմին մը ստեղծել (այնքան անհրաժեշտ եւ ստիպողական) ի՞նչպէս պիտի կարենանք գլուխ հանել միւսը: *Փանոսէն* ոչ ոք ունի, բայց թերեւս հարցը ծեծուելով, ի վերջոյ լոյս մը ծագի:

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆՈՅ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ

(«Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 9ի խմբագրականի կապակցութեամբ)

ԼԻՈՆ.— «Յառաջ» յաջորդաբար արտատպեց Թուրք լրագրողի մը հարցազրոյցը, Հայերուս չակերտաւոր «բան – բեր»ներու հետ, որոնք կը գտնուին եղեր Միացեալ Նահանգներ: Մեզ որ, մենք երբեք լուր չենք ունեցած, եւ չենք ալ ծանօթացած թէ, որոնք են եղեր մեզի պաշտպան հանդիսացող եւ մեր դատը «պաշտպանող» այս մարդիկը...:

Անձնապէս, ոչ թէ միայն հետաքրքրութեամբ, այլ ընդվզումով հետեւեցայ լրիւ գաղափար մը կազմելու համար սարքուած արուեստական մենամարտի ներքին ծալքերուն:

«Յառաջ» Սեպտ. 9 խմբագրականով արդարօրէն կշտամբած էր, մեր «բան – բեր»ներուն խելապատակէն դուրս եկած կեղծ ու ստաձեւ արտայայտութիւնները «Կիւնայտըն»ի լրագրողին հետ, եւ սակայն վերջաւորութեան ուշագրաւ պարբերութիւն մը կար հետեւեալ իմաստով:

«Ցորչափ մեր սփիւռքը չունենայ մէկ պատասխանատու մարմին, որ ըլլայ իր բանբերը, պիտի ունենայ միշտ նման անպատասխանատու բանբերներու բանակ մը»:

Ճիշդ, մատը վէրքին վրայ...

Այս պարբերութիւնը, ուրեմն, ինծի պատեհութիւն տուաւ արտայայտուելու, ինչպէս ուրիշ առթիւ եղած է:

Արդարեւ, խոստովանինք որ սփիւռքի Հայութեան մէջ, իրաւական եւ իրաւասու պայմանները լրացնող կեդրոնական մարմինը գոյութիւն չունի: Թէեւ ունինք ազգային, կրթական, մշակութային, կրօնական ինքնիր մէջ կազմակերպութիւններ, որոնք չենք լրացներ այն պայմանները, որոնք կը փնտռուին տարիներէ ի վեր:

Այս մեկնակէտէն տարուած, առիթ էի ունեցած արտայայտուիլ «Յառաջ»ի մէջ, Կեդրոնական Մարմնոյ մը գոյութեան անհրաժեշտութեանը, «Ձայն մը հնչեց...» գրութեամբս: Յատկապէս յիշելով, համազգային սպատօնի 60ամեակի տօնակատարութեան առթիւ Պէյրութի մէջ մեր երեք կուսակցութեանց համերաշխական ոգով միասնականութեան ոգին, եւ այդ առընչութեամբ, ըսած էի որ նոյն համախումբը ոչ թէ սահմանուած մնայ 60ամեակ մը կատարելու շրջագիծին մէջ, — թէկուզ ըլլար համազգայութային նժարով — այլեւ հետզհետէ ստանար լայն ծաւալ, հետզհետէ դառնար Կեդրոնական Վերին Մարմինը, յաւելեալ ուժերով: Պատգամաւորական վերին ժողովի ճամբով: Իբրեւ կեդրոնատեղի Պէյրութ — այն ժամանակ նախընտրելի վայրն էր, իսկ այժմ խնդրական է: Իսկ մասնակա-

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

...քարութեան պարագաները յիշած էի, հա–մաձայնութային պատկառանքով հասստա–ւել իւրաքանչիւր երկիրի համեմատական ...տիով ազգային տուրքի մնայուն աղ–բիւրներ, ի նպաստ Կեդր. Մարմնոյ գո–յութեան:

Այժմէական հարց շօշափող վերյիշում մը:

Այս ուղղութեամբ լոյս տեսած գրու–թիւնները, եթէ հաւաքելու փորձ մը ը–նենք, կ'ունենանք հաստափոր հատոր մը, ...ր պարզ արտայայտիչ երեւոյթներ են միայն, որոնք բան չեն փոխեր տխուր ի–րականութենէն, եթէ ձեռք չառնուին, գի–տակցութեան ճամբով, յոյսի եւ հաւատ–քի ուժով, համատարած չարժմամբ գործ–նական միջոցառումներ, մինչ կը մնայ ...յն խառնաշփոթ կացութիւնը, անիշ–խանական դրութեամբ:

Փորձենք վերլուծել նման դրութեան ...ը հետեւանքները: Առնելով «Կինայ–ալըն»ի Թղթակիցին երեւութապէս ան–կեղծական հարցազրոյցը, մեր հայ «բան–բերներու» հետ, որ ուրիշ բան չի նշա–նակեր, եթէ ոչ Թուրք քաղաքական հե–տապնդներին նախագծի պատրաստու–թիւն:

«Կինայալըն»ի Թղթակիցը, յատկապէս ...լխաւորութեամբ է եկած, թէկուզ ան ըլ–լայ անհատական, նոյնիսկ անպաշտօն ձեռնարկ, տեսակէտներ, գաղափարներ, ...ակումներ հաւաքելու, իբրեւ բովանդակ ...յութեան տեսակէտ, որոնք կրնան ի ...արկին օգտագործել, եթէ օր մը միջազ–գային սեղանի վրայ հարց դառնայ հայ–կական խնդիրը, եւ կրնայ ըսուիլ թէ Հայերը ոչ մէկ պահանջ ունին, եւ այս–պէսով ջուրը ձգելու պիտի ծառայէ:

Նասերու կարգին յիշենք մի քանի նը–մոյշներ, որոնք ցայտուն կերպով ի յայտ ...ւցան նենգամիտօրէն կորզուած վար–ձուած պատասխանները մեր հայ «բան–բերներու» կողմէ: Իբրեւ թէ հայկական ...րեք կուսակցութիւնները միացած են եւ համաձայն են եղած մեզի անծանօթ երեք ...արցերու շուրջ բացի հողային պահան–ջէ: Ուրիշ տեղ մը հող չենք ուզեր այլ ...ուրհրդանշական հատուցում մը միայն: Աւելի անդին, Ամերիկայի շահը կը պա–հանջէ եղեր, հին Հայաստանի հողամա–սին վրայ հիմնուի անկախ Հայաստանը, եւ այդ պարագային ներկայ Հայաստանը ...որհ. Միութենէն կը զատուի եղեր ու կը միանայ նորագաղ Հայաստանի, որ–պէսզի դառնայ Թուրքերուն համար կըլ–լելու պատրաստ պատառ մը, իրագոր–ծելու համար Թուրանական հեռաւոր ծը–րագիրը: Նախ տեսնենք թէ Ամերիկա պիտի ուզէ՞ իր սիրուհի Թուրքիոյ սիրտը կոտրել: Եւ թէ ի հարկին պաշտպան կը հանդիսանա՞յ: Ուրիշ է մեր տեսակէտը:

Ի՞նչ անհեռատես քաղաքական յիմար ժառանգ, խակ դիւանագիտական գլուխ գործոց խակութիւն:

Միջանկեալ ըսենք որ, ներկայ Հայաս–տանը, այսօր զօրաւոր եւ ապահով դիրք ունի Խորհ. Միութեան մէջ, եւ ոչ մէկ ...ատճառ անկէ զատուելու ոչ մօտակայ եւ ...չ նոյնիսկ հեռաւոր նպատակ կը սնու–ցանէ, որովհետեւ գտած է ինքնագոյու–թեան ուղիղ ճամբան, վերելքի գծով:

Ուրեմն, նման չարաղէտ դէպքերու ա–ռաջքն առնելու համար, ի՞նչ է հարկա–ւոր: Ինչպէս կը յիշուի, կազմել սփիւռ–քի Հայութիւնը ներկայացնող իրաւասու եւ պատասխանատու Կեդրոնական Մար–մին մը, համագաղութային ընդհանուր ժողովէ ծնած:

Բայց թէ ի՞նչպէս կազմել: Ահա մեծ հարցականը...

Թերեւս ոմանց համար անհնար թուի, եւ աւելորդ նկատուի այդ ուղղութեամբ ...փնտռանք տանիլ:

Եթէ թերթատենք Հայոց պատմութեան էջերը, մենք կը հանդիպինք, ազգային եւ քաղաքական ամենէն դժնէկ պարա–գաներու տակ իսկ, Հայը զէնքը ձեռին ...նտուած է ամեհի ուժերու դիմաց, իջած է ռազմադաշտ, նետուած է լեռնաշխար–հի քարքարոտ ապառաժներու գիրկը, եւ ...յս յաւերժական գոյութեան ի խնդիր:

Առնենք Աւարայրի անհաւասար կռիւնե–րէն մինչեւ Սարդարապատ: Առնենք մեր ժամանակակից դրուագներէն, Զօր. Ան–դրանիկի եւ հերոս ընկերներու անձնուէ–րաց զոհաբերութեան ոգին:

Այսօր պարագայական բերմամբ նոյնը չէ սակայն, ոչ կռուի դաշտ նետուիլ է հարկաւոր եւ ոչ ալ զէնքի ուժի դիմել, այլ հրամայական պահանջ է միայն, մի–ասնական ուժով համագործակցութեան ե–ղանակ մը որդեգրել, գտնելու համար այժմէական հարց դարձած կազմակերպ–չական գիծը:

Ահա դրական եւ ուղիղ միջոցառում–ներ, եւ ինծ կը թուի թէ անհնար բան մը չէ անոնց իրականացումը:

Առաջին եւ հիմնական պայման է ըլլալ աչալուրջ, ունենալ համերաշխութեան ո–գի, հրաժարիլ միակողմանի ընդմիշտ իրարատեաց հեղինակն հոգեբանութենէն, եւ ամենէն կարեւորը՝ հարցի նկատմամբ ունենալ հաստատ հաւատք եւ գերմարդկան ուժ, կատարին հասնելու հեռապատկե–րով:

Ահա այս հիմունքներու վրայ յենուած, համեստաբար կ'առաջարկեմ կազմել սրտա–ցաւ ազգայիններէ բաղկացած հետապնդ–դող յանձնախումբ մը, որ ի վիճակի ըլ–լայ կատարել նախնական աշխատանքնե–րը, այլ խօսքով՝ պատրաստել Կեդրո–նական Մարմնոյ կազմութեան վերաբեր–եալ հարց – պատասխան ցուցակագրու–թիւն մը, ուղարկել բոլոր անոնց, որոնք իրենց հեղինակութեամբ կրնան տեսա–կէտներ պարզելով թելադրանքներ ընել ու տրամադրութիւն յայտնել նաեւ այս գործին յաջողութեան համար: Բոլոր տե–ղեկագրերը (հրատարակելի) կուտայ լի–նել կամ չլինելու համայնապատկերը հա–մագաղութային չափանիշով:

Կամ այն է որ, Սփիւռքի Հայը իր այս վիճակին մէջ կանխահասօրէն հալի ու անհետի, եւ կամ այն է որ, բարոյական ֆիզիքական շարժում առաջ բերել, ժա–մանակին հետ, առնել անհրաժեշտ պայ–մանները, ի խնդիր յաւերժական գոյու–թեան:

Չէ՞ որ աղէտի մը պահուն, կը հասնի նիւթական – բարոյական օժանդակու–թեամբ, որպէսզի փրկուին աղէտեալները, մինթէ համազգային իմաստով այս անտէր վիճակը թշուառութիւն չի՞ նկատուիր, եւ օգնութեան չի՞ կարօտիր:

Սփիւռքի Հայութիւնը որեւէ կերպով իր խորհրդակցութեան առարկան պիտի չդարձնէ՞:

Նախընտրութիւնը կը մնայ իր գիտակ–ցութեան վրայ:

Որպէս դրական միջոցառում, կը հա–մարձակիմ ըլլալ ձեռնարկին առաջիննե–րէն համեստ մէկը, — հետեւիլ ոչ թէ անհատին, այլ նուիրական նպատակին — եւ այս առիթով կոչ ընել բոլոր այն ե–րիտասարդ ուժերու, որոնք անխախտ հա–ւատքով փարած են իրենց պատկանած ցեղին, հրապարակ գալով կազմել նախա–պատրաստական աշխատանքներուն մղում տուող ուժը:

Կրնանք իրենց թեկնածութիւնը յայտ–նել թերթերով, իսկ մնացեալի մասին կարելի է դասաւորել յարաբերական գծով: Եւ ո՞վ պիտի չուզէ, այս պահուս նախանձախնդիր չըլլալ վեհ գաղափարի մը նուիրական ճամբուն վրայ իր բարո–յական – Ֆիզիքական պարտականութիւնը կատարել:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԼՈՍԵԱՆ

×

ՓԱՐԻԶ

Վերջերս «Յառաջ»ի յաջորդական թի–ւերուն մէջ կարդալով Թուրք օրաթերթ «Կինայալըն»ի Թղթակցութիւնը «այսպէս ասած» պատասխանատու հայ անձնաւո–րութիւններու հետ, կը թուի, հոգ չէ թէ երկրորդական դետնի վրայ, ըլլալ նորու–թիւն մը հայ եւ Թուրք յարաբերութիւն–ներուն մէջ, եւ իր համարձակութեամբ կը ներկայացնէ կարեւոր անկիւնադարձ մը, որոշ դասակարգի Թուրքերու մտայ–նութեան մէջ:

Նկատի առնելով այս պարագան եւ մա–նաւանդ ի տես մինչեւ օրս հայ «ղեկա–վարներու» անճարակութիւնը, անհրա–ժեշտ կը նկատենք «ի պէտս պարզացե–լոց» մենք ալ մեր կողմէ, Թուրքերու այս նոր մտայնութեան, պատասխանել իրա–տես եւ նոր մտայնութեամբ: Պարզ է որ այստեղ մենք միայն մեր անձը կը ներ–կայացնենք եւ որեւէ յաւակնութիւն չու–նինք ճշմարտութիւնը գտած ըլլալու բայց կը հաւատանք որ « մի բան անել » կարելի է Եղեռնէն մերկ վիճակի մէջ ճողոպրած Հայերու, հոգ չէ թէ յապաղած բայց օրինաւոր իրաւունքներուն վերաբեր–մամբ:

Այստեղ կամովին մէկ կողմ կը թողունք մեր պատմական հողային պահանջները, խօսելու համար միմիայն այսհարցին վը–րայ՝ այսինքն, դարերու աշխատանքով ապահովուած, մեր պապենական ստաց–ուածքներու կողոպուտը, Թուրք Պետու–թեան կողմէ: Սերունդներ անցան 1915ի ցեղասպանութենէն ասդին, Թուրք պա–տասխանատուները, հողին մէջ գացին միանալու իրենց միլիոնաւոր զոհերուն, արեան գինը ապրանք մը չէ որ կարելի ըլլայ հաշուել, միայն ժամանակն ու պատմութիւնն է որ իրենց վճիռը պիտի դրոշմեն այդ հրէշային դէպքերուն վը–րայ:

Ներկայ պարագային յետաձգելով մեր պատմական պահանջները, որ արդէն մեր գաղթահայերուս կարելիութենէն դուրս կը մնան, քանի անոնց իրագործումը եթէ ոչ Պետութենէ Պետութիւն, գոնէ միջազ–գային բանակցութեանց կը կարօտին, մեր կողմէ կը դիւրացնենք Թուրք Պետութեան հետ հաւանական մօտեցում մը ստեղծե–լով անհրաժեշտ պայմաններ, որպէսզի սեղանի մը շուրջ հաւաքուին Թուրք եւ հայ լիազօր պատգամաւորները:

Ահա այստեղ է որ կը տեսնենք չգոյու–թիւնը հայ լիազօր պատգամաւորներու, եւ եթէ վաղը Սուրբ Հոգիի ազդեցու–թեան տակ, Թուրքերը մեզի բանակցու–թեան առաջարկութիւն մը բերեն, պիտի գտնուինք անկարելիութեան մը առջեւ:

Ուրեմն անհրաժեշտ եւ անյետաձգելի պայման է որ սփիւռքի Հայութիւնը վե՛ր–ջապէս ստեղծէ իր Ազգային Խորհուրդը: Դժուար հարց... տրուած ըլլալով մեր հայ բազմազլուխ գաղութները, ուր կու–սակցութիւններ, մշակութայիններ, հայ–րենակցականներ, բարեգործականներ կը վխտան, սա Հայութեան անբուժելի ախ–տաբանական երեւոյթն է: Սակայն տը–րուած ըլլալով որ այս հարցը անխտիր բո–լոր Հայերուն համար համազգային պա–հանջ մը կը ներկայացնէ՝ դուրս կը մնայ կուսակցական կամ տեսաբանական դիր–քաւորումներէ, գոնէ մենք այդպէս կը խորհինք, ուրեմն կարելի կը դառնայ նոյնիսկ Հայերուս համար բոլոր այս կազմակերպութիւնները համախմբելով ստեղծել մեր այս երանելի Ազգային Խոր–հուրդը:

Անշուշտ, այստեղ կուսակցութիւններու դերը կ'ըլլայ առաջնակարգ. անոնք ու–նին անհրաժեշտ տուեալները, բոլոր մանր մունր միութիւններն ու անկուսակ–ցական անհատները համախմբելով, կազ–մակերպելու այս ընտրութիւնները: Բոլոր հոսանքները ներկայացնող ընտրելիներու կազմութիւնը, եթէ որոշուի առանց յե–տին միտքերու նկատի առնելով միմիայն անոնց կարողութիւնն ու երիտասարդա–կան տենամիզմը, կարելի է բարեխղճանա–կան պայքարներէ դուրս մնալով, շատ բնական կերպով, ներկայացնել ամբողջ գաղութահայութիւնը:

Խորհրդականներու թիւը կ'որոշուի ըստ գաղութներու թուական համեմա–տութեան որքան կարելի է նուազագոյն թիւով: Ուրեմն անգամ մը որ այս Ազգ. Խորհուրդը ընտրուի դառնալով սփիւռքի բարձրագոյն մարմինը, կը մնայ խորհըր–դականներուն ընտրել իրենց Բիւրոն, որ իր գործադիր մարմնի հանգամանքով կը նշանակէ « այսպէս ասած » գաղութա–հայերու կառավարութիւնը: Լիազօրուած Ազգ. Խորհուրդի կողմէ, գործադիր մարմնի անդամներն են որ պիտի վարեն սփիւռքի Հայութիւնը հետաքրքրող ամէն տեսակի հարցեր, մնալով անոր հակա–կշռին տակ որ կրնայ ամէն պարագայի տակ մեծամասնութեան կամքով պահան–ջել հրաժարականը այս կամ այն անդա–մին որ Խորհուրդի տեսակէտները պաշտ–պանելէ կը շեղի:

Աւելորդ չենք սեպեր կրկնելու որ պատասխանատու վարիչները պէտք է ըլ–լան կանխապէս պատրաստուած, դիւա–նագիտական բարքերուն տեղեակ, եւ քա–ղաքականութեան մէջ թրծուած ծեր աղ–ուէսներու, դլուխ բռնելու կարող ան–հատներ. նոյնպէս տրուած ըլլալով մեր Հայութեան մէջ համբաւաւոր դիւանա–գէտներու պակասը Ազգային Խորհուրդը պիտի վարձէ միջազգային համբաւի տէր քաղաքական մարդոց ծառայութիւնը: Շարունակական գործունէութիւն ակնկա–լելու համար անհրաժեշտ է որ գործա–դիր մարմնի անդամները ստանան կանո–նաւոր վարձատրութիւն. այստեղ հարց կը ծագի ամէն բանի ջիղը եղող նիւթա–կան միջոցներուն մասին, կը խորհինք որ Ազգ. Խորհուրդը պէտք է քուէարկէ պար–տաւորիչ կերպով վճարելի տուրք մը, գանձելի որոշ եկամուտի տէր բոլոր հայ–րենակիցներէն, այս տուրքին փոխարէն Խորհուրդը հրապարակ կը հանէ տեսակ մը պօն տը թրեզորներ, որոնք կը տրուին, վճարուած տուրքին իբր փոխարժէք: Այս մուրհակները գանձելի կը դառնան երբ Ազգ. Խորհուրդը կը սկսի Թրքական հատուցումները գանձել:

Զինուած օրինական բոլոր առաւելու–թիւններով, ետին ունենալով սփիւռքի Հայութեան միահաւան առաքելութիւնը, Ազգային Խորհուրդը հետեւողական պըն–դումներով եւ քաղաքական ելեւէջներու հետեւանքով, կրնայ ստիպել Թուրք կա–ռավարութիւնը նստելու բանակցութեան սեղանի մը շուրջ: Շատ լաւ գիտենք որ Թուրքը Գերմանացին չէ եւ այս նպատա–կին իրագործումը դիւրին խնդիր չէ, բայց կայ եւ կը մնայ Ազգային Խորհուր–դին գործել այդ ուղղութեամբ, այսինքն դիմել դիւանագիտական բոլոր միջոցնե–րուն, ստեղծել եւ օգտագործել միջազ–գային նպաստաւոր հանրային կարծիք, մանաւանդ վարձել « Հայասիրութիւն »ը միջազգային կշիռ ներկայացնող պետա–կան անձնաւորութիւններու եւ մասնաւո–րապէս փնտռել դաշնակցութիւնը յոյն ժողովուրդին եւ Պետութեան, որ գարերէ ի վեր նոյնանման խնդիրներ ունի Թուր–քերուն հետ:

Վերջապէս կը խորհինք որ Փարիզը, Մերձաւոր Արեւելքի եւ Միացեալ Նա–հանգներու միջեւ գտնուելուն, Ազգային Խորհուրդի կեդրոնը կարելի է ընտրել, պայմանաւ որ Նիւ Եորք ըլլայ գործա–դիր մարմնի կեդրոնը:

Վերջացնելու համար յիշենք հրեայ ղե–կավար Նահում Կոլտմանը, որ լիազօր–ուած սփիւռքի Հրեաներու միայն մէկ Խորհուրդին կողմէ (Հրեաները ունին բազմաթիւ լիազօր մարմիններ եւ միշտ երկու արդուկ կրակին վրայ, անոնց օ–րինակը մեզի շատ օգտակար կրնայ ըլլալ) հակառակ Իսրայէլի ընդդիմու–թեան, որ արեան գին պահանջելը նուաս–տացուցիչ կը գտնէր, օգտագործելով հրէասէրներու անգնահատելի օգնութիւնը կարողացաւ բանակցութեան մտնել Գեր–մաններու հետ, երբ դեռ իրենց երկիրը քարուքանդ վիճակի մէջ կը գտնուէր, եւ երբ կը յուսար 7էն 10 միլիառ մարք ստա–նալ, աննկուն հետեւողականութեամբ յաջողեցաւ 70 միլիառ ստանալ Իսրայէլի անունով, այս ձեւով իր երկիրը վերա–կանգնեցաւ գրեթէ ամբողջութեամբ, իր դահիճներու դրամով: Ինչպէս Հրեանե–րու պարագային մեր երկիրն ալ իր դա–հիճներու ժառանգորդներն են, որ պէտք է վերաշինեն, իբր պատասխանատու ի–րենց հայրերու ոճիրին:

Կրնանք երազել... մեր դիմացինը Թուրք է, դժուար բան, բայց այս ալ պատճառ մը աւելի, որ Հայութիւնը ան–յապաղ գործի լծուի, որպէսզի աշխարհ անժխտելի կերպով գիտնայ թէ ի սփիւռս աշխարհի Հայութեան անունով հաւա–քականութիւն մը գոյութիւն ունի, որ իր ազգութիւն ըլլալու նուիրական պահան–ջը կը դնէ մարդկութեան երեսին:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Պ. Ֆարօ Նորոյեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Նորոյեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պօղոս Վարդապետեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ ՆՈՐՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 8ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Հոկտ. 11ին Լա Սիոթա:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Գալֆայեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Գալֆայեան, Տէր եւ Տիկ. Ռոստոմ Գալֆայեան, Տէր եւ Տիկ. Վարուժան Գալֆայեան, Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Մալճեան եւ ամբողջ ընտանիքը կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ խնամիին՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Սեպտ. 29ին 74 տարեկանին:

Ընտանիքը կը խնդրէ բարեկամներէն որ ներողամիտ ըլլան եթէ չկրցան ատենին հաղորդել մահը եւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Կուսինա Մելքոնեան եւ Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Մարգարեան 100ական Փր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին, փոխան ծաղկեպսակի Պր. Թադէոս Ղազարոսեանի մահուան տխուր առթիւ:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆԻ

ժողովրդական երգերուն

Audition de Chants Populaires de la région de Daron

Հաւաքուած եւ երգուած

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

կողմէ

Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին

Salle Debussy (Pleyel)

252 Rue du Fbg. St-Honoré

Métro Ternes

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Պատուոյ նախագահութեամբ

ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ,

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Présentation

JEAN-MARIE ROBAIN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Գ. Շինիկճեան - Փափազեան 100 Փր. կը նուիրէ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ հայերէնի դասընթացքը կը վերսկսի Հոկտ. 12, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10էն 12 եւ 14էն 16, 17 Ռիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան մէջ:

Այն աշակերտները որոնք ամբողջ օրը կը մնան, կարելի է ապահովել իրենց կէսօրուան ճաշը:

×

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութեան Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները վերսկսած ըլլալով, կրթական յանձնախումբը կոչ կ'ընէ շրջանի բոլոր հայ ծնողքներուն որ իրենց զաւակները, Թոռները Չորեքշաբթի առաւօտները ուղարկեն եկեղեցւոյ սրահը ժամը 9ին, նորեր արձանագրել տալու համար ամէն Կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյ Խորհրդարանը: Դասաւանդութիւնները կը կատարէ Վաչէ Ծ. վրդ. Իգնատիոսեան:

ACADEMIE DE DANSES

Edouard BOLIKIAN

2, Impasse Latil
13008 MARSEILLE

- CLASSIQUE
- CARACTERE (Arménien, Russe, Ukrainien)
- CLAQUETTE (Adultes, enfants)
- JAZZ
- PIANO
- GUITARE
- SOLFEGE

par Professeur du Conservatoire de Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

Animation sur l'Arménie

Du 14 au 22 Octobre, l'Arménie, organisée par la Maison des Jeunes de la Culture, Maison pour tous d'Orgemont, Rue de la Tête Saint Médard, 93800 EPINAY-sur-SEINE, tél. 822-41-40

VENDREDI 14 OCTOBRE : Présentation de l'histoire de l'Arménie avec projection de diapositives. Débat. (Entré gratuite) à 21 heures.

SAMEDI 15 OCTOBRE à 21 h. : Concert « Folk Electrique » avec le groupe ZARTONG. (Entrée 10 Frs).

VENDREDI 21 OCTOBRE à 21 h. : Cinéma. « Les chevaux de feu » de Serge PARADJANOV. (Entrée 5 et 7 F.)

SAMEDI 22 OCTOBRE à 21 h. : Grande Soirée Arménienne, danses folkloriques et chansons, avec la troupe NAIRI et les chanteurs HAROUT et VIGUEN. (Entrée 15 Fr.).

Durant toute cette période se tiendra une exposition sur l'Arménie à la MJC.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ 14, ժամը 20ին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր Սեւակ սրահը: Հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 15 ժամը 16ին, կարեւոր օրակարգ:

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ ԵՒ Ս. ԳՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայց Առաքելական եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան:

Երկուշաբթի, Հոկտ. 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին Լիոնի Լա Սիկալ սրահին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ:

Օրուան տօնին մասին կը խօսի

ՓՐՈՖ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Ժընեւի համալսարանէն, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինը համերգ մըն է, բաղկացած հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերէ: Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

երգչախումբը

Ցայտագիր՝ Եկմալեանէ, Կոմիտասէ, Թ. Ալթունեանէ, Ա. Սաթեանէ:

Sous l'Egide de l'Association des ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS

Sous le Haut Patronage de

Monsieur ALAIN POHER
Président du Sénat

et sous la Présidence du

Maréchal H. BAGHRAMIAN

GRAND DINER suivi d'un **BAL**

(jusqu'à l'aube)

15 Octobre
Salons de l'Hôtel Intercontinental
3, Rue Castiglione, PARIS 1er
Diner à 20 heures précises

ORCHESTRE SEVAN — *ATTRACTIONS*

Renseignements et réservations :

M. N. Fringhian. 60 rue La Boétie — 225.38.11
U.G.A.B., 118, rue de Courcelles — 924.86.71
M. K. Bakerdjian, 35, rue de Trévise — 770.07.25
M. N. Yeramian, 94, rue de Cléry — 233.62.06
M. Kehyayan, 124, Ave. Henri-Barbusse, Clamart — 642.73.10

ENTREE 50 F. APRES 22 HEURES

A L'OCCASION DE SON PREMIER ANNIVERSAIRE

Le Nor Seround de Saint-Chamond

organise

un GRAND BAL

animé par l'orchestre SAYAT-NOVA le Samedi 15 Octobre de 21 h. à l'aube à la salle des Fêtes de Saint-Chamond

Ambiance et buffet arméniens assurés

ՀԱՄԵՐԳ

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԵԼԻ ՄԷՋ

Աղքատախնամի վարչութիւնը եւ Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան տան տնօրէնութիւնը կը հրաւիրեն Հարաւային Ֆրանսայի հայ հասարակութիւնը՝

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

երգչախումբի համերգին, Շաբաթ Հոկտեմբեր 15 ժամը 21ին Սէն Ռաֆայէլ

Salle des Fêtes — Rue Jules Ferry

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՊՕՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Տիկ. Արշալոյս Նաւարեան, բարեպաշտուհի մը, Պ. Հայկազ Կիւրճեան, Պր. Թաքթաքեան եւ զաւակները, Զարմայր Ալիքսանեան ընտանիք, Տիկ. Սաթենիկ Հայրապետեան, Հայկուհի Թերզիպաշեան, Յարութիւնեան ընտանիք, Ասատուր Ծինտեան, Տիկ. Սիրանոյշ Կարապետեան, Պարոնեան ընտանիք, Տիկ. Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկ. Դանիէլ Հրատեան, Տիկ. Գազէզեան, Տէր եւ Տիկ. Սօլաքեան, Մեսրոպ Գասպասեան, Պետրոս Վանոյեան, Տիկ. Արմենուհի Քէնտիրեան, Տէր եւ Տիկ. Անտրէանի, Համբարձում Սահակեան, Պր. Գեղէնեան, Պր. Աբրահամեան, Պր. Հէրոյեան, Տիկ Լուսինէ Փարաւոնեան, Պր. Կուրտիկեան, Պր. Գիւրաճեան, Տէր եւ Տիկ. Աւետիս Փափազեան, Պետիկեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Արամ Աւագեան, Տէր եւ Տիկ. Անդրանիկ Յովհաննէսեան, Պ. Յ. Թաշճեան 50ական:

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi — Retour Jeudi

30 Decembre — 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erevan première classe. Pension complète. Visites d'Erevan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — 87 la Canebière 13001 MARSEILLE — tél. (91) 50 89 12

VOYAGES WASTEELS — Org. Lic. 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
12
MERCREDI
12 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.964
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.964

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԺԸՆԵՒ ԶԵՐԹԱՐ ԱՌԱՆՑ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԻ

— o —

Ազգամիջովին առջեւ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը չէնշեց թէ կ'ուզէ լաւատես մնալ բայց եւ այնպէս շատ վճռական էր երբ կը թուէր իր երկրին պայմանները Ժընեւ երթալու համար: Մոշէ Տայեան կը շեշտէ. «242 թիւ այն բանաձեւը, որ իրաւական հիմը կը կազմէ Ժընեւի ժողովին, շեշտը կը դնէ այն համաձայնութեան վրայ որուն պէտք է յանգին կողմերը բոլոր «Պետութիւնները» ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ ՊԱԿին, կազմակերպութեան մը որ ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ Իսրայէլի քանդումը»: Այս ձեւով պարզ յստակ է որ Իսրայէլ պաղեստինցիներ այդ ժողովին: Տայեան կ'աւելցնէ. – «Պաղեստինեան Պետութիւն մը Յորդանանի (գետին) արեւմուտքը անընդունելի է երկու պատճառներու համար՝ պարիր: Եւ կամրջագլուխ մըն է Իսրայէլի քանդումին համար»:

Իսրայելացին կը նախընտրէ խշխանութիւնը բաժնել քան հողը: Երկու համայնքները կրնան գոյակցիլ ինչպէս կ'ընեն Երուսաղէմ տասը տարիէ ի վեր:

Ի՞նչ կ'ուզէ Իսրայէլ իրբեւ նուազագոյն — Սահմաններու ապահովութիւն, նաւարկութեան ազատութիւն, ջուրի իր պարենաւորման երաշխաւորութիւն, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Յորդանան գետի աղբիւրներուն: Իսկ ի՞նչ կրնայ տալ առաւելագոյն՝ Եգիպտոսի վերադարձնել Սինայի ամբողջութիւնը, եւ Սուրիոյ՝ Կոլանի առաւելագոյն մասը: Պատրաստ է նաեւ վիճելու Երուսաղէմի կանոնադրին մասին:

Ամէն պարագայի մէջ դեռ վաղը չէ որ Ժընեւի ժողովը կրնայ գումարուիլ, մնաց որ եթէ նոյնիսկ գումարուի շատ յստակ չէ ինչի՞ պիտի ծառայէ:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼԸ՝ ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼԻ

Յաճախ չէ որ Նոպէլի մրցանակը, մանաւանդ խաղաղութեան, արդար եւ տրամաբանական ձեւով կը բաշխուի: Դեռ ամէնուն միտքն է որ Քիսինկէրի տրուեցաւ եւ անկէ ետք ոչ ոք կրնար պատրանքներ ունենալ: Բայց ահաւասիկ անակնկալ մը եւ ընտրութիւն մը որ միաձայնութիւն կը ստեղծէ: Արդարեւ, Օսլոյի մէջ է որ հռչակուեցաւ որոշումը՝ Նոպէլի խաղաղութեան 1977ի մրցանակը կը տրուէր Էմնըսթի Ինթերնէշընըլի, որ խաղաղապաշտ այն միջազգային կազմակերպութիւնն է որ տեւ եւ գիշեր կը զբաղի մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեամբ եւ քաղաքական բանտարկեալներով Զիլլէն Խորհ. Միութիւն: Ծնած է 1961ին, Էմնըսթի Ինթերնէշընըլի հիմնադիր անգլիացի փաստաբանը չէր մտածեր թէ ի՛նչ ծաւալ պիտի առնէ շարժումը: Կը ձգտէր նախ միայն ինքնաբխակցութեան հրաւիրել համաշխարհային հանրային կարծիքը ի տես մարդոց դէմ կրկնուած տարրական իրաւունքներու բռնաբարման, առանց ցեղի, կրօնքի կամ քաղաքական վարչակարգի խտրութեան: Կոչը անմիջապէս արձագանգ կը գտնէր եւ այսօր միութիւնը հսկայ կազմակերպութիւն մըն է, որ ունի 80 մշտական սպասարկու, առաքելութիւններ ղրկուած աշխարհի ամէն կողմը, ազգ. ճիւղ 33 երկիրներու մէջ, 1870 կամաւորական խումբ շուրջ 100 հազար անդամ եւ 35 միլիոն տոլարի պիւտճէ: Միութեան առաջին կանոնն է անկողմնակալութիւնը, ինչ որ կ'արգիլէ իրեն որեւէ նպաստ ստանալ որեւէ կառավարութենէ կամ քաղաքական կուսակցութենէ: Կը բանի իր միջոցներով, անդամավճար եւ հանգանակութիւն:

Խաղաղութեան մրցանակ չէր տրուած 76ին, ան ալ տրուեցաւ այս առթիւ եւ անոր ալ արժանացան երկու իրլանտացի կիներ, որոնք պարագլուխներն են Հիւսիսային Իրլանտայի խաղաղութեան շարժումին:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՔԵՆԹԸՐՊՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Քենթըրպրիի արքեպիսկոպոսը՝ Տոնալտ Գոկան, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հրաւէրով Էջմիածին գացած էր, այցելած է Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ մը զետեղած: Յուշարձանին առջեւ երկու հոգեւոր պետերու մասնակցութեամբ արարողութիւն մը կատարուած է, որու ընթացքին Քենթըրպրիի արքեպիսկոպոսն ու Վազգէն Ա. Կաթողիկոս մաղթած են որ 1915ի հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային հանրային կարծիքին մէջ համապատասխան արձագանգ գտնէ: Հրապարակուած միացեալ զեկոյցին (*) մէջ ընդգծուած է, որ «երկու եկեղեցիներու միջեւ յարաբերութիւնները կրնան զարգանալ նաեւ անոնց ներկայացուցիչներու պարբերական հանդիպումներով՝ աստուածաբանական հարցերու շուրջ խօսելու համար: Գործակցութիւնը կրնայ զարգանալ նաեւ աւելի լայն ձեւով Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի և եւրոպական եկեղեցիներու Համաժողովի էքիւմէնիք մարմիններէն ներս, որոնց գործօն անդամներն են երկու Եկեղեցիները: Երկու Եկեղեցիներու պետերը կոչ կ'ուղղեն աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն, որ մարդկութիւնը ազատագրուի աղքատութեան, անգրագիտութեան, անարդարութեան, ցեղասպանութեան եւ պատերազմի պատուհասներէն, որ խաղաղութիւն եւ բարի կամեցողութիւն տիրեն ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն միջեւ»: Քենթըրպրիի արքեպիսկոպոսն ու իր հետեւորդները մեծ հետաքրքրութեամբ դիտած են Երեւանի Մատենադարանի գանձերը, ճարտարապետական կառոյցները: Վազգէն Ա. ի պատիւ հիւրերու ճաշ մը տուած է, որու ընթացքին ողջոյնի խօսք արտասանած են Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան եւ Հայաստանի կառավարութեան առընթեր հայ եկեղեցւոյ գործերու Խորհուրդի փոխ – նախագահ Անդրանիկ Հասրաթեան: Անկլիքան Եկեղեցւոյ պետը իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ նշած է. «Ս. Էջմիածին կատարած մեր այցելութիւնը կարելիութիւն ընծայեց աւելի լաւ ճանչնալու զիրար, ինչ որ կարեւոր է Անկլիքան եւ Հայ Եկեղեցիներու կապերու ամրապնդման համար»:

(*) «ՅԱՌԱՋ» — Հաղորդակցական յայտարարութիւնը պիտի տանք առանձին:

×

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՔԵՆԹԸՐՊՐԻԻ ԱՐՔ.Ը ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ հանդիսաւոր պատարագ մը մատուցուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի գահակալութեան 22րդ տարեդարձին առթիւ: Պատարագի ընթացքին խօսք առած է Քենթըրպրիի արքեպիսկոպոսը՝ Տոնալտ Գոկան եւ ողջունած՝ Վազգէն Ա.ը, մաղթելով անոր արդիւնաւէտ գործունէութիւն եւ բարօրութիւն Հայ Եկեղեցիին:

Էջմիածնի վեհարանին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որու ընթացքին Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, Քենթըրպրիի արքեպիսկոպոսի ուղղած ողջոյնի իր խօսքին մէջ, անդրադառնալէ ետք Հայ եւ Անկլիքան Եկեղեցիներու փոխյարաբերութիւններու պատմութեան, ըսած է. «Հայ ժողովուրդը չի կրնար մոռնալ իր ողբերգական անցեալը, չի կրնար մոռնալ իր նահատակները, չի կրնար մոռնալ օսմանեան կայսրութեան 1915ին կազմակերպած ցեղասպանութիւնը, որուն զոհ գացին մօտ երկու միլիոն Հայեր, կիներ ու երախաներ: Մեր օրերուն մանաւանդ, սփիւռքի տարածքին վրայ ապրող Հայերը, Միջին Արեւելքէն մինչեւ Ամերիկա, հետզհետէ աւելցող յուզումով միաժամանակ հանդէս կուգան արդար պահանջով, որպէսզի միջազգային ատեաններու առջեւ դատապարտուին մեր դարու բոլոր ցեղասպանութիւնները եւ ազգերու դէմ գործուած ոճիրները, որոնց կարգին նաեւ 1915ի հայկ. ցեղասպանութիւնը: Մեր քրիստոնէական խիղճը եւ մեր հայրապետական պարտքի գիտակցութիւնը կը թելադրեն մեզ մեր ձայնը միացնել մեր հաւատացեալներու աղերսին եւ այսօր դիմել նաեւ ձերդ Գերաշնորհութեան եւ ձեր մեծ Եկեղեցւոյն, որ ձեր հեղինակաւոր խօսքը բաշխէ ի պաշտպանութիւն հայ ժողովուրդի արդար պահանջքի, որ միջազգային ճանաչում ստանայ հայկ. ցեղասպանութիւնը իբրեւ պատմական տխուր դէպք եւ դատապարտուի: Հայ ժողովուրդը եւ Հայ Եկեղեցին արդարութիւն կը հայցեն աշխարհէն, ազատութիւն կը հայցեն քաղաքակիրթ մարդկութենէն եւ կ'աղօթեն, որ յետ այսօրիկ աշխարհի ոչ մէկ անկիւնը եւ ոչ մէկ ժողովուրդի դէմ նման ոճիրներ կատարուին»: Իր խօսքի վերջաւորութեան Վազգէն Ա. պարգեւատրած է Քենթըրպրիի արքեպիսկոպոսը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ա. կարգի ոսկէ շքանշանով: Ի պատասխան իր խօսքին մէջ Գոկան արք. շնորհակալութիւն յայտնած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ նշած, թէ ուրախ է Էջմիածին այցելութեամբ, որով առիթ ունեցած է լաւ ճանչնալու Հայաստանը, հայ Եկեղեցին եւ հայ ժողովուրդը: Ապա աւելցուցած է. «Երեւանի մէջ այցելելով 1915ի Եղեռնի զոհերու յուշարձանը, մենք ընդգծեցինք, որ Անկլիքան Եկեղեցին կը դատապարտէ Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերուն կատարուած ցեղասպանութիւնները: Մենք ձեզի հետ միատեղ կ'աշխատինք յանուն խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու եղբայրութեան, որպէսզի աշխարհի մէջ պատերազմներ տեղի չունենան»:

×

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Եղիշէ Չարենց Թանգարանի կողմէ հրատարակուող «Գրական ժառանգութիւն» մատենաշարի 12րդ հատորով լոյս տեսած են Զապէլ Եսայեանի նամակները, որոնք կ'ընդգրկեն 1895էն մինչեւ 1935 քառասնամեայ ժամանակաշրջան մը, այսինքն՝ գրագիտուհիի գրական – գեղարուեստական ու հանրային գործունէութեան ամբողջ ընթացքը: Հատորը կը պարունակէ ոչ միայն գրականութեան ու արուեստի Թանգարանի, այլեւ Երեւանի Մատենադարանի, Փարիզի Նուպարեան մատենադարանի, Աւ. Իսահակեանի դիւանի, ինչպէս նաեւ մամուլի մէջ հրապարակուած գրեթէ բոլոր նամակները՝ ընդամէնը 175 նամակ: Զապէլ Եսայեանի նամակները համակուած են հայրենիքի եւ ժողովուրդի հանդէպ խորունկ սիրով: Ի. դարու քաղաքական մթնոլորտը, ինչպէս նաեւ Թուրքերու հայահալած քաղաքականութիւնը շատ յուզած են գրագիտուհին: Նամակներու մեծ մասը գրուած է այդ դէպքերու թարմ տպաւորութեան տակ եւ դէպի Աղեքսանդրիա, Գահիրէ, Պէյրութ, Ատանա եւ Կիլիկիոյ զանազան վայրեր կատարած առաքելութեան միջոցին: Զապէլ Եսայեան նամակագրութիւն ունեցած է իր ժամանակի մեծերու հետ՝ Յովհ. Թումանեան, Աւ. Իսահակեան, Արշակ Չօպանեան, Արամ Անտոնեան, Տիգրան Կամսարական, Վահան Թէքէեան, Գրիգոր Զօհրապ, Յակոբ Օշական, Լեւոն Շանթ: Հատորին մէջ տեղ գտած են նաեւ գրագիտուհիի անձնական բնոյթ ունեցող նամակները՝ որոնք ուղղուած են իր ամուսնոյն, զաւկին, քրոջը եւ աղջկան: Հատորը կազմած եւ ծանօթագրութիւնները գրած է Արփիկ Աւետիսեան:

×

ՆՈՐ ԹԵՐԹ ՄԸ՝ «ՏՆՏԵՍԱԳԷՏ»

Երեւանի ժողովրդական տնտեսութեան հիմնարկութիւնը սկսած է հրատարակել թերթ մը՝ «Տնտեսագէտ»ա նունով: Մեծ տպաքանակ ունեցող այս թերթին առաքելութիւնը պիտի ըլլայ հիմնարկութեան ուսումնական եւ գիտական առօրեայ կեանքը ներկայացնել: Ժողովրդական տնտեսութեան հիմնարկութիւնը երկու տարի է որ հիմնուած է, ուր 11 մասնագիտութիւններու կը հետեւին 3600 աշակերտներ:

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ

ՉԱՐԵՆՑ

ԱՐՓԻԿ

(«Չարենցեան մասունքներ» շարքից)

———o———

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Արփի՛կ է, — գլխով արեց նա: — Եւ այդ ի՛նչ լաւ անունով կնքեցիք երախային, ընկեր Չարենց:

Երկուսն էլ, աշխարհից գոհ, նայում էին իրար:

Չէր կարելի թոյլ տալ, որ Չարենցի յուզմունքը այդքան շարունակուէր: Արէշեանն էլ թոյլ չտուեց:

— Հիմի գնացէք տուն, հանգստացէք, — ձեռքը Չարենցի ուսին դնելով, ասաց նա, — մեղք էք:

Չարենցը ձեռքը դէպի ուսի վրայի ձեռքը տարաւ:

— Երկու ուրախութիւն միանգամից տուիք ինձ, ընկեր Արէշեան. կին եւ երախայ: — Ձայնը դողում էր: — Հիմի, խնդրեմ, խնդրեմ — գնամ տուն:

Ծննդատնից դուրս գալիս՝ մի թղթադրամ խօթեց խալաթաւոր կնոջ գրպանը:

— Միշտ էդպէս բարի խաբար յայտնես ամէն էստեղ եկողի, — ասաց:

Մի թղթադրամ էլ պահակի գրպանը խօթեց:

— Միշտ հաստատ մնաս էստեղի կարգերին, — աւելացրեց:

Փողոցում դարձաւ ինձ:

— Ասում ես, գնանք տո՞ւն:

Այդպէս էլ գիտէի. Չարենցը տուն գնացողը չէր:

— Մի տեղ մի քիչ նստենք, յետոյ, — ինքը պատասխանեց իր հարցին:

Պուրակը հեռու չէր. յարմար նստարան գտանք:

Մութն արդէն փռուել էր քաղաքի վրայ: Անյայտ մի ձեռք, սերմնացանի պէս, աստղեր էր շաղ տուել երկնքով մէկ: Այստեղ – այնտեղ վառուել էին սկսել տների ու փողոցների ելեկտրական լոյսերը: Եւ այդ ամէնը՝ երկնքի աստղերը, տների ու փողոցների ելեկտրական լոյսերը տեսնելու համար, քիչ առաջ, երկու նոր աչքեր էլ էին աշխարհ եկել:

— Գարեգին, — լռութիւնը Չարենցը խզեց, — քեզ ի՛նչ թաքցնեմ, Իզաբելլա – սաղ – սալամաթ ազատելու կողքին՝ ուրիշ երազ էլ ունէի: Գիշեր – ցերեկ Աստուած էի կանչում, որ առաջին երախաս աղջիկ լինի, ես էլ անունը Արփիկ դնէի:

Լռեց:

Կոկորդը բռնուե՞ց, ինչ է:

Իմը՝ հաստատ որ բռնուեց, Արփիկ Տէր–Աստուածատրեանին չէր մոռացել:

— Մենակ Աստծուն էր յայտնի, թէ ի՛նչպէս էի սիրում առաջին կնոջս, — շարունակեց: — Աշխարհ ասելով՝ նրան էի հասկանում: Բախտս չբերեց, կեանքից շուտ հեռացաւ, մենակութիւն, մէկ էլ իր անունը թողնելով ինձ: Բարձրաձայն չէի կարողանում տալ էդ անունը: Լսող լինելո՞ւ էր, որ տայի: Սիրտս էր ոռնալուցաւից, ուրիշ ոչինչ: Ջնջել էլ չէի կարող: Էնպիսի անուն չէր, որ միշտ լեզուիս ծէրին մնար: Նորից ամուսնացայ: Կեանքը էլի լաւ կնիկ բաժին հանեց ինձ, անունն էլ՝ լաւը՝ Իզաբելլա: Օրուայ որ ժամին որ ձայնում եմ՝ Իզաբելլա՛, համմէ, Չարենց, անկանջիս է հասնում պատասխանը: Ուզում էի, որ տանս ուրիշն էլ լինէր, տէրութիւն անէր Արփիկին: Ե – ղաւ: Վանդակում պահած թռչնի պէս լեզուիցս պոկուեց էդ անունը: Օրուայ որ ժամին հիմի որ ձայնեմ՝ Արփիկ, համմէ, Չարենց, ականջիս կը հասնի պատասխանը:

Էլի լռեց:

Ե՞ս ինչ խօսէի, լեզուս բռնուել էր:

Չարենցը, որ մինչ այդ թախծոտ տրամադրութեան մէջ էր, մէկէն աշխուժացաւ:

— Մնաց երրորդ երազս, — ձեռքերն իրար շփեց նա, — էն էլ որ կատարուի՝ աշխարհում ինձանից երջանիկ մարդ չինտռես:

Նրա աշխուժութիւնն ինձ էլ անցաւ:

— Ինչքա՛ն շատ երազներ ունէք, ընկեր Չարենց, համարձակուեցի նկատել ես:

Չարենցը շրջուեց իմ կողմը:

— Առանց երազի ապրել չի լինի, — շուշարեց նա: — Դու, ի՞նչ է, երազներ չունե՞ս: Էն որ աւարտեցիր համալսարանը, էդ երազ չէ՞ր: Էն որ ուզում ես գրականութեան մէջ մտնել, էդ երազ չի՞, էն որ էգուց — միւս օրը սիրելու ես մէկին, տուն–տեղ դնես, էդ երազ չի՞:

— Ճիշդ էք, — գլխով արի ես:

Արագ ոտքի կանգնեց:

— Որ ճիշդ եմ, — ասաց, — շարժուենք, էգուց աշխատանքի ենք:

Քանի դեռ շատ չէինք իջել Աբովեանով, Չարենցի աչքը ծննդատանը վրայ էր:

Հիւրանոցի մօտ բարի գիշեր մաղթելով նրան, գնացի տուն:

Չարենցի համար չգիտեմ, ինձ համար օրերը սովորականի պէս էին անցնում. մինչեւ ճաշ Պետհրատ, երեկոյեան դէմ հիւրանոց՝ Չարենցի մօտ: Եւ բոպէն՝ բոպէի պէս, ժամը՝ ժամի պէս: Նրա երթուղին էլ էր յայտնի: Հիւրանոցից Պետ – հրատ, Պետհրատից ծննդատուն, այն – տեղից՝ հիւրանոց: Իսկ թէ բոպէն՝ բոպէի պէս էր, ժամն էլ՝ ժամի, այդ արդէն չգիտէի:

— Էս «Հոկտեմբեր – Նոյեմբերն» էլ որ չլինէր, երեկոներս ո՞նց պիտի անցնէին, — մի անգամ ասաց նա:

Պարզ էր. նրա, ոչ բոպէն էր բոպէ, ոչ ժամը՝ ժամ:

Բայց թէ, ինչքան էլ դանդաղ առաջ գնային դրանք, աշխարհում ո՞ւմ համար էին օրերն իրենց տեղում մնացել, որ Չարենցի համար մնային:

Եւ վրայ հասաւ Օգոստոսի մէկը:

Պետհրատ եկաւ՝ տրամադրութիւնը երկնային: Շատ չմնաց: Գնալիս թէ,

— Երեկոյեան չմոռանաս:

Զարմացած նայեցի նրան:

— Այդ ե՞րբ եմ մոռացել, ընկեր Չարենց, որ այսօր մոռանամ, — դա մըտքումս ասացի, իսկ բարձրաձայն, — չեմ մոռանայ, ընկեր Չարենց:

Երեկոյեան իմ ժամին, կարգապահ պիոնուրի պէս, հիւրանոցում էի:

Դուռը կրնկի վրայ բաց արեց:

— Խնդրեմ, ընկեր Բէս:

Սա՞ ինչ ծիսակատարութիւն էր:

Անցայ ներս թէ չէ, ներսի սենեակից ականջիս մանկան ճիչ հասաւ:

Չարենցը, հրճուանքը դէմքին, նայում էր ինձ:

— Բա՛, — ծոր տուեց, — մերոնք արդէն տանն են:

Ցանցանք կը լինէր, եթէ նրա ուրախութիւնն ինձ էլ չպատէր:

Տանտէրը, դէմքը դէպի երկրորդ սենեակը, ձայնեց.

— Իզաբելլա՛, ձեզ կարգի բերէք, Գարեգինի հետ տեսութեան ենք գալիս:

Կինը շատ սպասեցնել չտուեց:

— Եկէք, — քիչ անց լսուեց նրա թոյլ ձայնը:

Չարենցի ուղեկցութեամբ գնացի:

Մայր ու աղջիկ պառկած էին կողք – կողքի դրուած մեծ ու փոքր մահճակալներում:

Սեղմեցի Իզաբելլայի ձեռքը, շնոր – հաւորեցի, բախտաւոր կեանք մաղթեցի նրան ու նորածինին: Ի հարկէ, Չարենցի հովանու ներքոյ:

— Դու Արփիկիս նայիր, Արփիկիս, — ուշադրութիւնս աղջկայ վրայ հրաւիրեց Չարենցը: — Եւ լաւ նայիր, յետոյ բան պիտի ասեմ:

Նայեցի. գեղեցիկ տիկնիկ յիշեցնող երախայ էր:

— Հիմի սրանց թողնենք իրենց գործին, — ասաց, — մենք էլ մեր գործին անց – նենք:

Զարմանալի մարդ. գո՞նէ մի երեկոյ իրեն հեռու պահէր դրանցից:

Պարզուեց, որ այդ օրուայ մեր գործը սեղանին կոնեակ, երկու գաւաթ, շոկոլադի մի սալիկ դնելն էր: Կատարուածի ձայնը, հաւանաբար, հասել էր կնոջը:

— Լաւ, էլի՛, Չարենց, — խռովն լսուեց հարեւան սենեակից:

Իզաբելլայի սիրած խօսքն էր, երբ ամուսինը ձեռքը կոնեակին էր տանում:

— Մի–մի գաւաթ միայն, Իզաբելլա ջան, — շտապեց Չարենցը: — Դու ինձ հայր դարձնես, Արփիկ տաս, ես Գարեգինի հետ չնշե՞մ էդ բանը:

Լցրեց գաւաթները:

— Հիմի, ախպերս, — սկսեց, — դառնանք երրորդ երազիս. չէի ուզում, որ երախաս հօրը քաշէր: Արդար աղան ինչ ափաթ էլ տուել ինձ, որ ուզենայի: Բոյս կարճ, ուսիս մէկը՝ բարձր, միւսը ցածր, քիթս մեծ ու ծուռ: Մե՞ղք չէր էդ երախան:

Մէկ էլ, չգիտեմ ինչու, փոթկացրեց.

— Էս մեր Մխիթար Դաւթեանը մաղալու մարդ է, գիտե՞ս, — վայր դրեց բարձրացրած գաւաթը: — Մի անգամ անմեղանմեղ էս վախս յայտնեցի նրան: Ո՞նց մխիթարի ինձ, որ լաւ լինի: «Հէչ դարդ մի արա, Եղիշ, ասաց, կինդ էնպէս կը խմբագրի երախայիդ, որ շշմած կը մնաս»: Երեւակայիր, մարդը ճիշդ դուրս եկաւ: Դու սեփական փորձի ուժը տես, է՛: Իզաբելլաս էնպէս խմբագրեց Արփիկիս, որ՝ աշխարհը դառաւ իմը: Բո՛յը, բերա՛նը, քի՛թը, աչքե՛րը, խկը՝ մերը: Խկը՝ Սայաթ – Նովայի ասած, պատկերդ ղալամով քաշած:

Կողքի սենեակում մէկը ծիծաղեց:

Նորածինը չգիտեմ, կինը անպայման, եօթերորդ երկնքում էր:

— Վա՛յ, Իզաբելլա ջան, լսեցի՞ր ասածս, — խօսքը դէպի կողքի սենեակը ուղղեց Չարենցը: — Լաւ էլ արիր, որ լսեցիր, շարունակիր էդպէս խմբագրել երախաներիս:

Գաւաթները, պատշաճ խօսքերից յետոյ, դատարկուեցին:

— Էս երեկոյ էսքանով վերջացնենք մեր գործը, — տեղից բարձրանալով, խօսեց Չարենցը: — Երկու–երեք օր տարեդարձով չենք գրաղուի, եկող–գնացող կը լինեն:

Մօտեցաւ գրապահարանին, մի գիրք հանեց: Նոր լոյս տեսած իր «Երկեր»ն էր. մեծադիր ծաւալով, այն օրերի համար չլսուած մեծ տպաքանակով. «Հազար օրինակ լիւքս թղթի վրայ եւ երեք հազար օրինակ սովորական թղթի վրայ», ինչպէս ազդարարում էր երկրորդ էջի ծանօթագրութիւնը:

— Լիւքս օրինակն էի սպասում, որ քո բաժինը նուիրեմ քեզ, — ասաց, ինչ որ բան գրեց գրքի վրայ, մեկնեց ինձ: — Վերցրու, — աւելացրեց, — սրանով էլ Արփիկիս մի չարաթական դառնալը նշանաւորենք:

Գիրքը թեւիս տակ, — արագ ինձ տուն գցեցի, ի՞նչ էր ընծայագրել:

Ու կարդացի. «Սիրելի Գարեգին Բէսին բարի ցանկութիւններով, որ կապուի հայ գրականութեան լաւագոյն տրադիցիաներին եւ դառնայ արժանի, իբրեւ հեղինակ, այն գրական հունին, որ գալիս է միջնա-

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Էսաեան դպրոցի մէջ քանի մը ամիս միայն, ազատ ունկնդիր եղած եմ, մեծ Օշականի գրականութեան դասերուն, որոնք շատ հաճելի էին: Օշական երգ շատ կը սիրէր: Օր մը, ընկերուհիներս զիս մատնեցին: Վարպետը առաջարկեց ինծի երգել Կոմիտասի «Էս գիշեր, լուսնակ գիշեր, ձիւն եկեր գետին նախշեր»ը:

Մօտաւորապէս երեսուն տարի յետոյ, Փարիզի Ժէօկրաֆիի սրահին մէջ տեղի ունեցած Յակոբ Օշականի յոբելենական հանդէսին, կարգադիր յանձնախումբին որոշումով, Հայկանոյշ Թորոսեան եւ ես հրաւիրուած էինք ստանձնելու երգի բաժինը:

Էսաեան վարժարանի լրացուցիչ դասարաններու Ֆրանսերէնի ուսուցչուհին էր Օր. Մարկրիթ Երկանեան: Երիտասարդ, գեղեցիկ, սեւ մազերու խուրձ մը ծոծրակին, նազանքով կը քալէր եւ միշտ ֆրանսերէն կը խօսէր, մանաւանդ Պր. Յովհաննէսեանի հետ, որ բարձրահասակ, եւրոպական արտաքինով, վայելուչ դասախօս մըն էր:

Պատերազմի այդ տարիներուն, թուրքերէնը պարտաւորիչ էր: Հայ ուսուցիչ մը կուգար դասաւանդելու օսմանեան լեզուն: Սկիզբները, ամիսներով խաղցուցինք զինք «էլիֆ, բէ, փէ, ճիմ, չիմ հա, խը»էն դատ բան չէինք սորվեր, բայց երբ իմացանք որ տարեվերջի քննութիւններուն «մէարիֆ»էն պիտի անցնէինք, սկսանք ակամայ սորվիլ արաբական մանուածապատ եւ դժուարին լեզուն:

Բացի վերոյիշեալ կրթական մշակներէն, որոնցմէ անմոռանալի յիշատակներ մնացած են մտքիս մէջ, դպրոցին մէջ կը դասաւանդէին ուրիշ յարգելի մասուորականներ: Դաւիթ Խաչկոնց, որուն տըխուր ու մռայլ դէմքը, ձեռքը գլխուն տանելու, մատները մազերուն մէջ մխըճելու եւ թօթվելու սովորութիւնը դեռ կը յիշեմ…: Տարաբախտ Խաչկոնց, խորհրդաւոր պարագաներու տակ անձնասպան եղաւ, ինքզինքը նետելով Սարայը–Պուրնուի բարձունքէն դէպի Սեւ ծով…:

Պր. Գափամեան հայր, հմուտ թուաբանագէտ ու լեզուագէտ, հեղինակ բազմաթիւ դասագրքերու: Պր. Ստեփան Կուրտիկեան, ծանօթ թրքաբան, որ այդ լեզուն կ'աւանդէր բարձրագոյն դասարաններու աշակերտութեան: Քաջ հրապարակագիր, Մանուկ Ասլանեան եւ դեռ Պր. Քիւրքճեան, Պր. Պալապանեան, գծագրութեան ուսուցիչ Պր. Սիմոնեան եւ ուրիշներ, որոնց անունները վրիպած են յիշողութենէս:

Էսաեան դպրոցին մէջ քանի մը տարի դաշնակի դասեր աւանդած է նահատակ մտաւորական Բարսեղ Շահպազի այրին, Տիկին Հերանոյշ Շահպազ, որուն աշակերտած եմ երու տարի:

Էսաեանի ուսուցչուհիներէն կը յիշեմ Օր. Զէլլիկեան (Տիկին Հռիփսիմէ Զիլինկիրեան), Օր. Գոհարիկը, Օր. Արմինէ Բոէեան, Օր. Ալիս Բոէեան, Օր. Արմենուհի Զալըքեան, Օր. Նուարդ Նազաշեան եւ դեռ մանկապարտէզի ժրաջան տիկիններն ու օրիորդները, որոնց անունը մոռցած եմ դժբախտաբար:

Նախակրթարանի չորրորդ դասարանէն մինչեւ վեցերորդ դասարան, լման երեք տարի, ունեցած եմ նոյն սիրելի ընկերուհիները: Մօտաւորապէս քառասուն հոգի էին անոնք: Թող ներեն ինծի, եթէ չկարողանամ յիշել անունները:

Անահիտ Սամիկեան, դուստրը գրագէտ Ռուբէն Սամիկեանի եւ Սիրանոյշ Շահպազեան, յաճախ դասարանին առաջին–ներն էին: Մեր դասարանին մէջ կային շատ ուշիմ եւ օժտուած աշակերտուհիներ, արժանի առաջնութիւնը շահելու. սակայն կենսուրախ ու զուարթ, անոնք շաղակրատել եւ խնդալ շատ կը սիրէին, անխծեալ զերօ մը, երբեմն կուգար խանգարելու միջինը եւ փոխանակ առաջին կամ երկրորդ ըլլալու, դասարանին չորրորդը կամ հինգերորդը կ'ըլլային:

Նման գոյնզգոյն ծաղիկներու փունջի մը, մեր դասարանին մէջ ունէինք, կապուտաչեայ եւ սեւաչեայ համանուն չորս աշակերտուհիներ: Հերմինէ Զիլինկիրեան, Հերմինէ Պօղոսեան, Հերմինէ Երէցեան եւ Հերմինէ Ոսնեան: Հերմինէ Երէցեան արդարացուց իր անունը, դառնալով երգչուհի:

1950ին, պատահմամբ հանդիպեցայ իրեն Ամերիկայի հեռաւոր մէկ անկիւնը, Լոս Անճելըս. ուրախութիւնս եւ զարմանքս մեծ եղաւ, տեսնելով զինք, իր արժանապատիւ քահանայ ամուսնոյն կողքին:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 6)

Ո՞Վ Է ԲՈՐԻՍ ՊԻՈՏՐՈՎՍԿԻ ՈՒՐԱՐՏԱԳԷՏ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆԸ

Ակադ. Բորիս Պիոտրովսկի, ինչպէս հաղորդած էր Յառաջ Հոկտեմբեր 4ի իր թիւով, Անգարայի խորհրդային դեսպանատան մէջ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտարարած էր, թէ «շատ հին շրջաններում հայկական քաղաքակրթութիւն մը գոյութիւն ունեցած է, Թուրքիոյ ծանօթ գօտիներում մէջ... Միայն թէ անինար է վերակենդանացնել պատմական հնագոյն շրջանի մը մէջ ապրած Պետութեան մը սահմանները»: Ակադեմիկոս Բորիս Պիոտրովսկիի այս ելոյթը ար-դարօրէն վրդոված էր շատերը: Բայց ինչպէս միշտ պէտք չէ իրրեւ «կանխիկ դրամ» առնել, ինչ որ կ'ըսեն Թուրքերը եւ որովհետեւ ներկայ չէինք այդ ասուլիսին, կը խորհինք որ առնուազն խեղաթիւրուած են Պիոտրովսկիի բերանը դրուածները: Ասիկա կ'ըսենք, վասնզի գինքը անձնցող ձեռնհաս անձնաւորութիւններ կը վկայեն անոր անկեղծ հայասիրութեան — ամուսնացած է նաեւ Հայուհի՝ Հռիփսիմէ Ջանփոլադեանի հետ —: Ներկայիս Բ. Պիոտրովսկի տնօրէն է Էրմիթաժ Թանգարանին: Բայց փորձենք քիչ մը աւելի ծանօթացնել Պիոտրովսկին:

Ռուս ակադեմականը շատ ծանօթ անուն մըն է ուրարտագիտութեան մարզէն ներս եւ տարիներ շարունակ Հայաստանի մէջ լուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարած է, յատկապէս հնագիտական վայրերը, ինչպէս Կարմիր Բլուր, նախահայ-կական դարաշրջաններու պատմութիւնը, մշակոյթը, գեղարուեստը, ճարտարապետութիւնը, կրօնքն ու հաւատալիքները, լեզուն եւ գիրը հետազօտելու եւ գանոնք պարզելու ուղղութեամբ:

Առաջին նկատելի կէտն այն է, որ ակադեմականի բնորոշումով պատմական Հայաստանը, հայկական լեռնաշխարհ աշխարհագրական անունը կը կրէ: Որակում մը, որ պատմագիտական հիմունքներու վրայ հաստատուած է:

Ակադեմականը ընդունելով հանդերձ, որ ծանօթ գրաւոր աղբիւրները եւ հնագիտական տուեալները բաւարար չափով չեն արտացոլեր ուրարտական Պետութեան կազմաւորումը եւ անոր պատմութեան նախնական շրջանը, հաստատած է այնուամենայնիւ, թէ այդ Պետութեան ձեւաւորումին հիմը կազմած է ազգակից երկու ցեղերու համախմբումը: Ասոնք են՝ Խուրրիները եւ Ուրարտացիները, որոնք բնակութիւն հաստատած են «Հայկական լեռնաշխարհի տերիտորիայում, մասնաւորապէս Վանայ լճի շրջանում, որտեղ առաւել նպաստաւոր պայմաններ կային անասնապահութեան եւ երկրագործութեան համատեղ զարգացման համար» (*):

Ըստ ակադեմականին, ասորական գրաւոր աղբիւրները, Ք. Ա. 13րդ դարուն, յստակ տեղեկութիւններ տուած են հայկական լեռնաշխարհի երկիրներուն մասին: Օրինակ, Ասորեստանի թագաւորներէն Սալմանասար Ա. (1266–1243) արձանագրութեամբ մը առաջին անգամ ըլլալով յիշատակած է Ուրարտու անունը, «այն երկրների միութեան անունը, որոնց դէմ ասսուրական թագաւորը արշաւանք էր կազմակերպել իր գահակալութեան առաջին տարիներին»: Վերոյիշեալ անունին տակ ճանչցուած են ութ երկիրներ, Վանայ լիճին հարաւ – արեւելքը, լեռնային շրջան մը, հաւանաբար Մեծ Զար գետին վերին հոսանքը:

Այս ցեղերուն մէջ յատկապէս աչքի զարկած են Ուկումանեցիները՝ իրենց Կումմէ կեդրոնով: Հաւանաբար ուրարտական լեզու մը գործածած են: Ասորեստանցիք լաւ ծանօթ չեն եղած Ուրարտուի հիւսիսային շրջաններուն եւ, հետեւաբար, զանոնք անուանած են Բաբխի, ուրարտերէն Բարալխանի, այսինքն՝ լեռնային կամ Խաբխի՝ Հայկական Տաւրոսի լեռնային շրջանները:

Սալմանասար Ա.ի զաւակին՝ Թուկուլթի – Նինուրտա Ա.ի (1243–1221) արձանագրութիւններու մէջ է, որ արդէն յիշատակուած է հայկական լեռնաշխարհի ցեղագրական այլ միութեան մը անունը՝ «Նայիրի երկիրը», որ երկար ատեն, գրեթէ լման դար մը, փոխարինած է Ուրարտու անունը:

Ուրարտուի Պետութիւնը, ապահովաբար, ձեւ եւ մարմին առած է 870–860ական թուականներուն, Ք. Ա.:

Խօսելով ուրարտական մշակոյթի բնոյթի մասին, ակադեմականը յստակ ճշդած է, թէ եթէ տիրող դասակարգին մշակոյթն ու արուեստը արտաքին – պաշտօնական դիմագիծով եղած է ասորական եւ կամ թէ կապ ունեցած է անոր հետ, ապա ենթաշերտը ամէն բանով տարբեր է եղած ասորականէն: Արդարեւ, հնագիտական նիւթերը անվիճելի դարձուցած են այն իրողութիւնը, թէ հայկական լեռնաշխարհի տեղական հնագոյն մշակոյթը, որուն հիման վրայ ծագած է ուրարտականը, հինէն ի վեր կապուած մնացած է ոչ միայն Միջագետքին, այլեւ արեւմտեան Փոքր Ասիոյ եւ Հիւսիսային Ասորիքին հետ:

Ուրարտացիներու դերիշխող, գլխաւոր չաստուածը կոչուած է Խալդի: Անոր հետ երրորդութիւն կազմած են Թեյշեբա (փոթորիկի եւ պատերազմի) եւ Շիվինի (արեւի) չաստուածները: Երկրորդական կարգի վրայ այլ չաստուածներ եւ չաստուածուհիներ ալ եղած են, Շելարդի (լուսին՝, Աուրաբանի (Խալդիի կինը) եւն.:

Ուրարտերէն եւ անոր ազգակից Խուրրիերէն խօսող ժողովուրդները Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ լայնօրէն տարածուած են Ք. Ա. 2–1 հազարամեակներուն: Ուրարտու ունեցած է մեհենագրոշմ գիրեր, այլապէս սահմանափակ շրջագիծի մէջ, կրօնական ծիսակատարութիւն, տնտեսական եւ այլքան: Համաձայն ակադեմականին, կարելի է ենթադրել՝ թէ Ասորեստանցիներուն նման Ուրարտացիներն ալ քարի եւ կաւի արձանագրութիւններու համար գործածուած սեպագիրին տառերը, օգտագործած են նաեւ արամէական գիրը՝ պապիրոսի համար:

Լեզուաբանական ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են ազգակցական կապը ուրարտերէնի եւ խուրրիերէնի միջեւ: Սակայն չեն եղած միասնական լեզուի մը առանձին բարբառները:

Կարեւոր եւ, միաժամանակ, չահեկան է ուրարտերէնի եւ հայերէնի միջեւ գոյութիւն ունեցող ընդհանրութիւններու հարցը: Այս պարագային ազգակցութեան խնդիր չկայ, քանի երկուքն ալ տարբեր լեզուական ընտանիքներու կը պատկանին: «Բայց հայ ժողովրդի կազմաւորման պրոցեսում հայկական ցեղերի եւ Ուրարտացիների կողք – կողքի երկարատեւ գոյակցութիւնը եւ ապա Ուրարտացիների միաձուլումը կազմաւորուող ժողովրդին, յանգեցրել է ուրարտերէն լեզուի բառապաշարի նշանակալից տարրերի ներթափանցմանը Հայոց լեզուի մէջ, ինչպէս նաեւ ընդհակառակը՝ հնդեւրոպական – հայկական լեզուի տարրերի ներթափանցմանը ուրարտերէնի մէջ»:

Բ. Պիոտրովսկի ներկայացուցած է ուրարտերէնէ հայերէնի անցած արմատներ, գոյականներ, բայեր, տեղանուններ: Մատնանշուած օրինակներէն յիշենք մէկերկուքը.— Ուրարտերէն ծուե (ծով–լիճ) հայերէն՝ ծով, ուրարտերէն ուլտու — հայերէն ուղտ, ուրարտերէն շուրի — հայերէն սուր (զէնք), ուրարտերէն ծառի (պտղատու այգի) — հայերէն ծառ եւն.:

Փորձ մըն էր այս շատ խտացուած գիծերով պարզելու ռուս ակադեմական Բորիս Պիոտրովսկիի ուրարտագիտութեան մատուցած ծառայութիւնները:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Տես՝ Հայ ժողովրդի պատմութիւն, Ա. հատոր, 1971, Երեւան:

...գրեան հայ ԱՇԽԱՐՀԻԿ գրականութիւնից, անցնում է այսօր մեր միջով եւ գնում է յաւիտեան դէպի համաշխարհային դեմոկրատիկ գրականութեան միջազգային սիմֆոնիան: Ե. Զարենց: 1932, 1.8, Երեւան»:

Աշխարհը լմն էլ էր. Զարենցն ինձ հետ յաւեր էր կապում:

Եւ ես օրհնեցի այն պահը, երբ Կարսում ծնուեց Եղիշէ Զարենցը, այն պահը, երբ կեանքը Բաքւում ինձ հանդիպեցրեց նրան, այն պահը, երբ նա կարողացաւ ձայնել.

— Արփիկ:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ
1977

«Գրական թերթ»

ԽՕՍՔ Է ԳՕՂՔՕ

ՖՐԵԶՆՈՅԻ մէջ մեռած է ընկ. Միսաք Հայրապետեան: Ողբացեալը ծնած էր 1905ին՝ Տարօն: Տարագրութենէն ազատած է բախտի բերումով եւ ամերիկեան միսիոնարներու ձեռամբ տարուած Խարբերդի որբանոցը, ուր մնացած է մինչեւ զինադադար: Ապա անցած է Հալէպ, Պէյրութ, Քանատա եւ Տիթրոյթ, ուր մտած է Հ. Յ. Դ.ի շարքերը: Երկար տարիներ եղած է Տիթրոյթի «Զաւարեան» կոմիտէի անդամ եւ Տարօն – Տուրուբերան Հայր. Միութեան քարտուղար:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ մեռած է ճարտ. Ստեփան Արա Արաթեան: Ողբացեալը երկար տարիներ ուսուցիչ եղած է Կեդրոնական վարժարանի եւ Ս. Խաչ դպրեվանքին մէջ: Իբրեւ երախտիք ողբացեալի կրթական եւ հանրային կեանքի մէջ ունեցած վաստակին, Շնորհք Պատրիարքի կարգադրութեամբ՝ Սեպտ. 28ին, ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուած է: Շահան եպիսկոպոս դամբանականով մը վեր առած է ողբացեալին ծառայութիւնը հայկական ճարտարապետութեան մարզէն ներս:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, Վարագայ Խաչի եւ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ, Սեպտ. 25ին պատարագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Պատարագէն ետք եկեղեցւոյ սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են հոգեւորական դասը, համայնական հաստատութիւններու վարիչ անդամներ, քոյր մարմիններու ներկայացուցիչներ: Ճաշի ընթացքին խօսք առած են Տոքթ. Զաւէն Մէնգիլճեան, Յակոբ Տէտէեան եւ Յակոբ Սվասլեան, անդրադառնալով Սամաթիոյ թաղին պատմական արժէքին ու կարեւորութեան, թաղին Սահակեան վարժարանին եւ ընդհանրապէս համայնական աշխատանքներու մասին: Փակման իր խօսքին մէջ Շնորհք Պատրիարք շեշտած է. «Ներկայիս մեր համայնքի իւրաքանչիւր անդամին բարոյական, համայնական ու պատուոյ աւագ պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ իր զաւակը ղրկել մեր վարժարանները: Եթէ ոմանք կ'աշխատին տկարացնել մեր վարժարանները, կարծելով թէ այդ կերպով կը տկարացնեն մեր այդ ոգին, ուրեմն մեր պատասխանը պէտք է ըլլայ կապուիլ մեր կրթական աւանդութիւններուն»:

ԿԱԼԱԹԱՍԱՐԱՅԻ (Պոլիս) Եափը վէ Քրէտի դրամատան ցուցասրահին մէջ, Սեպտ. 27ին, բացուած է լուսանկարիչ Արա Կիւլէրի նոր մէկ ցուցահանդէսը՝ «Մարդոց աշխարհէն» ընդհանուր անունին տակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (437)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ՁԱՅՆԸ

Ռոլան այս բառերը արտասանած մի – ջոցին բազուկները կուրծքին վրայ խաչաձեւեց:

Ալթիէրի, ոտքի կեցած, դողդղալով դաշոյնը վեր վերցուց...:

Բոպէ մը, այսպէս, Ռոլանի կեանքը մահու եւ կենաց միջեւ տատանեցաւ...:

Բայց մեր անվեհեր հերոսը, տեսնելով հանդերձ որ իր թշնամիին դաշոյնը գլխուն վրայ կը ճօճէր, արհամարհական նայուածքով մը անոր նայելով ըսաւ.

— Հիմա դաշոյննիդ ձեռքերնէդ վար պիտի իյնայ Ալթիէրի:

Եւ իրաւ ալ Ալթիէրի, դողդղալով դաշոյնը ձեռքէն ձգեց:

— Գիտէի արդէն որ զարնելու քաջութիւն պիտի չունենայիք: Դուք զիս չէք կրնար սպաննել, որովհետեւ վախկոտ էք:

— Ճիւա՛ղ, մռնչեց Ալթիէրի:

— Ոչ, Ալթիէրի, ես ճիւաղ չեմ, այլ դուք վախկոտ էք: Կ'ուզէ՞ք որ այս միջոցին ձեր միտքէն անցածը ըսեմ ձեզի:

— Ըսէ, դաւա՛ն, ըսէ:

— Մտածեցէք որ եթէ դաշոյննիդ վար իջեցնելով զիս սպաննէիք, ընկերս ձեզ մորթուած հաւու պէս բզիկ–բզիկ պիտի ընէր:

— Հրէ՛շ, կախա՛րդ...:

— Ահա աս էր ձեզի ըսելիքս, Ալթիէրի ... բայց ձեր այս ընթացքը տեսնելով սա ալ աւելցնեմ թէ դուք ոչ միայն վատ մըն էք, այլ նաեւ վատութեան մարմնացումը: Եւ այժմ ես ձեզի հետ պիտի վարուիմ այնպէս ինչպէս որ կը վարուին վատերու հետ...: Դուք ոչ ծեծուելու եւ ոչ ալ սպաննուելու արժանի էք: Վատերուն ձեռք դպցնելը ամօթ է: Այս վայրկեանէն սկսեալ ձեզ իմ իշխանութեանս տակ կ'առնեմ...: Գացէք, Ալթիէրի, կեանքերնիդ ձեզի շնորհեցի...:

— Բայց ասիկա քեզի սուղի պիտի նստի, կակազեց Ալթիէրի:

— Ձեր վատ ըլլալը գիտնալուս համար, որեւէ բանէ վախ պիտի չունենամ... դուք ինծի դէմ բան մըն ալ չէք կրնար ընել... Քանի որ դուք վատ էք, մինչեւ մահերնիդ պիտի չկրնաք իմ վրաս ձեռք բարձրացնել: Գացէք, Ալթիէրի, ինչպէս որ անցեալին մէջ դուք ինծի որեւէ մտահոգութիւն չպատճառեցիք, այնպէս ալ, ապագային, բնաւ պիտի չմտահոգուիմ ձեզմով...: Քանի որ վատ էք, ինծի համար գոյութիւն ունենալէ կը դադրիք: Գացէք:

Այս ըսելով, Ռոլան դուռը բացաւ:

Սքալապրինօ որ դրան դուրսի կողմը տիրոջը հրամանին կը սպասէր, սա կծու բառերը լսեց.

— Սքալապրինօ, ձգէ՛ սա ինկածը, ձգէ սա մարդկային ցնցոտին, ձգէ սա ցած արարածը որ կորսուի երթայ...: Ապտակի մը իսկ արժանի չէ ան: Կեանքը իրեն շնորհեցի...:

Ալթիէրի այս անարգական արհամարհական վերաբերմունքին ծանրութեան տակ կքեցաւ: Ճակտէն պաղ քրտինք մը սկսաւ վազել: Կատաղութեան սարսռանքով մը ջիղերը գալարուիլ սկսան:

Ամօթէն գետնի տակը անցաւ:

Աչքերը արիւնոտ, երերտալով, Թուչիոյի եւ Կիպերթոյի դիակներուն շրջանն ընելով, դրան կողմը ուղղուեցաւ, իսկ Ռոլան շարունակեց.

— Տեսա՞ր, Սքալապրինօ, սա գետինը պառկող դիակները որոնք իր զոհերը եղան, բայց որոնք իրեն պէս վատ չէին՝ այլ վայրենի գազաններ, եթէ հիմա կենդանութիւն ստանային, իր երեսն ի վեր պիտի պոռային. «Ինչո՞ւ մեր երեսն անգամ չես նայիր, մեռնելու եւ այսպէս երեսի վրայ ձգելու համա՞ր էր որ մեզ հոս բերիր»: Բայց ինչո՞ւ կեցեր է, քանի որ անպարտ արձակեցի զինքը, ինչո՞ւ չերթար:

Ալթիէրի խեղդուկ մռնչիւն մը արձակեց եւ ոստումով մը երկու դիակներուն վրայէն ցատքելով դուրս նետուեցաւ:

Պահ մը յետոյ պարտէզ ելած էր:

Ռոլան մինչեւ դուռը անոր հետեւեցաւ եւ այն միջոցին երբ ընդհանուր հրամանատարը պարտէզին դռնէն դուրս պիտի ելլէր, խօսքը ընկերոջը ուղղելով ըսաւ.

— Դուռը մի գոցեր, Սքալապրինօ, ընդհակառակն բոլոր դռներն ու պատուհանները բաց...: Այդ մարդուն պէս վատի մը առջեւ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելն իսկ մեզի համար ամօթ է... ձգէ որ երթայ... ներեցի իրեն:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Թագուհի Բաղումեան, Տէր եւ Տիկին Ֆլան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտ. 16, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԲԱՂՈՒՄԵԱՆԻ
(ծնեալ Ուզունեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Կարապետ Աւետիքեանէ իր կնոջ եւ աղջկան մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ 3000 ֆր. Վալանսի Դաւիթեան դպրոցին եւ 500 ֆր. եկեղեցւոյ լուսաւորման համար:

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ ԵՒ Ս. ԳՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայց Առաքելական եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան:

Երկուշաբթի, Հոկտ. 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին Լիոնի Լա Սիկալ սրահին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ:

Օրուան տօնին մասին կը խօսի

ՓՐՈՖ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ
(Ժընեւի համալսարանէն, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինը համերգ մըն է, բաղկացած հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերէ: Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ
երգչախումբը

Ցայտագիր՝ Եկմալեանէ, Կոմիտասէ, Թ. Ալթունեանէ, Ա. Սաթեանէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԻՏԱՒՍՈՂԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հինգ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներու ղեկավարութեամբ պիտի աւանդուին հետեւեալ նիւթերը.—

— Լեզու եւ գրականութիւն

— Պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն ֆրանսերէնով

— Հայերէնի պարզ խօսակցութիւն դիտալսողական արդիական միջոցներով

— Պաքալօրէայի մասնաւոր յայտագրի պատրաստութիւն:

Շաբաթ օր Հոկտ. 1ին դասընթացքները կը սկսին:

Արձանագրութիւնները Թուկանէս սկսեալ ամէն օր յետ միջօրէ ժամը 15էն 20,
1, Rue Tivoli
Cours Franklin Roosevelt
13005 Marseille — — Tél. 47-92-02

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանը կը նուիրէ 100 ֆր.:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ հայերէնի դասընթացքը կը վերսկսի Հոկտ. 12, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10էն 12 եւ 14էն 16, 17 Ռիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան մէջ:

Այն աշակերտները որոնք ամբողջ օրը կը մնան, կարելի է ապահովել իրենց կէսօրուան ճաշը:

×

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութեան Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները վերսկսած ըլլալով, կրթական յանձնախումբը կոչ կ՛ընէ շրջանի բոլոր հայ ծնողքներուն որ իրենց զաւակները, Թոռները Չորեքշաբթի առաւօտները ուղարկեն եկեղեցւոյ սրահը ժամը 9ին, նորեր արձանագրել տալու համար ամէն Կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյ Խորհրդարանը: Դասաւանդութիւնները կը կատարէ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Բաշանի մասնաճիւղի հայկական դասերը Պր. Ա. Փաթանեանի ուսուցչութեամբ կը սկսին Շաբաթ, Հոկտ. 15 ժամը 14ին, սովորական վայրը:

Avédis K. MESSOUMENTZ

Le Kommando 784/5

Prix 20 F. + Port

1. Allée Erkmann-Chatrian
93110 Rosny-sous-Bois (France)
Tél. 875-54-50

VILLE D'ISSY LES MOULINEAUX
(Hauts-de-Seine)
Organisation de

Cours de Langue Arménienne

La Municipalité a le plaisir d'informer les Isséennes et Isséens de culture Arménienne, qu'elle organise en accord avec M. l'Inspecteur Départemental de l'Enseignements des cours de langue arménienne.

Ces cours, qui seront assurés en dehors des heures de classe, les mardi et jeudi, s'adressent aux enfants d'âge scolaire.

Les inscriptions seront reçues à l'Ecole Elémentaire Anatole France, 12 Rue Henri Tariel après 16 h. 30

Animation sur l'Arménie

Du 14 au 22 Octobre, l'Arménie, organisée par la Maison des Jeunes de la Culture, Maison pour tous d'Orgemont, Rue de la Tête Saint Médard,

93800 EPINAY-sur-SEINE, tél. 822-41-40

VENDREDI 14 OCTOBRE : Présentatian de l'histoire de l'Arménie avec projection de diapositives. Débat. (Entré gratuite) à 21 heures.

SAMEDI 15 OCTOBRE à 21 h. : Concert « Folk Electrique » avec le groupe ZARTONG. (Entrée 10 Frs).

VENDREDI 21 OCTOBRE à 21 h. : Cinéma, « Les chevaux de feu » de Serge PARADJANOV. (Entrée 5 et 7 F.)

SAMEDI 22 OCTOBRE à 21 h. : Grande Soirée Arménienne, danses folkloriques et chansons, avec la troupe NAIRI et les chanteurs HAROUT et VIGUEN. (Entrée 15 Fr.).

Durant toute cette période se tiendra une exposition sur l'Arménie à la MJC.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Բաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Հինգշաբթի Հոկտեմբեր 13, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, պարահանդէսի հաշիւներուն վերաբերեալ:

×

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ 14, ժամը 20ին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր Սեւակ ակումբը: Հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 15 ժամը 16ին, կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԵՐԳ

ՄԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՄԷՋ

Աղքատախնամի վարչութիւնը եւ Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան տան տնօրէնութիւնը կը հրաւիրեն Հարաւային Ֆրանսայի հայ հասարակութիւնը՝

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

երգչախումբի համերգին, Շաբաթ Հոկտեմբեր 15 ժամը 21ին Սէն Ռաֆայէլի
Salle des Fêtes — Rue Jules Ferry

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՊՕՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Պ. Աւագ Աւագեան, Թորոս Կուլիբեան, Հայկազ Աճէմեան, Տիկ. Փառանձեմ Էլպիզեան, Սեդրակ Ղարիպեան, Յովհաննէս Տիրիկեան, Տէր եւ Տիկ. Եղիա Սահակեան, Տիկ. Բաշըքճեան, Տիկ. Արշալոյս Ղազարեան, Տէր եւ Տիկ. Հրաչ Տատեան, Տէր եւ Տիկ. Վ. Շալճեան, Պօղոսեան ընտանիք, Պ. Ալէն Շուշարեան, Տիկին Զապէլ Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկ. Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկ. Մարգարեան, Պ. Զարեհ Կորկիս, Թադէոս Մայտոսեան, Պր. Մինասեան, Տէր եւ Տիկ. Նուպար Օհանեան, Լեւոն Գույումճեան, Յակոբ Սահակեան, Յակոբ Տօլպաշեան, Տիկ. Վարդանոյշ Անկլեսեան, Եազըճեան ընտանիքը Տիկին Սիրանոյշ Ղարիպեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Անկլեսեան 50ական, Բիւրտօղլեան ընտանիք, Զաքմաճեան ընտանիք 40ական, ազգային մը, Յակոբ Բէօսէեան 30ական:

Pour cause retraite
BAIL A CEDER
Bonneterie, Prêt à porter
fondée en 38)
Centre Versailles, 6 Rue Royale
Gros chiffre d'affaires
Prix intéressant
Tél. 950-47-20 de 13 h. à 15 h.
et après 20 h.

cet automne visitez l'Arménie
calendrier des départs
Du 23 Décembre au 06 Janvier
PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.
(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :
OPTIMA Tours
Sonia Coumryantz
6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946
A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES
DU GUETRONAGAN
Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris
Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC
(Maire de Paris)
Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11
Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN
BOB HURET et son Orchestre
SURPRISES - COTILLONS
Tenue de soirée souhaitée
Réservation, téléphoner à :
Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
13
JEUDI
13 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F
53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.965
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.965

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐՔ ՄԵԾԱՑ

Նահապետական դէմք մը՝ միտքի սլացքով, հոգիի թռիչքով: Նաեւ կենցաղով, առօրեայ ժխորին մէջ: Մեծասքանչի փայլատակումներու դարաշրջանին, Ռո–կեղար, Նիկոլ Աղբալեան ապահովաբար իբրեւ դասընկեր ունենար Կոմիտասն ու Ղազար Փարպեցին եւ այլ գրիչներ:

Խռովայոյզ ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ վերիվայրումները ամէնօրեայ իրադարձութիւններ եղան, աւելի յաճախ արիւնով եւ հուրով, Աղբալեան իբրեւ դաստիարակ դաւանեցաւ Մաշտոցը: Ոսկեդարը, ասոր նախորդող եւ յաջորդող դարաշրջանները, իրենց մատենագիրներով եւ մատենագրական էջերով, ապրեցաւ «ժամանակակից»ի մը նման: Այնքան որ մտերմացաւ մագաղաթեայ սրբութիւններուն հետ: Միտքին, մտածումին, դատումին աղբիւր, նոյն կշիռով տեղ գրաւեցին զգայական եւ զգացական լարերը: Մայրենիքի հարստութիւնը գանձատան մը նման մեծարժէք ժառանգութիւն նկատեց: Անոր հմայքին անձնատուր եղաւ:

Եւ, գուրգուրոտ սիրահարի մը պէս պրպտեց, քննեց, վերծանեց այդ անգնահատելի գանձին մեծ թէ փոքր գոհարները: Եւ զանոնք մէկ առ մէկ մեկնաբանեց: Անշուշտ բանասէրի յատուկ եղանակով: Պատմագիտական եւ լեզուագիտական հիմունքներով: Բայց նաեւ հանրամատչելի ձեւով: Այնքան որ շաղկապուած մնաց անցեալին հետ, պատմութեան հետ: Կորզած էր գաղտնիքները հին էջերուն, անոնց արտայայտչական միջոցներուն:

Ն. Աղբալեանի մօտ հորիզոնական հաւասար գիծեր ներկայացուցին միտք եւ սիրտ: Բանասէր լեզուաբանին կողքին նոյնքան ակնառու ներկայութիւն մը դարձաւ գեղագէտը: Որովհետեւ, արուեստագէտ էր նախ եւ առաջ: Խառնուածքով, տրամադրութիւններով, ձգտումներով:

Ծնունդով Հալէպցի, բնատուր ձիրքով եւ բաբախուն լարերով մօտեցաւ համաթաղեցի անզուգական երգչին՝ Սայաթ-Նովայի խաղերուն: Եղաւ եզակի մեկնաբանը անոնց: Լեզուներու գիտակ՝ մեծ աշուղին միտքերը վերլուծութեան բովէն անցուց: Բառ առ բառ դասաւորեց՝ զանոնք առաւել պայծառ լուսարձակումի ենթարկելով:

Իր անունին հետ անքակտելի կապուած մնաց յայտնագործ մակդիրը: Գրագատ-քննադատ, Թիֆլիսէն Երեւան եւ արտասահման, գրական յայտնատեսութիւններու մէջ անմրցակից մնաց: Ս. Զօրեան, Դ. Դեմիրճեան, Աւ. Իսահակեան, Վահան Տէրեան, Եղիշէ Չարենց, Ժաք Յակոբեան, իրենց գրչի առաջին փորձերուն մէջ իսկ գրական «կնքահայր» ունեցան Ն. Աղբալեանը: Ինքն էր, որ դարձաւ առաջին գնահատողը Տէրեանի մը տաղանդին: Զօրեանի մէջ նշմարեց Չեխովի հետքերը, իսկ իբրեւ Լուսաւորութեան եւ Արուեստից Նախարար, Հայաստանի Անկախ եւ Ազատ Հանրապետութեան, «մինոր բանաստեղծ»ի ծնունդը աւետեց, կարդալէ ետք Կարսի գիւղերէն մէկուն երիտասարդ ուսուցիչ Չարենցի երկու նիհար տետրակները՝ «Երեք երգ տխրադալուկ աղջկան» եւ «Տանդէական առասպել»:

Եւ, անկասկած, իր անունը զուգորդուած պիտի մնայ Հայաստանի Համալսարանի հիմնադրութեան հետ, 1920 Յունուար, Ալեքսանդրապոլ: Ապա՝ տեղափոխուած Երեւան: «Այն ջահը, որ մենք վառում ենք այսօր Հայաստանի բարձրաւանդակի վրայ, չի հանգչի երբեք եւ կը լուսաւորէ Առաջաւոր Ասիան»: Պատգամ մըն էր այս, Աղբալեանի բերնով դարերուն յանձնուած: Այսօր, գիտենք, թէ ջահը կը բոցավառի: Օրէ օր առաւել ճառագայթումով:

Կրթական առաջին ծրագիրը, Պետականութեան սահմանագիծին մէջ, նոյնպէս աղերսուած կը մնայ Աղբալեանի աշխատանքներուն հետ: Անոնք, որոնք տարիներ ետք Հայաստանի Ակադեմիայի հիմնադիրները կամ անդրանիկ անդամները պիտի նկատուէին, մեծաւ մասամբ Լուսաւորութեան եւ Արուեստից նախարարութեան հրաւէրով հայրենիք ժամանեցին: Եւ լծուեցան աշխատանքի: Յ. Մանանդեան, Մ. Աբեղեան, ճարտ. Ա. Թամանեան, բանաստեղծ Յ. Յովհաննիսեան եւ դեռ ուրիշներ:

Տարագրութեան մէջ եւս, արտասահման, Ն. Աղբալեան մնաց գրչի, խօսքի աննուաճ տրիբունը: Սերունդ թրծեց Լեւոն Շանթի հետ Համազգայինի ճեմարանը, Պէյրութ: Հայ Գիրին եւ Բանին հմայքը սերմանեց սրտերու եւ մտքերու մէջ:

Եւ, անպայման, պէտք է մտաբերել հանրային ծառայութիւնը կոչում նկատած Աղբալեանի միւս երեսը: Նոյնքան ակնառու, որքան առաջինը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նկատեց հայկական արտայայտութիւնը համաշխարհային ազատագրական շարժումներուն եւ գաղափարախօսութիւններուն: Ասոնց գործավարը՝ հայ իրականութեան մէջ: Ազգային ծիրին մէջ: Հայաստանի անկախութիւն, յայտարարեց ան, կը նշանակէ հայ մարդուն աշխատանքի ազատութիւնը ապահովել, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան սկզբունքները իրագործել: Փոքր ծաւալով մէկ կարեւոր անկիւնաքարը մարդկութեան մեծ Երազին:

Այսքան բիւրեղ եւ, միաժամանակ, գիտական հիմնաւորումով սահմանեց Դաշնակցութեան առաքելութիւնը Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Եւ մնաց հաստատակամ իր համոզումներուն մէջ: Որովհետեւ հաւատաց ասոնց: Որովհետեւ իր ժողովուրդին վիճակուած էր նոր հազարամեակները դիմաւորել անցեալի մը հարուստ փառքով, շքեղ պատմուճանով, արքայական, ինչպէս կ'ըլլան գրչութեան սիրահար ազգերը:

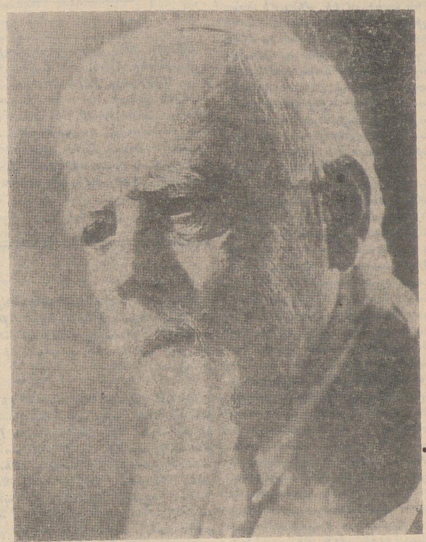
Վարք մեծաց: Իր ժողովուրդին նման ինքն ալ ապրեցաւ մեծաւորի մը պէս, հոգիով հարուստ, ընդունակութիւններով բազմաշնորհ եւ առաքինութիւններով մաքուր:

Սիրեց: Եւ, հետեւաբար, սիրուեցաւ:

Ժ. Մ.

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՆԻԿՈԼ ՎԵՐԾԱՆՈՂ

Ի յիշատակ իր մահուան երեսնամեակին — 15 Օգոստ. 1947

Այս մէկ բառը պիտի բաւէ՞ր բնորոշելու մեր ողբացեալ ընկերը: Խտացնելու անոր արժէքը՝ իբրեւ միտք եւ վաստակ:

Ամէն պարագայի մէջ, բառը շատ աւելի ծանր կը կշռէ մեզի համար, քան շռայլուած ածականներու ամբողջ կոյտ մը:

Արդարեւ, ժամանակակից Վերծանողն էր Նիկոլ Աղբալեան: Բեղուն եւ մշտանորոգ: Տոկուն եւ բազմակողմանի: Իսկապէս աննման՝ իր մտածումի եւ աշխատանքի եղանակով, իր պրպտումի եւ հիւսուածքի նորութեամբ, եթէ ոչ յանդգնութեամբ:

Վտակի մը պէս կը հոսէին, օրինակ, իր նկարագրութիւնները հայ «գրիչ»ներու մասին: (Պատմութիւն Հայ Գրականութեան): Կարդալով զանոնք, դուք ձեր աչքին առջեւ կը գտնէիք ընտանի դէմքեր: Ձեզի կը թուէր թէ անոնք ձեր աչքին առջեւ էին դեռ երէկ, թէ կ'ընդօրինակէին, կը գրէին, կը պատկերազարդէին հազարաւոր աչքերու տակ:

Մինչդեռ, դարերու փոշին խաւ կապած էր անոնց դէմքերուն եւ գործերուն վրայ:

Նիկոլ Աղբալեան գիտցաւ այդ փոշին մաքրել վարպետի հոտառութեամբ, եւ ձեր առջեւ պարզել իւրաքանչիւր գրիչի հարազատ պատկերն ու տքնաջան վաստակը:

Ան կրցաւ ճեղքել դարերու աղջամուղջը, գտնելով հայ մտքին ու գրքին երկունքը, անոր տեւականութեան եւ ծաւալման գաղտնիքը:

Ո՞ր ժողովուրդը ունեցած է այդքան «դպիրներ» ու «գրիչներ», «նուաստ» կամ «տրուպ» ծառաներ ու «մեղաւորներ», որոնք սրբազան պարտականութիւն կը համարէին Աւետարան մը, պատմութիւն մը, Սաղմոս մը կամ այլապէս պիտանի գիրք մը օրինակել գիշեր-ցերեկ, մոմի մը աղօտ լոյսին տակ կամ լուսնի լոյսով խցիկի մը խորը: Փախուստի, աքսորի ճամբաներուն վրայ: Ծղնարանի մը խոնաւութեան մէջ: Կէս անօթի, կէս կուշտ: Յաճախ ահուդողի մէջ:

Մելանը կը պակսէր, թուղթը կը փտէր, ճանճերը ոստայն կը հիւսէին: Եւ կը պատահէր որ ամբողջ աշխատանք մը փճանար, մոխիր դառնար, կամ գողցուէր եւ անհետ կորսուէր:

Մարդիկ նորէն կը սկսէին հաւաքել ու վերակազմել, որպէսզի կարելի ըլլար ժառանգութիւնը փոխանցել սերունդէ սերունդ:

Նիկոլ Աղբալեան այս բոլորը կը պատմէր, ոչ թէ իբրեւ հասարակ բանասէր, այլ վերլուծելով, վերծանելով, վերակենդանացնելով: Արուեստագէտի մը նախանձախնդրութեամբ:

×

Նիկոլ Աղբալեան միեւնոյն ատեն այն բացառիկ դէմքերէն էր, որ լիովին կ'ըմբռնէր հայ ժողովուրդին երկու հատուածներուն մտաւոր-գրական ճիգերը: Եւ իր արտադրութեանց համար կը մշակէր լեզու մը որ կրնայ իբրեւ տիպար ծառայել:

1920ին, երբ Հանրապետական Հայաստանի Կրթական Նախարարն էր, մասնաւոր գուրգուրանքով կը դիմաւորէր Հ. Յ. Դ. 9րդ Ընդհ. Ժողովին պատգամաւորները, տեսակէտներ ու բաղձանքներ կը յայտնէր, առաջարկներ, ծրագիրներ կը պարզէր: Բոլորը՝ մէկ մտահոգութեամբ, — կարելի եղածին չափ սերտ կապեր հաստատել երկու հատուածներուն Մշակոյթին միջեւ:

... Ինչ որ չկրցաւ ընել այդ օրերուն, Նիկոլ Աղբալեան փորձեց իրագործել — ինք պիտի ըսէր՝ իրացնել — Արտասահմանի մէջ: Բեմով եւ գրիչով: Կենդանի խօսքով եւ Ճեմարանով:

Ո՞վ պիտի կրնար համրել այն երախտաւոր բազմութիւնները, որ օգտուեցան իր շունչէն, հմտութենէն, ճարտասանութենէն:

Ամէնէն մռայլ պահերուն ալ, խորախորհուրդ, լաւատես, խանդավառ մարգարէի մը խօսքն էր որ կ'ալեկոծէր բազմութիւնները, երբ Նիկոլը կը տեսնէին բեմին վրայ:

... Նիկոլ Վերծանող, միեւնոյն ատեն յեղափոխական, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ կը ներկայացնէր այն միտքը որ անդադար կը պրպտէ եւ նոր հորիզոններ կը բանայ: Բառ մը, խօսք մը իրեն համար դուռ կը բանար անհուն խորհրդածութեանց, յաճախ դառնալով նոր գիտելիք: Նոյնիսկ վարդապետութիւն:

Ուժ պիտի ունենա՞նք լեցնելու Նիկոլներու բացը, այս համատարած, յարաճուն ալեկոծութեան մէջ...:

Տ.

28 Սեպտ. 1947

ԷՋԵՐ ՆԻԿՈԼ

ԽՕՍՔ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ

Այս գիրքը ես չեմ գրած հմուտների համար: Ես բաւական հմուտ չեմ նրանց օգտակար լինելու համար: Նրանք աւելի թերիներս կարող են մատնանշել, քան նոր փաստեր կամ ճշդումներ գտնել այս գրութեան մէջ: «Դեռ շատ սակաւ օրեր էին իմ կեանքիս» երբ ես մի խիզախ մըտածում ունեցայ. գրել Հայոց գրականութեան մի «լաւ» պատմութիւն: Այն ժամանակ ես կարծում էի, մենք մի փոքր «ածու» լինելով՝ մեր գրականութիւնն այնքան ընդարձակ չէ, որ ջանասէր մէկը չկարենայ ընդգրկել լայնքին ու երկայնքին: Սկսայ մի կողմից կարդալ մեր հին ու նոր գրականութիւնը, միւս կողմից կազմել Ռուսաստանի Հայոց պարբերական մամուլի — լրագիրների եւ ամսագիրների — բովանդակութեան ցանկը: Երեք տարիս անցաւ շատ արագ եւ ես տեսայ թէ դեռ ծայրն եմ ծրարոց: Բնոյթիս եւ կեանքիս բերումով յարատեւ չեղայ, բազմակողմանի էր հետաքրքրութիւնս եւ քաղաքական կեանքը գրաւիչ եւ պարտադիր՝ իմ ըմբռնումով: «Նախ քաղաքացի եւ ապա պոէտ», այս ոգով էի մեծցած: Երիտասարդ էի, զգայուն, չէի կարող սահմանափակուել ու նեղնալ:

Բարեբաստիկ առիթով ես ընկայ Մոսկուա, յետոյ Պետրոգրադ: Անկշիռ ենթադրութեամբ կարծելով թէ կեանքն ինձ կարող է եւ ուրիշ ոստաններ տանել՝ ես մտածեցի ամէն երկիր ինքն իր մէջ ուսումնասիրել եւ մոլեկան եռանդով անձնատուր եղայ ռուսաց գրականութեան, պատմութեան եւ արուեստին, միաժամանակ շարունակելով ընթերցումներս ու ցուցակագրութիւնը մեր գրականութեան: Ռուսաց իմաստասիրական գրականութեան մէջ թարթափումիս ընթացքին ծանօթացայ Օ. Կոնտի գրական իմաստասիրութեան եւ գիտութեանց դասակարգութեան եւ խիզախեցի մարդկային գիտութիւնն ընդգրկել, մեծ իմաստասէրի մշակած կարգին հետեւելով: Մտայ ուսողական եւ բնական գիտութեանց բաւիղների մէջ եւ հազիւ նրանց հիմունքներին տիրացած՝ ընկերական գիտութեանց մէջ մխրճուեցայ, որ ըստ Կոնտի պսակն էր գիտութեանց: Եւ այս ամէնի հետ միասին պէտք է օրապահիկս շահէի...

Յեղափոխական շարժումը դուրս հանեց ինձ իմ ակօսից. տարուբերուեցայ կեանքի ալիքների հետ, բայց եւ հետամուտ մի կողմից մեր գրականութեան, միւս կողմից հանուր գիտութեանց: Սակայն կեանքն անողոք է եւ չի նայում մեր սըրտին ու տենչերին: Սիրել պէտք է լիովին: Հմտութիւնը պահանջում է անձնուէր նեղացում: Կեանքը բազմազան էր, գրաւիչ, իսկ հանուր գիտութիւնը լայն ու հմայիչ: «Սուրը չթողեց, որ երգիչ դառնամ, երգը չթողեց, որ մարտիկ դառնամ»: Ես կ'ուզէի այնպիսի մի հմտութեան տիրանամ, որ հայերէն ամէն գիրք ու թերթ կարդացած լինեմ: Զհասայ իմ ուզածին, թէեւ տարիներ աշխատեցի անտես արածս գրքերն ու թերթերը նայել. ամէնին հասնիլ չկարողացայ: Կենսական եւ գրական նոր խնդիրներ առաջս ելան, այս ու այն դիտանքս խորացնելու պահանջն ունեցայ, մտաւորական ճիգս ու եռանդս շռայլօրէն ծախսեցի եւ տեսայ թէ լաւագոյնին ձգտելով՝ լաւին չհասայ: Շատ բան իմացայ, բայց ոչ հիմնովին: Գիտութիւններն ինձ անունդ պարձրի, մինչդեռ պէտք էր նրա մի ածուն մշակէի: Ուրիշ վայելքներիս զուգահեռ՝ գիտութիւնն ինձ համար վայելք եղաւ՝ փոխանակ պարտիք դառնալու: Հայոց գրականութեան «լաւ» պատմութիւնս կորչում էր մուժի մէջ եւ տեսնում էի թէ նրա բարձունքին ես չեմ հասնելու. կեանքս ու հոգիս շատ էին ճեղւում աջ ու ձախ: Մինչ շարունակելով մերձուստ հետեւիլ մեր գրականութեան՝ ես ներքուստ, գաղտնի հաշտւում էի արդէն այն մտքի հետ թէ իմ լաւ օրերի — խիզախ մտածումը իրանալու չէ երբեք:

Առագաստ բացած լայն ծով է մտնում՝
խիզախ պատանին,
Մի խարխուլ նաւակ ափին կապում է
անզօր ծերունին:

Շիլլերի այս երկտողն իմ կեանքի պատմութիւնն եղաւ: Մեր գրականութեան գիտական եւ հմտալից «լաւ» պատմութիւնս իմ լաւ օրերի հետ դարձաւ մի յուշ ու մշուշ...

Այսպէս նկուն՝ հաշտուած էի կացութեանս հետ, որի պատասխանատուն ես էի անշուշտ, երբ Համազգային Ընկերութեան Պէյրութի ճիւղն ինձ առաջարկեց հրապարակային դասախօսութեանց մի շարք նուիրել Հայոց գրականութեան: Դժկամակեցայ. գիտէի, որ պահանջիս չափով հմտութիւն չունեմ, որ պէտք եղած գրքերը մէջտեղ չկան, որ դրադարաններ թափառելու սիրտ ու ժամանակ չունեմ, որ նոր ճիգեր անելու վիճակի մէջ չեմ, ուստի եւ ծանր երեւաց ինձ այն բեռը, որ ուզում էին դնել յոգնած ուսերիս: Բայց պէտք էր տեղի տալ բարեկամներիս թախանձանքին: Մտածեցի. ունկնդիրներս հմուտներ չեն եւ ոչ հըմտութեան հետամուտ. նրանք ուզում են մի գաղափար կազմել Հայոց հին ու նոր գրականութեան մասին. այդքանը տալ կարող եմ. յիշեցի հին խօսքը, որ ասում է. «Կոնդերի մէջ մինը չորեքթաթ տուաւ՝ աւին փահլեւան է». անտեղեակ ունկնդիրներիս համար ես բաւական հմտութիւն ունեմ.— փորձե՛նք, ասացի. եւ յանձն առայ:

Փորձն յաջող անցաւ: Ես աշխատեցի մեր հին գրականութիւնը մատչելի դարձնել ունկնդիրներիս եւ տեսայ, թէ յաջողած եմ, քանի որ անձանձրոյթ լսեցին եւ գոհ մնացին: Մտածեցի թէ հարիւրաւոր ընթերցողներ կան, որ կարող էին նոյն գոհունակութեամբ ունկնդրել խօսքիս, եթէ հնար ունենային. ուստի աւելի վստահութեամբ ընդունեցի Համազգային Ընկերութեան առաջարկը՝ դասախօսութիւններս գրի առնելու: Հմուտների համար չէ, որ պիտի գրեմ, մտածեցի. եւ համարձակութիւն եկաւ վրաս գրիչ շարժելու:

Ահաւասիկ ես եւ իմ գիրքը. մենք յաւակնութիւն չունենք: Նպատակս է իմ ունեցած քչով գոհացնել բնաւ չունեցողին: Գիտեմ, որ շատ բան պակասում է ինձ. հմուտներին կը մնայ շտկել ու լրացնել: Եթէ կարենամ իմ ընթերցողին սիրել տալ մեր հին ու նոր գրականութիւնը՝ դրանով արդէն ես գոհ կը մնամ: Հնար չունենալով մի հմտալից ու գիտական պատմութիւն գրել մեր գրականութեան՝ պիտի աշխատեմ մի կենդանի պատկերը գծել այդ գրականութեան մի «լաւ» պատմութեան, այս նոր գործի չէմքին պիտի խօսեմ թէ ի՛նչ էի հասկանում «լաւ» ասելով եւ թէ որքան միամիտ ու խիզախ էի, կարծելով թէ հնարաւոր է այդպիսի մի պատմութիւն գրել մեր պայմաններում:

(Պատմութիւն Հայոց Գրականութեան)

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳՆ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

Մինչեւ ԺԱ. դարի կէսը Հայոց գրականութիւնը մշակուած է հայ հողի վըրայ: Մինչ այդ թէեւ Հայերը, շատ անգամ են ընկած օտար լուծի տակ, բայց օտարը Հայաստանի մէջ բուն չէ դրած իբր ժողովուրդ. նա գանձած է իր հարկը, կամ առած է իր աւարն ու գերին եւ չուած է իր բնավայրը: Թէ՛ յոյն թէ պարսիկ, յետոյ նաեւ Արաբներ մի որոշ ժամանակ հետամուտ եղած են Հայոց աւագանին չքացնելու եւ Հայոց ազգի ռազմական կորովը փճացնելու, որի հետեւանքով իշխանական տներն անճիտուած են կամ գաղթած են այլուր, բայց Հայաստանը միշտ մնացած է հայաբնակ եւ Հայոց աշխարհ: Իշխանական տների անշան ոստերից ծլած են նոր բարունակներ կամ հին շինական խաւերից ելած են նոր իշխեցողներ եւ կեանքը յորդած է հայրենի երկրում:

ԺԱ. դարից այս կողմն է միայն, որ վաչկատուն Թուրք ու Թաթար արշաւելով Հայաստան, փորձում են եւ յաջողում մեր աշխարհը դարձնել բնավայր նաեւ իրենց համար: Այդ խառն շրջանին, երբ «այր զարամբ ելանէր տիրել աշխարհի», նաեւ բնիկ քուրդ ցեղեր Հայաստանի հարաւից բարձրանում են վեր եւ բուն են դնում միջնաշխարհի մէջ:

Երկարատեւ թոհ ու բոհի մէջ չքանում է Հայոց ազնուական դասակարգը, որ փարթամ քաղաքների բնակչութեան հետ միասին կամ իրենց շունչը փչում են հայրենի հողի վրայ, կամ մեծաղանդուած խմբերով ցրւում են օտար վայրեր: Մի մասը Կովկասի շղթան կըտրելով իջնում է Ռուսաստանի տափաստանը եւ շարունակում է իր չուն աւելի հեռու, մինչեւ Լեհաստան եւ Հունգարիա: Մի մասը լայնօրէն տարածւում է Կապադովկիայի ընդարձակ սահմանների մէջ, Եփրատից մինչեւ Բոսփոր եւ խառնելով Պոլիս եւ Իզմիր ստեղծում է գրական կեանք: Աւելի մեծ զանգուածներ դընում թառում են արեւմտեան Տաւրոսի բարձունքներին եւ իջնում են ծովափ, ըստեղծելով մի նոր ու երկարատեւ բոյն եւ իշխանութիւն, ինչպէս նաեւ մի փայլուն գրականութիւն: Վերջապէս մի ստուար զանգուած բռնի տարւում է Պարսկաստանի խորքը, որ նոյնպէս ստեղծում է մի գրականութիւն: Այսպիսով Հայոց բնածին գրականութիւնը, որ հայրենի հողի վրայ ապրած էր մօտ վեց դար, դառնում է գաղութային. իր բոյը հազիւ առկայծում է իր բնավայրում մինչեւ մեր նոր դարերը: Մեր բնիկ հայրենիքում մնում է շինականը, որ գաղթելու հնար ու միջոց չունէր, եւ տէր է կանգնում իր կիսաւեր հայրենիքին: Նա ապրում է համախումբ Փոքր Կովկասի եւ հայկական Տաւրոսի մթին ձորերում կամ բարձրադիր լանջերին, ուր օտար ոտքը յաճախ չէր հասնում: Այն տեղ նա պահում էր իր անչքացած լեզուն, հաւատքն ու կենցաղը: Այդ անշուք վիճակի մէջ նա հասաւ մինչեւ նախորդ դարի կէսերը:

Վաչկատուն օտարի եւ բնիկ հայութեան դարաւոր պայքարը վերջացաւ մեր դարի սկիզբին Հայոց ազգի բնաջնջումովն իր պատմական հայրենիքի մեծագոյն մասի մէջ եւ իր հնադարեան կայաններում — Անատոլիա եւ Կիլիկիա: Եւ այնտեղ, ուր դարերով Հայոց գութանն էր հայրենի հողը հերկում եւ ուր Հայոց լեզուն էր հնչում, ուր հայ վանականն էր աղօթում եւ Հայոց աղջիկը երգում, ուր հայ կինը օրոցք էր օրօրում եւ հայ հանին զրոյց էր պատմում թոռներին, այնտեղ այսօր գայլեր են ոռնում եւ բուենին է յածում: Կիսաւեր ամրոցներ ու վանքեր պատմում ու խօսում են հանապազ, բայց նրանց լսող ու հասկացող չկայ: Ռազմական աւազանին իր գործով ու փառքով հանգչում է հնադարեան գրքերի մէջ եւ իր բնիկ հայրենիքի մէջ ժառանգորդ չունի: Ոչ մէկ գմբէթ արձագանգ է տալիս հնաւանդ շարականներին եւ ոչ մի դաշտ ու հանդ՝ Հայոց գեղջուկ երգերին: Սասունցի Դաւիթը ոտնակոխ չունի Մարաթուկի վրայ եւ Մհերի ելքին սպասող չկայ Հայոց աւեր աշխարհում: Վասպուրականն ամայի, Տարօնն անբնակ, Վարագ ու Գրակ աւերակ: Ոչ Մամիկոնեան սուրն է շողում Տարօնում, ոչ Արծրունեաց նիզակը Վասպուրականում, ոչ Բագրատունեաց թագը Շիրակում եւ Վանանդում: Հին Անին Եփրատի վրայ եւ նոր Անին Ախուրեանի եզերքին քայքայւում ու փոշիանում են անկարեկից:

Այս համատարած ամայութեան վրայ Սիւնեաց եւ Գուգարաց լեռներից, արեւելեան Շիրակի բարձրադիր հարթավայրից, Արագածի բարձր գահից եւ Այրարատի լայնատարած դաշտից նայում է վերապրած հայութիւնն իր աւեր հայրենիքին, Վասպուրականին, Բագրեւանդին, Տարօնին ու Սասունին եւ դեռ ապրում է հայրենի յիշատակներով: Բովանդակ նոր հայութիւնը կարօտով նայում է այլապատկան Մասիսին, որ խիզախ ոգու մարմնացումն է անմեռ հայութեան: Դեռ բարձրանում է ծխանի ծուխը հայ երդիկներից եւ դեռ հնչում է Հայոց լեզուն հայի բերանում: Վաչկատուն օտարի եւ նստակեաց հայի պայքարը դեռ չէ վերջացած: Կոտորակուած է վաչկատունը մեր ամայի հայրենիքում և պատմութեան չէմքը կոխում է մի նոր հայութիւն, աշխատունակ ինչպէս միշտ, բայց եւ լուսամիտ եւ մանաւանդ ռազմական: Անհաշիւ զոհերով նա յաջողած է իր հայրենիքի մի փոքրիկ մասը դարձնել իրօք Հայաստան. օտարն այնտեղ տասիցը մէկն է միայն: Կրճատուած են ներքին ճակատները, անհոսնօրէն պակսած են ներքին վտանգն օտարից եւ շփումները նրա հետ: Հայոց ազգն իր հայրենիքի մէջ տէրն է հիմա իր կեանքի եւ վաստակի: Ութսուն տարուան անողոք ողբումը, որ ընթանում էր «Մահ կամ Ազատութիւն» դրօշի տակ, մեզ համար ազատութեամբ վերջացաւ: «Կենդանի ե՛մ» կանչեց Սասունցի Դաւիթը թանձրամած փոշու միջից, բայց Մսրայ Մելիքը թւում է անզօր մի անգամ եւս իր ձին քշելու եւ իր գուրզը զարկելու Դաւթին: Հալաբ ու Մըսըր այլ եւս Մելիքին չեն պատկանում, որ կարենայ իր ձին աշտանակել հեռուից՝ իր հարուածին ուժ տալու համար, մանաւանդ որ պատանի Դաւթի կողքին կանգնած է հիմա Քեռի Թորոսը՝ արմատախիլ ծառն ուսին: Դաւիթն արդէն դուրս է եկած քառասուն գազ հորից եւ Հայոց ազգն սպասում է Մհերի դուրս գալուն իր մթին այրից:

Հայոց գետինն ամրացած է թւում բաւական՝ նրա ամեհի ձիու սմբակներին դիմանալու համար: Աստանդական հայութեան լեզուն ու գրականութիւնը վերադարձած են հայրենիք: Մեր քսաներորդ դարը իր ձեռքը մեկնում է մեր տասներորդին: Միջանկեալ դարերը մօտ են ցնդելու իբր մի ծանր մղձաւանջ եւ թւում է թէ մօտ է այն օրը, երբ պատանին Դաւիթ, ազատութեան կաթնաղբիւրի մէջ ռազմապէս զօրացած եւ Քեռի Թորոսի հզօր պաշտպանութեամբ՝ պիտի կարենայ խուժել իր բնաւեր հայրենիքը եւ Եփրատից մինչեւ Զագրոս եւ Հայկական պարից մինչեւ Տաւրոս պիտի նորից բարձրանայ ծխանի ծուխը Հայոց երդիկներից եւ նորից հնչէ Հայոց լեզուն խրոխտ ու վէս՝ մեր ընդարձակ հայրենիքի լեռներում ու ձորերում, դաշտերում եւ աւաններում:

(Պատմութիւն Հայոց Գրականութեան)

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հեղինակների կեանքը, գործերն ու ապրած միջավայրերը մենք թողինք գրական պատմութեան. այդ՝ ի՞նչն է ուրեմն, որ պէտք է կազմէ գրականութեան պատմութեան բովանդակութիւնը: Քանի որ գրականութեան պատմութիւնը նրա կենսագրութիւնն է, ինքնին պարզ է, որ այդ պատմութիւնը պէտք է ընդգրկէ գրականութեան բովանդակ կեանքը իր երեւումից մինչեւ իր ընթացիկ ներկան, որ նոյն

ԱՂԲԱԼԵԱՆԷ

է թէ պէտք է հեղինակները, նրանց գործերն ու ապրած միջավայրերը ներկայացնէ ժամանակի կարգով։ Այլեւս ոչ թէ մի մի հեղինակ եւ իրենց գործերը, այլ բոլոր հեղինակներն ու իրենց գործերը, որ իրենց ներքին յատկութեամբ գրականութեան կալուածի մէջ են ընկնում։ Այսպիսով մենք գտնում ենք առաջին տարբերութիւնը երկու գիտութեանց. մինչդեռ գրական պատմութիւնը հետազօտում ու ներկայացնում է զատ զատ հեղինակներ եւ անջատ կարգով, գրականութեան պատմութիւնը խօսում է բոլոր հեղինակների մասին եւ ժամանակի կարգով։ Այսպիսով գրական պատմութիւնը մի պատրաստութիւն է գրականութեան պատմութեան, ուստի մասնականի թերին անդրադառնում է հանրականի վրայ, ուր նապէս չի հետազօտուած մի հեղինակ, մի միջավայր, մի երկ՝ այդ թերին պիտի երեւայ գրականութեան պատմութեան մէջ։

Բայց հեղինակներն ու գործերը շարել ժամանակի կարգով դեռ չի նշանակում գրականութեան պատմութիւն յօրինել. դա աւելի կը լինէր քան մի պարզ գրացանկ եւ անուանացանկ, բայց պակաս կը լինէր քան մի պատմութիւն։ Գրապատմական հետազօտութեանց արդիւնքների համագումար ցուցադրութիւնը գրականութեան պատմութիւն չէ. դա մատենագրական պատմութիւն է գրապատմական հետազօտութեանց, որ զատ առումով շատ կարեւոր է եւ օգտակար։ Դա կարող է մի տարր կազմել գրականութեան պատմութեան, սրա մի հատուածը կամ գլուխը։ Գրականութեան պատմութիւնը մի նոր եւ ուրոյն կառուցում է գրապատմական հետազօտութեանց հիման վրայ։ Ինչ է նպատակը այս նոր կառուցման։ Հեղինակներն իրենց երկերով ցուցադրում են կարողութիւններ եւ իրենց երկերն արտացոլի արդիւնքն ու վկաներն են այդ կարողութեանց։ Հեղինակները միաժամանակ իմացական կեանքով ապրող անդամներն են որեւէ ազգի եւ նրանց կարողութեամբ է չափւում այդ ազգի կարողութեանց սահմանը իմացական մարզի մէջ։ Մինչեւ ուր հասած են հեղինակները՝ մինչեւ այնտեղ հասած է ազգը։ Ինչ որ մտածած, զգացած ու կամեցած են նրանք՝ ա՛յդ է կազմում ազգի հոգեկան կեանքը։ Բազմազան ապրումներ կարող են ունեցած լինել ազգի անդամները, բայց պատմութեան համար ա՛յն գոյութիւն ունի, որ հետք է թողած։ Այդ հետքն է միայն ազգի կարողութեանց եւ մտայնութեան նկատելի եւ շօշափելի սահմանը. մնացածը ենթադրութիւն է, միք իրականութեանց մտային վերակառուցում։

Գրականութեան պատմագրի դիտակէտն աւելի վեր է քան գրական պատմագրի տեսակէտը։ Սա տեսնում է մի հեղինակ իր սահմանափակ շրջանակի մէջ, իսկ նա տեսնում է հեղինակների շարանը ժամանակի հոսանքի մէջ։ Մէկը հեղինակի երկերով նրա կարողութիւնն է չափում եւ բնութագրում, միւսը հեղինակի երկերով չափում է ազգի կարողութեանց սահմանը, որին հասած է դարերի ընթացքին։ Երկերը բնորոշում են հեղինակին, հեղինակները՝ ազգին։ Գրականութեան պատմութիւնը պէտք է ազգերի հոգեկան կեանքի հոլովոյթը ցուցադրէ դարերի ընթացքին եւ այդ կեանքի սահմանները գծէ։ Ասած են. քաջերի սահմանն իրենց զէնքն է։ Իմացական կեանքն իբր զէնք կիրարկելով՝ մինչեւ ո՞ւր հասած են որեւէ ազգի քաջերը իմացական մարզի մէջ, ո՞ւր են նրանց սահմանները եւ ինչ են աշխարհակալած. ա՛յս է, որ պէտք է ցուցադրէ գրականութեան պատմագիրը, մի նոր ու վերին տեսակէտից նայելով հեղինակների եւ նրանց երկերի վրայ։

(Պատմութիւն Հայոց Գրականութեան)

«ԱԼՐՈՏ ԲԱՅՑ ՈՉ ՋԱՂԱՑՊԱՆ»

Մեր ժողովուրդը կ՚ըսէ. «Վրաս ալրոտ տեսաք՝ ջաղացպա՞ն կարծեցիք»։ Շատ շատեր հայ ժողովուրդին նայելով եւ անոր վրայ տարագրութեան ալիւրի փոշին տեսնելով, ջաղացպաններ կը կարծեն մեզ. բայց ինչպէս կը տեսնէք, այդպէս չէ։

Իրաւունք չունինք պահանջելու օտարներէն որ մեր պատմութիւնը իմանան եւ տեսնեն թէ ի՞նչ ենք մենք. բայց դժբախտութիւնը ա՛յն է, որ Հայոց մէջ կը պակսի այդ հետաքրքրութիւնը եւ շատեր կը կարծեն թէ ջաղացպան ենք մենք։ Պէտք չէ կարծել որ, ծառայելով օտար մշակոյթին, բան կը շահինք. մեր ժողովուրդը կ՚ըսէ. «Ցանկանալով կաքաւի երիշը սորվիլ, ագռաւի երիշն ալ մոռցանք»։ Պէտք է որ մենք թաթխուինք մեր քաղաքակրթութեան մէջ, անկէ է որ մեր ուժը կը ստանանք։ Այդ հիմքի վրայ միայն կրնանք բան մը ստեղծել, ոչ միայն մեզի համար, այլ աշխարհի համար. որովհետեւ ան որ իր նիւթէն չի ծծեր՝ հարամզատէ է, ապօրինի ծնունդ։

Մենք հոս տարագրութեան մէջ ենք, բայց չենք դադրած մեծ ժողովուրդի մը զաւակները ըլլալէ։ Ժողովուրդ մը՝ որ ոգորած է հսկայ Պետութեանց դէմ եւ այսօր ալ իր ռազմունակութիւնը չէ կորսնցուցած եւ 200.000 հերոսներով կը կռուի աշխարհի հզօրագոյն բանակներէն մէկուն դէմ։

Մեր պատմութիւնը կարդալով՝ մենք կ՚իմանանք որ այդ մենք ենք եւ կը զգանք մեր ուժը՝ նոյնը կրկնելու. «Թէեւ ալրոտ, բայց ոչ ջաղացպան»։

(Դասախօսութիւններ Հայ մատենագրութեան մասին)

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Լորդ Կրոմէր, անգլիացի նշանաւոր պետական գործիչ եւ Եգիպտոսի երկարամեայ կառավարիչը, իր երկհատոր աշխատութեան մէջ, որ վերաբերում է Եգիպտոսին եւ համաշխարհային հռչակ հանեց, խօսում է նաեւ մի քանի հայ պետական գործիչների մասին, ինչպէս Նուպար Փաշան եւ նկատում է, որ Հայերն Եգիպտոսի պետական կեանքի վրայ անհամեմատ աւելի մեծ ազդեցութիւն ունին, քան կարելի էր ենթադրել՝ նկատի առնելով նրանց թիւը. գովեստով է խօսում նրանց մտային ընդունակութեանց վրայ եւ շատ վերապահ կարծիք է յայտնում նրանց բարոյական էութեան մասին։ Ես մոռացել եմ գրի առնել մեծանուն քաղաքական մարդու այդ կարծիքը բառացի, որ արդիւնք է նրա արծուի խորաթափանց եւ սրատես հայեացքի, բայց յիշում եմ խօսքերի ընդհանուր իմաստը։

Հայերը, նրա կարծիքով, շատ մեծ նշանակութիւն են տալիս մտքին եւ անտես են անում մարդու բարոյական բնոյթը. նրանք կարծում են, որ խելքն է կառավարում աշխարհը եւ ոչ բնաւորութիւնը։

Այս նկատողութիւնը խորապէս ճշմարիտ է։ Ո՛չ մի օտար դիտող դեռ չէ հերքած, որ Հայերը մտացի ազգ են, ունեն աչքի ընկնող ընդունակութիւններ, գնահատում են խելքն ու նրա արդասիքները. բայց միաժամանակ շատ քիչ օտար դիտողներ կան, որոնք անդրադարձած չլինեն մեր բարոյական խաթարուած կերպարանքի վրայ. ոմանք բարեացակամօրէն բացատրելով նրա պատճառները, բայց ոչ ոք հերքելով։

Մեր մամուլն ու գրականութիւնը նոյնպէս՝ տասնեակ տարիներ շարունակ մատնանշում են մեր բարոյական արատները, ստեղծել են մինչեւ իսկ մի երկարատեւ հոսանք հայ մամուլի եւ գրականութեան մէջ, որ կրում է «մերկացնող ուղղութիւն» անունը եւ դեռ շարունակւում է մեր օրերում։ Նկատեցէք, թէ որքան կեղծ ու չինծու են մեր դրական տիպերը (հաղուադէպ բացառութեամբ) եւ որքան ցայտուն եւ իրական մեր բացասական տիպերը։

Եւ իսկապէս ամէն ասպարէզում, ուր նպաստաւոր հող է գտել Հայի հանճարը արտայայտուելու՝ նա հանդէս է եկել իր աչքի ընկնող ուժով. զինուորական եւ կառավարչական ընդունակութիւն ուզէք՝ ահա ձեզ Լորիս – Մելիքեան եւ Եփրեմ։ Կազմակերպչական ընդունակութիւն էք որոնում՝ ահա ձեզ Մխիթար Աբբայ եւ Նուպար Փաշա, եթէ ձեզ հարկաւոր է գիտնական՝ ահա Հ. Տաշեան, որոնո՞ւմ էք մեծ հրապարակախօս՝ ահա Գ. Արծրունին, նշանաւոր ճարտասան՝ Գր. Օտեան, մեծ բանաստեղծ՝ Նահապետ Քուչակ, մեծ խորհրդազգած՝ Նարեկացի, եւ այսպէս՝ մտքի ամէն ոլորտում։

Բայց ուզում էք որոնել մտային ուժերին հաւասար բարոյական մեծութիւններ եւ չգիտէք ո՞ւմ վրայ կարող էք կանգ առնել, որ լինի անվիճելի ամէնքի համար. Հայրի՞կ — նրան համարում են թուլական. Ղ. Աղայեան — նրան համարում են կրքոտ. Լուսաւորի՞չ — նրա Հայութիւնը խնդրական է, եւ այսպէս շարունակ։

Ուշադիր դիտելով հայ ժողովրդի հայեացքը մարդու բարոյական աշխարհի մասին, մենք տեսնում ենք, որ ժողովուրդն ինքը քաջերին համարում է «ծուռ»՝ այսինքն խենթ. եւ արիներին մեր մտաւորական դասը համարում է «մելիսր» ունեցող։ Այսպիսով ժողովուրդն իր դարաւոր հայեացքով արդարացնում է հեռաւոր Անգլիացու սուր դիտողութիւնը։

Բայց եթէ մի ազգ շարունակէ յամառած այն կարծիքին կառչած մնալ, թէ մեծագոյն արժէքը կեանքում մտային կարողութիւններն են, «խելօքութիւնը», որ նա չի տարբերում խորամանկութիւնից — ապա նրա ապագայի նկատմամբ դժուար է յուսալից մնալ։

Ազգերը բարձրանում եւ ընկնում են նայած թէ որքան չիտակ բնաւորութիւններ կան նրա որդիների շարքում. պատմութիւնը մեզ տալիս է ահաւոր ապացոյցներ եւ մեր կեանքը հաստատում է այդ ճշմարտութիւնն ամէն քայլափոխում։ Սուրբ Գրքի պատմուածը Սոդոմ եւ Գոմոր քաղաքների մասին թէ՝ Աստուած պատրաստ էր երկու քաղաք խնայել տասը, մինչեւ իսկ հինգ արդարի համար՝ խորին իմաստ ունի իր հիմքում։ Եթէ տասն արդար է պէտք երկու քաղաք փրկելու համար, ապա մի ազգ փրկելու համար անհրաժեշտ են հազարաւոր ազնիւ բնաւորութիւններ։

Աննկուն իդէալիստ եւ չիտակ ու ազնիւ մարդու մահը թող առիթ դառնայ հասկանալու այս ճշմարտութիւնը եւ թող առիթ դառնայ բոլոր զօրեղ բազուկներին՝ կերտելու մի հզօր եւ առաքինի ազգային նկարագիր, որի սաղմերը ցրուած են Հայութեան հոգու մէջ անխնամ եւ խեղդւում են առօրէական ու ճղճիմ մտահոգութեանց փուշի եւ տատասկի փարթամ աճումից։

Ա. Արասխանեանը լաւագոյն նմուշներից մէկն էր Հայի արիութեան եւ կորովի, ոչ միայն մտային, այլ մանաւանդ բարոյական աշխարհում, որ մեր տեսակէտից գնահատելի է չափազանց։ Նորահաս սերունդներին է մնում ընդգրկել նրա հրահանգիչ օրինակը եւ իրենց յարգանքը հանդուցեալի յիշատակին արտայայտել նրա ճամբան բռնելով եւ հանդէս հանելով աներեր կորով եւ անկաշառ չիտակութիւն, եթէ մինչեւ իսկ մեր յոռենթաց կեանքը նրանց վիճակէ որեւէ խուլ անկիւնում վախճան դնելու իրենց կեանքին՝ մենակ ու չգնահատուած։

Ծիգերն այդ ուղղութեամբ խորտակում են անհատներին, բայց բարձրացնում են ազգի նկարագիրը եւ մարդկութեան արժանիքը արեւի տակ։

(Ա. ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆ ԱՐԻ ՄԱՐԴՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
Հորիզոն, 1912, թիւ 272)

Ե. ԴԱՐՈՒ ԳՐԱԿԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

... Այն ամէնը, որ ըստ աւանդութեան Ս. Սահակի դրչի արդիւնքն է, իր լեզուով եւ շարադասութեամբ պայծառ է եւ վճիտ. նոյնքան եւ դեռ աւելի պայծառ եւ վճիտ է Եզնիկի գործը։ Բայց դրանք թարգմանութիւն են եւ յոյն լեզուի շնորհքը ճառագայթած է Հայոց լեզուի ձեւաւորման վրայ։ Ժամանակի հայ մտաւորականին ճանաչելու համար պէտք է դիմել Կորիւնի գործին, որ ինքնուրոյն է եւ բնաբոյս։ Ե. դարի հայ մշակոյթի ծնունդն է դա եւ հայ գրական ճաշակի եւ ըմբռնումի ցուցարարը։ Դա մի կենսագրութիւն է, մի «մատենանշան ծաղկեցում», ուր հսկայաձեւ բարձրանում է Մաշտոց մեծ Մովսէսին հաւասար, ուր գերազանցում են Հայն ու Հայաստանը Հրեաների համեմատութեամբ՝ ու բարձրօրէն իշխում է քրիստոնեայ Հայաստանի ազգային բարձր գիտակցութիւնը, ուր համարձակում է ասել թէ Հայը վատ չէ ուրիշ ազգերից։ Թող ոչ ոք մեզ յանդուգն չկոչէ, ասում է Կորիւն, որ մի խոնարհագոյն մարդ (Մաշտոցին) աստուածախօս եւ սքանչելագործ մեծ Մովսէսին նմանցնելով՝ հաւասարեցինք։ Կարող ենք աւելին անել՝ հաւատքով, որովհետեւ միեւնոյն ամենազօր Աստծու շնորհն է, որ երկրածին բոլոր ազգերին մատակարարում է անխտիր (էջ 22)։ Ուզում է ասել՝ միայն Հրէից ազգը չէ, որին բացառաբար իր շնորհը մատակարարում է։ Աստուած մէկ է, ամենազօր եւ բարերար եւ բոլոր ազգերին անխտիր մատակարարում է իր շնորհը։ Մաշտոց եւ իր «աստուածապարգեւ» գիրը իր «աստուածեղէն» շնորհներից մէկն է։ Աստուած Հրեաներին տուաւ Մովսէս, իսկ Հայերին Մաշտոց։

Ազգային բարձր գիտակցութեան այս ոգին է, որ սնունդ է տալիս ծաղկեցումի ոճին եւ պանծացումի ճաշակին։ Արքայական Հայաստանի ծնունդ է Կորիւն եւ բովանդակ Հայոց ազգի զգացումն է խօսում նրա մէջ։ Ազգային գիտակցութեան այս հզօր թռիչքն է, որ խախտում է իրականի չափակցութիւնը։ Գրական կրթութիւնը եւ ըմբռնումները զուգընթաց են այս զգացումին եւ լաւապէս յարմարում են այս տրամադրութիւնն արտայայտելու։ Այդ ինքնազգացումն է, որ Լուսաւորչի չարչարանքները եւ նրա յամառ տոկունութիւնը հասցնում է գերազանց չափերի. նրա դրդումով է, որ Փաւստոսի դրչի տակ (զույգ Կորիւնի) Մամիկոնեան Վասակ, Մուշեղ ու Մանուէլ Շապուհի եւ Մեհրուժանին փախցնում են «միաձի»։ Զգում էք թէ գործ ունէք իր արժէքն իմացող եւ չափազանցող մի ազգի հետ, որ իր հեռաւոր եւ լեռնակուտակ երկրին թառած՝ վերից է նայում աշխարհին եւ շրջակայ ուժերին։ «Հանուրց հիւսիսականաց վեհագոյն» ազգն է, որ խօսում է դասական գրականութեան մէջ արեւելեան ծաղկասէր ոճով։ Նա չի տեսնում օտարի լուծը. իր գլխին նա տեսնում է իր թագաւորին եւ իր շուրջը իր զօրքն ու սպարապետը։ Մեծ մարգարէի ահաւոր կերպարանքը դալկանում է մեծ վարդապետի եւ ճգնաւորի շողերի մէջ։ Իրականի չափակցութիւնը նա չի նշմարում։ Դրա համար պէտք է ունենալ յունապէս մշակուած միտք եւ սանձահար երեւակայութիւն։

Այդ նոր ոգին է բերում Արշակունեաց անկումը, յունական կրթութիւնը եւ Վարդանանց պատերազմը։ Ազգային գիտակցութիւնը չափաւորւում է քաղաքական իմաստով, թէեւ զօրաւոր է դեռ իբր կրօնական գերազանցութիւն. ազգային պատմութեան պետական չափերն եւ ըմբռնումը դառնում են մասնական. Փարպեցին Մամիկոնեան պատմագիր է, իսկ Փաւստոս արքայական Հայաստանի։ Արքունիքի չքացումով՝ չքանում է Հայոց պերճ լեզուն, որ յորդում էր նախորդ շրջանի գրականութեան մէջ։ Համազգային եւ բնաբոյս ներշնչումի փոխարէն, որ սրում է սանձակոտոր, հիմա տիրապէս իշխում է հռետորական չափակից խանդը։ Անկախութեան բարձունքից Հայն իջնում է հըպատակի մտայնութեան եւ քամահարող հայեացքը խոնարհում է գետին՝ նշմարելու համար իրական հողն իր ոտքերի տակ։

Շար.ը 4րդ էջ

(Շար. Գ. էջէն)

Բայց չի մեռնում ծաղկեցումի ազգայ-նացած ոգին: Վերի խաւերից նա իջնում է վար եւ դառնում է ժողովուրդի սեփա-կանութիւն. նա խառնւում է հէքեաթների ճաշակին եւ ստեղծում է գերազանցու – թեան ներքին զգացում, որով ապրում է նկուն Հայը դարերի ընթացքին: ԺԸ. դա-րից սկսած, երբ Հայոց հին պատմական գրականութիւնը նորից է լոյս աշխարհ եւ մտաւորական սնունդն է դառնում Նոր դարերի Հայութեան՝ նրա հետ միասին զարթնում է ծաղկեցումի ճաշակն ու ոճը իբր ընթացիկ մտայնութիւն: Մխիթար – եանց հայրերի գրչի տակ հայ արքաներն ու սպարապետները դառնում են հսկաներ, որ աշխարհի բախտն են որոշում:

— Էդ ո՞ւմ վրան էք ձեռք բարձրա – ցնում. Հայոց մեծ ազգին դուք չէ՞ք ճա-նաչում, — կանչում է Խ. Աբովեան իր Վէրքի մէջ:

— Ի՞նչ պիտի լինէր քո վիճակը, ո՛վ Եւ-րոպա, եթէ Հայոց Աւարայր դաշտը չառ-նէր զրադաշտական գրոհի առաջքը, — հարցնում է Գամառ-Քաթիպան:

Այսպէս է մտաւորական խաւը:

Համեմատէք այս ոճի հետ մեր ժողո – վուրդն ի՞նչպէս է պատմում եւ լրագրողն ի՞նչպէս է գրում Անդրանիկի քաջագոր-ծութեան, Արարայի ճակատամարտի, հայ յեղափոխութեան հերոսների եւայլնի մա-սին եւ պիտի տեսնէք, թէ Կորիւնի ծաղ-կաւէր ոճը մեռած չէ: Այսօր Հայը նոյն ծաղկեցնող եւ չափախոյս միտքն է, ինչ որ Կորիւն կամ Փաւստոս: Հին դարերում թէեւ օտար ու եկամուտ՝ այդ ոճն արդէն ազգայնացած է:

Ցունական չափազգաց ոգին այսօր փո-խած է իր անունը, բայց ոչ էութիւնը. նա կոչւում է «գիտական ոգի»: Այս ոգու պակասն է որ չարժում է Հայի անոսկոր լեզուն եւ ստեղծում է ծաղկեցումներ: Կայ եւ խորին ու ներքին պատճառ, որ սնունդ է տալիս այդ ոգուն — ինքնաշեշ-տումի բնական պահանջն է դա, որ մի զէնք է գոյութեան պայքարի մէջ: Մի – միայն իրական չափերի անտեսումով եւ սեփականի չափազանցումով կարող է տկարն ու փոքրը իր ներքին աշխարհի մէջ հաւասարել մեծին ու հզօրին կամ առնուազն համեմատուել նրանց հետ: Դրանո՛վ միայն նա ազատւում է նուաս-տութեան նկուն եւ քայքայիչ ապրումից: Դարեր շարունակ այս վերաբերումը կի-րարկելով՝ դառնում է ազգային մտայ – նութիւն եւ մենք տեսնում ենք թէ ինչպէս Խ. Աբովեան իր Ջանդին եւ Րաֆֆին իր Թարթառը պատկերում են Նիագարայի չափերով:

Մեր զգայնաչափը շատ է նրբազգաց, ամենանուրբ ջերմաչափի պէս, մեր նեարդները շատ են առաձիգ. չիւղը մեր հոգում դառնում է գերան. աննշան յաջո-ղութիւնը մեզ հանում է մինչեւ երկինք եւ անյաջողութիւնը անդունդ է տանում: Մեր երեւակայութիւնը շատ է սլացիկ եւ գիւրաթիռ: Իրականութիւնն իր իսկական չափերով տեսնելու կարողութիւնը մեզ պակասում է: Գիտական ոգու երկարա – տեւ մարզանք պէտք է Հային խելքի բե-րելու համար: Մենք հարազատ լաւակն ենք մեր դասական պապերի:

Մաշտոց մեր վարդապետն է եւ Փաւս-տոս ու Կորիւն մեր դասընկերը:

MAISON de la CULTURE ARMÉNIENNE de MARSEILLE

12-14 rue St. Bazile

— COURS DE PIANO, les Samedis de 14 h. à 16 h. — Professeur G. Bozouklian

— COURS DE GUITARE, les Samedis de 14 h. à 16 h. Professeur J.-Marc Der-Mesrobian.

— COURS DE KARATE, Lundi et Jeudi de 19 h. 30 à 21 h. 30.

— TROUPE DE DANSES ANI : répétitions Mercredi et Vendredi de 19 h. 30 à 21 h. 30.

On recherche des danseurs masculins et des musiciens.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Տէր եւ Տիկին Թորոս Գամպուրեան եւ զաւակը՝ Լեւլի, Օրիորդ Անի Գամպուր-եան, այրի Տիկին Բիւզանդ Թօփալեան, այրի Տիկին Համբարձում Թօփալեան եւ զաւակները՝ Դանիէլ եւ Սերժ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թօփալեան եւ զաւակ – ները (Պրազիլիա), Տիկին Զապէլ Պօյա – ճեան եւ զաւակները (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մերճանեան եւ զա-ւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Էմիլ Թօփալեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Քոյր Ժան Թօփալեան (Զահլէ), Տէր եւ Տիկին Սիմօ եւ զաւակները (Ալժերիա), Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Թումայեան եւ զաւակները (Քանատա), նաեւ՝ Թօփալ – եան, Գամպուրեան, Մանուէլօ, Ճամ – պազեան, Սաղըրեան, Հալէպլեան, Սան-ճըեան, Մաքսուտեան ընտանիքները խոր վշտով կը ծանուցանեն իրենց մօր, կես-րոջ, մեծ-մօր, տալոջ, հօրաքրոջ եւ ազ-գականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻՆ ԳԱՄՊՈՒՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Թօփալեան)

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Ե-րեքշաբթի, Հոկտ. 4ին, ի Փարիզ, 67 տա-րեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան շատ սեղմ շրջանակի մէջ եւ մարմինը զետեղուեցաւ Պանեօ – Փարի-զիէնի գերեզմանատան ընտանեկան դամ-բարանին մէջ:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները ող-բացեալին զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Թագուհի Բա – ղումեան, Տէր եւ Տիկին Ֆլան եւ զաւակ-ները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտ. 16, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԲԱԶՈՒՄԵԱՆԻ
(ծնեալ Ուզունեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեօ – Քաշանի մաս-նաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Հինգշաբթի Հոկ-տեմբեր 13, ժամը 20.30ին, սովորա – կան հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, պարահանդէսի հաշիւներուն վերաբեր – եալ:

×

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակ-ցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Հոկտ 14, ժամը 20ին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Պարոյր Սեւակ ակումբը: Հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 15 ժամը 16ին, կարեւոր օրակարգ:

ՆՈՒԷՐ

Պր. Աստուր 50 ֆր. կը նուիրէ Ալ – ֆորվիլի Կապ. Խաչին, տառապանքի իր ընկերոջ՝ Արշաւիր Խանետանեանի մահ-ուան երրորդ տարելիցին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնոր-հակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մինասեանէ 150 ֆր. Անահիտ Խուպեսէր-եանի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Կրընոպլի Կապ. Խաչը՝ ի նպաստ իր դպրոցին, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Զարուկեանէ (Մարաշ – լեան) 100 ֆր. իրենց առաջին թոռնիկի ծննդեան ուրախ առիթով:

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ ԵՒ Ս. ԳՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայց Առա-քելական եկեղ. Ազգ. Միութեան վար – չութեան:

Երկուշաբթի, Հոկտ. 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին Լիոնի Լա Սիկալ սրա-հին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ:

Օրուան տօնին մասին կը խօսի

ՓՐՈՖ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ
(ժընեւի համալսարանէն, ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինը համերգ մըն է, բաղկացած հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերէ: Ամերիկայի Միացեալ Նահանգ-ներէն

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ
երգչախումբը

Ցայտաղիր՝ Եկմալեանէ, Կոմիտասէ, Թ. Ալթունեանէ, Ա. Սաթեանէ:

ՀԱՄԵՐԳ

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՄԷՋ

Աղքատախնամի վարչութիւնը եւ Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան տան տնօրէնու – թիւնը կը հրաւիրեն Հարաւային Ֆրան – սայի հայ հասարակութիւնը՝

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

երգչախումբի համերգին, Շաբաթ Հոկ – տեմբեր 15 ժամը 21ին Սէն Ռաֆայէլ
Salle des Fêtes — Rue Jules Ferry

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

A L'OCCASION DE
SON PREMIER ANNIVERSAIRE

Le Nor Seround de Saint-Chamond

organise

un GRAND BAL

animé par l'orchestre SAYAT-NOVA le Samedi 15 Octobre de 21 h. à l'aube à la salle des Fêtes de Saint-Chamond

Ambiance et buffet arméniens assurés

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Քաշանի մաս-նաճիւղի հայկական դասերը Պր. Ա. Փա-թանեանի ուսուցչութեամբ կը սկսին Շա-բաթ, Հոկտ. 15 ժամը 14ին, սովորական վայրը:

Pour cause retraite

BAIL A CEDER

Bonneterie, Prêt à porter
fondée en 38)
Centre Versailles, 6 Rue Royale
Gros chiffre d'affaires
Prix intéressant
Tél. 950-47-20 de 13 h. à 15. h.
et après 20 h.

LE COMITE DE JEUNES DE L'UGAB
organise à l'occasion du 11 Novembre
un WEEK-END prolongé
à AMSTERDAM

Départ : Jeudi 10 Nov. à 22 h.
Retour: Dimanche 13 Nov. vers 23 h.
Frais de participation : 250 Frs.

Tous renseignements et inscription :
UGAB : 118, rue de Coucelles,
Paris 17e — Tél. 227.12.26
ou 924.86.71

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆԻ

ժողովրդական երգերուն

Audition de Chants Populaires
de la région de Daron

Հաւաքուած եւ երգուած

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

կողմէ

Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին
Salle Debussy (Pleyel)
252 Rue du Fbg. St-Honoré
Métro Ternes

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Պատուոյ նախագահութեամբ
ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ,
ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Présentation
JEAN-MARIE ROBAIN

RESTAURANT EREVAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տարօնի Հայրենակցական Միութեան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտ. 29ին, Սփլանտիտ, մասնակցու – թեամբ Ռատիօ-Մոնթէ – Քարլոյի նուա-գախումբին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
14
VENDREDI
14 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.966 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.966

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԻԹՕ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԻՒՆԵՐՈՎ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՒ

Ոչ մէկ պետական ղեկավար այսքան պատիւներով ընդունուած է Ֆրանսա, առաջնորդուած չորս Միրաժ օդանաւե–րով, Թիթօ հասաւ Օրլի, ուր զինքը ողջունելու եկած էին Հանրապետութեան նախագահը, կառավարութիւնը մէկ կողմով, ժողովներու նախագահները: Նաեւ պայծառ արեւ մը, ինչ որ անսովոր երեւոյթ է Փարիզի Հոկտեմբերին համար: 85 տարեկան, դեռ կորովի եւ եռանդուն, ժառանգ Թիթօ վերջին պատմական դէմքն է Բ. աշխարհամարտին: Զինքը ողջունելով, Ժիսքար տ'Էսթէն չեշտեց թէ «անորոշ եւ խռոված աշխարհին մէջ, որ մերն է, ոչ մէկ բան աւելի ստիպողական է քան միացնել ճիգերը բոլոր անոնց, որոնք պատրաստ են գործելու ի նպաստ այն երկու գաղափարներուն, որոնք կը տիրապետեն մեր ժամանակի անհրաժեշտութեան վրայ — մեղմացում եւ գործակցութիւն երկիրներու միջեւ»:

Եուկոսլաւիոյ նախագահը, սերբերէն իր պատասխանին մէջ, ըսաւ թէ մեծ կարեւորութիւն կուտան Ֆրանսա կատարուած այս այցելութեան «որովհետեւ, ինչպէս մենք, ձեր երկիրն ալ նախանձախնդիր է իր անկախութեան»:

Թափորը, ապա ճամբայ ելաւ դէպի օթէլ Մարինեի եւ երբ Ելիզէ հասաւ երիտասարդ Եուկոսլաւներ «Թիթօ մերն է, մենք Թիթոյին ենք» պոռացին:

Առաջին օրն իսկ, երկու նախագահները խօսակցութիւններ ունեցան, իսկ իրիկունը Ժիսքար տ'Էսթէն բացառիկ շքեղութեամբ ճաշ մը կուտար Թիթոյի, որու այս անգամ ալ ընկերանար կինը: Այս մասին ալ բաւական «ըսի–ըսաւ»ներ կան, քանի մօտ վեց ամիս է որ Թիթոյի կեանքի ընկերուհին հրապարակաւ չերեւիր, ոչ երբ հիւրեր կուգան Եուկոսլաւիա, ոչ ալ երբ Թիթօ արտասահման կ'երթայ:

Իրիկուան ճաշին ալ բաժակաճառեր փոխանակուեցան: Ժիսքար ըսաւ թէ Եուկոսլաւիան Եւրոպայի մէջ հաւասարակշռութեան տարր մըն է: Թիթօ պատասխանին մէջ մանրամասն ծանրացաւ զանազան հարցերու վրայ, ինչպէս՝ մեղմացումը, ապազինումը, Ափրիկէն եւ Միջին Արեւելքը:

X 5000 ոստիկան կ'ապահովեն Թիթոյի շուրջ հսկողութիւնը, յաւելեալ եուկոսլաւ իշխանութեանց դիմումին վրայ հրահանգուած է օդանաւային ոստիկանութեան եւ սահմանապահներուն 300 հոգիի (ցանկը տուած է Պելկրատ) մուտքը արգիլել Ֆրանսա: Նաեւ Ֆրանսա բնակող 45 Եուկոսլաւ օրը երկու անգամ ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած են:

Քանի մը տողով

ՄԱՌՇԷ Հինդշաբթի առտու նախաճաշը ըրաւ Ֆրանս–Էնթէրէն եւ այս առթիւ, սովորականէն աւելի կիրքով արտայայտուեցաւ: Պնդեց որ Համայնավար կուսակցութիւնը կ'ուզէ իշխանութեան գլուխ գալ (պէտք է ըսել որ շատ հաւատացող չկայ) եւ թէ բանակցութիւնները չեն խզուած: Կը սպասեն որ Ընկերվարական եւ Արմատական վերսկսին խօսակցութիւնները: Շեշտեց նաեւ ընտրական պայքար չեն տանիր այլ միակ նպատակն է կացութիւնը փոխել, այնպէս ըսել որ այլեւս 7 միլիոն աղքատ չըլլայ եւ վերջ տրուի անարդարութեանց..(

ՆԻԿՈՍԻԱՅԷՆ, կառավարութեան բանբերը յայտարարեց թէ Կիպրոս դէմ է որեւէ ձեռնարկի որ կը ձգտի գումարել որեւէ ժողով, մէջն ըլլալով հինգերու ժողով մը որու նպատակն ըլլայ Կիպրոսի հարցը դուրս հանել ՄԱԿէն: Այս ձեւով բանբերը կ'ակնարկէր Նիւ Եորքէն եւ Պելկրատէն հասած լուրերու, ըստ որոնց Թուրքիա կը ջանայ հինգերու ժողով մը գումարել որ համախմբէ երեք երաշխաւոր Պետութիւնները (Մեծն Բրիտանիա, Թուրքիա, Յունաստան) եւ կղզիին երկու համայնքները:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ կառավարութիւնը վեց ժամուան վիճաբանական ժողովէ մը ետք, վաւերացուց Քարթըր – Տայեան համաձայնագիրը, միաձայնութեամբ: Հարցը սակայն չէ լուծուած Ժընեւի համար, քանի Իսրայէլ միշտ դէմ է ՊԱԿի ներկայութեան մինչ Սուրիոյ Արտաքին նախարարը յայտարարած է «Սուրիա Ժընեւ չերթար առանց ՊԱԿի»:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետը՝ Պութօ կրնայ մահուան ալ դատապարտուիլ, քանի մահափորձի դրդիչ ալ կը նկատուի:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻ ԵՄԷՆԻ մէջ սպաննուած են Հանրապետութեան նախագահը եւ եղբայրը: 1974ին զինուորական պետական հարուած մը իշխանութեան գլուխ բերած էր սաուտամիտ գնդապետ մը՝ Իպրահիմ ալ–Համտի, եւ անկէ ի վեր դրական աշխատանք տարուած էր ի նպաստ երկրին բարգաւաճման:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ միպազիր Կէօրկի Վլադիմով հրաժարեցաւ Գրողներու Միութենէն բողոքելու համար նոյն Միութենէն այլախոհ գրագէտներու արտաքսումին դէմ:

ՇԻՐԱՔԻ համար գլխաւոր թշնամին Միթերանն է եւ ընտրական իր ճառերուն մէջ, կը կեդրոնանայ ընկերվարական պարագլուխին վրայ այն յոյսով, երեւի, որ պիտի « հրապուրէ » անոր ընտրական զանգուածը:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ մէջ է որ Միթերան խօսք առաւ, Շիրաքէն քանի մը ժամ առաջ: Այս առթիւ շեշտեց թէ կարելի չէ հրաժարիլ հիւլէական ուժանիւթէն ցորչափ ուրիշ ուժանիւթի աղբիւր չէ գտնուած:

ՉԻԼԻԻ նախկին նախագահ՝ Այէնտէի աղջիկը անձնասպան եղած է Հաւանայի մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՈՒԿՐԱՆԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐՈՒ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող ուկրանական գրականութեան տասնօրեակին մասնակցողները այցելած են Երեւանի տեսարժան վայրերը եւ ծանօթացած՝ ճարտարապետական եւ պատմական յուշարձաններուն, նոր կառոյցներուն: Ուկրանացի եւ հայ գրողներ այցելած են Յովհ. Թումանեան տուն–թանգարանը: Թումանեան հայերէնի թարգմանած է Շեւչենկոյի գործերը, իսկ Պաւլօ Տիչինա ուկրաներէնի թարգմանած է Թումանեանի բանաստեղծութիւնները: Ապա, հիւրերը այցելած են Երեւանի Մատենադարանը, ուր դիտած են հայ հեղինակներու բազմաթիւ ձեռագիրները՝ Ուկրանիոյ, անոր պատմութեան ու մշակոյթին, ինչպէս նաեւ միջնադարեան մեծ քաղաքներէն Լվովի, Կամենեց Պոդոսկի հայկ. գաղութներու մասին: Ուկրանացի գրողներու պատուիրակութիւնը այցելած է Զըւարթնոց եւ Էջմիածին, ուր ընդունուած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ: Յովհ. Յովհաննիսեան տուն–թանգարան այցելելէ ետք հիւրերը գացած են «Սովետական գրող» հրատարակչական տունը, ուր հաստատութեան տնօրէնը՝ Վիկտոր Բալայեան, հիւրերուն նուիրած է նոր գիրքեր՝ ուկրանացի բանաստեղծներու եւ արձակագիրներու երկերու հաւաքածոները, որոնք նոր լոյս տեսած են Երեւանի մէջ: Ի դէպ, վերջին տարիներուն «Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է ուկրանացի 30է աւելի հեղինակներու գործերը՝ 300 հազար ընդհանուր տպաքանակով:

×

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Մանուկ Աբեղեան գրականութեան հիմնարկութեան մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է սփիւռքի հայ գրագէտ Վահէ Վահեանի հետ: Ողջոյնի խօսքը արտասանած է հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Է. Ջրբաշեան: Գրագէտի կեանքին ու գրական–հանրային գործունէութեան մասին խօսած է Գրիգոր Գույումճեան: Խօսք առած են նաեւ Գեղամ Սեւան, Վազգէն Մնացականեան, Ալմաստ Զաքարեան, Գառնիկ Գալստեան եւ Վարդան Փարթամեան: Հանդիպումի վերջաւորութեան խօսք առած է Վահէ Վահեան եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք անդրադարձած է սփիւռքի հայ հանրային ու մշակութային կեանքին:

×

«ՈՍԿԷ ԴԱՐՊԱՍՆԵՐ» ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

« Սովետական գրող » հրատարակչութիւնը, ուկրանական գրականութեան տասնօրեակի առթիւ, լոյս ընծայած է «Ոսկէ դարպասներ» խորագրով հաւաքածոյ մը, որուն յառաջաբանը գրած է Գէորգ Էմին: Հատորը ընդգրկած է Պաւլօ Տիչինայի, Մաքսիմ Ռիլսկիի, Լէոնիդ Պերվոմայսկիի եւ ուկրանացի այլ բանաստեղծներու գործերուն թարգմանութիւնները եւ հեղինակներու մասին կենսագրական համառօտ տեղեկութիւններ: Քերթուածներու հայերէն թարգմանութիւնները կատարած են Սիլվա Կապուտիկեան, Գէորգ Էմին, Վահագն Դաւթեան, Համօ Սահեան, Ռազմիկ Դաւոյեան, Ալեք Խաչունց, Վարդգէս Բաբայեան, Նանսէն Միքայէլեան:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած են հայկական շարժանկարներու ցուցադրութիւններ: Հանդիսականներ հետաքրքրութեամբ դիտած են «Հայֆիլմ» ստուդիոյի արտադրած գեղարուեստական, փաստանկար եւ այլ տասը ժապաւէններ: Ցուցադրութիւններու բացումը կատարուած է Ֆ. Դովլաթեանի «Ծնունդ» ժապաւէնի ներկայացումով: Ջերմ ընդունելութիւն գտած են նաեւ Հ. Մալեանի «Նահապետ», Բ. Յովհաննիսեանի «Աշնանային արեւ», Ա. Մանարեանի «Ջուրը հանապազօրեայ» ժապաւէնները:

×

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆՕՐԵԱԿԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է

Ուկրանական գրականութեան տասնօրեակը վերջ գտած է երեկոյթով մը, որ տեղի ունեցած է Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատերասրահին մէջ, ուր ներկայ եղած են գրագէտներ, արուեստագէտներ, գիտնականներ, ուսանողներ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարներ Հրանտ Ոսկանեան եւ Կարէն Դալլաքեան: Երեկոյթին խօսք առած են ուկրանացի գրողներ եւ Հայաստանէն ստացած տպաւորութիւնները փոխանցած ներկաներուն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1915
- ՍՈՂ. ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ -

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

THEATRE FONTAINE

Ինչպէս հաղորդած էինք տեղին, («Յառաջ», Սեպտ. 16 եւ Հոկտ. 4) Հոկտեմբեր 15էն, Փարիզի Թէաթր Օպլիքի մէջ, պիտի սկսէր ներկայացումը՝

1915ի

որ Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութիւնն է, բեմի ներկայացման դիւրածուած Ժան–Ժաք Վարուժանի կողմէ: Դժբախտաբար, Հոկտ. 11ին Ապահովութեան Յանձնախումբը փակեց վերոյիշեալ թատրոնը, որ ընթացք չէր տուած անցեալ տարուան իրեն եղած ազդարարութեանց այդ ուղղութեամբ, վերոյիշեալ յանձնախումբին կողմէ:

Ուրեմն ներկայացումները կը սկսին ոչ թէ Հոկտ. 15ին այլ՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ՝

THEATRE FONTAINE
10, RUE FONTAINE, PARIS 9e

ԶԱՐԻԱ – ԱՐԱՐԱՏ ՀԱՒԱՍԱՐ 2 – 2

Խորհրդային ֆութպոլի 40րդ ախոյեանութեան դարձի մրցումներու, Չորեքշաբթի, Հոկտ. 12ի արդիւնքներն են.—

Տորպեդօ–ԲԿՍԱ 0–0, Շախտեոր–Դինամօ (Թիֆլիզ) 1–1, Կրիլիա Սովետով – Լոկոմոտիւ 1–1, Չեռնոմորեց–Կայրաթ, 1–0, Զարիա– Արարատ 2–2, Կարպատ – Նեֆթչի 2–2:

Ներկայի դասաւորումն է.—

Դինամօ (Կիեւ) 35 կէտ, Դինամօ (Թիֆլիզ) 34, Տորպետօ 30 եւ Դինամօ (Մոսկուա), Շախտեոր եւ Լոկոմոտիւ 29:

ՉԱՐԵՆՑ ԵՒ ԱՂԲԱԼԵԱՆ

Բազմաթիւ երեւելներու այլապէս չահեկան էր Ստեփան Զօրեանի յուշագրութիւնը՝ նուիրուած Չարենցի (*):

Նախ եղերաբախտ բանաստեղծին դիմագիծը, ներքին աշխարհը իր հակադիր գիծերով, խոհերն ու զառումները, յաճախ նոյնպէս հակադիր, հարազատ գոյներով ներկայացուած էին գրագէտի մը կողմէ, որ մօտէն ծանօթ եղած է Չարենցի: Եղած է մտերիմներէն մէկը:

Շահեկանութիւն ներկայացնող կէտերէն մէկն այն էր, որ Ստ. Զօրեան, վկայակոչելով բանաստեղծը, կուզար հաստատել այն ինչ որ արտասահմանի գրական շրջանակները չատոնց գիտէին.— Ն. Աղբալեան, յայտնատեսած ու հրապարակ հանած է անծանօթ բանաստեղծ մը եւ, իբրեւ Լուսաւորութեան ու Արուեստից նախարար, Հայաստանի Հանրապետութեան, ստեղծագործելու լայն եւ ազատ կարելիութիւն ընծայած է անոր: Չարենց, իր կարգին, մինչեւ վերջ երախտագիտութեամբ յիշած է իր մեծ ուսուցիչը:

Ստ. Զօրեանի յուշագրութիւնը, 1941 թուակիր, ցարդ անտիպ մնացած էր եւ միայն վերջերս է, որ «Սով. Գրականութիւն» ամսագիրը զայն հրապարակած է:

Յատկանշականն այն է, որ առաջին անգամ ըլլալով, Հայաստանի մէջ Չարենցի կեանքին այս մէկ էջին հետ յականէ անուանէ կը յիշատակուի Նիկոլ Աղբալեանի անունը: Ցարդ կենսագիրներու կողմէ կա՛մ այդ էջը անտես կ՚առնուէր եւ կամ ալ, հաղուագիւտ պարագաներու, առանց անուան յիշատակութեան կը ներկայացուէր:

Ն. Աղբալեան իր խիստ հետաքրքրական «Եղիշէ Չարենցն ու ես» յօդուածին մէջ յիշատակած է «Չարենց-Նամէ»ի հետեւեալ տողերը.

Էլ ինչո՞ւ ծիծաղէր հոգիս,
Երբ Նիկոլ Աղբալեանը մի օր
Սարսելով դահլիճն ու ֆոյէն —
Աւետեց ամբողջ աշխարհին,
Որ ծնուել է — մեծ մի պոէտ... եւն.:
(Երկերի Ժողովածու, հատ. Բ. էջ 275)

Այս բանաստեղծութիւնը 1954ին Պետհրատի լոյս ընծայած Ընտիր երկերուն մէջ (էջ 325) եւ 1955ի հատորին մէջ (էջ 51) հետեւեալ ձեւով ներկայացուած էր.

Իլ ինչո՞ւ ծիծաղէր հոգիս
Երբ մի լուրջ քննադատ մի օր... եւն.:

Կը տեսնուի, թէ Ն. Աղբալեան անունը դարձած էր մի լուրջ քննադատ...

Չարենցի ծննդեան 70ամեակին առթիւ, 1967 «Սով. Գրականութիւն» ամսագիրը բացառիկ թիւ մը նուիրեց բանաստեղծին, Սեպտեմբերին:

«Յիշողութիւններ Չարենցի մասին» խորագրուած յօդուածով, Կարինէ Քոթանջեան, հետեւեալ տողերը արձանագրած էր.

«...1919 թ. աշնանը անցնում էի ներկայիս Աբովեանով եւ կարդում էի մի յայտարարութիւն՝ գրական մի դասախօսութեան վերաբերեալ: Այդ օրերին ես ապրում էի Շաւարշի տանը: Նա մանկուց որբացել էր եւ հայրս որդեգրել էր նրան:

«Դասախօսութեան գնացինք ահա այդ նոյն Շաւարշի հետ: — Զգիտեմ, կենդանի՞ է գրողը, թէ մեռած, — աւելցուց գեկուցողը, — բայց նրա երկերից ելնելով կարելի է ասել, որ բանաստեղծը պէտք է, որ բոլորած լինի 40 տարին:

«Ես լուռ լսում էի, յետոյ երբ աւարտուեց դասախօսութիւնը, բարձրացայ բեմ եւ յայտնեցի, որ բանաստեղծը ընդամէնը 21 տարեկան է, եւ որ ուսուցչութիւն է անում Ղալթի մօտակայ գիւղերից մէկում: Առաջարկեցին Չարենցին կանչել Երեւան:

«Հետեւեալ օրը հեռագրեցի, մօտաւորապէս այս բովանդակութեամբ.— «Եղիշէ, բախտդ բացուել է, շտապ մեկնիր Երեւան»:

Թէ յօդուածագիրը ի՞նք կանչած է Երեւան կամ ոչ, այդքան ալ կարեւոր չէ: Ստ. Զօրեանի գրութեան մէջ նման յիշատակութիւն չկայ: Իսկ Աղբալեան գրած է «Լրագրի մէջ կարդալով դասախօսութեանս մասին, թողած է պաշտօնատեղին եւ եկած է Երեւան»: Սակայն ակներեւ է, որ Կարինէ Քոթանջեան իր գրութեան մէջ յիշատակելով հանդերձ խրողութիւնը, զանց առած է Չարենցին բախտը բացող դասախօսին անունը: Թերեւս արձանագրած է եւ ամսաթերթին խմբագիրը պարզապէս յարմար նկատած է կարմիր գիծ մը քաշել:

Շարունակենք: «1920 թ. Սեպտեմբերին էր, թէ Հոկտեմբերին, Եղիշէն կարծեմ, արդէն վաղուց խզել էր կապերը այն մարդկանց հետ, որոնցից դրամ էր ստանում»:

Այդ մարդիկը, որոնցմէ դրամ կը ստանար, յամենայն դէպս ազատ ստեղծագործելու եւ միայն ստեղծագործելու կարելիութիւններ տուած էին դեռ սկսնակ, բայց խոստմնալից բանաստեղծին: Եւ գիտնալով հանդերձ, որ օրուան իշխանութեան հանդէպ համակիր կեցուածք չունէր:

Երանի՜ թէ յետագային Չարենց իր փառաբանած Հոկտեմբերին մէջ գտած ըլլար այդ ազատութիւնը:

Ժ. Մ.

(*) «Յառաջ», Սեպտ. 30 – Հոկտ. 6:

ՄԵՆՔ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Միջագետքի անապատներէն եւ որբանոցի յարկերէն յետոյ, օր մըն ալ փոթորիկը մեզ նետեց այս ափերուն վրայ. անշուշտ մեր կամքէն անկախ, ինչպէս աշնան տերեւներ: Մեր թիւը այդ օրերուն ոչ տասն էր ոչ քսան, այլ քանի մը հարիւր, որոնցմէ շատեր սա՛ղ մի անգամ ընդմիշտ կորսուեցան մեր ժողովուրդին համար՝ Հարաւային Ֆրանսայի ագարակներուն մէջ:

Անտէր – անտիրական, ոչ մէկ ծանօթ, ոչ մէկ յենարան եւ, ինչո՞ւ չէ, անլեզու ... ի՞նչ պէտք է ընել, ուրո՞ւ դիմել. մեզի համար անհրաժեշտ տեղեկութիւնները ունենալու համար, ինչպէս հանապազօրեայ հացը ապահովենք:

Ահա այդ անստգութեան օրերուն մեզի օգնութեան հասաւ բոցավառ «Յառաջ»ը իր թելադրութիւններով եւ ցուցմունքներով. լաւ ու գէշ օրեր տեսանք յաճախ անօթի պառկեցանք, սակայն «Յառաջ»ը մնաց մեզմէ անբաժան:

Այդ օրերուն աշխատանք չկար. օտարահպատակներուն գրասենեակին տեղը չէինք գիտեր. աշխատանքի արտօնութիւն չունէինք. որեւէ պաշտօնական հասցէի տեղ չունէինք. «Յառաջ»ը եղաւ մեզի ուղեցոյց. իր միջոցաւ տեղեակ եղանք մեր առօրեայ հոգերուն հետ կապուած տեղեկութիւններու. յուսադրեց, թելադրանքներ ըրաւ, ազգային ոգի ներշնչեց մեր յուսահատ հոգիներուն մէջ, մէկ խօսքով՝ այս ափերուն վրայ եղաւ մեր առաջնորդը:

Մեր սերունդը չտեսաւ ոչ ճեմարաններու դուռները և ոչ ալ բարձր. վարժարաններու փեղկերը. առաջին օրէն մեր միակ մտահոգութիւնը եղաւ ինչպէս ընել մեր հանապազօրեայ հացը շահելու, եւ ինքնարաւ դառնալու ձգտումը. ուսում չստացանք, «յանցաւոր չէինք», սակայն ստացանքը մեզի սորվեցուց ամէն բան որ կեանքի մէջ անհրաժեշտ է՝ յարգանք մեզմէ մեծերուն հանդէպ, անկեղծութիւն, համեստութիւն, պարզութիւն եւ սիրալիր փոխադարձաբար: Զտեսանք ծնողքի գուրգուրանք, սակայն կեանքի երկաթեայ օրէնքը մեզի վարժեցուց ամէն բանի: Ապրեցանք դաւանները, եղանք անկեղծ, անշահախնդիր եւ զոհաբերուող, ապրեցանք դժուարին պայմաններու մէջ, տապկուեցանք մենք մեր իւղով, սակայն մնացինք մաքուր Հայ, հեռու վանեցինք մեզմէ ամէն տեսակ քծնանք, քալեցինք ուղիղ եւ անսայթաք եւ երբեք չհանդուրժեցինք որեւէ անիրաւութեան ո՛ր կողմէն ալ եկած ըլլար:

Այս ափերուն վրայ մեր անցուցած յիսունէ աւելի տարիներու ընթացքին յարգանք ունեցանք գրչի եւ մտքի բոլոր այն տիտաններուն հանդէպ եւ փոխադարձաբար, որոնք տասնեակ տարիներ շարունակ անշահախնդրօրէն «Յառաջ»ի էջերէն մեզի սորվեցուցին թէ ի՛նչ է հայրենասիրութիւնը եւ ազգասիրութիւնը, որոնք այն օրերուն ազգային ընդհանուր շահը աւելի գերադաս կը համարէին քան օրուան մանր – մունր, ճղճիմ բոռ-բռսանքները:

«Յառաջ»ը եղաւ մեր ուրախութիւններուն եւ տրտմութիւններուն ընկերակից. եղաւ մեզի հետ, քաջալերեց մեր վտիտ քայլերը մայրենիքի նկատմամբ, եւ յաճախ համեստօրէն կ՚ըսէր «Գրեցէք ձայներ գաւառէն. պատմեցէք ձեր հոգերէն եւ ձեր առօրեայ կեանքէն. պատկերացուցէք գաւառի հայ աշխատաւորութեան կեանքն ու կենցաղը, հոգ չէ թէ լաւ չկարենաք, կատարեալ չկարենաք, սակայն ձայներ գաւառէնը մեր գաղութի հայելին պէտք է հանդիսանայ»:

Այսօր պոռ ենք իրմով. «Յառաջ»ի շնորհիւ մենք պարգացուցինք մեր մայրենիքը եւ հայ ոգին: «Յառաջ» միշտ քալած է իր մեծ հիմնադրին գծած յստակ ճանապարհէն, որ գծեց 52 տարիներ առաջ ողբացեալ Մեծ Շ.: Ազգային ոգիով անշահախնդրօրէն միշտ ինքզինքը ի սպաս դնելով տարագիր Հայութեան եւ անոր կենսական շահերուն եւ անոր սրբազնագոյն դատին: Ահա թէ ինչո՛ւ կը գոչենք. — Սիրելի «Յառաջ», հազար ապրիս եւ քու բոցավառ գրերդ թող ամէն հայ ընտանիքի սեմէն անպակաս ըլլան:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Պրոն – Լիոն
7.10.1977

ԴԱՌՆ ԽՕՍՔԵՐ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

(ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 50ԱՄԵԱԿ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 60ԱՄԵԱԿ)

Երբ հանդէսներ տեղի կ՚ունենան գաղութի մը մէջ, ընթացիկ սովորութիւնն է թղթակցութեամբ մը արձագանգ հանդիսանալ եղածին, ի հարկին գնահատանքի կամ քննադատութեան քանի մը խօսք ընել ու՝ վերջակէտ:

Այս անգամ սակայն ոչ մէկը կրնանք ընել, ոչ ալ միւսը: Գնահատանքի ոչինչ կար բացի կազմակերպիչներու բարեկամեցողութենէն (բայց պարզուեցաւ, որ բարեկամեցողութիւնը չի բաւեր...) իսկ քննադատելու համար ալ, բան մը պէտք է ըլլար քննադատելի, այդ ալ չկար, դժբախտաբար, քանի Անդրանիկի մահուան յիսնամեակին եւ նախ-

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Նոյն տարին, Ֆիլատելֆիոյ մէջ, ինծի այցի եկաւ Հայուհի մը, իր պարուհի աղջկան հետ. նախ վարանեցայ, ապա ճանչցայ Էսաեան դպրոցի չորրորդ դասարանի սիրելի ընկերուհիներէս, Հրաչուհի Գոմպասեանը, մօտաւորապէս 40 տարի յետոյ, մեր հանդիպումը շատ յուզիչ էր...:

Դարձեալ Ամերիկա, Կրանիթ Սիթիի մէջ, գիշեր մը հիւրասիրուեցայ Էսաեան դպրոցի ծանօթ պահապան Պր. Նիկողոսի աղջկան՝ Հերմինէի տունը: Ամերիկա հարս եկած, կինն էր պատուական Տարօնցիի մը, ճոխ սեղանին գլուխը նստած, կերանք, խմեցինք, երգեցինք ու բաժակներ բարձրացուցինք Էսաեան վարժարանին կենացը:

Սիրով եւ կարօտով կը յիշեմ նաեւ անունները հետեւեալ դասընկերուհիներու.

— Աղաւնի Խաչիկեան, Վարդուհի Բամպալեան, Ծաղիկ Բալթայեան, Հռիփսիմէ Էգնայեան, Նեվրիկ Պիլպիլեան, Տիգրանուհի Շանարեան, Վիքթոր Պարունակեան, Էլիզա Խնդիր-Սիմոնեան:

Վերոյիշեալ ընկերուհիներէս երեքը, ծաղիկ հասակի մէջ խամրեցան: Աղաւնի Խաչիկեան թխադէմ, խոշոր շագանակագոյն աչքերով, վիպական խառնուածքով պարմանուհի մըն էր: Ծնողքին եւ փոքր քրոջը՝ Անահիտին հետ, որ նոյնպէս կը յաճախէր Էսաեան վարժարան, կը բնակէին մեր թաղին մէջ, Էնի-Շէհիրէն քիչ մը վեր, ընդարձակ երկյարկանի սեփական տան մը մէջ: Աղաւնին ունէր, Ժընեւ եւ Պոլիս ուսանած երկու համալսարանական մօրեղբայրներ, որոնց շնորհիւ իրենց տան վերնայարկը լեցուած էր հայերէն, ֆրանսերէն գիրքերով, ինչպէս նաեւ եւրոպական վէպերու բազմահատոր թարգմանութիւններով: Աղաւնիին հետ իրենց տան ետեւի պատշգամին մէջ, գետինը փռուած, օրերով կը կարդայինք այդ վէպերը: «Թշուառները», «Մոնթէ-Քրիսթօ»ն, «Պրաժըլոն դերկոմս», եւն., եւն.:

Յետագային, հօրը մահէն վերջ, երբ Աղաւնի Խաչիկեան իր մօր եւ փոքր քրոջ հետ փոխադրուեցաւ Ֆրանսա, Պոլսոյ մէջ Թօքախէն մահացած իրենց հօրմէն, արդէն վարակուած էին երկու գեղատի քոյրերը անողոք հիւանդութենէն:

Խոշոր եւ անմեղունակ աչքերով, տարաբախտ Անահիտը Փարիզ հասնելէն չորս ամիս վերջ, Տօքթ. Թորգոմեանի խնամքներուն յանձնուած, մեռաւ Պոլսոյ Մոնփառնասի իրենց յարկաբաժինը եւ թաղուեցաւ Պանթէոյի գերեզմանատունը:

Գալով Աղաւնիին, բուռն կերպով սիրահարած էր հայ երիտասարդի մը... եւ հակառակ բժիշկներու արգելքին եւ մօրը աղաչանքին, ամուսնացաւ իր սիրած տղուն հետ: Երեք ամիս միայն տեւեց իրենց երջանկութիւնը: Անոր յաջորդեց սիրոյ ողբերգութիւնը: Աղաւնի, հոգին աւանդեց իր սիրած ամուսնոյն թեւերուն մէջ ու զայն յանձնեցին Փարիզի արուարձաններէն Անկէնի սեւ հողերուն: Այսպէս, մէկ տարուան մէջ, դժբախտ մայրը կորսնցուց իր երկու հոգեհատորները...

Աղաւնիի հաւատարիմ ամուսինը, պաշտած կնոջ սիրոյն լման տարի մը չբաժնուեցաւ սգաւոր մօրմէն, մխիթարելով զայն եւ օժանդակելով անոր նիւթապէս եւ բարոյապէս, ապա մեկնեցաւ Ամերիկա, մոռնալու իր վիշտը: Սակայն չմոռցաւ ոչ իր սիրած կնոջ անմխիթար մայրը եւ ոչ ալ կնոջ շիրիմը, որուն վրայ դամբարան կառոյց:

Տեսած եմ Աղաւնին, իր մահուան անկողնոյ մէջ եւ ներկայ եղած անոր սրտաճմլիկ յուղարկաւորութեան: Սեւազգեստ մօր թեւը մտած, յաճախ այցի գացած եմ Աղաւնիին եւ Անահիտի թարմ շիրիմներուն:

Տարիները թաւալեցան. Տիկին Խաչիկեան, հայ կնոջ ձեռներէցութեամբ եւ տոկունութեամբ, թէ՛ արցունք թափեց, թէ՛ սեղ քաշեց...: Կերպասներ կարեց ու կարեց, բանուորուհիներ աշխատցուց, դրամ շահեցաւ եւ Պանթէոյի գերեզմանատան մէջ, երեք հոգիի համար նոր հող մը գնեց: Աղաւնիին աճիւնները Անկէնէն փոխադրել տուաւ եւ զետեղեց փոքր աղջկան քով, իրեն ալ վերապահելով տեղ մը, հանգչելու համար օր մը անոնց կողքին:

Իր մահուընէ քսան տարի վերջ, երբ պէտք եղաւ տարաբախտ Աղաւնիի մարմինը հանել հին գերեզմանէն, օրէնքի համաձայն, պէտք էր որ դագաղը բացուէր եւ ընտանիքի անդամներէն մէկը հաստատէր ննջեցեալին ինքնութիւնը...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 7)

կին Ռազմիկներու Միութեան 60ամեակին նուիրուած երեկոյթին գլխաւոր եթէ ոչ միակ յատկանիշը՝ խեղճուկրակութիւնն էր:

Նախ ողբալի երեւոյթ մը: Այս երկու յիշատակելի Թուականները իրենց հեռաւորութենէն պոկած եւ մինչեւ Սալ Կավօ բերած էին 170 հոգի (սրահը կ'առնէ 1200 հոգի) եւ այս մասին շատ արդար էր անշուշտ Միութեան նախագահ Պ. Գէորգ Պալըրճեանի վրդովումը: Բայց արդար չէր այդ յանդիմանութիւնը ուղղել՝ ներկաներուն: Եթէ մէկ կողմ դնենք քանի մը բացառիկ երեւոյթներ ինչպէս հայ պարի կարգ մը ձեռնարկներ (վերջինը՝ Պարաճանովի ֆիլմը) պէտք է խոստովանինք թէ Հայերը այլեւս միայն պարահանդէսի եւ ճաշերու է որ խուռներամ ներկայ կ'ըլլան, հետեւանք հաւանաբար «սպառումի ընկերութեան», քիչ մըն ալ ցուցամոլութեան: Այս ալ պէտք է անշուշտ, քանի հոն ծախսուած գումարները բարի նպատակներու համար են, պայմանաւ որ այլեւս չստիպուինք ամէն բան պարահանդէսով տօնելու:

Այս այսպէս է եւ բացակաները այսպէսի ըլլալով հանդերձ, հարկ էր որ մենք ալ կարենայինք չըսել՝ երանի՜ թէ մենք ալ գացած չըլլայինք: Գոնէ այդքան չէինք ընկճուեր եւ չէինք զգար այն ճնշիչ տրամադրութիւնը, որ մերը եղաւ (եւ ներկայ բոլորինը) այդ իրիկուն: Երկու պանծալի Թուական եւ ողորմելի երեկոյթ մը: Մենք երբեք պիտի չուզէինք, որ հայ նախկին Ռազմիկներու Միութեան վարչութիւնը եւ գաղութիս ծանօթ, իր այնքան զոհաբերուող նախագահը՝ Պ. Պալըրճեանը, վիրաւորուէին մեր այս քանի մը լեղի խօսքերէն: Բայց որովհետեւ ճշմարտութիւնը միշտ սիրած ենք Պղատոնէն աւելի, չենք կրնար լուռ անցնիլ, քանի ներելի չէ, որ Փարիզի մէջ, այսքան խեղճուկ երեկոյթ մը կազմակերպուի երբ խնդրոյ առարկան են մանաւա՛նդ Անդրանիկ և Հայ նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութիւնը:

Օրինակ ինչո՞ւ, քիչ մը փայլ տալու համար երեկոյթին, ան չէր վայելեր Ֆրանսայի նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախարարութեան հովանաւորութիւնը, ինչո՞ւ այդ նախարարութեան մէկ ներկայացուցիչը չկար քանի մը հոգեշահ (շատ զգայուն ենք նման բաներու) խօսք ըսելու տարեդարձին առթիւ միութեան մը, որ ամէնէն մօտը պէտք է ըլլայ Ֆրանսայի, քանի որ իրեն համար արիւն թափուած է: Ինչո՞ւ նաեւ միջին կամ նոր սերունդի պատկանող Ֆրանսահայ մը քանի մը խօսք ալ ֆրանսերէն չըսէր, հակիրճ կերպով ներկայացնելով Անդրանիկը եւ հայ ռազմիկներու եւ դիմադրականներու նուիրումը: Երբ կարելի եղած էր պատկառելի հանդիսութիւն մը գլուխ հանել անցեալ Մայիսին, Փէռ-Լաշէզի յուշարձանի հիմնարկէքին, նման բան մըն ալ, թէկուզ քիչ մը աւելի համեստ, հնարաւոր պէտք է ըլլար կազմակերպել:

Զենք խօսիր գեղարուեստական յայտագրին ալ մասին, որու ճոխութիւնը, այնքան ալ կարեւոր չէր եւ գիտենք որ կը պահանջէր նիւթական զոհողութիւններ ինչ որ աւելորդ բեռ մըն է Միութեան մը համար, որ կը գոյատեւէ առաւելաբար իր անդամներուն զոհողութեան շնորհիւ:

×

Քանի մը խօսքով յիշենք թէ եղան քանի մը բանախօսութիւններ: Պ. Գ. Պալըրճեան, յաջորդեց Պ. Սուրէն Ակոբոֆի բացման խօսքին եւ հակիրճ կերպով տուաւ Միութեան պատմականը, Պ. Վազգէն Անդրէասեան, իբրեւ գլխաւոր եւ միակ բանախօսը Անդրանիկի մասին, չկեդրոնացաւ նիւթին վրայ եւ ձախող տպաւորութիւն մը թողուց, Պ. Ռուբէն Սահակեան կարճ ելոյթով մը ծանրացաւ առաւելաբար մառեշալ Բաղրամեանի վրայ, որ առողջական պատճառներով, չէր կրցած գալ (ծանօթ է որ խորհրդահայ բարձրաստիճան զինուորականը քանի մը ամիս է ծանր հիւանդ է): Կրկին խօսք առաւ Պ. Պալըրճեան, ըստ երեւոյթին բաւական նեղուած սրահի պարապութենէն եւ առաւելաբար յանդիմանեց ներկաները զանազան առիթներով, որոնք մասնաւոր կապ մըն ալ չունէին օրուան հետ:

Գէորգ Եանպէկեան իր Նայիրի երգչախումբով խանդավառութիւն մը բերաւ, որ բաւական անհրաժեշտ դարձած էր:

×

Մռայլ տպաւորութեամբ հեռացանք սրահէն: Այսպէս պէտք չէ յիշատակուէին Անդրանիկը ոչ ալ Ռազմիկներու Միութեան տարեդարձը:

Ժողովուրդը, որ չէր եկած դատապարտելի է անկասկած, քանի առնուազն ազգային գիտակցութեան պակաս ցոյց կուտայ: Բայց տեղին է նաեւ ակնկալել, որ քիչ մը աւելի լուրջ խնամք տարուի նման ձեռնարկներու, անոնք չկազմակերպուին «բան մը ըրած ըլլալու» համար, որպէսզի չտարուինք մտածելէ որ աւելի լաւ էր բան մը չընել:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

Նոյն օրը, Հոկտ. 8, ժամը 18ին հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կ'արծարծէր Անծանօթ Զինուորի բոցը: Ստուար բազմութիւն մը հաւաքուած էր Շան զ'Էլիզէ – Պալզաքի անկիւնը, ուրկէ՝ ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններու առաջնորդութեամբ, Թափօրը կ'ուղղուէր դէպի Յաղթական Կամար: Զինուորական նուագախումբի հնչեցուցած մահերգէն ետք, բարձրաստիճան զինուորականներու ներկայութեան, հայ նախկին ռազմիկները կը զետեղէին ծաղկեպսակը եւ կ'արծարծուէր բոցը Անծանօթ Զինուորին:

×

Յաջորդ օրն ալ, Կիրակի, Հոկտ. 9, կէսօրէ ետք ժամը 3ին տեղի ունեցաւ այ-

ՄԵԾ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆ

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ

ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

1975 Դեկտեմբերի Ս. Ղազարի հրդեհը պատճառ եղաւ, որ յետաձգուի Մխիթար Աբբահօր 300ամեակի հանդիսութիւնը, զոր վանքը մտադրած էր կատարել 1976ին:

Ամէն ինչ համեմատաբար կարգին ըլլալով, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը Մեծ Սեբաստացիին երեքհարիւրամեակը կ'ոգեկոչէ հետեւեալ յայտագրով.—

Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 17ին Վենետիկի Տոժական պալատի քուէարկութեանց սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսութիւնը, որու ընթացքին պաշտօնական բանախօսութիւնը կ'ընէ՝ Կարդինալ Վիլլըրանս, նախագահ Քրիստոնեաներու Միութեան դիւանին:

Խօսք կ'առնեն Վենետիկի քաղաքապետը՝ Մարիօ Ռիկօ եւ Ուխտիս ընդհանուր Աբբահայրը:

Գոհաբանական արարողութիւն մը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Հոկտ. 23ին, ժամը 10·30ին, Ս. Ղազարի եկեղեցւոյ մէջ:

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԻՆՈԴԸ

Հռոմ.— Սեպտ. 30ին ժամը 10·30ին, Պօղոս Զ. 280է աւելի կաթողիկէ եպիսկոպոսներով՝ համապատարագեց Սիքստեան մատրան մէջ:

Ի չորս բոլոր ազգերու կաթողիկէ եպիսկոպոսներու դասերու ներկայացուցիչներուն՝ կային նաեւ Հմայեակ Պետրոս ԺԷ. Կեդիկեան կաթողիկոսպատրիարքը եւ Գէորգ Արք. Լայեքեան, առաջնորդ Հալէպի:

Այս սինոդին ուսումնասիրելի հարցը քրիստոնէական վարդապետութեան ուսուցումն է:

Կաթողիկէ եպիսկոպոսներու Դ. Սինոդոսի բացման առիթով՝ մատուցուած պատարագի ընթացքին, Պօղոս Զ. լատիներէն լեզուով խօսք ուղղեց սինոդոսական հայրերուն:

— Եպիսկոպոսները, ըսաւ ան, իրենց օծութեամբ եւ պաշտօնով, վկաներ են, ուսուցիչներ են Աստուծոյ խօսքին, եկեղեցւոյ ճշմարտութեան: Այս պարտականութիւնը ինքնին, դժուար եւ նեղացուցիչ է վասնզի ներկայ մարդկութիւնը կարծես չուզեր լսել Աստուծոյ ձայնը:

Ներկայ դարուս մարդերը կը կարծեն թէ ճարտարարուեստը, գիտական արդիւնքները, յաջողութիւնները, ոչնչացուցին եւ ջնջեցին Աստուծոյ պահանջքը:

Ծիշդ հակառակն, ըսաւ Պօղոս Զ., այսօր աւելի քան երբեք մարդը ունի հոգեկան ծարաւ մը, հոգեկան պարապութիւն մը՝ զոր կ'ուզէ լեցնել: Մեր ժամանակը՝ անաստուածութեան դարը չէ, այլ հաւատքի ժամանակն է: Սակայն, պէտք է փնտռել եւ գտնալ նոր մեթոտներ եւ ձեւեր լաւագոյն կերպով դասաւանդելու համար քրիստոնէական վարդապետութիւնը, Ս. Աւետարանը, ինչ որ նիւթը պիտի կազմէ Սինոդոսական հայրերու աշխատանքին:

Այս բովանդակալից ճառէն ետք, պատարագի արարողութիւնը շարունակուեցաւ եւ աւարտեցաւ Վենի Քրէաթոռ բազմաձայն երգուած շարականով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ցը Անդրանիկի շիրիմին՝ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը: Հաւաքուած էին շուրջ 150 Հայեր իրենց յարգանքը ընծայելու ազգային հերոսին յիշատակին:

Կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Նորվան Վրդ. Զաքարեանի, Սերովբէ Վրդ. Ագըլեանի, Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեանի եւ Յովսէփ Վրդ. Լեւոնեանի մասնակցութեամբ: Ապա խօսք առին Լեւոն Տօնիկեան եւ Միհրան Մավիեան՝ որոնք անդրադարձան Անդրանիկի կեանքի դրուագներուն:

«Իբրեւ արծիւ» երգի միաձնաբար մեկնաբանութեամբ վերջ գտաւ արարողութիւնը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (438)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Ալթիէրի, ամօթէն խելագարած եւ ընկճուած, դողդղալով փախաւ, եւ վազած միջոցին ակռաներուն տակէն մռլտաց.

— Իրա՞ւ արդեօք վատ եմ, իրա՞ւ վախցայ արդեօք:

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

Այն օրէն որ Փեթրօս Արամթիմոս Ռոլանի պատկերը Ալթիէրիի պալատը տարաւ, այն օրէն սկսեալ Լէոնորի հօր կեանքը աւելի դաժան, աւելի անտանելի եւ աւելի ճգնաւորական եղաւ:

Տանտոլօ զգաց թէ այլեւս իր եւ աղջըկանը միջեւ ամէն կապ խզուած է՛, թէ Լէոնորի որդիական գորովը բոլորովին մարած էր իրեն հանդէպ:

Իր մէջը, արդէն, զինքը կեանքին կապող եւ իրեն ոճրագործութիւն ընել տուող բոլոր զսպանակները Թուլցած, տկարացած էին:

Փառասիրական որեւէ ձգտում չէր մընացած իր մէջ այլեւս:

Վենետիկը զարշանք կը պատճառէր իրեն:

Աշխարհի մոռցուած մէկ անկիւնը քաշուած, կեանքին մնացեալ օրերը հոն անցընել կ'ուզէր, հոն իր անցեալն ու մինչեւ իսկ աղջիկը մոռնալու համար, մինչեւ իսկ իր անունը, Տանտոլօ ըլլալը մոռնալու համար:

Դէպքերը մօտենալու վրայ էին, իր իսկ մասնակցութեամբ կազմակերպուած դաւադրութիւնը մէկ օրէն միւսը պիտի պայթէր, Ալթիէրի դուքս պիտի ըլլար, աղջիկը դքսութեան գահը պիտի բազմէր,ահա այս բոլորը սարսափ կ'ազդէին իրեն: Այս բոլոր յեղափոխական փոփոխութիւններուն մէջ, այս բոլոր յուզումներուն եւ տակնուվրայութեանց մէջ ի՞նչ պիտի ըլլար իր վիճակը:

Կեանքը իրեն համար պարապութիւն մը եղած էր, այնպիսի պարապութիւն մը որ իր աչքերուն առջեւ անդունդի մը կը վերածուէր, լեցնելը անկարելի եղող անդունդի մը:

Երբեմն ինքն իրենը կ'ըսէր թէ թերեւս օր մը աղջիկն ու Ալթիէրի հարեւանցի կերպով իրարու հետ համաձայնէին:

Այս գաղափարը հետզհետէ հիմ դրաւ իր մէջ եւ իր փախուստին պատճառը դարձաւ, պատճառը եւ միանգամայն արդարացուցիչ կողմը:

Տանտոլօ որոշեց անգամ մըն ալ հոն չվերադառնալու պայմանաւ հեռանալ Վենետիկէն: Եւ ըստ այնմ ամէն բան պատրաստեց:

Գիտենք արդէն թէ բոլոր ունեցածը ծախելով Միլանօ փոխադրած էր դրամը եւ թէ երեք նաւավարներէ ղեկավարուող տափանաւ մը մնայուն կերպով Ալթիէրիի պալատին առջեւ իր մէկ նշանին կը սպասէր:

Նախորդ գլուխին մէջ պատմուած դէպքէն, այսինքն Ռոլանի եւ Ալթիէրիի միջեւ ունեցող յուզիչ միջադէպէն երեք օր յետոյ, Տանտոլօ աղջկանը սենեակը մըտաւ:

Այլեւս աղջիկը պաշտպանելու որեւէ առարկութիւն չէր մնացած, եւ ամէն անգամ որ Տանտոլօ այդ մասին խօսք բանար Լէոնորի, այս վերջինը սա տեսակ պատասխան մը կուտար.

— Հոգ մի ընէք, հայր, այլեւս հիւանդ չեմ, եւ եթէ ընդհանուր հրամանատարը ինծի որեւէ չարիք կամենայ, կ'երդնում որ պիտի կրնամ ինքզինքս պաշտպանել... բայց վստահ եմ թէ այլեւս բան մը չի կրնար ընել ինծի...

Բայց եւ այնպէս, երբ Տանտոլօ աղջըկանը սենեակը մտնէր Լէոնոր այնպիսի ընդունելութիւն մը կ'ընէր որ, աւագ հաւատաքննիչը անանկ կը կարծէր թէ այլեւս իր անցեալը բոլորովին մոռցած էր ան: Բայց այդ արտաքին երեւոյթին տակ, հայրը իր աղջկանը քով պաղ վերաբերմունք մը կը նշմարէր իրեն հանդէպ:

Բայց այս անգամ կ'երեւի թէ ուրիշ նպատակով մը մտած էր անոր յարկաբաժինը, որովհետեւ աղջկանը սենեակէն ներս մտնելէ առաջ ակռաներուն տակէն կը մռլտար.

— Եթէ այս մանրամասնութիւնը լսէ, թերեւս հետս լաւ վարուի:

Երբ Տանտոլօ սենեակէն ներս մտաւ, Լէոնոր բուրդ մանելու վրայ էր:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սեսիլյոն, Տիկին Կօշկարեան եւ իրենց զաւակները կը ծանուցա – նեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, այս Կիրակի, Հոկտ. 16, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց հօր ու մեծ–հօր՝

ՆՇԱՆ ԿՕՇԿԱՐԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին եւ իր կնոջ մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա – տակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի Հոկտ. 20, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 15 ժամը 16ին, կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԵՐԳ

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան

ԿԻՐԱԿԻ

Հոկտ. 16, երեկոյեան ժամը 9ին, Վալանսի Թամբըլինմէջ (Ռիւ Սէն–Ժամ): Տոմսերը ապահովել Միութեան գրասենեակէն 40 Ռիւ Պէլ Իմաժ:

ԿՈՉ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան վարչութիւնը 1977–78 դպրոցական տարեշրջանի վերամուտին առիթով, կանխայայտ շնորհակալութեամբ կոչ կ՚ընէ իր անդամներուն, որպէսզի իրենց անդամավճարն ու նուիրատուութիւնները ղրկեն, քաջալերելով Միութեան ստանձնած ծրագիրներու իրականացումը:

Նաեւ կը ծանուցանէ կրթաթոշակի թեկնածու ուսանողութեան, որ խնդրագիրները իրենց տրամադրութեան տակ կը գտնուին Միութեան կեդրոնատեղին եւ համալսարանական ոստանի Հայկական Տան քարտուղարութեան մօտ:

×

Pour pouvoir mener à bien se mission, le Comité de l'Union d'Aide aux Etudiants Arméniens fait, au seuil de l'année universitaire 1977-78, appel à ses membres, sympathisants et bienfaiteurs afin qu'ils lui fassent parvenir leurs cotisations et leurs dons. Ils les en remercie par avance.

Par ailleurs, il informe les candidats éventuels que les formulaires de demande de bourse sont disponibles au siège de l'Union et au secrétariat de la Maison Arménienne de la Cité Universitaire.

Adresse : Union d'Aide aux Etudiants Arméniens

c/o Mme KERMEZIAN
15, rue de Cléry — 75002 PARIS
Tél. : 236-94-91

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շուիլէն Տիկ. Լիւսի Կիւլեան Մարսէյլ մահացած քրոջ աղջկան, իր շատ սիրելի Արշալոյս Գըլըճեանի յիշատակին կը նուիրէ 100ական ֆր. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան եւ Կապ. Խաչի կայանին, 50ական ֆր. Շուիլի հայ դպրոցին եւ «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ ԵՒ Ս. ԳՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայց Առաքելական եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան:

Երկուշաբթի, Հոկտ. 17, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին Լիոնի Լա Սիկալ սրահին մէջ, 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ:

Օրուան տօնին մասին կը խօսի

ՓՐՈՖ. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Ժընեւի համալսարանէն, փրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինը համերգ մըն է, բաղկացած հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերէ: Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

երգչախումբը

Ցայտագիր՝ Եկմալեանէ, Կոմիտասէ, Թ. Ալթունեանէ, Ա. Սաթեանէ:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՊՕՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Տիկ. Մարգրիտ Էշհամեան, Տէր եւ Տիկին Թերզիպաշեան, Պ. Մանուէլ Փլաքճեան, Տէր եւ Տիկ. Փիլաւճեան ժաք, ազգային մը, Տիկ. Երանուհի Ձգնաւորեան, Տէր եւ Տիկ. Յովակիմ Հալէպլեան, Պր. Յ. Մկրեան, Կարապետեան ընտանիք 30ական, Պ. Շահէ Փանոսեան, Օր. Գոհար Օհանեան, այրի Տիկ. Աննա Մելեան, Տէր եւ Տիկ. Աղաւնեան, Տէր եւ Տիկ. Աղաւնեան (կրկին), Պ. Համբարձում Աւետիսեան, Կարապետ Գարաօղլանեան, Ռընէ Աճայեան, Համբարձում Աւետիսեան, Պօղոս Օհանեան, Ջաւէն Համբարձումեան, Տիկ. Սառա Թիւթեան, Պ. Աւետիս Տ. Մարկոսեան, Յակոբ Գէորգեան, Մկրտիչ Խաչնէճեան, Գրիգոր Տ. Յովհաննէսեան, Տիգրան Սարեան, Օթճեան, Գէորգ Ապոալեան, Տէվէճեան, Արամ Մաթիքեան, Տէր եւ Տիկ. Մալոյեան 20ական:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր, փլուի, ամբողջ տարին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք:

Pret à porter - Luxe
KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs
75002 PARIS

Varoujan **SARKISSIAN**
sevan voyages lyon

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՅՈՑ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1978

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 24ԷՆ ՄԱՅԻՍ 5, ՈՒՐԲԱԹ

Կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի

Ս Ե Ւ Ա Ն

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

Տնօրէն՝

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Կը մասնակցի նաեւ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Առաջնակարգ պանդոկ (տըմի – փանսիոն) եւ պտոյտներ

3.500 ՖՐԱՆՔ

Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ

Pélerinage à Jerusalem et aux Lieux Saints

du 24 avril au 5 mai

organisé par sevan voyages - lyon

3 500 F

Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON

Places limitées

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

ՓԱՐԻԶ դիմել՝

MONDOTOURS (Perouz), 2 Rue de Sèze — 75009 PARIS
Tél. : 073-30-64

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 22, ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville
Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ
Նուագախումբ
BERNARD DEDEDJIAN
մասնակցութեամբ Յարդարի (տուօ)
Ճոխ պիւֆէ

Pour cause retraite

BAIL A CEDER

Bonneterie, Prêt à porter
fondée en 38)
Centre Versailles, 6 Rue Royale
Gros chiffre d'affaires
Prix intéressant
Tél. 950-47-20 de 13 h. à 15. h.
et après 20 h.

Sous l'Egide de l'Association des ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS

Sous le Haut Patronage de

Monsieur ALAIN POHER
Président du Sénat

et sous la Présidence du

Maréchal H. BAGHRAMIAN

GRAND DINER SUIVI D'UN BAL
(jusqu'à l'aube)

15 Octobre
Salons de l'Hôtel Intercontinental
3, Rue Castiglione, PARIS 1er
Dîner à 20 heures précises

ORCHESTRE SEVAN — *ATTRACTIONS*

Renseignements et réservations :

M. N. Fringhian. 60 rue La Boétie — 225.38.11
U.G.A.B., 118, rue de Courcelles — 924.86.71
M. K. Bakerdjian, 35, rue de Trévise — 770.07.25
M. N. Yeramian, 94, rue de Cléry — 233.62.06
M. Kehyayan, 124, Ave. Henri-Barbusse, Clamart — 642.73.10

ENTREE 50 F. APRES 22 HEURES

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
15-16
SAMEDI-DIMANCHE
15-16 OCTOBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.967

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53e ANNÉE — N° 13.967

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՀԱԿԱՊԻՒՏՃԷ

Կառավարութեան անդամները եւ երեսփոխաններու մէկ կարեւոր մասը կը բացակայէին Հինգշաբթի օր Ազգ. Ժողովէն: Արդարեւ, նոյն ժամուն նախարար Ալէն Փէյրըֆիթ կ'ընդունուէր Ֆրանսական Ակադեմիան Փօլ Մորանի աթոռին եւ «Ամբողջ-Փարիզը», սկսելով Հանրապետութեան Նախագահէն, ներկայ էր հանդիսութեան: Տրպէ չէր քաշուեր խսկ ակնարկութիւն ընելէ այդ մասին, երբ խօսք կ'առնէր եւ հաւանութիւն տալէ ետք Պառի նախորդ օրուան ներկայացուցած պիւտճէին, կ'ըսէ թէ պէտք է աւելի ետք ուշադիր ըլլալ եւ Ֆրանսական Ակադեմիայի նիստերուն հետ խաչաձեւում չընել: Կառավարութեան կողմէ ներկայ է մի՛այն Պուլէն, պատուիրակ – նախարար տնտեսութեան եւ ելմտական հարցերու:

Ազգ. Ժողովի այս նիստը սակայն կարեւոր նորութիւն մը ունի, այն է Ժորժ Մառշէի ելոյթը: Առաջին անգամն է որ ընդդիմադիր պարագլուխ մը չի գոհանար դէմ խօսելով կառավարութեան ներկայացուցած պիւտճէին, այլեւ ինք կը ներկայացնէ հակապիւտճէ մը, որ «փոփոխութեան պիւտճէ մըն է» կ'ըսէ: Կ'առաջարկէ ՍՄԻՔի (նուազագոյն աշխատավարձք) յաւելում իբրեւ հիմ առնելով 1977 Ապրիլին՝ 2200 ֆրանքի գնելու կարողութիւնը եւ այս ձեւով ՍՄԻՔավորները կրնան մինչեւ 40 առ հարիւր յաւելում առնել մինչ 0 առ հարիւր կ'առնեն անոնք որ 3-4 անգամ ՍՄԻՔ կը ստանան: Ծերութեան թոշակի նուազագոյնը ամսական 1200, 1978ի վերամուտին՝ ուսումը, դասագիրքերը եւ դպրոցական փոխադրութիւնները՝ ձրի, ընտանեկան նպաստները 50 առ հարիւրով վերարժեւորուած, բընակարաններու հատուցումը 80 առ հարիւրի բարձրացած եւ 100 առ հարիւր հիւանդանոց ըլլալու պարագային, յղութեան արձակուրդ՝ 18 շաբաթ, հանգստեան կչռելու սկզբնական տարիք՝ 60 այրերու, 55 կիներու համար:

Տնտեսութեան պատուիրակ նախարարին համար այս ծրագիրը «ընտրական – աճըրիզմ» է եւ եղած առաջարկները 242 միլիառի ընկերային բեռ մը կը ստեղծեն հաստատութեանց համար:

Աւելի զատ այն համոզումը կայ որ Մառշէի ծրագիրը երազային է, որովհետեւ հիմնուած է սխալ նախատեսութեան մը վրայ, որ է՝ 6,8 առ հարիւր աճ գալ տարի: Արդ, ի՞նչպէս կարելի է նման նախատեսութիւն մը ընել տնտեսական ներկայ կացութեան ի տես: Պառ իսկ, որ լաւատես ըլլալու սովորութիւն ունի, 4,5 առ հարիւրի վրայ կեցած է, ինչ որ արդէն երազային կը նկատուի մասնագէտներու կողմէ:

Քանի մը տողով

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ Լուֆթհանզա ընկերութեան 737 մէկ Պոյինկն այս անգամ որ առեւանգուեցաւ չորս օդահէններու կողմէ (2 այր, 2 կին) որոնք յանուն «աշխարհակալութեան դէմ պայքարի կազմակերպութեան» մը, կը պահանջեն որ ազատ արձակուին Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ քաղաքական բանտարկեալները: Օդանաւը Մայրքէն Ֆրանքֆորթ կ'երթար եւ ըստիպուեցաւ իջնել Հռոմի Ֆիումիչինոյի օդակայանը, ապա՝ Լարնաքա: Ուրբաթ առտու Տուպայ էր: 91 ճամբորդ կայ: Օդահէնները մինչեւ Կիրակի ժամը 12 պայմանաժամ տուած են:

ԱԼԷՆ ՓԷՅՐԸՖԻԹ պաշտօնապէս գրաւեց Փօլ Մորանի աթոռը, Ֆրանսական Ակադեմիայի մէջ, որու կրտսեր անդամը կը դառնայ, անմիջապէս անմահանալով հանդերձ: Կեանքի խաղերէն մէկն է անշուշտ, որ կօլիստ նախարարը ստիպուի գովասանքն ընել փեթէնիսթ մեծ գրագէտի մը բայց ենթակային դիւանագիտական խառնուածքը եւ ֆրանսերէն լեզուի նրբութիւնն ու ճկունութիւնը մեծապէս օգտակար եղան այդ ուղղութեամբ: Արդարութեան նախարարը կ'ընդունէր՝ Քլօտ Լեվի Սթրօս, որ կը ներկայացնէր փայլուն աշակերտը, որ կը հասնի մինչեւ հոս:

ԿՐԱԶԻԵԼԼԱ ՕՐԹԻԶ – ՓԱԹԻՆՕ հինգ տարեկան աղջնակը, որ 11 օր առաջ առեւանգուած էր Զուիցերիոյ իր ծնողքին ապարանքէն, ողջ-առողջ յանձնուեցաւ իր ծնողքին երկու միլիոն տոլարի փոխարէն (մէկ միլիառ հին ֆրանք):

ՆՈՊԷԼԻ բժշկական մրցանակը արուեցաւ երեք Ամերիկացիներու (մին՝ ծագումով Ֆրանսացի):

ԱՏՏԻՍ – ԱՊԱՊԱՅԻ մէջ, այս շաբթու 350 ուսանող սպաննուած է իբրեւ հետեւանք ցոյցերու: Ցոյցերն ալ հետեւանք էին մարքս – լենինեան Մէսոն կուսակցութեան քանի մը անդամներու գնդակահարութեան, անցեալ շաբթու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Թուրքիա, որ ժամանակ մը հաստատակամ բարեկամն էր Արեւմուտքի եւ Միջերկրականեան զօրաւոր խարիսխ մըն էր Ատլանտեան Ուխտի համար, դանդաղ ընթացքով կործանելու վրայ է:

Այս նախամուտով իր յօդուածը սկսած է ամերիկացի լրագրող մը՝ Ճօ Մորրիս, «Հերըլտ Թրիպիւն»ի մէջ: Ցօդուածագրին համար Թուրքիա անել կացութեան մը մատնուած է, որմէ ազատելու միջոցներ չունի: Պէտք է զարգացնէ իր տնտեսութիւնը եւ միեւնոյն ատեն պէտք է խուսափի պարտքերէ: Առաջարկուած միջոցները կա՛մ ընդունելի չեն Թուրքերուն, կա՛մ Միջազգային Դրամական Ֆոնտին եւ կամ ալ անհամբեր դարձած պարտատէրերուն:

Դասական հարցն է թերաճ երկիրներուն, որոնք մէկ կողմէ կը զարգացնեն իրենց տնտեսութիւնը, միւս կողմէ բնակչութեան յարաճուն աճ կ'արձանագրեն: Մնաց որ քարիւղի գինն ալ կ'աւելնայ: Ամերիկացիին համար, այն ինչ որ կը պատահի Թուրքիոյ մէջ, տեղի կ'ունենայ նոյնպէս Եգիպտոս, Զայիր, Փերու, յիշելու համար քանի մը երկիրներ միայն:

Անդրադարձները իւրաքանչիւր երկրի սահմաններէն դուրս կ'ելլեն եւ յաւելապէս զգալի կը դառնան դրամական միջազգային ընտանիքին վրայ: Մ. Նահանգներու Ծերակոյտի կատարած վերջին հաշուարկումով այս երկիրները 75 միլիառ տոլար պարտք կը մնան անհատական դրամատուներուն, երկու – երրորդով ամերիկեան:

Տարիներէ ի վեր, ինչպէս ցոյց կուտայ Ծերակոյտին ուսումնասիրութիւնը, դրամատուները շահաբեր աղբիւրներ գտած էին դրամ յատկացնելով դրամի կարօտ երկիրներուն: Վախն այն է, որ օր մը օրանց ատոնցմէ մէկը պարտազանց կը դառնայ եւ իրեն հետ շարքը ծայր կուտայ անանկացածներու:

Թուրքիա, Ամերիկացիին համար, նշելի կէտ մըն է, քանի զարգացման դասական հարցերու մէջ մխրճած է: 43 միլիոն բնակչութիւն ունեցող երկիր մըն է, եւ կ'արձանագրէ ծնունդներու բարձր աճ: Տարեկան 600.000 աշխատանք պէտք է ստեղծէ, որպէսզի կարենայ անգործներու այժմու 15 տոկոսը պահպանել:

Հաստատուած իրողութիւն է, որ Թուրքիա, ասոր իրագործումը ապահովելու համար, տնտեսութեան 8 տոկոսի աճ պէտք է արձանագրէ տարին: Եւ ճարտարարուեստականացման լայն միջոցառումի ձեռնարկած է նոր աշխատանք ստեղծելու համար: Քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններն ալ համաձայն են անհրաժեշտութեան մասին, սակայն համաձայն չեն իրագործման եղանակներուն շուրջ:

Նոյնիսկ 1973ի քարիւղի գիներու արտակարգ յաւելումէն առաջ, Թուրքերը պարտքերու մէջ կը խրէին եւ յարաճուն յաւելումը մէկ միլիառ տոլար աւելցուցած է երկրին տարեկան արտաքին փոխանակութեան պահանջքին վրայ: Իբրեւ հետեւանք ասոր, Թուրքիոյ այժմու պարտքը կամ բացը պիտի հասնի արտակարգ գումարի՝ չորս միլիառ տոլար, տարեվերջին:

Առաջին նշանները յուսահատ կացութեան արդէն ցայտուն են: Կառավարութիւնը, արտաքին փոխանակութիւնը փըրկելու գերագոյն ճիգով մը, տարեսկիզբէն իսկ դադրեցուց արտօնութիւններու թոյլտուութիւնը ներածումներուն համար: Կարգ մը ճարտարարուեստները կը բանին շնորհիւ օտար հայթայթիչներու բացած վարկերուն, սակայն ուրիշներ սեւ շուկայի դիմած են արտաքին շուկան բաց պահելու համար, որով, թերեւս երկու միլիառ տոլարի յաւելեալ բաց մը պատճառեն երկրին:

Ցայտնապէս, կ'ըսէ լրագրողը, կառավարութիւնը կը մտածէ այս տարի թոյլ չտալ Թուրքերուն Մեքքէ երթալ: Պատճառը Միջ. Արեւելքի մէջ տարածուած հնտախտն է: Այսուհանդերձ, ոմանց կարծիքով համաճարակը պարզ պատրուակ մըն է խնայողութեան համար, քանի շուրջ 200 միլիոն տարադրամ պէտք է ուխտաւորներուն ծախքերուն համար:

Կառավարութիւնը լայն ծաւալի գիներու յաւելում սահմանած է, սպառումը սահմանափակելու համար: Վառելանիւթը, օրինակ, կրկնապատկած է:

Բայց բ ա զ մ ա թ ի ւ դէտեր կը վախնան, որ այս կարգադրութիւնները, որոնք առաւել չափով կ'անդրադառնան փոքր եկամուտ ունեցողներուն գըրպանին վրայ, պատճառ դառնան աշխատավարձքի առաւել յաւելումի պահանջին, որ ներկայիս տարեկան 30 առ հարիւր է, տոկոս մը, որ հազիւ քայլ կը նետէ դրամահոսութեան հետ:

Միջազգային Դրամական Ֆոնտի պատուիրակութիւնը Թուրքիա կը գտնուէր վերջերս, որպէսզի քննէ, թէ ի՞նչ միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին նոր վարկեր ստանալու համար: Ֆոնտը պահանջեց, որ այլազան միջոցներու կարգին, Թուրքիա 20 տոկոս արժեզրկէ իր դրամը, երկու յաջորդական փուլերով: Առաջին փուլը՝ 10 տոկոս արժեզրկում, արդէն ի գործ դրուեցաւ: Այլ միջոցներու շարքին են վերակազմակերպումը պետական ճարտարարուեստին, որ ծանրաբեռնուած է աշխատող ձեռքերով եւ տարին 2,5 միլիառ տոլար բաց կ'արձանագրէ: Լրագրողին կարծիքով, Թուրքերը պիտի ընդդիմանան: Ցաւելեալ ձեռքեր աշխատանքէ դուրս ձգել, պարսաւ մըն է ուեւէ քաղաքական դէմքի համար:

Լուծումներէն մէկն է ծաւալ տալ արտածումներուն: Տէմիրէլի կառավարութիւնը կ'ըմբռնէ ասիկա եւ սակաւապետութեան ծրագիրը կը նախատեսէ արտածումի յաւելում:

Ճօ Մորրիսի ըսելով, Թուրքերը ներկայիս կրնան պատրաստել 85 տոկոսը ինքնաշարժի մը, մէջն ըլլալով մեքենային կազմածը, սակայն համեստ ինքնաշարժ մը 140.000 լիրա կ'արժէ, կամ՝ շուրջ 7.000 տոլար, որ գրեթէ 50 տոկոս աւելի սուղ է համապատասխան կառքի մը, պատրաստուած Անգլիա: Այսուհանդերձ, միշտ Ամերիկացիին վկայութեամբ, կարգ մը գործատէրեր հակում ունին մտածելու, թէ Թուրքիոյ հոգերը կարճ ժամանակի համար են: Կը մտածեն, թէ առողջ, արտածումի հայող տնտեսութեամբ մը Թուրքիա կրնայ ոտքի կանգնիլ երեքէն – հինգ տարուան ընթացքին:

Հարցն այն է, որ Թուրքիոյ պարտապահանջներէն ոմանք այնքան խրած են գումարներու յատկացումին մէջ, որ չեն կրնար խստապահանջ դառնալ, գայն խիստ ստիճանի հասցնել երկիրը անկումի զառիվարին հրելու ստիճան: Ուրով, կը փորձեն լաւատես ըլլալ: Դիտել կուտան, թէ ներածումներու թերեւս կէս առ կէսի իջած են եւ փոխգիրները 50 տոկոս համեմատութեամբ նուազած են:

Այսուհանդերձ, ճակատագրական միջոցները դեռ հորիզոնին վրայ են: Ցաւին արմատը այն է, որ շատ աշխատող ձեռք կայ, ինչպէս նաեւ շատ անարդիւնաւէտ ձեռնարկութիւններ ու գիւղատնտեսական եղանակներ, որոնք ջուրին երեսը կը մընան պետական նպաստներով:

Աւելի քան անհրաժեշտութիւն մըն է բնակչութեան աճի հակասարակշռութիւնը: Ցարդ, ինչպէս կ'ըսեն, «կէս-սիրտ» տրամադրութիւններ ի յայտ կուգան: Տէմիրէլի խախուտ համախմբական կառավարութիւնը իր գոյութիւնը կը պարտի կրօնամոլ կուսակցութիւններուն, որոնք բնակչութեան աճը կը գովաբանեն: Կ'ուզեն, որ Թուրքիա 2000ին 80 միլիոն բընակչութիւն ունեցող երկիր մը դառնայ:

Լրագրողը կ'ընդգծէ, թէ փոքր ու մեծ տարբերութիւններով, Երրորդ Աշխարհի գրեթէ բոլոր երկիրներն ալ, յատկապէս քարիւղազուրկ, դէմ յանդիման կը գըտնուին այս հարցին: Ի տարբերութիւն Թուրքիոյ, կ'ըսէ Մորրիս, քիչեր այդ երկիրներէն պերճանքը կը վայելեն ունենալու բազմա-կուսակցական ժողովրդավարութիւն եւ խօսքի ազատութիւն, պերճանք մը, որմէ Թուրքիա կրնայ հրաժարիլ:

Արդարեւ կայ բանակը, բոլորէն վեր, որ կայունացման ազդակն է: Վերջին 17 տարիներուն երկու անգամ միջամտած է քաղաքականութեան, ապա՝ քաշուած: Միջամտեց նաեւ վերջերս բանակի Ընդհ. Սպայակոյտի պետին նշանակման առթիւ: Դէմ կեցաւ Տէմիրէլի ընտրութեան:

Սակայն բանակն ալ փոխուելու վրայ է: Շատ դժուար վիճակի մատնուած է ամերիկեան ամպարկոյին հետեւանքով եւ, կ'ըսուի, թէ բազմաթիւ երիտասարդ սպաներ հարց կուտան վաւերականութեանը մասին Թուրքիոյ աւանդական ամուր կապին Արեւմուտքի հետ, եւ իր հաստատակամ հակա-համայնավարութեան:

Թ. Ա. Թ.

ԹԱՐԳՄԱՆԻ՛Չ

Թարգմանի՛չ…

Ի՛նչ պարզ, անհրապոյր, նոյնիսկ քիչ մը պաղ բառ:

Բառը՝ իբրեւ բառ՝ այնքան սովորական աշխատանքի մը եւ աշխատաւորի մը կ'ակնարկէ, որ ոչինչ ունի իր մէջ ստեղծագործական: փոխադրութեան մը կը վերաբերի բառը: Փոխադրութեան գաղափարի մը, զգացումի մը, ճշմարտութեան մը, խղճի մը՝ մէկ լեզուական արտայայտութենէ միւսին: Որքան ալ դժուար աշխատանք ըլլայ անիկա, կը բաւէ որ ըլլաս լեզուներուն, սահուն վարժութիւնը ունենալ անոնց բերանացի եւ գրաւոր արտայայտութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ յաջողութեամբ կատարել թարգմանչական աշխատանքը, ըլլալ թարգմանիչ:

Այս օրերուն մանաւանդ, լեզուներով բաբելոնացած մեր 20րդ. դարու այս աշխարհին մէջ, ուր ազգերու, եկեղեցիներու, մշակոյթներու փոխյարաբերութիւնները հաղորդակցութեան միջոցներու այնքան արագ եւ գործնական պայմաններուն տակ վերածուած են ամէնօրեայ երեւոյթներու, թարգմանիչներ ամէն կողմ դարձած են փնտռուա՛ծ անձեր: Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան, կամ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի եւ կամ միջազգային տարողութեամբ եւ բնոյթով որեւէ այլ կազմակերպութեան կամ ընկերակցութեան համաժողովներուն, անմիջական եւ ուղղակի թարգմանութիւնը վերածուած է թեքնիք, ընթացիկ գործօնութեան մը: Թարգմանիչներ (էնթէրփրէթ) անկախաբար իրենց անձնական արժանիքներէն, դասուած են պաշտօնեաներու համեստ շարքին, մեքենագրողներէն քիչ մը վեր…

Բայց Հայոց պատմութեան եւ դպրութեան մէջ թարգմանիչ բառը ուրի՛շ տարողութիւն եւ յատուկ իմաստ ու գրաւչութիւն ունի: Սուրբերու շարքին են բարձրացած մեր թարգմանիչները, անմահներու պանթէոնին բնակիչ են այլեւս, Հայոց գրականութեան դասագրքերու էջերուն վրայ անջնջելի տեղ են գրաւած իրենց պատկերները, հայ ժողովուրդի յառաջացող կեանքի ճամբուն վրայ լուսաւոր կանթեղներ են իրենց պայծառաշող անունները — Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ, Եզնիկ, Կորիւն, Եղիշէ, Խորենացի, Փարպեցի, Դաւիթ Անյաղթ, եւ անոնց յետագայ շառաւիղներէն՝ Նարեկացի, Շնորհալի, Տաթեւացի, միայն տուած ըլլալու համար քանի մը անուններ:

«Տօն սրբոց թարգմանչաց վարդապետաց մերոց…»:

Ամէն տարի գէթ երկու առիթներով կրօնական վեհացումի եւ համազգային սեւեռումի առարկայ են անոնք մեր Ս. Եկեղեցւոյ տօնակարգին համաձայն: Իսկ ամէ՛ն օր բազմիցս ներկայ են մեր մէջ՝

— Հայ դպրոցներու դրասեղաններուն առջեւ Ա. Բ. Գ. սորվող եւ Ա. Բ. Գ.ով Հայութիւն ըմպող մեր մատղաշ ու պատանի սերունդներուն մէջ:

— Հայց. Եկեղեցւոյ սրբազան պատարագով եւ այլ արարողութիւններով հնչող «Առաւօտ լուսոյ», «Լոյս զուարթ», «Նայեաց սիրով», «Սուրբ, սուրբ», «Քրիստոս պատարագեալ բաշխի», «Տէր ողորմեա» սրբասացութիւններուն, աղօթքներուն, շարականներուն մէջ,

— Հայ գրքի ու մամուլի էջերուն վրայ,

— Հայ մշակոյթին ձօնուած ոգեկոչումներուն, արժեւորումներուն, վերարծարծումներուն ծառայող հանդէսներու բեմերուն վրայ,

— Հայ տուներու հայասնունդ երդիքներուն տակ,

— Եւ նոյնիսկ օտար համալսարաններու այս կամ այն անկիւնին մէջ, այս կամ այն ամպիոնին վրայ, այս կամ այն գրադարանի սրահին մէջ…:

Այսպէս եղան ժամանակին: Կան եւ այսօր: Պիտի մնան եւ վաղը: Ինչո՞ւ կան այսպէս ժամանակին մէջ եւ ժամանակէն վեր: Որովհետեւ ապրեցան ու գործեցին յաւերժութեանը համար մեր ժողովուրդին: Ժամանակը նուաճեցին՝ ժամանակայինէն վեր արժէքներով եւ մեր կեանքը լեցուցին այնպիսի «արութեան գործ»ով, որ ո՛չ միայն «արժանի են գրոց յիշատակի», այլեւ ու մա՛նաւանդ աղբիւր են ներշնչման մեր ապագայի՛ն համար՝ շաղախուած եւ ընդելուզուած ըլլալով մեր Հայութիւնը կազմող որոշադրիչ տարրերուն, ազգային ապրումներուն հետ:

Երեք մեծագործութիւններ Թարգմանիչ Վարդապետներէն այս վայրկեանին կ'այցելեն միտքիս ու գրչիս.—

Ա.

Աստուածաշունչ մատեանի, սրբազան մատենագրութեան, ծիսական խորհրդապաշտ գրականութեան, եկեղեցական մատուրական հռչակաւոր հայրերու ստեղծագործութեանց, իմաստասիրական, գրական արտադրութեանց, գաղափարական, հոգեկան այնքան հարուստ ակունքները սկսան աղբերանալ հայ կեանքի անդաստանին մէջ « փոքր ածու »ի մշակներուն՝ Թարգմանիչ Վարդապետներու տենդագին աշխատանքովը:

Արդարեւ, համաշխարհայնօրէն ծանօթ իրողութիւն է, որ Աստուածաշունչ մատեանը, որ Օրմանեան սրբազանի բնորոշումով կոչուած է « մատենադարան », գիրքերուն Գիրքը, անսպառելիօրէն ճոխ աշխարհ մըն է՝ հոգիներուն սնունդ մատակարարելու տեսակէտէն: Քանի՛ – քանի՛ ազգեր, քանի՛ – քանի՛ դարերով եւ մինչեւ այսօր, աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, այդ Գիրքը ունեցեր են — եւ ունի՛ն — իբրեւ սրբազնագոյն մատեան, կեանքի ներշնչարան:

The Holy Bible
The Holy Scriptures

Ամերիկայի մէջ ի՛նչ գրաւչական ուժ ունին այս բառերը:

Ես անձամբ տեսած եմ պաշտամունքի հասած յարգանքի եւ սիրոյ, հոգեկան եւ գաղափարական կապուածութեան զգացում մը հանդէպ Աստուածաշունչ մատեանին: Եւ երեւակայել, որ մեր հայրերը 5րդ դարուն գայն ամբողջութեամբ եւ գրեթէ երկիցս թարգմանեցին, աւելի ճիշդ՝ hայացուցին եւ Կորիւն «Սքանչելի»ի բառերով վՍատուած «Հայերէնախօս եւ հայերէնաբարբառ» դարձուցին: Եւ այն ատեն «սքանչելի լինէր աշխարհն Հայոց»: Որովհետեւ Աստուծոյ խօսքը՝ գերագոյն ճշմարտութիւնը միացաւ Հայու հոգիին եւ, ինչպէս կ'ըսէր իմ մեծագոյն ուսուցիչը՝ Շահան Պէրպէրեան, տեղի ունեցաւ «միստիք ամուսնութիւնը» Հայ ժողովուրդին եւ Աստուածաշունչով արտայայտուած աստուածային հոգիին միջեւ:

Թարգմանիչները պարզապէս գիրք չէր, որ փոխադրեցին մէկ լեզուի տարազէն միւսին: Անոնք ապրեցա՛ն Աստուածաշունչը եւ գիտութեան, հմտութեան հետ միասին ապրումո՛վ, հաւատքո՛վ, հոգեկան սերտակցութեամբ Աստուածաշունչը դարձուցին Հայո՛ւն մատեանը եւ զայն « ՀԱՅՐ » հռչակեցին («Քանզի hայր մեր՝ զՍուրբ Աւետարանն գիտեմք»):

Այսօրուան նիւթապաշտական ինչ-ինչ հասկացողութիւններէ — աւելի ճիշդ՝ ան-հասկողութենէ, ան-ճանաչութենէ, թիւր իմացումներէ — յառաջացած մըտայնութիւններով եւ կեցուածքներով պէտք չէ մօտենալ Աստուածաշունչի արժէքին եւ անոր հանդէպ Թարգմանիչ Վարդապետներու ունեցած գիտակցական խոր պաշտամունքին: Թարգմանութիւնը հաւատքի եւ նախանձախնդրութեան ծընունդ էր, աստուածային իմաստութեան հետ հաղորդութեան ծնունդ էր, աստուածային իմաստութեան հետ հաղորդութեան արդիւնք էր: Եւ ա՛յդ է առաջին ու գեղեցկագոյն բնորոշիչ գիծը Թարգմանիչ Վարդապետներու սրբազան վաստակին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԱԹՈՌԱԿԻՑ – ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Ի ՊԷՏՍ ՄԵՐ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐՈՒՆ…

Մեծ հետաքրքրութեամբ կարդալով Թուրք Թղթակից Էրթուղրուլ Ազպարի տեսակցութիւնները Ամերիկայի մեր երեւելիներուն հետ, միտքս ինկաւ կարճ պատմութիւնը որ կը պատմէին մեր հինները: Ես ալ պատմեմ ի պէտս մեր «երեւելի»-ներուն:

Երկիրը, մեր շրջանի գիւղերէն մէկուն մէջ կ'ապրի եղեր Սարխօշ Գէւօ անունով մէկը: Սարխօշը, հասկցաք անշուշտ, գինով է: Գէւօն ալ մեր գիտցած Գէորգն է: Սարխօշ Գէւօն հաւատարիմ երկրպագու մըն է Բագոսի տաճարին: Առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ անոր միակ գործը, զբաղումն է դեգերիլ այն վայրերուն մէջ ուր գինիի կարասներուն բուրմունքը կայ, ու իր գինովի շրթունքներուն արանքէն մռմռոցը հազիւ հասկնալի.— «Գինի խմելը մեղք է, թշնամու խօսք է»… որ տեղէն ուր լսած, սորված Օմար Խայեամի այս քառեակը:

Մօր, կնոջ, բարեկամներու խօսք-խրատը անօգուտ, Գէւօն անբաժան ընկեր է գինիի կարասներուն, ու կարմիր հեղուկին ցոլքերուն մէջ կը գտնէ իր երջանկութեան աղբիւրը…:

Ի վերջոյ գործը կ'իյնայ գիւղի քահանային, թաղականներուն: «Ոտքի մատաղ տէր-պապա, «զուրպան» ձեզի թաղականներ, բան մը ըրէք, միջոց մը խորհեցէք ես աղան էս «շամուռ»էն դուրս հանելու համար… ալ «հալ» չմնաց մեր վրայ, — լալահառաչ կը պաղատէ մայրը գիւղի քահանային, թաղականներուն:

Քահանայ եւ թաղականներ երկար-բարակ կը մտմտան բան մը ընելու, ձեւ մը գտնելու Սարխօշ Գէւօն քիչ մը կարգի բերելու համար: Երկար – բարակ խորհրդակցութիւններէ ետք, յարմար կը գտնեն որ Գէւօն իրենց կազմին մէջ առնեն, այլ խօսքով թաղական ընտրեն որպէսզի իրենց հետ նստիլ – ելլելով ապահովաբար որոշ չափով փոխուի իր վիճակը:

Լուր կը տրուի Գէւոյին եւ կը խնդրուի որ ներկայ գտնուի թաղական ժողովին: «… Ե՞ս թաղական… ես թաղակա՞ն… վրա՞ս կը խնդաք» — կը յարէ Գէւօն այլայլած:

Բայց, թաղականներուն որոշումը որոշում է ու մեր Գէւօն կը դառնայ թաղական… Տասնըհի՞նգ օր, ամիս մը ետք գիւղին մէջ թաղում մը տեղի կ'ունենայ: Թաղական կազմը ընդ որս եւ Գէւօն ներկայ են յուղարկաւորութեան: Գերեզմանատունը քահանային վերջին Պահպանիչէն ետք երբ մեռելին դագաղը փոսը պիտի իջեցնէին «կեցէ՛ք, կեցէ՛ք», կը ձայնէ Գէւօն յանկարծ, «կեցէ՛ք: Ես մեռելի՛ն

ՑԻՆԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Ո՞չ ոք համարձակեցաւ նայիլ բաց դագաղին… միայն գերդաստանին պատկանող դեռատի ուսանողուհի մը քաջութիւնը ունեցաւ տեսնելու դէմքը եւ պահելու յիշատակ մը ահաւո՜ր…: Այդ յիշատա՞կը տատ մազերը փակած գանկին, ցցուած այտոսկրեր, սիրուն դէմքը անողորմ որդերու կեր եւ գեղեցիկ աչքերը՝ փորուած խոռոչներ:

Այսպէս, Աղաւնի Խաչիկեանի մայրը, տարիներով քամեց իր աչքերուն լոյսը, լալով ու կարելով: Իր կեանքի վերջին տարիներուն, գրեթէ կուրացած, Տիկին Ազատի Խաչիկեան փոխադրուեցաւ Մոնմորանսիի հայկական ծերանոցը, ուր եւ մահացաւ…: Իր փափաքին համաձայն, անոր մարմինը հանգչեցուցին իր զաւակներուն կողքին,՝ Պանեոյի գերեզմանատան մէջ:

×

Վարդուհի Բամպալեան, իրապէս, մեր դասարանի վարդն էր: Հաղուադիւտ կարմիր մազերով, սպիտակ մորթով, մանիշակագոյն աչքերով, ժպտուն, անսովոր գեղեցկութեան տիպար մըն էր…: Թէեւ ուշիմ, բայց խելքը դասարանէն դուրս էր. կ'երազէր… զգայուն եւ կանխահաս, արդէն սիրահարական ոտանաւորներ կը գրէր ու դարակին մէջ կը պահէր: Վարդուհի ճաշարանապետ Յովհաննէս աղայի թոռն էր:

Յովհաննէս աղան, ժամանակին Բալուէն գաղթած, բարձրահասակ, մօտ 60 տարեկան քաղցրաբարոյ մէկն էր՝ սիրուած թաղեցիներէն: Իր ճաշարանը Բերայի չիտակ ճամբուն մօտերը, ժամադրավայրն էր խանութպաններուն պաշտօնեայ աշխատաւորներուն, թաղին բժիշկներուն եւ դեղագործներուն, որոնք հոն կուգային ճաշակելու փաչան, իշկէմպէ չորպան, բիբեռ տոլման, պէօրէկն ու փախլաւան: Յաճախ, հոն կ'այցելէր ծանօթ վիրաբոյժ Տոքթ. Եաղուպեան, ինչպէս նաեւ Տոքթ. Կորեկ եւ դեղագործ Պր. Գալէմքէրեան:

Յովհաննէս աղան դրամ դիզած, սեփական տան տէր դարձած, սակայն բախտ չէր ունեցած: Կինը կանուխէն կորսնցուցած, մէկ հատիկ աղջիկ զաւակ մը ունեցած էր միայն, անունը Ծաղիկ. զայն ալ մեծցուցած եւ ամուսնացուցած էր, սակայն դեռ տարին չբոլորած, փեսան մեռած էր թոքախտէն, իր ութամսուան յղի երիտասարդ կինը ձգելով որբեւայրի: Ամուսնոյն մահէն վերջ, դժբախտ կինը կը ծնի աղջիկ զաւակ մը՝ Վարդուհին, որ իր հօրը երեսը չտեսաւ երբեք…:

Ծակատագրէն հալածուած Յովհաննէս աղան մոռցաւ իր բոլոր ցաւերը, երբ ծնաւ արեւի ճառագայթ Վարդուհին, որ հետզհետէ մեծնալով, փարատեց տանը մէջ տիրող տխրութիւնը եւ մելամաղձոտութիւնը: Հայր ու աղջիկ պաշտեցին զայն, խնամեցին, գուրգուրացին, ճաշարանէն բերուած համեղ կերակուրներով սնուցին, մեծցուցին եւ դպրոց ղրկեցին:

Պատերազմը վերջացած էր. Յովհաննէս աղա եւ Տիկին Ծաղիկ շատ երջանիկ էին: Միջանկեալ ըսեմ թէ, վինադադարի այդ խանդավառ օրերուն, մեր ընտանիքը խոր սուգի մէջ էր: Երկու ամիս առաջ կորսնցուցած էի պաշտելի հայրս, Մշոյ Գեղամը, աշխարհ աչքիս փլած էր ու ընդվզած էի եւ նոյնիսկ չէի ուզեր դպրոցը շարունակել…: Երուանդ Օտեանի եւ Տիկին Գարմէնի միջամտութեամբ, Էսաեան վարժարանի տնօրէն Հայկ Խօճասարեան նամակ մը գրած էր մայրիկիս, առաջարկելով գիս դպրոցը շարունակելու:

Ահա այդ տխուր օրերուն, Վարդուհին դարձաւ իմ մտերիմ ընկերուհիս: Յովհաննէս աղա եւ Տիկին Ծաղիկ, որոնք կը բնակէին մեր թաղին մէջ, Ջայլակ փողոց, գաւառացիի պայծառ հոգիով շրջապատեցին մեզ, մխիթարեցին սգաւոր մայրիկս, թախիծս փարատելու համար գիս ալ հարազատի մը նման, Վարդուհիի հետ, օդափոխութեան տարին Սեւ ծովի ափին, Սարը Եարի իրենց բնակարանը:

Տարեմուտին, կազդուրուած, Վարդուհիի հետ սկսայ կրկին յաճախել Էսաեան վարժարան:

Անցան մէկ-երկու տարի:

Օր մըն ալ, Յովհաննէս աղայի ճաշարանը աշխատող, եղեռնէն ազատած հընչակեան երիտասարդ մը սիրահարեցաւ Վարդուհիի, որուն սրտին մէջ սիրոյ կայծերը շուտով բռնկեցան…: Որոշուեցաւ նշանել դեռատի սիրահարները եւ տարի մը վերջ կատարել իրենց ամուսնութիւնը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 8)

ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Հայ երգի պանծացո՞ւմ

Եթէ հանդէսի ծանուցումին մէջ այնքան չոայլօրէն գործածուած չըլլար ածականը, մեր յուսախաբութիւնը թերեւս այդքան խորունկ չէր ըլլար: Արդարեւ, նման երգչախումբով մը հայ երգի պանծացումը ընել, առնուազն յաւակնութիւն կ'ենթադրէ, ինչ որ՝ չարդարացաւ:

Մինչ Փարիզի հայկ. երաժշտական եղանակի բացման համար կը սպասէինք Գաթրայի Ուրբաթին, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը անակնկալ մը վերապահած էր գաղութիս՝ Միացեալ Նահանգներէն յատկապէս հրաւիրելով Տիգրան Ժամկոչեանի երգչախումբը, որպէսզի Ուրբաթ, Հոկտ. 7, երեկոյեան ժամը 9ին, Փարիզի Կիմէ թանգարանին մէջ՝ «բացառիկ համերգ»ով մը պանծացնէր Հայ Երգը:

Երգչախումբին հիմնադիրն ու ղեկավարը՝ Տիգրան Ժամկոչեան, դափնեկիր՝ Վենետիկի Երաժշտանոցի Ա. մրցանակի, որ բազմաթիւ երգահանդէսներ տուած է Միացեալ Նահանգներու, Եւրոպայի, Խորհ. Միութեան եւ Միջին Արեւելքի մէջ, հինգ տարի առաջ կազմած է ամերիկացի երգիչներէ բաղկացած այս խումբը եւ զայն կոչած իր անունով: Խումբը կը բաղկանար 9 հոգիէ՝ երկուքը Հայ:

Յայտագիրը կը սկսէր Ֆրանսական եւ ամերիկեան փառերգներով, զորս դաշնակի վրայ կը մեկնաբանէր Գարլ Տրոք: Ա. բաժինը յայտագրին վերապահուած էր Կոմիտասեան պատարագի հատուածներու մեկնաբանութեան: Հայկական բոյրով ու երանգով օծուն Կոմիտասի ստեղծագործութիւնը կը մեկնաբանուէր եւրոպական ղասական երկերու յատուկ ոճով մը: Սենեկային երաժշտութիւն ըլլար կարծէք: Ղեկավարը, ըստ երեւոյթին շատ գոհ՝ իր խումբի մեկնաբանութենէն, որբահը լեցուցած հանրութեան կ'ըսէր (ֆրանսերէն) թէ հանճարեղ երաժիշտը՝ Կոմիտաս վարդապետ, որ այնքան խնամքով հաւաքած եւ մշակած է հայկական մեղեդիները եւ որուն գործը կէս մնաց դժբախտ դէպքերու պատճառով, որքան ուրախ պիտի զգայ՝ որ իր գործը կը շարունակուի ու կը տարածուի:

Խե՜ղճ Կոմիտաս, որ բախտն իսկ չունեցաւ ամէն մարդու պէս մէկ անգամ միայն մեռնելու: Դեռ քանիներ կը շարունակեն մեռցնել մեր հանճարեղ վարդապետը եւ որքա՜ն փափաքելի պիտի ըլլար որ մեր հայ երգահանները լսած ըլլային Կիրակի առտու՝ հեռատեսիլէն, Լիւք-Անտրէ Մարսէլը, որ բնութագրելով Կոմիտասի ինքնատպութիւնը՝ արեւելեան եւ արեւմտեան երաժշտութեան մերձեցմամբ, կ'ըսէր թէ պէտք չէ դպիլ Կոմիտասին:

Յայտագրի Ա. բաժնին մէջ Եկմալեանի Տէր կեցո՛ եւ Ով Հայոց աշխարհ երգերու մեկնաբանութենէն ետք, դաշնակահարը նուագեց Սիրվարդ Գազանճեանի հետաքրքրական մէկ գործը՝ «Անիի զանգակները»:

Երկրորդ բաժնին Ժամկոչեան երգչախումբը բեմ եկաւ հայկական տարազներով, ինչ որ խանդավառութեան ալիք մը յառաջացուց սրահէն ներս: Չհասկցանք թէ ինչու:

Հրամցուեցաւ հայկ. ժողովրդական երգերու փունջ մը՝ Թաթուլ Ալթունեանէ, Կոմիտասէ, Ռ. Մելիքեանէ, Բ. Կանաչեանէ, Ա. Սաթեանէ եւ Է. Յովհաննիսեանէ: Հայկական տարազները բան չփոխեցին անշուշտ հայկ. մեղեդիներու մեկնաբանութեան մէջ, այլ ընդհակառակն, աւելի խորթ կը դարձնէին եւ կ'առթէին արուեստական տպաւորութիւններ:

Ընթերցողը բնականաբար այն տպաւորութիւնը պիտի ունենայ մեր տողերէն, որ կատարեալ « խաչելութիւն » մը եղած է այն «բացառիկ համերգ»ը, որով Ժամկոչեան երգչախումբը կը յաւակնէր պանծացնել հայ երգը: Եթէ երգչախումբին յաւակնութիւնը մէկդի դնենք եւ երգիչներու ամերիկացի ըլլալու երեւոյթը նկատի ունենանք, պէտք է ըսել որ այնքան ալ ողբերգական չէր երեկոյթը: Աշխատանք մը տարուած էր, որուն մասնակցած էին ամերիկացի երիտասարդներ՝ հայ երգը հնչեցնելու նպատակով: Երեկոյթը թերեւս գնահատելի է: Եւ եթէ ուզենք բացառիկ համերգի մասին գնահատական մը տալ, կրնանք միայն ա՛յս իրողութիւնը ուրախալի գտնել եւ քաջալերել երգիչներն ու իրենց ղեկավարը, յառաջիկայ գործունէութեան մէջ, աւելի բազմամարդ խումբով եւ աւելի վարժ պատրաստութեամբ մեկնաբանելու համար հայկ. երգերը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ականջն ի վար ըսելիք ունիմ...»:

Խնդո՛ւք, ծիծա՜ղ բազմութեան մէջ գերեզմանատունը թաղումի պահուն... ըսելիք բա՞ն է:

— Մեռելը կը լսէ՞ որ անոր ականջն ի վար ըսելիք ունիս, — կը յարէ քահանան ըղձութեամբ:

— Այո, անիկա իմ ըսածներս կը լսէ, — կը պատասխանէ մեր Գէւոն հանդարտ:

Եւ թոյլ կուտան որ Գէւոն իր ըսելիքը ըլլէ հանդուցեալին:

Գերեզմանատունը, եօ դարձի ճամբու ընթացքին, գիւղին փողոցներուն մէջ թէ տուները, ամէնքը հետաքրքիր են գիտնալու թէ ի՞նչ կրնայ փսփսած ըլլալ Գէւոն մեռելին ականջն ի վար: Գէւոն, սակայն լուռ է, գաղտնապահ, անխօս:

Թաղական Խորհուրդի նիստին, բացառիկ խնդիր կը դառնայ Գէորգին փսփսուքը մեռելի մը հետ: «Գէորգ, հիմա մեզի հետ ես, մեզի հետ կ'աշխատիս, մեզմէ բան գաղտնի պահելու պէտք չունիս, մեր բոլորիս հետաքրքրութիւնը փարատելու համար կ'աղաչենք ըսէ մեզի ի՞նչ փսփսացիր մեռելին ականջն ի վար», կ'ըսէ Թաղական Խորհուրդի ատենապետը:

— Որ այդպէս է ըսեմ մեռելին ականջն ի վար ըսածս, — կ'ըսէ Գէւոն հանդարտ, — Ըսի, Մարգար ամու, երբ էնդի դէմ քեզի հարցնեն թէ ի՞նչ «խապար» մեր գիւղէն, ի՞նչ «հալի» են մեր գեղացիները, անոնց կ'ըսես որ Սարխոշ Գէւոն թաղական ըղեր է, ալ անոնք կը հասկնան մեր հալը...»:

Չէք կարծե՞ր որ այս պատմութիւնը հաւլիտ պատկերն է մեր այս օրերու ազգային կեանքին: Հոս ու հոն, քիչ մը ամէն տեղ, առտուն կանուխ ելլողը ինք — զինքը կը հռչակէ «ազգին երեւելին» ու իր խելապատակին չափով կը խօսի, կամ յանձնեւումներ կ'ընէ մեր ազգային առնչելիք կամ տալիքներու մասին...:

Ծեմարանները կամ համալսարանները կարծես վկայագիր մը դարձած են կարգ մը մարդոց համար ամէն իրաւունք ունենալու, ամէնէն բարդ խնդիրներն իսկ լուծելու իրենց հասկցած ձեւով:

Սարխոշ Գէւոնները պարկեշտութիւնը ունեցան իրենք զիրենք ճանչնալու, մեր երեւելիներուն ե՞րբ պիտի տրուի այդ պարկեշտութիւնը կամ իմաստութիւնը...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Հայ Կին» միութիւնը բոլորած է իր հիմնադրութեան 38րդ տարին: Վարչութիւնը 1976–77 տարեշրջանին ունեցած է չորս հրապարակային եւ տասը ներքին դասախօսութիւններ՝ ազգային, հանրային, գրական, գիտական եւ բժշկական նիւթերու շուրջ, բազմաթիւ հաւաքոյթներ՝ Նոր տարուան, Զատկուան, Մայրերու Օրուան եւ այլ առիթներով, կազմակերպած է Նոր Ջուղայի հայկական կենցաղը ներկայացնող լուսանկարներու ցուցահանդէսը, իրագործած է երաժիշտ Ռուբէն Գրիգորեանի հայկ. շարականներու ձայներիզի վերածման աշխատանքը, նախաձեռնած է Ռուզան Բարխուդարեանի երգահանդէսին: Կրթական մարզէն ներս միութիւնը ունի 15 սաներ՝ որոնք կ'ուսանին Սպահանի եւ Թեհրանի համալսարաններու զանազան ճիւղերուն մէջ:

ԱՄՄԱՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախաձեռնութեամբ Պէյրութի «Լոռի» հայկ. երգ ու պարի համոյթը (60 հոգի) Սեպտ. 10ին Ամման գացած է, Հիւսէյն թագաւորի գահակալութեան 25ամեակի յոբելեանին առիթով երեկոյթ մը տալու համար: Նոյն օրը, ներկայացում տուած է տեղւոյն «Հիւսէյն Մարզաւան»ի մշակութային սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Յորդանանի բանակի սպայակոյտի պետի եւ ի ներկայութեան Լիբանանի Յորդանանի դեսպանի եւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու: Համոյթը մեկնաբանած է հայկ. թէ օտար ժողովրդական տասնեակ մը պարեր: Նոյն գիշերը, «Ամպասատոր» պանդոկին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը ճաշ մը տուած է ի պատիւ խումբին:

ԹԵՀՐԱՆԻ համալսարանի դասախօս եւ ուսանողական սպասարկութեան փոխվարիչ Օր. Լինա Մելքոնեան, Իրանի Շահին որոշումով արժանացած է Փահլաւի շքանշանի, ի գնահատութիւն իր մատուցանած ծառայութեանց: Ի դէպ, Լինա Մելքոնեան մեծ դեր ունեցած է Ս. Թադէի վանքի միջազգային բանակումի կազմակերպման գործին մէջ:

ԱԹԷՆՔԻ Հայասէր Դանիացիներու միութիւնը, որ խնամատարական մարզէն ներս աւելի քան յիսուն տարի ծառայած է Յունահայութեան, հաշուեյարդարի ենթարկած է Յունաստանի հայկական գաղութէն ներս իր գործունէութիւնը եւ Եղիմէրէայի իր կալուածը ու անոր ամբողջ գոյքերը նուիրած՝ ազգային Առաջնորդարանին: Այս առթիւ, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Աթէնքի « Պառնասոս » սրահին մէջ, ուր Հայերը իրենց երախտագիտական զգացումները արտայայտած են հայանուէր դանիական ընկերակցութեան հանդէպ:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ մէջ, Սեպտ. 18ին տեղի ունեցած է տեղւոյն Հայ Քոյրերու դպրոցին օծման արարողութիւնը, նախագահութեամբ կարդինալ Ճան Քռոլի եւ մասնակցութեամբ եկեղեցական դասու:

Արուեստ – մշակոյթ

ՌԻՇԱՐ ԺԵՐԱՆԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորքի Կալըրի Քլէյի մէջ, Հոկտեմբեր 5ին, բացուած է նկարիչ Ռիշար Ժերանեանի գործերուն ցուցահանդէսը, որ պիտի տեւէ մինչեւ Հոկտեմբեր 25: Ֆրանսահայ արուեստագէտը, որ իր ստեղծագործական կեանքի աւելի քան 25 տարիներու ընթացքին, մասնակցած է հաւաքական ցուցահանդէսներու եւ տուած՝ անհատական բազմաթիւ ցուցահանդէսներ զանազան երկիրներու մէջ, այս անգամ՝ Նիւ Եորքի մէջ ցուցադրութեան դրած է նկարչական, գծագրական եւ գրչագրական գործեր:

Ծնած է Սեբաստիա՝ 1921ին: Ֆրանսա հաստատուած է 1928էն ի վեր: Հետեւած է Մարսէյլի եւ Փարիզի Գեղարուեստից Ակադեմիաներու դասընթացքներուն եւ արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵ.ԹՕՆԸ (439)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

Այն ատենները՝ միայն գեղջուկ եւ աղքատիկ կիները կը գործածէին աւելի նուրբ ձեռագործներ հիւսելու, ժանեակներ կը շինէին՝ անոնցմով իրենց քողերը կամ ցփսիները զարդարելու համար: Բայց Լէոնոր բուրդ մանելը կը սիրէր: Ճախարակին քաղցր ու միօրինակ ձայնը հանդարտութիւն կը պարգեւէր իրեն եւ այդ միջոցին իր միտքը երազներու ետեւէն կը վազէր:

Տանտոլօ ներս մտնելով աղջիկանը քով նստեցաւ, Լէոնորի մատները շարունակեցին դարձնել իլիկը:

— Աղջիկս, ասկէ քանի մը օր առաջ ըրած առաջարկիս վրայ լաւ մը մտածեցի՞ր, խօսք առաւ Տանտոլօ:

— Ո՞ր առաջարկդ, հայր:

— Վենետիկէն միասին մեկնելու եւ քու ուզած քաղաքդ կամ գիւղդ հաստատուելու առաջարկը:

— Ատոր պատասխանը տուած էի արդէն ձեզ, հայր:

— Այո, կը յիշեմ, բայց այդ պատասխանը շատ անողոք էր, աղջիկս:

— Անողո՞ք: Ինչո՞ւ, հայր:

— Բայց եթէ քեզ հոս ձգելով երթալու ըլլամ, այլեւս զաւակ պիտի չունենամ, քեզ բոլորովին պիտի կորսնցնեմ, աղջիկս...:

Լէոնոր լռութիւն պահեց:

— Այսքան մեծ հարուածի արժանի ըլլալու չափ մեղաւոր չէի սակայն, աղջիկս, շարունակեց Տանտոլօ իր յուզումը պարտկելով: Սխալ մը գործեցի, գիտեմ, բայց թոյլ տուր որ ամէն բան պատմեմ քեզի, Լէոնոր... ատենը եկած է այլեւս, պէտք է որ ամէն բան գիտնաս, ամէն բան լսես: Ես քեզ սիրելուս համար էր որ այդ սխալը գործեցի... միայն քեզի համար...:

— Գիտեմ, հայր իմ, գիտեմ որ հայրական սէրը եղաւ ձեր սխալ գործելուն բուն պատճառը, ըսաւ Լէոնոր վեհանձնօրէն: Գիտեմ, եթէ այդպէս համոզուած չըլլայի, հիմա ձեր քովը պիտի չմնայի:

— Ըսելիքս միայն այդ չէ, Լէոնոր:

Ալթիէրիի կինը խորունկ նայուածքով մը հօրը նայեցաւ. Տանտոլօ չկարողանալով առանց խղճի խայթ զգալու անոր աչքերուն մէջ նայիլ, անդին դարձուց դէմքը եւ շարունակեց.

— Մտիկ ըրէ, Լէոնոր, ժամանակը եկած է որ ամէն բան իմանաս... ամէն բան գիտնալով գոնէ պիտի համոզուիս որ եթէ կարելի ըլլար Ռօլան Քանտիանօն ազատել, եթէ կարելի ըլլար անոր անմեղութիւնը հաստատել, այդ բանը ընողը ուրիշներէ առաջ ես պիտի ըլլայի...: Այդ սարսափելի գիշերը աչքերուդ առջեւը բեր անգամ մը, աղջիկս...:

— Հայր, իմ, հայր իմ, որո՞ւ անունը կ'արտասանէք եւ որպիսի՛ յիշատակներ կը համարձակիք արթնցնել իմ մէջս, գոչեց Լէոնոր մէկէն ի մէկ ոտքի ցատքելով:

— Կ'արտասանեմ այն անունը զոր դուն ամէն վայրկեան արտասանած ես միտքէդ եւ մինչեւ կեանքիդ վախճանը պիտի արտասանես, գոչեց Տանտոլօ: Կը յիշեցնեմ այնպիսի յիշատակներ որոնք ինչպէս որ քու յուսահատութեանդ պատճառ դարձան, այնպէս ալ իմ ընկճումիս, տըրտմանս պատճառ դարձան: Բայց ամէն գնով պէտք է որ դուն զիս մտիկ ընես. եթէ մինչեւ իսկ գիտնամ թէ աղջիկս զիս պիտի անիծէ, դարձեալ պիտի խօսիմ:

— Ես ձեզ պիտի չանիծեմ, հայր, ըսաւ Լէոնոր քաղցրօրէն:

Բայց դէմքը անդին դարձուց:

— Ըսել է թէ կը ներես ինծի, չէ՞: Բայց այնպէս համոզուած ես թէ այս ողբերգութեան մէջ ես սկիզբէն մինչեւ վերջը դաւաճանած եմ իմ պարտականութիւններուս: Կը սխալիս, աղջիկս: Որքան որ ցաւ պատճառէ սակայն այս պարագան քեզի, թոյլ տուր որ ճշմարտութիւնը պատկերացնեմ քու աչքերուդ առջեւ...: Իմ խղճիս հանդարտութեանը համար պէտք է որ ատիկա ընեմ... եւ այսօր ժամը հասած է այլեւս:

— Քանի որ ձեր խղճին հանդարտութեանը համար է, խօսեցէք, հայր իմ, ըսաւ Լէոնոր իր տեղը գրաւելով եւ գլուխը իլիկին վրայ կախելով:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանանայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՊՈՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Տիկ. Մսկերեան, Գէորգեան ընտանիք, Կակօեան ընտանիք, Նուպար Սէմիզեան, Նշան Քուրքճեան, Եփրեմեան, Հանրի Մահիկեան, Տիկ. Ներսէսեան, Պր. Քէչիշեան, Եղուարդ Փափազեան, Գրիգոր Տուրնայեան, Կարօ Ունճեան, Գարեգին Բրուտեան, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Նասխեան, Տէր եւ Տիկ. Խորէն Շուշարեան, Տէր եւ Տիկ. Աճէմեան, Հայկ Յակոբեան, Տիկ. Սինանեան, Վերոնիքա Սինանեան, Պր. Ժորժ Սինանեան 20ական, Տիկ. Շիշմանեան 15, Աւետիս Աթէշեան, Տիկ. Աբաքսի Խօքսիւզեան, Մարի Տ. Յարութիւնեան, Պ. Մեսրոպ Տէրտէրեան, Եղուարդ Վարդուկեան, Առաքել Քաֆէճեան, Տիկ. Նոյեմի Իլչէզեան, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Սեղբօեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Կարապետեան, Յարութիւն Սիւրմէնեան, Տէր եւ Տիկ. Նուպարեան, Տիկ. Երեմեան, Պր. Տէյիրմէնճեան, Պր. Սարգիսեան, Պր. Կալֆաայի, Արթինեան ընտանիք, Պր. Ներսէսեան, Պր. Բեյթէքեան, Պր. Արամ Քրթիկեան, Մանուկ Աւագեան, Վէնսան Պահրամեան, Տիկ. Ովսաննա Աֆարեան, Արշալոյս Ղազարեան, Պօղոս Տուրնայեան, Տիկ. Քլէր Հաճէլեան, Պր. Գրիգոր Գազէզեան, Յարութիւն Ներսէսեան, Տիկ. Պաղտասարեան, Պր. Գարաօղլանեան, Տոքթ. Հէլվաճեան, Սարգիսեան ընտանիք 10ական:

ACADEMIE DE DANSES

Edouard BOLIKIAN

2, Impasse Latil
13008 MARSEILLE

— CLASSIQUE
— CARACTERE (Arménien, Russe, Ukrainien)
— CLAQUETTE (Adultes, enfants)
— JAZZ
— PIANO
— GUITARE
— SOLFEGE

par Professeur du Conservatoire de Marseille

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի հովանաւորած դասընթացքները կը վերսկսին Բարեգործականի տան մէջ՝ 6. Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս, *հետեւեալ կերպով՝*

— Հայերէն լեզու, Հոկտ. 10էն սկսեալ, ամէն Երկուշաբթի օր ժամը 20.30ին, ուսուցչութեամբ Նարեկ Խաչակիր Քհնյ. Վարդանեանի:

— Ֆրանսերէն լեզու, Հոկտ. 10էն սկսեալ, ամէն Երկուշաբթի ժամը 20.30ին, ուսուցչութեամբ Օր. Տանիէլ Վարպետեանի եւ Օր. Շաքէ Հայրապետեանի:

— Սոլֆէժ, Հոկտ. 3էն սկսեալ, ամէն Երկուշաբթի ժամը 18.30ին, ուսուցչութեամբ Պր. Ժաք Քոժաքեանի:

— Երգ, Հոկտ. 3էն սկսեալ, ամէն Երկուշաբթի ժամը 18.30ին, ուսուցչութեամբ Պր. Վարդգէս Վարդանեանի:

THEATRE FONTAINE

10, Rue Fontaine — Paris 9e — Métro Blanche

à partir du 24 octobre

ET POUR 30 REPRESENTATIONS EXCEPTIONNELLES A 21 HEURES

1915

DE JEAN-JACQUES VAROUJAN

d'après les minutes du procès de Tehlirian qui eut lieu à Berlin les 2 et 3 Juin 1921

dramaturgie de
JEAN-MARIE LEHEC, FRANÇOIS MICHAUX et PHILIPPE LEHEMBRE
mise en scène : JEAN-MARIE LEHEC
Collaboration à la mise en scène : François Michaux
scénographie : ALAIN CHAMBON
Costumes : NICOLE GERAUD

avec :
Reine Bartève, Florence Brière, Jean de Conninck, Jean-Pol Dubois, Jean-Marie Lehec, Philipe Lehembre, Rita Maïden, Louis Mérino, François Michaux.

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

Կազմակերպութեամբ
Մուրատ – Ռափայէլեան
նախկին Աշակերտաց Միութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին
Կը նախագահէ
Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ԷՋԷԿԱՐԱՑ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի Հոկտ. 20, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՄԵՐԳ

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան
ԿԻՐԱԿԻ
Հոկտ. 16, երեկոյեան ժամը 9ին, Վալանսի Թամբըլինմէջ (Ռիւ Սէն-Ժամ): Տոմսերը ապահովել Միութեան դրասենեակէն 40 Ռիւ Պէլ Իմաժ:

LE BEAU FOULARD

"Alphabet Arménien"

CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75
chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9, 94130 NOGENT - sur - MARNE

SAYAT NOVA, le grand troubadour arménien réincarné dans « Couleur de Grenade » par Serge PARADJANOV en édition bilingue (arménien-français) et dans une traduction inédite présentation, choix et traduction de M. ARSENIAN une plaquette illustrée de 18 photos

prix : 28 F frais de port compris et 26 F chaque pour une commande groupée
Editions Astrid, 47, rue de Cléry
75002 Paris.

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 de 10 h. à 15 h.
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom Adresse tél.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 22, ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville
Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ
Նուագախումբ
BERNARD DEDEDJIAN
մասնակցութեամբ Ցարդարի (տուօ)
Ճոխ պիւֆէ

Animation sur l'Arménie

Du 14 au 22 Octobre, l'Arménie, organisée par la Maison des Jeunes de la Culture, Maison pour tous d'Orgemont, Rue de la Tête Saint Médard, 93800 EPINAY-sur-SEINE, tél. 822-41-40

VENDREDI 14 OCTOBRE : Présentation de l'histoire de l'Arménie avec projection de diapositives. Débat. (Entrée gratuite) à 21 heures.

SAMEDI 15 OCTOBRE à 21 h. : Concert « Folk Electrique » avec le groupe ZARTONG. (Entrée 10 Frs).

VENDREDI 21 OCTOBRE à 21 h. : Cinéma. « Les chevaux de feu » de Serge PARADJANOV. (Entrée 5 et 7 F.)

SAMEDI 22 OCTOBRE à 21 h. : Grande Soirée Arménienne, danses folkloriques et chansons, avec la troupe NAIRI et les chanteurs HAROUT et VIGUEN. (Entrée 15 F.)

Durant toute cette période se tiendra une exposition sur l'Arménie à la MJC.

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆԻ

ժողովրդական երգերուն
Audition de Chants Populaires
de la région de Daron
Հաւաքուած եւ երգուած
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ
կողմէ
Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին
Salle Debussy (Pleyel)
252 Rue du Fbg. St-Honoré
Métro Ternes

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Պատուոյ նախագահութեամբ
ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ,
ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Présentation
JEAN-MARIE ROBAIN

ARMENIE 77

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
18
MARDI
18 OCTOBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.968

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13.968

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊՕՅԻՆԿԷ ՄԷԿ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԷՐ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ

ՊԷ՞ՏՔ Է ՄԻՇՏ ՏԵՂԻ ՏԱԼ ԱՅՍ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ

———o———

ԼՈՒՖԹԱՆԶԱՅԻ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ԱՀԱՒՈՐ ՏՐԱՄԱՊՏՈՅՏԸ

———o———

Ութրամ օր, սկսաւ գերմանական Լուֆթանզա ընկերութեան Պօյինկին ահաւոր համբորդութիւնը: Ով ինչ կ'ուզէ ըսէ, բայց որեւէ դատ չի կրնար արդարացնել այս ձեւի արարքներ, մնաց որ գերմանական Կարմիր Բանակի ճիւղին (Ֆրաքցիոն Ռոթը Առմէ) դատն ալ բաւական անորոշ է: Ծանօթ է որ աւելի քան լեց հարամէ գերման «գործատէրերուն զոր – ծատէրը» Շլէյէր ահաբեկիչներու ձեռքն է: «Պատէրի խմբակը» մարդուն ազատագրման փոխարէն կը պահանջէր նոյն խմբակի, մէջն ըլլալով Անդրէաս Պատէրը, բանտարկուած անդամներուն ազատ արձակումը: Վեց շաբաթ Պոնի կառավարութիւնը տեղի չտուաւ երբ յանկարծ աւելի ծանրակշիռ առեւանգում մը պատահեցաւ: Հոկտ. 14ին է որ չորս ահաբեկիչ՝ երկու այր, երկու կին, բռնագրաւեցին Լուֆթանզայի Պօյինկը որ Մայորքէն Ֆրանքֆուրթ կ'երթար: Նախ Հռոմ, ապա Լառնաքա, ապա Տուպայ: Օդանաւը, իր 87 ճամբորդներով եւ անձնակազմի 5 անդամներով, կը սկսէր կամ կը շարունակէր ահաւոր ոդիսական մը: Պայմանաժամ տրուած էր, վերջնական եւ անյետաձգելի Կիրակի ժամը 13 (ֆրանսական) ազատ արձակելու համար Գերմանիոյ ահաբեկիչները, նաեւ երկու Պաղեստինցի Թուրքիա բանտարկուած: Ըսպառնալիքն էր՝ Կիրակի 9ին պիտի գընդակահարուէր Շլէյէր, իսկ 13ին Պօյինկին բոլոր ճամբորդները եւ անձնակազմը: Սարսափելի սպասումը կը սկսէր, մինչ Պոն նիստի մէջ էր, մշտական, «տագնապի սպայակոյտը»: Ահաբեկիչները Կիրակի առտու կը պահանջէին, որ օդանաւին վառելանիւթ տրուի, ինչ որ կը կատարուէր անմիջապէս: Ասկէ դատ՝ ըսութիւն եւ մինչ պայմանաժամը կը մօտենար, յայտնի չէր թէ ի՞նչ որոշած էր վարչապետ Շմիտ: Ժամը 12.15ին սակայն, յանկարծ օդանաւը ճամբայ կ'ելլէր եւ ի վերջոյ կ'իջնէր Ատէն, ուր կը փորձէր հասնիլ նաեւ գերմանական կառավարութեան յատուկ բանագնացը, որ Տուպայ էր: Բայց Ատէնի իշխանութիւնները չէին արտօներ գերման նախարարին մուտքը, այն առարկութեամբ որ Լուֆթանզա սպասարկութիւն չունի Ատէն: Միւս կողմէ Հարաւ. Եմէնի իշխանութիւնները կը ճշդէին որ առեւանգուած Պօյինկն ալ իջած էր հակառակ իրենց ընդդիմութեան եւ կը հրահանգէին որ ժամ առաջ ճամբայ ելլէ:

Որքան ալ գաղտնապահութիւն տիրէր, յայտնի կ'ըլլար սակայն որ Պոն ծրագրած էր «էնթէպէ մը» Տուպայ, ուր ղրկուած էր անթիկանկ խմբակ մը բայց մշուշին յանկարծակի փարատումը արգելք եղած էր, որ գործողութիւնը կատարուի:

Օդանաւը Երկուշաբթի առտու կը գտնուէր Սոմալիի՝ Մոկատիշօ քաղաքին օդակայանը: Հոն վար առնուած էր օդաչուին դիակը, որ հաւանաբար սպաննուած էր եւ ահաբեկիչները նոր պայմանաժամ մը կուտային՝ Երկուշաբթի ժամը 15: Լուր չկար Շլէյէրէն: Յայտնի չէր թէ ի՞նչ որոշած էր գերմանական կառավարութիւնը: Կիրակի, պարզ էր որ չէր ուզեր տեղի տալ եւ հաւանաբար «մաշումի» քաղաքականութիւն մը տանիլ, փոխելու համար կացութիւնը, ի վերջոյ եթէ 91 հոգիի համար ահաւոր ջղամարտ մըն է, նոյնն է նաեւ ահաբեկիչներուն համար ինչ մարզարան ալ աւարտած ըլլան: Մերժած էին ազատ արձակել երախաները եւ երկու հիւանդ կիներ մէկը չաքարախտաւոր, միւսը՝ սրտէն տկար:

× Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Չաղլայանկիլ յայտարարած է թէ իրենց որոշումը կախում ունի գերման կառավարութեան որոշումէն, որու կը հետեւին:

× Կը կարծուի թէ ահաբեկիչներէն երկուքը Պաղեստինցի են, չարժումին կարծր թեւէն (Տոքթ. Հապաշ), որ դէմ է որեւէ բանակցուած լուծումի Իսրայէլի հետ:

× Ներկայիս գերմանական բանտերն են Պատէրի խմբակին 11 ծայրայեղները ընդհանրապէս քաղքենիի զաւակ: Անդրէաս Պատէր, 34 տարեկան, զաւակն է պատմաբանի մը եւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է հինգ ոճիրի եւ 54 մահափորձի համար: Կիւտրուն Էնսլին, 37 տարեկան, պատուելիի աղջիկ, նոյն ոճիրներուն համար ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է:

× Ահաբեկչութիւնը ծնունդ տուած է նոր շահաբեր արհեստի մը « վարձու կուրյներ », գլխաւորաբար Գերմանիա: Անոնք որոնք իրենք զիրենք վտանգուած կը զգան կրնան թիկնապահ մը վարձել ժամը՝ 215 փրանքէ, 15էն 20 հազար մառք ամսական:

×

Այս ամբողջը անշուշտ միշտ հրապարակ կը դնէ մեծ հարցականը՝ տեղի տա՞լ թէ ոչ: Ոչ ոք կրնայ պատասխանել այս հարցումին, դիւրին է ըսել պէտք չէ տեղի տալ, քանի մէկ տեղի տալ շարք կը բանայ — ինչ որ եղած է արդէն — բայց այդ պատասխանը տալու համար պէտք է ոչ միայն օդանաւին մէջ չըլլալ, այլեւ հարազատ ալ չունենալ: Իսկ թէ ո՞ւր կը հասնի այս ահաբեկչութիւնը երբ ամէն Պետութիւն տեղի տայ, այն ալ անշուշտ շատ աւելի բարդ հարց մըն է:

× Երկուշաբթի առտու ժամը 11ին, միշտ Մոկատիշօ էր, բայց տեղւոյն իշխանութիւնները հրահանգ տուած էին, որ անմիջապէս ճամբայ ելլէ:

Կ'ըսուէր նաեւ թէ օդանաւէն նետուած դիակը օդաչուինը չէր ինչպէս կը կարծուէր սկիզբը, բայց ճշդուած չէր թէ որո՞ւն է:

Քանի մը տողով

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Նախագահը Նոթր Տամ տը Լորէթ (Արաս) ներկայ եղաւ Ալժերիոյ «Անծանօթ Զինուոր»ի թաղումին եւ այդ առթիւ ճառով մը ոգեկոչեց Ալժերիա զոհ գացած տղոց յիշատակը:

ՊԻՆԿ ՔՐՈՍՊԻ ամերիկացի ծանօթ երգիչը յանկարծամահ եղաւ Մատրիտի մէջ, 73 տարեկանին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հանրային վայրերու մէջ, ծխելը արգիլուած է Հոկտ. 17էն ի վեր եւ տուգանք կրնայ տրուիլ: Այս որոշումը մաս կը կազմէ Առողջապահութեան նախարարին հակածխախոտ պայքարին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ատալէթ կուսակցութեան պատկանող երեք նախարար հրաժարած են կառավարութենէն, Դեկտեմբերի շըրջանային ընտրութեանց ի նախատեսութիւն:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Միայն Հայերու խնդիրը չէ, որ կը գրաւուին...

———o———

Այս անգամ անտէր ժողովուրդի մը ինչքերուն չի վերաբերիր գործը, ինչ որ կը փաստէ թէ Թուրքը ուէ մէկէն չի քաշուիր: Մնաց որ դէպքերն ալ ցոյց տուած են որ քաշուելու պէտք չունի...

ԻԶՄԻՐԻ ՍԱՆԹԱ ՄԱՐԻԱ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԳՐԱՒՈՒԵՑԱՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՈՐՈՒՆ ԴԷՄ ԴԱՏ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Իզմիր, Հոկտ 11.— Իզմիրի Քաղաքապետութիւնը, որ սկսած է շէնք մը շինել Թիճարէթ լիսէին դիմաց, գրաւած է Սանթա Մարիա եկեղեցիին կալուածները եւ յարակից գետինը, որու հետեւանքով դատ բացուած է իր դէմ: Իտալական եւ ֆրանսական հիւպատոսարանները փաստաթուղթեր ներկայացուցած են եւ պնդած են թէ այդ գօտիին մէջ գտնուող կալուածները իրենց կը պատկանին: Քաղաքապետութիւնն ալ առարկած է թէ այդ գետինը իրեն կը պատկանի, եւ ան երաշխաւորուած է Լօզանի դաշնագրով: Հակառակորդ կողմը դատարանի դիմած է, առարկելով որ Քաղաքապետութիւնը բռնագրաւած է եկեղեցապատկան ինչքերը: Կալուածական եւ Ջետեղման տնօրէնութիւնը հաղորդած է թէ եկեղեցիին առարկութիւնները անընդունելի են եւ խնդրոյ առարկայ հողը Քաղաքապետութեան կը պատկանի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 7-12)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ

Արարատեան դաշտին մէջ գտնուող Դիմիտրով ասորական գիւղին մէջ նշուած է տեղւոյն դպրոցի հարիւրամեակը: Ներկայ եղած են այլ քաղաքներէ եկած նախկին աշակերտներ, որոնց մէջ՝ գիտնականներ, ճարտարագէտներ, բժիշկներ, մանկավարժներ: Դպրոցը կը գտնուի արդիական բոլոր պայմաններով եւ սարքաւորումներով օժտուած շէնքի մը մէջ: Հայաստանի մէջ կ'ապրին մօտ 10 հազար Ասորիներ: Պատմաբաններու վկայութեամբ, Ասորիները Հայաստան եկած են 150 տարի առաջ Իրանէն: Առաւելաբար կ'ապրին Արարատեան դաշտավայրին մէջ, ուր, Պետութեան օգնութեամբ, կառուցանած են քարէ տուներ եւ գիւղեր, բացուած են դպրոցներ, մանկապարտէզներ, ակումբներ, շարժանկարի սրահներ: Դպրոցներու մէջ կը դասաւանդուի ասորերէնը: Նախապէս Ասորիները մեծ մասամբ կ'աշխատէին գիւղատնտեսական մարզին մէջ, յետագային յաճախելով դպրոցներ եւ համալսարաններ՝ անոնք տուին բժիշկներ, մանկավարժներ, գիտնականներ եւ երաժիշտներ: Վերին Դուին գիւղին մէջ կը բանի թատերական սթիւտիօ մը, կայ նաեւ երգի ու պարի համոյթ մը, որ վերջերս նշեց իր տասնամեակը: Խումբին երգացանկին մէջ տեղ գտած են մոռցուած հին մեղեդիներ, զորս մշակած ու վերահաստատած է երաժիշտ Լէոնիդ Եգիգարով:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ «ՆԱՅԻՐԻ» ՀԱՄՈՅԹԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Երեւանի « Նայիրի » համոյթը Պուլկարիա գացած է եւ Բլագ ու Գրաղ քաղաքներու մէջ համերգներ տուած: Հանրութիւնը մեծ համակրանքով ողջունած է հայ արուեստագէտներու մեկնաբանութիւնները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՃԱՐՏ. Գ. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆԻ

« Սովետական Հայաստան « օրաթերթի Հոկտ. 11ի թիւէն կ'իմանանք թէ Երեւանի մէջ, Հոկտ. 9ին մեռած է Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի շինարարութեան գործերու պետական կոմիտէի նախագահ ճարտ. Գրիգոր Աղաբաբեան: Ծնած էր 1911ին՝ Լենինական: Միջնակարգ ուսումը առած է Թիֆլիս. 1931ին մտած է Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութիւն եւ աւարտած 1937ին, ստանալով ճարտարապետի վկայականը: Ուսման աւարտին Գրիգոր Աղաբաբեան դարձած է Երեւանի քաղաքապետարանի նախագիծի արուեստանոցի ճարտարապետական բաժնի ղեկավար: 1946ին ան կոչուած է Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետի տեղակալի պաշտօնին, իսկ 1951ին՝ գըլխաւոր ճարտարապետի: 1959էն ի վեր ճարտ. Գ. Աղաբաբեան, իբրեւ նախագահ Հայաստանի կառավարութեան առընթեր շինարարութեան գործերու պետական կոմիտէի, նուիրուած էր շինարարութեան եւ ճարտարապետութեան զարգացման եւ պետական նախագիծերու իրականացման գործին: Բազմաթիւ մեծ շէնքերու եւ կառուցուածքներու՝ դպրոցներու, բնակարաններու, գոց շուկաներու, Հրազդան գետի ձորի վրայ շինուած կամուրջի, յուշարձաններու, քաղաքաշինական համալիրներու նախագիծերու հեղինակն է: Ճարտ. Գ. Աղաբաբեան մեծ նպաստ բերած է ազգային ճարտարապետական յուշարձաններու ուսումնասիրման, պահպանութեան եւ վերահաստատման մարզէն ներս: Իր ծառայութիւններուն ի գնահատութիւն ճարտարապետը պարգեւատրուած է բազմաթիւ շքանշաններով:

Թաղումը կատարուած է Հոկտ. 12ին: Դագաղը դրուած է հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ, ուր ներկայ եղած են Երեւանի եւ Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւններէ եկած շինարարներ, ճարտարապետներ, մշակոյթի գործիչներ եւ աշխատաւորներ իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու: Պատուոյ պահակ կեցած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերը: Դագաղը դուրս հանուելով դահլիճէն, թափորով առաջնորդուած է Երեւանի պանթէոնը:

ԹԱՐԳՄԱՆԻ՛Չ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բ.

Բայց ի՞նչ տառերով կրցան Հայո՛ւ մարմին տալ տիեզերական Աստուածաշունչին, որ եբրայերէն, յունարէն, ասորերէն տարազներով էր հանդերձուած: Լեզուն ունէին: Լեզուով գուսանական երգեր կը յօրինէին, պատմական վիպասանութիւններ կը հիւսէին, դիւցազնախառն առասպելներ կը ստեղծագործէին, «Երկնէր երկին», «Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս», «Ո՜ տայր ինձ զծուխ ծխանի», «Երգէ բուելեաց» անով դիւցազնավէպեր կ'երգէին ու փանդիռով կը նուագէին աստուածներու, թագաւորներու եւ հերոսներու փառքին համար: Բայց իրենց կը պակսէր սեփական գիրը, այբուբենը:

Հայը « մուրացածոյ » այբուբեններու հարկատու ազգ էր դարձեր: Այդ գիտութիւնը աւելի ծանր կը ճնշէր իր հոգիին վրայ, քան ժամանակաւոր, փոփոխական, անցաւոր գիտութիւնները քաղաքական եւ ռազմական իշխանութիւններու եւ ուժերու: Ունենալ ազգային շեշտուած ինքնութեան գիտակցութիւն, ունենալ ինքնօրէն ապրելու յատուկ պետական ներքին կարգեր եւ աւանդութիւններ, ունենալ անկախութեան ձգտում, ունենալ իւրայատուկ լեզու՝ մշակուած, ճկուն եւ ճոխ, ունենալ դարաւոր քաղաքակրթական ժառանգութիւն, բայց զուրկ մնալ սեփական գիրէ ու գրականութենէ, աս այլեւս անհանդուրժելի կացութիւն էր ոեւէ Հայու համար, որ ազգային նախանձախնդրութեան կրակը ունէր իր մէջ:

Այդ Հայերուն ամէնէ՛ն Հայը եւ եկեղեցիին ամէնէ՛ն սրբակրօն, ճգնակեաց սպասաւորը Հայաստանի քարայրներու մէջ մտայլկումի ալեծուփ յորձանքին մէջ բռնուած՝ կը զգար իր աղիքներուն գալարումը իր պաշտած ազգի այդ տառապանքին եւ անպարեկայս վիճակէն: Եւ ազգին սէրը ցաւի վերածուած՝ զսպանակի պէս զինք դուրս նետեց քարայրներէն եւ դրաւ որոնումի եւ յօրինումի ճամբաներուն վրայ: Սուրբն ու Հայը՝ Մեսրոպ Մաշտոց գտաւ այն հրաշակերտ եւ հրաշապարծ ոսկի ուռնակը, որ թռչող խօսքին, հնչող լեզուին կաղապար յօրինեց եւ հայ գրականութեան լեզուակներ սարքեց:

Հայ Գիրերու Գիւտը...

Պայծառագո՛յն է՛ջը Հայոց պատմութեան:

Հայ Գիրերուն Գիւտարարը...

Ազնուական դէ՛մքը հայ ժողովրդեան՝ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց

«Հայ դարերուն դիմաց կեցող դու ադամանդեայ ապառաժ»:

Թարգմանիչներուն Հայրը այսպէս ծընունդ տուաւ Թարգմանիչներուն, անոնց տալով ո՛չ միայն գործիքը, այլեւ՝ այդ գործիքին գործածութեան գաղտնի արուեստը — հայկական նախանձախնդրութիւնը, որ կիրքի՛ վերածուած՝ դարը ամբողջ լեցուց Թարգմանչական եւ ստեղծագործական հոսանուտ, հեղեղանման ընթացքով մը՝ մինչեւ օրս զարմանք պատճառելով պատմութիւնը իմացող գիտնականներուն: Ահա այդ սրբազան կիրքին ծնունդը եղաւ մեր Ոսկեդարը՝ իբրեւ գլուխ – գործոցը Թարգմանչաց անզուգական սերունդին:

Գ.

Գիրքն ու Գիրը բաւարար չէին, սակայն, Հայ Թարգմանիչ Վարդապետներուն համար: Աստուածաշունչն ու այբուբենը անհրաժեշտ էին, կենսական. բայց ո՛չ բաւարար: Մա՛րդն էր կարեւորագոյնը: Նո՛ր սերունդ էր պէտք, նորոգուած հոգիով, Աստուծոյ եւ ազգի ներդաշնակ զգացումներով պրկուած նո՛ր մարդեր էին հարկաւոր:

Այս հեռատես ու խորագնին իմացողութեամբ առաջնորդուած՝ Թարգմանիչ Վարդապետներ իրենց Թարգմանչական առաքելութիւնը Գիրէն ու Գիրքէն փոխադրեցին դէպի դպրոց, դէպի մարդու պատրաստութիւն: Դպրոցներ բացին, փողոցներու, հրապարակներու վրայ բաց դասեր աւանդեցին, եկեղեցիներու խորանները հայաբարբառ բեմերու վերածեցին, վանքերու կամարներուն տակ ձեռագիր մատեաններու գրչագրութեան գործարաններ բացին, մէկ խօսքով՝ համայնօրէն եւ անձնուիրաբար լծուեցան աննկարագրելիօրէն ծանր եւ փրկարար այն գործին, որուն արդիւնքը եղաւ հայ ազգայնութեան զարթնումը, հայկական ինքնուրոյնութեան եւ ազգային արժանապատուութեան կռանումը:

Հինգերորդ դարու քաղաքական դժխեմ եւ մթագնող պայմաններուն տակ հիւծումի դատապարտուած հայ կեանքին մէջ վերականգնումի նոր ջիղ մտցուցին, նոր արիւն ներարկեցին, նոր թափ տուին: Առանց դաստիարակչական այդ կերպափոխիչ, յեղաշրջական գործունէութեան՝ անկարելի էր հասկնալ Վարդանանց եւ Վահանեանց սերունդներու ասպետական, առիւծանման, մարտիրոսական մաքառումը՝ ի պաշտպանութիւն հայ ինքնութեան եւ արժանապատուութեան, հայ ազգ. սրբազան դատին: Այնպիսի սերունդ պատրաստեցին, որ ոչ Տիզրոնի փիղերը եւ ոչ ալ Բիւզանդիոնի կայսերական շքեղութեան եւ հեշտակենցաղութեան հրապոյրները կրցան խախտել հաւատքն ու ազգային ապրումը հայ ժողովուրդին: Թարգմանչաց սերունդի գաղափարական Թարգմանչութեան՝ հոգեկան եւ ազգային սընուցումի անդրանիկ պտուղը եղան Ս. Սահակներու ծունկերուն վրայ մեծցած կարմիր Վարդանները եւ Ձուիկ Տիկիններու գուրգուրոտ ձեռքերուն տակ հասակ առած Վահանները եւ կամ Ս. Մեսրոպներու, Եզնիկներու, Կորիւններու, Եղիշէներու, Խորենացիներու, Փարպեցիներու, Մանդակունիներու հետ ժողովի նստած եւ անոնց գաղափարական ներշնչող ազդեցութեամբը թրծուած Վռամշապուհները, Խորխոռունի, Արծրունի, Բագրատունի, Պալունի, Գնդունի, Կամսարական, Մամիկոնեան, Դիմաքսեան կամ Սրուանձտեան իշխաններն ու նախարարները, ասպետներն ու սեպուհները:

Թարգմանիչները տուին մեզի ոչ թէ գիրք միայն, այլեւ գիրքը շնչաւորող, արժեւորող եւ կեանքին մէջ ու կեանքո՛վ Թարգմանող մարդիկ:

Դ.

Գիրք, Գիր եւ Մարդ:

Այս երեք բառերուն մէջ է խտացած Թարգմանիչներու ազգային – կրօնական մեծագործութիւնը:

Գիրք, Գիր եւ Մարդ...

Մեր ներկայ կեանքի կարիքներու երբեակ կարեւորագոյն շրջագծերը:

Ո՞վ պիտի լեցնէ կարիքներու այս կարաստացող դատարկութիւնը...

Նո՛ր Թարգմանիչներ են պէտք մեզի: Հին Թարգմանիչներու ոգիով թրծուած մարդիկ՝ հոգեւորական, մտաւորական եւ ուսուցիչ, որոնք կարենան այս նոր եւ յարափոփոխ աշխարհին մէջ 5րդ դարու ոճով Թարգմանել հայկական արժէքները մեր նոր սերունդին:

Մա՛րդն է կարեւորը, ամէն բանէ վեր:

Դէպի մա՛րդ, դէպի մարդո՛ւ պատրաստութիւն լարենք մեր բոլոր աշխատանքները: Մեր գործունէութեան սլաքը, մեր նիւթական աղբիւրներուն ծորակը ուղղենք դէպի դպրո՛ց, կրթութի՛ւն, եկեղեցի՛, դաստիարակութի՛ւն, որպէսզի կարենանք ունենալ նո՛ր Թարգմանիչներ: Որովհետեւ՝ առանց նոր Թարգմանիչներու՝ հին Թարգմանիչներու, 5րդ եւ յաջորդող դարերու Թարգմանիչներու վաստակը կը խամրի հայ կեանքին մէջ: Եւ այն ատեն կը սկսի իրական, անդարմանելի ողբերգութիւնը: Այն ատեն է, որ կը մթագնի հայ գոյութեան եւ լինելութեան, հայ ազգային դատի տեսիլքը:

Բայց մենք կը հաւատանք, որ 5րդ դարուն Թարգմանիչները ծնող ազգը չի կըրնար Թարգմանիչներ չծնիլ 20րդ դարուն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԱԹՈՌԱԿԻՑ – ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

RUE D'ARMENIEի ԲԱՑՈՒՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Բացառիկ խանդավառութեան օր մը եղաւ « Ռիւ տ'Արմէնի »ի պաշտօնական բացումը, Լիոնէն եւ շրջաններէն խուռներամ եկած Հայութիւնը, տօնական օր մը ապրեցաւ Հոկտ. 8ին, Շաբաթ առտու ժամը 11ին:

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շաբաթներէ ի վեր անխոնջ աշխատանք կատարեց, արժանավայել կերպով տօնելու այս անմոռանալի օրը: Վերջապէս Լիոնի մէջ ալ կ'ունենայինք, Հայերու ներկայութիւնը յիշեցնող փողոցի մը անունը:

Առտուան ժամը 9ին քաղաքապետութիւնը տասնեակ մը պաոնէշներ հաստատած էր փողոցին մուտքը արգիլելու համար ինքնաշարժներու երթեւեկութեան: Ժամը 10ին եկաւ ջոկատ մը ոստիկաններ՝ հսկելու համար կարգապահութեան:

Ժամը 10.15ին սկսան գալ պաշտօնական հիւրերը, զորս կ'առաջնորդէին Գալուստ Եպս. Սահակեան, Ազգ. Միութեան պատուոյ նախագահ Պ. Ճ. Պահատուրեան եւ Ազգ. Միութեան գործօն նախագահ Պր. Ս. Սարեան: Հոս տեղին է յիշել, պաշտօնական հիւրերու անունները, որոնք իրենց ներկայութեամբ համակրանք յայտնեցին հայ ժողովուրդին հանդէպ — Պ. Պ. Ամպր, Տոքթ. Պալիտոն, Ժիւկլոն, Ֆլաշէր, Միրիօ, Փըթիօ, Պայի, Քուսթ, երեսփոխան Փէռէ, երեսփոխան Ժաք Սուսթէլի ներկայացուցիչը, նաեւ նախկին Արտաքին նախարար Ժոպէրի ներկայացուցիչը:

Վիլըօրպանի քաղաքապետը նամակով մը ցաւ կը յայտնէր որ ներկայ պիտի չկրնայ գտնուիլ կարեւոր ժողովի մը մասնակցելու սահմանուած ըլլալուն պատճառով. իր կողմէ նշանակած էր երկու Թաղապետական Խորհուրդի անդամներ՝ զինք փոխարինելու համար. անոնցմէ մէկը Հայ, Վարուժան Գրիգորեան: Ներկայացուցիչներ ղրկած էին նաեւ Ֆրանսիւրօյի, Քալիւիրի եւ Ռիյէօյի Թաղապետարանները:

Հայ Կաթողիկէ համայնքին կողմէ ներկայ էին Հայր Գ. Զապպարեան եւ Հայր Ղազարեան. Կաթողիկէ համայնքի վարչութեան կողմէ Պ. Պ. Սանճեան, Տ. Խաչատուրեան եւ Յակոբ Աբրահամեան: Աւետարանական Եկեղեցւոյ կողմէ՝ Պ. Թոփուզեան եւ ուրիշ կարգ մը անձեր, դժբախտաբար բոլորին անունը կարելի չէ յիշել հոս: Ներկայ էին նաեւ Եկեղեցւոյն Յանձնախումբի նախագահ Պ. Կարպիս Ճնկտրեան եւ նախորդ Ազգ. Վարչութեան նախագահ Պ. Անդրանիկ Օզողեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: Տէօնի, Փոն տը Շէրիի, Վիէնի, Սէնթ Էթիէնի

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Վարդուհիի նշանտուքը տեղի ունեցաւ Զայլաք փողոցի Յովհաննէս աղայի բնակարանին մէջ: Անմոռանալի գիշեր մըն էր: Գրեթէ հարսանեկան խրախճանք մը, որ սկսաւ երեկոյեան ժամը 8ին եւ տեւեց մինչեւ լոյս...: Կերակուրներն ու աղանդերները ճաշարանէն փոխադրուած էին տուն: Յովհաննէս աղան պատուելու եկած էին իր ճաշարանի յաճախորդներէն յարգելի անձնաւորութիւններ: Երիտասարդ նշանածը հրաւիրած էր իր կուսակցական ընկերները, որոնցմէ շատեր, պատերազմի սեւ տարիներուն իբրեւ փախստական կ'ապրէին Պոլսոյ Թաւանիչներուն մէջ, մինչեւ զինադադար: Հոն էին բժշկական ուսանող Մշեցի Պաղտասար Մանուէլեան, Ուրֆացի մտաւորական Յակոբ Ջուլհակեան եւ ուրիշ հնչակեան երիտասարդներ: Օղին եւ գինին կը հոսէր առատ. կերան, խմեցին, գինովցան եւ գինովցուցին նաեւ զիս, որ մինչեւ առաւօտ անդադար երգեցի, Յովհաննէս աղայի եւ Տիկին Ծաղիկի ուրախութեան արցունքներուն եւ համբոյրներուն տարափին ներքեւ...:

Ափսո՜ս սակայն, նշանտուքէն երեք շաբաթ վերջ, երիտասարդ նշանածը անակնկալ վիրաբուժական գործողութեան մը տակ հոգին աւանդեց...:

Մէկ – երկու ամիս վերջ, երբ առաջին սիրոյ կսկիծը մեղմացաւ, Վարդուհի սկըսաւ կրկին յաճախել Էսաեան վարժարան:

×

Նախակրթարանը աւարտած էինք եւ պիտի անցնէինք լրացուցիչ առաջին: Սակայն մեր դասարանը ցրուեցաւ: Աշակերտուհիներէն ոմանք բաւ համարեցան ուսումը, ուրիշներ գացին արհեստանոց, Վարդուհին ալ ընդմիշտ բաժնուեցաւ Էսաեան վարժարանէն, հետեւելով ձեւագիտութեան դասընթացքներու:

Մեր դասարանէն միայն Սիրանոյշ Շահպազեան եւ ես, յետ քննութեան, բարձրացանք լրացուցիչ երկրորդ կարգ, ուր ունեցայ նոր սիրելի դասընկերուհիներ: Նոյն գրասեղանի վրայ նստած եմ Վեհինէ Սարգիսեանի եւ Սրբուհի Մեսրոպեանի կողքին: Այդ դասարանին մէջն էին նաեւ Սիրուհի Նշանեան, Արմինէ Բոռէեան, Սիրանոյշ Փափազեան եւ ուրիշներ, որոնց անունը մոռցած եմ դժբախտաբար: Այդ շրջանին անակնկալ հիւանդութեան մը պատճառաւ քանի մը ամիս հեռացայ Պոլսէն. կազդուրուելու համար զիս ղըրկեցին Մեծ Կղզի, Կարմիր Խաչի կայանը: Զարմացայ սակայն, որ մտերիմ ընկերուհիս՝ Վարդուհին այցելութեան չեկաւ ինծի, հիւանդութեանս ընթացքին:

Երբ Կղզիէն վերադարձայ Ֆերիքէօյի մեր տունը, առաջին մտածումս եղաւ մօրմէս տեղեկութիւն ուզել Վարդուհիին մասին: Մայրս տխուր, գլուխը օրօրեց եւ խորհրդաւոր լռութիւն պահեց: Մտահոգ, անմիջապէս վազեցի Զայլաք փողոց, Յովհաննէս աղայի տունը: Տեսայ Տիկին Ծաղիկը գունատ եւ տասը տարի ծերացած... արցունքներով գրկեց զիս ու հեկեկաց... «Ի՞նչ կայ, Վարդուհին մեռա՞ւ» գոչեցի սարսափած:

«Ա՜խ, երանի մեռած ըլլար» գոչեց հէք մայրը դառնացած եւ լալով ու անիծելով ինկաւ բազմոցին վրայ, հետզհետէ քակելով կծիկը իր կուտակուած վշտին...: Պատմեց թէ Վարդուհին, երկու ամիս առաջ, անակնկալօրէն հեռացած էր տունէն...: Առանձին շոգենաւ մտած ու մեկնած էր Փարիզ:

Ապշած ու քարացած մտիկ կ'ընէի այս անհաւատալի պատմութիւնը: Քաջութիւն չունեցայ հարցնելու պատճառները եւ Յովհաննէս աղայի հոգեվիճակը...:

«Ա՜խ, զաւակս, եկուր, մեզի մինակ մի ձգեր, Վարդուհիին սէրը քեզմէ պիտի առնենք...» ըսելով, մայրը լալագին կըրկին փաթթուեցաւ վզիս...:

Զափազանց ազդուած, մեկնեցայ Զայլաք փողոցէն: Ճամբան ուղեղս կը պայթէր խորհելով թէ Վարդուհին ինչպէս կրնայ այդպիսի անգութ եւ ապերախտ արարք մը գործել, աւերակի վերածելով հօրենական տունը եւ զինքը պաշտող ծնողները: Զօրաւոր պատճառ մը ունեցած ըլլալու էր, կը խորհէի: Լաւ ճանչնալով ընկերուհիս, յանկարծ հոգիս վկայեց թէ, արուեստի սրբազան հուրը, լոյս քաղաք, Փարիզի հմայքը միայն կըրնայ ներշնչած ըլլալ եւ արդարացնել Վարդուհիի արարքը:

Իր մեղսակիցները եղած էին, տանը բարեկամները — բժիշկ մը եւ իր կինը, որոնք չդիմանալով Վարդուհիի աղաչանքներուն, շոգենաւին տոմսակը գնած եւ գաղտնի ճամբայ հանած էին զայն, Փարիզ հասնելէն վերջ միայն եղելութիւնը յայտնելով ծնողքին...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. 9)

Ազգ. Միութեանց ներկայացուցիչներ եւ անհատներ, Կրընոպլի Ազգ. Միութիւնը նամակով մը կը շնորհաւորէր Լիոնի Ազգ. Վարչութեան ձեռք բերած յաջողութիւնը եւ իրենց ուրախութիւնը կը յայտնէին:

Ժամը 10.45ին կը հասնէր մեր ծերակուտական – քաղաքապետ Ֆ. Քոլոմպի ինքնաշարժը զոր անմիջապէս դիմաւորեցին Ազգ. Վարչութեան պատուոյ նախագահ Պր. Ճիպրայէլ Պահատուրեան եւ Ազգ. Վարչութեան գործօն նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեան: Երբ Ազգ. Տան շէմքին հասան, Դաւիթ Եպս. Սահակեան բարի գալուստ մաղթեց Պ. Քաղաքապետին: Ապա մեր միօրեայ դպրոցի աշակերտուհիներէն երկու պարմանուհիներ հայկական տարազով, թաւշեայ բարձիկի մը վրայ մկրատ մը ներկայացուցին Պր. Քաղաքապետին եւ Պր. Քաղաքապետը կըտրեց խորհրդանշական եռագոյն ժապաւէնը, որ քաշուած էր փողոցին լայնքին, ընդհանուր ծափահարութեան տակ: Յուզիչ էր պահը. Մեծ Եղեռնէն մազապուրծ ազատած հայ խլեակներ, շնորհիւ իրենց ձեռներէցութեան եւ ապրելու, յարատեւելու աննկուն կամքին, այսօր, այս հիւրընկալ երկրին մէջ, Ռիւ տ'Արմէնի մը ունենալու պատիւին կ'արժանանային: Փա՛ռք ու պարծա՛նք Հայութեան:

Վերջը քաղաքապետը առաջնորդուեցաւ մայթին վրայ պատրաստուած բեմին քով, ուր բարձրախօս մըն ալ զետեղուած էր:

Առաջին անգամ խօսք առաւ Ազգ. Վարչութեան նախագահ Պ. Սեպուհ Սարեան, նախ բարի գալուստ մաղթեց Պ. Քաղաքապետին եւ բոլոր օտար եւ հայ հիւրերուն որոնք իրենց ներկայութեամբ պատուեցին... Հայերուն ի պատիւ եղած այս հանդիսութիւնը: Պ. Սարեան յիշեց որ 1974 Հոկտ. 7ին Լիոնի Թաղապետական Խորհուրդը, ողբացեալ Փրատէլի նախագահութեան տակ կ'որոշէր լաւագոյն նըւէր մը ընել հայ համայնքին Ռիւ տիւ Փանսիոնայի արեւմտեան կողմը մկրտելով «Ռիւ տ'Արմէնի»: Այս անունը տալով, կ'աւելցնէր Ազգ. Միութեան նախագահը, Թաղապետական Խորհուրդը ուզեց մեծարել ժողովուրդ մը որ կըրնայ հպարտանալ երեսուն դարերու պատմութեամբ, ժողովուրդ մը որ քրիստոնէութեան եւ քաղաքակրթութեան մէջ – նարերդն եղաւ Ասիոյ այդ շրջանը եւ որ հակառակ 1915ի ցեղասպանութեան, որմէ հրաշքով վերապրողները հոս ներկայ են, կրցաւ ոտքի կանգնիլ շնորհիւ իր հաւատքին եւ հիւրընկալ ազգերուն, որոնց խորհրդանիշն է Ֆրանսա: Յետոյ հրաւիրեց Պր. Քաղաքապետը որ քանի մը վայրկեան տեւող շատ բովանդակալից ճառ մը արտասանեց, խորապէս տպաւորելով ներկաները: Յիշեց թէ հայ համայնքը միշտ շատ մօտ եղած էր իր նախորդին՝ Լուի Փրատէլի սրտին եւ ինք ալ նոյն զգացումներն ունի: Ֆ. Քոլոմպ շեշտեց.— «Բացումը կատարելով այս Արմէնի փողոցին մտածումս եւ յիշատակներս կ'երթան ամէնէն առաջ դէպի ձեր ժողովուրդը, հարուստ 3000 տարուան պատմութեամբ, բազմաթիւ անգամներ տառապած եւ որ 1915ին, երբ եւրոպական մեծ Պետութիւնները շատ զբաղած էին իրենց հողին վըրայ մղուող պատերազմով եւ չէին կրնար միջամտել, զոհը պիտի ըլլար բնաջնջման այն ահաւոր ծրագրին, որ ձեզ ընդմիշտ սուգի մէջ թաղեց: Քանի մը օր առաջ, կրկին կը կարդայի մեր բոլորիս բարեկամ Նափոլէոն Պիւլիւքեանի յուզիչ գիրքը, նուիրուած իր պատանեկութեան յիշատակներուն եւ այդ ողբերգութեան ոգեկոչման: Իրաւունք ունիք զայն պահելու ձեր յիշողութեան մէջ, կը մեռնին միայն այն ժողովուրդները, որոնք համակերպած են մոռնալու եւ անոնցմէ չէք»: Լիոնի քաղաքապետը ապա, յիշեց ցեղասպանութենէն վերապրողներու Ֆրանսա գալը եւ հետզհետէ տեղաւորուիլը ու անդրադառնալով Հայաստան կատարած իր այցելութեան շեշտեց. «Անշուշտ, չեմ ուզեր պատմական Հայաստանը զեղչել այն ինչ որ է այսօր Խորհ. Հայաստանը բայց կըրնամ գոնէ վկայել այն բացառիկ ջերմութիւնը որով ընդունուեցանք...: Պիտի չմոռնամ այն ընդունելութիւնը զոր մեզի ըրաւ Վազգէն Ա., ձեր նուիրական լերան Արարատի ստորոտը, աւաղ բաժնուած մեզմէ սահմանագլուխով մը»: Քաղաքապետը, ճառը վերջացնելէ յետոյ, վար առաւ Ազգ. Տան պատին վրայ զետեղուած մարմարէ փլաքին վրայի Ֆրանսական եռագոյնը: Մարմարին վրայ մակագրըուած էր, հանդուցեալ քաղաքապետին նախագահութեան տակ տրուած որոշումը, 7 Հոկտ. 1974, եւ ներկայ ծերակուտական – քաղաքապետ Ֆրանսիս Քոլոմպի նախագահութեամբ պաշտօնական բացումը փողոցին: Արարողութիւնը վերջացած էր, երբ պաշտօնական հիւրերը եւ բոլոր ներկաները հրաւիրուեցան Ազգ. Տան մեծ սրահը, հիւրասիրուելու համար գաւաթ մը ըմպելով:

Երբ սրահ մտանք, տեսարանը շլացուցիչ էր, բոլոր սեղանները ճերմակ ծածկոցներով ծածկուած եւ ծաղիկներով զարդարուած էին, մանաւանդ պատուոյ սեղանը աւելի ճոխ զարդարուած էր: Այս բոլորը կը պարտինք նորակազմ Տիկնանց Միութեան ժրաջան աշխատանքին:

Մթնոլորտը այնքան տաք էր եւ մարդիկը այնքան իրարու մօտիկ և ուրախ որ, գաւաթ մը ըմպելիով վերջանալիք հանդիսութիւնը գինեձօնի վերածուեցաւ եւ տեւեց մինչեւ ժամը 14:

Ահա այսպէս յիշատակելի անմոռանալի օր մը ապրեցաւ Լիոնի եւ շրջաններէն եկող Հայութիւնը:

Տ. ՋԷՔԵԱՆ

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ընկեր Պաղտասար Տիրատուրեան ստացաւ Մարսէյլ քաղաքի պատուոյ շքանշանը ձեռամբ Պր. Քաղաքապետ Կասթոն Տէֆէրի:

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ
ԽՈՐՀ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ

(Փարիզ, Հոկտ. 26)

Մշակութային փոխանակութեանց ծիրին մէջ, Հոկտ. 26ին, ժամը 20.45ին, խորհրդային բանաստեղծութեան նուիրուած միակ երեկոյթ (*) մը տեղի պիտի ունենայ

PAVILLON DE PARIS
211, Ave. Jean-Jaurès, Paris
(Métro Porte de Pantin)

Այս երեկոյթին կը մասնակցին ինը խորհրդային բանաստեղծներ — Կորոտիչ, Մարգինկեւիչիուս, Օկուճաւա, Ռոժդեստվենսկի, Սերկէեւ, Սիմոնով, Սուլէյմենով, Վոզնեսէնսկի եւ՝

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

որոնք իրենց քերթուածները պիտի արտասանեն:

Ծանօթացման հաղորդագրութեան մէջ, կը յիշուի թէ «... Եկած Հայաստանէն, Դաւոյեան, ամէնէն երիտասարդ եւ ամէնէն աչքառու բանաստեղծներէն մէկն է այդ Հանրապետութեան, որ բանաստեղծական երկար եւ փառաւոր աւանդութիւն մը ունի »:

Յիշենք, այս առթիւ, որ Ռազմիկ Դաւոյեան ծնած է 1940ին Սպիտակի շրջանի Մեծ Պարնի գիւղը: 1958ին աւարտած է Լենինականի բժշկական ուսումնարանը, 1964ին՝ Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական Ինստիտուտի լեզուագրական ճիւղը: 1963–70ին աշխատած է «Գրական թերթ»ի խմբագրութեան մէջ: Իր առաջին բանաստեղծութիւնը լոյս տեսած է 1957ին Լենինականի « Բանուոր » թերթի մէջ: Իր գործերն են.— Իմ աշխարհը (1963), Ստուերների միջով (1967), Ռեքուիէմ (1969), Խաչերի ջարդը (Պէյրութ, 1972), Մեղրահաց (1973), Կեղեւդ բաց արա (1975):

(*) Բանաստեղծական մասէն զատ կայ նաեւ Մոսկուայի պետական երգչախումբը (80 հոգի) ղեկավարութեամբ Սոկոլովի: Տոմսերու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին, Հոկտ. 17էն սկսեալ, ամէն օր ժամը 12.30էն 19:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏ 1914 – 1917 ԹՈՒԵՐԻՆ:

Ռուսերէնէ թարգմանեց՝ Աշոտ Մուրադխանեան, տպարան «Ալիք», Թեհրան 1977:

ԴՈՂԱՆՈՒԹԻ ԴՈՂԱՆՈՒԹ

ԲԵՐԻՈՅ Թեմի առաջնորդական տեղապահը՝ Սուրէն Ծ. Վրդ. Գաթարօյեան, որ ընտրուած էր Յուլիս 27ին, Սեպտ. 10ին գացած է իր պաշտօնատեղին՝ Հալէպ, ուր դիմաւորուած է հայ յարանուանութեանց պետերու, քահանայից դասի, ազգ. իշխանութեանց ներկայացուցիչներու եւ բազմահարիւր հաւատացեալներու կողմէ: Սուրէն Ծ. Վրդ. ծնած է 1939ին՝ Հալէպ: Նախակրթութիւնը ստացած է Հայկազեան վարժարանին մէջ: 1954ին ընդունուած է Անթիլիասի դպրեվանքը, զոր աւարտելէ ետք 1962ին ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ: Տարի մը ետք ստացած է վարդապետական աստիճան, իսկ 1976ին՝ ծայրագոյն ծայրագունութեան աստիճան: Սուրէն Ծ. Վրդ. չորս տարի պաշտօնավարած է Անթիլիասի դպրեվանքին մէջ, ապա մեկնած Քանատա՝ իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Եօթը տարի գնահատելի ծառայութիւն մատուցանելէ ետք վաղուց, Խորէն Ա. Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ 1973ին վերադարձած է մայրավանք եւ ստանձնած փոխ տեսուչի, լուսարարապետի պաշտօնները:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի հիմնադրութեան յիսնամեակին առթիւ, վարչութիւնը ծրագրած է դասախօսութեանց շարք մը, որոնցմէ առաջինը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 23ին: Դասախօսած է Նարսիսո Պինայեան, նիւթ ունենալով «Քննադատական վերլուծում Հայոց պատմութեան»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համակեսարացիներու գովասանքի ու պատուի արժանի եւ ամէնէն լաւ հայրենասէր զաւակներէն մէկը՝ Աղասի Կիւլպէնկեան տասը հազար տոլարի սրտաբուխ նուիրատուութիւն մը ըրաւ Նոր Կեսարիոյ մէջ արդէն գոյութիւն ունեցող Արգէոս, Էվէրէկ, Թոմարզա փողոցներու շարքին՝ Թալաս փողոցին հիմնարկման համար:

Հայրենի բարեխնամ կառավարութիւնը սիրով ընդառաջեց ազնիւ նուիրատուի բաղձանքին:

Ներկայիս այս փողոցները շէնցնելու վրայ են... Մեր մասնաճիւղն ալ «Վահան Թէքէեան» անունով դպրոց մը շինել կը փափաքի Նոր Կեսարիոյ մէջ, եւ կը փընտռէ՝ Աղասի Կիւլպէնկեանի նման առատաձեռն նուիրատուներ...:

Կարգը ձերն է Ֆրանսահայ Կեսարացիներ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (440)

ՀՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱԳԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

— Նախ եւ առաջ սա գիտցիր թէ էական դէպքերուն պիտի չմօտենամ: Նախ սա պիտի ըսեմ քեզի թէ Ռոլան Բանտիանօն Վենետիկի նկուղներէն փախչելէն ետքը տասը անգամ մը թերեւս բռնուած պիտի ըլլար եթէ Վենետիկի աւազ հաստաքնիները զայն ազատած չըլլար...: Ասիկա գիտէի՞ր...:

— Ոչ, հայր իմ, պատասխանեց Լէոնոր խեղդուկ ձայնով մը:

— Սա ալ գիտցիր թէ՝ Ռոլանի փախչելէն քանի մը օր ետքը մատնիչ մը գալով զիս գտաւ եւ ըսաւ թէ Ռոլանի պահուըտած տեղը գիտէր...: Համոզուելէ վերջ որ այդ մարդուն ըսածը իրաւ էր, առաջարկեցի իրեն որ զիս Ռոլանի պահուըտած տեղը առաջնորդէ, եւ երբ տափանաւով Լիտոյի բացերը հասանք, առաջարկեցի իրեն որ գիտցածը մոռնայ եւ փախստականը չմատնէ: Մատնիչը առաջարկս չընդունեցաւ: Գիտե՞ս թէ ինչ ըրի ... Զայն դաշունահարեցի եւ գլուխը ջըրանցք նետեցի...: Ահա այսպէս Ռոլան Բանտիանօ ազատեցաւ:

Լէոնոր սարսռաց բայց բերանը չբացաւ:

— Կը լսես, շարունակեց Տանտոլօ, կը հասկնամ, ըսել կ'ուզես թէ ըրածս ուշ մնացած դարման մըն էր... այնպէս չէ՞: Բայց մտիկ ըրէ... աւելի հեռուները, աւելի ետ պիտի երթամ... դէպի նշանախօսութեանդ սարսափելի գիշերը... Մըտիկ ըրէ, պէտք է որ խօսիմ...:

Լէոնոր աչքերը Ռոլանի պատկերին դարձուց: Ռոլան իր ցաւատանջ հոգիին կ'իշխէր դեռ:

— Գիտե՞ս թէ այս պատկերը որուն տունէն գնուած է, հարցուց Տանտոլօ իր խօսքը շարունակելով:

— Գիտեմ, հայր իմ, Իմփերիալի ապարանքէն, պատասխանեց Լէոնոր:

— Բնաւ ինքզինքիդ չհարցուցի՞ր սակայն թէ ի՛նչպէս եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ անոր պատկերը այդ տեսակ տան մը մէջ կը գտնուէր:

— Ի՞նչ պէտք կայ աւանկ հարցումներ ընելու:

— Սպասէ ուրեմն որ ես ատոր մասին պէտք եղած բացատրութիւնը տամ քեզի: Այդ կինը այդ իւղանկարը Թիսիէնի գծել տուած է... Թիսիէն Ռոլանի դէմքը մէկ անգամ տեսնելով միտքէն գծած է զայն: Ես այս պատկերը արդէն անգամ մը տեսած եմ Իմփերիայի տան մէջ...:

— Դո՞ւք, հայր իմ:

— Այո, աղջիկս, ես: Նշանախօսութեանդ գիշերը կը յիշե՞ս: Ռոլան այն իրիկունը իր սովորութեան համեմատ կանուխէն մեր տունը եկած էր, Օլիվոլօ կղզիի տունը...: Երկուքդ մէկ պարտէզ ելած էիք:

— Խնայեցէք, հայր իմ, այդ ցաւալի ու երանելի ժամերը մի յիշեցնէք ինծի:

— Եթէ պէտք ու անհրաժեշտ չըլլար, աղջիկս, բնաւ այս կսկծալի դէպքերը պիտի չյիշեցնէի քեզի: Այն օրը բովանդակ Վենետիկը ցնծութեան մէջ էր, եւ ես քու երջանկութեանդ վրայ մտածելով հեռաւոր կեցցէներու աղմուկները մտիկ կ'ընէի աղջիկս: Ոհ, ես ալ երջանիկ էի այն օրը, շատ երջանիկ էի...: Բայց այս մաքուր երջանկութեան ուրիշ յոռի հըրճուանքի մտածում մը խառնուած էր եւ ահա այդ մտածումը եղաւ իմ ոճիրս...: Մտածեցի որ մանչ զաւակ մը չունենալուս համար Տանտոլօներու սերունդը քեզմով պիտի վերջանար... եւ իմ մէջս խուլ փառամոլութեան մը տենչերուն արթննալը զգացի: Սեղանատունն էի այն միջոցին, պարտէզին վրայ բացուող պատուհանին առջեւ, եւ սենեակին մէջ երթեւեկելով ձեր սիրաբանութիւնը կը դիտէի: Կեանքիս ամէնէն գեղեցիկ գիշերը եղաւ այդ գիշերը... վերջինը...: Ժամը 11 էր...: Յանկարծ պարտէզին մէջ ոտքի ձայն մը լսելով կարծեցի թէ դուն ես... բայց պատուհանին մօտենալով տեսայ որ Ալթիէրին էր:

Այս անունը լսելուն պէս, Լէոնոր խեղդուկ մռնչիւն մը արձակեց:

— Այո, Ալթիէրին էր, շարունակեց Տանտոլօ: Ես այդ մարդէն բնաւ չէի ախորժած եւ գիտէի նաեւ որ ան ինծմէ չէր ախորժած: Այդ ժամուն եւ աւանկ ատենի մը զինքը հոն տեսնելով տակնուվրայ եղայ...: Բայց դարձեալ սա խօսքը ըսի իրեն «բարի եկար, Ալթիէրի»: Ներս մըտաւ, եւ այն ատեն միայն տեսայ որ դէմքը խռոված էր եւ աչքերը կայծակներ կ'արձակէին: Գոյնը նետած էր եւ կը դողար:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան 200 ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէրին ի յիշատակ էնտուար Գավէզեանի (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խաչատուրեան եղբարք 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի Թագւոր Ղազարոսեանի մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գարաճեան 50 ֆր. կը նուիրեն։

ՎԻԼԸՔՐԷՆ.— Տիկին Պայծառ Սրապեան 150 ֆր. կը նուիրէ։

ԱՆԴԱՄԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած է Սահակ – Մեսրոպ անունով դպրաց դաս եւ երգչախումբ մը հայ եկեղեցւոյ եւ տոհմիկ երաժշտութեանց երգեցողութեանց համար։

Երգչախումբի ղեկավարութիւնը յանձնուած է կազմուած յանձնախումբի մը վարչութեան անդամ Պ. Արշամ Պապայեանի նախագահութեամբ։ Իսկ երգչախումբի երաժիշտ ուսուցիչն է Գերմանիոյ Տորթմունտ քաղաքի երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Պ. Խաչիկ Ըրմազեան։

Ներկայիս կոչ կ՚ըլլայ հայ հասարակութեան քաջալերել երգչախումբի նպատակը, մասնակցելով անոր գործունէութեան իբրեւ անդամ։ Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Նոյեմբեր 1,ին, իսկ անդամագրութիւնը կարելի է հիմակուընէ։

Անդամագրութեան համար դիմել.—

Նախագահ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ
66.05.79 — 33.89.89

ԱՐԹԱՔԻՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ՝ 60.07.61

Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 77.84.70, որ բաց է ամէն օր ժամը 10էն 17։

Դպրաց դասու անդամ պիտի ընդունուին 10–15 տարիք ունեցողները։ Իսկ երգչախումբի անդամ կրնան ըլլալ 16էն վեր եղողները։

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Հոկտ. 23) պատարագ կը մատուցուի։

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց
եւ պատուոյ նախագահութեամբ
Տիկիններ՝ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ եւ
ՄԱՏԼԷՆ ՊՐՈՆԻ

Պ. Պ. Ժան ՌՈՒՍԼՈՅԻ՝ նախագահ Ֆրանսայի Գրողներու Միութեան, Վարդգէս ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ՝ քարտուղար Հայաստանի Գրողներու Միութեան, Քոնսթանթէն ՍԻՄՈՆՈՖԻ՝ քարտուղար Խորհ. Գրողներու Միութեան, Աւետիս ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ նախագահ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան, Ռոպէր ՍԱՊԱ – Թիէի անդամ Կոնքուրի Ակադեմիին, Վարդգէս ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ՝ նախագահ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի, Ռուբէն ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ՝ Խորհ. Միութեան Փարիզի դեսպանատան Ա. քարտուղար, Ուիլեըմ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ, Ռուբէն ՄԵԼԻՔԻ, Կարօ ՄԵՀԵԱՆԻ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ մշակութային ու ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Օրուան նախագահ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ

Խօսք կ՚առնեն՝
հայրենի բանաստեղծ
ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ
ԿԱՐԻՔ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ, ԺԱՔ ԿՕՇԸՐՈՆ

Լուսարձակման ներկայացում
ԱՄԲՈԽՆԵՐԸ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԱԾ
պատրաստուած Հիլտա ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ կողմէ, մասնակցութեամբ Տիկիններ ԷՔԻՋԵԱՆ – ՔԱՐՓԱՆԹԻԷ եւ ԽԸՆՇԵԱՆ ԼԱՇԱՄԱՆՑԻ ու Պր. Ռափիկ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Երաժշտական բաժին.— Պ. Շահան ՏԻՆԱՆԵԱՆ — Թաւ ջութակ

Կիրակի, Հոկտ. 23 ժամը ճիշդ 17ին

ՄԻՒԶԷ ԿԻՄԷ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
6, Place d'Iéna - PARIS
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այնթապցի Սողոմոն Ձերչեան եւ կամ Դընաճեան, եղբօրը անունը Ապուշ Ձէրչեան։ Փնտռողը Վիքթորիա Ժամկոչեան, Ամմանէն. մօրը անունը Մէմուշ։

Տեղեկութեան համար գրել Ժամկոչեան Կարօ

MEUBLES JAM-JAK
DECINES 69150

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 22, ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville
Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ
Նուագախումբ
BERNARD DEDEDJIAN
մասնակցութեամբ Ցարդարի (սոլօ)
Ճոխ պիւֆէ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Հինգշաբթի Հոկտ. 20, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր, փլուի, ամբողջ տարին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք։

Pret à porter - Luxe
KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs
75002 PARIS

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆԻ

ժողովրդական երգերուն
Audition de Chants Populaires
de la région de Daron
Հաւաքուած եւ երգուած
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ
կողմէ
Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին
Salle Debussy (Pleyel)
252 Rue du Fbg. St-Honoré
Métro Ternes
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Պատուոյ նախագահութեամբ
ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ,
ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Présentation
JEAN-MARIE ROBAIN

Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages lyon

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՅՈՑ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
1978
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 24ԷՆ ՄԱՅԻՍ 5, ՈՒՐԲԱԹ
Կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի
ՍԵՒԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ
Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Կը մասնակցի նաեւ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տըմի – փանսիոն) եւ պտոյտներ
3.500 ՖՐԱՆՔ
Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages
50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ

Pélerinage à Jerusalem et aux Lieux Saints

du 24 avril au 5 mai

organisé par sevan voyages - lyon

3 500 F
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՓԱՐԻԶ դիմել՝
MONDOTOURS (Perouz), 2 Rue de Sèze — 75009 PARIS
Tél. : 073-30-64

Pour cause retraite
BAIL A CEDER
Bonneterie, Prêt à porter
fondée en 38)
Centre Versailles, 6 Rue Royale
Gros chiffre d'affaires
Prix intéressant
Tél. 950-47-20 de 13 h. à 15. h.
et après 20 h.

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30
à l'Olympia

GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS

ROSY VART — JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch)
Ensemble Folklorique NAVASART — BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ — MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65 — *Olympia :* 742-25-49

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
19
MERCREDI
19 OCTOBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.969
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.969

ՍՄԿԿ ԿԿ ԳԼԽԱՒՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՍՍՀՄ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԸՆԿ. Լ. Ի. ԲՐԵԺՆԵՒԻՆ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԼԵՈՆԻԴ ԻԼԵԻՉ,

Լեռնային Ղարաբաղի կուսակցական մարզկոմի մարտեան պլենումում (1975 թ.) ամէն ինչ արուեց, որպէսզի ցեխին տապալեցուի սոցիալիստական Հայաստանի յաջողութիւններն ու նուաճումները: Բանը հասաւ այնպիսի սրբապղծութեան, որ երիտասարդ Սովետական Ռուսաստանի կատաղի թշնամուն, միլիոնաւոր Հայերի, Ռուսների, Յոյների, Պուլղարների, Ասորիների ոչնչացնողին՝ Թալէաթ փաշային մեր սովետական մամուլում («Սովետական Ղարաբաղ», 23 Մարտի 1975 թ.) անուանեցին ընդամէնը «տխրահռչակ անձնաւորութիւն»: Այդպիսի գնահատական տրուեց բազմաթիւ ժողովուրդների թշնամուն, օսմանեան կայսրութիւնում Հայերի ցեղասպանութեան կազմակերպողին ու ոգեւորողին:

Այդ նոյն ժամանակ վրդովուած իրենց մարդկային ու ազգային զգացմունքները վիրաւորուած Սովետական Հայաստանի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ դիմեցին անձամբ Ձեզ եւ այլ ինստանցիաներ յաճախ խնդրելով դատապարտել Լեռնային Ղարաբաղի աւտոնոմ մարզի ղեկավարութեան գործողութիւններն ու պատժել մեղաւորին: Ու ինչպէս յայտնի դարձաւ մեզ, ՍՄԿԿ ԿԿը ցուցում էր տուել աւտոնոմ մարզի կուսակցական կազմակերպութեան թոյլ տուած սխալների համար:

Կրքերը մեղմացան յատկապէս այն բանից յետոյ, երբ Հայաստանի ԿԿ Կենտրոնական Կոմիտէն բացատրական աշխատանք տարաւ կուսակցական սկզբնական կազմակերպութիւններում, դրանով իսկ կանխելով ամէն տեսակի միջադէպերը:

Անձամբ ինքս պլենումից յետոյ հանդիպում եմ ունեցել Ադրբեջանական ՍՍՀի եւ Լեռնային Ղարաբաղի ղեկավարութեան հետ, իմ առաքելութեան գլխաւոր նպատակը համարելով կանխել ամէն տեսակի անցանկալի ռէակցիաները որ հնարաւոր էր այդ ծայրայեղ շիկացած մթնոլորտում: Ու մենք բոլորս համոզուած էինք, որ Լեռնային Ղարաբաղում եւ Լեռնային Ղարաբաղի մասին այլեւս նման բան չի կրկնուի:

Սակայն, որքան մեծ եղաւ համընդհանուր զարմանքը, երբ նորից, այսօր «Խաղաղութեան եւ սոցիալիզմի պրոբլեմները» աշխարհի ամենամասսայական ամսագրում (Թիւ 6 1977 թ.), որը համարւում է մոլորակի կոմունիստական եւ բանուորական կուսակցութիւնների տեսական ու ինֆորմացիոն հրատարակութիւնը, լոյս է տեսնում 32 լեզուներով եւ տարածւում է աշխարհի 145 երկրներում, խօսուեց Ղարաբաղի տեղի մասին եւ կրկին մարզի ղեկավարութեան անունից վիրաւորանքներ թափուեցին Սովետական Հայաստանի հասցէին: Միանգամայն բնական հարցին՝ «Ինչո՞ւ Լեռնային Ղարաբաղը գտնւում է Ադրբեջանի կազմի մէջ եւ ոչ թէ Սովետական Հայաստանի, որից այն բաժանուած է միայն հողի նեղ շերտով», պատասխանում են, որ թէեւ հայկական աւտոնոմ մարզը մօտիկ է Հայկական միութենական Հանրապետութեանը, սակայն նրանք, իբր, բաժանուած են բարձր սարերով: Նման, թոյլ տուէք ասել փաստարկը, ոչ միայն անհեթեթ է տեխնիկայի մեր դարում, այլեւ անճիշդ:

Դարերի ընթացքում երբեք Ղարաբաղի հայկական պատմական մարզը մայր Հայաստանից բաժանուած չի եղել ինչ որ սարերով: Կովկասում սարերն ամէն տեղ կան: Բայց դա չի կարեւորը: Այն հարցին, թէ արդեօ՞ք բոլորն են գիտակցաբար ընդունել այն փաստը, որ պատմական հայկական մարզը կտրուած է մայր Հայաստանից եւ մտցուած նոր գոյացող Ադրբեջանական ՍՍՀի կազմի մէջ, պատասխանում են հետեւեալ կերպ. «Եղան մարդիկ, որոնք յայտարարեցին՝ թող ես վատ ապրեմ, բայց կապուած լինեմ Հայաստանի հետ»:

Ինչ կայ որ, եթէ այդ արտայայտութեան մէջ «Հայաստան» բառը փոխարինենք «Հայրենիք» բառով, ապա, կարծում եմ, որ դա կ'սաէր իւրաքանչիւր հպարտութիւն ունեցող մարդ. ամէն մի Ռուս, Չեխ, Սլովակ, Ֆրանսիացի, ամէն մարդ որ սիրում է իր հայրենիքը: Ամէն մարդ հպարտութեամբ կարող է յայտարարել, որ նա իր հայրենիքը չի ընտրել եւ որ նա համաձայն է ամէն բանի, միայն թէ կապուած լինի իր հայրենիքին: Սակայն նման մարդկանց Լեռնային Ղարաբաղի աւտոնոմ մարզի ղեկավարութիւնը համարում է «յետամնացներ» ու «անհասկացողներ»: Բայց դա էլ դեռ ոչինչ: Վերջին հաշուով ամէն մարդ իւրովի է հասկանում եւ ըմբռնում հայրենիքի հանդէպ ունեցած սէրը: Ջէ՞ որ այն արտայայտութիւնը թէ «Թող ես վատ ապրեմ, բայց կապուած լինեմ Հայաստանի հետ» վերաբերում է Սովետական Հայաստանին: Դուրս է գալիս որ Հայի համար լաւ է Ադրբեջանում եւ վատ կը լինի Սովետական Հայաստանում: Եւ դա ասւում է այն բանից յետոյ, երբ դուք, Թանկագին Լէոնիդ Իլեիչ, նշելով Սովետական Հայաստանի խիկապէս ծաղկումն ու վերածնունդը, ասացիք. «Սովետական Հայաստանի ժողովուրդը, կոմունիստները ու անկուսակցականները, բանուորներն ու գիւղացիները եւ ինտելիգենցիան հրաշալի զուգակցում են պատրիոտիզմի ոգին սովետական մարդուն իւրայատուկ մէկ այլ, ոչ պակաս արժէքաւոր յատկութեան՝ ինտերնացիոնալիզմի հետ»:

Ես խորապէս համոզուած եմ, որ «Խաղաղութեան եւ սոցիալիզմի պրոբլեմները» ամսագրի խմբագրական կոլեգիային, որի մէջ մտնում են 53 երկրների կոմունիստական ու բանուորական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ, մոլորութեան մէջ են գցել, ինչպէս մոլորութեան մէջ են գցել նաեւ «Մենք տեսանք ազգերի եղբայրութիւնը» հրապարակուած յօդուածի յարգելի հեղինակներին: Մի բան է միայն անհասկնալի. ո՞ւմ է ձեռնտու այդպէս բացէ ի բաց պրոպագանդել մեր երկրին եւ մեր հասարակարգին խորթ պանիսլամական գաղափարները: Անհասկանալի է, թէ ինչպէս կարելի է սովետական իշխանութեան 60-ամեակի տօնակատարութեան նախօրէին ի լուր ամբողջ աշխարհի ասել, «Թող ես վատ ապրեմ, բայց կապուած լինեմ Սովետական Հայաստանի հետ»: Մի՞թէ հարցի այդպիսի դրումը համապատասխանում է յարգելի ամսագրում հրապարակուած «Մենք տեսանք ազգերի եղբայրութիւնը» յօդուածի վերնագրին:

Ի՞նչպէս կարելի է այն օրերին, երբ քննարկւում է ՍՍՀՄի նոր Սահմանադրութեան նախագիծը, գրել եւ 32 լեզուներով ու աշխարհի 145 երկրներում տարածել, թէ «Լեռնային Ղարաբաղի հայ ժողովուրդը Պետականութիւն է ձեռք բերել Ադրբեջանում ու այդ բախտը ընդունել է կամովին»: Դա պատմական փաստերի կոպիտ աղաւաղում է եւ կրկնակի աղաւաղում:

Նախ չի կարելի ասել, առաւել եւս մարքսիստական ամսագրում, «Լեռնային Ղարաբաղի հայ ժողովուրդ»: Գոյութիւն ունի Լեռնային Ղարաբաղի հայ բնակչութիւն, որտեղ դեռեւս 280 տարի առաջ, առաջին անգամ սկիզբ դրուեց Հայերի ռուսական օրիէնտացիային: «Հայ ժողովուրդ» հասկացողութիւնը միասնական է, ամբողջական ինչպէս ռուս ժողովուրդը, ինչպէս ուկրաինական ժողովուրդը:

Երկրորդն էլ, Լեռնային Ղարաբաղի հայկական բնակչութիւնը երբեք կամովին չի ընդունել այսօրուայ «բախտը», համաձայն որի իրականում կտրուած է հայրենիքից: Ու նման «բախտը» ինքնին անարդարացիութիւն է, որը պէտք է լիկվիդացուի, որովհետեւ, ինչպէս մեծ Լենինն է ասել.

«Ոչինչ այնպէս չի խաթարում պրոլետարական դասակարգային համերաշխութեան զարգացմանն ու ամրապնդմանը, ինչպէս ազգային անարդարութիւնը»:

Թանկագին Լէոնիդ Իլեիչ, սա առաջին անգամը չէ, որ Ղարաբաղի չլուծուած պրոբլեմը խանգարում է երկու ժողովուրդների միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութեանը: Ամբողջ յոյսը Ձեզ վրայ է, որ Դուք կը վճռէք, վերջապէս մի հարց, որը աւելի քան կէս դար է մարմնաւորում է անարդարութիւնը:

Մեր միասնական հզօր Պետութեան սահմաններում գտնուող զուտ հայկական մարզը աւելի քան ութսուն տոկոս հայկական բնակչութեամբ, հայկական դպրոցներով, պետական հայերէն լեզուով պէտք է գտնուի Սովետական Սոցիալիստական Հայաստանի կազմում:

Այս հարցի արդարացի լուծումը ժողովուրդների կողմից կը գնահատուի որպէս Լենինեան ազգային քաղաքականութեան նոր յաղթանակ:

Անկեղծ յարգանքներով

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ
ՍՄԿԿ անդամ 1943 թ., գրող,
ՍՍՀՄ Գրողների Միութեան
Վարչութեան անդամ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆԸ ՉԵՂԱՒ

ԲՈԼՈՐ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏԱԾ ԱՐԱԳԸՆԹԱՑ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԷ ՄԸ ԵՏՔ ՊՕՅԻՆԿԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԸ ՇՄԻՏԻ ՀԵՏ ԷՐ ԻՍԿ ՊԱՊԸ՝ ԿԵԱՆՔԸ ՆՈՒԻՐԱԾ

Հրաշքը պատահեցաւ եւ օդանաւի առեւանգումներէն ամէնէն ահաւորը վերջ գտաւ լաւագոյն ձեւով: Հինգշաբթիէն ի վեր էր որ 86 ճամբորդ՝ կին, այր եւ եօթը երախայ բանտարկուած էին Լուֆթհանզայի Պօյինկի մը մէջ, չորս ահաբեկիչի սպառնալիքին տակ: Ասոնք կը պահանջէին Պատէրի խմբակին ազատ արձակումը եւ Կիրակի ժամը 13ին նշանակած էին առաջին եւ վերջին պայմանաժամը: Հակառակ պարագային օդը պիտի հանէին օդանաւը եւ սպաննէին Շլէյէրը, որ առեւանգուած է մօտ եօթը շաբաթէ: Այս առաջին պայմանաժամը սակայն կ'երկարաձգուէր նախ մինչեւ Երկուշաբթի ժամը 17, ապա ժամը 15, քիչ ետք 15.30 եւ վերջապէս առաւօտեան (Երեքշաբթի) 1.30: Մինչ այդ կը հաստատուէր որ սպաննուողը օդաչուն էր, Եուրկըն Շուման, 37 տարեկան: Կը պարզուէր որ օդահէնները սպաննած էին օդաչուն, ոչ թէ իբրեւ ազդարարութիւն մը այլ որովհետեւ, յապաղումով, հասկցած էին, որ Շուման յաջողած էր իրենց մասին բաւական տեղեկութիւններ տալ օգտագործելով օդաչուներու քօտը: Այսպէս յայտնած էր թէ ի՞նչ զէնք ունին եւ թէ ի վիճակի չեն օդանաւը պայթեցնելու:

Երկուշաբթի իրիկուն անձկութիւնը սաստիկ էր աշխարհի ամէն կողմը, մինչ օդանաւը կը գտնուէր միշտ Մոկատիշիօ, հինգ օրուան մէջ Մայորքէն Հռոմ Լառնաքա, Պահրէյն, Տուպայ, Ատէն երթալէ ետք: Ամէն կողմ ժողովրդավարութիւնը վտանգուած կը նկատուէր, Պառ այդ մասին կը խօսէր Լիոն, գերման Համայնավար կուսակցութիւնը կը դատապարտէր «ահաւոր ոճիրը» եւ Շմիտ ամէն կողմէ համակրանքի եւ համախոհութեան հեռագիրներ կը ստանար: Երկուշաբթի իրիկուն մինչեւ իսկ Պապը իր կեանքը կը նուիրէր պատանդներուն փոխարէն, որոնց համար կը սկսէր 5րդ ահաւոր գիշեր մը: Կէս գիշերը 7 վայրկեան անց է որ կը պատահէր անսպասելին: Մարզուած որակաւոր Քոմանտօ մը (60 հոգի) Գերմանիայէն ժամանած վեց վայրկեան տեւող յարձակումով մը, կ'ազատէր ամբողջ պատանդները, կը մեռնէին միայն երեք ահաբեկիչները (այր) եւ ծանրօրէն կը վիրաւորուէր չորրորդը՝ կին մը:

Ամբողջ աշխարհ լայն շունչ մը կը քաշէ անշուշտ բայց եթէ Պոն կրցաւ գլուխ հանել նման գործողութիւն մը, կարեւոր պատճառներէն մէկն է Սոմալիի բացարձակ գործակցութիւնը: Թոյլ տուած էր որ իր հողամասին վրայ, օտար Պետութիւն մը գործէ ինչպէս որ կ'ուզէ: Օդը հանելէ ետք դուռները, գերման մասնագէտները կ'օգտագործէին առաջին անգամ ըլլալով, կուրցնող ձեռնառումբեր, որ վեց վայրկեան միայն թմրութիւն մը կը պատճառեն:

Մոկատիշիոյի գործողութիւնը կարեւոր յաղթանակ մըն է ոչ միայն Արեւմտեան Գերմանիոյ այլեւ հակահաբեկչական պայքարին համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԴՐԷԱՍ ՊԱՏԷՐ ԵՒ ԿԻՒՏՐՈՆ ԷՆՍԼԻՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՆ

Երեքշաբթի առտու ժամը 9ին, կը հաղորդուէր որ բանտին իրենց խցիկին մէջ, անձնասպան եղած են Անդրէաս Պատէր եւ Կիւտրուն Էնսլին «խմբակին» երկու պարագլուխները, որոնք ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էին շարք մը ոճիրներու (հինգ սպանութիւն) եւ 54 մահափորձի համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՄԵՆՏԱՐԻԱՆԵՐ ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ [*]

Հայ նշանաւոր գրող, «Մխիթար Սպարապետ» հանրածանօթ վէպի հեղինակ Սերօ Խանզադեանը նամակով դիմել է ՍՄԿԿ ԿԿի գլխաւոր քարտուղար Լ. Բրեժնեւին «Պրոբլեմի միրա ի սոցիալիզմա» ամսագրում Սովետական Հայաստանի եւ նրա հինաւուրց մարզի՝ Լեռնային Ղարաբաղի հասցէին ուղղուած պրովակացիոն յօդուածի կապակցութեամբ: Գրողը նամակ է ուղարկել նաեւ սոյն յօդուածի հեղինակներին՝ հնդիկ կոմունիստ Սարադա Միտրին եւ իրաքցի կոմունիստ Ադել Խարային:

Սերօ Խանզադեանը կատարուածը համարում է թիւրիմացութիւն եւ ենթադրում է, որ, ինչպէս յօդուածի հեղինակներին, այնպէս էլ յարգելի ամսագրին մոլորութեան մէջ են գցել: Կարելի է համաձայնել գրողի, 1943 թուականից ՍՄԿԿ անդամի այդ ազնիւ կարծիքի հետ: Բայց մի բան մնում է պարզել՝ ինչո՞ւ նա ոչ մի տեղ չի յիշատակում, թէ ո՞վ է մեղաւորը այդ շփոթութեան համար, կոնկրետ ո՞վ է մոլորութեան մէջ գցել յարգելի հեղինակներին եւ «պրոբլեմի միրա ի սոցիալիզմա» ամսագրի խմբագրական կոլեգիայի յարգելի անդամներին:

Սակայն, նախ եկէք մի ոչ մեծ պատմական էքսկուրս կատարենք: Այսօրուայ սոցիալիստական Հայաստանի տերիտորիայում սովետական իշխանութիւնը հաստատուեց 1920 թ. Նոյեմբերի 29ին:

1920 Դեկտ. 1ին Բաքուի Սովետի հանդիսաւոր նիստում հրապարակուեց մի դեկլարացիա, որի տեքստը տպագրուեց «Կոմունիստ» թերթի 1920 թ. Դեկտեմբեր 7ի համարում. «Բոլորին, բոլորին, բոլորին... Այսօրուանից լիկուիդացւում են ամէն տիպի սահմանային վէճերը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ: Լեռնային Ղարաբաղը, Զանգեզուրը, Նախիջեւանը համարւում են Հայկական Սովետական սոցիալիստական Հանրապետութեան մի մասը: Կեցցէ Հայկական եւ Ադրբեջանական սովետական սոցիալիստական Հանրապետութիւնների եղբայրութիւնն ու միութիւնը: Ցեղկոմի նախագահ Նարիմանով, Արտաքին Գործոց ժողկոմ Հիւսէյնով»:

Այդ նոյն նիստում Մոսկուայի ներկայացուցիչը, Լենինի հաւատարիմ զինակից Սերգօ Օրջոնիկիձէն դեկլարացիայի մասին ասաց. «Սա մի պատմական գործողութիւն է, որն իր հաւասարը չունի մարդկութեան պատմութեան մէջ»: Դեկտեմբերի 2ին Օրջոնիկիձէն հեռագրեց Լենինին. «Երէկ Ադրբեջանը արդէն յայտարարեց Նախիջեւանը, Զանգեզուրը եւ Լեռնային Ղարաբաղը սովետական Հայաստանին յանձնելու մասին»: Իսկ Դեկտեմբերի 12ին Լենինը Մռաւեանի եւ Տէր-Գաբրիէլեանի հետ զրուցելիս գոհութեամբ նշեց Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ տերիտորիալ վէճերի բարեյաջող լուծման մասին: Սակայն այդ սկզբունքային հարցում, ինչպէս կեանքն է ցոյց տալիս, բոլշեւիկները հետեւողական չգտնուեցին: Մինչեւ հիմա էլ Նախիջեւանը եւ Լեռնային Ղարաբաղը գտնւում են Ադրբեջանի կազմում, իսկ Սովետական Հայաստանին տրամադրուեց մի փոքրիկ տարածութիւն (ամենափոքր տարածութիւնը միութենական Հանրապետութիւնների շարքում) լեռնային, քարքարոտ, գիւղատնտեսութեան համար ոչ պիտանի մի հողատարածութիւն: Այսպիսով, ինչպէս պատմութիւնն է վկայում, եւ Նախիջեւանը, եւ Ղարաբաղը Ադրբեջանի ղեկավարութեան կողմից յայտարարուեցին հայկական մարզեր, որովհետեւ նրանք իրենք ընդունեցին անվիճելի փաստը՝ այդ հողերի վրայ դարերից ի վեր հայ բնակչութեան գոյութիւնը:

Ինչպիսի պատկեր է այսօր: Նախիջեւանի ատոնոմ մարզում գրեթէ Հայեր չկան: Այնտեղ կէս հարիւրամեակի ընթացքում Հայերի համար ստեղծուել են այնպիսի պայմաններ, որ նրանք ստիպուած են եղել հեռանալ հարազատ վայրերից: Նման նախադէպը իրականում աննկատելի է մնացել աշխարհին: Զնայած ՄԱԿի գլխաւոր ասամբլէայի ընդունած կոնվենցիայում «Գենոցիդի կանխման եւ դրա իրագործումը պատժելու մասին» ասւում է, որ «Գենոցիդը ոչ միայն որեւէ ազգի կամ նրա մի մասի ֆիզիկական բնաջնջումն է, այլեւ այնպիսի անտանելի պայմանների ստեղծումը, որոնց դէպքում բնակչութեան արմատական մասը ստիպուած է լինում լքել հարազատ վայրերը»: Յիշեցնենք, որ 1954 թուականի Մարտի 18ին ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը վաւերացրեց ՄԱԿի կոնվենցիան եւ օրէնք ընդունեց «ընդդէմ խաղաղութեան եւ մարդկութեան գործող յանցագործներին պատժելու մասին...»:

Յանկալի է իմանալ թէ հիմնուելով այդ օրէնքի վրայ, ի՞նչ միջոցներ են նախաձեռնել այն անձանց դէմ, ովքեր իրականում գենոցիդ են կատարել Նախիջեւանում: Աւելին, ընդդէմ մարդկութեան իրենց յանցագործութիւնները թաքցնելու նպատակով Նախիջեւանում սիստեմատիկաբար ոչնչացնում են հայկական կուլտուրայի բոլոր յուշարձանները, իսկ գերեզմանաքարերը օգտագործում են նոր տների շինարարութեան համար:

Սովետական Ադրբեջանում վաղուց արդէն գտնում են, որ Նախիջեւանի հարցը լուծուած է: Այնտեղ, երեւում է, կարծում են, որ եթէ գենոցիդի մեթոդով նրանք ազատուեցին անդրենածին — Հայերից, ապա նոյն մեթոդը կարելի է գործադրել նաեւ Ղարաբաղում: Ու այդպէս էլ կատարւում է:

Ահա միայն մէկ օրինակ, թէ Սովետական Ղարաբաղում կուսակցութեան մարզկոմի առաջին քարտուղար Բ. Կեւորկով ինչպէս է ազատւում ինտելիգենցիայից: Լեռնային Ղարաբաղի Հադրութեան շրջանում կոմերիտմիութեան շրջկոմի քարտուղար էր աշխատում պատմաբան Եաշա Բաբալեանը: Երբ պարզուեց, որ նա ընդունակ լրագրող է, նրան դարձրին «Սովետական Ղարաբաղ» թերթի Հադրութի շրջանի սեփական թղթակից: Ու մի անգամ Եաշա Բաբալեանը ընկերների շրջանում, ինչպէս մարզային պլենումում կարդացած իր զեկուցման մէջ նշեց Բ. Կեւորկովը («Սովետական Ղարաբաղ» 23 Մարտ 1975 թուական) բանաստեղծութիւն է կարդում, որի մէջ կոմունիստ բանաստեղծ, Լենինեան կոմերիտմիութեան դափնեկիր Արամայիս Սահակեանը գրում է, թէ մենք արդէն տեսանք լուսնի միւս երեսը, հապա Արարատի միւս երեսը՞ երբ կը տեսնենք: Ու միայն դրա համար Եաշա Բաբալեանը հեռացւում է աշխատանքից: Իսկ Հադրութի կուսակցութեան մարզկոմի բիւրոյում նրա առաջ պայման է դրւում. «կամ կը հեռանաս մարզից, կամ քեզ կը վտարենք կոմունիստական կուսակցութիւնից եւ դու կը մեռնես քաղցից»: Եաշա Բաբալեանը երկու երախայ ունէր: Նա հեռացաւ մարզից:

Լեռնային Ղարաբաղի յիշեալ պլենումում, ինչպէս երեւում է «Սովետական Ղարաբաղ» թերթից, հայ ինտելիգենցիայի իսկական ջարդ էր կազմակերպուած միայն այն բանի համար, որ նա մի քանի տարի առաջ հանրաքուէ է անցկացրել մարզում, որից պարզուել է, թէ Լեռնային Ղարաբաղի ամբողջ հասուն հասարակութիւնը երազում է միայն Հայկական մարզը միացուած տեսնել Հայկական միութենական Հանրապետութեանը:

Դժուար է պատկերացնել, որ մի երկրի սահմաններում, որտեղ ղեկավարող եւ ուղղութիւն տուող ուժը կոմունիստական կուսակցութիւնն է, կարող են նման յանցագործութիւններ կատարուել մի փոքրիկ ժողովրդի նկատմամբ, որ անցեալում անպատմելի ողբերգութիւն է ապրել: Դժուար է պատկերացնել յատկապէս այն պատճառով, որ այդ Պետութեան ու կուսակցութեան ղեկավարն է ամբողջ աշխարհում յարգուած իր հումանիզմով յայտնի առաջնորդ Լէոնիդ Բրեժնեւը:

Դժուար է հաւատալ, սակայն, դժբախտաբար, փաստերն այլ բան են ասում: Եւ երբ կարդում ես մի այնպիսի փաստաթուղթ, ինչպիսին վերոյիշեալ Եաշա Բաբալեանի աշխատանքային գրքոյկի էջն է, ապա ստիպուած ես լինում աւելի վատին հաւատալ: Ահա թէ ինչ է գրուած հայ լրագրողի աշխատանքային գրքոյկում.

«Հրապարակայնօրէն նացիոնալիստական բովանդակութեամբ ոտանաւորներ ընթերցելու եւ տարածելու համար «Սովետական Ղարաբաղ» թերթի սեփական թղթակից Եաշա Բաբալեանին այսօրուանից ազատել աշխատանքից: Ա. Արգումանեան, հրաման թիւ 37, Մարտ 3, 1975 թուական»:

Արդեօք տեղեա՞կ են այս փաստաթղթին Սովետական Միութեան ղեկավարները, որոնք իսկական փարոս են հանդիսանում աշխարհի բազմաթիւ երկրների համար: Նրանց նոյնիսկ չեն տեղեկացրել, թէ ինչ է կատարւում Նախիջեւանում, եւ դեռ այսօր էլ շարունակւում է կատարուել Լեռնային Ղարաբաղի մէջ: Հակառակ դէպքում նման յօդուած չէր տպագրուի «Պրոբլեմի միրա ի սոցիալիզմա» ամսագրում, որի մասին այնպէս անկեղծօրէն գրում է Սերօ Խանզադեանը:

Ուզում ենք յուսալ, որ Սովետական Միութեան լիդերները կը կանխեն Նախիջեւանեան ողբերգութեան կրկնութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի Հայկական ազգային մարզում:

(*) ՅԱՌԱՋ.— Նամակը տես՝ Ա. էջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Վերամուտի առթիւ նպատակայարմար կը գտնենք գծել Մշակոյթի Տան գործունէութիւններու ընդհանուր ուղղութիւնները:

Մշակոյթի Տունը ունի հիմնական երկու կոչումներ՝ ըլլալ հանդիպումի վայր բոլոր Հայերուն համար եւ մասնաւորապէս երիտասարդութեան, ըլլալ մշակութային եւ ազգային կեդրոն: Պէտք է աւելցնել նաեւ որ Մշակոյթի Տունը կը ծառայէ որպէս փոխանակութեան, փոխյարաբերութիւններու մենաշնորհեալ վայր օտարներուն հետ, մշակութային, գեղարուեստական կամ պարզապէս մարդկային գետնի վրայ:

Մեկնելով այս բնորոշումէն, Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը ջանայ ստեղծել եւ կազմակերպել այս հայկական յարկէն ներս իւրայատուկ կեանք մը:

Հրապարակային հանդիսութիւնները, թէ անոնք ըլլան մշակութային, ազգային, գեղարուեստական, կարեւոր տեղ կը գրաւեն պատրաստուած յայտագրին մէջ: Յայտարարութիւններով, թղթակ-

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Անցան մէկ-երկու տարի. ես միշտ կ'այցելէի Յովհաննէս աղայի տունը, Վարդուհիին նոր լուրերը առնելու եւ մխիթարելու Տիկին Ծաղիկը, որ կարծէք թէ քիչ մը սփոփած կ'երեւար: Իր աչքի լոյս աղջիկը Փարիզէն, Վարդենի ստորագրութեամբ բանաստեղծութիւններ եւ գեղեցիկ լուսանկարներ կը ղրկէր ու սրտաբուխ նամակներ կը գրէր, աշխատելով ուրախացնել կարօտակէզ մայրը...:

Այդ թուականներուն, Փարիզի գաղութը նոր կազմուած էր, առաւելապէս արեւելահայ եւ արեւմտահայ ուսանողներով եւ արուեստագէտներով: Ուսանողուհիներու թիւը քիչ էր: Վարդուհի, իբրեւ հարուստի ծաղիկ, ինկած էր այդ ուսանողներու ցանցին մէջ, շրջապատուած եւ փնտռուած, անխոհեմ եւ անփորձ, չէր մտածեր թէ լոյս քաղաքի պողոտաներուն վրայ կրնայ թիթեռնիկի իր թեւերը այրել...:

Արեւելահայ ուսանողներու մէջ կային, ամենայն Հայոց բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանի տղան Համլիկը եւ նկարչութեան ուսանող Երուանդ Քոչարը...: Այս երկուքը մրցումի ելած էին գրաւելու Վարդուհիին սիրտը: Երուանդ Քոչար տարաւ յաղթանակը:

Օր մըն ալ, Տիկին Ծաղիկ նամակ մը ստացաւ Փարիզէն, որ կը ծանուցանէր Վարդուհիի եւ Երուանդ Քոչարի քաղաքային ամուսնութիւնը: Յաջորդ նամակով, սիրական թոռնիկը կը խնդրէր իր վշտահար մեծ հօրմէն, Յովհաննէս աղայէն, որպէսզի նիւթապէս օժանդակէ իրենց, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ կատարելու իրենց կրօնական պսակն ալ, իրենց պատիւը բարձր պահելու ծնողքին եւ հայ համայնքին առջեւ:

Յովհաննէս աղա եւ Տիկին Ծաղիկ փութացին ղրկել որոշ գումար մը եւ պսակը տեղի ունեցաւ Փարիզի մայր եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ երջանկայիշատակ Վռամշապուհ եպիսկոպոս Քիպարեանի:

1925 Յունուար 5ին, ես ալ վերջնապէս կը մեկնէի Պոլսէն: Գացի մնաք բարով ըսելու պատուական Յովհաննէս աղային եւ դժբախտ Տիկին Ծաղիկին: Լացինք միասին...: Վարդուհիին հասցէն տուին ինծի եւ խնդրեցին որ Փարիզ հասնելուս, գտնեմ նորապսակ զոյգը եւ անոնց բարոյական եւ նիւթական վիճակի մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ տամ իրենց եւ մանաւանդ նկարագրեմ ծերունի մեծ հօր եւ մօր հոգեկան վիճակը եւ անոնց թափած կարօտի արցունքները...: «Եավրում, քու խօսքիդ կը հաւատանք, ճշմարտութիւնը գրէ մեզի»:

1926ի ամրան, Յուլիս 14ին միայն ես հասայ Փարիզ, որ Ազգային Տօնին առթիւ, ուրախութեան եւ ցնծութեան մէջ կը լողար:

Կը բնակէի Մոնփարնասի մօտերը, երիտասարդ աղջիկներու կայանի մը մէջ: Առաջին մտածումս եղաւ երթալ գտնել սիրելի դասընկերուհի՝ Վարդուհին, որ կը բնակէր նշանաւոր Սորպոնի կից, Ռիւ տէ զ'Էքոլի ետեւի փողոցը, Մատամ Դոբէյի տունը: Հասցէն ձեռքս, քալելով, աջ ու ձախ հարցնելով, հասայ նշանակուած փողոցը եւ կեցայ երկյարկանի շէնքի մը առջեւ, որուն թիւը կը համապատասխանէր Տիկին Ծաղիկի տուած հասցէին: Դուռը զարկի սրտատրոփ: Խարտեաշ կին մը բացաւ դուռը, հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեմ: — Տէր եւ Տիկին Երուանդ Քոչարը, ըսի կնոջ: Ժպտեցաւ եւ սիրալիր ցոյց տուաւ քովի ցածլիկ պատը...

Տեսնելով զարմանքս եւ վարանումս, անձամբ առաջնորդեց զիս եւ զարկաւ փոքրիկ դուռ մը: Քիչ վերջը դուռը բացուեցաւ եւ շէմին երեւցաւ կարմիր վարդը դալկահար: Անակնկալի եկած, նախ ապշեցաւ, յետոյ լալով փաթթուեցաւ վիզիս ու սկսաւ հեծկլտալ... խինդ ու ծիծաղ, արցունք ու յուզմունք իրար խառնած, ներս մտանք:

Վարդուհիին բնակարանը գետնայարկ, խոշոր սենեակ մըն էր, որ կը ծառայէր նաեւ իբրեւ արուեստանոց իր նկարիչ ամուսնոյն: Գետինը քա՞ր թէ հող, չեմ յիշեր, կը յիշեմ սակայն, սենեակին խորը զետեղուած բազմոց մը, մէջտեղը փոքրիկ սեղանը եւ մէկ-երկու աթոռ: Սենեակը իր լոյսը կը ստանար փողոցին վրայ բացուող պատուհանէ մը: Պատերը զարդարուած էին նկարիչին ստեղծագործութիւններով: Իսկ ո՞ւր էր ննջարանը: Արուեստանոցին աջ կողմը կար քանի մը աստիճանով փոքրիկ սանդուխ մը, ուրկէ կը բարձրանային վեր, հասնելու համար հօն ագուցուած պատուանդանի մը, որուն վրայ փռուած էր իրենց անկողինը, յար եւ նման շոգենաւերու. միայն թէ հոս, փայտաշէն կախօրրանը աւելի լայն էր եւ վարագոյրով մը գոցուած, որով ունէին, տասատաղին փակած ննջարան մը:

Ըսած են թէ, սէրը մահուան չափ զօրաւոր է... ճշմարիտ էր:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 10)

...ցութիւններով լայն արձագանգ կը գտնեն գաղութէն ներս եւ դուրս: Հետեւաբար ...է հետեւիլ անոնց եւ ընդհանուր գաղափար մը կազմել անոնց յաճախակիու–թեան, անոնց բովանդակութեան:

Սակայն նոյնը չէ բոլոր ձեռնարկնե–րուն համար եւ մասնաւորապէս կազ–մուած զանազան ակումբներուն համար, որոնք յաճախ ներքին, տեղական կամ ...ատ սահմանափակ եւ նեղ շրջանակի ծի–...ի մէջ կը մնան կամ ալ նուազ ցուցա–...կան ըլլալով շատ քիչ՝ անգամներ կը ...խօսուի հարապարակաւ անոնց մասին, ...հակառակ որ կարեւոր աշխատանքներ են ...որ կը կատարուին:

Այս առիթով պիտի ընդլայնենք Մշա–կոյթի Տան գործունէութեան այս երեսը:

— Մանուկներու ակումբներ՝ բացուած ...մէն Չորեքշաբթի օրերը ժամը 14էն 18ը, ...էն 13 տարեկան երկսեռ մանուկներու համար: Յայտագիրը կը բովանդակէ ձե–...ային զանազան աշխատանքներ, հայ–...կական երգեր, հայկական պարերու դա–...եր, եւ անշուշտ հայերէն լեզուի ուսու–...մ: Որակեալ ուսուցչուհիներ, առակ...ներ, կամաւոր եւ սիրայօժար կերպով ...կատարեն այս զանազան ուսուցում–...երը, դրաղումները:

Պատանիներուն համար այս պահերը ...թանկագին են: Ուսուցումներէն անդին ...կը գտնեն միջավայր եւ մթնոլորտ: Ան–...հրաժեշտ լրացուցիչներ, ազդակներ որ–...պէսզի հաղորդուին ու լեցուին հայկա–...կանութեամբ: Այս տարիքին մէջ է որ բնա–...կան կերպով անոնք պիտի կապուին ու ...ազգային լեզուին հետ: Պիտի խօսին, եր–...գեն, կարդան, գրեն հայերէն նոյնքան ...բնական եւ սահուն կերպով քան ֆրան–...սերէնը որովհետեւ դեռ իրենց միտքը ...կազմաւորման մէջ է: Ծնողքները բնաւ ...պէտք չէ մտածեն որ երկլեզուախօսու–...թիւնը կրնայ վնասել իրենց զաւակնե–...րուն ընդհանուր ուսումներուն մէջ: Պի–...տի ըսենք, եւ փորձառութեամբ, ընդհա–...կառակն: Ամէն տեսակէտով նպաստաւոր ...է երախային ընդլայնելու համար իր ...մտային հորիզոնները, հարստացնելու ...համար իր գիտութիւններու գումարը: ...Արդէն ֆրանսական որոշ մանկապարտէզ–...ներու մէջ փոքրիկներուն կը տրուի անգ–...լերէնի դասեր: Միացեալ Նահանգները, ...որ մանկավարժական գետնի վրայ գրեթէ ...միշտ յառաջապահի դերին մէջ եղած են, ...վաղուց արդէն մանկապարտէզներու մէջ ...մտցուած են երկրորդ լեզու մը: Ուսու–...ցումը ըլլալով անշուշտ միայն գիտալսո–...ղական եղանակներով:

— Դաշնակի դասեր.— Ամէն շաբաթ օ–...րերը ժամը 14էն 16: Բոլոր տարիքներուն համար: Ուսուցչութեամբ՝ Գէորգ Պօ–...ղոսեանի, մրցանակաւոր Մարսէյլի Ազ–...գային Երաժշտանոցէն:

— Կիթառի դասեր.— Ամէն շաբաթ օ–...րերը ժամը 14էն 16: Միշտ բացուած բո–...լոր տարիքներուն համար: Ուսուցիչ՝ Ժ. ...Մարք Տէր-Մեսրոպեան, վկայուած Մար–...սէյլի Ազգ. Երաժշտանոցէն:

— Քառաթէի դասեր.— Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 19.30էն 21.30:

— Հայկական պար.— Մշակոյթի Տան Անի պարախումբը որուն փորձերը տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 19.30էն 21.30:

Այս բոլորին հետ առընթեր կան այլ գործունէութիւններ, աւելի մշակութա–յին կամ գրական գետնի վրայ, ինչպէս գրադարան եւ ընթերցարան որոնց մասին կը խօսինք առանձին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան Տարօնի երգչուհին

Պիտի երթանք ունկնդրելու Տարօնի երգչուհին, Տիկին Արմենուհի Գեւոն–եանը:

Բացառիկ պատեհութիւն մը, բացառիկ յայտագրով, բացառիկ վայելքներ փնտր–ող հայ բազմութեանց համար:

Հայրենիքի կարօտով այրող հայ սըր–տերու համար:

Բացառիկ, այն պատճառով, որ Տիկին Ա. Գեւոնեան մեզի պիտի տայ մեր չունե–ցածը, մեզի պիտի երգէ մեր չլսածը — գոնէ շատերուն չգիտցածը: Կամ լսածն ու գիտցածը, բայց... մոռցածը:

Հայ տոհմիկ երգը, տեկնոյ շրթներէն, պիտի լսենք իր բացարձակ հարազատու–թեան մէջ, առանց շպարի ու սեթեւեթի: Այնպէս, ինչպէս կ'երգէր շինականը, խօսքը հողին տուած պահուն: Ինչպէս կ'երգէր սիրականը, իր սիրուհին տես–նելուն: Կամ աշուղը՝ հինաւուրց ծառի մը շուքին տակ: Կամ չինոտ աղջիկներ՝ կլոր-պարի համար ձեռք ձեռքի տուած: Եւ կամ ուխտաւորները մուրատատուր Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետին: Հին, բարի՛ օրերուն...:

Ոչ այդ օրերը կան այսօր, ոչ ալ եր–գահաններն ու երգիչները հայրենի հողե–րուն: Լռած է Տարօնը իր շինականներով ու աշուղներով, իր հարսերով ու հարսնե–ւորներով: Լռած է իր պարերով ու եր–գերով, իր աղօթքներով ու հոռովելնե–րով: Իր չէն ու զուարթ կեանքի բոլոր արտայայտութիւններով:

Ինչ որ մնացեր է աւեր ու անտէր հայ–րենիքէն, յիշատակներ են միայն, երգեր ու վէրքեր, աւանդութիւններ ու հէք–եաթներ, բարքեր ու սովորոյթներ, ո–րոնք հետզհետէ կը տժգունին հայրենի բնագաւառէն հեռու, հին սերունդի աս–տիճանական նօսրացումով մանաւանդ:

Իսկ մենք կ'ուզենք, որ կարելի եղածին չափ երկար լուսաւորեն մեզ հայրենիքէն բերուած կանթեղները: Կ'ուզենք որ գթոտ ձեռքեր, բարի ձեռքեր միշտ կա–րենան քանի մը կաթիլ իւղ լեցնել անոնց մէջ, որպէսզի լոյսը չմարի ընդմիշտ:

Այս պայմաններու տակ եւ մեր ա՛յս ցանկութեան իսկ բերմամբ, Տիկին Ա. Գեւոնեանի այցելութիւնը մեզի՝ կը ստա–նայ առաքելութեան մը կերպարանքը: Բանբերն է ան հայ տոհմիկ երգին: Եւ ինքնատիպ բանբերը, քանի որ հետը բե–րած է հայրենի շունչն ու քաղցրութիւնը իրենց ամբողջական կուսութեամբ: Բե–րած է հոգիներ հովելու, սրտեր թովե–լու համար:

Եկած է ան՝ գէթ երկու ժամով յա–գեցնելու մեր կարօտը եւ իր երգին գըղ–ուանքով օրօրելու մեր հայրենաբաղձ զգայնութիւնները:

Եկած է՝ գէթ երկու ժամով փոխադրե–լու մեզ մեր երազներու աշխարհը:

Տարի մը ամբողջ — երկու տարի ա–ռաջ — իր երգի թովչանքին տակ պահեց ան ամերիկահայ գաղութը: Երգահան–դէսները, իրենց ինքնատպութեամբ, ա–պահովեցին իրենց բացառիկ յաջողու–թիւն մը: Այլ մանաւանդ անմոռանալի վայելք մը եղան Ամերիկայի Հայերուն համար:

Նոյն այդ վայելքը վերապահած է ան մեզի, Պէյրութի մէջ:

Պիտի երթանք լսելու զինքը:

Պիտի երթանք լսելու Մշոյ երբեմնի երեսփոխան եւ գրագէտ Գեղամին ու ա–ռասպելական Կիւլիզարին աղջիկը:

Լսելու մեր հայրենաբոյր երգերը ձայ–նալարերուն վրայ երգչուհիի մը, որ բնա–գաւառէն կուգայ իր թանկագին զանձով:

Կը կրկնեմ: Բացառիկ է պատեհու–թիւնը:

Առավ ալ բացառիկ պիտի ըլլայ ունկըն–դիրներուն վայելքը:

Վայելքը անոնց, որ հայրենի գեղեց–կութեանց կարօտը ունին իրենց սրտերուն մէջ:

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Պէյրութ, 1953

ԳՈՂՏՈՒԹԻՒ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Երաժշտու–թեան Բարեկամներու «Արաքս» երգչա–խումբը բոլորած է իր հիմնադրութեան քսանամեակը: Այդ առթիւ որոշուած է համերգներու շարք մը տալ տեղական թէ հայկական հաստատութիւններու ի նը–պաստ, հայ թէ օտար հանրութեան առ–ջեւ: Առաջին համերգը տրուած է Սեպտ. 10ին Մուսէօ Սոսիալ Արխենթինայի սրա–հին մէջ, ուր ղեկավար Ժան Ալմուխեանի խումբը՝ մեծ մասամբ տեղացիներէ բաղ–կացած հանրութեան մը ներկայացած է հայ թէ օտար դասական հեղինակներու գործերով: Երկրորդ համերգը տեղի ու–նեցած է Հոկտ. 3ին, Ասթրալ թատերա–սրահին մէջ եւ ի նպաստ պետական Բա–սա Բոնա հիւանդանոցի:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԻ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ

Տիկ. Լոգվինովա գոհ չէ: Բանուորուհի Դոնի–Ռոստովի մէջ, պետական խա–նութէ գետնախնձոր գնած է: Երկուքէն մէկը սանին մէջ դրած է, իսկ մնացեալ–ներն ալ աղբանոց նետած է, որովհետեւ ուտուելիք բան չէին: Ուրեմն նամակով դժգոհած է արհեստակցական միութիւն–ներու օրկան Տրուտի, որ, նկատի առնե–լով, թէ Լոգվինովայի դժգոհութիւնը ե–զակի պարագայ մը չէ, մասնագէտներու միջոցաւ քննութեան մը ձեռնարկած է: Բոլոր փուլերուն մէջ՝ արտադրութենէ փոխադրութիւն եւ ամբարում:

Մէջտեղ ելած է, որ կացութիւնը շատ աւելի վատթար է, քան նամակագրուհիին ըսածը:

Այս տարի, գիւղացիները աւելի քան 16 միլիոն թոն գետնախնձոր պէտք է յանձնեն Պետութեան, սակայն, վերջին հաշուով, ասոր որքա՞նը օգտագործելի պիտի ըլլայ: Կորուստները, ըսած են կարգ մը մասնագէտներ, կրնան բերքին մինչեւ երեք չորրորդը ներկայացնել:

Թերութիւնները երեւան եկած են բո–լոր փուլերուն մէջ: Գիւղատնտեսագէտի մը հաստատումով Խորհ. Միութիւն իր կլիմային յարմարող գետնախնձորի տե–սակներ չի մշակեր: Կը տնկեն տեսակ–ներ, որոնք դանդաղ կը բուսնին եւ ուրիշ կը հաւաքուին, երբ եղանակը արդէն ան–նպաստ դարձած է: Կը հաւաքեն խոնա–ւութեան ենթարկուած գետնախնձորները եւ ասոնք առաւել դիւրութեամբ կը փտին: Այս տեսակները, այսինքն ուշ ծլողները, բաղդատմամբ կանխահաս աճող տեսակ–ներուն, աւելի բերքատու են, բայց կո–րուստը առաւել է... Քաղիչ մեքենաները հին են, չեն յարմարիր երկրին փոփոխա–կան կլիմաներուն եւ կամ շատ խրթին են գործածութեան համար եւ կը փճացնեն գետնախնձորները:

Գետնախնձորները խոնաւ վիճակի մէջ կը փոխադրուին զոց կառախումբերով, որոնք երբեմն շաբաթներ կը սպասեն, բեռնաթափուելու համար: Այլ մասնա–գէտ մը յիշատակած է գնում կատարող կեդրոնի մը պարագան: Ստացած է 10 հազար 200 թոն գետնախնձոր որուն 7500ը կը համապատասխանէր սահմանուած նորմին, 300ը ոչ, 1600ը փտած, 500 թոնը թափթփուք, իսկ 300 թոնն ալ... հող էր: Այլ առաքումի մը ընթացքին, գետնա–խնձորին 7 տոկոսը անմիջապէս թափած են եւ 21 տոկոսն ալ անասուններուն տը–ւած են: Մնացած ծախուածին կէսն ալ յետագային գնորդները աղբանոց նետած են:

Տրուտ իր քննութիւնը վերջացուցած է յիշելով Բրեժնեւի խօսքը, թէ «չկայ ա–ւելի գէշ բան, քան փճացնել արժէքաւոր արտադրութիւններ, որոնց պէտք ունի սպառողը եւ որոնց համար լայն միջոց–ներ տրամադրուած եւ մեծ աշխատանք կատարուած են»:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (441)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

« — Տանտոլօ, խիստ կարեւոր գործի մը վրայ խօսելու եկած եմ, ըսաւ ինծի:

« — Քեզ մտիկ կ'ընեմ, պատասխա–նեցի:

« — Հոս չեմ կրնար ըսել, ըսաւ:

« — Հապա ո՞ւր, հարցուցի:

« — Սուրբ Մարկոս հրապարակի Ա–փիծին ստորոտը եկուր, ըսաւ:

« — Ի՞նչ, այս ժամո՞ւն, մրմնջեցի զարմանահար:

« — Այո, Տանտոլօ, ժամը առտուան մէկին հոն քեզի պիտի սպասեմ, ըսաւ: Սա ալ աւելցնեմ որ, եթէ չգաս, մեծ դժբախտութիւններ պիտի գան գլխուդ:

« — Շատ լաւ, կուգամ », պատասխա–նեցի: Ասոր վրայ, գլուխովը բարեւ մը տալով դուրս ելաւ: Պարտէզին մէջ պահ մը կանգ առաւ... եւ կարծես թէ կատա–ղութեան նոպայ մը եկած ըլլար վրան, սկսաւ դողալ: Յետոյ: վազելով դուրս ելաւ:

Հօր Տանտոլօ շունչ մը առնելէ յետոյ շարունակեց.

— Այս արտակարգ այցելութիւնը եւ այս այլանդակ ժամադրութիւնը չարա–շուք նախազգացումներով պաշարեցին գլխ: Ահա ատոր համար էր որ այն գի–շերը նշանածդ ճամբելէ յետոյ երբ տուն վերադարձար, հարցուցիր ինծի թէ ին–չո՞ւ այդքան խռոված էի:

— Կը յիշեմ, հայր, այդ վայրկեանին տեղի ունեցող դէպքերը մանրամասնօրէն կը յիշեմ, ըսաւ Լէոնոր սարսռալով:

— Կը յիշե՞ս նաեւ ինչ որ պատասխա–նեցի, ըսի թէ քու մօտաւոր երջանկու–թեանդ հեռանկարը ինծի չափէն աւելի կը յուզէր:

— Այո, հայր ես ալ այդ միջոցին տագ–նապի մէջ էի եւ այնպէս կ'երեւակայէի թէ աղէտ մը պիտի պատահէր: Աւա՜ղ, կասկածդ ճիշդ ելաւ:

Այս ըսելով, Լէոնոր սկսաւ հեծկլտալ:

— Գոհ եմ որ այդ վայրկեանը միտքէդ չէ ելեր, աղջիկս, շարունակեց Տանտոլօ: Որովհետեւ պիտի կրնաս կէտ առ կէտ ըսածներուս հետեւիլ...:

— Կը հետեւիմ, հայր իմ, կը հետեւիմ:

— Կը յիշե՞ս, այն գիշերը մինչեւ ժամը տասներկուքուկէս իրարու հետ խօսե–ցանք, եւ ժամը կէսին դուն քու նշանե–ակդ քաշուեցար...: Ես ալ Ալթիէրիի տուած խօսքս բռնելու համար դուրս ելայ տունէն եւ ժամը մէկին Սուրբ Մարկոս հրապարակը հասայ...: Ալթիէրի Առիւ–ծին արձանին պատուանդանին առջեւ ին–ծի կը սպասէր: Առաջ ինքը զիս նշմարած ըլլալով զիս դիմաւորեց...: Հոս, աղ–ջիկս, պիտի ջանամ իմ եւ Ալթիէրիի մի–ջեւ տեղի ունեցող խօսակցութիւնը ճիշդ այլ հակիրճ կերպով կրկնել քեզի: Ալ–թիէրի հանդարտ կ'երեւէր: Ան ինծի մօ–տենալով եւ ձեռքս բռնելով ըսաւ.

« — Շնորհակալ եմ որ եկար, Տանտո–լօ, սակայն լաւ նշան մըն է...:

« — Բայց ինչո՞ւ տունս չխօսեցար եւ զիս մինչեւ հոստեղուանքը բերել տուիր, հարցուցի իրեն:

« — Որովհետեւ ձեր տունին մէջ վրաս խենթութիւն եկած էր եւ չկրցայ խօսիլ, պատասխանեց ան երեսները կախելով: Չէի կրնար հանդուրժել որ ուրիշ մէկու մը ներկայութեանը ես քեզի առանձ բա–ներու վրայ խօսիմ:

« — Ըսածդ չկրցայ հասկնալ Ալթիէրի, բացէն խօսէ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, գոչեցի:

« — Ատկէ զատ, հոս ուրիշ ժամադրու–թիւն մըն ալ ունէի... եթէ հիմա ինծի վերջնական պատասխան մը չտաս...:

« — Խօսէ, ի՞նչ կայ, խօսէ », ըսի: Ալթիէրի պահ մը վարանելէ յետոյ մէկէն ի մէկ ըսաւ.

« — Վերջնականապէս որոշուա՞ծ է, աղջիկդ Ռոլան Քանտիանոյի հետ պիտի ամուսնանա՞յ:

« — Լաւ գիտես որ որոշուած է Ալ–թիէրի, պատասխանեցի:

« — Կարելի չէ՞ այդ ամուսնութիւնը խզել, Տանտոլօ, հարցուց Ալթիէրի:

« — Անկարելի է, Ալթիէրի, գիտես որ Տանտոլօ մը եւ Քանտիանօ մը իրենց խոս–տումը չեն կրնար դրժել:

« — Բայց եթէ ձեզի ըսելու ըլլամ թէ այդ ամուսնութիւնը պէտք չէ տեղի ու–նենայ, ի՞նչ պիտի պատասխանէք:

« — Ատիկա ինծի ուղղուած անարգանք մըն է, Ալթիէրի:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱ. — Այրի Տիկ. Նուարդ Կըկըղեան իր ամուսնոյն Նիկողոս Կըկըզ-եանի մահուան 8րդ տարելիցին առթիւ 30 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հոկտ. 22, Շաբաթ օր ժամը 10.30ին, Մոնմորանսիի Հայ Հանգստեան տան մէջ տեղի պիտի ունենայ առաւօտեան ժամեր-գութիւն, հովանաւորութեամբ Տուներու հոգեւոր հովիւ Տէր Մեսրոպ Խաչակիր Քհնյ. Ժամկոչեանի, նախագահութեամբ Ազգ. Նախագահ Պր. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ եւ ներկայութեամբ վարչական կազմին։

Ցետ ժամերգութեան ճաշ եւ գեղար-ուեստական յայտագիր մասնակցութեամբ հանրածանօթ երգիչ Պր. ՆՈՐԱՅՐի եւ հրաւիրեալներու։

Փափաքող հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ Տիկ. Արաքսի Նորոյեանի մահուան առթիւ, Լա Սիոթա, Մարսիլիոյ Տարօնի Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր ա-մուսնոյն՝ հայրենակից Ֆարօին, զաւակ-ներուն եւ թոռներուն եւ այս առթիւ 100 ֆր. նուիրած են քաղաքի Հայ Մշակոյթի Տան, փոխան ծաղկեպսակի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սիրարփի Կարապետեանէ 100 ֆր. Գամէր Գաքամաճեանի յիշատակին։

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Հոկտ. 23) պատարագ կը մատուցուի։

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆԻ

ժողովրդական երգերուն

Audition de Chants Populaires
de la région de Daron

Հաւաքուած եւ երգուած

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

կողմէ

Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին
Salle Debussy (Pleyel)
252 Rue du Fbg. St-Honoré
Métro Ternes

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Պատուոյ նախագահութեամբ
ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ,
ՈՒԻԼԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Présentation
JEAN-MARIE ROBAIN

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ և Թագուհի Քիւրքճեանէն ուրախութիւնն ունին ծանուցանելու իրենց անդրանիկ զաւկին՝

ԿՐԵԿՈՐԻ – ՎԱԶԳԷՆԻ

ծնունդը, Կրընոպլը, Հոկտ. 12, 1977։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Հոկտ. 23, տօն է Գիւտի խա-չին։ Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմածայն պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այնթապցի Սողոմոն Ձերչիեան եւ կամ Գըլնաճեան, եղբօրը անունը Ապուչ Ձէրչ-ճիեան։ Փնտռողը Վիքթորիա Ժամկոչ-եան, Ամմանէն. մօրը անունը Մէմուչ։

Տեղեկութեան համար գրել Ժամկոչեան կարօ
MEUBLES JAM-JAK
DECINES 69150

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն-կերուհիները Հինգշաբթի Հոկտ. 20, ժա-մը 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ

SOUS LE HAUT PATRONAGE DE MGR. SEROVPE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe du Cathalicossat de tous les Arméniens
et sous la présidence d'honneur
de Mme Silva GABOUDIKIAN et Madeleine BRAUNE
de Messieurs : Jean ROUSLOT, président de la Société des Gens de Lettres Français — Vartkès BEDROSSIAN, secrétaire de l'Association des Ecrivains d'Arménie — Constantin SIMONOV, secrétaire des Ecrivains Soviétiques Avédis ALIXANIAN, président de la Société des Gens de Lettres Arméniens de France — Robert SABATIER, membre de l'Académie Goncourt — Vartkès HAMAZASBIAN, président du Comité des Relations Culturelles avec les Arméniens de l'Etranger — Rouben SAHAKIAN, premier secrétaire de l'Ambassade Soviétique à Paris —
William SAROYAN — Rouben MELIK — Garo MEHIAN
Célébration du 80e anniversaire du poète

Yéghiché TCHARENTZ

Organisé par la Société des Gens de Lettres Arméniens de France, avec la participation de l'Union Culturelle Arménienne de France et de l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole ESSAYAN
sous la présidence effective de Rouben MELIK
Prendront la parole :
RAZMIG TAVOYAN, GARIG BASMADJIAN, JACQUES GAUCHERON
Spectacle audio-visuel — LES FOULES EN DELIRE
réalisé par Hilda KALFAYAN
Avec la participation de Mmes EKIZIAN - CARPENTIER
KHEDECHIAN - LA CHASSAGNE et Mr. RAZMIG ABRAHAMIAN
partie musicale : Mr. Chahan DINANIAN, violoncelle
DIMANCHE, 23 Octobre 1977
à 17 heures précises
MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS
ENTREE LIBRE

THEATRE FONTAINE

10, Rue Fontaine — Paris 9e — Métro Blanche

à partir du 24 octobre

ET POUR 30 REPRESENTATIONS EXCEPTIONNELLES A 21 HEURES

1915

DE JEAN-JACQUES VAROUJAN

d'après les minutes du procès de Tehlirian qui eut lieu à Berlin les 2 et 3 Juin 1921

dramaturgie de
JEAN-MARIE LEHEC, FRANÇOIS MICHAUX et PHILIPPE LEHEMBRE

mise en scène : JEAN-MARIE LEHEC

Collaboration à la mise en scène : François Michaux
scénographie : ALAIN CHAMBON
Costumes : NICOLE GERAUD

avec :
Reine Bartève, Florence Brière, Jean de Conninck, Jean-Pol Dubois, Jean-Marie Lehec, Philipe Lehembre, Rita Maïden, Louis Mérino, François Michaux.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 22, ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville
Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ
Նուագախումբ
BERNARD DEDEDJIAN
մասնակցութեամբ Ցարդարի (սոլօ)
Ճոխ պիւֆէ

HOTEL SPLENDIDE
Bd. d'Athènes — MARSEILLE

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Շաբաթ, Հոկտ. 29, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Grand orchestre ANDRE AUZIAS
de Radio Monte-Carlo
et l'Orchestre KOTCHARI
Buffet — Cotillons
Réservation (91) 60-76-02

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi — Retour Jeudi
30 Decembre — 12 Janvier 1978
JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE**
VOYAGES WASTEELS — **tél. (91) 50 89 12**

Org. Lic. 97

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
20
JEUDI
20 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ	110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.970

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13 970

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՑՆԾՈՒԹԻՒՆ, ՀՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ, ՆԱԵՒ՝ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

ՇՄԻԹԻ ԴԻՐՔԸ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԱԾ

Գերմանիան ալ ունի իր «Էնթէպէն» եւ այսօր հպարտ է, որ կրցաւ ջնջել Մինիխի դէշ յիշատակները եւ ցոյց տալ աշխարհի, որ ի վիճակի է նման քաջագործութիւններու: Պարզ է, որ ցարդ օդանաւի ոչ մէկ առեւանգում այս տարողութիւնը ստացած էր աշխարհի ամէն կողմը: Գերմանական քոմանտոյին անդամները իբրեւ ազատարարներ ընդունուեցան Ֆրանքֆուրթ, ուր հասան նաեւ պատանդները: Մէկ սեւ կէտ՝ սպաննուած օդաչուն, ի յարգանս որու, աշխարհի բոլոր օդաչուները գործադուլի շարժում մը կը սկսին Հոկտ. 25ին: Պատանդներու տուած նկարագրութիւնը ահաւոր է: Առաջին վայրկեանէն առեւանգիչները կապած են իրենց ձեռքերը ու իւրաքանչիւր նստարանի վրայ էսանս կամ ալքոլ թափած: Արգիլած են ծխել, խօսակցիլ ու բոլորին առջեւն է, որ սպաննած են օդաչուն:

Այս հարցն ալ սակայն այսքանով չէ փակուած, քանի պատանդ կը մնայ Շլէյէր, որմէ լուր չկար դեռ Չորեքշաբթի առտու եւ որու ազատ արձակման համար, կոչ մը ըրաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ նախագահը:

Ասկէ զատ կայ Պատէրի խմբակին հարցը, այսինքն իր եւ ընկերներուն անձնասպանութիւնը պայմաններու մէջ, որոնք յստակ չեն: Արդարեւ, ինչպէս կը հաղորդէինք մեր նախորդ թիւով Շթութկարտի բանտին մէջ, անձնասպան եղած էին՝ Անդրէաս Պատէր, Կուտրուն Էնսլին, Եան Կարլ Ռասփէ եւ Իրմկարտ Մէօլէր (երեքը՝ մեռած, չորրորդը ծանր վիրաւոր): Անշուշտ, անմիջապէս կասկած կը ծագի եւ մանաւանդ ձախապաշտ կամ ահաբեկչական շրջանակներու մօտ, այն համոզումը կայ որ «անձնասպան ընել տուած են»: Տարօրինակ է անշուշտ, որ այդքան խիստ դիտութեան տակ գտնուող այս վտանգաւոր բանտարկեալները ատրճանակ ունեցած ըլլան: Ամէն պարագայի մէջ, նախարարապետ Հելմութ Շմիթ մանաւոր քննութիւն բանալ տուաւ եւ հրաւիրած է միջազգային մասնագէտներ, թէեւ թէ փորձագէտ, որպէսզի դիակները զննուին: Եթէ Պատէր եւ Ռասփէ ատրճանակ գործածած են (բայց այդ ձեւի ատրճանակները չեն գործածուիր բանտին պաշտօնէութեան կողմէ, ուրեմն այդ ուղղութեամբ կասկած չկայ) մինչ Էնսլին ինքզինքը կախած է եւ Մէօլէրի համար ալ կ'ըսուի թէ կոկորդին երակները պատռած է:

×

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Պատանդներու յաջող փրկութեան լուրը հազիւ տարածուած՝ միջազգային շընորհաւորութիւններ կը տեղային Պոնն: Առաջինը Ժիսքար եւ Քարթըր կը շնորհաւորէին Հելմութ Շմիթը:

«Իմ հետս, Ֆրանսա կը մասնակցի այն ընտանիքներու ուրախութեան, որոնց մղձաւանջը վերջ գտաւ», կը հեռագրէր Ֆրանսայի Նախագահը, շեշտելով, թէ «ձեր յաղթանակը միմիայն ահաբեկչութեան եւ անմարդկային իր գործելակերպին դէմ յաղթանակ մը չէ, այլեւ ժողովրդավարութեան յաղթանակն է՝ բոլոր ազատ մարդոց համար»: Իր կարգին Նախագահ Քարթըր հեռախօսով կը յայտնէր, թէ Արեւմտեան Գերմանիան մեծ հարուած մը կուտար յօգուտ ամէն անոնց՝ որոնք ենթակայ են նման ահաբեկչութեան»:

Բազմաթիւ շնորհաւորութիւններու կարգին Քալլական կը յայտնէր «իր ուրախութիւնը», վարչապետ Անտրէօթթի՝ իր «խոր գոհունակութիւնը», Սպանիոյ վարչապետ Սուարէս կը հիանար «նախարարապետ Շմիթի աննկուն եւ պաղարիւն կեցուածքին», մինչ Պելժիոյ վարչապետ Թինտըման «յոյս կը յայտնէր թէ քաղաքակիրթ երկիրները ապագային պիտի միանան՝ որպէսզի այլեւս նման ոճրագործութիւն տեղի չունենայ»:

Զարմանալի է այս հարցին հանդէպ Խորհրդային Միութեան մօտեցումը, որ կը հաղորդէր թէ «ահաբեկիչներուն այս արարքը կ'արծարծէ խթերին եւ հակազդեցութիւնը կ'ուզէ զայն օգտագործել՝ հարուածելու համար ժողովրդավար ուժերը»:

Միթերան, որ ներկայիս Սոֆիա կը գտնուի պուլկար կառավարութեան հրաւէրով, կը յայտարարէր. «Կը դատապարտենք նման գործելակերպ եւ տեղի չտըւողներուն կ'ըսենք թէ իրենց կողքին ենք»:

Յիշենք թէ Հռոմի եւ Աթէնքի մէջ ձախակողմեան ծայրայեղ երիտասարդներ ցոյցեր կը կազմակերպէին՝ ի նպաստ Պատէրի եւ իր գործակիցներուն:

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱՅԻ չորս «ամբաստանեալներուն» դատը վերջացաւ եւ ծանր պատիժներ տրուեցան այլախոհ մտաւորականներուն դէմ: Ամէնէն ծանր պատիժը կրեց ան, որ չէր ստորագրած «Ուխտ 77»ը եւ խոստովանեցաւ թէ յանցաւոր է: Լրագրող՝ 64 տարեկան հիւանդ, երեքուկէս տարուան դատապարտուեցաւ: Միւս երեքը թատերագիր Պաւլիչէք՝ 17 ամիս բանտարկութեան, յետաձգումով, Հաւէթ՝ 14 ամիս, յետաձգումով, լրագրող Լեռէրէր՝ երեք տարի: Յիշենք որ այս դատավարութեան չկրցան ներկայ ըլլալ օտար լրագրողներ, մերժուեցաւ նոյնիսկ Իւմանիթէի թղթակցին վիզան: Նոյն ատեն, եթէ հարկ է յիշել... Պելկրատի մէջ կը շարունակուի Հելսինքիի ժողովը, նուիրուած առաւելաբար մարդկային իրաւունքներուն:

ՔՈՆՔՈՐՏԻ դատը վերջնապէս շահուած կը նկատուի Ֆրանսայի համար, քանի Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը արտօնեց ֆրանսական գերձայն օդանաւին էջքը Նիւ Եորք: Առաջին փորձը կը կատարուէր Հոկտ. 19ին. իսկ ընթացիկ երթեւեկը պիտի սկսի Նոյ. 22ին:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, չորս ձախեր մեռած են առջի գիշեր: Կը կարծուի թէ աջ ահաբեկիչներ էին սպաննողները:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 13-17)

ԱՐԱՐԱՏ–ԶԱՐԻԱ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 40րդ ախոյենութեան ղարձի մրցումներուն, «Արարատ» Հոկտ. 12ին Վորոշիլովգրադի մէջ հանդիպում ունեցաւ «Զարիա» ակումբին հետ: Խաղի 26րդ վայրկեանին, երբ Երեւանցիներու բերդին առջեւ հաւաքուած են 14–16 խաղացողներ, Կուզնեցով հարուածով մը նշանակած է առաջին կոլը, որ միակը եղած է առաջին կիսախաղին: Երկրորդ կիսախաղին կողմերը անցած են գրոհի եւ երրորդ վայրկեանին իսկ Եդուարդ Յարութիւնեան գլխու հարուածով մը նշանակած է հաւասարութեան կոլը: Այնուհետեւ շարունակուած են կողմերու անընդհատ գրոհները եւ բուռն պայքարը յաղթանակի հասնելու համար: Կուկսովի նշանակած կոլէն ետք՝ խաղի աւարտին հինգ վայրկեան մնացած, դարձեալ Եդուարդ Յարութիւնեան նշանակած է երկրորդ կոլ մը, որով եւ վերջ գտած է խաղը՝ 2–2 արդիւնքով:

Մրցաշարքի 26րդ խաղերէն ետք (կը մնայ տակաւին չորս խաղ), ընդհանուր դասաւորման գլուխը կը գտնուի Կիեւի «Դինամօ»ն 35 կէտով (մէկ խաղ պակաս ունի), ապա կուգայ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն՝ 34 կէտով: «Արարատ» 24 կէտով կը գրաւէ 10րդ տեղը: Վերջին երկու տեղերը կը գրաւեն «Կարպատներ» (21 կէտ) եւ «Կռիլիա Սովետով» (10 կէտ), որոնք դուրս կը մնան բարձրագոյն լիկայէն:

«Արարատ»ի յաջորդ խաղը՝ Հոկտ. 22ին, Դնեպրոպետրովսկի մէջ, տեղւոյն «Դնեպր» ակումբին հետ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Հոկտ. 14ի թիւով:

×

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ե. ՉԱՐԵՆՑԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան պաշտօնաթերթին մէջ լոյս տեսած է Ե. Չարենցի քանի մը բանաստեղծութիւններուն թարգմանութիւնը, զոր կատարած է Եւգէնի Ինոկուրով: Թարգմանիչը նախաբան մըն ալ գրած է բացատրելով թէ ինչու թարգմանած է Չարենցի գործերը: «Չարենցը, — գրած է ան, — շատ ազգային է: Ամէն ոք կը խոստովանի որ դժուար եւ յաճախ ալ անկարելի է զինք թարգմանել: Պարզապէս անթարգմանելի է. քանի որ իսկական բանաստեղծ է, ան ամբողջութեամբ՝ իր բոլոր արմատներով մայրենի լեզուի խորքին մէջ է, հայերէն լեզուի երաժշտութեան մէջ, անոր ամբողջ փիլիսոփայութիւնը, ամբողջ իմաստը լուծուած են հայերէնի հմայքներուն մէջ, անոր անկիւնադարձներու եւ բեկումներուն մէջ, անոր անկրկնելի եւ անվերստեղծելի կեռմաններուն մէջ: Թէեւ հայ խօսքի երաժշտութիւնը անթարգմանելի «մարմին» մըն է, սակայն իմաստը, բանաստեղծի ստեղծագործութեան «ոգին» թարգմանելի է»:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՕՏԱՐԻ ԱՉՔԵՐՈՎ

Քանի մը օրով Հայաստան գացած է Կինէ–Պիսաոյի տեղեկատուութեան պետական հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Անթոնի Պարպոզա: Այցելելէ ետք ժողովըրդական տնտեսութեան ցուցահանդէսը եւ տեսարժան վայրեր, Ա. Պարպոզա ըսած է. «Ես տեսայ ձեր հաշուիչ մեքենաները, պատմական յուշարձանները, գեղեցիկ Սեւանը, Էջմիածինը, վայելեցի հայ ժողովուրդի հիւրասիրութիւնը... Այս բոլորը խորապէս տպաւորիչ է: Պիտի գրեմ Հայաստանի մասին»:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԼԿԵՄ-Ի ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՆԻՍՏԸ

ՀԼԿԵՄի (իմա՝ Կոմերիտմիութիւն) կեդրոնական կոմիտէն Հոկտ. 6ին լիակատար նիստ մը գումարած է օրակարգ ունենալով կազմակերպական հարցեր:

«Այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» Յ. Յարութիւնեան «ազատած» է Կեդր. Կոմիտէի երկրորդ քարտուղարի եւ Բիւրոյի անդամի պարտականութիւններէն: Նոյն պատճառաբանութեամբ «ազատ» արձակուած է Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար եւ Բիւրոյի անդամ Մ. Շահզադէյեան:

Բ. քարտուղար ընտրուած է Ա. Թոփուզեան, իսկ քարտուղարներ եւ Բիւրոյի անդամներ ընտրուած են Ա. Յակոբեան եւ Ֆ. Մկրտչեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԺԱՆ–ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Չորեքշաբթի առաւօտ Ֆիկառօ «Հայկական ցեղասպանութիւնը ժան – ժաք Վարուժանի ակնոցով» տիտղոսով արձագանգ կը հանդիսանար «1915» թատերգութեան: Ֆիկառօ կը գրէ թէ թատերգութեան նիւթը կը կազմէ հայկ. ցեղասպանութիւնը՝ ներշնչուած Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան արձանագրութիւններէն: Գրելով թէ ներկայացումները կը սկսին Թէաթրը Ֆոնթէնի մէջ Հոկտեմբեր 24ին, Ֆիկառօ կը հրատարակէ նաեւ երկու գլխաւոր դերակատարներուն՝ Ռէն Պարթեւի եւ Ժան–Մարի Լըհէքի լուսանկարը, նշելով, թէ այս վերջինը կը խաղայ Թեհլիրեանի դերը:

ՆՈՐ ՋՐԱՄԲԱՐԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Թաւուշ գետին վրայ նոր ջրամբար մը կառուցուելու վրայ է, որու շնորհիւ ոռոգելի կը դառնան Շամշադինի շրջանի շուրջ 1200 հեկտար հողերը: Չորսուկէս միլիոն խորանարդ մեթր տարողութեամբ այս նոր կառոյցը կարելիութիւն պիտի տայ գարնան եւ ձմրան կուտակել մեծ քանակութեամբ ջուր՝ ամրան օգտագործելու համար: Նախատեսուած է ջրամբար մըն ալ կառուցանել Հախումի մէջ: Ներկայիս, Հայաստանի մէջ կը բանին 50 մեծ ու փոքր ջրամբարներ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Մոսկուայի ձայնասփիւռը մէկական ժամուան յայտագիր ձայնասփռած է անուանի երգիչներ Զարուհի Դոլուխանեանի եւ Պաւել Լիսիցեանի մասին: Հաղորդումներու ընթացքին նաեւ հարցազրոյցներ տեղի ունեցած են արուեստագէտներու հետ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

Հ. Յ. Դ. -- ԵՓՐԵՄ -- ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1906 Յուլիսին, Թեհրանի ազատախոհ տարրերը խաղաղ, անարիւն ցոյցով մը կը յաջողին համբաւ Սահմանադրութեան մը խոստումը ապահովել օրուան Շահէն՝ Մոզաֆարէտտինէն: Օգոստոս 5ին, Շահին հրովարտակով բարեփոխումները կը հաստատուին, իսկ Հոկտեմբեր 7ին ալ հանդիսաւոր շուքով բացումը կը կատարուի Պարսկաստանի անդրանիկ Խորհրդարանին (Մէճլիս): Սահմանադրութիւնը կը ստորագրուի Շահէն Դեկտ. 30ին:

1907 Յունուար 8ին կը մեռնի Շահը: Զաւակը՝ Մէհմէտ Ալի, գահ կը բարձրանայ Յունուար 19ին եւ անմիջապէս կը ձգտի վերահաստատել նախկին յետադէմ կարգն ու սարքը: Շահին դէմ կատարուած ձախող մահափորձէն ետք, կառավարական բանակը՝ հրամանատարութեամբ ռուս գնդապետ Լեախովի, Յունիս 23ին կը ռմբակոծէ Խորհրդարանին շէնքը: Կարճ դիմադրութիւն եւ վերջ: Ձերբակալութիւն եւ մահապատիժ: Բիրտ ճնշումներ նաեւ գաւառները: Սահմանադրական շարժումը կը պարտուի Թեհրան, սակայն Թաւրիզ յաղթական իր գլուխը կը ցցէ:

Ահա, գլխաւոր գիծերով պատկերացուած նախամուտը Պարսկաստանի Սահմանադրական շարժումին, որ երկարատեւ արիւնալի կռիւներու շարք մը կ'ըլլայ ազատական եւ յետադիմական ուժերու միջեւ, յաղթանակներու եւ պարտութիւններու փոխն ի փոխ շարքով, այլապան փուլերով եւ ժամանակաշրջաններով:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործօն մասնակցութիւնը շարժումին, ստուգանաբար քայլ կը նետէ: Զանց առնելով մանրամասնութիւններ յիշենք միայն, որ Ռոստոմ տեղւոյն վրայ կ'ուսումնասիրէ կացութիւնը եւ դրական ընթացք տալու առաջարկ կը ներկայացնէ ուր որ անկ է: Ազատական շարժումի պարսիկ ղեկավարները, Դաշնակցութեան զինական օժանդակութիւնը ապահովելու համար, համաձայնագիր կը կնքեն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 4րդ Ընդհ. Ժողովը, 1907 Փետրուարին, Վիեննա, պարսկական շարժումը դրական երեւոյթ կը նկատէ ժողովրդական զանգուածներու ինքնագիտակցութիւնը սրելու ուղղութեամբ ո՛չ միայն Պարսկաստան, այլեւ Արեւելք: Շարժումին ընդլայնումը օգտակար կը համարի թէ՛ հայկական, թէ՛ համամարդկային տեսակէտով: Որով կը յանձնարարէ.— Պարսկաստանի դաշնակցական մարմիններին ու անհատներին, բոլոր միջոցներով նպաստել այդ շարժման զարգացման, մտցնելով պարսկական արթնացման մէջ այն ազատագրական–ռամկավարական–աշխատաւորական ոգին, որը բխում է Դաշնակցութեան ծրագրից («Դրօշակ», 1907, թիւ 5):

Այս որոշումը, որ յետագային 5րդ, 6րդ եւ 7րդ Ընդհ. Ժողովներով օրուան կացութեան պատշաճ մշակումներու բովէն կ'անցնի, հիմնաքարը կը կազմէ Դաշնակցութեան զինական մասնակցութեան՝ պարսկական սահմանադրական շարժումին:

Ռոստոմ, Քեռի, Դուման, Եփրեմ, առանց յիշելու այլ կարեւոր դէմքեր, ղըլխաւոր դերակատարները կը դառնան, պարսիկ քանի մը անուններու կողքին՝ Սարտար Ասատ, Սարտար Պահատուր եւ ուրիշներ, ծայր առած ազատական շարժումին: Մասնաւորաբար Եփրեմ Թեհրանի գրաւումով, ոստիկանապետի պաշտօնով, կարգ ու կանոնի հաստատումով, յետադիմական տարրերու մաքրագործումով, այլ մանաւանդ բախտորոշ կռիւներու յաղթանակներով կը դառնայ Պարսկաստանի Կարիպալտին:

Վերիվայրումներով հարուստ այս շարժումին եւ գլխաւոր դէմքին՝ Եփրեմի մասին շատ լաւ մշակուած էջեր հրապարակուած են: Մ. Վարանդեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւն Բ. հատորին, Գահիրէ, 1950, յատուկ երկար գլուխ մը յատկացուցած է:

Յ. էլմար, Եփրեմ խորագիրով 1964ին, Թեհրան, լոյս ընծայած է հաստափոր հատոր մը, շուրջ 700 էջ: Պատկերացումը ժամանակագրական իրադարձութեանց, դէմքերու, այլապէս լայն եւ մանրամասն են:

Եւ, այժմ, հրապարակի վրայ է Ա. Ամուրեանի աշխատասիրած չահեկան հատորը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Եփրեմ, Պարսկական Սահմանադրութիւն խորագիրով: Ասոր հիմնական առանձնայատկութիւնն այն է, որ աշխատասիրողը իր նիւթին հայող մօտ 2400 փաստաթուղթեր գտած ու երեւան հանած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Դիւանատունէն, Պոսթըն: Զանոնք մէկ առ մէկ ուսումնասիրած է եւ ապա նիւթի ներկայացման ստուգանական ձամբով, թուականներու կարգով հրապարակած է:

Փաստաթուղթերէն շատերը նորութիւններ չեն այն իմաստով, որ բովանդակութիւնները ծանօթ են պատմագրական գիծով: Ասոնց կողքին կան նաեւ այնպիսիներ, ինչպէս Ռոստոմի նամակը Բիւրոյին, որոնք առաջին հրատարակութեան կ'արժանանան: Երկու պարագաներուն ալ փաստաթուղթերը, շատեր իրենց լուսապատճէններով ընդօրինակուած, փաստագրական լուրջ, անժխտելի վկայութիւններ կը մնան եւ ոմանք, անկասկած, նոր լոյս կը սփռեն կարգ մը երեւոյթներու վրայ: Յատկանշական է, օրինակ, այն սերտ գործակցութիւնը, որ հաստատուած է հայ, ռուս, պարսիկ, վրացի, Թուրք ազատախոհ յեղափոխականներու միջեւ, Դաշնակցութեան զինական շարքերուն մէջ:

Ա. Ամուրեան համբերատար աշխատանք մըն է կատարած մէկ առ մէկ ուսումնասիրելով եւ ապա դասաւորելով զանոնք երեւաններով: Փաստաթուղթերը, եթէ տեղտեղ ուղղագրական եւ շարահիւսական սրբագրումներու բովէն են անցած, յամենայն դէպս երբեք իրենց հարազատ բնագրային պարունակէն դուրս չեն ելած:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիւանատան 2400ի հասնող այս փաստաթուղթերը իրենց ամբողջութեամբ տեղ պիտի գրաւեն այս հատորին յաջորդող Բ. եւ Գ. հատորներով: Այս ձեւով, մօտ ապագային, հետաքրքրուողներ եւ ուսումնասիրողներ իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ունենան ժամանակաշրջան մը, շարժում մը բնութագրող, դէմքերը իրենց հարազատ գոյներու մէջ պատկերացնող վաւերական աղբիւրներ:

Աւելցնենք, որ Ա. Ամուրեան, 1950ին, Թեհրան, լոյս ընծայած էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Պարսկաստանում՝ 1890–1918 խորագիրով հատոր մը, ուր մանրամասն ներկայացուցած էր Դաշնակցութեան առաջնորդող դերակատարութիւնը Պարսկական Սահմանադրական շարժումին մէջ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՋԱՐԵՆՑԱՒԱՆ ՔԱՂԱՔԸ

Ջարենցաւանը երեսուն տարուան կեանք ունեցող քաղաք մըն է եւ հակառակ կարճ ժամանակամիջոցին, դարձած է Հայաստանի արդիւնաբերական մեծագոյն հանգոյցներէն մին: 1947ի Հոկտեմբերին է, որ սկսած է կազմաւորուիլ Ջարենցաւանը:

Գիւմուշի ջրելեկտրակայանի բանուորները ամայի վայրերու մէջ վրաններ լարած են եւ կամաց–կամաց տեղաւորուած հոն: 1958ին է որ տուֆ քարով բարձած առաջին մեքենաները մուտք գործած են Ջարենցաւան եւ այդպէսով սկսած է նոր քաղաքին ծնունդը:

Այսօր Ջարենցաւանը ունի միութենական չափանիշով եօթը, տեղական չափանիշով՝ երեք ձեռնարկութիւններ, որոնք տարեկան կ'արտադրեն տասնեակ միլիոններու հասնող արդիւնաբերական նիւթեր:

Ջարենցաւանը նշանաւոր է երեք գործօններով: Առաջինը այն՝ որ քաղաքին մէջ մասնաւոր տուն չկայ: Հազուագիւտ երեւոյթ մըն է այս: Քաղաքին մէջ կան պետական շէնքեր, հետեւաբար, բարեկարգ եւ ծրագրուած: Շատ մը հին քաղաքներ այսօր ալ չունին իրենց յատակագիծը: Ջարենցաւանը կը կառուցանուի ճարտարապետ Նորիկ Միրիջանեանի կազմած յատակագիծով: Երկրորդ՝ արագ զարգացող արդիւնաբերական քաղաք մըն է: Ներկայիս Ջարենցաւանի հաստոցները մեծ անուն ունին ոչ միայն Խորհ. Միութեան, այլեւ արտասահմանի 40 երկիրներու մէջ՝ Պելժիա, Շուէտ, Սուրիա, Պրազիլիա, Թուրքիա, Փաքիստան, Իրան, Հնդկաստան եւայլն: Երրորդ՝ Ջարենցաւանը հայրենադարձներու քաղաք է: 1963ին, երբ քաղաքը ունէր տարբեր տեղերէ եկած հազար բնակիչ, մէկ անգամէն 600 ներգաղթող հայեր ընդունած է, որոնք իրենց վարքով ու բարքով սկսած են իշխել տեղացիներուն վրայ եւ նոր դիմագիծ մը տուած են քաղաքին:

Ջարենցաւանը ունի 300 հազար քառակուսի մեթր բնակելի տեղ եւ այլ շինութիւն: 2000 թուականին քաղաքը կ'ունենայ 65 հազար բնակիչ, 800 հազար քառակուսի մեթր բնակելի տեղ: Այդ նախատեսութեամբ ալ կառուցման մէջ է քաղաքը:

Ներկայիս, Ջարենցաւանը ունի չորս միջնակարգ, մէկ երաժշտական դպրոց, ութ մանկապարտէզ, մշակոյթի տուն, հաստոցի–գործիքի շինութեան մասնագիտական դպրոց, արհեստագիտական ուսումնարան, երեք շարժանկար: Ըստ նախատեսութիւններու, ասոնց թիւը 2000 թուականին կը բազմապատկուի: Մօտ ատենէն կը սկսի նոր շրջանի մը, 800 տեղնոց մշակոյթի պալատի մը, հիւանդանոցի համալիրի մը շինարարութիւնը: 10րդ հնգամեակի տարիներուն Ջարենցաւանի մէջ կը կառուցուին հարիւր հազար քառակուսի մեթր ընդհանուր տարածութեամբ բնակելի տուներ, որոնց մէջ՝ 8–12 յարկանի շէնքեր:

Ջարենցաւանը նշանաւոր է նաեւ հանքային ջուրերու իր գործարանով, որ ներկայիս տարեկան 45 միլիոն շիշ «բժնի» կը լեցնէ: Այս թիւը, ընթացիկ հնգամեակին, կը հասնի 370 միլիոնի:

[illegible]

Շաթուի նկարիչներու 20րդ սալոնին, որու պատուոյ հիւրն է Իվ Պրայըր, կը մասնակցի

ԱԼՕՀԱՆ

(ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՕՀԱՆԵԱՆ)

Բացումը Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 21, ժամը 21ին, Շաթուի գեղարուեստական եւ մշակութային կեդրոնը՝ 3, փլաս Մ. Պերթօ:

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Սիրավառ մեղուն, փախած Զայլակ փողոցի իրենց հանգստաւէտ տունէն, մեծ հօր եւ մօրը գուրգուրանքէն, ինկած էր Տիկին Դօրէի նկուղը, յանուն սիրոյ եւ արուեստի:

Մինչ անդին, Պոլսոյ մէջ, բախտաւոր յաճախորդներ, Յովհաննէս աղայի ճաշարանին պէօրէկն ու փախլավան, իմամպայըլտին ու տոլման կը ճաշակէին, Վարդուհին, Յովհաննէս աղայի հոյեհատոր թոռնիկը, Փարիզի Սէն Միշէլի թաղամասի սրճարաններուն մէջ կը մաշեցնէր իր օրն ու արեւը, կրծելով չոր քռուասաններ եւ խմելով քաֆէ-քրէմներ:

Քիչ վերջ եկաւ նկարչութեան ուսանող Երուանդ Քոչար, որ արուեստագէտի արտաքինով, համակրելի երիտասարդ մըն էր:

Վարդուհին, արցունքներուն մէջէն ժպտելով, ներկայացուց զիս. «Երուանդ, ահա Արմենուհին, որուն մասին այնքան խօսած եմ քեզի, որ ինծմէ վերջ, պապիս ու մայրիկիս սիրական աղջիկն եղած է»: Վարդուհին, ակներեւ յուզուած էր եւ չէր կրնար զսպել իր արցունքները.— «Դե՛հ, եավրիկ, Վարդենի ջան, ինչո՞ւ ես լալիս, փոխանակ ուրախ լինելու»...»:

Զիս այդ օրը պահեցին իրենց տունը եւ երեկոյեան առաջնորդեցին ուսանողական Թաղի ծանօթ սրճարաններէն մէկուն մէջ ճաշի...: Կարծեմ Ռոթոնտ էր, որ լեցուած էր ամէն ազգի եւ գոյնի ուսանողներով, արուեստագէտներով եւ փարիզեան զուարճասէր բազմութեամբ: Ի պատիւ ինծի, սեղանը ճոխ էր...: Այսինքն, մէկ-մէկ սանտուիչ և քաֆէ-քրէմ.. Սրճարանին ծուխին ու մուխին, խժալուր աղմուկին, երաժշտութեան, դրան առջեւ պարող գինով եւ իրար համբուրող զոյգերու մթնոլորտին մէջ, գրեթէ լուսցուցինք եւ առաւօտեան կողմ միայն, Վարդուհին եւ Երուանդը զիս առաջնորդեցին Մոնփառնասի ուսանողուհիներու իմ առժամեայ կայանը:

Նախորդ օրը, մեր առաջին հանդիպումին, երբ առանձին էինք Վարդուհիին հետ, խնդրեցի իրմէ յանուն իր հեռաւոր սիրելիներուն, որպէսզի հարազատ քրոջ մը անկեղծութեամբ խօսի ինծի հետ եւ պատմէ իր ցաւերը, նիւթական եւ բարոյական հոգերը, որպէսզի, խոստումիս համաձայն, ես ալ գրեմ Պոլիս, իր մայրիկին, որ աղի արցունքներով կը սպասէր իր մէկ ու ճար զաւկին բարի լուրերուն...: Վարդուհի լացաւ եւ խնդրեց ինծմէ, որ գրեմ իր խռոված մեծ հայրիկին, զոր կը պաշտէր, որպէսզի նիւթապէս օժանդակէ իրենց:

Կրօնական պսակը, բազմաթիւ հրաւիրեալներն ու հարսանեկան ծախքերը սուղի նստած էին իրենց եւ պարտքի տակ մնացած էին: Ըսաւ նաեւ թէ, Երուանդը թէ՛ կ'ուսանէր եւ թէ կը ստեղծագործէր եւ նկարները յաճախ կը ծախէր, սակայն այս բոլորը բաւարար չէին... Վերջապէս հասկցուց թէ, նիւթական անձուկ վիճակի մէջ էին...:

Թէեւ մէկ օր ապրած էի իրենց հետ, հասկցած էի սակայն, Փարիզի արուեստագէտներու կենցաղը, հաճելի եւ տաժանելի կողմերը...: Բայց կ'ուզէի զանոնք լսել Վարդուհիին բերնէն, հանդիստ խղճով գրելու իրականութիւնը, Տիկին Ծաղիկին:

Յաջորդ օրը, երկար եւ յուզումնալից նամակ մը ղրկեցի Պոլիս, Յովհաննէս աղային, Վարդուհիին առողջութեան լաւ լուրերը տալէ վերջ, բացատրեցի, օտարութեան մէջ հայ արուեստագէտի մը դժուարութիւնները, ապրուստի սղութիւնը, անոնցմէ անբաւարարութիւնը և խնդրեցի Վարդուհիի և իմ կողմէ, որպէսզի անմիջապէս նիւթական օգնութիւն մը հասցընեն իրենց զաւկին:

Յովհաննէս աղա եւ Տիկին Ծաղիկ, նամակս ստանալով տակնուվրայ եղած էին... Սրտաշարժ գրութեամբ մը աճապարեցին գումար մը ղրկել եւ, այնուհետեւ, ամէն ամիս, որոշ ամսական մը յատկացնել իրենց հեռաւոր սիրելիին...:

Այդ օրերուն ես ալ իմ ցաւերը ունէի... Պաշտելի մայրս եւ մէկ հատիկ եղբայրս, որոնց միակ նեցուկն էի, Պոլիսը ձգած, առանձին ճամբայ ելած էի, պայմանագրութիւն կնքելով Ֆրանսայի մետաքսի գործարանի մը հետ, որ կը գտնուէր Տառն նահանգի Մոնթէլիմար քաղաքի, Թոլինեան կոչուած գիւղի մը մօտ, առանց մը եղբն...: Նպատակս էր աշխատիլ, դրամ շահիլ եւ շուտով, մայրս եւ եղբայրս ազատելով Թուրքիայէն, փոխադրել Ֆրանսա...: Սակայն, հազիւ վեց ամիս կրցած էի տոկալ գործարանի տաժանելի կեանքին: Օրական ութ ժամ ոտքի կենալէն եւ մետաքսի բարակ թելերը կապելէն, հոգիս ելած, ոտքերս ուռած եւ հիւանդացած էի...: Լուրը հասած էր Պոլիս, խեղճ մայրիկիս եւ գրագէտ Սմբատ Դաւթեանի, որ կարգադրած էր, այդ արկածալի ուղեւորութիւնը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(11 – Շար.)

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՆՈՐ ՀԱՐՈՒՍՏԸ՝ ՆԱԽԿԻՆ ԱՒԱՐԱՌՈՒՆ

———O———

Միջին դասին պատկանող վայելչագեղ կին մը Լոնտոնի մէջ գնումներ կը կատարէր: Հարուստ վերարկուին մէջ դէմ յանդիման գտնուեցաւ չողչողուն, սուղ հագուստով պճնազարդուած կնոջ մը:

Առանց ուշադրութիւն դարձնելով կինը ճանչցաւ դիմացինը: Դրացի Քրտուհի մըն էր Քանթարի փողոցէն, Պէյրութ, որ քաղաքային պատերազմի թատերաբեմ էր դարձած:

Վերջին անգամ, որ տեսած էր, Քրտուհին, շրջակայքի հիւղաւանը բնակող այլ Քիւրտերու հետ, շէնքի մը յարկաբաժինը կը կողոպտէր:

Այս կողոպուտները ընթացիկ երեւոյթներ դարձած էին քաղաքացիական պատերազմի 18 ամիսներուն, երբ ոչ ոստիկանութիւն, ոչ ապահովութիւն կար:

Աւարառութեան ենթարկուած ապրանքներուն ընդհանուր գումարը, ինչպէս նաեւ այլ եւ այլ ստացուածքներուն, երբեք յայտնի պիտի չըլլայ, քանի որ արեւելեան սովորութեամբ գաղտնի կը պահուէին: Սակայն միլիոնաւոր տոլարներու կը հասնի, համաձայն լաւատեղեակ մարդոց:

Մեծ մասը կողոպուտներուն տեղական խմբակներու կողմէ կատարուեցան, ինչպէս, օրինակ, Քանթարի փողոցինը, որու մաս կազմած էր Քրտուհին: Ուրիշներ շատ լաւ կազմակերպուած էին: Ցիշենք, թէ 13 դրամատուներ կողոպուտի ենթարկուած են:

Ամէնէն մեծը, իր տարողութեամբ, Միջ. Արեւելքի Բրիտանական Դրամատունն էր, որուն գանձատան ապահովութեան դարակները այնպիսի վարժ մասնագիտութեամբ բացուած են, որ կը կարծուի, թէ արկղ բացող մասնագէտ Իտալացի մը բերուած է գործը գլուխ հանելու համար: Դրամատունը կ՚ըսէ, թէ չի կրնար ճշդել կողոպուտին արժէքը, բայց առնուազն ութ միլիոն տոլարի պէտք է հասնի, համաձայն ոմանց:

Կողոպտուածներէն ոմանք բախտաւոր եղան, առնուազն շատ — շատերու բաղդատմամբ: Արեւմուտքցի լրագրող մը, որուն ունեցած — չունեցածը Պէյրութի նաւահանգիստը կը գտնուէր, երբ վերջնապէս փակուեցաւ, ամիսներ ետք դիմում կատարեց Փաղանգականներուն՝ գտնելու իր ունեցածները: Ի պարմանս իրեն, գտան կարգ մը բաներ, որոնց մէջ իր ճաշասեղանը, բայց առանց ոտքերուն:

Հայ կնոջ մը յարկաբաժինը կողոպտուած էր: Անմխիթար վիճակի մատնուած էր, թէեւ բարեկամներ կը մխիթարէին ըսելով, թէ ի վերջոյ կորսուածը պարզ կարասի մըն է:

Ժամանակ մը անց, այցելեց Հալէպ, նորապսակ բարեկամներու տուն մը: Հոն տեսաւ իր կահ-կարասին: Ուրախութիւնը չափ ու սահման չունեցաւ: Համբուրեց տնեցիները, որոնք անվիտակցաբար գնած էին: Առաջարկեցին ետ վերադարձնել, սակայն կինը մերժեց: Ապա, գնաց աթոռներէն մէկուն մօտ, հանեց աթոռին ծածկոյթը եւ վերցուց խոշոր ոըցակ մը թղթադրամ:

Աւարին տարողութիւնը եւ տեսակը խելքէ — միտքէ դուրս կը մնայ: Քուէյթի մէջ Պաղեստինցի առեւտրական մը իր աղջկան համար գնեց ձի մը: Մէկը տեսնելով ըսաւ, թէ ասիկա ձիարշաւարանին մէջ կը վազէր:

Աննախընթաց գործառնութիւն մըն էր: Դեռ յարկաբաժիններ, տուներ եւ պահեստանոցներ կան Պէյրութի շրջակայքը՝ կողոպտուած ապրանքներով խճողուած:

Քաղաքացիական պատերազմի օրերուն, բացօթեայ հսկայ շուկայ մը կար Պաալպէքի հիւսիսը, Պեքաայի հովիտը: Դըլխաւորաբար գողցուած կառքեր կը ծախուէին, սակայն ամէն բան կարելի էր գտնել՝ խոհանոցի կազմածներէ մինչեւ պիւլտոզերներ...

Անշուշտ, գործառնութիւնը կը կատարուէր շատ լաւ կազմակերպուած արհեստակցականներու կողմէ, երկու ճակատներն ալ: Ամէնէն կարեւորը ծխիկի եւ ուզքիի գործառնութիւնն էր, քանի մաքսատան հսկողութիւնը վերցած էր:

Քանի՞ հոգի հարստացաւ քաղաքացիական պատերազմի օրերուն: Ճշգրիտ թիւը ոչ ոք պիտի կարենայ ճշդել: Սակայն պարզ է, որ հազարաւորներ են անոնք:

Թ. Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԴԻԱՍՊՈՐԱՅԷՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան, շինութեան եւ օծման 44րդ տարեդարձին առթիւ Հոկտ. 9ին պատարագ մատոյց Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Քարոզեց Ս. Թարգմանչաց մասին, Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի եւ Գիրերու գիւտի եւ Ս. Գիրքի թարգմանութեան աշխատանքներուն եւ ազգապահպանման ազդակներու մասին:

Քարոզէն ետք պատարագիչ եպիսկոպոսը կարդաց Թաղականութեան կողմէ գրուած երկու վկայագիրներ, մէկը Թաղականութեան ատենապետ Նուպար Տէր-Մինասեանի, միւսը Թաղականութեան պատուոյ անդամ Պր. Օննիկ Ժամկոչեանի, իրենց 45 երկար տարիներու անխոնջ ծառայութեանց եկեղեցւոյս եւ Թաղիս Հայկ. վարժարանին, իբրեւ գնահատական:

Ապա, վկայականները յանձնեց յիշեալ յոբելեարներուն եւ նաեւ իրենց տուաւ պատուոյ նշան, Թաղականութեան կողմէ իբրեւ գնահատանքի յիշատակ: Առաջինը ոսկիէ, երկրորդը արծաթէ, որոնց վրայ փորագրուած էր Ս. Էջմիածնի տաճարին նկարը:

Ցաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի, Շաւարշ Քհնյ. Թէրզիեանի, Սահակ Ա. Քհնյ. Շամլեանի, Բաբգէն Քհնյ. Արսլանեանի, նաեւ եկեղեցւոյս հիմնադիրներու, բարերարներու, շինութեան յանձնախումբի, Տիկնանց Օժանդակ Միութեան անդամուհիներու, Թաղականութեան անդամներու, աւագ սարկաւագ Դաւիթ Դաւիթեանի, կիսասարկաւագներ՝ Սահակ Ցարութիւնեանի եւ Սիմոնեան Ցովհաննէսի հոգւոց համար:

Ցիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի: Մատաղի բաշխումէն յետոյ ընդունելութիւն տեղի ունեցաւ դպրոցի սրահին մէջ եւ ճաշ մը՝ նախագահութեամբ Ցակոբ Եպիսկ.ի:

Ներկայ էին Գարեգին Վրդ. Պէքճեան, Մարսէյլի կարգ մը հայ եկեղեցիներու վարչութեանց ներկայացուցիչներ, Հ. Բ. Ը. Միութեան, Արմենիա ամսաթերթի եւ Մուրատ Ռափայէլեան շրջ. Միութեան ներկայացուցիչներ:

Բացման խօսքը ըրաւ Թաղականութեան քարտուղար Գէորգ Մինասեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն: Ցաջորդաբար խօսք առին հոգեւոր հովիւը, բոլոր ներկայացուցիչները, շնորհաւորեցին զոյգ յոբելեարները եւ իրենց խորին շնորհակալութիւնները յայտնեցին, եւ մաղթեցին որ Հայ Եկեղեցին պայծառ եւ անսասան մնայ եւ հայ ժողովուրդը սիրոյ եւ համերաշխութեան ոգիով ապրի եւ գործէ:

Գեղարուեստական կոկիկ բաժին մըն ալ տեղի ունեցաւ: Մեներգեցին, Սէն Ժեռոմէն Անդրանիկ Մինասեան, Սայաթ Նովայէն, իր քոյրը Օրիորդ Վարդուհի Մինասեան, որոնց մեներգներուն սրինգով կ՚ընկերանար Լեւոն Մինասեան: Մեներգ մը ըրաւ Տիկին Քէիշեան իր անոյշ ձայնով:

Արտասանեցին, մեր դպրոցի աշակերտներէն Նուպարիկ Տէր-Մինասեան, Խոզեան եղբայրներ, փոքրիկն Գրիգորեան, նաեւ Տիկին Ալիս Պուլղուրեան: Խօսեցաւ նաեւ հոգեւոր հովիւը Թաղիս, շնորհաւորելով եւ գնահատելով զոյգ յոբելեարներուն նուիրումով իրենց կատարած երկար տարիներու ծառայութիւնները եւ իրենց երկար կեանք մաղթեց: Բոլոր ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնեց:

Թաղականութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց որ զոյգ յոբելեարները կը հռչակենք ցկեանս պատուոյ անդամ Թաղիս Թաղականութեան:

Ատենապետ Ն. Տէր-Մինասեան հակիրճ գրութիւն մը կարդաց, անկեղծ զգացումները յայտնելով իրենց հանդէպ եղած յարգանքին մասին եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն:

Տէրունական աղօթքով եւ եպիսկոպոսին պահպանիչով փակուեցաւ սոյն յիշատակելի հանդիսութիւնը:

ԵՂԻՇԷ ԽԱՉԱԿԻՐ ՔՀՆՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻ ՄԻՋԱԶԳ. ՄՐՑԱՇԱՐՔ

Երեւանի «Դինամօ» մարզասրահին մէջ տեղի ունեցած է Խորհ. Միութեան, Լեհաստանի, Արեւելեան Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ «Դինամօ» մարզական միութիւններու ըմբշամարտի մրցաշարքը, որ տեւած է երկու օր: Դասական ոճի ըմբշամարտի մէջ լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգած են Երեւանի մարզիկները. այսպէս՝ Զ. Զօհրապեան (52 քիլօ), Ա. Գէորգեան (57 քիլօ) եւ Գ. Մխիթարեան (68 քիլօ) տիրապետած են իրենց մրցակիցներուն եւ գրաւած առաջին տեղերը: Հայաստանի մարզիկներէն եօթը՝ երրորդ եւ մէկը՝ երկրորդ հանդիսացած են: Ազատ ոճի ըմբշամարտերուն մէջ առաջին հանդիսացած են Գ. Թորոսեան (48 քիլօ) եւ Ս. Սարգսեան (74 քիլօ):

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՒ ՀՆԴԻԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցած է Խ. Միութեան եւ Հնդկաստանի գրողներու համագումարը: Գրողներու Ստեղծագործական տան մէջ գումարուած այդ համաժողովին գլխաւոր նիւթը եղած է «Գրականութեան եւ ընկերային վերափոխումներու փոխազդեցութիւնը»: Համագումարին մասնակցած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Հայաստանի բանաստեղծները, արձակագիրները, թարգմանիչները, Հնդկաստանի անուանի գրագէտները: Համագումարին բացումը ըրած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարը՝ Պերճ Զէյթունցեան: Այնուհետեւ խօսք առած են խորհրդային եւ հնդկական պատուիրակութիւններու ներկայացուցիչները եւ արտայայտուած՝ համագումարի օգտակարութեան մասին:

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (442)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

« — Ոչ, անարգանք չէ: Պարզապէս սատեսակ խնդրանք մը պիտի ներկայացնեմ, այս ամուսնութիւնը խզելու համար ձեր հայրական իշխանութիւնը գործածել պիտի ուզէ՞ք:

« — Ինչո՞ւ սակայն, ատոր պատճառը ըսէք:

« — Պատճառը հասկնալու պէտք չկայ ... դուք հարցումիս պատասխանեցէք, Տանտոլօ:

« — Իմ պատասխանս սա պիտի ըլլայ՝ « ոչ »:

« — Ուրեմն պիտի ձգէք որ վաղը նշանտուքը տեղի՞ ունենայ:

« — Այո,, վաղը Լէոնոր Տանտոլօ եւ Ռոլան Քանտիանօ Վենետիկի պատրիկներուն առջեւ պաշտօնապէս պիտի նշանուին:

« — Ինչ որ ալ պատահի, ձեր այս որոշումէն ետ պիտի չկենա՞ք:

« — Անկարելի է, Ալթիէրի, եղաւ վերջին պատասխանս: Ատոր վրայ, պահ մը Ալթիէրի եղած տեղը չանթահար մնաց: Եւ ես ալ, անմի՛տս, չկրցայ գուշակել այդ մարդուն նայուածքէն թէ ան քեզ էր որ կը սիրէր...: Այլ այնպէս կարծեցի թէ Քանտիանօ դուքսին զաւկին՝ այսինքն Ռոլանի ուրիշ աւելի հարուստ աղջիկ մը գտած էին եւ անոր հետ կ՚ուզէին ամուսնացնել զայն...: Ատոր համար երբ Ալթիէրի հարցուց ինծի թէ՝ «Ա՞ս է քու վերջին խօսքդ», «Ալթիէրի, եթէ այս խնդրին վրայ ասկէ աւելի խօսիս հետս, ըրած խօսքերդ լուրջ թշնամանքի մը տեղ պիտի դնեմ», պատասխանեցի: Ատոր վըրայ, Ալթիէրի խեղդուկ անէծք մը արձակելով հեռացաւ: Իսկ ես, չեմ գիտեր ինչ տեսակ նախազգացումէ մը գրգռուած իրեն հետեւեցայ...: Բնաւ աչքէս չհեռացուցի զինքը... եւ գիտե՞ս թէ ուր մտաւ... պերճաշուք Ըմփերիալի պալատը:

Տանտոլօ հոս լռեց:

Լէոնոր այժմ պատմիչին բերնէն կախուած, հասկնալով որ գաղտնիքին բանալին ձեռք պիտի անցընէր, հեւ ի հեւ կը սպասէր:

Երկու վայրկեան յետոյ Տանտոլօ սապէս շարունակեց.

— Աղջիկս, հոս խելքս միտքս քիչ մը հաւաքելու եմ որ ամէն բան կարենամ յիշել...: Անկէ ի վեր ութ տարի անցաւ... եւ դեռ մինչեւ այսօր ինքնիրենս կը հարցնեմ թէ արդեօք այն օրը տեսածս երա՞զ էր թէ իրականութիւն: Քիչ մը առաջ ըսի թէ Ալթիէրի Ըմփերիալի պալատը մտած էր: Ես ալ գրեթէ միեւնոյն ժամուն հոն հասայ: Առանց ըրածս գիտնալու, դուռը զարկի... բացին...: Սպասաւոր մը եկելով դէմս ըսաւ՝ «Մտէք, վսեմաշուք Ֆօսքարի, ներսը ձեզի կը սպասեն...»: Ես թիկնոցիս մէջ փաթթուած էի եւ դէմքս կիսովին ծածկուած էր: Սպասաւորը զիս այն ատենուան աւագ հաւատաքննիչը՝ Ֆօսքարին կարծած էր: Քիչ մնաց պիտի պոռայի թէ ես Ֆօսքարին չէի. բայց պատահած տարօրինակ եղելութիւնները այնքան խռոված էին զիս որ, բերանս չկրցայ բանալ եւ սպասաւորին նշան մը ընելով իրեն հետեւեցայ: Զիս ընդարձակ սրահ մը առաջնորդեց եւ դուռը բանալով ըսաւ՝ «Սա դիմացի դուռը բացէք եւ ներս մտէք... ասկէ անդին երթալը արգիլուած է ինծի...»: Եւ զիս հոն ձգելով հեռացաւ: Սրահին մէջ մարդ մարդասանք չկար, ներս մտայ, բայց մտածելով որ սպասաւորին սխալմունքը չարաչար գործածած էի, չհամարձակեցայ առաջ անցնիլ...: Սակայն Ալթիէրի քու եւ Ռոլանի անունները արտասանելէ յետոյ ուղղակի հոն մտած ըլլալով, որոշեցի անցած դարձածը հասկնալ: Սպասաւորին ցոյց տուած դրան մօտեցայ...: Բայց այս միջոցին ձախ կողմէս պաղատական խուլ մրմունջ մը լսեցի, մահամերձի մը հծծիւնին նմանող խեղդուկ խեղդուկ մրմունջ մը: Այս ձայնը քովի սենեակներուն մէկէն էր որ կուգար...: Եղած տեղս քար կտրած մնացի...: Մըտածեցի թէ ի՛նչ տեսակ խորհրդաւոր դէպք տեղի կրնար ունենալ այդ տան մէջ: Երկու դռներուն միջեւ տատամսած մնացի... ոչ սպասաւորին ցոյց տուած դրան կողմը կրցայ երթալ, ոչ ալ ձայնին եկած դրան կողմը...:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ֆարօ Նորոյեան, Տէր եւ Տիկին Տարօն Նորոյեան եւ զաւակները (Ամե-րիկա), Տէր եւ Տիկին Պօղոս Վարդապետեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր՝

ԱՐԱՔՍԻ ՆՈՐՈՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Շաւիլէն Տիկին Թագուհի Մինասեան իր եւ իր որդւոյն հիւանդութենէ ապաքինման առթիւ 50ական ֆր. կը նուիրէ Շաւիլի եկեղեցիին, կապ. Խաչի մասնաճիւղին եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութա-յին կապի Հայկական Կոմիտէի նախա-գահ ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ հետ:

Հոկտ. 24, Երկուշաբթի ժամը 20ին
Hôtel Modern, Place de la République
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ACADEMIE DE DANSES

Edouard BOLIKIAN
2, Impasse Latil
13008 MARSEILLE

— CLASSIQUE
— CARACTERE (Arménien, Russe, Ukrainien)
— CLAQUETTE (Adultes, enfants)
— JAZZ
— PIANO
— GUITARE
— SOLFEGE

par Professeur du Conservatoire de Marseille

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆԻ

ժողովրդական երգերուն

Audition de Chants Populaires de la région de Daron

Հաւաքուած եւ երգուած

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

կողմէ

Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին
Salle Debussy (Pleyel)
252 Rue du Fbg. St-Honoré
Métro Ternes

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Պատուոյ նախագահութեամբ
ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ,
ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Présentation
JEAN-MARIE ROBAIN

VILLE D'ISSY LES MOULINEAUX
(Hauts-de-Seine)
Organisation de

Cours de Langue Arménienne

La Municipalité a le plaisir d'informer les Isséennes et Isséens de culture Arménienne, qu'elle organise en accord avec M. l'Inspecteur Départemental de l'Enseignements des cours de langue arménienne.

Ces cours, qui seront assurés en dehors des heures de classe, les mardi et jeudi, s'adressent aux enfants d'âge scolaire.

Les inscriptions seront reçues à l'Ecole Elémentaire Anatole France, 12 Rue Henri Tariel après 16 h. 30

Le Comité des Jeunes de l'UGAB organise

une Soirée Dansante

le 22 Octobre à partir de 21 heures — Ambiance 100 % Disco, grâce à notre sympathique Disque-jockey Edouard.

Musique — boissons — sandwitchs
VENEZ NOMBREUX

Participation aux frais :
Membres 15 Fr.
Non membres 20 Fr.
U.G.A.B. : 118, rue de Courcelles
PARIS 17e
Tél. 921.86.71 ou 227.12.26

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հոկտ. 22, Շաբաթ օր ժամը 10.30ին, Մոնմորանսիի հայ հանգստեան տան մէջ տեղի պիտի ունենայ առաւօտեան ժամեր-գութիւն, հովանաւորութեամբ Տուներու հոգեւոր հովիւ Տէր Մեսրոպ Խաչակիր քհնյ. Ժամկոչեանի, նախագահութեամբ Աղք. նախագահ Պր. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ եւ ներկայութեամբ վարչական կազմին:

Ցետ ժամերգութեան ճաշ եւ գեղար-ուեստական յայտագիր մասնակցութեամբ հանրածանօթ երգիչ Պր. ՆՈՐԱՅՐԻ եւ հրաւիրեալներու:

Փափաքող հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին:

YAN'S CLUB

5, AVE. REILLE — PARIS 14

SIGNATURE
EN AVANT-PREMIERE
DU LIVRE

L'ART ARMÉNIEN

de
SIRARPIE DER-NeRSESSIAN
Professeur honoraire à l'Université de Harvard

L'auteur dédicacera son livre le Samedi 22 Octobre à partir de 19 h.

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Հոկտ. 23, տօն է Գիւտի խաչին: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Հոկտ. 23) պատարագ կը մատուցուի:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ

SOUS LE HAUT PATRONAGE DE MGR. SEROVPE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe du Cathalicossat de tous les Arméniens
et sous la présidence d'honneur
de Mme Silva GABOUDIKIAN et Madeleine BRAUNE
de Messieurs : Jean ROUSLOT, président de la Société des Gens de Lettres Français — Vartkès BEDROSSIAN, secrétaire de l'Association des Ecrivains d'Arménie — Constantin SIMONOV, secrétaire des Ecrivains Soviétiques Avédis ALIXANIAN, président de la Société des Gens de Lettres Arméniens de France — Robert SABATIER, membre de l'Académie Goncourt — Vartkès HAMAZASBIAN, président du Comité des Relations Culturelles avec les Arméniens de l'Etranger — Rouben SAHAKIAN, premier secrétaire de l'Ambassade Soviétique à Paris —
William SAROYAN — Rouben MELIK — Garo MEHIAN
Célébration du 80e anniversaire du poète

Yéghiché TCHARENTZ

Organisé par la Société des Gens de Lettres Arméniens de France, avec la participation de l'Union Culturelle Arménienne de France et de l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole ESSAYAN
sous la présidence effective de Rouben MELIK
Prendront la parole :
RAZMIG TAVOYAN, GARIG BASMADJIAN, JACQUES GAUCHERON
Spectacle audio-visuel — LES FOULES EN DELIRE
réalisé par Hilda KALFAYAN
Avec la participation de Mmes EKIZIAN - CARPENTIER
KHEDECHIAN - LA CHASSAGNE et Mr. RAZMIG ABRAHAMIAN
partie musicale : Mr. Chahan DINANIAN, violoncelle
DIMANCHE, 23 Octobre 1977
à 17 heures précises
MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS
ENTREE LIBRE

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 22, ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville
Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ
Նուագախումբ
BERNARD DEDEDJIAN
մասնակցութեամբ Ցարդարի (տուօ)
Ճոխ պիւֆէ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Փոքրիկն Անի - Աստղիկ Հրաչեան ուրախութեամբ կը ծանուցանէ իր եղբօր

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՆԻԿԻ

ծնունդը, Հոկտ. 10, 1977, Վերսայլի մէջ:

×

Այս ուրախ առիթով Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան կ'ընեն հետեւեալ նուէրները.—

Սամուէլ Մուրատեան վարժարա-նին 200 ֆր., «Հայաստան» ամսա-թերթին 100 ֆ., Մուրատ Ռափա-յէլեան Նախկին աշակերտաց Միու-թեան 100 ֆր., Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ 50 ֆր, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ըն-կերակցութեան վարչութիւնը շնորհակա-լութեամբ ստացած է սրահի շինութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հե-տեւեալ նուէրները.—

Անոյշ Ներսէսեանի մկրտութեան առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ռ. Աթթոյեան 400 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Տ. Տէր-Պօղոսեան ընտանիք եր-կու հատ գեղեցիկ գորգ նուիրած են ե-կեղեցիին, խուրաքանչիւրը 8 մեթր երկա-րութեամբ պսակներու ատեն գործածելու համար: Եփրեմ Նալպանտեանի հոգեհան-գստեան առթիւ սրահի շինութեան Պ. Ա. Հոլոբիկեան 200, Պ. Կ. Ծովիկեան 100, Պ. Ա. Գալուճեան 100, Տէր եւ Տիկ. Գալուճեան, Տէր եւ Տիկ. Մարճոյեան, Նորոյեան, Ծովիկեան 50ական,:

Կոպեռ Բարսեղեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ա. Զաքարեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Թորոսեան, այրի Տիկ. Տա-տուրեան, ոմն 50ական, Տէր եւ Տիկ. Ռ. Տէր-Խաչատուրեան, Ն. Տէր-Մինասեան 30ական: Տիգրան Մարգարեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին զաւակները Պ. Վ. Պանտիկեան, Վասպ. Հայր. Մի-ութիւն 50ական:

Սարգիս Մատէնեանի թաղման առթիւ Պ. Մ. Թորիկեան 100, Գ. Տէր-Նահա-պետեան 50: Մաքրուհի Տօնիկեանի (ծըն-եալ Պօտիկեան) թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Վ. Թերմոնճեան, Տէր եւ Տիկ. Մ. Ղազարեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Ժ. Մելեան, Վ. Մարտիրոսեան, Ն. Ա. Մարգուանլեան, Տիկ. Ն. Աւետիսեան 50-ական: Արմենուհի Մինասեանի (ծնեալ Շէլէլէկեան) թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Կ. Հելվաճեան 50, եւ 50 «Յառաջին, Տէր եւ Տիկ. Յ. Աֆարեան 50 եւ «Աշ-խարհ»ին 50, Պ. Հ. Մարտիրոսեան, Տի-կին Բարսեղեան 30ական: Պաղտասար Գա-լայճեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Վ. Մարճոյեան 100, Տէր եւ Տիկ. Օ. Փանոսեան, Ա. Լիւլէճեան, Աստ. Լիւ-լէճեան (Կափէն) 100, Տիկ. Իւղ. Գա-լայճեան, ոմն 50ական:

Փոխան խաղողի.— Պօղոսեան ընտա-նիք (Էքսէն) 100, Տէր եւ Տիկ. Օ. Կիրա-կոսեան 100, Տէր եւ Տիկ. Յ. Աւետիք-եան, Յ. Գալփաքճեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Կիւզալեան 30, Մ. Ե. Տիկնանց Մի-ութիւն 3 սակառ, Թոռնիկեան մէկ սա-կառ խաղող: Արուսեակ Մերիկեանի հո-գեհանգիստին Աչճեան եւ Գազազեան ըն-տանիք 100: Կարապետ Կիւլպասեանի թաղման առթիւ Տիկ. Մենչուրեան, այրի Տիկ. Տիւլկէրեան, Տէր եւ Տիկ. Յ. Ա-ֆարեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Հ. Մար-տիրոսեան 30: Բիւզանդ Գույումճեանի թաղման առթիւ այրի Տիկ. Ա. Մարգար-եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Հ. Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկ. Ս. Թուքըլ-եան, Տէր եւ Տիկ. Բ. Ենովքեան, Մըխ-պիրեան ընտանիք 100ական, Տէր եւ Տիկ. Մինասեան, Ա. Մամալեան 50ական, այրի Տիկ. Զուքասըզեան նուէր 50 ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Նոյ. 19ին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
21
VENDREDI
21 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

ԾԳՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.971
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 971

ՀԱՄԱՏԵՂ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

1977 Սեպտ. 29էն Հոկտ. 3, Քենթըր-պըրիի Արքեպիսկոպոս եւ համայն Անգլիոյ Առաջնորդ եւ Մետրոպոլիտ Տոքթ. Ֆրետերիք Տոնալտ Գոկան, հիւրը եղաւ Նորին Սրբութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց: Անգլիքան համաշխարհային համայնքի հոգեւոր պետ՝ Քենթրպըրիի Արքեպիսկոպոսի մը առաջին այցելութիւնն էր այս, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին: Արքեպիսկոպոսի շքախումբին մաս կը կազմէր նաեւ Ս. Ալպանսի եպիսկոպոս Գերաշնորհ Տ. Ռոպերթ Րանսին: Նորին Գերաշնորհութիւն Արքեպիսկոպոսը եւ իր շքախումբը ընդունեցան Նորին Վեհափառութեան կողմէ, որ այս առիթով հրաւիրած էր Նորին Ամենապատուութիւն՝ Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Պատրիարքը Երուսաղէմի Հայոց եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գլխաւոր թեմերու առաջնորդները աշխարհի բոլոր ծագերէն:

Այս այցելութեան ընթացքին Հայրապետը եւ Քենթրպըրիի Արքեպիսկոպոսը եւ իրենց պատուիրակութիւնները ունեցան աստուածաբանական խորհրդակցութիւններ: Անոնք անդրադարձան երկու եկեղեցիներու առաքելական աւանդութեանց եւ անոնց անցեալ պատմութեան: Չորրորդ դարու սկիզբը, Բրիտանիոյ եպիսկոպոսներ մասնակցած էին Արլի ժողովին, երբ նոյն ժամանակ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ ձեռնարկած էր արդէն հայերը քրիստոնեայ դարձնելու աւետաբանչական առաքելութեան: Անոնցմէ առաջ, անշուշտ քրիստոնէական համայնքներ գոյութիւն ունեցած էին երկու երկիրներու մէջ, առաջին դարերուն: Հայերու քրիստոնէութեան ծագումը սկիզբ կ'առնէ Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս առաքեալներու քարոզչութեամբ: Հայերը հանդիսացած են քրիստոնէութիւնը ընդունող առաջին ազգը:

Յաջորդող դարերուն, երկու եկեղեցիներն ալ իրենց ժողովուրդներուն մշակոյթին հիմերը դրին:

Հայաստանի մէջ, 5րդ դարուն, հայկական այբուբենի ստեղծումով եւ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ, Ս. Մեսրոպ եւ իր աշակերտները ստեղծեցին հայկական գրականութեան Ոսկեդարը:

Այսօր երկու եկեղեցիներն ալ անդամներ ունին ցրուած ի սփիւռս աշխարհի: Անգլիքան համայնքները զարգացման միսիոնարական իրենց տարածմամբ, յատկապէս վերջին երկուեւկէս դարերու ընթացքին: Հայերը, սակայն ցրուեցան աշխարհի չորս կողմերը հալածանքներու հետեւանքով:

Արքեպիսկոպոսի այցելութեան ամէնէն յուզիչ պահը եղաւ ծաղկեպսակի զետեղման արարողութիւնը եւ աղօթքը՝ 1915ի ցեղասպանութեան մէկեւկէս միլիոն հայ զոհերուն նուիրուած Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին առջեւ: Երկու եկեղեցիներու պետերը իղձ յայտնեցին որ այս պատիւը, միջազգային հանրային կարծիքին մէջ ունենայ համապատասխան արձագանգ:

Այժմ քրիստոնեայ Հայերուն մօտաւորապէս կէսը կ'ապրին սփիւռքի մէջ, սակայն բոլորն ալ կը նային Ս. Էջմիածնին իբրեւ իրենց հոգեւոր տունը: Եպիսկոպոսական բոլոր ձեռնադրութիւնները տեղի կ'ունենան այստեղ: Հաւատքի ու կարգի վերաբերեալ հարցերու մասին որոշումները կը տրուին նոյնպէս այստեղ, եպիսկոպոսներու ընդհանուր ժողովին կողմէ, Կաթողիկոսի գլխաւորութեամբ, եւ անոնց որոշումները պարտադիր կ'ըլլան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բոլոր համայնքներուն, ամենուրեք:

Անգլիքան համայնքներուն համար, Քենթրպըրիի Արքեպիսկոպոսը «առաջինն է հաւասարներուն» իր բոլոր եպիսկոպոսներուն մէջ, սակայն զանազան նահանգներ անկախ են Քենթրպըրիէն եւ ինքնավար: Ամէն տասը տարին մէկ անգամ սովորութիւն եղած է որ Արքեպիսկոպոսը հրաւիրէ Անգլիքան եպիսկոպոսները Լամպէթի ժողովին: Նորին Գերաշնորհութիւնը հրաւիրեց Կաթողիկոսը որ դիտորդ մը նշանակէ սոյն ժողովին, Քենթրպըրիի մէջ, 1978ին:

Երկու հին Եկեղեցիներն ալ նման հարցերու առջեւ կը գտնուին արդի աշխարհի մէջ: Աստուածաշունչը թարգմանուած է արդի անգլերէնի եւ հայերէնի: Երկու տպագրութիւններ լոյս տեսած են Էջմիածնի մէջ, գոհացնելու համար Հայերու աճող հետաքրքրութիւնը: Եկեղեցւոյ երկու պետերը ուրախութեամբ նկատեցին մօտեցումի նմանութիւն մը ծէսի վերաքննութեան հարցի վերաբերեալ: Պաշտամունքը հաւատացեալներուն աւելի հասկնալի ընելու իրենց ճիգը, կ'առաջնորդէ զիրենք դէպի նոր գնահատում պաշտամունքային հին աւանդական ձեւերու: Աւելին՝ Նորին Վեհափառութիւնը վստահեցուց Քենթրպըրիի Արքեպիսկոպոսը, թէ կանոնց քահանայական ձեռնադրութիւնը Անգլիքան համայնքներու մէջ, արգելք պիտի չհանդիսանայ երկու եկեղեցիներու բարւոք յարաբերութիւններուն:

Արքեպիսկոպոսը այցելեց նաեւ Հոգեւոր Ճեմարանը, ուր զինք ողջունեցին տեսուչը, ուսուցչական կազմը եւ ուսանողները: Յիշուեցաւ այնտեղ թէ յաճախ հայ ուսանողներ ամբողջացուցած են աստուածաբանական իրենց ուսումը անգլիքան ճեմարաններու մէջ եւ թէ երբեմն Անգլիքաններ ուսած եւ ուսուցչութիւն ըրած են հայ դպրեվանքներէն ներս: Փափաք յայտնուեցաւ որ այս փոխյարաբերութիւնները աւելի զարգանան ու անոնք զօրանան աստուածաբանական հրատարակութիւններու փոխանակութեամբ:

Երկու եկեղեցիներու միջեւ յարաբերութիւնները կրնան զարգանալ նաեւ անոնց ներկայացուցիչներու պարբերական հանդիպումներով, աստուածաբանական խօսակցութիւններու համար: Գործակցութիւնը կրնայ զարգանալ նաեւ աւելի լայն ձեւով Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի եւ Եւրոպական Եկեղեցիներու Համաժողովի էքումենիք մարմիններէն ներս, որոնց գործօն անդամներն են երկու եկեղեցիները:

Քենթրպըրիի Արքեպիսկոպոսը եւ Հայոց Հայրապետը իրենց հետեւորդներով միասին աղօթեցին ամէն օր, յատկապէս Կիրակի՝ Հոկտ. 2ին պատարագի ընթացքին Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ:

Էջմիածնի Ս. Աթոռէն եւ ցեղասպանութեան ու պատերազմի աւերներէն վերածնած Հայաստանէն, ուր հաւատքը ի Քրիստոս Յիսուս կանգուն պահած է ժողովուրդը դարերով, երկու եկեղեցիներու պետերը կոչ կ'ուղղեն աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն մեր Տիրոջ՝ բառերով՝

«Զայս խօսեցայ ընդ ձեզ, զի ընդ իս խաղաղութիւն ունիցիք. յաշխարհի աստ նեղութիւն ունիցիք, այլ քաջալերացարուք, զի ես յաղթեցի աշխարհի» (Յով. ԺԶ. 33):

Կ'աղօթենք որ մարդկութիւնը ազատագրուի աղքատութեան, անդրադիտութեան, անարդարութեան, ցեղասպանութեան եւ պատերազմի պատուհասներէն:

Կ'աղօթենք նաեւ որ խաղաղութիւն եւ բարի կամեցողութիւն տիրեն ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն միջեւ եւ որ՝ «Այսուհետեւ արդարացեալք ի հաւատոց անտի, խաղաղութիւն կալցուք առ Աստուած ի ձեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի (Հռոմ. Ե 1–2):

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ծայրագոյն Պատրիարք եւ
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ՏՈՔԹ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՏՈՆԱԼՏ ԳՈԿԱՆ
Արքեպ. Քենթրպըրիի եւ Առաջնորդ
ու Մետրոպոլիտ համայն Անգլիոյ

3 Հոկտ. 1977 թ.
Ս. Էջմիածին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԼԷՅԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

— o —

Գերման գործատիրութեան Դաշնակցութեան նախագահ Հանս Շլէյէրի մարմինը գտնուեցաւ Չորեքշաբթի իրիկուն, Միւլհուզ, կառքի մը սնտուկին մէջ: Ահաբեկիչներուն փոխվրէժը չուշացաւ: Պաատէրի ու իր գործակիցներու անձնասպանութենէն ետք արդէն կը սպասուէր այս սպանութեան. Շլէյեր, ձեւով մը, իր կեանքով վճարեց Մոկատիշիոյի յաղթանակին գինը: Ասոր գիտակից էր Շմիթ եւս, անկասկած: Գիտակից էր նաեւ թէ պէտք չէ տեղի տար Պօյինկի թէ Շլէյէրի պարագային. այս գետնի վրայ տեղի տալը կ'ըլլայ լման, կամ բնաւ:

Արդարեւ, Չորեքշաբթի Ֆրանսայի ոստիկանութիւնը անանուն հեռաձայն մը կը ստանար, որուն կը յաջորդէր Սիկ-Ֆրիթ Հոսնէր քոմանտոյին յայտարարութիւնը՝ ուղղուած ֆրանսական «Լիպերասիոն» թերթին:

«44 օրեր ետք, կը յայտարարեն ահաբեկիչները, վերջ տուինք Հանս Շլէյէրի ապականած եւ թշուառական կեանքին»: Ցայտնելէ ետք թէ «Միւլհուզի Շարլ Փէկի հրապարակը Օտի 100 կառքի մը սնտուկին մէջ կը գտնուէր Շլէյէրի մարմինը, ահաբեկիչները կ'ըսեն, թէ «պիտի չմոռնանք, երբեք, Շմիթի եւ իրեն թիկունք հանդիսացող աշխարհակալներուն թափած արիւնը: Պայքարը նոր կը սկսի: Ազատութիւն աշխարհակալութեան դէմ վինեալ պայքարի»:

Շլէյէրի սպանութիւնը նոր էջ մը կը բանայ եւ վախ կայ որ ծայրագոյն ձախ միջազգ. ահաբեկչութիւնը աւելի բուռն հակազդեցութիւններ ունենայ: Ասոր գիտակից է Պոն, ուր կառավարութիւնն ու գլխաւոր կուսակցութիւնները յատուկ յայտարարութեամբ մը կը յայտնեն, թէ ահաբեկիչները «կրնան տարածել իրենց կոյր եւ սպաննող պայքարը». ըստ Պոնի, այս նոր ահաբեկչութիւնը կրնայ գերմանական չըլլալ միայն, այլ՝ միջազգային:

Ծայրայեղներ հակազդեցին արդէն Իտալիա, ուր ռումբեր պայթեցան գերմանական կառքերու ցուցադրութեան սրահներուն մէջ՝ Թորինօ եւ Լիվորնօ, եւ հարիւրաւոր ծայրայեղ ձախակողմեաններ ցոյցեր կատարեցին Հռոմ, Թորինօ եւ Միլան: Արեւմտեան Պերլինի մէջ «Վրէժ Պաատէրի համար» գծուած էին պատերուն ու ցուցափեղկերուն վրայ. Ծայրայեղ խմբակներ ցոյցեր կատարեցին նաեւ Լոնտոն, Աթէնք, Փարիզ եւ Նիս՝ կրակի տալով գերմանացի զբօսաշրջիկներու կառքերը:

Հակառակ որ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ Պաատէրի եւ իր գործակիցներուն անձնասպանութիւնը, այս ուղղութեամբ թեր ու դէմ կարծիքները կը տիրեն տակաւին: Այս առընչութեամբ լաւագոյն յայտարարութիւնը ըրած է գուցէ հոլանտացի փաստաբան մը, Պաքէր-Շուէթ՝ մասնագէտ ահաբեկչական դատերու.

« Ձեմ հաւատար անձնասպանութեան վարկածին, ոչ ալ սպանութեան իրողութեան »:

Ինչ կը վերաբերի օդաչուներու համաշխարհային գործադուլին, կը մնայ անփոփոխ՝ յառաջիկայ Երեքշաբթուան եւ Չորեքշաբթուան համար, հակառակ անոր որ ՄԱԿ կը խոստանայ շուտով ուսումնասիրել օդանաւերու առեւանգումներուն հարցը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 13-17)

ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՐԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Երեւանէն Թիֆլիս տանող ճամբուն ձախ կողմը նոր ճամբար մը կառուցուելու վրայ է: Ճամբարը պիտի ունենայ հինգ հեկտար տարածութիւն, ուր նախատեսուած է կառուցանել յարմարաւէտ ննջարաններ ունեցող պանդոկի շէնք մը, որ կարենայ 200 հոգի ընդունիլ իրենց կառքերով: Ճամբար այցելող զբօսաշրջիկներ պիտի կարենան օգտուիլ դահլիճէ մը, ուր տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ, շարժանկարէ մը, ուր կը ցուցադրուին Հայաստանի մասին ժապաւէններ, մարզադաշտէ եւ մարզանքի սրահէ, աւազաններէ եւ ժամանցի վայրերէ:

Քանի մը տողով

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ իրիկուն Եւրոպայի ֆութպոլի ախոյենական մրցաշարքին, Նանթ իր դաշտին մէջ հաւասար մնաց Աթլեթիքօ Մատրիտի հետ (1–1), Լանս, Հռոմի մէջ, յաղթուեցաւ Լացիոյէն (2–0), իսկ Պասթիա, իր դաշտին վրայ, պարտութեան մատնեց Նիւքասթլ անգլիական խումբը (2–1): Միւս կարեւոր մրցումներու կարգին յիշենք՝ Լեւսքի Սոֆիա – Աժաքս (1–2), Լիվըրփուլ – Տինամօ Տրէզտ (5–1), Պելկրատ – Մոնշէնկլատպախ (0–3), Համպուրկ – Անտէրլէշ (1–2), Պելֆասթ – Եուվէնթուս (0–1):

ՀԱՅ ԲԵՄԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐԸ

ԱՐՄԷՆ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Հայկական Թատրոնի պատմութեան մէջ չենք ունեցած աւելի երկարակեաց դերասան մը քան՝ Արմէն Արմէնեան, որ ապրեցաւ 94 տարի։ Իր կեանքը եղաւ բեղնաւոր եւ մեծ աւանդ թողուց Հայկ. Թատրոնի պատմութեան մէջ։

1958ին Ա. Արմէնեան Լենինականէն Երեւան հրաւիրուեցաւ՝ մասնակցելու համար իրեն նուիրուած հեռատեսիլի հաղորդումի մը։ 84ամեայ ծերունազարդ վարպետը հեռատեսլի մէջ, իրեն համար ոչ սովորական պայմաններու տակ հաբեր հազարաւոր դիտողներու ներկայացուց իր դերազանց անձնաւորութիւններէն մէկը՝ Պարոնը՝ Պուշկինի «Ժլատ ասպետը» թատերախաղէն։ Այդ իրիկունը դարձաւ արուեստագէտի ստեղծագործական կեանքի աննախընթաց ու փառաւոր վերջակէտը, խրայատուկ վերջ մը։ Կարծես բազմավաստակ վարպետը վերջին անգամ մը ուզեց հանդիպիլ այն բազմաթիւ սրահներուն, որ եօթ տասնամեայ ժամանակաշրջանի մը սեւեռուն հայեացքով հետեւած էին իր բեմական քայլերուն՝ սկսեալ անցեալ դարու վերջերէն մինչեւ ներկայ դարու 50ական թուականները։ Այդ աննախընթաց իրիկունէն ետք է միայն որ հանգստացաւ վարպետը, կնքելով իր մահկանացուն 1965ին՝ Լենինականի մէջ։

Պարոնը թէեւ Արմէնեանի կեանքի ուշ շրջանի ստեղծագործութիւններէն էր, բայց եւ այնպէս խակական կոթող մըն էր։ Այն հիանալի դերասանական դպրոցը, ուրկէ ան անցած էր իր երիտասարդութեան շրջանին, մինչեւ խոր ծերութիւն պահած էր հնչուն, ազդեցիկ ձայնը, խօսքի երկաթեայ տրամաբանութիւնը, մարմնի եւ ներքին աշխարհի զարմանալի ճկունութիւնը։ Արմէնեանի Ժլատ ասպետը հոգեբանական արուեստի կատարելութեան օրինակ մըն էր, իսկ երկրորդ պատկերին մէջ Պարոնի ծանօթ մենախօսութիւնը՝ բացառիկ երեւոյթ մը բեմարուեստի մէջ։

Թատրոնը Ա. Արմէնեանի գոյութիւնն էր, անոր կեանքի գերագոյն իմաստը։ Թատրոնի գաղափարը հմայած էր զինք տակաւին աշակերտական նստարանէն։ Այդ տարիներուն Արմէնեան հանդիպած էր շատ մը անուանի մարդոց, որոնց կարգին՝ Յակոբ Պարոնեանի, որ հաշուապահութիւն կը դասաւանդէր Պոլսոյ Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանին մէջ։ Ճակատագրի ինչպիսի հեգնանք՝ Պարոնեան հաշուապահութեան ուսուցիչ, Արմէնեան՝ աշակերտ. մինչդեռ ծնած էին գեղեցիկ արուեստներու համար։ Եւ մոլեռանդ սէրը արուեստի հանդէպ վրկեց Արմէնեանը հայրական մխիթարներու թըռականութենէն ու տարաւ զինք արուեստի փշոտ արահետներով։

Ան բախտը ունեցաւ լսելու Պետրոս Ադամեանի ձայնը, իսկ կարճ ժամանակ անց՝ յուզարկաւոր դարձաւ տաղանդաւոր ողբերգակին ու դերասանին թարմ շիրիմին առջեւ երդուեցաւ Մելպոմէնի հաւատարիմ զինուորը ըլլալ։ Ու եղաւ։ Ան ձգեց հօրենական տունը, նիւթական ապահովութիւնը եւ գնաց ի վերուստ իրեն սահմանուած ճամբով՝ Թատրոն։ Շրջեցաւ Եւրոպայի մայրաքաղաքներու մէջ եւ հետամուտ եղաւ համաշխարհային արուեստի գանձերուն, խրացուց, հարստացաւ ու վերադարձաւ ծառայելու իր ժողովուրդին։ Կովկասի Հայութիւնը, Թատերասէր հանրութիւնը, գուրգուրանքով բացաւ իր գիրկը եւ որդեգրեց զինք։ Հոս Արմէնեան ամուսնացաւ Եկատերինա Դուրեանի հետ, որ յետոյ դարձաւ անուանի դերասանուհի։ Այդ ժամանակնեըէն սկսած Արմէնեանի գործունէութիւնը տարածուեցաւ, ընդարձակուեցաւ, հասաւ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մէջ ցըրուած Հայութեան՝ Պարսկաստանէն մինչեւ Ռուսիա, Պոլսէն մինչեւ Եգիպտոս։

Արմէնեան նաեւ անուանի բեմադիր էր։ Երբ բեմադիրի արուեստը տակաւին մըշուշոտ հասկացողութիւն մըն էր նոյնիսկ Եւրոպայի մէջ, Արմէնեան կրցաւ այդ արուեստի արհեստավարժ հիմերը դնել հայ իրականութեան մէջ, դարձաւ դերուսոյց եւ իր ձեռքին տակ պատրաստուեցան տաղանդաւոր շատ մը դերասաններ։

«Ես, որ տեսել եմ արուեստի մեծագոյն կորիֆէյներին, սովորել նրանցից ու նրանց հետ աշխատել, չեմ մոռանայ գեղարուեստական անբաւ հարստութիւնն ու հմտութիւնը, արտայայտութեան վարպետութիւնը, որ քաղել եմ Ա. Արմէնեանից», — խոստովանած է Վ. Փափազեան։

Հայկ. Թատրոնը Արմէնեանի ջանքերուն կը պարտի եւրոպական, մանաւանդ բարբար ֆրանսական թատերգութեան ծանօթ երկերու յայտնութիւնը մեր բեմերուն վրայ, մանաւանդ Մոլիէրի։ Ա. Արմէնեան 1930ական թուականներու սկիզբը հաստատուեցաւ Լենինական եւ հակառակ յառաջացած տարիքին, տեղւոյն Թատրոնին մէջ մեծ թափով նուիրուեցաւ դասական եւ ժամանակակից թատերագիրներու գործերու բեմադրութեան։ Իրեն յատուկ վարպետութեամբ ան կերտեց փրոֆեսէօր Պոլեժայեւի կերպարը, դեսպանը՝ («Լենինը 18 թուին»), Ռոզենպէրկը՝ Կ. Սիմոնովի «Ռուս մարդիկ» թատերախաղին մէջ, Ժեներալը՝ Գալզաքի «Խորթ մայրը» թատերախաղին մէջ (իր իսկ բեմադրութեամբ) եւ այլ դերեր։ Շիլլէրի Ֆրանցը եւ Շէյքսփիրի Եակօն, որ Արմէնեանի գեղարուեստական գործունէութեան սիւներն էին անցեալին, յատուկ փայլ ստացան Լենինականի Թատրոնի բեմին վրայ։ Անվարան կարելի է ըսել, որ այս դերերուն մէջ առաջնութեան դափնին միշտ մնայ Արմէնեանին, մանաւանդ Ֆրանցի դերին մէջ։ Հայ եւ օտար մամուլի էջերուն մէջ գրուատանքի շատ մը էջեր նուիրուած են Արմէնեան – Ֆրանցի մասին, իբրեւ հոգեբանական արուեստի գերագոյն արտայայտութիւն։

Իր ստեղծագործական կեանքի վերջին տարիներուն Ա. Արմէնեան ստեղծեց երկու հռչակաւոր կերպարներ՝ Մոլիէրի Արփակոնը («Ագահը») եւ Շէյքսփիրի Շէյլոքը, որոնք դասուեցան իր դերասանական համբաւը նշանաւորող դերակատարումներու շարքին։

Արմէնեան հասած էր Մոլիէրի ստեղծած տիպարին, հասած էր կատարելութեան աստիճանին։ Ժլատ են ե՛ւ Պարոնը, ե՛ւ Արփակոնը, ե՛ւ Շէյլոքը։ Բայց որքա՜ն անհատականացած էին Արմէնեանի բեմական կերպարները, չկրկնուող, ո՛չ հերոսներու ներքին էութեամբ, ոչ ալ արտայայտութեան միջոցներով. այսպէս ստեղծագործել կրնան միայն տաղանդաւոր արուեստագէտները։

Արմէնեանի արտայայտչական միջոցները, յատկապէս դիմախաղը տեսանելի կը դարձնէին հերոսի ներքին աշխարհի անտեսանելի շարժումներն իսկ, ե՛ւ ժլատութիւնը, ե՛ւ հայրական զգացումները, ե՛ւ վրէժխնդրութեան տենչը, ե՛ւ բողոքը անիրաւութեան դէմ, եւ վերջապէս, անձնական ողբերգութիւնը, որ կը հասնէր ընկերային անարդարութեան ընդհանրացման սահմանները։

Թատերական մեծ գործիչ էր եւ իր վաստակն ալ մեծ՝ հայկ. ազգային թատրոնի զարգացման մէջ։ Իր գործը կը մնայ հայկ. թատրոնի պատմութեան մատեանին մէջ՝ միշտ յիշեցնելով գալիք սերունդներուն հեղինակի՝ Արմէն Արմէնեանի անունը։

ԳԷՈՐԳ ԱԲԱՋԵԱՆ

«Հայրենիքի ձայն»

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԳՆՉՈՒՆԵՐԸ

Կկզած իր կիթառին վրայ, Թխագոյն նուագածուն վայելչօրէն հունգարական ժողովրդական երգերէն անցաւ Պիթըլզներու երգերուն եւ ապա՝ Մոնթկոմըրիի մէկ մշակումին։

Վերջացուց նուագը եւ մօտեցաւ Արեւմուտքցիներով շրջապատուած սեղանի մը, ջերմիկ ճաշարանի մը մէջ, Պուտայի բլուրին, Դանուբի ջրահայեաց։

— Կը թուի թէ կ'ախորժիք նուագէն. ի՞նչ կրնամ նուագել ձեզի համար։

Սեղանակիցները երգի մը անունը տըւին եւ ձեռաձիր մը երկարեցին։ Մարդը ո՛չ ըսաւ եւ մերժեց ձեռաձիրը։ Խմի՞չք մը։ Այո, թերեւս փոքր քոնեակ մը, ազնիւ շամբանէը — քոնեակ։

Ջրօսաշրջիկներու առաջնորդը, փեշտաբնակ անձ մը, խնդաց, երբ նուագածուն վերադարձաւ բեմ եւ սկսաւ նուագել։

— Միայն գնչու մը կրնայ այսքան նուրբ ձեւով վերաբերիլ մարդոց հետ, ըսաւ առաջնորդը։

Փեշտայի տասնեակներով այլ ճաշարաններուն մէջ, շուրջ 90 նուագախումբեր, կազմուած գնչուներէ, օտար զբօսաշըրջիկներուն, նաեւ՝ տեղացիներուն, հաճելի պահեր կը պարգեւեն քաղաքի մը մէջ, որ Արեւելեան Եւրոպայի ամէնէն պուարթն է։

Այս նուագածուները, այսուհանդերձ, հոյլ մը ներկայացնող բախտաւորներն են այն տասնեակ հազարաւոր գնչուներուն, որոնք չեն ձուլուած իրենց շրջապատին հետ, աղքատութեան մէջ կը տուայտին, արհամարհուած փոքրամասնութիւն մը կը ներկայացնեն, ցիրուցան Արեւելեան Եւրոպա։

— Զեն աշխատիր, միայն զաւակ կ'ունենան, դիտել կուտայ փեշտացի լրագրող մը։ Երբ տասը զաւակ կ'ունենան, Պետութենէն ձեռք կը ձգեն, ընկերային ապահովութեան գիծով, այնքան դրամ, որքան կը շահի հեռատեսիլի դերասան մը ամսուան մը ընթացքին։ Եւ, ինչ որ ամէնէն այպանելին է, հոգ չեն տանիր իրենց զաւակներուն վրայ։ Ազգային հարց մըն է եւ առաւել ծանր հարց պիտի դառնայ տասը տարի ետք։

Համաշխարհային պատերազմէն երեսուն տարիներ ետք, երբ Գնչուները բնաջնջուեցան նացիներու կողմէ, անոնք այնքան մեծ թիւ կը ներկայացնեն ներկայիս, որ ընկերային լուրջ հարց դարձած են համայնավար երկիրներու մէջ, ուր համախմբուած են մեծաւ մասամբ։

ՄԱԿի խտրականութեան կանխարգելման ենթայանձնախումբի վերջին նիստին, Կրաթան Փըքըրն, ընդհանուր քարտուղարը Գնչուներու Քոնկրէսին, յայտարարեց, թէ Արեւելեան Եւրոպա բնակող հինգ միլիոն Գնչուները «ընկերութեան ամէնէն վար խաւին մաս կը կազմեն, հակառակ երեսուն տարուան ընկերվարութեան գոյութեան»։ ՄԱԿի ենթայանձնախումբը բանաձեւումով մը պահանջեց, որ այն երկիրները, ուր Գնչուներ կը բնակին, ամբողջական իրաւունքներ շնորհեն, համահաւասար միւս քաղաքացիներուն։

Անհաւանական է, որ տրուած որոշումը որեւէ անդրադարձ ունենայ Գնչուներու առօրեային վրայ։ Անոնք հոսանքէն, ինչպէս կարելի է ըսել, դուրս կը մնան։ Նոյնիսկ Եւրոպայի բաժանումը համայնավար եւ ոչ–համայնավար դօտիներու միջեւ, համաշխարհային Բ. պատերազմէն ետք, Գնչուներու աւանդական ապրելակերպին մէջ ոչ մէկ հիմնական փոփոխութիւն մտցուցած է։ Միայն, թերեւս, ձիերու առեւտուրին վերջ տըրուած է։

Գնչուներուն հարցին քննութիւնը ձե-

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Սմբատ Դաւթեան, այդ առթիւ, 12 տոննոց երգիծական ոտանաւոր մըն ալ գրած ու ղրկած էր ինծի...։ Ափսո՜ս, որ պատռած նետած եմ ողբացեալ գրողէտին այդ սրամիտ ձօներգը...։

Միայն առաջին երկու տողերը մնացած են մտքիս մէջ. «Թոլինեան եմ կնացեր, Փարիզին մէջ մնացեր, մայրիկս չէ իմացեր...»։

Հատորի մը նիւթ կրնայ կազմել ողիսականս. 1925 Յունուար 5էն մինչեւ 1926 Յուլիս 14 երբ ողջ – առողջ հասայ Փարիզ... շնորհիւ Գաղթականաց Սենեակի տնօրէն ազնիւ Ամերիկացիի մը, հայ կաթողիկէ Իսկէնտէրեան վարդապետի, գրագիտուհի Տիկին Պերճուհի Բարսեղեանի, ինչպէս նաեւ Արշակ Զօպանեանի, որոնց միջամտութեամբ ներկայացայ Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակ, Պր. Սինապեանի, որ բացառաբար (*) գիս Բարեգործականի սան արձանագրեց եւ ղըրկեց երգուսոյց Օր. Մարգրիտ Բաբայեանի մօտ, երգի մասնաւոր դասեր առնելու... Երազս էր մտնել Փարիզի Երաժշտանոցը։

Վերադառնանք Երուանդ Քոչարի արուեստանոցը։

Երբ սկսայ աշխատիլ եւ կանոնաւորուեցաւ իմ կեանքը, ազատ ժամերուս, միշտ կ'այցելէի սիրելի Վարդուհիին։ Ուրախ էի տեսնելով որ, արցունքը դադրած էր իր աչքերէն եւ ժպիտն ու ոսկի մազերը կը ճառագայթէին։ Երկուքս ալ սիրալիր Թղթակցութեան մէջ էինք իր ծնողքին՝ Յովհաննէս աղայի եւ Տիկին Մաղիկի հետ։ Երուանդ Քոչար կը պատկանէր քիւպիստներու դպրոցին։ Իր փոքր արուեստանոցը ժամադրավայրն էր հայ եւ օտար նկարիչներու, գրողներու եւ դերասաններու։ Առաջին անգամ հոն հանդիպած եմ Անահիտ Դատաւորեանի, որ Վարդուհիի մտերիմ ընկերուհին էր այդ օրերուն։ Այս գրաւիչ, սիրուն աղջիկը, Թատերական նորածիլ տաղանդ մըն էր, որ յետագային մեկնեցաւ Հայաստան, դարձաւ Տիկին Վահրամ Փափազեան եւ անողոք հիւանդութենէ մը, հայրենի հողին վրայ փակեց իր աչքերը յաւիտեան։

Երուանդ Քոչար, իր ծանօթ ստեղծագործութիւններէն ոմանք, սկսած է նըկարել Փարիզի Ռիւ տէ գ'Էքոլի իր արուեստանոցին մէջ։ Ասոնցմէ կը յիշեմ Վարդուհիին գեղեցիկ գլուխը եւ աշխատանոցին ձախ կողմը, պատին երկարութեամբ, Յիսուսի տարօրինակ նկար մը, որուն մէկ ոտքը իր լրումին չէր հասած։ Օր մը, երբ գացած էի իրենց տունը այցի, Քոչար, վրձինը ձեռքը, Յիսուսի նըկարին առջեւ, ստեղծագործական երկունքի եւ որոնումի մէջ էր...։ Յանկարծ, դառնալով ինծի, խնդրեց որ բոբիկնամ եւ պահ մը ոտքի կենամ։ Յանկարծակիի եկած, նախ վարանեցայ, սակայն Վարդուհին խնդալով քաջալերեց զիս եւ ստիպեց որ, ընդունիմ։ Այսպէս, բոբիկ ոտքերէս մէկը, դարձաւ Երուանդ Քոչարի հին ստեղծագործութիւններէն մէկուն՝ Յիսուսի ոտքը...։

Այդ շրջանին, եգիպտական բուրգերը յիշեցնող գլխարկով մը, իմ գլուխս ալ նկարած էր Քոչար, որ քանի մը ամիս կախուեցաւ իր արուեստանոցին պատէն եւ օր մըն ալ անհետացաւ։ Խնդրեցի իրմէ այդ նկարը ղրկելու Պոլիս, մայրիկիս, ըսաւ թէ արդէն ծախած էր զայն։

Այնուհետեւ, իմ կեանքս ալ փոխուեցաւ եւ սկսայ, ժամանակ մը բաժնուեցայ Վարդուհիէն։

Փարիզէն փոխադրուած էի արուարձան։ Կը բնակէի Շաւիլ, Վահան Փափազեանի (Գոմսի) տունը եւ կը պաշտօնավարէի Անիէռ, Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակութեան շէնքին մէջ, ուր կ'ապրէր կաթողիկոսական պատուիրակ երջանկայիշատակ Գրիգորիս եպիսկոպոս Պալաքեան։

Սկիզբները, պատուիրակութեան քարտուղարն էր Պր. Անդրէասեան, Պալաքեան սրբազանի քեռայրը։ Անոր մեկնումէն վերջ, հրաւիրուեցաւ գրագէտ Յակոբ Տէր–Յակոբեան ստանձնելու այդ պաշտօնը։

Յիշատակներս բազմաթիւ են այդ շըրջանէն. հոս տեղը չէ զանոնք պատմելու. կ'արժէ յիշել սակայն պատուիրակութեան հնակառոյց գեղեցիկ շէնքը եւ ընդարձակ պարտէզը, որուն ցանկապատին տակ կուգային շարուելու նոր հասած գաղթականներ, անգործներ եւ անդամահատուած մուրացիկներ, որոնք կը ղրկուէին Փարիզի Հայոց եկեղեցիէն։ Պալաքեան Սրբազան հարուստ չէր, սակայն բարեսիրտ եւ առատաձեռն, վարժեցուցած էր մխիթարելու զանոնք, դրամական նուէրներով եւ անոյշ խօսքերով։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(12 – Տար.)

(*) ԾԱՆՕԹ.— Երգը կամ երգեցողութիւնը, իբրեւ ուսուցում ընդունուած չէր Բարեգործականի սաներու ցանկին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Արփի – Սեւան Ջրատարը, որուն աշխատանքները ծայր տուին 1964ին, ծրագրով պէտք է աւարտած ըլլար եօթը տարի առաջ, 1970ին: Այլազան պատճառներով, ինչպէս խորհրդային թեքնոլոժիկ ցած մակարդակը, աշխատուժի անբաւարար թիւը, իրագործման առաջադրութիւնները ձգձգելու ընդհանրացած երեւոյթը, այլ մանաւանդ երկրաբանական անակնկալ բարդութիւնները պատճառ եղան, որ Ջրատարին բացումը յետաձգուի տարուէ տարի:

Կը կարծուէր, թէ ամէնէն ուշը յառաջիկայ տարի աւարտած կ'ըլլար շինութիւնը: Արդ այս տարուան վերջին ամիսներու դանդաղ ընթացքը ցոյց տուաւ, թէ այս ալ անիրականանալի պիտի մնայ եւ, ապահովաբար, 1979ին միայն վերջ գտնեն աշխատանքները:

Իրաց այս կացութեան մէջ, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը, միացեալ նիստի մը ընթացքին յատուկ որոշումներ տուին Ջրատարին իրականացումը փութով ապահովելու համար:

Միացեալ նիստին հաստատուեցաւ, որ երկրաբանական եւ Ջրերկրաբանական պայմաններու խիստ բարդացումին հետեւանքով, բազմաթիւ դժուարութիւններ յառաջ եկած են: Թիւ 8 եւ 9 փապուղիներու աշխատանքները դանդաղած եւ քանի մը անգամ նոյնիսկ կեցած են:

Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը քննադատութեան ենթարկեցին «Արփա – Սեւանշին»ի, «Անդրկովկասի «Հիդրոյատուկշին»ի վարչութիւնները, «Հիդրոնախագիծ» համամիութենական գիտահետազօտական հիմնարկութեան հայկական բաժինը, «Հիդրոյատուկնախագիծ» հիմնարկութեան նախագիծի ճիւղը, ինչպէս նաեւ շինարարութեան «դիրեկցիան»:

Քննադատութիւններ են. — Կազմակերպական եւ թեքնիք թերութիւններու հետեւանքով յաճախ բաւարար չափով չեն օգտագործուած նիւթա – թեքնիքական եւ աշխատանքայինռեսուրսներ ը»Անհրաժեշտ պայմաններ չեն ստեղծուած աշխատողներուն արտադրողականութիւնը բարձր աստիճանի հասցնելու համար: Փապուղիներու նախագիծեր ուշ յանձնուած են, թեքնիք միջոցները բաւարար չեն եղն.:

Անհրաժեշտ ցուցմունքները կատարելէ ետք, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը յատուկ յանձնախումբ մը կեանքի կոչեցին, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ վերահսկել աշխատանքները եւ անհրաժեշտ կարուկ կարգադրութիւններ ընել ծագող հարցերը ժամանակին լուծելու համար:

Որոշումը յատակ է.— Արփա – Սեւան Թունէլի շինարարութիւնն աւարտել 1979 Թուականին»:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆՆԵՐԸ

Հայաստանի բուժիչ աղբիւրներու մասին յիշատակութիւններ կան հնամեայ տարեգրութիւններու մէջ: Մեր հայրենիքը շատ հարուստ է հանքային աղբիւրներով, բուժիչ ցեխերով եւ լեռնակլիմայական առողջարար պայմաններով: Համեմատաբար ոչ մեծ տարածութեան վրայ՝ 29,8 հազար քառակուսի քիլոմեթր, կան մօտ 350 խումբ տարբեր քիմիական բաղադրութեամբ հանքային աղբիւրներ: Ներկայիս բժշկագիտութեան կարգ մը ներկայացուցիչներ՝ կլիմայագէտներ, Ջրերկրաբաններ, քիմիագէտներ կը շարունակեն հետախուզել եւ ուսումնասիրել Հայաստանի բնական հարստութիւնները: Անոնց տքնաջան աշխատանքներուն արդիւնքներն են բուժական հիմնարկութիւնները, մանկական առողջարանները, հանգստեան տուները՝ որոնք լայն ճանաչում ունին Խորհ. Միութեան մէջ, ինչպէս «Ջերմուկ»ը, «Արզնի»ն, «Դիլիջան»ը եւն.:

Ասոնցմէ զատ մեծ անուն ունին նաեւ Ծաղկաձորի, Գիւլագարակի մանկական առողջարանները, լեռնակլիմայական Ստեփանաւան եւ Կիրովական կայանները, Ծաղկաձոր, Ախթալա, Սեւան եւ այլ հանգստեան տուները:

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ «ՌՈՒՄԷՆ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՌԱՐԱՆ»ԻՆ ՄԷՋ

Պուքրէշի մէջ լոյս տեսած է «Ռումէն երաժշտագէտներու բառարան»ի նոր տպագրութիւնը (Ա. տպագրութիւնը՝ 1965ին): Հեղինակն է Վիորէլ Քոսմա: Բառարանի առաջին էջին իսկ վրայ կը գտնուի Անաթոլ Ալպին երգահանին (ծնած՝ 1903ին) գործերուն մէջ՝ « Հայկական փողոցին վրայ » (1935) վերնագիրը կրող երկը, գրուած՝ նուագախումբի համար, որ վերամշակումն է հին հեղինակի մը, որ կ'երգուէր Պուքրէշի մէջ, դարուս սկիզբը, եւ որ կ'արտացոլացնէ հայկ. գաղութի ներկայութեան կարեւորութիւնը: Հայկական ծագումով անուններուն մէջ կը գտնենք Կէօրկէ Ասաքին, իբրեւ հեղինակ թատերական գործերու եւ երգչախումբի բնագրերու, որոնց երաժշտութիւնը շարադրած է անոր կինը՝ ծագումով աւստրիացի, Հելենէ Թայպըր: Իբրեւ երաժիշտներ՝ կան հետեւեալ անունները: Նիքոլայէ Պոյքլիու՝ ծնած 1906ին, ուսումը առած է Պուքրէշի երաժշտանոցը, եղած է դասախօս, քանի մը տարի վարած է «Մուզիքա» հանդէսը եւ գրած է համանուագ, սենեկային երաժշտութիւն, թատրոնի եւ շարժանկարի երաժշտութիւն: Թէոտոր Ռուբատս (1839–1923), ունի երաժշտական եւ ազգագրական բազմաթիւ տեսաբանական երկեր: Էմանոյիլ Ջոմակ (1890–1962), որ Եաշ, Լայփցիկ եւ Փարիզ ուսանելէ ետք դասախօս եղած է Պուքրէշի երաժշտանոցը եւ տնօրէն «Ճորճէ Էնեսքու» Ֆիլհարմոնիայի, ձգած է երաժշտական քննադատութեան բազմաթիւ աշխատութիւններ (մէկ մասը ձեռագիր, ինչպէս է հայ երաժշտութեան մասին ուսումնասիրութիւնը): Իբրեւ երաժշտագէտ յիշուած է նաեւ Նիքոլայէ Միսիր (1896–1965). Հրջանաւարտ Եաշի իրաւագիտութեան Փաքիւլթէէն, ռումէն Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկութեան գրադարանապետ, հրատարակած է Էնեսքուի և Լիսթի մասին ուսումնասիրութիւններ: Երգահաններու մէջ նշուած է նաեւ Միհայիլ Ժորա (1891–1971), անուանի երաժշտագէտ, ռումէն ձայնասփիւռի երաժշտական տնօրէն, վերատեսուչ Պուքրէշի երաժշտանոցին, ունեցած է գեղարուեստական բեղուն գործունէութիւն մը: Վերջին անունը՝ Սերճու Սարգիզով (ծնած Թարութինօ 1924ին) ծանօթ է իր երգչախմբային աշխատանքներով:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՄԵՆԱԿԵԱՑ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ճափոն, որ զբօսաշրջիկները հետաքրքրող հրապուրիչ վայրեր ունի, ներկայիս կիներն ալ հրապուրելու ձեւը գտած է: Համաձայն Հէրըլտ Թրիպիւնի Թոքիոյի թղթակիցին, մօտ տասը հազար « Հիւրընկալ » կայ ներկայիս Ճափոնի մայրաքաղաքը: Յատուկ « ակումբ »ներու մէջ, մենակեաց կիներու համար:

— Կիները այս «ակումբ»ները կ'երթան, որպէսզի այր մը գտնեն: Այր մը, որ մօտիկ ըլլայ իրենց, խօսի զիրենք հետաքրքրող նիւթերու մասին, պարէ իրենց հետ, աթոռ հրամցնէ, ծխիկը վառէ. կարճ՝ իրենցմով զբաղի: Երկիրի մը մէջ, ուր դեռ կիները ընդհանրապէս այրերու ծխիկները կը վառեն, երեւոյթը ինքնին յատկանշական է: «Հիւրընկալ»ները ընդհանուր առմամբ գեղադէմ են, վայելուչ հագուած եւ կնամեծար: Քսանէն երեսուն տարեկան են... Միջին հաշուով ամիսը 2.200 տոլար (11.000 ֆրանք) կը շահին, կրկնապատիկը մեծ ձեռնարկութեան մը պաշտօնեային: Ամէնէն փնտռուածները մինչեւ 7.000 տոլար կ'ապահովեն: «Հիւրընկալ»ներէն մէկը սապէս կը սահմանէ իրենց « քաղաքականութիւնը »... Սկսնակները նախ գեղեցիկ կիներով կը հետաքրքրուին, բայց կամաց-կամաց կը սորվին զատորոշել դրամ ունեցողները եւ հասկնալ, թէ ինչո՞ւ հոն են: Խօսակցիլ, պարել, խմել, եւ այլ բաներ...»:

ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆ Է

Խորհ. Միութեան մէջ, երախայ ունենալու տարիքի 170 կին կայ, հարիւր այրի փոխարէն, եւ Լիտերատուրնայա Գազետա արժանիքները կը թուէ այն մայրերուն, որոնք «իրենց երջանկութիւնը կը գտնեն կողմնակի ճամբաներով»:

— «Կը յարգենք երիտասարդ աղջկան մը պատիւը եւ կնոջ մը արժանաւորութիւնը, կը գրէ շաբաթաթերթը: Կը գտնենք, որ կայուն ընտանիքը միակ լուրջ կապն է զիրար սիրողներու միջեւ, սակայն բարոյականութիւնը պէտք չէ խոչընդոտ հանդիսանայ մարդոց երջանկութեան: Բոլոր կիները, որ բախտը չեն ունեցած ամուսնանալու, իրաւունք ունին մայր ըլլալու երջանկութիւնը վայելելու: Ամէն ապրող էակ պէտք ունի սիրոյ: Եթէ ուղիղ, սովորական ճամբաները խափանուած են, մարդիկ կողմնակի ճամբաներ կը գտնեն:

Անդրադառնալով պատուանշան ստացող մայրերուն, որոնք տասը զաւակէ աւելի կ'ունենան, ընթերցողուհի մը շաբաթաթերթին նոյն թիւին մէջ կը գրէ.— «Կան հերոս մայրեր եւ ամուրի մայրեր: Մենք ալ, չամուսնացած մայրերս, արժանի ենք վարձատրութեան»:

...ով մը կը նմանի Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի կարմրամորթ Հնդիկներու հարցին: Պէ՞տք է ձուլուին իրենց շրջապատին հետ, թէ պէտք է իրենց առանձին վիճակին մէջ ձգուին, իբրեւ պատմական անցեալ ունեցող ցեղեր:

Նախ հարկ է ճշդել, թէ որքա՞ն Գնչու կայ:

Փըքըրնի հաշուով 1975ին 4.700.000 Գնչուներ կային Եւրոպա: Ասոնց 72 տոկոսը, կամ 3.400.000ը համայնավար երկիրները:

Ամէնէն մեծ թիւը կը ներկայացնէին Եուկոսլաւիա՝ 746.000, ապա Ռումանիա՝ 662.000, յաջորդական կարգով Հունգարիա՝ 588.000, Խորհրդային Միութիւն՝ 478.000, Պուլկարիա 442 հազար, Չեխոսլովաքիա՝ 368.000, Լեհաստան՝ 62.000 եւ Ալպանիա՝ 61.000:

Համայնավար երկիրներու մեծամասնութիւնը Գնչուները չի նկատեր առանձին ազգութիւն, որով մարդահամարներու մէջ զանոնք նկատի չառներ:

Ընդհանուր քաղաքականութիւնն այն է, որ Գնչուները պէտք է պաշտօնական լեզուն սորվին եւ իրենց զաւակները ղրկեն պետական դպրոցները: Սակայն մեծ տոկոսը Գնչուներուն, կը խուսափին, որով անգրագիտութեան աստիճանին վրայ կը մնան: Կը շարունակեն խօսիլ իրենց ռոմանական լեզուն: Արդէն իրենք զիրենք Ռոմ կ'անուանեն:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (443)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

Վերջապէս հազար դժուարութիւնով դիմացի դուռը բացի... առջեւս վարագոյր մը ելաւ որուն եզերքը կամաց մը ինծի քաշեցի եւ երկու վարագոյրներուն մէջտեղի ճեղքէն նշմարեցի որ սեղանի մը շուրջը եկու մարդիկ եւ կին մը նստած էին: Կինը պերճազգեստ Էմփերիան էր, միւսն ալ՝ Պեմպօն, այն մարդը որ յետոյ Վենետիկի ծերանոցը պատրոնքը եղաւ...: Հիմա, Լէոնոր, մտիկ ըրէ թէ այդ երեք արարածները ի՞նչ կ'ըսէին իրարու:

«— Շատ դիւրին գործ մըն է, ահա մատնութեան նամակը գրուեցաւ, կ'ըսէր Պեմպօ: Եթէ տիկինը ստորագրելու ըլլայ, ես զայն տեղը կը հասցնեմ ձեռքովս: Մատնութեանց կոճղը պիտի նետեմ:

«— Այո, այս յղացած գաղափարդ հրաշալի է, Պեմպօ, կ'ըսէր Ալթիէրի...: Մարդասպանը ինքն է, զայն պիտի ամբաստանեն եւ պիտի գլխատեն:

«— Բայց տեսնենք զիս իբրեւ վկայ Տասներու Խորհուրդին առջեւ պիտի չհանե՞ն, կը հարցնէր Էմփերիա:

«— Ձեր կարծեր, այդ գործը դուք ինծի ձգեցէք, ես կը կարգադրեմ, դուք միայն ստորագրեցէք, բնաւ մի վախնաք, կը գոչէր Ալթիէրի:

«— Ոչ, սխալ քայլ չառնենք, դիտել կուտար Պեմպօ: Ընդհակառակն, պէտք է որ տիկինը գերագոյն ժողովին առջեւ ելլէ եւ իր վկայութիւնով վերջնականապէս ջախջախէ այդ մարդը:

Տանտոլօ հօս կանգ առնելով ճակտին քրտինքը սրբեց, իսկ Լէոնոր կամաց կամաց իրականութիւնը ըմբռնել սկսաւ:

Տանտոլօ սապէս շարունակեց.

— Երբ Պեմպօ այսպէս հեղինակաւոր կերպով ձայնը լսելի ընել տուաւ, պերճազգեստին մէջ տեսակ մը ըմբոստութիւն ծընաւ:

«— Իսկ այն պարագային որ գերագոյն ժողովին առջեւ ելլել մերժե՞մ, գոչեց ան: Այն պարագային որ վկայութիւն տալ չուզեմ, ի՞նչ պիտի ընէք:

— Այս խօսքին վրայ, տեսայ որ Ալթիէրի ձեռքը դաշոյնին կոթին կը տանէր, շարունակեց Տանտոլօ: Բայց Պեմպօ անոր հանդարտելու նշան մը ընելով ըսաւ՝ «Այդ պարագային, մե՛նք պիտի բերենք մեր վկայութիւնը տիկին, եւ իրականութիւնը պիտի խոստովանինք: Դահիճին գլուխ մը պէտք է կամ ձերը եւ կամ այդ մարդունը... ընտրեցէք...»: Այս ըսելով, Պեմպօ գրիչ մը երկարեց պերճազգեստին: Էմփերիա աջ ձեռքովը գրիչը առած ատենը տեսայ որ ձեռքը եւ դաստակին վարի մասը արիւնոտած էր... Գրիչը առաւ եւ վերջապէս ստորագրեց: Ես հասկցայ թէ մէկը մահուան դատապարտած էին, բայց ուրկէ ուր իրականութեան դիրը անոր ձեռքէն խլեց...: Պէտք եղածը իմացած եւ քիչ մը շատ ամէն բան կռահած էի: Էմփերիա մէկը սպաննած էր այդ սպանութիւնը ուրիշի մը վրայ պիտի նետէին: Եւ մինչդեռ Ալթիէրի, Պեմպօ եւ Էմփերիա իրարու հետ ցած ձայնով կը խօսակցէին, ես կամաց մը ետ քաշուեցայ: Հիմա ամէնէն սարսափելին պիտի պատմեմ քեզի, աղջիկս:

Հօս Տանտոլօ շունչ մը առնելէ յետոյ խեղդուկ ձայնով մը շարունակեց.

— Ետ քաշուելով սրահին կեդրոնը հասայ: Այս միջոցին նոր հծծիւն մը հասաւ ականջիս: Մտածեցի որ հաւանաբար Էմփերիայի սպաննած մարդն էր որ ինծ քանի մը քայլ անդին հոգի կուտար: Ամէն գնով գիտնալ ուզեցի թէ ո՞վ էր այդ մարդը: Առանց վարանելու եւ առանց որեւէ նախազգուշական միջոց ձեռք առնելու, ձայնին եկած կողմը քալեցի: Մութ նրբանցք մը մտայ որուն խորը ուրիշ դուռ մը կար, ահա ձայնը այդ կողմէն է որ կուգար: Դուռը հրելով նեղ եւ լաւ լուսաւորուած սենեակ մը մտայ: Ներս մտնելուս պէս, աչքիս զարնող առաջին բանը եղաւ դիմացի պատին վրայի պատկերը: Ահա այդ պատկերը այս պատկերն էր Լէոնոր: Ապա, գետինը մարմին մը տեսայ, արեան ճապաղիքներու մէջ մարմին մը որ մահուան խորդիւնով մը կը խոկար: Վրան ծռեցայ եւ ճանչցայ զայն, Տավիլա կոմսն էր: Ձեռքը բռնեցի, աչքերը բացաւ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Պայծառ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Թադոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Կարապետեան՝ զաւակներով, եւ համայն ազգականները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝

ԱՐԹԻՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 19ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 10.45ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ ողբացեալին մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նուարդ Գամէր Գաբամաճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Հոկտ. 23, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ԳԱՄԷՐ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տիկին Արաքսի Գավաֆեան եւ աղջիկը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի, Հոկտ. 23, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ

մահուան 20րդ եւ զաւկին ու եղբօր՝

ԱՐԱՄ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարեդարձին առիթով։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Լա Սիոթա ապրող հայրենակից Պ. Ֆարօ Նորոյեանին, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Վարդապետեանին եւ բոլոր պարագաներուն, Տիկին Արաքսի Նորոյեանի մահուան տխուր առթիւ, եւ 50ական Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ «Աշխարհ»ին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Հայկական Կոմիտէի նախագահ ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ հետ։

Հոկտ. 24, Երկուշաբթի ժամը 20ին

Hôtel Modern, Place de la République

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆԻ

ժողովրդական երգերուն

Audition de Chants Populaires de la région de Daron

Հաւաքուած եւ երգուած

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

կողմէ

Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 20.30ին

Salle Debussy (Pleyel)

252 Rue du Fbg. St-Honoré

Métro Ternes

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Պատուոյ նախագահութեամբ

ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ, ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ եւ ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Présentation

JEAN-MARIE ROBAIN

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր, փլուի, ամբողջ տարին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք։

Pret à porter - Luxe

KAZAZIAN

40, Rue des Jeuneurs

75002 PARIS

Le Comité des Jeunes de l'UGAB organise

une Soirée Dansante

le 22 Octobre à partir de 21 heures — Ambiance 100 % Disco, grâce à notre sympathique Disque-jockey Edouard.

Musique — boissons — sandwitchs

VENEZ NOMBREUX

Participation aux frais :

Membres 15 Fr.

Non membres 20 Fr.

U.G.A.B. : 118, rue de Courcelles PARIS 17e

Tél. 921.86.71 ou 227.12.26

YAN'S CLUB

5, AVE. REILLE — PARIS 14

SIGNATURE EN AVANT-PREMIERE DU LIVRE

L'ART ARMÉNIEN

de

SIRARPIE DER-NERCESSIAN

Professeur honoraire à l'Université de Harvard

L'auteur dédicacera son livre le Samedi 22 Octobre à partir de 19 h.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հոկտ. 22, Շաբաթ օր ժամը 10.30ին, Մոնմորանսիի հայ հանգստեան տան մէջ տեղի պիտի ունենայ առաւօտեան ժամերգութիւն, հովանաւորութեամբ Տուներու հոգեւոր հովիւ Տէր Մեսրոպ Խաչակիր Քհնյ. Ժամկոչեանի, նախագահութեամբ Աղք. նախագահ Պր. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ եւ ներկայութեամբ վարչական կազմին։

Յետ ժամերգութեան ճաշ եւ գեղարուեստական յայտագիր մասնակցութեամբ հանրածանօթ երգիչ Պր. ՆՈՐԱՅՐԻ եւ հրաւիրեալներու։

Փափաքող հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Հոկտ. 23, տօն է Գիւտի խաչին։ Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Հոկտ. 23) պատարագ կը մատուցուի։

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 de 10 h. à 15 h.

210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON

Nom

Adresse

tél.

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs

Du 23 Décembre au 06 Janvier

PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours

Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet

Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON

MAGUY KALOUSTIAN

OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ

SOUS LE HAUT PATRONAGE DE MGR. SEROVPE MANOUKIAN

Délégué pour l'Europe du Cathalicossat de tous les Arméniens

et sous la présidence d'honneur

de Mme Silva GABOUDIKIAN et Madeleine BRAUNE

de Messieurs: Jean ROUSSELOT, président de la Société des Gens de Lettres Français — Vartkès BEDROSSIAN, secrétaire de l'Association des Ecrivains d'Arménie — Constantin SIMONOV, secrétaire des Ecrivains Soviétiques Avédis ALIXANIAN, président de la Société des Gens de Lettres Arméniens de France — Robert SABATIER, membre de l'Académie Goncourt — Vartkès HAMAZASBIAN, président du Comité des Relations Culturelles avec les Arméniens de l'Etranger — Rouben SAHAKIAN, premier secrétaire de l'Ambassade Soviétique à Paris — William SAROYAN — Rouben MELIK — Garo MEHIAN

Célébration du 80e anniversaire du poète

Yéghiché TCHARENTZ

Organisé par la Société des Gens de Lettres Arméniens de France, avec la participation de l'Union Culturelle Arménienne de France et de l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole ESSAYAN

sous la présidence effective de Rouben MELIK

Prendront la parole :

RAZMIG TAVOYAN, GARIG BASMADJIAN, JACQUES GAUCHERON

Spectacle audio-visuel — LES FOULES EN DELIRE

réalisé par Hilda KALFAYAN

Avec la participation de Mmes EKIZIAN - CARPENTIER KHEDECHIAN - LA CHASSAGNE et Mr. RAZMIG ABRAHAMIAN

partie musicale : Mr. Chahan DINANIAN, violoncelle

DIMANCHE, 23 Octobre 1977

à 17 heures précises

MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS

ENTREE LIBRE

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 22, ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի կողմէ

Նուագախումբ

BERNARD DEDEDJIAN

մասնակցութեամբ Ցարդարի (տուօ)

Ճոխ պիւֆէ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
22-23
SAMEDI-DIMANCHE
22-23 OCTOBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.972

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — No 13.972

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԵՒ ՄԱՀՈՒԱ՛Ն ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ

— O —

Քիչեր, մեր ազգային թէ գրական մեծ դէմքերէն, կրցած են զգալ ու շնչել իրենց ժամանակին հետ այնքան սերտ ու լման՝ որքան Եղիշէ Չարենց: Կամաւորական հայ գունդի պատանիէն մինչեւ կարմիր բանակի երիտասարդ զինուորը, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան փողահարէն մինչեւ մեր պատմութեան հունը քերող «Գիրք ճանապարհի»ի քուրմը՝ Չարենց ապրեցաւ ու արտայայտուեցաւ բացարձակապէս իբրեւ Հայ, կարմիր քաղաքացի եւ նամանաւանդ՝ իբրեւ բանաստեղծ:

Մեծերուն քով յատկանշական է խառնուածքին եզակի, զօրաւոր դրոշմը: Կըրնան նկարագիր չունենալ, բայց չէշտուած անհատականութիւն մը պիտի կը դարձնէ զիրենք եթէ ոչ տարօրինակ, առնուազն անսովոր, յայտուն: Զիրենք փնտռելու, մեր անհատական թէ ընկերային հարցերուն մէջ վկայութեան կանչելու մեր միտումն իսկ կը չէշտէ անոնց տիրական, ազդու ներկայութիւնը՝ այսօ՛ր: Ահա թէ ինչո՛ւ կարելի չէ, այսօր իսկ, երեւակայել Խորհրդային Հայաստանը՝ առանց Չարենցեան կնիքի ու գոյնի: Մեր գրականութեան մէջ միակը գուցէ որ զպրոց բացաւ՝ գրական արտայայտութեան թէ ազգային մեր արժէքներուն հանդէպ մերձեցումի: Եթէ հայրենի մեր բանաստեղծութեան մէջ, մինչեւ օրս, նկատելի է Չարենցեան շունչ մը, այդ մէկը նոյնքան չէշտուած կը ներկայանայ խորհրդահայ քաղաքացիին ազգային թէ ընկերային եզակի հայեցողութեան մէջ. եւ մինչ գեղագէտներուն համար թերութիւն կը նկատուի ցարդ չկարենալ ձերբազատուիլը Չարենց բանաստեղծէն, կրնանք հիանալ միայն «Արարատը աշխարհին հետ չփոխելու» հայ քաղաքացիի անկաշառ հայրենասիրութեան:

Մեծ է իր հմայքը: Արդի հայ գրականութեան մէջ գուցէ ոչ ոք ստացած է այդքան ժողովրդական, համահայկական հռչակ. «Լուսապսակ ճակատ», որ խորհրդանշելով հանդերձ տարաբախտ մտաւորականներու ամբողջ սերունդ մը՝ պէտք չէ նսեմացնէ գրական թէ քաղաքական իր անմիջական գործակիցները, միւս մեծերը, որոնցմէ Ա. Խանճեանի մահուան քառասնամեակը չոգեկոչուեցաւ՝ անցեալ տարի, եւ Ա. Բակունցի եւս մահուան քառասնամեակն է՝ այս տարի, — չմոռնա՛նք: Չմոռնանք թէ 1915ի արեւմտահայ մտաւորականներու կառափնարանին յաջորդեց 1936–37ի արեւելահայ մեր մտաւորականութեան աքսորը: Առաջինը կը միտէր մեր ցեղային բնաջնջման, երկրորդը՝ հայօրէն մտահոգուելու եւ արտայայտուելու մեր ազատութեան, մեր կամքի ջնջման: Մին՝ թշնամի մեր ժողովուրդին, միւսը՝ մեր ինքնուրոյնութեան. եւ Տէր–Զօր չմեռնող ժողովուրդի ընտրանին Սիպիրէն վերադարձաւ աւելի՛ ինքնավստահ, աւելի՛ աննկուն:

Հայաստանի մէջ մեծ շուքով պիտի ոգեկոչուի Չարենց՝ իր ծննդեա՛ն միայն ութսունամեակով. դժբախտաբար: Կ'ըսեն, եւ կ'ուզենք հաւատալ, թէ հոն կարելի լաւագոյնը կը կատարեն արդէն: Բայց կը հաւատանք թէ սփիւռքի մէջ, Փարիզ կամ այլուր, եղել և իր ծննդեա՛ն միայն ութսունամեակը տօնել՝ առնուազն անպարկեշտութիւն է եթէ ոչ անարգանք՝ հերոսական մահով նահատակուած քա–

ռասնամեայ Զարենցի լուսաւոր յիշատակին:

Սիրեցինք Զարենց բանաստեղծը իր բոլոր գեղեցիկ գործերուն մէջ, որովհետեւ գեղեցկութիւնը վեր է, անկախ՝ մարդկային, ընկերային թէ քաղաքական բոլոր նկատումներէն: Ցարգեցինք Զարենց քաղաքացին, հակառակ որ մենք նախընտրեցինք Մայիսեան ազատութիւնը, ինք՝ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը: Կարեւոր չէ ոչ «ողբալի, պնակալէզ» իր ոթակումը՝ մեզի՛, ոչ ալ Քրիստափորի դիմացիծը պանծացնող իր հիացական քանդակը: Կարեւորը այն է որ այսօր ամէն Հայ, հայրենիքէն մինչեւ սփիւռքի յետին անկիւնները, եթէ ոչ հրապարակաւ, բայց սրտին մէջ հիացումով, սիրով, հաւատքով կ'ոգեկոչէ իր ժողովուրդի մեծ զաւակներէն մէկուն՝ Եղիշէ Զարենցի ծննդեան ութսունամեակն ու մահուան քառասնամեակը: Գրասէրը գիտէ թէ ի՛նչ բարձրութեան հասաւ հայ բանաստեղծութիւնը (Լուսամփոփի՛ պէս աղջիկ՝ աստուածամօր աչքերով), եւ հայ քաղաքացին, աշխարհի մէջ ո՛ւր ալ ըլլայ, չէ մոռցած երէկուան մեր փորձառութիւնը, այսօրուան դասն ու վաղուան պատգամը, Զարենցի բերնով, թէ «Հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է»:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

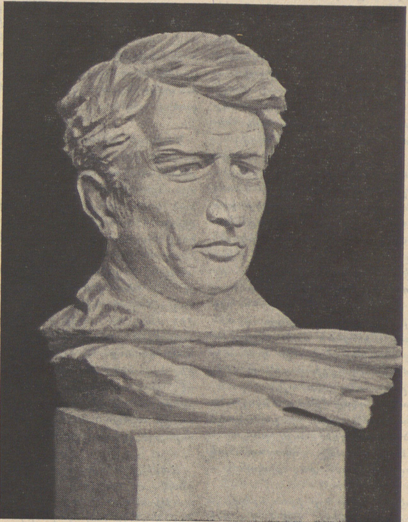
ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ եւ Ֆրանսայի ոստիկանութիւնը մինչ կը փնտռէ ահաբեկիչները, Հանս Շլէյէրի դիազննութիւնը ցոյց կուտար թէ մարմնին գտնուելէն 36 ժամ առաջ մեռած էր արդէն, ատրճանակի երեք գնդակներով՝ գլխուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ Պատէրի եւ իր գործակիցներու անձնասպանութենէն անմիջապէս ետք սպաննուած էր:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Պառ, որ պաշտօնական այցելութեամբ Արեւմտեան Գերմանիա կը գտնուի, Շմիթի հետ տեսակցութեան ընթացքին, այլ հարցերու կարգին, խօսած է ահաբեկչութեան մասին եւս: Պառ շնորհաւորելէ ետք Շմիթի ազդու վճռականութիւնը, փափաք յայտնած է որ երկու երկիրները գործակցին միջազգային ահաբեկչութեան դէմ:

ՔՈՆՔՈՐՏ յաջողութեամբ անցուց Նիւ Եորք մուտքի եւ ելքի իր «քննութիւնը»: Իրապէս, Քոնքորտի պատճառած աղմուկը շատ աւելի նուազ եղած է՝ քան Քենրտի օդակայանին թոյլատրած սատիճանը: Կարելի է ըսել, այս առիթով, թէ Քոնքորտ «մատներուն վրայ քալած է» էջքի եւ ելքի ընթացքին:

ԹԱՅԼԱՆՏԻ մէջ զինուորական պետական հարուած մը վերջ տուաւ Քրէվիշիէնի կառավարութեան, առանց արիւնահեղութեան: Զինուորականները կը յայտարարեն, թէ «Յեղափոխական խմբակը իշխանութեան տիրացաւ՝ բարելաւելու համար երկրին ապահովութիւնն ու տնտեսութիւնը, եւ պահելու՝ սահմանադրութիւնը, կրօնքն ու թագաւորը»:

1897

1937

ՉԱՐԵՆՑԻՆ

Քեզ սիրեցի եւ իմ սէրը դարձաւ մորմոք,
Եւ իմ սէրը դարձաւ վախ.
Իմ սրտում կար մի երկնային երգի որոտ,
Բայց դարձայ լուռ, գլխակախ:

Հաւատում եմ, հաւատում եմ որ կը գայ մեծ
Քո յարութեան օրն արդար,
Եւ դու նորից յաղթանակով կը յառնես,
Եւ ոսոխդ կ'ընկնի վար:

Որքա՛ն մարդիկ պիտի փութան ամպհոններ,
Առաջինը յուզուելով,
Եւ անիծեալ իրենց անցեալը օծել
Ցիշատակիդ լոյսերով:

Բայց մենք կը գանք դահլիճներով խուռներամ,
Ու քայլերով անվհատ,
Եւ քո բոլոր դահիճներին ոճրագործ
Պիտի զարկենք պատէ պատ:

Եթէ նոյնիսկ ես չհասնեմ այդ օրուան,
Եթէ մնամ կէս ճամբին,
Վաղուայ փառքիդ շքամուտքով ներս կը գամ՝
Աշակերտի պէս անբիծ:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

1939, Մոսկուա

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ ԵՐԵՔ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐ ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԵԱԼ ՄԸ ԱՌԵՒԱՆԳԵՑԻՆ

— O —

Իզմիր.— Երեք անծանօթներ, որոնց ինքնութիւնը կարելի չեղաւ ճշդել, երէկ Իզմիրի Աստամնաբուժական փաքիւլթէին առջեւ առեւանգեցին քաղաքական բանտարկեալ մը, որուն անունն է, Օրհան Պազըր: Անծանօթները դիմակներ կը կրէին եւ Օրհան Պազըր բանտին մէջ ատարկած էր թէ ակռան կը ցաւի, եւ զինք ղրկած էին Ատամնաբուժական փաքիւլթէ, ակռան դարմանելու համար: Հոն կը սպասէին երեք անծանօթները, որոնք կրակ բացին Օրհան Պազըրի ընկերացող երկու ոստիկան զինուորներուն վրայ, որոնցմէ մին մեռաւ հիւանդանոցին մէջ: Անծանօթները առեւանգեցին Օրհան Պազըրը, որ ձերբակալուած էր իբր անդամ ԹԻՔՔՕի, (Թուրք Բանուորա–գիւղացիական համայնավար կազմակերպութիւն): Կրակողները առին նաեւ ոստիկան զինուորներու զէնքերը եւ անհետացան Անատոլ ինքնաշարժով մը:

Ատամնաբուժական փաքիւլթէն տասը օր փակուեցաւ:

Թուրք թերթերը այսօր կը գրեն թէ առեւանգուած Օրհան Պազըր ծագումով Հայ մըն է եւ կը դատուէր ծանր յանցանքներով:

ԶԱՐԵՆՑ

Զարենց։

Եղիշէ Սողոմոնեան էր անունը։ Տեղ մը ճամբուն վրայ մէկ կողմ դրաւ Սողոմոնեանը եւ իր աճող ինքնութեան վրայ զետեղեց Զարենց ընտրեալ անունը։ Ի՞նչ կը նշանակէ։ Զար՝ ձեւով մը կը նշանակէ խռովարար, եւ ոչ անպայման՝ «դէշ»։ «Ենց»ը պատկանելիութիւն կը ցուցնէ։ Խռովքի մարդը։ Ասիկա ոչ-մասնագիտական բանասիրութիւն է եւ ենթադրութիւն՝ որ թերեւս զուրկ է իմաստէ։ Բայց եւ այնպէս մենք վստահաբար կրնանք բան մը իմանալ անձին մասին՝ իրեն համար ընտրած անունին ծանօթանալով։

Սարեան, օրինակ, կը նշանակէ պողպատ։ Միկոյեան, միւս կողմէ, կը նշանակէ Միկոյեան, կամ հօրենական անուն մը՝ Մկրտիչ, օրինակ, որ խօսակցական լեզուի մէջ կրնայ վերածուած ըլլալ Մկոյի կամ աւելի քնքուշ հնչող Միկոյի։ Անաստաս զաւակն էր Մկրտիչի կամ Մկոյի կամ Միկոյի։ Ան խռոված չէր հօրը հետ. — գոնէ ոչ հօրը անունը մերժելու աստիճան։ Անախորժ չգտաւ ուրեմն այդ անունը։ Այսպէս, բոլոր Հայերը գիտեն թէ Անաստաս Միկոյեան անունով յեղափոխականը անուանի Հայ մըն է Մոսկուայի համայնավար իշխանութեան մէջ։

Զարենց բանաստեղծ էր այն օրերուն, երբ քաղաքական դէմք մըն էր Միկոյեան։ Զարենցէն պահանջուեցաւ որ շարունակէ բանաստեղծութիւն գրել, այդ բանաստեղծութիւններուն մէջ միաժամանակ ներմուծելով պատշաճ քաղաքականութիւն։

Այդ կ՚ըլլէր արդէն երբ իրեն հանդիպեցայ Մոսկուայի մէջ, 1935ի Մայիսի վերջը կամ Յունիսի սկիզբը, առաջին անգամ ըլլալով Երեւան այցելելէ եւ հանդիպելէ ետք Վահան Թոթովենցին, Գուրգէն Մահարիին, Զապէլ Եսայեանին եւ այլ գրողներու՝ որո՛նք եւս իրենց կարգին, յաջող կամ անյաջող կերպով, կը փորձէին իրենց գրականութիւնը մշակել պատշաճ քաղաքականութեան մը ճամբով։

Երբեմն լաւ գրագէտներ եւս, ինչպէս Զարենցը, յաջողեցան ընել ատիկա։

Ընդհանրապէս, սակայն, միջակութիւններն էին որ յաջողութիւն ձեռք ձգեցին եւ դարձան Գրողներու Միութեան պաշտօնակալներ։

Փորձեցէք յետադարձ մը կատարել դէպի 1935ի աշխարհը, դէպի սկզբնական շրջանի մաքառող Հայաստանի իրականութիւնը։ Դիւրին չէ ընել ատիկա, սակայն բաղձալի է եթէ կարելի ըլլայ։

Բովանդակ աշխարհը տեսակ մը վերիվայրումի մէջ էր։ Ամէն ինչ յարաշարժ էր, անապահով ու խոցելի։ Որեւէ բան կրնար պատահիլ տակաւին։ Հայաստանի ժողովուրդը ապահով էր միայն ինքնիր մէջ, եւ նաեւ եկեղեցիին մէջ՝ որ քաջալերութիւն չէր գտներ ինքզինք զգալու։ Զէին գիտեր ի՞նչ մտածել, ի՞նչպէս ապրիլ կամ ի՞նչ ծրագիր մշակել։ Մարդիկ միայն կը սպասէին, կը փորձէին իրենց գոյութիւնը պահել եւ յուսալ։

Մոսկուայի մէջ Ինթուրիսթի առաջնորդուհին ըսաւ. — Թերեւս կը փափաքիք հանդիպիլ Զարենցին։ — Զարենցը ո՞վ է, հարցուցի։ — Բանաստեղծ է, ըսաւ։

Յաջորդ օրը զիս առաջնորդեց Մետրոպոլ պանդոկը, Զարենցին սենեակը՝ երկրորդ կամ երրորդ յարկին վրայ, փոքր պատշգամով մը՝ որ չէր նայեր դէպի Կարմիր Հրապարակ, այլ անկէ անդին տարբեր ուղղութեամբ։ Քսանեօթ տարեկան էի։ Հրատարակուած մէկ գիրք ունէի միայն. — Յանդուգն երիտասարդը թռչող թրափէզին վրայ եւ այլ պատմուածքներ, 1934, Հոկտ 15. լոյս տեսած էր ութ ամիս առաջ։ Այսուհանդերձ գրաւեր էին մարդիկ ամէն տեղ, Եւրոպա կամ Ռուսիա, կարծես ծանօթ էին անունիս եւ գրագէտի համբաւիս։

Ինթուրիսթի առաջնորդուհին թակեց դուռը որ անմիջապէս, գրեթէ ուժգնօրէն բացուեցաւ։ Ու ես տեսայ կարճահասակ մարդ մը, շատ խոշոր կեռ քիթով, որ իմ վրաս խելագարի տպաւորութիւն ձգեց՝ բառին լաւագոյն իմաստով։ Կ՚եռեւեփէր ինքնիրմով, մարդկութեամբ, բանաստեղծութեամբ, տագնապով, յիշատակներով, ձախողութեամբ, զայրոյթով, կսկիծով եւ վերջապէս ամէն, ամէն ինչով, որուն մարդ էակը ծանօթ է, ապրած է եւ սակայն, այս կամ այն ձեւով յաջողած է պահել իր հակակշռին տակ։

Կատաղի աչքեր ունէր, աչքեր՝ որոնք սակայն ջերմ էին ու հաճելի. — տարօրինակ հակասութիւն մը իր նկարագրի միւս գիծերուն հետ։ Կարծես միաժամանակ երկու տարբեր անձնաւորութիւններ ըլլար։ Տակաւին, այդ երկու նկարագիրները կարծես պատահականօրէն ճիւղաւորուած ըլլային չորս, վեց կամ ութ տարբեր ուղիներով։ Ասիկա տարօրինակ չէ։ Ճշմարտութիւն է նաեւ ամէնուն համար։ Տարբերութիւնը այն է որ մարդոց մեծ մասը կը սորվի ի վերջոյ տեղաւորուիլ իրեն համար ամէնէն օգտաշատ անհատականութեան մէջ եւ անկէ ետք ապրիլ երջանիկ, ինչպէս ասացուածքը կ՚ըսէ, կամ տառապեալ կեանքին մնացեալ օրերը խաբուած ըլլալու զգացումով մը՝ որ իր ունեցած արժէքէն նուազ արժեւորուած ըլլալու մտածումէն կը ծնի։

Զարենց պարզապէս շատ աւելին էր անկէ, որ պէտք է եղած ըլլար։ Իր մեծութիւնն ու այլազանութիւնը զինք կը մղէին դէպի խելագարութիւն եւ կանխահաս. մահ. — անձնասպանութեամբ։ Կարեւոր չէ թէ իր մահը ի՞նչ ձեւ պիտի առնէր իրականութեան մէջ։ Ինձմէ մօտաւորապէս 10 տարի մեծ էր, այսինքն 37 տարեկան, բայց ան իմ ճանչցած մարդերէս ոեւէ մէկէն աւելի արագ կ՚ընթանար։ Ես ինծի մտածեցի, ով ալ ըլլայ այս մարդը՝ ժամանակին, փորձառութեան, հնարաւորութիւններու եւ ընտրութեան ընդմէջէն կը ճամբորդէ շատ աւելի արագ քան ես։ Չզարմացայ հետեւաբար, երբ Ինթուրիսթի առաջնորդուհին մեկնելէն անմիջապէս վերջ առաջարկեց, որ պատշգամ ելլեմ՝ մինչեւ որ ինք բազուկէն ինքզինք սրսկեց. — կարծեմ մորֆինով։ Միայն անկէ ետք էր որ վերջապէս քիչ մը հանդարտեցաւ, գտաւ ինքզինք եւ երջանիկ երեւցաւ։ Կեանքը հիմա նորէն հնարաւոր էր դարձած, ձեւով մը կարգի մտած։ Սուրճէն եւ ծխիկէն զատ նման բանի երբեք պէտք չեմ ունեցած ես, թէեւ տարիներով թմրեցուցիչներու գերի դարձած շատ մը մարդիկ կը կարծէին թէ ես ալ գործածող մըն եմ։ Ես նոյնիսկ ասփիրինէն կը խուսափիմ։ Ծխելը ձգած եմ գրեթէ տասը տարի առաջ եւ իբրեւ հետեւանք ձեռք բերած եմ գրելու նոր եղանակ մը, նոր միջոց մը՝ հասնելու ստեղծագործութեան աղբիւրը, ենթագիտակից մտքին կամ հոգիին խորերը, բնավայրը հայկական հաւաքական յիշողութեան, այն միակ դպրոցը ուր մարդկային բոլոր էակները կը սկսին յաճախել իրենց ծնունդի օրէն։

Մենք կեցանք ու խօսեցանք։

Սիրեցի Զարենցը որովհետեւ այնքան կենսունակ էր, եւ խորապէս մտահոգուեցայ իրեն համար՝ որովհետեւ ամէն վայրկեան այնքան մօտ կը թուէր մահուան, խելագարութեան։

Եւ սակայն աշխարհիկ մեծ իմաստութիւն մը ունէր։ Կարծէք ուրախ էր այն իրողութեան համար, որ ինք եւ ես կրնայինք իրարու հետ խօսիլ մեր սեփական լեզուով. — խորհրդաւոր լեզու մը՝ կազմուած իմաստութեամբ, սրամտութեամբ, կենցաղավարութեամբ, համակրանքով, արհամարհանքով դէպի խարէութիւնն ու կեղծիքը եւ քամահրանքով դէպի անպարկեշտութիւնն ու անպատուութիւնը։

Հայեր էինք... իսկ աշխարհը տարբեր բան էր։ Աշխարհ կրնար մերը ըլլալ՝ բայց չէր։ Կարծես երբեք չէր եղած։ Որեւէ աշխարհ, որ երբեւիցէ Հայերը ունեցած էին՝ կազմուած էր իրենց իսկ կողմէ ուրիշ աշխարհի մը, աշխարհներու մէջ։ Եւ հիմա Զարենցի աշխարհը Ռուսիոյ մէջ էր, մինչ իմ աշխարհս՝ Ամերիկայի։ Բայց մեր ներքին աշխարհները հայկական են, ըսաւ ան, եւ ես պատճառ չտեսայ վիճելու այս զգացական ընտանեկան տեսութեան համար, թէեւ պարզ իրողութիւնը այն է թէ ամբողջ երեւոյթը այնքան բարդ է խորապէս՝ որ երկու եղբայրներու ներքին աշխարհները կրնան շատ աւելի տարբեր ըլլալ իրարմէ քան ներքին աշխարհները Ֆրէզնոյի Հայու մը, օրինակ, Պիթլիսցի Թուրքէ մը կամ Քիւրտէ մը։

Ի՞նչու Հայերը այդքան մեծ արժէք կուտան ցեղային պատկանելիութեան։ Է՜, ատիկա գոյատեւման ընծայուած մեծարանքի ձեւ մըն է ընդդէմ այն տարբերութիւններուն՝ որոնք այլ ժողովուրդներու ոչնչացումին պատճառ դարձան։ Իրարու կը նայինք իբրեւ բախտաւորներ — կամ թերեւս անբախտներ — որոնք եղեռնէն փրկուած են։

Ա՜, ուրեմն դո՞ւն ալ չես մեռած։ Որքա՜ն ուրախ եմ, եղբայր, որ ողջ ես եւ թէ բերնիդ մէջ ատամներուդ վրայ տարուած աշխատանքը սքանչելի է։

Դասակարգային ամէն կարգի տարբերութիւն կրնայ ի վերջոյ քանդել այս ընտանեկան զգացումը. — ասիկա Հայու սիրտին մէջ վիշտի աղբիւր պէտք չէ ըլլայ։ Մենք, ի վերջոյ, ամէն բանէ առաջ մարդկային ցեղին անդամներն ենք, եւ պէտք չունինք ըլլալու աւոր այն միակ ճիւղը որ ծնունդով առաքինի է։ Ամէն տեսակ մարդ ունինք եւ բոլորն ալ ինծի համար հետաքրքրական են եւ հաճելի, թէեւ կը գտնեմ որ հայ փաստաբանները, իբրեւ մասնաւոր դասակարգ մը, նուազ արհամարհելի չեն քան միւս բոլոր ազգութիւններու պատկանող փաստաբանները։ Թող Աստուած սիրէ զանոնք։ Այսուհանդերձ, ոեւէ երիտասարդ կամ երիտասարդուհիի ուղղուած թելադրութիւնս պիտի ըլլայ իրաւագիտութեան հետեւիլ, նկատի առնելով անոր յարատեւ օգտակարութիւնը յարափոփոխ այս աշխարհին մէջ։

Խօսեցանք ու խնդացինք, եւ այդպէս ըլլալով իրարու հաղորդեցինք թէ մենք Հայեր ենք, եղբայրներ, օտարներ, բարեկամներ եւ ապա՝ գրողներ. — Հա՛յ գրողներ եւ ոչ թէ ռուս կամ ամերիկացի գրողներ։

Ես միշտ ինքզինքս նկատած եմ ինքզինքս եւ ոչ ուրիշ մէկը։ Զաւակն եմ Պիթլիսցի Արմենակ Սարոյեանի եւ անոր կնոջ Պիթլիսցի Թագուհի Սարոյեանին։ Պիթլիսցի Հայ մըն եմ, բան մը որ բոլորովին իմաստէ զուրկ է Ամերիկայի գրական ժամանակակիցներուս համար։ Ասիկա սակայն այնքա՜ն նշանակալից էր ինծի համար՝ որ չկրցայ նոյնիսկ գրել սկսիլ մինչեւ որ հաստատեցի այդ պարզ ճշմարտութիւնը։ Ես ճշգիւ եմ այն ինչ որ եմ։ Երբեք փափաք չունիմ ուրիշ մէկը ըլլալու։ Անըմբռնելի է որ ուրիշ մը ըլլայ աւելի լաւ քան այն ինչ որ եմ։ Վայրերը վաճառքի չեմ հաներ ոեւէ մէկու հետ, որեւէ տեղ՝ եւ որեւէ ժամանակ։ Ասիկա եւս յիմարութիւն է, բայց կը նախընտրեմ զայն այլ, աւելի ժողովրդական յիմարութիւններէն, ինչպէս, օրինակ, ամչնալ իր սեփական ընտանիքէն, անունէն, պատմութենէն կամ նկարագիրէն։ Ասիկա յիմարութենէ աւելի դէշ է, հիւանդագին խելագարութիւն է։

Եղիշէ Զարենց, մորֆինով հանդարտած, Մոսկուայի մէջ 1935ի Մայիսին կամ Յունիսին, երջանիկ՝ բայց ինծի համար եղերական Հայ մը, մարդ մը, բանաստեղծ մը, հայրենասէր մը, քաղաքագէտ մըն էր։ Զինք նկատեցի աշխարհի մեծագոյն մարդոցմէն մէկը։ Այդ կարծիքը կը պահեմ տակաւին։ Կը տեսնեմ սակայն թէ որքան ժամանակը սահի՝ աւելի խոր կերպով կը սիրեմ Վահան Թոթովենցի կեանքը, ճշմարտութիւնը, առասպելն ու ողբերգութիւնը։

Երբ Ինթուրիսթի առաջնորդուհին վերադարձաւ, երեքս միասին վերելակ մտանք։ Զարենց յանկարծ նկատեց երիտասարդ կնոջ լեցունկեկ կուրծքերը սեղմ վերնազգեստի մը տակ։ Իր Զարենց-խռովքէ բխող — անունին հաւատարիմ, մօտեցաւ եւ ձեռքերը զետեղեց կուրծքերուն վրայ, շոյեց զանոնք եւ ուրախութեամբ, ժպտելով ըսաւ. — Կրնա՞ս նման բան մը ընել Ամերիկայի մէջ։

Նայեցայ թեթեւ մը շփոթած երիտասարդ կնոջ եւ ըսի. — Այո, բնականաբար, բայց կը նախընտրենք չընել... վերելակներու մէջ։

Այդ բոլորը սակայն ինքնաբուխ էին եւ իսկապէս բաւականին անմեղ եւ անվնաս։ Իր շարժումները, իրենք իրենց մէջ, ցուցադրական ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէին, ինչպէս, օրինակ, համայնավարութեան առաւելութիւնը դրամատիրութեան վրայ։

Մենք հազուադէպօրէն կը մտածենք իրեն մասին իբրեւ Եղիշէ, ինչպէս օրինակ, այս դարու ընտրելագոյն անգլերէն լեզուով արտայայտուող բանաստեղծին Ուիլեըմ Պաթլըր Եէյթսի մասին որպէս Ուիլլի։ Մեր տղան յաւերժ Զարենցն է, հայկական արեւի, յոյզի, ծիծաղի, վիշտի եւ վերջապէս լռութեան։

Տխրեցայ աղետալի սերմեր տեսնելով իր նկարագրին մէջ։ Բայց ոչինչ գիտէի եւ ոչ ոք կրնար օգնել անոր։ Նոյնիսկ ինք անկարող էր ինքզինքին օգնելու։ Շատ բախտաւոր զգացի իրեն հանդիպած ըլլալուս համար։ Ի՜նչ փոյթ թէ արագօրէն դէմ յանդիման կը նետէր ինքզինք իր սիրեցեալ արեւին։

Մօտ 70 տարեկան հասակիս դժուար է հաւատալ որ եթէ Զարենց ապրած ըլլար՝ 80 տարեկան պիտի ըլլար միայն, որովհետեւ կը ճանչնամ բոլոր ապրելակերպերը մարդոց եւ կիներու — թէ Սարոյեան ընտանիքին մէջ եւ թէ անկէ դուրս — որոնք հիմա անխռով 90ին կը մօտենան — կը յուսամ կը հասնին — որովհետեւ հաճելի է ամրան նստիլ ծիրանի ծառին տակ եւ յիշել թէ չես մեռած այս բոլոր երկար, անոյշ տարիներուն։ Եղիշէ Զարենց ծնած էր 80 տարի առաջ։

Կ՚ըսուի թէ մեռաւ խորհրդաւոր պայմաններու տակ, Երեւանի բանտին մէջ 1937ին, մեր հանդիպումէն քանի մը տարի ետք։ Մոռնանք որ մեռած է եւ մէկդի ձգենք իր քաղաքական քերթուածները։ Զարենցը ողջ է դեռ եւ կենսունակ իր լաւագոյն բանաստեղծութիւններուն մէջ եւ շատ հաւանաբար այդպէս ալ պիտի մնայ։

Ի զո՛ւր, խենթ ու խելառ էր, բայց շատ մը աշխարհիկ բանաստեղծներ այդպէս եղած են ու են։

William Saroyan

Ու. Սարոյեան

Շաբաթ, Սեպտ. 7, 1977
Փարիզ

ԱՆՔՆՈՒԹԻՒՆ

Դոփո՛ւմ են, դոփո՛ւմ են, դոփո՛ւմ են ձիերը,
Մթի մէջ դոփում են, խփում են պայտերը,
Պայտերը խփում են, խփում են հողին.—
Անծա՛յր է գիշերը, անյայտ է ուղին։
Գնո՛ւմ են, գնո՛ւմ են, գնո՛ւմ են ձիերը,
Մօտիկ են, հեռու են, դոփում են պայտերը,
Պայտերը դոփում են քունքի՛ս մէջ հիմա.—
Անյա՛յտ է աշխարհը՝ անցնում է ու մահ...

1919 Ե. ԶԱՐԵՆՑ

Ե. ՉԱՐԵՆՑԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԷՐ

———o———

բայց պինդ է հոգիս… ու ոչ մի ժանիք
ինձ չի բաժանի իմ անդուլ դարից,
ինչպէս ո՛չ մի ուժ ինձ չի՛ բաժանի
իմ շունդալից, պայծա՛ռ ճնարից…

Ե. ՉԱՐԵՆՑ

1924 թիւ։ Թիֆլիսեան պայծառ աշուն։ կառք վարձեց. — Բշլի Հալաբար, Խոջիվանք։

— Երեւանում հայկական պանթէոն պիտի սարքել, նշանաւոր Հայերի աճիւնները տեղափոխել այնտեղ։ Տէրեանին էլ հարկաւոր է Օրէնբուրգից հանել։ Ի՞նչ է անում էնտեղ մենակ։

— Ոչ մի տեղ ես այնպէս ինձ հանգիստ չեմ զգում, որքան գերեզմանոցում։ Մի տեսակ իմաստութիւն է իջնում վրաս։ Մտածում եմ, որ վերջը էս է ու մի տեսակ խաղաղւում եմ։

— Ինչո՞ւ համար գերեզմանատանը չես կարող բարձր խօսել, ա՛յ, ես եւ դու համարեա շշունջով ենք խօսում։ Թումանեանի՞ց ենք վախենում, թէ Րաֆֆուց։ Փորձիր մի գոռալ։ Հազար Թումանեան՝ ես չեմ կարա գոռալ… Ա՛յ պայ է, ո՞վ հնարեց էս մահը։

Նրջեց ամբողջ ժամանակ գլխարաց։

X

Խաչիկի բանն՝ր։

Շիրվանզադէն եւ Աբէլեանը տարիներով խռով են։

Պատճա՞ռը։

Շիրվանզադէ. — Իմ պիէսներով դերասան դարձաւ Աբէլեանը։

Աբէլեան. — Շնորհիւ իմ խաղին դրամատուրգ հռչակուեց Շիրվանզադէն։

Ու չէին խօսում։

Սիրում էր երկուսին էլ։

— Հարկաւոր է հաշտեցնել, անյարմար է…

Հրաւիրեց «Ինտուրիստ» ընթրիքի։

Եկան մէկը միւսից անտեղեակ։ Այնտեղ էինք Ակսէլը (Բակունց) հետ, գործին տեղեակ։

Նստեցին։ Փքուեցին։ Չեն խօսում։

Արտասանեց մի փայլուն ճառ։ Գնահատեց գրուատեց առանձին-առանձին և միասին, նկարագրեց թէ ինչ վիթխարի տպաւորութիւն կը թողնի, եթէ նրանք երեւան Աբովեանի վրայ եւ ինչ չնչին, խեղճ, քամնելի երեւոյթ է, երբ նրանցից մէկը իջնում է Աբովեանի մի մայթով, միւսն իջնում է միւս մայթով եւ նրանցից մէկը նայում է հարաւ, իսկ միւսը հիւսիս։

Ճառը մեծ տպաւորութիւն թողեց։ Երկու պատկառելի արուեստագէտները ողջագուրուեցին։

Հաշտութիւն կայացաւ։

Սեղանն առաջ էր գնում։ Շիրվանզադէն լցրեց Աբէլեանի բաժակը, Աբէլեանը խորովածի մի փափուկ կտոր դրեց Շիրվանզադէի ափսէն։ Չարենցի աչքերը վառուեցին կրակով։

— Ո՞նց ես կռուացնեմ նորից, շշնջաց։

— Պէտք չի։

Իսկ իմ սարսափը զուր չէր։

Արմունկը յենեց սեղանին, ճակատը շփեց.

— Իսկապէս ասաց, Շիրվա՛ն, Օհանջէնը որ չլինէր, քո պիէսները ո՞վ պիտի խաղար…

X

Մոսկուա։

«Նովի Վոստոկ» հիւրանոցի վեստիբիւլը մտաւ հանդերձ ընտանեօք եւ մի հսկայական ճմերուկով։

Միշտ տխուր աչքերով Իզաբելլան, երեք տարեկան Արփիկի հետ նստեցին չեմոդաններին (պայուսակ) վրայ, իսկ նա գնաց առանձին համար վերցնելու։

— Ի՞նչ էք գաղթականների պէս նստել չեմոդանների վրայ, ծիծաղեց նա մօտենալով. տասը - տասնըհինգ րոպէ պիտի սպասենք։

Նստեցրեց Իզաբելլային մի բազկաթոռի, Արփիկին՝ մի ուրիշ բազկաթոռի, քաշեց չեմոդանները նրանց մօտ, իսկ ինքը յարմար կերպով տեղաւորուեց… ճմերուկի վրայ։

Իզաբելլան բողոքեց, — անյարմար է, մարդիկ ի՞նչ կ՚ասեն։

— Կարծում են թէ կարտոնից սարքած ներկած ճմերուկ է, թող իմանան, որ իսկական է։ Ծիծաղեց մանկական ժպիտով։

— Հազար մանեթով չեմ տայ։

X

Երեւանում։ Իր սենեակում։

Դէմքը յոգնած է, մաղաղաթէ, գրեթէ անկենդան։

Իսկ աչքերը վառւում են ջահերի նման, բայց հիւանդագին։ Դիմակ է հագել կարծես։

— Տուր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն անանձնական… Ի՛նչ զարմանալի պոէտ է եղել Մեծարենցը, մաքուր, ոնց որ բիւրեղ։ Ապրեց ընդամէնը քանիչորս տարի եւ մի՞թէ նրա մասին կարելի է ասել, թէ մեռաւ…

Վերցնում է համրիչը, քաշում է, լարուած դիտում է հատիկները։ Ինչ-որ բան յիշեց, դառը ժպտաց, համրիչը շպրտեց սեղանի վրայ։

Ուզեցի դուրս գալ, վեր կացայ։ Նեղսրտեց։

— Ո՞ւր ես շտապում, նստիր, մենակութիւնից սիրտս պայթում է։

— … Իսկ Սիամանթօն, ի՛նչ տաղանդ է, զարմանալի, ամեհի արուեստով։

Աշխուժացաւ։ Սեղանի վրայ դարսուած գրքերից մէկը դուրս քաշեց։

— Ահա։ Առաջին պատահածը։

Տժգունօրէն յոյսին բոլոր շուշանները
թափուեցան,
Օրերու անգթութեան մարմիններէն
ի վար,
Մահագուժօրէն ու անդադար…
… Եւ կարծես արիւրալից ու քինայոյզ
ջուլհակներ,
Հեռաւոր ու մթին արուարձանի մը մէջ
այսօր,
Անապարանքով, բոլորը մէկէն
Մեր սեւ օրերուն խոնաւ պատանքը
կը հիւսեն…

X

Մի այլ առիթով։

— Կը գայ ժամանակ՝ կը հրատարակենք Դուրեանին, Մեծարենցին, Թէքէեանին, Վարուժանին, Սիամանթօյին…

Եւ կարծես թէ հակաճառող կար՝ զայրանում էր.

— Ինչո՞ւ պիտի չհրատարակենք որ…

X

Սիրում էր երաժշտութիւնը, բայց աւելի բարձր էր գնահատում արեւելեան երաժշտութիւնը։ Սիրում էր Կոմիտասին, Սպենդիարեանին, Ռոմանոս Մելիքեանին։ Ակսէլը Ճեմարանից յիշում էր Կոմիտասի երգերը, երբեմն նեղ շրջանակում Կոմիտաս էր երգում չափ տալով, չնայած որ միակ երգողն ինքն էր։ Չարենցը շատ էր սիրում այդ երգերը։

— Մի Կոմիտաս երգիր, Ակսէլ։

Երբեմն էլ, երբ նեղսրտում էր ու ձանձրանում, գլխարկը քաշում էր աչքերի վրայ եւ երեխայի պէս խնդրում.

— Գնանք Ակսէլի մօտ, Կոմիտաս լսենք։

Ինչպէս ամէն իսկական բանաստեղծ սիրում էր բնութիւնը, բայց ամէնից աւելի, երեւի, ջրի խշշոցը։ Ամէնից շատ սիրում էր Զանգուի ձորը։ Իր սէրը եւ Զանգուի ձորն իջնելու ցանկութիւնը ձեւակերպում էր այսպէս.

— Գնանք ջուր լսենք։

Կը պառկէր գետափին, գլխարկը կը դնէր դէմքին եւ… «Ջուր կը լսէր»։

X

— Ես հերքեցի Տէրեանին եւ ստեղծեցի իմ գրականութիւնը, բա ինչո՞ւ դուք ինձ չէք հերքում, եթէ ուզում էք ձեր գրականութիւնը ստեղծել…

Հարցն ուղղուած էր մի երիտասարդ գրողի եւ ինձ։

Ձեռների մէջ խշրտացրեց թաղբեհը եւ մի ումպ թէյ խմեց։

— Ասենք ես ի՞նչ խեր տեսայ հերքելով, որ դո՞ւք ինչ խեր տեսնէք։ Ի՞նչ հերքել, Տէրեանին ո՞նց կը հերքես։ Սխալ տպուած լո՞ւր, թէ դիսկուսիոն յօդուած է Տէրեանը, որ հերքես։ Տէրեանը մի ամբողջ կուլտուրա է։ Կուլտուրան հերքել կը լինի՞։ Մի բան պիտի հասկանալ, — չլինէր Յովհաննէս Յովհաննիսեանը, Թումանեանը Թումանեան չէր լինի, ոչ էլ Իսահակեանը՝ Իսահակեան։ Իսկ եթէ չլինէին Յովհաննիսեանը, Թումանեանը, Իսահակեանը, Տէրեանը Տէրեան չէր լինի։ Չլինէր Տէրեանը, ես՝ ես չէի լինի, էս մի բանը լաւ հասկացէք։ Հիմա անցնենք ձեզ։ Դուք պիտի շարունակէք այնտեղից, որտեղ ես վերջանում եմ։ Կրկնելով իմ նախորդներին կամ ինձ, ոչ մի արդիւնքի չէք հասնի։ Պէտք է առաջ անցնել, խլրացնել եւ առաջ անցնել։ Նախամարդիկ իրենց ուսերին կրում էին իրենց բեռը, յետոյ մարդը հնարեց ձեռնասայլը, յետոյ՝ եղասայլը, ապա՝ կառքը, ձիաքարշը, գնացքը, աւտօն, աէրոպլանը։ Վայ նրան, ով ռեւոլուցիայի, ելեկտրականութեան, մոտորների մեր դարում կը նստի եղասայլ։ Տեղ չի հասնի նա, չի դիմանայ ժամանակի քննութեանը։

Թաղբեհը նետեց գրասեղանին, նայեց մեզ իր արտայայտիչ աչքերով եւ խորամանկ ժպտաց.

— Մնայ ձեզ խելք սովորեցնելով։

X

Աշուն էր։ Տէրեանական, մորմոքուն աշուն։ Աբովեանի ծառերը կիսամերկ էին. մաղում էր բարակ մի անձրեւ Նորքի եւ Երեւանի վրայ։ Առաւօտ էր։

Ապրում էինք հիւրանոցում։

Մտաւ իմ համարը ծիլետով, նոր ածիլուած, բացեց Աբովեանի վրայ նայող պատշգամի դուռը եւ առանց պատշգամ դուրս գալու նայեց դուրսը։ Աշնանային հովը ներս խուժեց։

— Աշուն, արտասանեց նա առանց իմ կողմը նայելու եւ նրա այդ «շ»երն ու ստնը թողին ինձ վրայ այնպիսի տպաւորութիւն, ինչ տպաւորութիւն երեւի թողել էին ժամանակին Տէրեանի աշնանային երգերը…

Յետոյ նա հեռացաւ դռներից, նայեց ինձ ինչ-որ անըռնելի եւ անըմբռնելի տագնապո՞վ թէ տարակուսանքով ու կրկնեց.

— Աշուն…

Ու դուրս եկաւ շտապ քայլերով։

Աբովեանի վրայ մաղում էր անձրեւը, իսկ կիսամերկ ծառերը մրսում էին։

Լցուեց ամբողջ աշխարհը, Երեւանը, իմ սենեակն ու իմ հոգին աշնանային շշուկով ու շշարշով։

Տասնեակ տարիներ են անցել, տասնեակ աշուններ։ Այդ աշունները ես ապրեցի զանազան պայմաններում, բայց անփոփոխ մնաց այդ օրուայ զգացողութիւնը. այդ զգացողութեամբ էլ պիտի ապրեմ իմ վերջին աշունը…

Չէ, կախարդ էր նա։

X

Եւ վերջին անգամ ես քեզ տեսայ 1936 թուի Օգոստոսի սկիզբներին, ամէն դէպքում՝ Օգոստոսի 10ից առաջ։

Ես բարձրանում էի Կուլտուրայի Տան մօտով, իսկ դու կտրեցիր Աբովեանը եւ բարձրացար Սպանդարեանով։

Գնում էիր դու քո անփոյթ քայլերով, մի ուսդ բարձր, միւսը թեք, որովհետեւ այդ կողմի վրայ թեքւում էր քո գլուխը։ Գնում էիր դու… երեւի տուն։

X

… Եւ գնում ես մինչեւ հիմա իմ ուղեղում ու հոգում, ուղեղիս փշերի ու հոգուս ծաղիկների վրայով, դու, մեծ երգիչ լենինեան հերոսական դարի, դո՛ւ, սարերային, անհանգիստ ու ալեկոծ վեհութիւն, պայծառ զաւակ իմ ժողովրդի, մեծ ուխտի կարմիր ուխտաւոր, ընկեր հերոսական եւ ազնիւ ուսուցիչ, Եղիշէ՛ Չարենց…։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ՑԵՏ ՄԱՀՈՒ

———o———

Լուրը կուգայ Երեւանէն.

«Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէն որոշել է 1977 Թուականի Նոյեմբերին հանդիսաւորութեամբ նշել հայ մեծ բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցի ծննդեան ութսունամեակը»։

Այս լուրը թէ՛ տխրութիւն պատճառեց մեզի եւ թէ ուրախութիւն։

Տխրութիւն, որովհետեւ Եղիշէ Չարենց ութսուն տարի չապրեցաւ։ Իր կեանքի թելը կտրեցին՝ երբ հազիւ քառասուն տարեկան էր։

Ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ Խորհ. Միութեան չառաչուն չեփորն էր, Դանիէլ Վարուժանի եւ Սիամանթօյի մեծահունչ քնարներուն լաւթենէն եաք։

Ի կենդանութեան Եղիշէ Չարենց սիրելին էր բոլորին, թէ բնաշխարհի եւ տարաշխարհի Հայութեան։

Ազգայնական էր իր առաջին երգերով, համայնավարական՝ իր երկրորդ երգերով, ազգայնական — համայնավարական կամ համայնավարական-ազգայնական իր վերջին երգերով։

Երբ կ՚ապրէր՝ ոչ ոք կը համարձակէր դպչիլ իր մազի մէկ թելին իսկ, ի հեճուկս իր բազում արտառոցութիւններուն, որոնք կը վերագրուէին իր կարգէ դուրս, հանճարեղ մարդու խառնուածքին։

Սաղին անգամ կը սիրէր զինք, եւ չէր ուզեր՝ որ դպչէին իրեն։

Եւ սակայն դպաւ իրեն, ի՛նչ կ՚ըսենք, հարուածեց զինք, եղկելի արարած մը, Մուղալուսի (օրուան պաշտօնակալը, այն դաժան օրերու կոմկուսի քարտուղա՞ր թէ այլ ինչ, ի՛նչ փոյթ), մատնութեան մը հետեւանքով (ծանօթ է այն քերթուածը, որուն իւրաքանչիւր տողին երկրորդ գիրը պաշտօն մը ունէր)։ Բոլոր երկրորդ գրերը կը կազմէին խօսք մը — «Ով հայ ժողովուրդ, քո փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է»։ Խօսքը «բերնէ բերան» դարձաւ գերան» եւ հասաւ Մուղալուսի ականջին։ Մնացեալը գիտէք։ Արտասահմանի հայկ. թերթերը պատմեցին իրողութիւնը։ Աւելորդ միայն յիշենք՝ որ Եղիշէ Չարենց, անմեղ, յայտնեց թէ զոհն էր մատնութեան մը։ Բանաստեղծին եւ Մուղալուսի միջեւ տրամախօսութիւնը յանդեցաւ առակագրութեան մը, զոր Եղիշէ Չարենց յօրինեց քանի մը վայրկեանի մէջ. ապա, կարմիր մատիտով ընդգծեց իրեն պիտանի գիրերը, որոնք միայն կազմեցին հետեւեալ նախադասութիւնը. — «Ով Մուղալուսի, դու մի երկոտանի էշ ես, ճշմարիտն եմ ասում»։ Իր այս քաջութեան համար բանաստեղծը արժանի էր ազատ արձակուելու։ Ազատ չարձակուեցաւ, ընդհակառակն, ձերբակալուեցաւ, բանտարկուեցաւ («կորաւ, չմեռաւ»)։

Այժմ, լուրը կուգայ Երեւանէն. — պիտի նշուի հանդիսաւորութեամբ, Եղիշէ Չարենցի ծննդեան ութսունամեակը։ Սա՛ կը զուգադիպի մահուան քառասնամեակին (մահուա՞ն թէ մահապարտութեան)։ Մարդս իր պարզ ծնունդով չի փառաբանուիր, կը փառաբանուի՝ իր բարի գործով, յղնթացս կեանքին։

Քառասուն տարի միայն ապրեցաւ Եղիշէ Չարենց։ 1937ին արդէն կորած էր («կորած, չմեռած»)։ 1937էն մինչեւ 1977 լուռ բանաստեղծն էր, լքուած քնարը։ Այդ ժամանակաշրջանին ի՞նչը կը փառաբանուի։

Ազնիւ մարդեր, Հայեր,

Տօնեցէք (ողբալով) մահուան քառասնամեակը, ակադեմական նիստերով, երաժշտական հանդէսներով, գրական երեկոներով, Հանրապետութեան բոլոր քաղաքներուն, գիւղերուն, աւաններուն մէջ։ Դասախօսութիւններով՝ նախակրթարաններուն, միջնակարգ վարժարաններուն, համալսարաններուն ամբիոններէն։

Տարաբախտ բանաստեղծին ժամանակակից մտաւորականներէն ոմանք կ՚ապրին տակաւին։ Թող անոնք վկային թէ ինչպիսի քաջարիկ դէմքի մը արեւը մարեցին դաժան մարդիկ, 40 տարի առաջ։

Վերստին հրատարակեցէք իր երկերը, մասնագիտական մեկնաբանութիւններով հանդերձ։ Չարենցի անունով պողոտաներ կանգնել էք։ Խմեցէք զուլալ ջուրէն։ Իր անունով վարժարան հիմնած էք. ուսուցէք նոր սերունդին լաւագոյն արտասանել «Անոյշ Հայաստանը»։ Հիմնած էք նոյնիսկ քաղաք մը Չարենցի անունով։ Լեցուցէք զայն բանաստեղծին սիրելի, դեռատի էակներով։

Ահա թէ ինչո՛ւ Երեւանէն հասնող լուրը թէ՛ տխրեցուց եւ թէ ուրախացուց մեզ։

Ուրախացուց՝ որովհետեւ մենք Եղիշէ Չարենցը, իր ընտրեալ քերթուածներով (քնարական, համամարդկային) կը ճանչնանք իբրեւ մեծագոյն քերթողներէն մին, քսաներորդ դարուս առաջին կէսին, գալիք բոլոր դարերու հայ սերունդներուն սիրոյն արժանի։

ԿՈՐԻՒՆ

«Մասիս», Պէյրութ (4 Սեպտ. 1977)

Այրի Տիկին Պայծառ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Թադոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Կարապետեան՝ զաւակներով, եւ համայն ազգականները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝

ԱՐԹԻՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 19ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Հոկտ. 22, ժամը 10.45ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ ողբացեալին մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլէն Խորտէքեան ընտանիքը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պր. Տիրազանի եւ պարագաներուն իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ ազգականին՝ Մարուշա Տիրազանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Ցաւակցութիւն նաեւ Տիկին Մ. Ղազարոսեանի եւ պարագաներուն՝ Թագւոր Ղազարոսեանի մահուան առթիւ:

Ինչպէս նաեւ Պ. Ժորժ եւ Օր. Հիւկէթ Ապուլեաններու եւ պարագաներուն իրենց սիրեցեալ հօր՝ Վահագն Ապուլեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ «Յառաջ» թերթի բարգաւաճման կը նուիրեն 200 Ֆր.:

×

Սէն Ժեռոմի Կապ. Խաչի վարչութիւնը բոլոր ընկերուհիներով խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Սանդուխտ Մանուկեանի, իր սիրելի եղբօր՝ Գէորգ Գալֆայեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Յակոբ Ազարեանէ (Մինիխ) 1000 Ֆր.:

×

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 10.000 Ֆր. Պր. Ալեք Մանուկեանէ, Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Հայկական Կոմիտէի նախագահ ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ հետ:

Հոկտ. 24, Երկուշաբթի ժամը 20ին
Hôtel Modern, Place de la République
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շմաւոն Աւագ Թօփալեան, բնիկ Եօզղատցի (Զարանօլու), մօր անունը՝ Մայրամ, հօր անունը՝ Աւագ, այժմ Պուլկարիա (Պուրկազ), կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Յովսէփ, Գառնիկ եւ Տաճատ Թօփալեաններ (վերջինը կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը բնակի): Կը խնդրուի իմացնել Պր. Խաչիկ Ճիւելեկեանի, 13 Ռիւ տը լա Ռու, 92 Մէօտոն:

HOTEL SPLENDIDE
Bd. d'Athènes — MARSEILLE

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Շաբաթ, Հոկտ. 29, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Grand orchestre ANDRE AUZIAS
de Radio Monte-Carlo
et l'Orchestre KOTCHARI
Buffet — Cotillons
Réservation (91) 60-76-02

LE BEAU FOULARD
"Alphabet Arménien"
CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75
chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.
Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9,
94130 NOGENT - sur - MARNE

ARMENIE 77

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66
Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS
POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

THEATRE FONTAINE
10, Rue Fontaine Paris 9e — Métro Blanche

à partir du 24 octobre
ET POUR 30 REPRESENTATIONS EXCEPTIONNELLES A 21 HEURES

1915

DE JEAN-JACQUES VAROUJAN
d'après les minutes du procès de Tehlirian qui eut lieu à Berlin les 2 et 3 Juin 1921
dramaturgie de
JEAN-MARIE LEHEC, FRANÇOIS MICHAUX et PHILIPPE LEHEMBRE
mise en scène : JEAN-MARIE LEHEC
Collaboration à la mise en scène : François Michaux
scénographie : ALAIN CHAMBON
Costumes : NICOLE GERAUD
avec :
Reine Bartève, Florence Brière, Jean de Conninck, Jean-Pol Dubois, Jean-Marie Lehec, Philipe Lehembre, Rita Maïden, Louis Mérino, François Michaux.

ՏՈՔԹ. ԱՆԱՅԻՍ ԱԹՄԱՃԵԱՆ
ՀՈՄԷՕՓԱԹ
փրոֆ. փիէռ Շմիտի աշակերտ (Ժընեւէն)
կը տեղեկացնէ իր գրասենեակին նոր հասցէն:

Le Docteur Anaïs ATMADJIAN
HOMŒOPATHE
Elève du Professeur PIERRE SCHMIDT
de Genève
vous informe de la nouvelle adresse de son cabinet
77, Bd. de Grenelle — 75015 PARIS
Tél. : 734.32.30 — et sur rendez-vous

VIENT DE PARAITRE
UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL
L'ART ARMENIEN
Sirarpie Der Nersessian
Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard
Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.
Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.
En vente à
La Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65
(fermé le Samedi après-midi)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES
DU GUETRONAGAN
Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris
Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC
(Maire de Paris)
Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN
BOB HURET et son Orchestre
SURPRISES - COTILLONS
Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :
Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
25
MARDI
25 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.973

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13.973

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԼԷՅԷՐԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

— o —

Հանս Շլէյէր կը թաղուի այսօր, Շթութկարթի մէջ, ազգային յուղարկաւորութեամբ: Երկու օր ետք նոյն քաղաքի գերեզմանատան մէջ պիտի թաղուին Անդրէաս Պատէր, Կուտրուն Էնսլին եւ Եան Կարլ Ռասփէ, կողք կողքի՝ ինչպէս փափաքած էին: Երեք ահաբեկիչներու մարմինները պիտի հանգչին, ուրեմն, «Հերոսներու գերեզմանատան» քով՝ ուր թաղուած են ֆաշիզմի ընդդիմադիրներ եւ նախագահ Թէոտոր Հէօս: Այս պարագան չատերու համար կը նկատուի նախատինք մը՝ ահաբեկիչներու զոհերու յիշատակին: Ժողովուրդը չի հասկնար թէ իշխանութիւնները ի՞նչպէս կրնան թոյլատրել նման բան, երբ մանաւանդ Շլէյէրի այրին ու չորս զաւակները նոյն քաղաքը կը բնակին: Շթութկարթի քաղաքապետը սակայն, Մանֆրետ Ռոմել (մարեչալի որդին), իր որոշումին մէջ կը մնայ հաստատ, պատասխանելով, թէ «մահը անցեալը կը ջնջէ»:

Պատէրի եւ իր երկու ընկերակիցներու անձնասպանութեան շուրջ քննութիւնները կը յայտնեն թէ տարօրինակ բաներ պատահած են Շթութկարթի բանտին մէջ: Դատախազը յայտարարած է թէ անկրնկալելի անակնկալ կ'երթար. «անկարելի բան չկայ այլեւս Շթամհէյմի մէջ», ըսած է ան: Պատէրի խցիկին մէջ գտնուած են ածելիներ, եւ իբրեւ թէ նոյնիսկ պայթուցիկ:

Մինչ առջի իրիկուն հարիւրաւոր քաղաքացիներ ինքնաբուխ ցոյց մը կը կատարէին Քոլոնէ, Շլէյէրի առեւանգումին վայրին վրայ՝ ուր չորս հոգի սպաննուեցան, գերմանական եւ ֆրանսական ոստիկանութիւնը մխասնաբար կը փնտռեն ահաբեկիչները:

Նշենք, թէ անցեալ չորեքշաբթիին Պոն եւ Շմիթ համաձայնութիւն մը կնքեցին, միասնաբար պայքարելու համար միջազգային ահաբեկչութեան դէմ:

Առջի օր մօտ հարիւր ծայրայեղ ձախ յուցարարներ գրաւեցին «Լիպերասիոն» փարիզեան օրաթերթի գրասենեակը, բողոքելու համար «Շլէյէրի պարագան» եւ «Պատէր Մայնհոֆ» խմբակը ներկայացնելու թերթին եղանակին դէմ: Թերթին խմբագրողները կ'որոշէին թերթը լոյս ընծայել, նկատելով թէ բնական պայմաններու տակ աշխատիլ անկարելի էր:

Քանի մը տողով

ԼԱՒԱԼԻ մօտ Փրէ-ան-Փայլի հեռատեսիլի եւ ռատիոյի փոխանցման կայաններու մեծ վնասներ կրեցին՝ ահաբեկչութեան մը հետեւանքով: Գրեթէ բոլոր կազմածները քանդուած են եւ վնասները կը գնահատուին տասը միլիոն փրանք: Գրեթէ ամբողջ Պրըթանիը եւ Նորմանտին զրկուած են հեռատեսիլէ: Ըստ մասնագէտներու, ահաբեկիչները գործածած են աւելի քան քսան քիլօ պայթուցիկ: Պրըթոն Թրաւաչ ազգայնական խմբակցութիւնը, որ տէր կը կանգնի ահաբեկչութեան, կը յայտարարէ թէ այս արարքով կը փաստէ «իր պայքարը շարունակելու վճռականութիւնը՝ պրըթոն ազգի եւ ժողովուրդի գերիշխանութեան համար»:

ՖՐԱՆՍԱ, աշխարհի ամէնէն շքեղ շոգենաւը, գնուեցաւ Սէուտցի միլիառատէրի մը կողմէ: Գնողին անունը կը մնայ գաղտնի: Չէ յայտարարուած նաեւ գումարը, որ վճարուած է սակայն՝ կանխիկ: Կը խօսուի 6–10 միլիառ ֆրանքի մասին: Ֆրանսա կրնայ օգտագործուիլ իբրեւ ծփուն պանդոկ, կամ ալ, ինչպէս կը խօսուէր, ուխտաւորներ փոխադրելու համար՝ Մէքքէ:

ՄԻԹԵՐԱՆԻ նպատակն է «7 միլիոնէն աւելի քուէ ապահովել Ընկերվարական կուսակցութեան համար» յառաջիկայ երեսփոխանական ընտրութիւններուն առաջին քուէարկութեանց, փոխանակ 1973ի ընտրութիւններու չորսուկէս միլիոն քուէներուն: «Ժուռնալ տը Տիմանշ»ի ըրած այս յայտարարութեան մէջ Միթերան կը յայտնէ թէ, այդ պարագային, 1978 Մարտին ձախի յաղթանակը «բնականօրէն» հաւանական կարելի է նկատել:

ԱԹԷՆՔԻ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄԼՈՅ ԿՑՈՐԴԻՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻՆ ԴԷՄ ՌՈՒՄԲ ՆԵՏՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐՆ ԵՆ ԵՂԵՐ...

Միլլիյէթ կը գրէ այս խորագրին տակ. — Աթէնքի մեր թղթակիցը կը հաղորդէ.— Աթէնքի թուրք մամլոյ կցորդի օգնական Մէթին Եալմանի ինքնաշարժին դէմ ռումբ նետուեցաւ, կառքը քանդուեցաւ, եւ այս արարքը իւրացուց «Գաղտնի Հայկական Բանակ» կազմակերպութիւնը:

Անծանօթ մը Հինգշաբթի իրիկուն, դէպքէն ժամ մը առաջ հեռաձայնած է Բէօթէր գործակալութեան եւ ըսած.— «Զմոռնանք մէկ միլիոն Հայերու ջարդը: Մեր վրէժը պիտի լուծենք Թուրքերէն: Մեր թիրախը կը կազմեն Աթէնքի թուրք դիւանագէտները»:

Բէօթէրի Աթէնքի ներկայացուցիչը նոյն պահուն գրասենեակը չէր, իր օգնականն է որ խօսեցաւ հեռաձայնով եւ յաճախակի սպառնալիքներ լսեց: Նախ կարեւորութիւն չտուաւ, բայց երբ լսեց Եալմանի ինքնաշարժին ռմբակոծումը, լուրերու բաժնին մէջ արձանագրեց դէպքը եւ հեռաձայնով եղած սպառնալիքը:

Միայն թէ Աթէնքի Հայկական Միութեան խօսնակները կը պնդեն թէ որեւէ կապ չունին աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ գտնուող այն Հայերուն հետ, որոնք Թուրքերու դէմ այսպիսի արարքներ կը գործեն: Կ'ըսեն թէ տեղեկութիւն անգամ չունին պատահած դէպքէն, որուն իւրացումը հայկական կազմակերպութեան մը կողմէ, մտահոգութիւն ստեղծած է Աթէնքի մէջ:

Յունաստան ապրող Հայերը մինչեւ այսօր բաւականացած էին Թուրքիոյ դէմ բողոքի ցոյցեր ընելով, եւ առաջին անգամն է որ բռնի ուժի դէպքեր կը պատահին, ինչ որ վտանգի ազդանշան մը կը նկատուի հելլէն իշխանութեան կողմէ:

Աթէնքի Թուրք դեսպանատունը իր բողոքը յայտնեց եւ դիւանագիտական անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարեց: Ոստիկանական փորձագէտները ըսին թէ զետեղուած ժամացուցաւոր ռումբը քանդումի բացառիկ ուժ մը ունէր եւ պատրաստուած էր մասնագիտօրէն:

ԱԹԷՆՔ ԱՅՊԱՆԵՑ

Հելլէն կառավարութիւնը այպանեց պատահած դէպքը եւ իր խոր ցաւը յայտնեց: Կառավարական խօսնակը ըսաւ.— Օտար դիւանագէտի մը ինքնաշարժին ռմբակոծումը շատ աւելի ծանրակշիռ է անհատական յարձակումէն: Երկուքն ալ անխիղճանական նզովելի արարքներ են:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԵԾ՛Ն ՄԽԻԹԱՐԻ 300ԱՄԵԱԿԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը ներկայացնէր կաթ. պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՎԻԼՊՐԱՆՏՍ ԿՈՒՌ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԸՐԱՒ

ՎԵՆԵՏԻԿ, «Յառաջ» հեռաձայնով.— Հոկտեմբեր 22 եւ 23, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, իրենց բացառիկ դրոշմը պիտի թողուն Ս. Ղազարի տարեգրութեան մէջ: Ծանօթ է որ հայ վանքին հրդեհը, 1975ի Դեկտեմբերին, պատճառ հանդիսացած էր որ տարիով մը յետաձգուին Մխիթար Աբբահօր 300ամեակի տօնակատարութիւնները:

Բայց այսօր, շնորհիւ Մխիթարեան հայրերու տքնաջան աշխատանքին ու Հայաստանի եւ Սփիւռքի օժանդակութեան, ամէն ինչ կարգի մտած է, ինչպէս արդէն վկայեցինք այս նոյն թերթին մէջ անցեալ Մայիսին, եւ միաբանութիւնը ջանք չէ խնայած՝ լաւագոյնս կազմակերպելու իր հիմնադրին ծննդեան Գ. դարադարձը:

Ամսոյս 21ին, Ուրբաթ օր արդէն, կը սկսէին հասնիլ պաշտօնական հիւրերը, որոնց կարգին հակիրճ կերպով յիշենք, Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան Աբբահայր Գրիգորիս Վրդ. Մանեան՝ որու ժամանումը Ս. Ղազար մասնաւոր նշանակութիւն մը կը ստանար: Շաբաթ օր կը հասնէին Կաթողիկոս – Պատրիարք Հմայեակ Պետրոս Ժէ., Վազգէն Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ Սերովբէ Արք., Քրիստոնեաներու Միութեան Դիւանի նախագահ Կարդինալ Վիլպրանտս, Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի մեծաւոր Գերպ. Սեթեան, եւ եկեղեցական ու աշխարհական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

Շաբաթ օր ժամը 17ին, Տօճերու պալատի Քուէարկութեանց շքեղ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր աւելի իտալացի քան հայ հասարակութեամբ, երբ Հ. Լեւոն Զէքիեան բացումը կը կատարէր հանդիսութեան՝ հայերէն եւ իտալերէն: Կը յայտնէր թէ այս առիթով հարիւրաւոր շնորհաւորական հեռագիրներ հասած են, որոնցմէ կը կարդար յաջորդաբար՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հեռագիրը (կը հրատարակենք զայն մեր վաղուան թիւով), Պապին նամակը, Նախարարապետ Անտրէոթթիի հեռագիրը: Կը յիշատակէր Գարեգին Բ. Աթոռակից – Կաթողիկոսի երկար նամակը (պիտի հրատարակենք առանձին), հեռագիրները Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքներուն, եւայլն, եւայլն:

Ապա յաջորդաբար խօսք կ'առնէին Վենետիկի քաղաքապետ Մարիօ Ռիկօ եւ Մխիթարեան ընդհ. Աբբահայրը՝ Պօղոս Վրդ. Անանեան: Հանդիսութեան գլխաւոր բանախօսն էր Կարդինալ Յովհ. Վիլպրանտս, որու մէկ ժամ տեւող վերլուծական կուռ բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ, եւ մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւեց՝ բոլոր կնճռոտ հարցերուն իր առարկայական եւ պատասխան մօտեցումովը:

Հանդիսութեան գեղարուեստական բացառիկ փայլ մը տուաւ Վենետիկի Ս. Մարկոս եկեղեցւոյ երգչախումբը, որ անսպասելի հարազատութեամբ եւ ներդաշնակութեամբ երգեց հայկական ժողովրդական եւ հոգեւոր երգեր, գլխաւորութեամբ Կոմիտասէն:

Կիրակի առաւօտ Ս. Ղազարի վերաշինուած եկեղեցւոյ մէջ էր որ պատարագեց Հմայեակ – Պետրոս Ժէ. Պատրիարք: Արարողութեան յաջորդեց ճաշ մը՝ ի պատիւ հիւրերուն:

× Այս հանդիսութեանց «Յառաջ»ի կողմէ կը մասնակցէր թերթիս տնօրէնուհին, որու մանրամասն թղթակցութիւնը՝ յետագային:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 13-17)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐԸ

Հալէպէն Գրիգոր Մազլումեան Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին յանձնած է հին դրամներու հաւաքածոյ մը եւ ձեռագիր մատեան մը: Հաւաքածոն բաղկացած է հին հայկական, հռոմէական եւ կիլիկեան շրջանի արծաթեայ եւ պղնձեայ դրամներէ, միջնադարեան մատանի կնիքէ մը: Ձեռագիրը, որ ԺԸ. դարու երկրորդ կէսի բժշկարան մըն է, յանձնուած է Երեւանի Մատենադարանին:

ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԴՆԵՊՐԷՆ 1 - 2

— o —

Խորհրդային 40րդ ախոյենութեան դարձի մրցումներուն, Շաբաթ, Հոկտ. 22ի արդիւնքներն են.—

Տորպետօ – Դինամօ (Թիֆլիս) 3-2, Դինամօ (Կիեւ) – Նեֆթչի 2–0, Լոկոմոտիվ-Կայրաթ 0–0, Շախտեոր – Դինամօ (Մոսկուա) 0-0, Զարիա – Զենիթ 1–0, Դնեպր-Արարատ 2–1, Կարպատ – ԲԿՍԱ 1–1, Չերնոմորեց – Կրիլիա-Սովետով 3–0:

Ներկայիս դասաւորումն է.—

Դինամօ (Կիեւ) 38 կէտ, Դինամօ (Թիֆլիս) 34, Տորպետօ 32, Լոկոմոտիվ եւ Շախտեոր 31: Արարատ 24 կէտ ապահոված է:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԾՆՈՂՔՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԷՆ ՆԵՐՍ

Հոկտեմբերի երրորդ շաբաթէն սկսեալ մինչեւ Նոյեմբերի կէսը, հարիւր հազարներով ծնողքներ պիտի ընտրեն լիսէներու, վարժարաններու եւ դպրոցներու խոր-հուրդի իրենց ներկայացուցիչները:

Երկրորդական հաստատութիւններու մէջ, ծնողքներու ժողովրդավար մաս-նակցութիւնը 1968էն ի վեր, դարձած է այլեւս սովորութիւն:

Բայց դպրոցներու մէջ, այսինքն ման-կապարտէզ եւ նախակրթարան, 1977ի այս վերամուտին, ծնողական յանձնա-խումբերու ստեղծումը կրթական եղանա-կի բարեփոխման կարեւոր կէտերէն մէկն է:

Նախնական ուսուցման մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, ծնողքներու կողմէ ըն-տրուած ներկայացուցիչներ պիտի մաս-նակցին կանոնաւոր կերպով եւ լիագոր ձայնով հաստատութեան ընթացիկ կեան-քին: Ընթացիկ կեանքով պէտք է հասկը-նալ առաւելաբար դասարաններէն դուրս, այսինքն մանկավարժական հարցերէն դուրս, միւս բոլոր կազմակերպական խնդիրները՝ աշակերտներու մուտքի եւ ելքի ժամերը, երթեւեկութիւնը, կէսօր-ուան ճաշ եւայլն...: Ուրեմն ծնողքներէ բաղկացած յանձնախումբերը պիտի կա-րողանան իրենց խօսքը ըսել հաստատու-թեան ընդհանուր մատակարարման շուրջ, ներկայացնելով առաջարկներ, տեսակէտ-ներ, բաղձանքներ դպրոցական խոր-հուրդներու նիստերուն:

Դպրոցական խորհուրդը, որ ունի եռա-մըսեայ նիստեր, կազմուած է ծնողքնե-րու յանձնախումբէն եւ ուսուցիչներու խորհուրդէն:

Դպրոցը, իր բարելաւման, յառաջդի-մութեան, աճումին եւ զարգացման հա-մար պէտք ունի ծնողքներու վստահու-թեան եւ օժանդակութեան: Ի՞նչպէս կա-րելի է ծնողքները աւելի մօտէն հետա-քրքրել, որքան զանոնք մասնակից դարձը-նելով դպրոցի զանազան հարցերուն, նա-խաձեռնութիւններուն եւ տենչերուն:

Այս անկիւնէն դիտուած, եւ միայն այս անկիւնէն, ծնողական յանձնախում-բերու ստեղծումը կրնայ առաւելաբար դրական արդիւնքներ կամ գոնէ աղդե-ցութիւններ ունենալ հաստատութեան կեանքին վրայ:

Բայց երբ կ'ըսուի ընտրութիւն, կ'ըս-ուի նաեւ քաղաքականութիւն: Այո՛, այս ձեւով, ուղղակի կամ անուղղակի կեր-պով քաղաքականութիւնը մուտք կը գոր-ծէ դպրոցէն ներս:

Ի՞նչպէս կարելի է երեւակայել որ Ծնո-ղական Դաշնակցութիւնը, Միութիւննե-ըը, Ուսուցչական Սենտիքաները միջա-մուխ չըլլան այս ընտրութիւններուն մէջ:

Անշուշտ, եթէ հարցումը ուղղուի խ-րաքանչիւրին՝ պատասխանները պիտի ըլլան նոյնը. «Մեր միակ քաղաքակա-նութիւնը, պատանիներուն դաստիարա-կութիւնն է»:

Ի վերջոյ, կեանքի մէջ, ամէն ինչ ազ-դեցութեան պայքար է: Ինչո՞ւ դպրոցը զերծ պիտի մնայ այս ընդհանուր օրէն-քէն:

×

Մեկնելով այս օրինակէն, ըսենք որ, մեր ազգային ծիրէն ներս, ներկայու-թիւնը ծնողական յանձնախումբերու հա-յերէնի դպրոցներու եւ դասընթացքներու շուրջ դրական երեւոյթ մը պիտի ըլլար: Այս ուղղութեամբ, հայերէնի դասըն-թացքները հովանաւորող մարմինները եւ ուսուցիչները նախաձեռնողի դերին մէջ պէտք է գտնուին: Այս առաջարկը այլ ա-ռիթներով ալ բերած ենք, բայց ի զուր: Մեր կարծիքով ընդհանուր նահանջ մը կայ, ազգային գիտակցութեան պակաս մը կայ նոյնիսկ ղեկավարի եւ առաջնոր-դի դերին մէջ եղող կազմակերպութիւն-ներու եւ անձերու կողմէ: Այս տխուր իրականութեան ի տես, ծրագիրներ կը մշակենք նոր հաստատութիւններ բանա-լու համար: Բայց որո՞ւն համար: Հայ մանուկներո՞ւն: Թոյլ տուէք որ ըլլանք յոռետես:

Մեր նիւթէն շատ չհեռանալու համար, եւ որպէս եզրակացութիւն պիտի ըսենք, որքա՛ն հարցեր պիտի կարենային լուծ-ուիլ, եթէ ուսուցիչներ եւ ծնողքներ, ե-թէ պատասխանատուներ կրթական եւ ազգային գործերու աշխատանքի լծուէին, համադրէին իրենց ուժերը եւ կարողու-թիւնները, կրթական գործին լաւագոյն ապագայ մը ապահովելու համար:

ԿԱՐՕ ՑՈՎԱԼՖԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԸ ՔՈՒՆԻՆԿ՝ ԱՒԵՐՈՒՄԻ ՓՈՐՁԸ

Պօպուրի Փարիզ – Նիւ Եորքէն եւ Ար-դիական Արուեստի Թանգարանի Մաթ-րուէյի նուիրուած ցուցահանդէսէն ետք, աճաւասիկ նոր ցուցահանդէս մը, այս անգամ Վիլէմ տը Քունինկի, այսինքն՝ վերացական արտայայտապաշտութեան չորս – հինգ գլխաւոր դէմքերէն մէկուն, նոր գործերը ներկայացնող (1):

Կալըրի Թամփլոնը, ուր այս ցուցադ-րութիւնը տեղի կ'ունենայ, Փարիզի այն կալըրիներէն է որ 1970էն մօտաւորապէս, Թիկունք հանդիսացաւ Ֆրանսացի երի-տասարդ նկարիչներու խումբի մը որ կը ներշնչուէր ամերիկեան նկարչութեան զա-նազան հոսանքներէն, մասամբ՝ արտա-յայտապաշտութենէն, մասամբ ալ՝ մի-նիմալիսթներէն: Այս երիտասարդները խմբուած մնացած են մինչեւ այսօր Թել Քել առաջապահ, ինչպէս ինքզինքը կը սիրէ կոչել, պարբերականին շուրջ, եւ ուշադրութեան առարկայ դարձած՝ մա-նաւանդ Մ. Փլէնէի յօդուածներով: Այս մանրամասնութիւնները կարեւոր են ո-րովհետեւ կը բացատրեն թէ ո՛ր աղբիւր-ներէ ամերիկեան նկարչութիւնը սկսած է քիչ մը ճանչցուիլ Ֆրանսայի մէջ: Զա-նոնք չեմ թուեր սակայն միայն տեղե-կատուական նպատակով մը: Պէտք է ան-դրադառնալ որոշ մշակոյթի մը մէջ օ-տարի ընդունման ձեւերուն, չկարծել որ պարզ տեղեկատուութիւնը համարկում մըն է: Հայերուս համար գոնէ այդպէս է, եւ բաղդատութիւնը այս պարագային հետաքրքրական է ընկալման տարբեր ձեւերու հետ: Պարագաներ կան ուր օ-տարը պէտք է դիմագրաւել ամբողջովին, ուր կարելի չէ կէս ճամբան մնալ, մի-ջոցներու դիմել որոնք ծայրագոյն չեն: Եթէ ոչ, համակերպութեան եւ, ընտա-նիացումի սովորական հոլովոյթն է որ կը կրկնուի, լաւագոյն միջոցը՝ ոչ միայն ուրիշը անտեսելու, այլեւ հայ տարած-քին վրայ անոր կարելիութիւնը արգի-լելու:

Մշակութային համարկումը խնդրական է միշտ որովհետեւ չանդրադառնար ան լեզուի, հաստատութիւններու, եւ հետե-ւաբար՝ արուեստի մը կիրառումին, ներ-քի՛ն պայմաններուն: Մէկ կողմ կը ձգէ քաղաքական անզանցելի ուժը, որ օրի-նակ՝ նկարչութիւնը կ'որոշադրէ պա-տումի պարտադրանքով: Ամէն կիրա-ռում, այդ ուժին դէմ իր աշխատանքովը, չի կրնար փոխադրուիլ այլ տեղ: Ֆրան-սական հաստատութիւններուն մէջ, կա-րելի է այդ թերեւս, որովհետեւ մտա-ցութեան դատապարտող քաղաքական ու-ժը ամէն կողմ նոյն չափով պզալի չէ, բայց տարածքներ կը ձգէ մշակութային բացուած վայրերին համար: Հայ կեանքին մէջ ալ, անկասկած, հոն ուր հաստատու-թիւնները կը դիմանան տակաւին, հոն ուր լեզուն կառուցողական դեր մը կը պահէ, ուր այդ դժուար անուանելի մո-ռացութիւնը ընդարձակած չէ: Այդտե-ղէն՝ մշակութային համարկումը, մշա-կութային վայրերը յղանալի են: Այդտե-ղէն՝ կրնայ հանդիսատեսը ըմբռշխնել Տը Քունինկի գործերը իբրեւ արուեստի գործեր: Մինչդեռ ան որուն համար միակ խնդիրը աւերն է, մոռացութեան գործած աւերը, ստիպուած է դիտել այդ նկար-ները տարբեր նայուածքով մը:

Ժ. Պաթայլ, Տալիի մասին պզտիկ յօդ-ուածի մը մէջ (2) որուն բռնական ուժը անշափելի է, կը սկսի ըսելով որ Փիքա-սոյի եւ Տալիի նկարները սարսափելիօ-րէն տգեղ են, եւ որ բառերը կը խաբեն մեզ երբ կը հաւաստիացնեն հակառակը, եւ կը խօսին անոնց գեղեցկութեան մա-սին: Ինչո՞ւ չկրկնել այդ, գեղեցկու-թեան բոլոր խոհեմապաշտութիւններուն դէմ: Բռնութիւնը անխուսափելի է հոն ուր բռնութիւնը կը տիրէ: Այլ տեղ՝ նոյն Ժ. Պաթայլը, խօսելով նախամարդու նկարչութեան եւ փորագրութեան մէջ ծա-նօթ եւ զարմանալի տարբերութեան մա-սին՝ անասունի պատկերացումի, իրա-պաշտութեան, ճշգրտութեան եւ մարդու պատկերացումի տձեւութեան, նոյնիսկ անճոռնիութեան միջեւ, կը հասնի տար-կաներու ձեւազեղծումի վարկածին իբրեւ սկզբնական շարժում աչքի եւ ձեռքի մի-ջեւ: Այդ անճոռնի մարդկային ձեւերը հազուագիւտ են, սրբագործուած տար-կաներու պէս, որ էին հաւանաբար, ինչ որ կարելի է գուշակել անոնց գտնուած տեղերէն, քարայրներու ամէնէն խոր մասերուն մէջ: Ձեւազեղծումը դժուար հասանելի, դրեթէ մարդու հասողութենէն եւ համարձակութենէն անդին գտնուող արդիւնք մըն է, արդիւնք՝ անկարելի աշ-խատանքի մը: Տը Քունինկի գլխաւոր ծրագիրներէն մէկը այդ եղած ըլլալու է. հասնիլ տարիներու աշխատանքով մը, մարդկային ձեւի ամբողջական զեղծու-մին, այն աւերին որ չեմ գիտեր եթէ նկարչութեան կոչումն է, բայց որու խու-զարկումին նկարչութիւնը դատապարտ-ուած է, որովհետեւ — պիտի ըսէի որ նկարչութեա՛ն մէջ գլխաւորաբար քաղ-քենի խօսքը փորձած է ծածկել աւերը, աւերումը, անոր մէջ եւ անոր շնորհիւ: Շատ հաւանաբար ամէնէն մեծ վտանգը նայուածքէն կուգար: Նայուածքին կ'ուղ-ղուէր: Ինչո՞ւ:

Տը Քունինկ, 30ական Թուականներու վերջաւորութեան, երբ կը բաժնէր աթը-լիէ մը իր բարեկամին, Ա. Կորքիին հետ, կը պայքարէր տակաւին մէկ կողմէ՝ Փի-քասոյի ժառանգին, եւ միւս կողմէ՝ գե-րիրապաշտ սկզբունքներուն հետ: Այդ կրկնակ փնտռտուքը կարելի է դիտել այդ շրջանի դիմանկարներուն մէջ եւ վերա-ցականի ու կերպարանաւորի միջեւ զըտ-նուող, բուսական կամ անասնական վեր-յիշումներով լեցուն իր փորձած ձեւերուն մէջ (3): 40ական տարիներուն է միայն որ կը սկսի կինը առնել իբրեւ թեմա, հետզհետէ զեղծելով ձեւերը, «ներդաշ-նակութիւնը»: Այս շարքին մէջ, յաջո-ղութեան գագաթին կը հասնի 48–50ին մօտաւորապէս, պատկերելով կնոջ դէմ-քին ընդմէջէն բացարձակ տգեղութիւնը, որ հոլովոյթի արդիւնքը միայն կրնար ըլլալ, ճշգրիտ եւ համբերատար աշխա-տանքի մը վերջակէտը, չյանգելու համար ոչինչի, եւ ձեւազեղծումը պահելու հա-մար ձեւին մէջ: Կերպարանաւորումի շուրջ իր փնտռտուքները կը տանին զինք ուրիշ յաջողութեան մը, նոյն Թուական-ներուն. գորշագոյն կամ վարդագոյն նը-կարներու մէջ, կը ձերբազատէ դիծը կեր-պարանքէն, ձեւով մը անկախ դարձնե-լով զայն, անկախ՝ պատմելու կամ վեր-արտադրելու պարտադրանքէն: Վերա-ցական նկարներ չեն սակայն: Կ'առնեն ի-րենց մէջ, կը գծեն անկախացումի հոլո-վոյթը եւ աշխատանքը: Այնպէս ինչպէս

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Կրօնական եւ ազգային ժողովները տե-ղի կ'ունենային չէնքին առաջին յարկի, խոշոր սրահին մէջ: Ժողովականներէն կը յիշեմ Օր. Արաքսի Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Մամուլեան, ծնողքը աշխարհա-հռչակ բեմադիր Ռուբէն Մամուլեանի, փաստաբան Պր. Զայլիկ եւ իրաւաբան Գամէր Բենիամին:

Կրօնական ժողովի մը եկած էր Միլա-նոյի հովիւը: Խոր յուզումով ճանչցայ Մշոյ Առաջնորդարանի փոխանորդ, Եղեռ-նէն փրկուած, արժանապատիւ Տէր Եղի-շէ քահանայ Պարսամեանը, որ զիս հոն տեսնելով, զարմացաւ եւ աչքերը արցուն-քով լեցուեցան...: Պալաքեան Սրբազանի քով կ'աշխատէր պատուական երիտա-սարդ մը, Պոլսոյ Սամաթիոյ արուար-ձանէն, Գալուստ Պօզաճեան, որ Սրբա-զանը Լիոնէն հետը բերած էր: Գալուստ Պօզաճեան, կապուտաչեայ, առոյգ եւ կատարեալ հայորդի մըն էր, արհեստով կօշ-կակար, բայց արուեստով խոհարար... որուն գլուխ գործոց մահլէպիներն ու կաթնապուրները շատ անգամ ճաշակած ենք, դրադէտ Յակոբ Տէր-Յակոբեանի հետ, երբ գնացքներ փոխելով, հեռու-ներէն կ'աճապարէինք հասնիլ մեր պաշ-տօնատեղին, երբեմն, նոյնիսկ, ժամա-նակ չունենալով ճաշելու մեր տուները: Գալուստ Պօզաճեան, ներշնչուած գեղե-ցիկ պարտէզին ծաղիկներէն եւ ծառերուն վրայ դայլայլող թռչուններէն, գողտրիկ բանաստեղծութիւններ ալ կը դրէր եւ զանոնք, խոնարհաբար, ցոյց կուտար Յակոբ Տէր-Յակոբեանի եւ ինծի:

×

Մօտաւորապէս վեց ամիս անցած էր. Վարդուհիէն լուր չունէի եւ մտահոգ էի: Գէշ լուր մը առնելու նախազգացումը ունէի...: Որոշեցի, Կիրակի օր մը եր-թալ իրենց: Կէսօրէ վերջ հասայ Ռիւ տէ գ'Լէքօլ, պահ մը սպասեցի դրան առ-ջեւ, սակայն երախայի մը լալու ձայնը լսելով, անմիջապէս զարկի դուռը: Բացողը Քոչարն էր. դէմքը տխուր էր. զիս տես-նելով, գոհունակութեան ճիչ մը արձա-կեց. ներս մտայ: Սենեակին մէջտեղը օրօրոց մը դրուած էր եւ երախայ մը մէջը պառկած, կուլար: Վարդուհին չկար: Զարմանքի եւ վախի զգացումով մը հար-ցուցի թէ «ո՞ւր է Վարդուհին» եւ «ո-րո՞ւնն է այս երախան»: Քոչար, պա-տասխանելու ժամանակ չունեցաւ: Առա-տաղ ննջարանին խորէն լսեցի, յանկարծ, Վարդուհիին տկար ձայնը. «Հո՛ս եմ, Արմենուհի, հիւանդ եմ, քեզի լուր տալու սիրտ չունեցանք. երախան մեր աղջիկն է, հինգ ամսու է եւ անունը Վարդ է... Ի՛նչ ունի չեմ գիտեր, առտուընէ ի վեր կաթ չի խմեր եւ կուլայ. ա՛խ, Արմենու-հի աղէկ որ եկար...»:

Յուզուած, զամուած մնացի արուես-տանոցին մէջտեղը. ո՞ր կողմը նայէի, Աստուած իմ... վերը՝ մայրը, հիւանդ պառկած, վարը՝ օրօրոցին մէջ, երախայ մը կուլար: Ինքզինքէս ելած ըսի. «Բժիշկ չբերի՞ք, դուն շատո՞նց է հիւանդ ես. բժիշկ չբերի՞ք»:

— Բերինք, Տոքթ. Գրիգորեանը կը խնամէ զիս. ծանր պրոնշիտ ունիմ, կը հազամ, պէտք է ամէն օր կաթնապուր ուտեմ. հիմա աւելի լաւ եմ, բայց Վար-դըս կաթ չի խմեր ու կուլայ. անպայման հիւանդ է բալիկս:

Սեղանին վրայ երկու պնակ կաթնա-պուր կար. Վարդուհին պնակ մը ուտել ուզեց, տուի իրեն: Խնդրեց որ երկրորդ պնակն ալ ես ուտեմ, մերժեցի: Սիրտս կոտրած էր. մթնոլորտը տխուր էր... ե-րախան, մէջ ընդ մէջ կուլար. Վարդու-հին, «Ա՛խ, ի՞նչ ունի ջանիկս» կը կրկնէր եւ ժամանակը կ'անցնէր...: Յանկարծ երախային լացին ձայնը մարեցաւ եւ մի-այն տկար մրմունջներ լսեցինք...: Երեքս ալ շուարած, վախցած, կը խորհէինք թէ ի՞նչ կրնար ըլլալ: Ես, անմիջապէս ա-ռաջարկեցի պզտիկը փոխադրել հիւան-դանոց: Ծնողքը ընդունեցաւ եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու, Երուանդ Քոչար օրօրոցէն վերցուց եւ գրկեց երախան զոր բուրդէ ծածկոցով մը փաթթեցինք եւ ա-ռանց, նոյնիսկ երեսը մօրը ցոյց տալու, արուեստանոցէն դուրս ելանք: Այդ թա-ղամասին մէջ կը գտնուէր Օփիթալ տէ Անֆան Մալատը: Անմիջապէս, քալելով ուղղուեցանք հոն եւ ներս մտանք հիւան-դանոցէն:

Հիւանդապահուհիներ հրջապատեցին մեզ, առին երախան հօրը թեւերէն եւ անմիջապէս փոխադրեցին վերի յարկը, ենթարկելու բժշկական քննութեան: Պահ մը վերջ, գլխաւոր հիւանդապահուհին ե-կաւ ըսելու մեզի թէ, «Ստիպուած ենք երախան պահել, գիշերը, վաղը առաւօտ եկէք լուր առնելու»:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 13)

անձնաւորութեան հասած կինը կը պահէ իր մէջ յղումը՝ կնոջ, պարզ ձեւի բացակայութեան մէջ չինար, նոյնիսկ միւս չարքին արդիւնքը ներկայացնող նկար-ները կը պահեն իրենց մէջ փնտռտուքին մեկնակէտը, բուսական կամ ֆանթաստիք ձեւերու շուրջ դարձող փնտռտուքը: Գործի մը «արժէքը», ի վերջոյ այս է. հանդիսանալ վայրը ուր դիմագրաւած ուժերը կը շարունակեն գործել, եւ միեւնոյն ժամանակ ներկայացնել նոյն վայրին մէջ այդ ուժերու դէմ աշխատանքը, անոր արդիւնքը:

Այդ յաջողութենէն յետոյ՝ Տը Քունինկ կը փոխէ հետզհետէ իր խնդրականացուցած առարկան: Մէկ կողմ կը ձգէ ձեւի ու գիծի հարցերը եւ կը զբաղի գոյնով: Նախորդ տարիներուն, այդ մարզին մէջ ալ, հասած էր որոշ ինքնատիպութեան, մանաւանդ իր մորթի գոյն, հաւանաբար կնոջ մորթի գոյն նկարներով: Բայց այդ է, այդ ինքնատիպութիւնը որ հիմա խնդրական կը դարձնէ, չաշխատելով այլեւս վրձինով, այլ՝ միայն խոզանակով, պատ ներկողներու պարզ խոզանակներով, որուն ներկայութիւնը պաստառին վրայ զգալի կը դարձնէ, թեւի լայն շարժումներու ընդգծումով, խոզանակի մազերուն հետքերը ձգելով: Այսպէս է որ կը փոխադրէ գոյնին վրայ ձեւի եւ կերպարի ջեղծումի հոլովոյթը որ իրը եղած էր մինչեւ 50–55:

Այսօր Կալըրի Թամփլոն ցուցադրուած նկարները այս նոր աշխատանքին մէջ որոշ արդիւնք մը ցոյց կուտան: Կան միայն գոյնը, խոզանակի շարժումները, եւ այդ երկուքը միատեղ՝ պէտք է ստեղծեն գոյն – շարժում քաոսը: Ձեմ գիտեր եթէ կը յաջողին, ամէն պարագայի՝ այդ կը թուի նպատակը. ոչ միայն գոյներու խառնակութիւնը, ինչ որ նորէն ոչինչի պիտի յանգէր, եւ արդիւնք պիտի չունենար, այլ՝ խառնակութիւն մը գոյներու արտադրութեան մէջ, որպէսզի հոս նաեւ մեկնակէտը զգալի մնայ, ինչպէս եղած էր Տը Քունինկի միւս շարքերու առաջական շրջաններուն:

Կ'ուզեմ աւելցնել առանց մեկնաբանութեան, ինչ որ ուրիշ ընդլայնումներ պիտի պահանջէր, որ Տը Քունինկի մէկ նկարը 75 միլիոն հին ֆրանք կ'արժէ: Աս ալ նկարչութեան մաս կը կազմէ անկասկած:

МАРԻ ՆՇԱՆԵԱՆ

(1) Վ. Տը Քունինկ. Նկարներ եւ քանդակներ: Կալըրի Թամփլոն, Ռիւ Պօպուռ. մինչեւ Հոկտ. 29:

(2) «Լը Ժէօ Լիւկիւպր», Տօքիման պարբերականի առաջին տարի թիւ 7ին մէջ (Դեկտ. 1929): Պաքայլի միւս յօդուածը որու կ'ակնարկեմ, «Նախնական պրուետը», կը գտնուի նոյն պարբերականի երկրորդ տարուան (1930) թիւ 7ին մէջ: Այդ պարբերականին մէջ լոյս տեսած Պաքայլի յօդուածներն ու գրութիւնները Գ. Նոէլի կողմէ հաւաքուեցան Տօքիման խորագիրը կրող հատորի մը մէջ (Մերքիւր տը Ֆրանս, 1968):

(3) Կայ Տը Քունինկի բոլոր շրջաններէն վերարտադրութիւններ մէկտեղող նշուար հատոր մը, որու յառաջաբանը գրած է Հարոլտ Ռոզնպէրկ, Նիւ Եորք, 1972:

«ՍՈՒՆԿԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»Ը

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

«Սունկի պատերազմ» մը ծայր տուած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Ֆրանսացիները կ'ամբաստանեն Իտալացիները, թէ սահմանը անցնելով ֆրանսական հողին վրայ սունկ կը քաղեն եւ ապա «սատղարաշխական» գիներով կը ծախեն Ֆրանսա եւ այլուր:

Կ'ըսուի նաեւ, թէ Իտալացիները փոխանակ սունկը արմատէն ծայրէն կտրելու, արմատովը դուրս կը քաշեն, որով վերարտադրութիւնը անկարելի կը դառնայ:

«Նիս – Մաթէն»ի համաձայն, Հռոմի ֆրանսական դեսպանատան գիւղատնտեսութեան կցորդը բողոքած է Իտալիոյ գիւղատնտեսութեան պաշտօնատարներուն մօտ: Այս վերջինները անտեղեակ ձեւացած են: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ինչպէս ֆրանսացի կցորդը ճշդած է, սունկը կը պատկանի առաջին քաղողին:

— Ուրեմն Իտալացիները աւելի կանո՞ւխ կ'արթննան:

— Ոչ, պատասխանած է կցորդը, կը նշանակէ, թէ Ֆրանսացիները աւելի ուշ կ'արթննան:

Հարցն այն է, որ սունկ հաւաքողներու ջոկատներ առաւօտեան ժամը 7ին – 8ին կը տեսնուին սահմանէն շատ հեռուները, մինչեւ Փլան տը լա Թուր եւ Սէն Մաքսիմ:

«Նիս – Մաթէն»ի տուած տեղեկութեանց նայելով, երեք տարիէ ի վեր Իտալացիներու գունդեր կը վխտան սունկի եղանակին: Այս տարի, ամէն շաբաթ աւելի քան 200 կառքեր անցած են սահմանը, ամէն մէկը չորս «քաղողներով»: Բեռնատարներ ալ տեսնուած են, նոյնիսկ սառնակառք մը սունկ հաւաքողներու մօտը:

Ուտեստեղէնի եւ խմիչքի «պատերազմ–ները» նորութիւններ չեն: Այսպէս կոչուած «վառեակի պատերազմ» մը տեղի ունեցաւ Միացեալ Նահանգներու եւ Հասարակաց Շուկայի միջեւ 1960ական թուականներուն: Միացեալ Նահանգները չուզեցին մաքսատուրքի կրճատումներ ընել կարգ մը եւրոպական արտադրութիւններուն համար: Եւրոպացիները փոխադարձեցին սպառնալով դադրեցնել ներածումը վառեակներու, ծխախոտի եւ բուսական իւղի Մ. Նահանգներէ: Իրաւախոհութիւն մը կարելի եղաւ հաստատել, բայց մինչ այդ բաւական փետուրներ թափած էին:

Ֆրանսա եւ Իտալիա կանոնաւոր կերպով կը «պատերազմին» գինիի համար: Ամէն տարի, երբ խաղողի բերքը լաւ կ'ըլլայ Իտալիա, բախումներ տեղի կ'ունենան, երբ ֆրանսացի ներածողներ իտալական աժան գինի կը բերեն:

Ոմանք, յատկապէս առեւտրականներ, ճաշարանատէրեր եւ ագարակապաններ կը մտածեն հակադարձել: Կը մտածեն արտօնագիրի դրութիւն հաստատել, ինչպէս որսորդութեան, ձկնորսութեան համար կան, բայց այս մէկը սունկ հաւաքելու սահմանուած:

«Նիս – Մաթէն»ի ըսելով, բազմաթիւ Իտալացիներ, հաւանական տագնապներէ խոյս տալու մտադրութեամբ, երկաթուղիով Նիս կուգան, հոն կառք կը վարձեն եւ սունկ կը հաւաքեն:

Թ. Ա. Թ.

ԹՐԹՌԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԼԵԶՈՒՆ

Շեվարնաձէ, Ա. քարտուղարը Վրաստանի Համայնավար կուսակցութեան, Կոմունիստ հանդէսին մէջ կ'ընդգծէ անհրաժեշտութիւնը զարկ տալու ռուսերէնի փոքրամասնութիւն կազմող ժողովուրդներուն մօտ:

— Տիրացումը մայրենի լեզուին եւ երկրորդ լեզուի մը — շատ յաճախ ռուսերէնը — երկլեզուեան ամէնէն տարածուած ձեւն է Խորհ. Միութեան մէջ, ընդհանրապէս, եւ Վրաստան: Ռուսերէնը դարձած է ազատ կամքով ընդունուած այն միջազգային լեզուն, որ հնարաւորութիւն կուտայ լաւագոյնս յարաբերելու ազգերու միջեւ... Ամէն ոք պէտք է գիտնայ ռուսերէն, լեզուն՝ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու բարեկամութեան, լեզուն՝ Հոկտեմբերին, լեզուն՝ Լենինի: Վրաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն որոշում տուաւ բարելաւելու ռուսերէնի դասաւանդումը Հանրապետութեան մէջ. ազգային դըպրոցներու առաջին դասարանէն սկսեալ:

«Ազգայնականութիւնը դաւաճանութիւն է: Այժմ նման երեւոյթի մը տուեալներ չկան: Ազգայնականութեան արտայայտութեան առանձին պարագաներ, դէպքեր կը նկատուին. բայց ընդհանրապէս կը ներշնչուին ասպարէզ ձեռք ձգելու ձըգտումներէ կամ անհաւասարակշիռ տարրերու ընչաքաղցութիւններէ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ – ԹԵՔՆԻՔ ՀԱՐՑԵՐ

Երեւանի մէջ Հոկտեմբեր 11ին տեղի ունեցած է Հայաստանի գիտական – թեքնիք ընկերութիւններու 5րդ համագումարը:

Բացումը կատարած է ընկերութեան Հանրապետութեան Խորհուրդի նախագահը՝ Ակադեմիայի Թղթակից – անդամ Լ. Ջանփոլադեան:

Վերջին տարիները ընկերութիւնները զգալի կերպով ընդլայնած են իրենց գործունէութեան ոլորտը, առաւել ամրապնդած են կապերը մտաւորականութեան լայն շրջանակներու, բանուորներու եւ կոլտնտեսականներու հետ: Հաշուետու ժամանակաշրջանին տեղի ունեցած են աւելի քան 4.000 գիտա–մասնագիտական բնոյթի խորհրդաժողովներ, խորհրդակցութիւններ եւ ժողովներ, 1400 ստեղծագործական նկարագիր ունեցող մրցումներ, 1700 սեմինարներ նուիրուած գիտութեան եւ թեքնիքի զանազան երեսներուն: Ընկերութիւններու անդամներու թիւը աւելցած է 20.000:

Գիտա – թեքնիք ընկերութիւններու Հանրապետութեան Խորհուրդին կողքին կը գործեն տնտեսական վերլուծումներ կատարող 306 գրասենեակներ, մասնագիտական տեղեկատուութեան 295, աշխատանքի գիտական կազմակերպման 226 խորհուրդներ, 340 բաժիններ եւ կոմիտէներ, ինչպէս նաեւ գիտահետազօտական հիմնարկութիւններ, տարրալուծարաններ, խումբեր: Բոլորն ալ կարեւոր աշխատանք կը կատարեն նոր թեքնոլոժիի մշակումին եւ կեանքի կոչումին համար:

Զեկուցաբերն եւ ելոյթ ունեցողները դրական երեւները պարզելէ ետք մատնանշած են նաեւ աշխատանքներուն մէջ տեղ գտած թերիները: Մասնաւորաբար շեշտուած է, որ «դեռեւս ընկերութեան անդամների ստեղծագործական ակտիվութիւնն ամբողջապէս չի մոբիլիզացւում գիտատեխնիկական առաջընթացի, արտադրութեան մէջ գիտութեան ու տեխնիկայի արդի նուաճումները ներդնելու ուղղութեամբ: Ոչ բոլոր խորհուրդներն ու սկզբնական կազմակերպութիւններն են ակտիվօրէն մասնակցում նոր տեխնիկայի ներդրման ընթացիկ եւ հեռանկարային պլանների մշակմանը: Շարունակում է անբաւարար մնալ գիտութեան եւ արտադրութեան կապի ամրապնդման ուղղութեամբ տարուող աշխատանքը»:

Հանրապետութեան գիտական – թեքնիք ընկերութիւններու Խորհուրդին նախագահ ընտրուած է Խորհ. Միութեան Ակադեմիայի Թղթակից – անդամ եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ Ս. Մերգելեան: Տեղակալներ ընտրուած են Ի. Սորոլի եւ Փրոֆ. Լ. Վարդանեան, քարտուղար՝ Է. Թոքմաջեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (444)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

« — Տավիլա, ձայնս կը լսե՞ս, հարցուցի:

« — Այո, պատասխանեց տկար ձայնով մը:

« — Ո՞վ զարկաւ քեզ, հարցուցի:

« — Ան պատասխանեց:

« — Ո՞վ, Էմփերիա՞ն:

« — Այո... պիտի մեռնիմ, հեւաց:

« — Տավիլա, գիտե՞ս թէ ինչ դաւադրութիւն կը նիւթեն քոլլի սենեակին մէջ:

« — Ոչ, ըսէ ի՞նչ կ'ընեն:

« — Ուրիշ մը պիտի ամբաստանեն իրբեւ քու սպաննիչդ... մատնութեան գիրը ստորագրուեցաւ:

« — Ո՛հ:

« — Ամէն բան ականջովս լսեցի:

« — Ո՞վ, ո՞վ պիտի զրպարտեն:

« — Անիկա չեմ գիտեր:

« — Ոհ, չի...ձգեմ...որ...ատանկ բան ընեն, հեւաց խեղճ մարդը տկար ձայնով մը: Ես ինքս Տասներու Խորհուրդին պիտի ներկայանամ:

« – Շատ լաւ կ'ընես: Կ'ուզե՞ս որ քեզի օգնեմ:

« — Ոչ:

« — Մարդոցդ լուր տա՞մ:

« — Ոչ, ոչ:

« — Ինչո՞ւ:

« — Որովհետեւ եթէ պռնիկը իմանալու ըլլայ, կասկածի պիտի... սկսի... եւ... պիտի մեռցնէ զիս:

« — Մնաս բարով, Տավիլա:

« — Երթաս բարով: Շուտ գնա, շուտ:

— Ոտքի ելայ եւ խելագարի մը պէս փախայ, շարունակեց Տանտոլօ: Թիկնոցս վրաս նետեցի եւ դէմքս լաւ մը ծածկելէ յետոյ սպասաւորը գտայ որ զիս պալատէն դուրս առաջնորդեց: Ժամ մը վերջ հոս էի: Յաջորդ օրը...

— Յաջորդ օրը, Էմփերիա Տասներու Խորհուրդին առջեւ վկայութիւն տուաւ որ Ռոլան սպաննած էր Տավիլա կոմսը, ամբողջացուց Լէոնոր հօրը խօսքը կտրելով:

— Բայց Տավիլա՞ն, Տավիլան չեկա՞ւ, հարցուց Տանտոլօ:

— Եկաւ:

— Իրականութիւնը չխոստովանեցա՞ւ:

— Խոստովանիլ ուզեց, բայց մահը իր բերանը գոցեց:

Պահ մը չարաշուք լռութիւն տիրեց:

Յետոյ Լէոնոր ոտքի ելլելով եւ Ռոլանի պատկերին կողմը քալելով, ցաւագին հանդարտութեամբ մը ըսաւ.

— Ով Ռոլան, ինչո՞ւ հայրս իրականութիւնը ինծի իմացնելու համար այսքան սպասեց, ինչո՞ւ այսքան ուշ իմացուց իրողութիւնը:

— Լէոնոր, Լէոնոր, քու դժբախտութիւնդ, քու տառապանքդ չէ՞ր բաւեր որ կսկիծ մըն ալ ես աւելցնէի անոնց վրայ, գոչեց Տանտոլօ: Հիմա այս բաները քեզի պատմեցի անոր համար որ նախազգացում մը ինծի կ'ըսէ թէ յաւիտենապէս պիտի բաժնուինք իրարմէ:

— Ով Ռոլան, եթէ իրականութիւնը իմացած ըլլայի, եթէ սոնք իմացած ըլլայի, շատոնց քու վրէժդ առած պիտի ըլլայի, շարունակեց Լէոնոր: Բայց հոգ մի ըներ, իմ միակ սիրահարս, քու վրէժդ ես պիտի առնեմ: Այն մարդը որուն անունը կը կրեմ, կ'երդնում որ այս վայրկեանին քեզի երկարած սա ձեռքովս պիտի մեռնի:

Լէոնոր այս խօսքերը արտասանելէ յետոյ եկաւ իր տեղը գրաւեց:

— Լէոնոր, փսփսաց Տանտոլօ:

Մանկամարդ կինը դէմքը երկու ձեռքերովը ծածկեց:

— Լէոնոր, կրկնեց հայրը:

Տիկին Ալթիէրի գլուխովը նշան ըրաւ որ մտիկ կ'ընէր:

— Վերջին աղաչանքս մտիկ ըրէ, աղջիկս, շարունակեց Տանտոլօ: Եկուր այս անիծեալ քաղաքէն փախչինք, ապա հոս մինչեւ վերջը արիւնոտ ուրուականներու մէջ պիտի ապրիս:

— Երբեք, հայր, երբեք, պատասխանեց Լէոնոր խեղդուկ ձայնով մը:

— Կ'աղաչեմ, աղջիկս, կը պաղատիմ, միասին փախչինք:

— Այս բաները լսելէ յետոյ բնաւ չեմ կրնար փախչիլ, հայր: Ի՞նչ, քիչ մը առաջուան ըսածս պարապ խօ՞սք մըն էր ուրեմն: Զլսեցի՞ք, հայր, ըրած երդումս չլսեցի՞ք:

Այս ըսելով, մանկամարդ կինը ցցուեցաւ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Եդուարդ Փափազեան (ծընեալ՝ Իրիս Պիւլպիւլեան), Տէր եւ Տիկին Ժան–Փօլ Փափազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆիօ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ճերմակեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Քերեսթէճեան, այրի Տիկին Նշանեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ա. Գաբրիէլեան, այրի Տիկին Ամիրխան, Տէր եւ Տիկին Ժան–Ֆրանսուա Ճերմակեան եւ զաւակը (Թեհրան), Տէր եւ Տիկին Զավէն Սանօ եւ զաւակները (Պարսըլոն), Տէր եւ Տիկին Ն. Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գ. Թորոսեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Տոքթ. Մխաքեան եւ զաւակները (Մ. Նահանգներ), Տէր եւ Տիկին Պէկէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆելպէր, ինչպէս նաեւ Մավեան, Կիւմիւշեան, Ներսէսեան եւ Յովսէփեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ զարմիկին՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 21ին, 70 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Հոկտ. 26, ժամը 16ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ ողբացեալին մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները հանգուցեալին այրիին՝ Իրիս Պիւլպիւլեանի եւ քրոջը՝ Տիկին Ճերմակեանի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Գալֆայեանի, եւ ամբողջ ընտանիքին, ողբացեալ Գէորգ Գալֆայեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ «ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»Ի ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ

Կիրակի, Հոկտ. 30ին, առաւօտեան ժամը 11ին, հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Նոթրը Տամ տը լա Կարտի պազիլիքային մէջ:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝ Արհիապատիւ ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ, առաջնորդ – էքզարք Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէներու, ի ներկայութեան Մարսիլիոյ փոխ–վիճակաւոր՝ Ժաք Եպս. Ֆիհէի եւ բազմաթիւ հայ եւ օտար հոգեւոր հովիւներու:

Յաւարտ պատարագի, տեղի պիտի ունենայ բարի գալուստի առիթով սարքուած ճաշ ի պատիւ նորօծ եպիսկոպոսներուն Նոթրը Տամ տը լա Կարտի սրահներուն մէջ:

Le Docteur KHALVADJIAN ROBERT
attaché de consultations des hôpitaux
Cardiologue
a le plaisir de vous faire part de son installation récente
34-36 Place Jean Jaurès,
13001 LA PLAINE
Tél. : 47-69-09

prix des places: 35F, 50F. étudiants, moins de 25 ans et carte vermeille: 20F. collectivités: 15F
réservations au Théâtre: tél 874.74.40, Fnac et agences

Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages lyon

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՒ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՀԱՅՈՑ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
1978
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 24ԷՆ ՄԱՅԻՍ 5, ՈՒՐԲԱԹ
Կազմակերպութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Լիոնի
ՍԵՒԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ
Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Կը մասնակցի նաեւ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնակարգ պանդոկ (տըմի – փանսիոն) եւ պտոյտներ
3.500 ՖՐԱՆՔ
Ճամբորդութեան վերաբերեալ մանրամասնութեանց եւ յայտագրերու համար դիմել

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages
50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287
Licence organisatrice : A 529

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ

Pélerinage à Jerusalem et aux Lieux Saints

du 24 avril au 5 mai

organisé par sevan voyages - lyon

3 500 F

Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
Places limitées

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՓԱՐԻԶ դիմել՝
MONDOTOURS (Perouz), 2 Rue de Sèze — 75009 PARIS
Tél. : 073-30-64

HOTEL SPLENDIDE
Bd. d'Athènes — MARSEILLE

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Շաբաթ, Հոկտ. 29, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Grand orchestre ANDRE AUZIAS
de Radio Monte-Carlo
et l'Orchestre KOTCHARI
Buffet — Cotillons
Réservation (91) 60-76-02

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այնթապցի Սողոմոն Ջերչեան եւ կամ Գրնաճեան, եղբօրը անունը Ապուչ Ջէրչճեան: Փնտռողը Վիքթորիա Ժամկոչեան, Ամմանէն. մօրը անունը Մէմուչ:

Տեղեկութեան համար գրել Ժամկոչեան Կարօ
MEUBLES JAM-JAK
DECINES 69150

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շմաւոն Աւագ Թօփալեան, բնիկ Եօզղատցի (Զարանօլու), մօր անունը՝ Մայրամ, հօր անունը՝ Աւագ, այժմ Պուլկարիա (Պուրկազ), կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Յովսէփ, Գառնիկ եւ Տաճատ Թօփալեանները (վերջինը կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը բնակի): Կը խնդրուի իմացնել Պր. Խաչիկ Ճիւելեկեանի, 13 Ռիւ տը լա Ռու, 92 Մէօտոն:

VIENT DE PARAITRE
UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian
Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard
Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.
Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.
En vente à
La Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65
(fermé le Samedi après-midi)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
26
MERCREDI
26 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·974

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13 974

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՇԱՏ ԲԱՆ ՉԷ ՓՈԽՈՒԱԾ ՀԱՐԱՒԸ

—o—

Երկու կողմերէն ալ (պաղեստինեան թէ լիբանանեան) հասած լուրերը կը հաստատեն թէ Հարաւի կացութիւնը միշտ անելի մէջ է: Այս առթիւ, Արտաքին նախարարն իսկ, Պուտրոս, կ'ըսէ.— «Փորձելով առանձին կարգադրել Հարաւի Հարցը, կը զգանք որ կացութեան առարկայական տուեալներուն հակահոսանք կ'երթանք»:

Այս առարկայական տուեալները հետեւեալներն են.— Ա) Իսրայէլացիք չահ չունին ձեռքէ հանելու այն գործիքը զոր կ'օգտագործեն Հարաւը եւ որ թոյլ կուտայ իրենց որոշ ճնշումներ բանեցնել թէ' զինուորական թէ դիւանագիտական մարզերուն մէջ: Բ) Կը թուի թէ Պաղեստինցիք հրաժարած են քաշուելու սահմանային շրջանէն, միշտ ըսելով թէ տրամադիր են ընելու: Պատասխանատուութիւնը կը թողուն քրիստոնեայ պահպանողականներուն եւ Իսրայէլացիներուն վրայ: Գ) Քրիստոնեայ աջը տրամադիր չէ Հարաւի իր դիրքերը ձգելու բայց կը պահանջէ որ Պաղեստինցիք քաշուին ամբողջութեամբ եւ կը նախատեսէ որ լիբանանեան բանակը գործի անցնի իր դիրքերը ամրապնդելու համար: Դ) Ազգ· Շարժումը (յառաջդիմական) կը փորձէ օգտագործել Հարաւի կացութիւնը, կրկին մէջտեղ ելլելու համար: Ե) Լիբանանեան բանակը սահմանային շրջանը կ'երթայ միայն եթէ պայմանները որոնք իրեն ապահովութիւն պիտի տան որ պիտի չկռուի, գոյութիւն ունենան:

Ընդհ· ձեւով լիբանանեան շրջանակները յոռետես են եւ արդար կը գտնուի այդ յոռետեսութիւնը: Արտաքին նախարարն է որ կ'ըսէ նաեւ.— «Այն տպաւորութիւնն ունինք որ այս հարցին մէջ, խնդրոյ առարկայ կողմերու մեծ մասը, իրենց միջնորդներէն վեր քաղաքականութիւն մը կը վարեն, մէջն ըլլալով Միացեալ Նահանգները»:

Բանի մը տողով

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային դեսպանատունը մերժած է «իրերօգնութիւն եւ գործունէութիւն» շարժումի պատուիրակութեան մը դիմումը, 15 քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումը պահանջող, Հոկտեմբերեան 60ամեակին առթիւ:

ԹԻԹՈՅԻ կինը այս միջոցին քննիչ յանձնախումբի մը առջեւ ներկայացած է, որու աշխատանքները, գաղտնի պահուած, պիտի հրապարակուին միայն եթէ Թիթօ արտօնէ: Լաւատեղեակ աղբիւրներու տուած այս լուրին համաձայն մարեշալին կինը — որ երեք ամիսէ հրապարակի վրայ չէ — ամբաստանուած է ազդեցութեան գործածութեան համար եւ նոյնիսկ «դաւի» որու նպատակն է իշխանութիւնը ձեռք առնել երբ Թիթօ մեռնի:

12 ԺԱՄՈՒԱՆ գրաւումէ ետք, Լիպերասիոն թերթի գրասենեակները պարպուեցան եւ թերթը լոյս տեսաւ Երեքշաբթի: Խմբագրութիւնը այս առթիւ զեկոյցով մը կը պարզէ կացութիւնը: «Շահեկան» է անշուշտ նկատել, որ նման բռնաբարումներ ընողները միշտ կը ճառեն «արտայայտութեան ազատութենէ եւ ժողովրդավարութենէ»: Բայց ազատութիւնը կը կայանայ միայն իրենց հետ համաձայն ըլլալու մէջ...:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը, 74 տարեկան, ջղային անհանգստութիւն ունեցած է առջի օր եւ բացարձակ հանգիստի պէտք ունի:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ 300ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք երէկ, ստորեւ կը հրատարակենք Ամենայն Հայոց վեհափառ կաթողիկոսի հեռագիրը, ուղղուած Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան Աբբահօր, մեծն Մխիթարի երեքհարիւրամեակի հանդիսութեանց առթիւ:

×

ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ՀՍՍՀ, 16 Հոկտ· 1977

Այսօր ուրախութեամբ ստացանք Ձեր 24 Սեպտեմբեր թուակիր նամակը: Սուրբ Գրականն Հայոց աշխարհից եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ողջոյն եւ օրհնութիւն լուսաբնակ Մխիթար Աբբահօր նուիրական յիշատակին եւ ազգանուէր վաստակին: Հայ ժողովրդի վերածննդի հորիզոնի վրայ միշտ պայծառօրէն պիտի փայլի նրա անմահ գործը. յաւիտենական լոյս եւ խաղաղութիւն Սեբաստացի մեծ Մխիթարի հոգւոյն: Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր որ խօսեցան ձեզ զբանն Աստուծոյ:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԵՐԵՒԱՆ <-> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ· 13-25)

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի հեռատեսիլը յատուկ յայտագիր մը ցոյց տուած է, նուիրուած՝ Մոսկուայի հեռատեսիլի եւ համամիութենական ձայնասփիւռի սենֆոնիք մեծ նուագախումբի գործունէութեան: Յայտագիրը յատկացուած է նուագախումբի Երեւանի մէջ ունեցած ելոյթներուն, որոնց ընթացքին մեկնաբանած է Արամ Խաչատրեանի, Տիգրան Մանսուրեանի եւ Էդգար Յովհաննիսեանի գործերը: Հեռատեսիլի հաղորդման մասնակցած են երաժիշտներ Տիգրան Մանսուրեան եւ Էդգար Յովհաննիսեան, ճարտ· Ջիմ Թորոսեան, որու խօսքերուն առընթեր ցոյց տրուած են նաեւ Երեւանի ճարտարապետական յուշարձաններու նկարները: Նուագախումբին ղեկավարը՝ Վլատիմիր Ֆեդոսէեւ, խօսելով Երեւանի մէջ տուած նուագահանդէսներու մասին ըսած է. «Տասը տարիէ Հայաստան չէինք գացած, հետեւաբար հրաւէրը ընդունեցանք մեծ ուրախութեամբ: Երեւանի մէջ սկսաւ սենֆոնիք նուագախումբերու համամիութենական փառատօնը, որուն բացումը մեզի վիճակուած էր: Այդ առթիւ որոշեցինք Հայաստանի ունկնդիրներուն նուէր մը մատուցանել: Այդ նուէրը եղաւ Էդգար Յովհաննիսեանի վառ համանուագը, որ չատոնց չէր մեկնաբանուած: Երբեք նուագահանդէս տուինք: Մեկնաբանեցինք ռուս, հայ եւ արտասահմանեան դասական երաժիշտներու գործերը: Հայաստանի պետական ակադեմական երգչախումբին հետ մեր նուագախումբը մեկնաբանեց Վերտիի Ռեքուիեմը: Երեւանէն վերադարձին մեզի հետ բերինք Տիգրան Մանսուրեանի, Էդգար Յովհաննիսեանի, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի գործերը մեր յայտագիրներուն մէջ առնելու նպատակով»:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԼԻՄԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ

Բանաստեղծները Հայաստանը կ'անուանեն «արեւի երկիր», բայց քիչեր կը պատկերացնեն, որ հոն կարելի է հանդիպիլ մերձարեւադարձային չոր գօտիներու եւ լեռնային սառուցեալ շրջաններու միաժամանակ: Գտնուելով մերձարեւադարձային գօտիի հիւսիսային կողմը, այնպիսի տարածութիւններու մէջ, ուր պարզօրէն կ'երեւան չոր եւ ցամաքային կլիմայի ընդհանուր յատկանիշները, Հայաստան՝ իր բարդ մակերեւոյթի, առատ արեւու եւ յատկապէս մթնոլորտի օդային չերտերու շրջապտոյտի շնորհիւ, աչքի կը զարնէ կլիմայի բազմազան տեսակներու զարմանալի առատութեամբ: Կլիմայական պայմաններէ կախում ունին ջուրերու հասարակարգը, հողի գոյացումը, բուսական ու կենդանական աշխարհի գործունէութիւնը: Հայաստանի տնտեսութեան բուռն աճը աշխարհագրագէտ գիտնականներու առջեւ դրած է կարեւոր հարց մը, այն է՝ ստեղծել կլիմայական այնպիսի ատլաս մը, որ բաւարարէ ժողովրդական տնտեսութեան պահանջները, օգնէ Հայաստանի կլիմայի նպաստաւոր առանձնայատկութիւններու օգտագործման եւ բնութեան վնասակար երեւոյթներու դէմ պայքարելուն: Ներկայիս, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի երկրաբանական հիմնարկութեան աշխատակիցները աւարտած են կլիմայական ատլասի պատրաստութիւնը՝ հրատարակութեան համար, որ լայնօրէն պիտի օգտագործուի նախագիծերու իրագործման ժամանակ:

×

« ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՍՈԽԱԿԸ » ԳԻՐՔԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Ալբեր Շարուրեանի «Սկիւտարի սոխակը (Պետրոս Դուրեան) գիրքը, որ նախատեսուած է բարձր դասարաններու աշակերտութեան համար: Հեղինակը իր աշխատութեան մէջ ներկայացնելէ ետք բանաստեղծին կեանքն ու գործը, հանգամանօրէն արժեւորած է Դուրեանի բանաստեղծութիւնը, թատերգութիւնը եւ հրապարակագրութիւնը: Գիրքին մէջ կը խօսուի նաեւ Զօհրապի, Մեծարենցի, Վարուժանի, Զարենցի, Թումանեանի, Տէրեանի, Զ· Եսայեանի, Պարոյր Սեւակի գնահատականներու մասին՝ Դուրեանի գործին վերաբերեալ:

×

« ՌՈՒԲԻՆ-192 » ՌՈՊՕՆ

Արհեստագիտութեան պետական կոմիտէի թանգարանին մէջ ցուցադրութեան դրուած է «Ռուբին-102» ռոպօն, զոր պատրաստած են արուեստագիտութեան ուսումնարաններու աշակերտները: Ռոպօն կրնայ քննել ու գնահատել աշակերտներու գիտելիքները, դասախօսութիւններ կարդալ եւ պատասխանել հարցումներու:

1915

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Երկուշաբթի իրիկուն, Փարիզի Ֆոնթէն թատրոնին մէջ սկսան ներկայացումները՝ 1915ի (Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութեան ատենագրութեան հետեւողութեամբ) զոր բեմի վերածած է Ժան-Ժաք Վարուժան:

Պէտք է ըսել թէ շատ կարեւոր եւ յաջող իրագործում մըն է եւ բեմադիր ու դերասան մեծապէս նպաստած են ներկայացման որակին:

Առայժմ երեսուն բացառիկ ներկայացումներ նախատեսուած են բայց անհրաժեշտ է որ ներկայացումները աւելի երկար տեւեն, քանի արուեստի ճամբով եղած այս քարոզչական աշխատանքը, քիչ մը աւելի ինքնատիպ ու հետաքրքրական է:

Մեր աշխատակիցը՝ Էտուար Էքմէքճեան առանձին պիտի անդրադառնայ այս ներկայացման քանի մը օրէն:

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դրոշմաթուղթի մասնագէտներու համամիութենական ընկերութեան Հայաստանի ճիւղը կազմակերպած է դրոշմաթուղթի ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած է մօտ վեց հազար նմոյշ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՍՈՒՐԻԱ ԳԱՑԱԾ Է

Երեւանի օփերայի պարողներու խումբ մը, ղեկավարութեամբ Վիլէն Գալստեանի, Սուրիա գացած է Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ կարգ մը ելոյթներ տալու համար: Խումբը 15 օր կը մնայ Սուրիա եւ հատուածներ կը ներկայացնէ «Կարապի լիճը», «Տոն Քիշոթ», «Սպարտակ», «Գայեանէ», «Սասունցի Դաւիթ» բեմապարերէն, ինչպէս նաեւ կարգ մը ժողովրդական պարեր:

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Վիէննական ճիւղը Մխիթարեան մեծ ընտանիքին՝ 1811ին հաստատուած Աւստրիոյ փառահեղ մայրաքաղաքը, երկու դարէ ի վեր կը գործէ հայ մշակոյթի անդաստանէն ներս։

Արդարեւ, միաբանութիւնը 1775 և 1810 երկարող ժամանակաշրջանին կը մնայ Թրիէսթէ, ապա վերջնականօրէն կը տեղափոխուի եա ներկայ կեդրոնատեղին, — եռայարկ քարաշէն վանքը։

Երկար պիտի ըլլար անդրադառնալ միաբանութեան անցեալի բեղուն գործունէութեան։

Կարելի է անվարան յայտարարել որ Վիէննան, այսօր եւս, սփիւռքի կարեւոր հայագիտական կեդրոններէն մէկն է։ 1887էն ի վեր կը հրատարակուի արտասահմանի գիտական առումով լուրջ եւ մեծակշիռ պարբերաթերթը «Հանդէս Ամսօրեայ»ն, խմբագրութեամբ ծանօթ հայագէտ Հ. Պետրոս Տէր–Պօղոսեանի։ Պարբերաթերթին մէջ լոյս կը տեսնեն յօդուածները ոչ միայն հայ այլ նաեւ օտար հայագէտներու, յաճախ գերմաներէն եւ անգլերէն լեզուներով գրուած։ Շուտով պիտի հրատարակուի «Հանդէս Ամսօրեայ»ի Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 300ամեակին նուիրուած բացառիկը, ուր կ՚երեւին անուններ ծանօթ գիտնականներու։

Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը նիւթական որոշ յատկացումով կը մասնակցի պարբերաթերթի ծախքերուն։ Կարեւորութեամբ պէտք է շեշտել որ «Հանդէս Ամսօրեայ»ն արտասահմանի հայերէն լեզուով այն երկու կամ երեք հրատարակութիւններէն է՝ որոնք կը վայելեն գիտական շրջանակներու յարգանքն ու գնահատանքը։

Միաբանութիւնը կը հրատարակէ նաեւ «Վերելք» անունով կրօնա–բարոյախօսական պարբերաթերթը, Հ. Բարսեղ Վէրհաթեանի խմբագրութեամբ։ Տպարանը, ուրկէ լոյս տեսած են հարիւրաւոր արժէքաւոր հայերէն գրքեր, ներկայիս կարիքը ունի արդիականացման։ Տպարանի վերատեսուչի պաշտօնը կը կատարէ Հ. Օգոստինոս Սէքուլեան։ Վերջին տարիներուն տպուած բազմաթիւ հայերէն գրքերուն չեմ անդրադառնար, սակայն կ՚արժէ յիշել որ անցեալ տարի մանրանկարչութեան գիրք մը լոյս ընծայեց տպարանը, հեղինակութեամբ գերմանացի գիտնականներ Հայտի ուևտ Հէլմութ Պուշհաուզըն ամոլին։ Գերմաներէնով պատրաստուած այս շքեղ հատորը, որ արժանացած է մասնագէտներու գնահատանքին, արդէն թարգմանուած է անգլերէնի եւ հայերէնի. շուտով հրատարակ պիտի գան այդ երկու լեզուներով թարգմանութիւնները։

Միաբանութիւնը կը պահէ երկու դպրոցներ։ Պէյրութի Մխիթարեան վարժարանը, իր մանկապարտէզի նախակրթարանի եւ երկրորդականի բաժիններով ունի աւելի քան 600 աշակերտ։ Տնօրէնն է Հ. Վարդան Աշգարեան։ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին՝ նորակերտ հոյակապ շէնքը արտակարգ վնասի ենթարկուած է։ Ռմբակոծութեանց ծանր օրերուն դպրոցը որպէս ապաստարան ծառայած է շրջանի ժողովուրդին։ Երեք միաբաններ, փոխանակ հեռանալու ժողովուրդին հետ մնացած են որպէսզի հոգեկան ուժ տան եւ բաժնեն ու ամոքեն անոնց ցաւերն ու տառապանքը։ Միաբանութիւնը ուրախ է որ անձի կորուստ չկայ, այլ միայն նիւթական։ Արդարօրէն կը յուսացուի որ հայ ժողովուրդը օժանդակէ դպրոցի շէնքի նորոգութեան եւ նոր կարասիներու գնման ծախքերուն։

Միաբանութեան միւս վարժարանը կը գտնուի Պոլիս։ Պոլսոյ այս դպրոցը, հիմնուած 1825ին, հայ ժողովուրդին տուած է ականաւոր դէմքեր, ըլլան անոնք գրող, հանրային գործիչ, բժիշկ, երկրաչափ, թէ այլ ազատ ասպարէզի հետեւող մարդիկ։ Այսօրուան պոլսահայ գրողներուն կարեւոր մէկ մասը շրջանաւարտ է այս դպրոցէն։ (Կ՚արժէ հոս յիշել քանի մը անուններ,— Զահրատ, Խրախունի, Հատտէճեան, «Հայրենիք»ի խմբագիր՝ Մինաս Թէօլէօլեան եւ բազմաթիւ ուրիշներ)։ Համալսարան մուտքի քննութեանց մէջ իր աշակերտներու հաւաքական յաջողութիւնը դայն կը դասէ 17րդը համայն Թուրքիոյ մէջ։ Դպրոցի աշակերտութեան թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 600ի (հակառակ կառավարական ծանօթ սեղմումներուն, որոնց հետեւանքով հրաժարուած է Թաղային վարժարան)։ Վարժարանին տնօրէնն է Հ. Գաբրիէլ Այանեան։

Բաց աստի, Պոսթոնի մօտ, Բէյվի Քաունթի մէջ միաբանութիւնը ունի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հայերէն լեզուի ամառնային քէմփը, հիմնուած 1962ին։ Ամէն ամառ մօտաւորապէս 100 հայ պատանիներ կ՚օգտուին քէմփի դասընթացքներէն։ Քէմփը հրականացնողը եւ անոր պատասխանատուն է ձեռներէց եւ վարչագէտ Հ. Ղուկաս Առաքելեան։

Միաբանութեան Աբբահայրն է Գերպ. Գրիգորիս Մանեան։ Հռետոր, բանաստեղծ եւ գրող, Գերպ. Մանեան ունի բազմաթիւ հայրենասիրական, բարոյախօսական եւ մանկական բանաստեղծութիւններ։ Գրած է նաեւ մանկական – պատանեկան թատերախաղեր, որոնք մեծ ընդունելութիւն եւ յաջողութիւն գտած են դպրոցական բեմերու վրայ։ Ծագումով հունգարահայ, Գերպ. Մանեան հայերէնի թարգմանած է ծանօթ հունգար գրողներու արձակ թէ չափածոյ գործերէն հատընտիրներ։ Երկար տարիներ ան վարած է Պոլսոյ վարժարանի տնօրէնութիւնը։

Հ. Պետրոս Տէր–Պօղոսեան, ներհուն հայագէտ, գրաբարագէտ եւ բանասէր, տարիներէ ի վեր պատասխանատու խմբագիրն է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի։ Կատարած է տեղագրական հետազօտութիւններ՝ Հայաստանի կարգ մը քաղաքներու եւ բերդերու մասին։ Ունի բազմաթիւ բանասիրական ուսումնասիրութիւններ, որոնցմէ կը յիշեմ «Հ. Մկրտիչ Անանեանի Մխիթար Աբբայի Տապանագրին մեկնութիւնը», «Ղազար Բաբերտացիի եւ Յովհաննէս Թլկուրանցւոյ տաղ Քաջն Լիպարիտի» եւայլն։ Երկար տարիներ դասաւանդած է Պոլսոյ Մխիթարեան վարժարանին մէջ։

Հ. Վարդան Զօրեան, բուն անունով Աշգարեան, բանաստեղծ եւ դասախօս, հրատարակած է շարք մը բանաստեղծական գործեր, «Քնար մայրական», «Հայրենաշունչ», «Միայն մէկ ժամ», «Հիմը՝ որ նոր պիտի ըլլայ», եւ վերջինը «Մխիթարեան համանուագ»։ Տնօրէնն է Պէյրութի վարժարանին եւ միաժամանակ հայ գրականութեան դասախօս՝ Պէյրութի Սէն Ժոզէֆ համալսարանին մէջ։

Հ. Օգոստինոս Սէքուլեան, բանասէր, տնտեսագէտ եւ մասնագէտ դրամագիտական հարցերու, ունի բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ հայ դրամագիտութեան, ինչպէս նաեւ դիւանական հարցերու մասին։

Հ. Գրիգոր Հեպոյեան, երաժիշտ եւ երաժշտագէտ, հեղինակած է կարգ մը երաժշտական յօրինումներ։ Հրատարակած է ուսումնասիրական յօդուածներ հայ երաժշտութեան մասին։

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

(Հայրենիք)

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԷՐԸ...

«Ով ուզում է ծառայել իր ժողովրդի յառաջդիմութեան ամէնից առաջ պէտք է աշխատի բարձրացնել ու կատարելութեան հասցնել նրա մշակոյթը»։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կրակ ու բոց, վառվռուն տղաք էինք։ Տակաւին հայրենիքի բուխերիկներէն մոխիր կար մեր պատըռտած հագուստներուն վրայ։

Գաւառի մեր հին բայց անոյշ լեզուով, մեր անոք պատանութիւնը կը քաշքշէինք օտար ու մեր հոգիներուն խորթ գիւղերուն ու քաղաքներուն մայթերուն վրայ։ Բառ մը աւելի սորվելու, երգ մը աւելի լսելու, գուրգուրանքի եւ սիրոյ կարօտը ունէինք։ Կը վազվզէինք եւրոպական այս ափերուն վրայ։

Պատմական անցքեր եկեր ու անցեր էին։ Անձինք նուիրեալք, դարձած էին լրուած։ Շատեր Արարատեան արշալոյսը հազիւ ողջունած ճամբու դրուած էին անհաւատալիօրէն։ Ու ահա՛ դարձեալ «չարխի ֆէլէկը» ծուռ դարձած էր։ Մշակոյթի ու լուսաւորութեան թանկագին դէմքեր դարձած էին տարագիր, անհայրենիք. հոգեկան փլուզում։

Որբե՛ր, որբե՛ր քաղաքներու մէջ, գիւղերու մէջ, անտոյգ՝ ապագայի ճակատագրով — բռնօրէն քշուած իրենց հարազատ հողէն օտար ու խորթ ափերուն վրայ, տխուր եւ գէշեր փնտռտուքի մէջ էին հպարտ ու վեհանձն՝ զանգուածային թափով։

Ամբողջ ժողովուրդ մը իր նաւահանգիստը կը փնտռէր։ Գաւառները լեցուած էին սքանչելի դէմքեր։ Ամբողջ Ֆրանսայի Հայութիւնը միակ ու լուսաւոր փարոս մը ունէր.— «Յառաջ»ը։

Լուսատու յոյսի պէս, ամէն տունին ճրագն էր ան։ Հայ խօսքը՝ իր անդուգական խմբագրին գրչով, ահազանգ կը հնչեցնէր, որպէսզի դարձեալ լսուի դարաւոր հայ երգը։ Քաջութիւն, աշխատանք, հաց, մշակոյթ եւ հայրենիք։

Օրուան հացի վաստակէն յետոյ, ի՜նչ ցնծութիւն, ի՜նչ հրճուանք՝ ամէն կողմ։ Ահա՛ մեր գիւղը, Վանէն՝ Դաշնակցական Կակոն։ Դաշնակցական Առաքելեանը։ Դաշնակցական Արմենակը։ Դէմքեր ամէն մէկը. գուրգուրանքով կը մօտենային պատանիներուն, հայերուն. կը պատմէին, կը ներշնչէին, կը սորվեցնէին՝ մեր անցեալի փառքերէն, երգերէն, վէրքերէն ու սարերու Ասլաններու կռիւներէն...։

Ու մենք, յաճախ անօթի եւ անքուն, գիշերները մոլի կ՚ընէինք այս խոնարհ նուիրեալները, կրնամ ըսել՝ խոնարհ հերոսները։

Վանեցի, Սասունցի, Մարզուանցի, Մալաթիացի, Հա՛յ։ Ամէնէն հետաքրքրական դէմքը Կակոն էր։ Երբ կը խօսէր Վանէն եւ Արամ փաշայէն, յանկարծ կը յուզուէր, ու «ղուրպան» ձեզի ըսելով, կը վերջացնէր։

Երեւակայեցէք մեր պատանեկան խանդը. բուռն փափաք մը ունէինք տեսնելու եւ լսելու ուրիշ դէմքեր, ուրիշ մեծեր։

1932 թուականներուն էր։ Առաւօտ մը, փետրուարեան ցրտաշունչ օրերուն, ողբացեալ ընկ. Գույումճեան զիս քովը կանչեց։

— «Կ՚ուզե՞ս հետս ճամբորդել» հարցուց։ Այդ օրերուն դեռ նոր չարքային

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Ուշ մնացած էի. մնաք բարով ըսի Քօչարին եւ մտահոգ, ճամբայ ելայ դէպի Շաւիլ։

Յաջորդ առաւօտ չէի աշխատեր. առաջին գնացքով եկայ Փարիզ եւ ուղղակի գացի հիւանդանոց լուր մը առնելու։

Հազիւ ներս մտած, տեղեկատուութեան սենեակը, ինքնութիւնս հարցնելէ վերջ, սառնօրէն յայտնեցին թէ, երախան մեռած էր լուսաբացէն առաջ։

Տոքթ. Լեւոն Գրիգորեան հաստատեց թէ, Վարդուհիի հիւանդութիւնը թոքախտ էր։ Աղնիւ բժիշկը, անշահախնդրօրէն խնամեց ծաղկատի վարդը եւ ջանք չխնայեց փրկելու զայն։ Երուանդ Քոչարի արուեստանոց–նկուղէն զայն անմիջապէս փոխադրեց մօտակայ Գոշէն հիւանդանոցը, ուր, նախնական դարմանումները տրուելէն վերջ զայն դրկեցին ապաքինարան։

Յայտնի վիրաբոյժ, իրենց տան բարեկամ, Տոքթ. Եաղուպեան այցելած էր հիւանդ Վարդուհիին եւ խորհուրդ տուած անմիջապէս մեկնիլ Պոլիս օդափոխութեան եւ ենթարկուիլ ծնողքին սիրոյն եւ գուրգուրանքին։

Գոշէնի հիւանդանոցը գտնուած միջոցին յաճախ կ՚այցելէի Վարդուհիին, թէեւ տխուր էր ժպիտը, սակայն ապրելու ցանկութիւնը զօրաւոր, շատ կը սիրէր կեանքը, մանաւանդ Պոլիս երթալու հեռանկարը զինք թարմացուցած եւ կերպարանափոխած էր...։

Մինչ այդ, տխուր լուրերը հասած էին Պոլիս։ Տիկին Ծաղիկ եւ Յովհաննէս աղա, խելայեղ, սկսած էին առատ դրամ ղրկել, փրկելու իրենց մինուճարը...։ Հեռաւոր ազգականուհի մըն ալ՝ Տիկին Մարին, ղրկած էին Փարիզ, որպէսզի մօր մը պէս խնամէ Վարդուհին եւ ի հարկին, փոխադրէ զայն Պոլիս...։

Այլեւս քաջութիւն չունէի թղթակցելու Տիկին Ծաղիկին հետ քանի Վարդուհին յանձնուած էր Տիկին Մարիի եւ ամուսնոյն խնամքներուն ու գուրգուրանքին։

Անցաւ քանի մը ամիս. ես նոր ամուսնացած էի եւ ծանր գործողութենէ մը ապաքինած, բժիշկին խորհուրդով ստիպուած էի մեկնիլ Կրընոպլը օդափոխութեան։ Տեղեկութիւն չունէի Վարդուհիի առողջական վիճակէն։ Մեկնելէս օր մը առաջ ուզեցի անպայման տեսնել զինք։ Գացի ուղղակի Քոչարի արուեստանոցը, դուռը գոց էր։ Դիմեցի տանտիրուհի Մատամ Դորէի, որ ըսաւ թէ Վարդուհին փոխադրուած է եւեւի պողոտային վրայ, արեւոտ սենեակ մը եւ վիճակը ծանր է...

Շտապեցի տրուած հասցէին. չորս–հինգ յարկանի պանդոկ մըն էր, որ կանգուն է մինչեւ այսօր...։ Դռնապանին ցուցմունքով բարձրացայ չորրորդ յարկը, կեցայ դրան մը առջեւ սրտատրոփ...։ Ոչ մէկ ձայն լսեցի ներսէն. կրկին զարկի դուռը, յուշիկ, ներսէն հազիւ լսելի ձայն մը «մտէք» ըսաւ։ Դուռը բացի եւ ինքզինքս գտայ լուսաւոր, ընդարձակ սենեակի մը մէջ։ Ոչ ոք տեսայ, բացի խոշոր մահճակալէ մը, որ զետեղուած էր դրան ձախ կողմը։ Քիչ մը յառաջանալով տեսայ Վարդուհիին փոքրիկ կմախքացած մարմինը, կորսուած խոշոր մահճակալին ծածկոցներուն մէջ...։

Զիս տեսնելով զարմացաւ, փորձեց ժպտիլ, կապոյտ աչքերը խոշոր բացած, իր երկու անզօր թեւերը վեր բարձրացուցած, ուզեց գրկել զիս «Ա՜խ, եկա՞ր, մայրիկս կ՚ուզեմ, Պոլիսը կ՚ուզեմ...» եւ արցունքները սկսան հոսիլ հալած – մաշած այտերուն...։ Գրկեցի եւ ողջագուրեցի զինքը։

Աւելորդ է նկարագրել յուզումս. «Կ՚երթա՛ս, Ջանիկս, կ՚երթաս երբ ոտքի ելլես, միասին կ՚երթանք Պոլիս»։

Ես ալ չէի հաւատար ըսածներուս...։

— «Տես, ի՜նչ նիհարցած են թեւերս» ըսաւ, ցոյց տալով բարակ գիշերանոցին տակէն իր մերկ թեւերը։ Սակայն, այդ վիճակին մէջ այնքա՜ն գեղեցիկ, սրտայոյզ եւ գրաւիչ էր, որ կրնար ներշնչել մեծ ողբերգուները, ստեղծելու համար գլուխ գործոցներ...։ Ոսկի, առատ մազերու փունջերը, լուսապսակ մը կազմած էին սպիտակ ճակտին եւ կիսովին ծածկած ոսկրացած մերկ ուսերը։

Կարծեմ Յուլիս ամիսն էր, օդը հեղձուցիչ, պատուհանը բաց էր։ Անցունք ներս զգալու համար, պահ մը մօտեցայ լուսամուտին եւ գլուխս կախեցի վար... այդ բոպէին, մայթին վրայէն կ՚անցնէին ծանօթ հայ ուսանողներ, որոնք վեր նայեցան, տեսան զիս եւ հարցուցին Վարդուհիին առողջական վիճակը, ոչ ոք սակայն համարձակեցաւ վեր բարձրանալ։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. 14)

Դաշնակցական էի, հագիւ քսանամեայ վարժուհի տղայ: — «Ինչո՞ւ չէ, այո» պատասխանեցի:

Եւ առաւօտ մը, միասնաբար շողեկառք առինք ու հասանք Կրընոպլը:

Բնաւ չէի գիտեր որ ինքը «Վարուժան» կոմիտէի կողմէն, որպէս պատգամաւոր կը ճամբորդէր: Ես ի՞նչ գործ ունէի: Բայց ներքին ուրախութիւնս եւ հպար-տութիւնս անսահման էր, որովհետեւ նոր դէմքեր պիտի տեսնէի, նոր ծանօթներ, անծանօթներ, գրողներ, վարժապետներ, վարչապետներ — ինչե՜ր ինչե՜ր...

Կրընոպլի մէջ որոշուած վայրը սառու-ցեալ եաք, ողբացեալ Արամ Գառօնէին կը հանդիպինք, եւ ան մեզի կը ծանօ-թացնէ, ամէնէն առաջ, Ռուբէնը, «Գնդա-կահարուածներուն» հեղինակը, Վազգէն Շուշանեանը, «Գարնանային»ի երիտա-սարդ հեղինակը, Ար. Ջամալեանը՝ Հա-յաստանի Հանրապետութեան նախարար, Վերասան Մարութեանը եւ բազմաթիւ անծանօթներ:

Ես, որպէս նորընծայ Դաշնակցական, այդ կարեւոր ժողովին իրաւունք չունէի մասնակցելու: Նախ ղուրսէն էի եւ ոչ քուասու: Սակայն... փա՜ռք մեռնող-ներուն, կարծես մարգարէական շունչ ունէին, մարդկային, գաղափարական պայքար. կ՚ուզէին երիտասարդութիւնը կապել իրենց, իրենց շունչով շաղելու, իրենց ճամբով տանելու համար. վաղուան համար ուժ պատրաստել կ՚ուզէին:

Ամբողջ երեք օր, տեւ ու գիշեր տեւող այդ ժողովը մեծագոյն ազդեցութիւնը թողած է կեանքիս վրայ, ուր լսեցի ի՛նչ ըսաներ... ամէնքն ալ լեղի եւ կծու, բայց ազնիւ ու ընկերական, մտերմիկ եւ նուիր-եալ, վասնզի խտէալիզմ կար, գաղափա-րական պայքար կար:

Երեւակայել խանդը, այդ օրերուն, Ջամալեանին եւ Ռուբէնին: Բայց այդ օրե-րուն, առաւելաբար տարուած ու հետա-քրքրուած էի Շուշանեանով: Ամբողջ ժո-ղովի ընթացքին, կուրծքին սեղմած գիրք մը ունէր: Կ՚ուզէի հասկնալ թէ ինչ գիրք էր:

Առաւօտեան ցրտաշունչ օդին, երբ դուրս ելանք փողոց, անմիջապէս հար-ցուցի Վազգէնին.

— Այդ ի՞նչ գիրք է որ ձեռքէդ չձգե-ցիր...:

— Վարանդեանին «Վերածնուող հայրե-նիք»ն է, եղաւ պատասխանը:

Հոգիները հանդարտած՝ բոցավառ ճա-ռերէն յետոյ, շրջաններու ընկերները թեւաւորուած ազգային – կուսակցական պատասխանատուութիւններով եւ տանելիք զեկոյ-ցներով, վերադարձան իրենց շրջան-ները: Բայց ես, այդ օրերուն խենթ սի-րով, երդուընցայ որ Շուշանեանին նշած այդ գիրքը պիտի ունենամ:

Ուրտեղէ՞ն էր, այդ օրերուն ողբացեալ Ս. Վրացեան՝ Հայաստանի վերջին վար-չապետը, յանկարծ մեր քաղաքը ժամա-նեց: Ամօթխած, եւ քիչ մըն ալ կմկմա-

ՔԻՆԱՍՏԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹԸ

Աշխարհի ամէնէն տարածուն եւ ազ-դեցիկ օրաթերթերէն է ասիկա: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, «Ժողովուրդին օրա-թերթը» հիւանդկախ մէկու մը նման կը քալէ եւ այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ կարծես ընդարձակ արուարձանի մը շաբաթաթերթը ըլլար:

Չինացիները իրենց թիւ 1 թերթին դի-մագիծը փոխելու կ՚աշխատին մօտ տա-րիէ մը ի վեր: Վեց էջնոց օրաթերթը, իր գորշ տեսքով, երեք տասնամեակէ ի վեր աննշան փոփոխութեան ենթարկուած է: Այժմ, հին ընթերցողը կը նշմարէ ա-ւելի կարճ, կենդանի յօդուածներ, առա-ւել նամակներ՝ ուղղուած խմբագրու-թեան, առաւել նկարներ եւ նուազ ու-ռուցիկ նշանախօսքեր Մաօյէ: Հրատա-րակիչներուն համար սակայն կարծես դեռ գոյութիւն չունի, կամ ըսենք՝ երբեք չեն իմացած ժամանակ բառը: Օրաթերթը երբեմն առաւօտեան թերթ է, երբեմն ալ երեկոյեան: Ընթերցողները ընդհանրա-պէս ամէն յոյս կորսնցուցած են առա-ւօտեան նկատելու «Ժողովուրդին օրա-թերթը»:

Միւս կողմէ թերթին ազդեցութեան շրջագիծը ընդլայնած է: Ընթերցողներու թիւը 5,5 միլիոն է, իսկ հինգ տարի ա-ռաջ 3,5 էր:

Վերջերս ամերիկացի հրատարակիչներ այցելեցին օրաթերթին խմբագրատունը, տպարանը, եւ իրենք զիրենք գտան տար-բեր դարաշրջանի մը մէջ:

Բուն մամուլի տպարանը փոքր վայր մըն է: Միայն երկու մամուլ կայ եւ ա-սոնց տարբերութիւնը ամերիկեաններուն հետ օրուան եւ գիշերուան չափ է: Առա-ջին մամուլը կը տպէ առաջին չորս էջե-րը, իսկ երկրորդը՝ միւս երկու էջերը: Ապա ասոնք թղթատարի կեդրոնը կը տարուին, ուր առնուազն մէկուկէս մի-լիոն օրինակներ ձեռքով կը ծալուին բա-ժանորդներուն ղրկուելու համար:

Օրաթերթը մրցակից չունի: Պաշտօ-նաթերթն է Չինաստանի Համայնավար կուսակցութեան եւ առաջինն է, որ կը հրատարակէ հիմնական խմբագրականնե-րը, լոյս կ՚ընծայէ Պոլիտպիւրոյի անուա-նացանկը եւ կը մատնանշէ պաշտօնական այցելուները:

Չինաստանի 35 միլիոն համայնավար շարքայինները դժուարութիւններու կըր-նան հանդիպիլ, եթէ չկարդան օրաթեր-թը: Ասոր ազդեցութիւնը հարիւրաւոր միլիոնաւոր Չինացիներու վրայ կը տա-րածուի: Գլխաւոր խմբագրականները, յօդուածները յատուկ հաւաքոյթներու մէջ կը կարդացուին:

Ամերիկացի լրագրող մը հարցուցած է, թէ ինչո՞ւ միայն վեց էջով կը հրատա-րակուի: Պատասխանը.— Դժուար է վեր-ջացնել վեց էջերու ընթերցումը:

Հիմա կ՚ըսեն, թէ Մաօյի օրով աւելի դժուար էր վերջացնելը, քանի վերէն վար յիշատակութիւններ, մէջբերումներ կ՚ըլ-լային նախկին նախագահէն: Մաօյի մա-հէն ետք, անցեալ Սեպտեմբերին, մաք-րագործուած են օրաթերթը վարող «դա-ւաճանները» եւ այժմու պատասխանա-տուները կ՚ուզեն կարճ, կենդանի յօդ-ուածներ եւ, նոյնիսկ, սրամտութիւններ, չձանձրացնելու համար բովանդակու-թիւնը:

Օրինակ մը վերջերս լոյս տեսած սրա-մտութիւններէն: Երկու Չեխեր կը խօ-սակցին Մոսկուայի հետ կնքուած դաշ-նագիրին մասին, 1968ի խուժումէն ետք, որով ռուս զինուորները « ժամանակա-ւոր » կերպով պիտի մնան Չեխոսլովա-քիոյ հողին վրայ: « Ի՞նչ կը նշանակէ ժամանակաւոր կերպով » կը հարցնէ ա-սոնցմէ մէկը: « Կը նշանակէ տեւականէն մէկ օր նուազ, համաձայն ռուսական բա-ռարանին », կը պատասխանէ երկրորդը:

«Ժողովուրդի օրաթերթը»ին հրատա-րակութիւնը նախնականութեան եւ ար-դիականութեան բաղադրութիւն մըն է: Էջերու բովանդակութիւնները կը ղըր-կուին 17 քաղաքներ, վեցը կը ստանան ձայնասփիւռով, բայց չինական տառերու առանձնայատկութիւնը գրեթէ անկարելի կը դարձնէ գրաշարամեքենային գործա-ծութիւնը: Շարադրողը ստիպուած է ա-ղանիի ծակերու նմանող պատէն մէկ առ մէկ զատել տառերը: Մօտաւորապէս վեց հազար տառ կամ տառխմաստ կը գործած-ուի, որուն 2.000 շատ յաճախ:

Երիտասարդուհի մը, որ փորձառու-թիւն ունի, կէս ժամ դրած է 800 բառ կազմելու համար:

Թ. Ա. Թ.

լով մօտեցայ իրեն եւ տուի գիրքին ա-նունը:

Անցան տարիներ: Երկիրներ դողի ու սարսափի օրեր կ՚ապրէին: Ընկ. Վրաց-եան, Ամերիկա մեկնումէն առաջ նամա-կատան յանձնած էր... այդ գիրքը:

Վարանդեանի «Վերածնուող հայրե-նիք»ը, այդ թանկագին նուէրը, իմ հո-գիիս տունն է:

Ուր «Հերոսները աստուածային շուն-չով, սերունդներու փառքը կ՚երգեն. աստուածները կ՚երկրպագեն»:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԿՈՉ

Հ. Մ. Ը. Մ.ԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ

1978 թուականը կը զուգադիպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 60ամեակին:

Իր հիմնադրութեան առաջին օրէն, Պոլ-սէն մինչեւ Հայաստան, ու 1920էն ասդին՝ սփիւռքի մէկ ծայրէն միւսը, վաթ-սուն տարի շարունակ, Հ. Մ. Ը. Մ. հը-պարտաւոր երեւոյթ մը հանդիսացաւ հայ կեանքին մէջ իր ազգանուէր գոր-ծունէութեամբ, փառապանծ յաղթանակ-ներով, մարզական ոգիի վառ պահպա-նումով եւ երիտասարդ սերունդը «բար-ձրացի՛ր բարձրացո՛ւր» նշանաբանին տակ գաղափարական բարձունքներ առաջնոր-դելով:

Վաթսուն տարիներու ընթացքին, Մեր-ձաւոր Արեւելքէն մինչեւ Յունաստան եւ Ֆրանսա, Եգիպտոսէն մինչեւ Ամերիկա եւ Աւստրալիա, տասնեակ հազարաւոր արենոյշներ եւ սկաուտներ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ, քալեցին կեանքի քառուղի-ներէն, լուսաւորելով հայ հոգիներն ու սրտերը աստանդական մեր կեանքի մշու-շին մէջ: Հայ ժողովուրդը, հարիւր հա-զարներով ծափահարեց Հ. Մ. Ը. Մ.ա-կան մարզիկներու նուաճումները մարզա-կան աշխարհէն ներս, անոր սխոյեաննե-րուն սխրանքները ոգեւորութեան կեն-սատու աղբիւր ծառայեցնելով, ազգային իր ծարաներուն, կարօտներուն:

Այսու կոչ կ՚ընենք բոլորին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անցեալի ու ներկայի բոլոր սկաուտ-արենոյշներուն, մարզիկներուն, ի սփիւռս աշխարհի Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր համա-կիրներուն, որ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի չար-ժումը արժեւորող յուշ մը, յիշատակ մը, մասունք մը — նամակ, վաւերաթուղթ, լուսանկար եւայլն — ունին իրենց մօտ, կամ՝ անձնական գրաւոր վկայութիւն մը, մինչեւ 1978ի տարեգլուխը փութացնեն մեզի:

Որոշած ենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի անցեալը, ներկան ու ապագան պատկերացնող շքեղ հատոր մը հրատարակել անոր վաթսուն-ամեակին առթիւ: Ու թէեւ մեր տրա-մադրութեան տակ ունինք նիւթերու ճոխ պահեստ մը, Յուշամատեաններ եւ հին ու նոր արխիւներ, բայց հարազատներէ, հարազատ ժողովուրդէն գալիք ներդրում-ները այլապէս պիտի կենսաւորեն, թար-մութիւն պարգեւեն ու հարստացնեն հա-տորը:

Դոյզն չափով մը այս գործին մասնակ-ցութիւն բերելը Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէպ պարտականութիւն թող նկատեն բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ականները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր համակիրները:

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ.—
HOMENETMEN
B. P. 1698, Beyrouth, LIBAN
(Ազդակ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (445)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

Ի՛նչ ահաւոր կերպարանք, ի՛նչ սար-սափելի կեցուածք:

Հայրը ետ-ետ քաշուեցաւ:

— Ալթիէրի մահուան դատապարտուած է, գոռաց Լէոնոր: Եթէ ոեւէ մէկը իրեն իմ նպատակս չհաղորդէ, Ալթիէրի իմ ձեռքովս պիտի սպաննուի:

Տանտոլօ մռնչիւն մը արձակեց: Բնաւ չէր նախատեսած թէ իր վատութիւնը այս կերպով պիտի պատժուէր:

Ետ-ետ քաշուեցաւ եւ աչքերը խոշոր-խոշոր բացած, դեփ-դեղին կտրած, դրան կառչեցաւ եւ փախաւ.

— Մնաս բարով, Լէոնոր:

— Երթաս բարով, հայր...:

Տանտոլօ աներեւոյթ եղաւ: Ամէն բան լմնցած էր իրեն համար. այլեւս աղջիկ չունէր:

Իրեն համար փախչելէ ուրիշ բան չէր մնար: Այո, փախչիլ, այլեւս իր աղջիկը այդ կեցուածքին մէջ չտեսնել, կենդանի խղճի խայթի մը պէս ոտքի կեցած եւ դատախազի մը պէս ամբաստանելու պատ-րաստ:

Հապճեպով իր սենեակը մտաւ, քանի մը առարկայ հաւաքեց, թուղթեր հաւա-քեց եւ կրակարանին մէջ նետելով վառեց:

Ասոր վրայ, ուժ առնելով, գողի մը պէս զգուշաւոր քայլերով դուրս ելաւ աղջը-կանը յարկաբաժինէն:

Մեծ սանդուխին վրայ մարդ չկար. սկսաւ հոնկէ վար իջնել եւ առանց մէկէ մը նշմարուելու, յաջողեցաւ պալատէն դուրս ելլել:

Քարափին վրայ ազատ շունչ մը առաւ:

Պալատին ճակտին դարձաւ եւ Լէոնորի պատուհանին ուղղելով նայուածքը փըս-փսաց.

— Մնաս բարով, աղջիկս, մնաս բարով:

Այս միջոցին, կարծես թէ Լէոնոր պա-տասխանել ուզէր հօրը տխուր մնաս բարովին, լոյսը մարեց:

Ժամը տասը կար:

Տանտոլօ, պահ մը շուարած, եղած տե-ղը մնաց: Յետոյ ակռաներուն տակէն մըլտաց.

— Օ՛ն, ամէն բան լմնցաւ... տափա-նաւս իր տեղն է... փախչինք:

Եւ քարափին կողմը դարձաւ... բայց այս անգամ եւս եղած տեղը քարացած մնաց:

Մարդ մը, թիկնոցի մը մէջ փաթ-թուած, իր դէմը ցցուած էր:

— Ո՞վ էք դուք, հարցուց Տանտոլօ սարսռալով:

Այդ մարդը, այդ անծանօթը որ յան-կարծ մութին մէջ իր դէմը կը տնկուէր, ճիշդ ուրուականի մը կը նմանէր:

— Ո՞վ էք դուք, կրկնեց Տանտոլօ:

— Զիս չճանչցա՞ք, Տանտոլօ, պատաս-խանեց անծանօթ ուրուականը: Աւելի ա-ղէկ, գլխի ցաւէ պիտի ազատինք:

Տանտոլօ լայն շունչ մը առաւ:

Անմիջապէս կարծած էր որ այդ անծանօթը Ռոլան Քանտիանօ էր:

Բայց ոչ, ան չէր:

Ո՞վ կրնար ըլլալ սակայն:

Հաւանաբար Վենետիկցի մըն էր որ ի-րեն հանդիպած ըլլալով նոր լուր մը պի-տի հաղորդէր իրեն: Այսպէս մտածելով քիչ մը ուժ առաւ:

— Ի՞նչ կը փափաքիք, պարոն, հարցուց Տանտոլօ:

— Տանտոլօ, ձեզի գաղտնի ըսելիք մը ունիմ, ըսաւ անծանօթը քաղաքավարու-թեամբ, բայց հոս չեմ կրնար ըսել... կրնայ ըլլալ որ մեզ լսեն: Հետս գալ կը հաճի՞ք...:

— Ամենայն սիրով, պատասխանեց Տանտոլօ:

Անծանօթը սկսաւ քալել, իսկ Տանտոլօ ուշացած ըլլալուն վրայ քիչ մը սրտնե-ղած, անոր հետեւեցաւ:

Երկուքը մէկէն Արաթիմոսի պալատին մօտեցան:

Հոն քովընտի մութ փողոց մը կար եւ քարափին վրայ ալ մարդ մարդասանք չկար:

Անծանօթը ամայի փողոցին մէջ քանի մը քայլ առնելէ յետոյ կանգ առնելով հարցուց.

— Տանտոլօ, դաշոյննիդ քովերնի՞դ է:

— Դաշոյնս բնաւ վրայէս պակաս չեմ ըներ, պատասխանեց Տանտոլօ խրոխտա-բար:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուրիճանեան եւ Սալլապաշեան ըն–տանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Հոկտ. 30, Տէսինի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, իրենց եղ–բօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՍԱԼԼԱՊԱՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ (մեռած՝ Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան տան մէջ)։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Վարդուհի Ռըս–տիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատար–ուի Հոկտ. 30ին, Կիրակի առտու ժամը 10ին, ԼԻՈՆԻ Ս. Յակոբ եկեղեցին, 295, Ռիւ Պուալօ, իրենց ամուսնոյն, հօր, ա–ներհօր եւ մեծ–հօր՝

ՆՇԱՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Յակոբ Այանեան Ներսէս Կորապետեա–նի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ Կարմիր Խաչին 50 Փր., Կապոյտ Խաչին 50 Փր., (ստա–նալ «Յառաջ»էն) եւ Յառաջին 10 Փր.։

ՎԻԷՆ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Surprise-Partie

à Vienne

Շաբաթ Հոկտ. 29, ժամը 20.30ին, 40, ՌԻՒ ՎԻՔԹՈՐ – ՖՕԺԻԷ կազմակերպուած Նոր Սերունդի Սեւան խումբին կողմէ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր, փլուի, ամբողջ տա–րին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք։

Pret à porter - Luxe

KAZAZIAN

40, Rue des Jeuneurs

75002 PARIS

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ «ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»Ի ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ

Կիրակի, Հոկտ. 30ին, առաւօտեան ժա–մը 11ին, հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Նոթ–ըր Տամ տը լա Կարտի պազիլիքային մէջ։

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ՝ Արհիա–պատիւ ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ, առաջնորդ – էքզարք Ֆրանսայի Հայ Կա–թողիկէներու, ի ներկայութեան Մարսի–լիոյ փոխ–վիճակաւոր՝ Ժաք Եպս. Ֆիհէլի եւ բազմաթիւ հայ եւ օտար հոգեւոր հո–վիւներու։

Յաւարտ պատարագի, տեղի պիտի ու–նենայ բարի գալուստի առիթով սար – քուած ճաշ ի պատիւ նորօծ եպիսկոպոս–ներուն Նոթրը Տամ տը լա Կարտի սրահ–ներուն մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շմաւոն Աւագ Թօփալեան, ծնիկ Եօղ–ղատցի (Զարանօլու), մօր անուն՝ Մայ–րամ, հօր անուն՝ Աւագ, այժմ Պուլկա–րիա (Պուրկազ), կը փնտռէ իր եղբայր–ները՝ Յովսէփ, Գառնիկ եւ Տաճատ Թօ–փալեաններ (վերջինը կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը բնակի)։ Կը խնդրուի իմացնել Պր. Խաչիկ Ճիւելեկեանի, 13 Ռիւ տը լա Ռու, 92 Մէօտօն։

prix des places: 35F, 50F. étudiants, moins de 25 ans et carte vermeille: 20F. collectivités: 15F

réservations au Théâtre: tél 874.74.40, Fnac et agences

HOTEL SPLENDIDE

Bd. d'Athènes — MARSEILLE

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 29, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Grand orchestre ANDRE AUZIAS

de Radio Monte-Carlo

et l'Orchestre KOTCHARI

Buffet — Cotillons

Réservation (91) 60-76-02

VIENT DE PARAITRE

UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian

Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard

Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.

Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.

En vente à

La Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65

(fermé le Samedi après-midi)

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ **MARSEILLE**

Départ Vendredi 30 Decembre — Retour Jeudi 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE**

VOYAGES WASTEELS — **tél. (91) 50 89 12**

Org. Lic. 97

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES DU GUETRONAGAN

Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris

Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC (Maire de Paris)

Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN

BOB HURET et son Orchestre

SURPRISES - COTILLONS

Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :

Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
27
JEUDI
27 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·975
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 975

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

—— O ——

ՇՄԷՅԵՐԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—— O ——

Շլէյէրի յուղարկաւորութիւնը չէր կըր–նար չունենալ այն պատկառելի բնոյթը, որ իրը եղաւ, առջի օր, երբ ութ հարիւր անձնաւորութիւններ, եւմտական թէ քա–ղաքական շրջանակներէ, գերման թէ օ–տար, ներկայ եղան հոգեհանգստեան պա–տարագին, Շթութկարտ։ Հարիւրաւոր ոստիկաններ ալ կը հսկէին ապահովու–թեան, մինչ այրի մը իր չորս մանչերով շրջապատուած, կը նմանէր որեւէ այ–րիի, որ կորսնցուցած է կեանքի իր ըն–կերը։

Դաշնակցային Հանրապետութեան նա–խագահը այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ, որ առաւելաբար կոչ մըն էր աշխարհին, որպէսզի իրագործուի հակահարեկչական միջազգային պայմանագրութիւն մը։ Շել յայտնեց․ — «Բարբարոսութեան դէմ պայքարը պէտք է ցոյց տայ որ ղաղա–փարական հերձուածներէ անդին, կարգ ու կանոնի հասարակաց տեսակէտներ կան, զորս բոլոր Պետութիւնները պէտք է պաշտպանեն»։

Անդրադառնալով նաեւ Շլէյէր «գոր–ծատէրին», Շել կ'ըսէր թէ «սառէ դրա–մատէր» մը չէր եւ կ'ընդունէր որ գոր–ծատիրութիւն – կառավարութիւն – սեն–տիքա ժողովներու ընթացքին (որոնք հի–մը կը կազմեն Արեւմտեան Գերմանիոյ ընկերային համաձայնութեան), Շլէյէր կարծր բայց պարկեշտ բանակցող մը ե–ղած է եւ իր յարաբերութիւնները սեն–տիքաներու Համադաշնակցութեան նա–խագահին հետ միշտ փոխադարձ յար–գանքի վրայ եղած են եւ այն դիպուածն ալ, որ այդ նախագահը ծանրօրէն վի–րաւորուած է կառքի արկածի մը ըն–թացքին, երբ Շլէյէրի յուղարկաւորու–թեան կ'երթար, քիչ մը աւելի ողբերգա–կան բնոյթ տուած է օրուան։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԻՆՉ ԿԸՍԷ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Խորհրդային իշխանութիւնները, պաշ–տօնապէս անդրադարձած են Պոնի ձեռք առած միջոցներուն Մոկատիշոյի մէջ, ազատագրելու համար Լուֆթհանզայի Պո–յինկին ճամբորդները։ Քաղաքային օդա–նաւորդութեան պատասխանատուներէն մէկն է՝ Միրզոյեան, որ պարզած է խոր–հրդային տեսակէտը։ «Արդիւնաւէտ եւ ազդու» նկատելով հանդերձ գերմանական նախաձեռնութիւնը, աւելցուցած է որ ձեռք առնուած այդ միջոցները հիմնա–կան ձեւով չեն լուծեր հարցը։ «Օդահէն–ները, կ'ըսէ Միրզոյեան, պէտք է վերա–դարձուին այն երկրին կառավարութեան որուն դէմ գործած են իրենց ոճրային ա–րարքը։ Միջազգային պայմանագրութիւն–ներէն բացի, երկկողմանի համաձայնա–գրեր կրնան թոյլ տալ ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու»։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ· 13–25)

Ե· ՉԱՐԵՆՑԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Նոյեմբերի երկրորդ կէսին Թիֆլիսի մէջ տեղի կ'ունենայ Եղիշէ Չարենցի նը–ւիրուած յոբելենական երեկոյթ մը։ Այդ առթիւ, «Մերանի» հրատարակչութիւնը լոյս կ'ընծայէ Չարենցի բանաստեղծու–թիւններէն հաւաքածոյ մը։

×

Մ· ՍԱՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտիրոս Սարեան տուն – Թանգա–րանին մէջ բացուած է նկարչական ցու–ցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Սարեանի 60 կտաւները, զորս ստեղծած է ան յիսուն տարի առաջ։ Ցուցադրուած նկարներուն մէջ աչքի զարկած են «Հա–յաստան», «Արագածը ամրանը», «Սեւա–նը», «Լեռների լանջերին», «Արեւոտ բնա–նկար» գործերը, Չարենցի, Տէրեանի, Միասնիկեանի դիմանկարները եւայլն։

×

ՃԱՏՐԱԿԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Նիւ Եորքի Մենհեթըն ճատրակի ա–կումբի եւ Լոնտոնի «Էնտկէյմ» թերթի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է ճատրակի կազմութեան միջազգային մրցում մը, որուն ներկայացուած են 17 երկիրներէ 84 մասնագէտներու 132 գոր–ծերը։ Երեւանէն Թելման Սարգսեան մաս–նակցած է մրցումին եւ արժանացած հին–գերորդ մրցանակին։

×

Ե· ՉԱՐԵՆՑ ՈՒԿՐԱՆԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Ուկրանիոյ «Դնիպրօ» գեղարուեստա–կան գրականութեան հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Եղիշէ Չարենցի բանաս–տեղծութիւնը» հաւաքածոն, զոր կազմած եւ թարգմանութիւնները կատարած է Վիկտոր Կուչեւսկի։ Ուկրանացի գրագէտը աւելի առաջ թարգմանած էր նաեւ Աւ· Ի–սահակեանի, Յովհ· Թումանեանի, Սար–մէնի, Գեղամ Սարեանի, Աշոտ Գրաշիի գործերը։

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ շարժումի նախկին սպաներէն՝ Ժորժ Պօֆիս ձեր–բակալուեցաւ ի նպաստ Խորհ· Միութեան լրտեսութիւն ըրած ըլլալու ամբաստա–նութեամբ։ Գնդ· Բեմի, որ շատ լաւ գաղափար ունէր իր մասին, շատ ազ–դուած է եւ սկիզբը չէ ուզած խսկ հաւա–տալ։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ո–րոշած է 25 հազար հաւաքոյթ կազմա–կերպել ընտրութեանց առթիւ, մէկ մի–լիառ (հին) ֆրանք պիտի ծախսէ եւ գըլ–խաւոր նպատակն է նաեւ խախտել ընկեր–վարական գիրքերը։

ԳԻՐ
ՄԱՂԹԱՆՔԻ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ
ՊՕՂՈՍ Զ. ՊԱՊԻՆ
ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ Գ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Խորին հաճութեան առիթ է Մեզի հա–մար, ծննդեան երեքհարիւրամեակին նը–ւիրուած հանդիսութիւններուն փակման առիթով, ոգեկոչել մեծ դէմքը Երնչ· Մխիթարի, որ պարծանքն է Հայ Եկե–ղեցւոյ եւ սատարիչ միութեան ու խա–ղաղութեան։

Ծնած Սեբաստիա, Փոքր Հայքի մէջ, 1676 Փետրուար 7ին, մինչ ամէնազդի խոչընդոտներ կը սպառնային կղերին ու ժողովուրդին, Մխիթար՝ մանուկ հասա–կէն դարբնուելով աշխարհէ հրաժարման զգլոցին մէջ ու քաջալերուած Սեւանայ վանքի Աստուածածնէն, հրճուագին պա–տասխանեց աստուածային կոչումին, որ զինք կը սահմանէր դառնալու առաքեալ եւ վկայ՝ Եկեղեցիներու միութեան առաջ–նորդող ընդդիմահարեալ պաշտօնին։

Պատմական տխուր իրադարձութիւննե–րու հետեւանքով՝ մշտատեւ տեղափոխու–թիւններու պարտադրուած, բայց մանա–ւանդ մղուած Աստուծոյ կամքը լաւագոյն կերպով ճանչնալու ծարաւէն, Մխիթար պատասխանեց այդ կոչին, իբրաւ ու հա–րազատ գործիք մը դառնալու աստիճան «էքումէնիք առաքելութեան»։

Մխիթար, արդէն իսկ վարդապետ, յետ դեգերելու, իր առաջին հետեւորդ–ներուն հետ, Փոքր Ասիոյ զանազան վայ–րերը եւ Մոռէական Մեթոնի իր առաջին վանքին քանդման ենթարկուելու, հուսկ՝ իր ոտքը դրաւ Վենետիկի ափունքին, ուր Ծերակոյտը, 1717ին, իրեն եւ իր հասա–րակութեան տրամադրեց լճակի Սուրբ Ղազար կղզին, որ դարձաւ սիրելի Հա–յաստանի մէկ շերտը, ուր վերջնականա–պէս կանգ առաւ ան, ուր եւ վախճանե–ցաւ, 1749 Ապրիլ 27ին, սրբութեան բոյ–րով։

Երնչ· Մխիթար գործեց իր ժողովուր–դի պատմութեան խւրայատուկ մէկ պա–հուն, երբ ընդդիմակաց հոսանքներ կը սպառնային Հայ Եկեղեցւոյ հարազատ հաւատքին, վտանգելով անոր եկեղեցա–կան հաղորդակցութիւնը, եւ Պետրոս՝ զոր ձեր պատմագիրն Ագաթանգեղոս (Դ· դար) կը կոչէ «Վէմ հաստատութեան ամենայն եկեղեցեաց» (*), իր յաջորդ–ներուն բերանով, ստանձնած էր փրկել ղերադանցականութիւնը եւ ուղղել մար–դիկն ու աշխարհ դէպի Աստուած։ Ներ–դաշնակօրէն համաձայն՝ հայ Սուրբ Հայ–րերու վարդապետութեան եւ հայրենի աւանդութիւններուն, տենչալով փոխան–ցել իր ժողովուրդին՝ հոգեկան ու մշա–կութային արժէքները քրիստոնեայ Արեւ–մուտքին, Մխիթար սքանչելի ներկայա–ցուցիչ ճշմարիտ ու գործօն սիրոյն Հայ–րենիքին ու Ազգին, գիտցաւ ըլլալ փարոս եւ ազդանիշ՝ հաւատքի, մշակոյթի եւ գործի ասպարէզներուն մէջ, հակառակ իր ժամանակի անհասկացողութեան եւ փակ կեցուածքին՝ ընդդէմ ամէն էքու–մենիք առաքելութեան։

Մխիթար, անդրդուելի եւ հանճարեղ իրագործող բեղուն արարքներու եւ ձեռ–նարկներու, եղաւ արդարեւ կարապետ Աստուծոյ ծրագիրներուն, որովհետեւ զգաց իբրեւ հրամայական կոչը տակա–ւին անլուր մնացած ըղձանքին, «Զի ամե–նեքին մի իցեն» (Յովհ· Ժէ· 21), ինչպէս կը հետեւի այն աղօթքէն, զոր ինք յօ–րինած է՝ Եկեղեցւոյ միութեան հա–մար (**)։

Մխիթարի քանդակիչ գործը, հեռու ապարդիւն մնալէ, կանուխէն կը պատ–րաստէր այն սիրոյ շարժումը՝ համայն Եկեղեցւոյն ծոցին մէջ, որ իր Որդինե–րուն՝ Մխիթարեան Հայրերու յարատեւ ջանքերով մեզի հասած կենդանի, այն–պէս կ'ընէ՝ որ իր Ազգին բոլոր զաւակ–ները, մերօրեայ քրիստոնեաներուն նման, զիրար եղբայր զգան, ամէնքն ալ հաւա–սարապէս զաւակներ՝ միեւնոյն երկնաւոր Հօր։

Մաղթանքը զոր կ'ուզենք յայտնել այս ուրախ առիթով՝ այն է որ տեսնենք Մխի–թարեան վաստակաւոր Միաբանութեան զոյգ ճիւղերը միշտ աւելի եւս միացած, մինչեւ դառնան զերդ միակ գործօն ըն–տանիք մը։

Մենք ալ կը բաղձանք՝ ներկայ պատգա–մով՝ կերպով մը մասնակցիլ երեքհարիւր–ամեակի հանդիսաւոր տօնակատարու–թիւններուն, պատուելու համար՝ Եկե–ղեցւոյ այս պահուն՝ Աստուծոյ երեւելի Մարդը, գիտակից՝ ինչպէս ենք՝ թէ իր ուսուցումը աւելի քան երբեք այժմէական պիտի արձագանգէ քոյր Եկեղեցիներուն եւ ունկնդիր աշխարհին։

Մաղթելով, ուրեմն, որ տօնակատա–րութեան այս պատեհութիւնը արթնցնէ եւ աւելի եւս ընդհանրօրէն ծաւալէ աւե–տարանական յորդորը՝ Քրիստոսի հօտին միութեան, սրտագին կը բաշխենք Մեր Առաքելական Օրհնութիւնը՝ Յովհաննէս Վիլպրանտս Ծիրանաւորին, Ն· Ամենպտ· Կէտիկեան Պատրիարքին, Ընդհանրական Աբբաներուն եւ Մխիթարեան զոյգ պատ–կառելի Հաստատութեանց անդամներուն, եւ բոլոր անոնց՝ որ պիտի մասնակցին զեկուցուած հանդէսներուն։

ՊՕՂՈՍ Զ· ՊԱՊ

Կանտոլֆօ դղեակէն,
8 Սեպտ· 1977

(ԾԱՆՕԹ·— Այս նամակին իտալերէն բնագիրը լոյս տեսաւ, Շաբաթ Հոկտ· 22ի Օսերվաթոռէ Ռոմանոյի մէջ)։

(*) ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ, Պատմութիւն Հայոց, Տփղիս 1909, էջ 231։

(**) ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ, Ձայն Քրիստոսի եւ հաւատացեալ հոգւոյն, Վենետիկ 1753, էջ 69–82։

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ներկայիս միաբանութիւնը ունի 23 անդամ: Աշխատանքներն ու ճիգերը կեդրոնացած են հաստատութիւնը ամրապնդելու հիմնական միջոց՝ նոր ուժերու պատրաստութեան վրայ: Արդարեւ վանքին ընծայարանը ունի 25 աշակերտ: Երիտասարդ տարրերու յաւելումով միաբանութիւնը պիտի զօրանայ եւ բարգաւաճի:

Վաղո՛ւց հոգեւոր հովիւ մը կը պահուի Պուտափեշտի (Հունգարիա) մէջ: Ներկայիս, միաբանութեան անդամ՝ Հ. Անտոն Կատարեան կը կատարէ հոգեւոր հովիւի պաշտօնը: Եկեղեցիին կողքին կը պահուի շատ գեղեցիկ թանգարան մը: Հոն այցելողները, մանաւանդ հայաստանեան հիւրերը, կը հիւրասիրուին աւանդական ազնուականութեամբ եւ ջերմութեամբ:

Վերջին տարիներուն Հ. Միքայէլ Ագեան ուղարկուած է Լոս Անճելըս, իբրեւ հոգեւոր հովիւ այդ շրջանի հայ կաթողիկէ համայնքին: Հ. Ագեան սիրով պիտի ուզէր նուիրուիլ կրթական գործին, եթէ ստեղծուէին անհրաժեշտ միջոցները:

Վիէննայի վանքը ունի թանգարան մը, ուր կը պահուին բաւական ճոխ հայկական յախճապակիի հաւաքածոյ մը, խոշոր թիւ մը հայ արուեստագէտներու նկարներէն, մետալներ, հայկական դրոշմ կամ արժէք կրող զանազան իրեր, եւ մանաւանդ հայկական դրամներու հաւաքածոյ մը՝ որ լաւագոյններէն մին կը նկատուի: Քանի մը տարի առաջ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը տասը ապակեայ պահարաններու ծախքը հոգացած է, խճողուած թանգարանին տալով որոշ կանոնաւորութիւն եւ գեղեցկութիւն:

Վանքի գրադարանին մէջ բազմահազար գրքերու կողքին գուրգուրանքով կը պահուին հայերէն ձեռագրեր, թիւով մօտաւորապէս 2500: Գրադարանին բացառիկ հարստութիւնը կը կազմեն իր հայ պարբերական մամուլի եզակի հաւաքածոները: Գանձարանի համարժէք այս գրադարանը պէտք ունի նիւթական անմիջական եւ մեծադումար օգնութեան: Նախ պէտք է ձեռագիրներու թանկագին հաւաքածոյին համար ստեղծել կրակէ զերծ, ապահով եւ կլիմայական պայմաններով օժտուած սենեակ մը, ապա, պարբերական մամուլի անգտանելի հաւաքածոները զետեղել արդիական սարքաւորումով առանձին գրադարանի մը մէջ: Մինչեւ քանի մը տարի առաջ այդ օրաթերթերու, շաբաթաթերթերու, ամսագրերու եւ պարբերաթերթերու անգին հաւաքածոները, որոնց մէջ ձեռագիր եւ խմորատիպ պարբերականներ ալ կան, կը մնային անկազմ վիճակի մէջ:

Շնորհիւ կատարուած յատկացումներու եւ միաբանութեան սեփական գումարներուն, այժմ գրեթէ բոլորն ալ կազմուած են, սակայն տեղի եւ յարմար պայմաններու չգոյութեան պատճառաւ կը պահուին ժամանակաւոր ցրուած վիճակի մէջ: Հ. Ռափայէլ Քօսեան, վաստակաւոր ուսուցիչը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, երիտասարդի կորովով եւ խանդավառանքով կը գուրգուրայ հաւաքածոներուն վրայ: Պարբերական մամուլի այս հաւաքածոն կը նկատուի աշխարհի լաւագոյնն ու է՛ն ամբողջականը: Հայաստանէն թէ արտասահմանէն գրադարաններ եւ անհատներ հոն կը դիմեն օրաթերթի մը կամ ամսագրի մը որոշ էջերը միքրոֆիլմի առնելու կամ լուսանկար օրինակ (ֆոթոքափի) հանելու խնդրանքով: Բաց ասկէ, գիտնականներ թէ ուսանողներ տեղւոյն վրայ պրպտումներ կը կատարեն օգտուելու հաւաքածոներէն:

Արդեօք գրադարանն ու ձեռագիրները պիտի ունենա՞ն իրենց արժանաւոր բարերարները, նախ քան որեւէ դժբախտ պատահար: Պէտք չէ՞ դաս առնել Վենետիկի հրդեհէն եւ փրկել հայ ժողովուրդի այդ անփոխարինելի գանձերը: Վաղը կրնայ շատ ուշ ըլլալ:

Վիէննայի Մխիթարեան վանքն ալ կ'ունենայ իր այցելու զբօսաշրջիկները: Օգոստոսի վերջերուն քառասուն հոգինոց աւստրիացի ուսուցիչներու խումբ մը այցելեց վանք, պտտելով թանգարանն ու գրադարանը: Հայ թագաւորի մը դրամը, հայ վարպետի մը յախճապակիի գործը, հայ արուեստագէտի մը նկարը, հայ գրիչի մը ձեռագիրը տեսնելով, անոնք վստահօրէն խորապէս տպաւորուած մեկնեցան վանքէն:

Վիէննականները ունին քաղցրահամ մասնաւոր ըմպելիք մը զոր կը կոչեն «Մխիթարի ըմպելին». լիքէօր մըն է, որ ունի իր բացառիկ համն ու բոյրը, եւ ինչպէս հիմուրով ըսուեցաւ, «վանականի հոգիին չափ հարազատ է»...:

×

Վենետիկ եւ Վիէննա, Մխիթարեան ընտանիք՝ բանաստեղծներու, բանասէրներու, գրողներու թէ դաստիարակներու, վանքեր, դպրոցներ, թանգարաններ, գրադարաններ, տպարաններ, այս բոլորը հայ ժողովուրդի հարստութիւնն են եւ կը ծառայեն իր արժէքներու պահպանման, իր մշակոյթի ծաղկումին ու ծանօթացման, մէկ խօսքով իր յաւերժացման:

Այսօր, երբ արտասահմանի Հայութիւնը յարաբերաբար նիւթական բարօր վիճակի մէջ կ'ապրի, երբ ամէն գաղութի մէջ, Միջին Արեւելքէն մինչեւ Հիւսիսային թէ Հարաւային Ամերիկաները, ստուարաթիւ մեծահարուստներ մեր հանրային հաստատութեանց նպաստներ կը յատկացնեն, անմասն պէտք չէ ձգել գոյգ Մխիթարեան միաբանութիւնները: Ո՛չ աշխարհագրական հեռաւորութիւնը կամ մեկուսացումը, ոչ ալ անոնց դաւանանքը հասկնալի՛ եւ ընդունելի պատճառներ են զիրենք անտեսելու: Ընդհակառակն, շատ աւելի մօտիկ շահագրգռութեան առարկայ պէտք է դարձնել զանոնք: Հեռու հայահոծ գաղութներէ, Եւրոպայի երկու մշակութային հին օրրաններու մէջ ապաստանած, Մխիթարեան միաբանութիւնները երկուքուկէս դարէ ի վեր աւելին եւ կեանք են նուիրած ի սպաս հայ ժողովուրդին:

Մէկ կողմէ իրենց մշակութային թէ կրթական արդասիքը, միւս կողմէ մատենագրական թէ թանգարանային գանձերը (որոնք ի վերջոյ մեր ժողովուրդին հարստութիւնն են), ի յայտ կը բերեն անոնց անսակարկ նուիրածութիւնն ու գիտակից հոգածութիւնը հայ արժէքներու հանդէպ: Եթէ անոնք, որպէս իսկական կղերականներ, անաղմուկ ու անձայն կ'աշխատին եւ չեն գովաբաներ իրենց վաստակը, մեզի կը մնայ սակայն, գէթ գնահատել զոհողութիւնն ու տարուած աշխատանքը ոչ միայն քաջալերական արտայայտութիւններով, այլ նաեւ շօշափելի նպաստներով:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

(Հայրենիք)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԴԱՐՁԱՅ ՆՇԱՆԱՒՈՐ

— Դուք կարդացե՞լ էք Կրօնի «Անքնութիւնը»:

Սա էր այն առաջին հարցը, որ ուղղւում էր «Պերեդելկինօ» ստեղծագործական տունը ոտք դրած հանգստացողին: Նա, ով չէր կարդացել «Նովի միր» ամսագրի չորրորդ, հինգերորդ եւ վեցերորդ համարներում տպագրուած այդ նոր վէպը, իսկոյն անցնում էր տգէտների շարքը:

Առաջին օրերը գոհ էի իմ վիճակից. հանգստանում էի սուսուփուս, աննկատ, առանց ստեղծագործական վէճերի: Դէ, անուանի գրողների, գրականագէտների, արուեստագէտների մէջ ո՞վ էր ինձ նկատողը, մանաւանդ չէի կարդացել Կրօնի «Անքնութիւնը»:

Ստեղծագործական տան բակում մի շնիկ կար՝ բալապահ շան մօտ մէկ տարեկան ձագ: Իսկոյն բարեկամացայ նրա հետ: Բարի, խելացի աչքերով նայում էր ինձ անսահման վստահութեամբ, պարզում էր թաթը, որ հետը խաղամ:

Յետոյ նկատեցի, որ նա բոլորի հետ է այդպէս սիրալիր: Փոքրիկ շնիկ էր, դեռ չէր հասցրել շնանալ. կուրօրէն հաւատում էր մարդկանց:

Բայց ոչ բոլորն էին արձագանգում նրա սիրալիրութեանը. ոմանք անցնում էին անտարբեր նայելով, ոմանք բոլորովին չէին նկատում:

Շնիկին կերակրում էր միայն տարեց մի բանաստեղծուհի, որին բոլորը՝ մեծից փոքր, չգիտես ինչու, անունով էին կանչում՝ Վերա: Ես դարձայ նրա օգնականը ու կնքեցի շնիկի անունը՝ Ապէր:

Ամէն անգամ, երբ կերակրում էի շնիկին, մեր մօտով անցնում էին ստեղծագործական տան ստաժաւոր հանգստացողներ: Նրանցից ոմանք նայում էին կարեկցանքով, ոմանք էլ, տխուր հառաչելով, ասում.

— Միեւնոյն է, նրան սպանելու են:

Նրան՝ այսինքն շնիկին:

— Ի՞նչպէս թէ սպանելու են, ո՞վ է սպանելու:

— Այո, այո, սա լքեալ շուն է: Անտէր շներին ստեղծագործական տան վարչութիւնը սպանում է: Մի տարի երեք շուն սպաննեցին:

Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը հանգստացողներին յաճախ այցելութեան էին գալիս բարեկամներ, ծանօթներ:

Գալիս էին կառքերով, ազնուացարմ շնիկների հետ: Մի անգամ սենեակիս պատուհանից տեսայ, թէ ինչպէս է խեղճացել իմ Ապէրը: Հիւրերից մէկը իր հետ ազնուացարմ մի շուն էր բերել՝ գեղեցիկ վզկապով: Շունը տիրոջ կողքից քայլում էր հպարտ, դունչը ցցած, քայլում էր դէպի իմ Ապէրը, որը ոչ վզկապ ունէր եւ ոչ էլ տէր:

Խեղճ շնիկը պոչը մտցրել էր ոտքերի արանքը, ականջները կախել ու վախեցած ետ-ետ էր գնում: Տխուր նայեցի այդ տեսարանին ու առաջին անգամ զգացի վզկապի արժէքը:

Գեղեցիկ վզկապով ազնուացարմ շնիկն իրեն աւելի ազատ, համարձակ էր զգում, քան առանց վզկապի շունը:

Իսկ ես միամտաբար կարծում էի, թէ հակառակը պիտի լինէր:

Իսկոյն դուրս եկայ բակ: Ապէրը նետուեց իմ կողմը, քսուեց ոտքերիս, պարզեց ականջները, ձգուեց ու իմ առջեւից սկսեց հպարտօրէն քայլել դէպի վզկապով ազնուացարմ շունը, որ գեղեցիկ սախինով քիչ առաջ էր դուրս թռել կառքից:

«Ահա թէ ինչ է նշանակում թիկունքին ունենալ յուսալի պաշտպան», — մտածեցի ես:

Ու քանի որ միշտ չէի կարող նրա թիկունքին լինել, որոշեցի շնիկի համար մի վզկապ գնել: Վզկապով շներին չեն հալա-

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Ուսանողները հեռացան մայթէն: Գըլուխս վեր վերցուցի եւ դէմս նշմարեցի Պանթէոնի մատուռին խոշոր գմբէթը եւ խաչը...: Աղօթք մը բխաւ հոգիէս, աղօթք մը եւ աղաչանք մը առ Աստուած. «Տէ՛ր իմ, հրաշք մը կատարուէր, Վարդուհին ապրէր եւ հասնէր Պոլիս, վայելէ՛ր մայրական սէրն ու ներողամտութիւնը...: Իսկ եթէ պիտի մեռնէ՛ր, թող հոգին աւանդէր, զինքը պաշտող ծնողքին թեւերուն մէջ...»:

Այդ պահուն լսեցի Վարդուհիին հառաչանքները եւ մօտեցայ անկողնին: Նոր անդրադարձայ որ առանձին էր: «Ո՞ւր է Երուանդը, ո՞ւր է Տիկին Մառին» հարցուցի իրեն: «Երուանդը արուեստանոցն է, կ'աշխատի... Տիկին Մառին դուրս ելաւ, բայց ուշացաւ...» պատասխանեց տկար ձայնով մը եւ ձեռքը ճակտին տարաւ... շնչասպառ, կը հեւա՛ր...:

«Ի՞նչ կ'ուզես, Ջանիկս, բժիշկ կանչե՞մ, Երուանդը կանչե՞մ»:

«Ոչ, ոչ, լիմոն կ'ուզեմ, այս դիմացի պահարանը բաց, լիմոն կայ, բեր, ճակտիս քսէ...»:

Ոտքի ելայ, սենեակին աջ կողմը պահարան մը կար, բացի, փնտռեցի, լիմոն չգտայ:

«Չկայ, Վարդուհի ջան, լիմոն չկայ»:

«Ա՜խ, հոն էր, լիմոն կ'ուզեմ, կ'այրիմ... լիմոն կ'ուզեմ...» եւ սկսաւ տըրտնջալ: «Երթամ դուրսէն գնեմ լիմոն մը, համբերէ Ջանիկս, հիմա կուգամ...» ու դուռը բանալով, վազեցի սանդուխներէն վար եւ խելագարի նման դուրս նետուեցայ, փնտռելով նպարավաճառի խանութ մը: Պանդոկին քովի փողոցին անկիւնը տեսայ պտղավաճառ մը, մօտեցայ, աճապարանքով լիմոն մը վերցուցի, վճարումի պահուն միայն նկատեցի որ քովս բաւարար դրամ չունէի... քանի մը սանթիմ կը պակսէր... բարեբախտաբար տուն վերադառնալու, երթուդարձի տոմսակս առած էի...:

Լիմոնը ձեռքս, մատնուեցայ անելի...:

Բացատրեցի վիճակս պտղավաճառին. «Ընկերուհիս ծանր հիւանդ է, շատ կը խնդրեմ, մէկ-երկու սուի չնայիք ու տուք լիմոնը» ըսի լալով...: Ծերունի վաճառորդը զգածուեցաւ եւ տուաւ լիմոնը: Վազելով հասայ պանդոկ եւ արագ, սանդուխներէն վեր բարձրանալով, սենեակէն ներս մտայ շնչասպառ:

Հիւանդը աչքը գոցեր, կը սպասէր ինծի: Կտրեցի լիմոնը եւ շերտ-շերտ դրի ճակտին: Աղուոր շունչ մը քաշեց «Օ՜խ, օ՜խ, զովացայ...: Գիտե՞ս, Արմենուհի, Տօքթ. Եաղուպը ըսաւ թէ եկող շաբթու կրնամ ճամբորդել եւ երթալ Պոլիս, մայրիկիս...»: «Կ'երթաս, Ջանիկ, կ'երթաս», ըսի խեղդուկ ձայնով մը եւ լիմոնին կէսը դրի պապակած շրթներուն:

Ժամանակը կ'անցնէր, ուշացած էի, բայց չէի կրնար բաժնուիլ Վարդուհիէն եւ զայն ձգել առանձին...: Որոշեցի երթալ Քօչարի արուեստանոցը եւ կանչել զայն: Գտայ նկարիչը վրձինը ձեռքին. գիս տեսնելով յուզուած, անակնկալի եկաւ:

«Ինչո՞ւ մինակ ձգած էք Վարդուհին, ո՞ւր է Տիկին Մառին, չեմ կրնար առանձին ձգել զինք. խնդրեմ, հետս եկուր, տագնապներու մէջ է Վարդուհին...»:

Քօչար անմիջապէս ձգեց վրձինը եւ միասին դուրս ելանք, հասանք պանդոկ եւ գտանք հիւանդը թոքախտաւորի յատուկ հազի ցնցումներու եւ արցունքներու մէջ...: Այտերը կարմրած եւ շնչասպառ: Ամուսինը մօտեցաւ, գրկեց եւ համբուրեց ու քաջութիւն տալու համար նոյնիսկ յանդիմանեց. «Դէ՛հ, եաւրիկ, ի՞նչ ես վախենում, երեխայ խօ չես... հիմի բժիշկը կը գայ, կը ներարկէ, կ'անցնի...»: Ես դրան մէջ կեցած, չէի համարձակեր Վարդուհիին երեսը նայիլ. ակներեւ էր, որ զիս տեսնելով, Պոլիսն ու մայրը կը յիշէր, հոգին կ'ալեկոծէր եւ տագնապներու դուռ կը բանար:

Քիչ վերջ եկաւ Տիկին Մառին: Այն տպաւորութիւնը ունէի որ, սիրելի ընկերուհիս կը տառապէր գուրգուրանքի պակասէն եւ հարազատ մօր մը սէր կը փնտռէր...: Ո՛չ Տիկին Մառին, ո՛չ իսկ սիրած ամուսինը չէին կրնար մարել անոր սրտին մէջ զղջումի բոցավառ կրակը եւ մայրական սիրոյ անհուն կարօտը...:

Ես հոն էի դեռ, երբ Քօչար հեռաձայնեց ֆրանսացի բժիշկին, որ խոստացաւ գալ երեկոյեան ուշ ատեն:

Դրան առջեւ կեցած, չէի համարձակեր այլեւս մօտենալ Վարդուհիին եւ մնաք բարով ըսել իրեն: Նայեցաւ ինծի, երկար, տխուր եւ անմոռանալի նայուածքով մը, որուն մէջ կը ցոլանար բովանդակ անցեալը, երջանիկ մանկութիւնը, Էսաեան վարժարանը, Ջայլակ փողոցը, ընտանեկան բոյնը, զոր լքած էր ընդմիշտ... Միայն կրցաւ ըսել ինծի. «Արմենուհի, վաղը եկուր, կը սպասեմ...»:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 15)

ծում, մօտենում են, շոյում, ուշադրութեան արժանացնում:

Ինչ կարող ես անել. այդպէս է աշխարհի բանը:

Գնեցի նաեւ չան դիմանկարով մի մեդալ, ամրացրի վզկապին ու կապեցի Ապոր վզին: Հէնց այդ վայրկեանից էլ խանգարուեց իմ խաղաղ հանգիստը: Հանդատացողները ձեռք քաշեցին Կրօնի «Անքնութիւնից» ու ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացրին իմ համեստ անձի վրայ:

— Այդ դո՞ւք էք գնել վզկապը…

— Հիանալի է, սքանչելի…

— Հապա մեդա՞լը… ի՛նչ գեղեցիկ մեդալ է…

Հէնց այդ նոյն օրը երեկոյեան վզկապն անհետացաւ շնիկի վզից: Մի երեք – չորս տիկին հեւալով վազեցին ինձ մօտ.

— Գողացել են վզկապը:

— Վզկապը գողացել են եւ միայն դուք կարող էք գտնել:

— Ինչո՞ւ ես:

— Կարծում էք՝ չգիտենք, որ դուք գեղեկախ էք:

Ես խուզարկու հայեացքով նայեցի շուրջս. հերթապահի մօտ, բաղկաթոռի մէջ խոմփացնում էր կարմրած քթով հարբած պահակը:

— Նա է վերցրել, — խորհրդաւոր ասացի ես, մատնացոյց անելով պահակին:

Տիկնայք մօտեցան նրան.

— Քեռի Վասիա, քեռի Վասիա, արթնացէք:

Պահակը հազիւ բացեց աչքերը:

— Ի՞նչ կայ:

— Տուէք չան վզկապը:

Քեռի Վասիան երկար պրպտեց անյատակ գրպանները, յետոյ դանդաղ դուրս բերեց վզկապն ու օձառի երես չտեսած իր լայն ափի վրայ մեկնեց.

— Ահա, վերցրէք, — ասաց նա ու կըրկին փակեց կոպերը: Բայց չէ, նրան թոյլ չտուին անմիջապէս ընդունել նախկին կիսակենդան վիճակը: Հինգ հոգի միանգամից յարձակուեցին նրա վրայ:

— Ինչո՞ւ ես հանել չան վզկապը:

— Սա ի՞նչ բան է:

— Անտէր չան ի՞նչին է պէտք վզկապը, – մրթմրթացրեց նա ու աչքերը փակ, չաւ եկաւ միւս կողքի վրայ՝ հիմա էլ այդ դիրքով շարունակելով հսկել ստեղծագործական տան տերիտորիան:

Տիկնայք շրջուեցին իմ կողմը.

— Այդ ի՞նչպէս իմացաք, որ պահակն է վերցրել:

— Մասնագիտական հոտառութիւն է, – համեստօրէն նկատեցի ես:

— Օ՛, ինչպիսի դիպուկ պատասխան:

— Սքանչելի՛ է:

— Հոյակա՛պ:

— Ուղղակի անհաւատալի է:

— Ռուսերէն դուք հրատարակուե՞լ էք, այո՞…

— Ես կարդացել եմ նրան. սքանչելի գրող է:

— Հոյակապ է, հոյակապ, — շուտ-շուտ կրկնում էր նրանցից մէկը:

— Ուղղակի անհաւատալի է, — պնդում էր միւսը:

— Ո՞ր ստեղծագործութիւնն էք ձեր գլուխ գործոցը համարում, — արդէն չգիտեմ քանիերորդ անգամ ինձ նեղն էր գցում երրորդը:

Արդէն տասը տարի է, ինչ ընկերս զգուեցնում է ինձ. «Վերջապէս ե՞րբ ես գրելու «Նրան սպանեցին գիշերը» վերնագրով մի վիպակ»: Այդ պահին յիշեցի ընկերոջս ու լրջօրէն արտասանեցի չգրըուած վիպակիս վերնագիրը.

— «Նրան սպանեցին գիշերը»:

— Սքանչելի՛ է:

— Տէր Աստուա՛ծ, ախր ես դա կարդացել եմ: Հոյակապ գործ է…

Նորանոր մարդիկ էին գալիս ստեղծագործական տուն, ու երբ մէկն ու մէկը նկատում էր շնիկին, նրան անմիջապէս յայտնում էին.

— Այդ նա է գնել վզկապն ու մեդալը: Ու նորից սկսւում էր.

— Այդ դո՞ւք էք գնել վզկապը:

— Ո՞րտեղից էք ճարել մեդալը:

— Ինչպիսի՛ արարք:

— Ի՛նչ բարեսրտութիւն:

— Գիտէ՞ք, թէ ինչպիսի գրող է…

— Իսկ տեսե՞լ էք նրա ծխամորճը:

— Մէկը հօ չէ, երեքն է, ու բոլորն էլ՝ արտասահմանեան:

— Սքանչելի՛ է…

Դրանից յետոյ, աննկատելիօրէն կանչելով շնիկին, շեղւում էի ճանապարհս ու չքւում անտառի խորքերը: Այնտեղ էլ կերակրում էի նրան: Բայց այնտեղ էլ էին գտնում մեզ: Մի անգամ շոյում էի շնիկին ու հայերէն խօսում հետը:

— Ի՞նչ ասացիր:

Բարձրացրի գլուխս. միջին սերնդի գրողներից մէկն էր:

— Ասացի՝ իմ խեղճ շնիկ, — թարգմանեցի ես: Նա խելոյն գրպանից հանեց ծոցատետրը, մատիտը, քաշուեց մի կողմ, թղթին յանձնեց իմաստուն խօսքերս, նորից գրպանում թաքցրեց ծոցատետրը ու կրկին դիմեց ինձ.

— Իսկ ի՞նչ է նշանակում «Ապէր»:

Թարգմանեցի, ու նա դարձեալ կրկնեց նոյն արարողութիւնը, «Շնիկի շնորհիւ ես կարծես թէ ժամանակակից գրականութեան հերոս եմ դառնում», — մտածեցի ես:

Յաջորդ օրը մի ուրիշ գրող՝ արդէն աւագ սերնդից, մօտեցաւ ինձ.

— Մի հանգամանք եմ ուզում ճշդել: Աթոռի այն հնամաշ, փափուկ երեսը, որի վրայ պառկում է շնիկը, դո՞ւք էք դտել, դրել նրա տակ, թէ՝ Վերան:

— Վերան:

— Այդ մանրամասնութիւնն էր ինձ հետաքրքրում: Շնորհակալութիւն, — ասաց նա ու տարիքը մոռացած, վազեց իր սենեակը: Բաց պատուհանից ես անմիջապէս լսեցի գրամեքենայի չխչխկոցը, լրացնելով անհրաժեշտ մանրամասնութիւնը, նա, հաւանաբար, չխչխկացնում էր կիսատ թողած պատմուածքը:

… Այնուհետեւ յաջորդ օրերին «Պերեդելկինօ» ստեղծագործական տան չեմին ոտք դրած հանգստացողին ուղղուած առաջին հարցը սա էր.

— Դուք գիտէ՞ք, թէ ով է գնել շնիկի վզկապը…:

ՎԻԿՏՈՐ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

«Գրական թերթ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՐՑԵՐ

Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 10ին տեղի ունեցած է միացեալ նիստը ստեղծագործական միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու:

Մասնակցած են ներկայացուցիչներ, ընդհանրապէս քարտուղարներ, խմբագիրներ եւ վարչութեան անդամներ Հայաստանի շարժանկարի, ճարտարապետներու, երգահաններու, գրողներու, նկարիչներու, լրագրողներու եւ այլ միութիւններու, ինչպէս նաեւ «Սով. Հայաստան» օրաթերթի գլխաւոր խմբագիրը:

Լիակատար նիստին բացումը կատարած է Գրողներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար Վ. Պետրոսեան:

Իւրաքանչիւրը պարզած է, թէ ի՛նչ աշխատանքներ կատարուած են Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 60ամեակը յիշատակելու համար: Անշուշտ արժանավայել ձեւով, ինչպէս ընդգծուած է նիստի ընթացքին: Դրական մատնանշումներու կարգին մատնանշուած են նոյնպէս թերիները եւ լուծելի հարցերը:

— Ստեղծագործական միութիւնները պատշաճ ուշադրութիւն չեն դարձներ երիտասարդ արուեստագէտներու գաղափարական եւ մասնագիտական կազմաւորումին վրայ:

— Յատակ ճշդուած աշխատանք չի տարուիր համերգներու գաղափարական եւ գեղագիտական մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ, օրուան պահանջին համաձայն երգացանկեր պատրաստելու համար: Երգահանդէսները հազուադէպ կ'ամբողջանան Հայաստանի երգահաններու բարձրարուեստ նոր ստեղծագործութիւններով, խորհրդ. ժողովուրդներու երաժշտութեամբ:

— Յաճախ թատրոնները կը թափանցեն անհետաքրքիր, անարժէք բովանդակութիւն ունեցող թատերախաղեր:

— Դեռ քիչ ուշադրութիւն կը դարձուի գիւղական շրջաններու մշակութային, գեղարուեստական սպասարկութեան հարցերուն:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՄԱՐՔԸ ԳԵՐԱԴԱՍ

Խումբ մը բանուորներ, Արեւելեան Պերլինի գործատան մը մէջ, վերջերս, պահանջեցին, որ իրենց աշխատավարձքին մէկ մասը Արեւմտեան գերման մարքով վճարուի: Կտրուկ կերպով մերժուեցան: Հարցը սակայն, այսինքն՝ երկու դասակարգի դրութեան պահպանումը, այնքան ցայտուն է եւ դժգոհութիւնն ալ այնքան մեծ, որ երբ Հանըկէր, Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը, հարկադրուեցաւ մէկ կողմէ ընդունիլ, թէ ասիկա չէր համապատասխաներ ընկերվարական վարչակարգին եւ, որ սակայն, անհրաժեշտութիւն մըն էր երկրին համար, քանի տարադրամ կ'ապահովէր:

Այսպէս կոչուած Ինթերշոփներու մէջ, որոնց ցանցը լայն է, կը ծախուին դըժուար գտնելի բարձր որակի իրեր, ապրանքներ, Արեւմտեան գերման մարքի փոխարէն: Որով Արեւելեան Գերմանիացիներուն համար «իրական դրամը» իրենցը չէ, այլ Արեւմտեան Գերմանիոյ մարքը:

Ինթերշոփներու խանութներուն մէջ կարելի է գտնել ամէն տեսակ իր կամ ապրանք, սուրճէն, հիւսուածեղէնէն մինչեւ տնական իրեր եւ ինքնաշարժ: Բոլորն ալ կարելի է գնել Արեւմտեան մարքով:

1974էն ի վեր, իւրաքանչիւր Արեւելեան Գերմանացի կրնայ մինչեւ 200 մարք ունենալ, առանց որ ստիպուած ըլլայ բացատրելու աղբիւրը:

Նմանօրինակ խանութներ կան Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Խորհ. Միութիւն եւ այլ համայնավար երկիրներ. տարբերութիւնը այն է սակայն, որ Արեւելեան Գերմանիոյ այս բնոյթի խանութները գըլխաւորաբար կը սպասարկեն Գերմանացիներուն, թէեւ Արեւմուտքի զբօսաշրջիկներ եւս կրնան օգտուիլ ասոնցմէ: Որով, բոլոր անոնք, որոնք Արեւմտեան մարք չունին կամ այլ տարադրամ, կը զրկուին այս խանութներուն սպասարկութիւններէն:

— Երկու դասի դրութիւն մը զարգացած է հոս, կը դանդատի Արեւելեան Գերմանացի մը: Ասիկա արդար չէ: Ես կը պատկանիմ ոչ առանձնաշնորհեալներուն, չունիմ ընտանիքի անդամներ Արեւմտեան Գերմանիա, որով չեն կրնար գնել արեւմտեան գեղանիւթեր եւ ոչ ալ տրում (շոքոլա) զաւակներուս համար:

Բանուոր մը կ'ըսէ, թէ ինք եւ իր ընկերները կը գտնեն, որ իրենց աշխատավարձքին 20 առ հարիւրը պէտք է հատուցանուի արեւմտեան մարքով, որովհետեւ այն ելեկտրական սարքերը, որ կ'արտադրեն, արտասահման կը ղրկուին եւ, հետեւաբար, Պետութեան կ'ապահովեն տարադրամ:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (446)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

— Շատ լաւ: Ես ալ կարծելով որ քովերնիդ դաշոյն չունէիք, հետս դաշոյն մը բերած էի: Բայց որպէսզի դուք մէկ դաշոյնով, իսկ ես ալ երկու դաշոյնով զինուած չըլլամ, ահա ձեզի տալու համար բերած դաշոյնս կը նետեմ:

Այս ըսելով, մարդը ձեռքի դաշոյնը հեռու նետեց եւ թիկնոցը վրայէն հանեց:

— Ուրեմն մենամա՞րտ կ'առաջարկէք, հարցուց Տանտոլօ:

— Լաւ զուշակեցիք:

— Բայց ես անծանօթի մը հետ չեմ կրնար մենամարտիլ:

— Այդ պարագային ձեզ մորթելու պիտի հարկադրուիմ: Լաւագոյն է ուրեմն որ ինքզինքնիդ պաշտպանէք: Բայց յարձակումի սկսելէ առաջ ձեզի բացատրութիւն տալը պարտականութիւնս է:

— Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, պարոն:

— Տանտոլօ, գիտէք անշուշտ թէ այսօր Յունուար 29ն է: Երկու օրէն Փետրուար պիտի մտնենք:

Տանտոլօ սարսռաց:

— Կարծեմ կամաց – կամաց իրար հասկընալ սկսանք, շարունակեց անծանօթը: Աւելորդ կը սեպեմ Փետրուար 1ին տեղի ունենալիք դէպքերուն վրայ խօսիլ ձեզի: Բայց պէտք է ձեզի յիշեցնեմ թէ դուք մեր բոլոր գաղտնիքները գիտէիք եւ մէկէն ի մէկ հրաժարեցաք մեր ընկերակցութենէն: Սա ալ հաղորդեմ ձեզի, որ մեր ընկերակցութիւնը մահուան վճիռ արձակած է ձեզի դէմ… դուք եւ ձեզի կապուած մէկը պիտի մեռնիք:

— Լէոնոր… փափաց Տանտոլօ խուլ ձայնով մը:

— Վերջացնելու համար ըսեմ թէ ձեզ մեռցնելու վիճակը ինծի ինկաւ… եւ իմ ընտրութենէս ի վեր տասնըհինգ օր եղաւ որ ձեր տան առջեւ ձեր դուրս ելլելուն կը սպասեմ, պարտականութիւնս կատարելու համար…: Որով, շնորհակալութիւն յայտնելու էք ինծի որ փոխանակ ձեզ կռնակէդ դաշունահարելու, հետս մենամարտիլ կ'առաջարկեմ:

— Շնորհակալ եմ, բայց ես այս մենամարտին բնաւ պէտք չեմ տեսներ, պատասխանեց Տանտոլօ ծանրակշիռ շեշտով մը: Եթէ ես դատաճանութեան ընդունակ մէկը ըլլայի, այն ատեն իրաւունք ունէիք զիս մեռցնելու, բայց քանի որ ատանկ բան մը չեմ կրնար ընելը ինչո՞ւ…

— Մարդ բուածը տկար արարած մըն է, Տանտոլօ… կրնայ օր մը անանկ պարագայ մը ներկայանալ որ չկարենաք այլեւս լռութիւն պահել…:

— Եթէ ձեզ մատնել ուզէի, մինչեւ հիմա շատոնց այդ բանը ըրած պիտի ըլլայի արդէն…:

— Երկու օր մնացած է, Տանտոլօ: Եւ երկու օրուան մէջ շատ մը բաներ կրնան պատահիլ:

— Այս գիշերուընէ իսկ ես Վենետիկէն պիտի մեկնիմ:

— Կրնաք գացած տեղերնէդ լրաբեր մը ղրկելով ամէն բան երեւան հանել… Հազարաւոր մարդոց կեանքը ձերինէն կախուած պիտի մնայ: Ամէն պարագայի մէջ, ինծի պաշտօն մը յանձնուած է, նուիրական գործ մը զոր պարտաւոր եմ ի գլուխ հանել: Բայց որովհետեւ մարդասպանութենէ կը խորշիմ, ահա մենամարտիլ կ'առաջարկեմ ձեզ…:

Անծանօթը այս բառերը ծանրակշիռ հանդարտութեամբ մը արտասանեց:

Տանտոլօ համոզուեցաւ որ ան անկեղծօրէն կը խօսէր եւ ընելիքը որոշած էր: Ինքզինքը պաշտպանելէ ուրիշ ճար չունէր:

Թիկնոցը մէկ կողմ նետեց, դաշոյնը քաշեց եւ պաշտպանողական դիրք գրաւեց:

Պահ մը յետոյ, երկու հակառակորդները իրարու վրայ կը քալէին եւ մութ փողոցին մէջ, առանց աղմուկի դաշունամարտը կը սկսէր:

Երբեմն բազուկ մը վեր կը բարձրանար եւ կայծակի արագութեամբ վար իջած միջոցին դաշոյն մը կը փայլատակէր մութին մէջ…:

Հարուածները պարապի կ'երթային, եւ երկու հակառակորդները դարձեալ կը բացուէին եւ դարձեալ իրարու մօտենալով իրար կը հարուածէին:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ռընէ Ճինճեան, Տոքթ. Միշէլ Ճինճեան, Ֆրանսուա Ճինճեան, Պ. Ա. Ճինճեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանս Վան Լօվէ, Էրիք Վան Լօվէ, Տիկին Ժ. Մուանեէօ – Տեփրէ եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, քեռայրին, մօրեղբօր եւ փեսային՝

ՓՐՈՖ. ՌԸՆԷ ՃԻՆՃԵԱՆԻ
(Վառիպուազիէռ հիւանդանոցի
ճէօրօ–ռատիոլոկ)

մահը, որ պատահեցաւ 59 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փարիզի Սէն–Թոմա տ'Աքէն եկեղեցին:
16, Rue de l'Université — Paris 7
26, Rue Rochechouart — Paris 9

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Նոյ. 20, Կիրակի առաւօտ ժ. 11ին

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շաւիլէն Տիկին Աննիկ Մինասեան իր Թոռան Բիւզանդ Մինասեանի ապաքինման առթիւ 50 Փր. կը նուիրէ Յառաջին:

ՎԻԷՆ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
Surprise-Partie
à Vienne

Շաբաթ Հոկտ. 29, ժամը 20.30ին, 40, ՌԻՒ ՎԻՔԹՈՐ – ՖՕԺԻԷ կազմակերպուած Նոր Սերունդի Սեւան խումբին կողմէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հանգուցեալ Հռիփսիմէ Սամուրեանի մահուան առթիւ Սէն Ժեռմի Թաղակառութիւնը ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Պ. Ստեփան Սամուրեան եկեղեցւոյ պայծառութեան 200, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Մինասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Կարպիս Մինասեան, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Մկրտիչեան 100ական, Ռուբէն Ժամկոչեան, Համբարձում Մինասեան, Բարսեղ Մկրտիչեան 50ական, Գրիգոր Պօղչեան 50 եւ 50 դպրոցին, Ս. Մինասեան 50 եւ 50 դպրոցին, Յովսէփ Եսայեան 40, Յարութիւն Զատրճեան, Ոսկիան Շէրպէթեան 20ական եւ 10 դպրոցին, Մանուկեան ընտանիք 200 դպրոցին, Սուրէն Կիրակոսեան 100, Տէր–Մինասեան ընտանիք, Միսիրլեան, Զարաքեան, Հարոնեան ընտանիքներ 50ական դպրոցին, Սահակ Յարութիւնեան եւ Կիլթէմիրեան Յարութիւն 25ական եւ 25ական դպրոցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայուրրտ Գարակէօզեան նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 30) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

դուստրին՝

ՀԱՅՈՒՐՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ եւ Տիկին Դաւիթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գապաքեան – Աղնաւորեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրենց սիրելի մօր եւ մեծ–մօր՝

ՆՈՒԷՐԻ

եւ եղբօր ու հօր՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱՂՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

մահուան 12րդ տարելիցին առթիւ, նաեւ իրենց ողբացեալ քրոջ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ եւ նահատակ հօր ՅՈՎԵԼԻՍ ԱՂՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ու նաեւ Համբարձում եւ Փարիս Ներկարարներու հոգիներուն համար: Ինչպէս նաեւ իրենց ծննդավայր Ատափազար աստուածարեալ հայահոծ քաղաքի 1915ի Մեծ Եղեռնին Տէր–Զօրի ճամբաներուն եւ անապատներուն մէջ բազմահազար նահատակներու եւ 1921ին նոյն քաղաքին մէջ քեմալականներու կողմէ սպաննուած բազմահարիւր անմեղ նահատակներուն հոգիներուն համար, Փրատոյի մայր եկեղեցին, Կիրակի առաւօտ Հոկտ. 30:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

×

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Վարդուհի Ռըստիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 30ին, Կիրակի առտու ժամը 10ին, ԼԻՈՆԻ Ս. Յակոբ եկեղեցին, 295, Ռիւ Պուալօ, իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր եւ մեծ–հօր՝

ՆՇԱՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱՆԿԷՆԻ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑԻ

Դասերը կը վերսկսին Հոկտեմբերի վերջը, Շաբաթ օրերը, 9 Պուլվար Սատի Քարնօ, «Քուր Նոթրը–Տամ», Անկէն լէ Պէն: Հեռ. 989.18.46

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շմաւոն Աւագ Թօփալեան, բնիկ Եօզղատցի (Զարանօլու), մօր անուն՝ Մարիամ, հօր անուն՝ Աւագ, այժմ Պուլկարիա (Պուրկազ), կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Յովսէփ, Գառնիկ եւ Տաճատ Թօփալեաններ (վերջինը կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը բնակի): Կը խնդրուի իմացնել Պր. Խաչիկ Ճիւելեկեանի, 13 Ռիւ տը լա Ռու, 92 Մէօտօն:

RESTAURANT EREVAN
ՀԱՅԱՏՈՒՆ
ԵՐԵՒԱՆ
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի–քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30
à l'Olympia
GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS
ROSY VART JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch)
Ensemble Folklorique NAVASART BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN
RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65 Olympia : 742-25-49

Pour cause retraite
BAIL A CEDER
Bonneterie, Prêt à porter
fondée en 38)
Centre Versailles, 6 Rue Royale
Gros chiffre d'affaires
Prix intéressant
Tél. 950-47-20 de 13 h. à 15. h.
et après 20 h.

Cours de Langue Arménienne
A BAGNEUX

Organisés par la section de la Croix Bleue de Bagneux-Cachan
à l'intention des adolescents, de 12 à 16 ans
Professeur : A. PATANIAN
les Samedi après-midi à partir de 13 h. 30
Adresse : Chapelle Saint René
Avenue Albert Petit à Bagneux
Renseignements :
Tél. 253-49-78 et 253-53-72 (après 19 h.)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՊԱՆԵԷՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին 12էն 16 տարեկան պատանիներուն համար, ուսուցչութեամբ Ա. Փաթանեանի:

Դասերը տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը կէսօրէն վերջ, ժամը 13.30էն սկսեալ:
Chapelle St. René — Avenue Albert Petit
92220 Bagneux

Արձանագրութիւն՝
Հեռ. 253.49.78 եւ 253.53.72
ժամը 19էն յետոյ):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փավիյոն–սու–Պուայի մէջ, առանձին ապրող տարեց կին մը, փավիյոնի մը մէջ, կը փնտռէ միջին տարիքի հայ կին մը, ընկերութիւն ընելու համար: Բնակութիւն եւ ուտելիք ապահովուած:

Հեռաձայնել 848.46.17 (նախընտրաբար իրիկունները ժամը 19էն ետք):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Աղնիւ Տիրօեանէ 100 Փր.:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին Աշակերտներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Հոկտ. 27ին ժամը 21ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ «ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»Ի ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ

Կիրակի, Հոկտ. 30ին, առաւօտեան ժամը 11ին, հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Նոթրը Տամ տը լա Կարտի պազիլիքային մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

առաջնորդ – էքզարք Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէներու, ի ներկայութեան Մարսիլիոյ փոխ–վիճակաւոր՝ Ժաք Եպս. Ֆիհէի եւ բազմաթիւ հայ եւ օտար հոգեւոր հովիւներու:

Յաւարտ պատարագի, տեղի պիտի ունենայ բարի գալուստի առիթով սարքուած ճաշ ի պատիւ նորօծ եպիսկոպոսներուն Նոթրը Տամ տը լա Կարտի սրահներուն մէջ:

HOTEL SPLENDIDE
Bd. d'Athènes — MARSEILLE
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Շաբաթ, Հոկտ. 29, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Grand orchestre ANDRE AUZIAS
de Radio Monte-Carlo
et l'Orchestre KOTCHARI
Buffet — Cotillons
Réservation (91) 60-76-02

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
28
VENDREDI
28 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.976
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.976

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱԹՈՌԱԿԻՑ - ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՆԱՄԱԿԸ

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ
Հ. ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆ
ԸՆԴՀ. ԱԲԲԱՀԱՅՐ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
Վենետիկ

18 ՀՈԿՏ. 1977

Սիրելի հոգեւոր եւ հարազատ եղբայր,

Սրտի խոր գոհունակութեամբ եւ անհուն հրճուանքով ստացանք Ձեր 25 Սեպտեմբեր 1977 թուակիր նամակը, որով կը յայտնէիք թէ ամսոյս՝ Հոկտեմբերի 22 եւ 23 թուականներուն Մխիթարեան Միաբանութեանդ հիմնադրին Երնջ. Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 300ամեակի փակման հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան Վենետիկի մայրավանքին մէջ: Այդ առիթով ջերմ փափաք կը յայտնէիք որ Մեր մասնակցութիւնը բերէինք տօնակատարութեանց:

Բնականօրէն Մեզ համար հոգեկան բերկրանքի բացառիկ պահ մը պիտի ըլլար անձամբ մասնակցիլ հանդիսաւոր տօնակատարութեանց եւ վայելել Ձեր եւ Ձեր նուիրեալ Միաբանութեան հետ միասնաբար այն ուրախութիւնը, որ վստահաբար վերանորոգիչ ուժով պիտի լեցնէ եւ երջանկացնէ բոլոր մասնակցողներն ու ներկայ գտնուողները: Մեզի համար քաղցր առիթ մը պիտի ըլլար նաեւ անձնապէս եւ յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան՝ Մեր յարգանքի տուրքն ընծայելու հայ ժողովուրդի բազմատաղանդ զաւկին եւ իր բազմարդիւն ծառայութեանց՝ Աստուծոյ եւ Ազգի ու մշակոյթի անդաստանին մէջ: Բայց Մեր պաշտօնի եւ պարտաւորութեանց յատուկ անյետաձգելի զբաղումներու հետեւանքով հարկադրուած ենք մնալ Անթիլիաս:

Աւաղ, ցաւով կը յայտնենք որ այդ երջանկալի բախտաւորութիւնը պիտի չունենանք ըլլալու Ձեզ հետ եւ ըմբոշխնելու այդ առիթով ստեղծուելիք հոգեւոր եւ իմացական մթնոլորտի եւրայատուկ քաղցրութիւնը: Հաճեցէք Մեր այս հայրապետական գիրը ընդունիլ որպէս Մեր մասնակցութեան արտայայտութիւն, յուսալով որ օր մը, յառաջիկային, պատեհ առիթը կ'ունենանք անձամբ այցելելու Վենետիկի Ս. Ղազարու մայրավանքը եւ վերստին հաղորդուելու մեր հայրերու ոգեղէն ներկայութեամբը, որ այնքան պերճախօս է մայրավանքիդ մթնոլորտին մէջ:

Մխիթար Սեբաստացին, հայ ժողովուրդէն ծնած, անոր հոգին իր մէջ առողջ պահած եւ Հայց. Ս. Եկեղեցւոյ սուրբ միւռոնով դրոշմուած այն բացառիկ դէմքը հանդիսացաւ որ Աստուծոյ, Հայոց Ազգին եւ հայկական դպրութեան ու մշակոյթի փառքին փառաւոր ծառաներէն մին դառնալու փառաշուք պատուին արժանացաւ: Համազգային ու համադարութային անվերապահ եւ ամբողջանուէր այն սէրն ու յարգանքը որ իր ծննդեան 300ամեակին առիթով արտայայտուեցաւ արդէն խօսուն վկայութիւնն են իր անձի ու վաստակի բարձրագոյն եւ ազնուագոյն արժեւորման եւ գնահատանքին:

Պահ մը կը խորհինք.—

Ի՛նչպէս նոր կեանք ու լեզու պիտի առնէին Հայոց մատենագիրները առանց Մխիթարի ու Մխիթարեան Միաբանութեան տիպին ու տառին, պեղումին ու լուսաւորումին:

Ի՛նչպէս անոնք պիտի անդրանցնէին մեր ազգային գնահատութեան սահմանները, հասնելու համար եւրոպական ազգերու արժեւորումին, առանց Մխիթարի եւ իր հոգեսնունդ Մխիթարեան վարդապետներու թարգմանչական ու մեկնողական անգնահատելի աշխատութիւններուն:

Ի՛նչպէս հայ ձեռագիրները որբ ու աստանդական պիտի մնային առանց Մխիթարեաններու գուրգուրոտ ձեռքերուն, որոնք մագաղաթէն անդին մատեաններու հոգիներուն քաղցրօրէն դպան եւ գրչագիրներուն լեզու տուին:

Ի՛նչպէս պիտի փարատէին խաւարի ամպերը Հայոց կեանքի այս կամ այն անկիւնին մէջ թանձրացած, առանց Մխիթարեան դաստիարակ միաբաններուն, որոնք քաղաքակիրթ աշխարհի լոյսը ու ցեցին խառնել քաղաքակրթութեան համար յաճախ նահատակուած իրենց ազգի զաւակներու հոգիներուն:

Պահ մը կ'երեւակայենք, ի՛նչ պիտի ըլլար Հայոց գրքի ճակատագիրը առանց Մխիթարեան տպարանի անվերջ դարձող գլանին...:

Մխիթար Սեբաստացի՝ Աբբահա՛յր դարձաւ ճառագայթելով: Իր հոգիէն ու գաղափարէն, իր նուիրումի ոգիէն եւ անխոնջ վաստակողի տիպարէն կեանք առած վարդապետներ — որքա՜ն բազմահարուստ անուններ — իր լոյսը տարածեցին. տարածելով՝ բազմացուցին: Դէպի նոր հորիզոններ նայիլ եւ բացուիլ գիտցող, նոր աւիւնով դարաւոր կաղնիին նոր ու թարմ ուժ ներարկող Բանի այս սպասաւորը այլեւս կը պատկանի Հայոց անմահներու անսասան փաղանգին:

Ցարգա՛նք իր երեքդարեայ մշտադալար յիշատակին: Ցարգա՛նք իր հիմնած ուխտեալ ու մեղուաջան Միաբանութեան: Ցարգա՛նք զինք ծնած Հայոց յաւերժական ազգին եւ յաւերժագանձ մշակոյթին:

Կիլիկեան Ս. Աթոռիս Հայրապետ՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս այս երջանկալից առիթով կ'ողջունէ Ձեզ եւ կը մաղթէ որ Մխիթարեան Միաբանութիւնը փառքի նոր դրասանդներ հիւսէ իր պայծառ անունին շուրջ բազմաշէն եւ յարաճուն իրագործումներով:

Ի խորոց սրտի կ'աղօթենք առ Աստուած որ Մեծն Մխիթարի հոգին երկնային երանական բնակութեան մէջ հրճուեցնէ: Թող բարեաց բաշխողն Աստուած նոր ուժով զօրացնէ իր հիմնած վանական ուխտը, Մխիթարեան Միաբանութիւնը, որպէսզի 300ամեակի այս շքեղ տօնակատարումը դառնայ նոր մղում նորանոր նուաճումներու:

Մնամք սիրոյ ողջունիւ եւ օրհնու - թեամբ,

Աղօթակից՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Աթոռակից Կաթողիկոս
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ ԻՍՐԱՅԷԼ

— O —

Ուաշինկթընի Փոսթ ամերիկեան օրաթերթին համաձայն, Իսրայէլ բնաջնջման պատերազմի մը կը պատրաստուի Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի դէմ եթէ նախագահ Գարթըր ձախողի իր խաղաղասէր նպատակներուն մէջ: Ըստ թերթին, Իսրայէլ այնպիսի ոչնչացման մը պիտի ձեռնարկէ որ «Արաբները տասը տարիէն միայն կարենան գլուխ բարձրացնել»:

Իսրայէլեան բանակը հարկ եղածին չափ պահեստ ժողվեր է որպէսզի կարենայ ամիս մը կռուիլ միայն իր ուժերով, ինչ որ 1973ի պարագան չէր երբ Իսրայէլ, զինուորական միջոցներէ զուրկ, ստիպուեցաւ գլուխ ծռել Ուաշինկթընի պայմաններուն: Այս անգամ ի վիճակի է կացութեան տէրն ըլլալու եւ ուրեմն Իսրայէլ կրնայ իր քաղաքականութիւնը պարտադրել: Մնաց որ Իսրայէլի զէնք տուողն ալ արդէն Ամերիկան է, որ Ապրիլէն ի վեր հրամայլ, 155 միլիմեթրնոց թնդանօթ եւ Քոպրա թռաններ կը հայթայթէ, որոնց ընդհանուր արժէքը 200 միլիոն տոլար կը նկատուի:

× Դեռ կայ այն վարկածն ալ, որ երեւան ելած էր ամերիկեան Ռոլինկ Սթոն պարբերականի քննութենէն եւ ըստ որուն Իսրայէլացիք Ֆրանսայէն եւ այլ երկիրներէ իւրանիոմ գողցած են լուռ համաձայնութեամբ տեղւոյն իշխանութեանց: Փարիզի մէջ կ'ըսուի թէ նման լուր մը հաւատալի չէ բայց կը հաստատուի միւս կողմէ որ Իսրայէլ ի վիճակի է Ա. ռումբ պատրաստելու եւ նոյնիսկ՝ փոխադրելուն:

Քանի մը տողով

ՓՈԼԻՋԱՐԻՕՆ անգամ մը եւս գործի անցած է եւ մաւրիտանեան հողի վրայ երկու Ֆրանսացի ճարտարագէտներ առեւանգած է: Այս նոր արարքով վերջի կը հասնի « պատանդ » կամ գերի Ֆրանսացիներու թիւը:

ԵԳԻՊՏՈՍ որոշեց տասը տարի դադրեցնել իր պարտքերուն հատուցումը Մոսկուայի: Սատաթ այս որոշումը տուաւ որովհետեւ Խորհ. Միութիւնը չէր պատասխանած իր դիմումին ստորճանաւորելու իր պարտքերու վճարումը:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՌ ո՛չ ըսաւ Բանուորական Ուժի (ընկերվարական) ընդհ. քարտուղար՝ Պերժըրոնի որ արձակուրդի 5րդ շաբաթ մը կ'ուզէր:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ 40 միլիառ ֆրանքի հատուցում քուէարկեց Ալժերիայէն ներգաղթողներուն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ փոխ - վարչապետը խիստ կերպով դատապարտեց ահաբեկչութիւնը իբրեւ « հակա-յեղափոխական եւ հակամարքս - լենինեան»: Ինչ որ կորուած է զանգուածէն, կ'ըսէ Չինացին, յեղափոխութիւն չէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 13-25)

ՊԵՐՃ ԶԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Պերճ Զէյթունցեան, որ Հայաստանի ընթերցողներուն ծանօթ է իր ստեղծագործութիւններու բազմազանութեամբ, նոր գործեր արտադրած է: « Գրական թերթ »ին մէջ հրապարակուած անոր «Արշակ Երկրորդ» պատմական վէպը կը պատմէ Դ. դարու դէպքերու մասին, իսկ «Տիգրան Մեծ» թատերախաղը՝ Հին Հայաստանի կազմաւորման մասին: Դրամգէտի արձակ գործերու հատորին մէջ մտած են մեր օրերուն նուիրուած պատմուածքներն ու վիպակները: Նոյն ատեն ան կ'աշխատի «Հայֆիլմ» սթիւտիոյի համար նախատեսուած շարժանկարի սենարիոյի մը վրայ: 40ամեայ գրագէտ Պերճ Զէյթունցեան հեղինակն է քանի մը վէպերու, վիպակներու եւ պատմուածքներու հաւաքածոներու, որոնք թարգմանուած են ռուսերէն, պուլկարերէն եւ այլ լեզուներով: Պերճ Զէյթունցեան, որ գաղթականներու առաջին կարաւաններու հետ ներգաղթած է հայրենիք, աւարտած է Երեւանի մանկավարժական հիմնարկութիւնը: Ան Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարն է:

×

ԳԱՆՁ ԴԱՐՁԱԾ ՔԱՐԵՐ

Դարեր շարունակ քարերը Հայաստանի տնտեսական զարգացման բնական գլխաւոր խոչընդոտներէն մէկն էին: Քարերը խանգարած են մշակել հողը, դժուարացուցած հաղորդակցութեան միջոցներու շինարարութիւնը: Ճնշումներու եւ կոտորածներու ենթարկուած Հայաստանը երկար տարիներ կարելիութիւն չէ ունեցած մտածելու իր քարերը օգտագործելու մասին: Ներկայիս արագ թափով կը զարգանայ շինանիւթերու արդիւնաբերութիւնը, որ կը գրաւէ տնտեսութեան առաջնակարգ տեղերէն մէկը: Այս ճիւղին սրընթաց վերելքին հիմքը դարձած են քարերու թանկագին տեսակներու բազմազանութիւնն ու հարստութիւնը: Հայաստանի շատ մը շրջաններուն մէջ կը բանին ֆելզիտի, տուֆի, մարմարի եւ կրանիթի հանքեր, որոնք կ'ապահովեն շինանիւթերու անվերջանալի հումքը: Այսօր քարը Հայաստանի համար դարձած է իսկական գանձ: Անոր հարստութիւնները ի սպաս դրուած են մարդոց:

×

ԼԱՈՍԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ԵՐԵՒԱՆ

Լաոսի ժողովրդավար Հանրապետութեան տեղեկատուութեան, փրոփականտի, մշակոյթի եւ զբօսաշրջիկութեան նախարարութեան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ նախարար Ս. Սիսանայի, Երեւան գացած է: Հիւրերը շրջած են տեսարժան վայրերը, դիտած են պատմական յուշարձանները եւ այցելած՝ Մատենադարան: Պատուիրակութիւնը հանդիպում մը ունեցած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարարի Ա. տեղակալ Մ. Խաչատրեանի հետ:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՆՔ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄԸ

Ա.

Որեւէ Պետութիւն ապրելու, յարատեւելու, բարգաւաճելու համար, անհրաժեշտութիւնն ունի իր մէջ պարունակելու մի շարք կենսական տուեալներ (տնտեսական, զինուորական, հողային, քաղաքական, ազգային եւ այլ ազդակներ)։ Կենսունակ չէ այն Պետութիւնը, որ չի լրացնում այդ նախադրեալները։

Պետական կեանքը նման է անհատի, ընտանիքի կեանքին։ Նրանք ապրելու համար օրն ի բուն աշխատում են բարեյաջող պայմաններ ստեղծել գոյութիւնն ապահովելու համար։ Այն ընտանիքը կամ անհատը, որ չի կարողանում տանելի գոյավիճակ ստեղծել, դատապարտուած է մուրացկանութեան կամ կանխահաս մահուան։ Նոյնն է նաեւ Պետութեան վիճակը, լինի նա նորաստեղծ կամ բազմադարեան պատմութեամբ, իրաւական կարգավիճակով։ Պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ Պետութիւններ, ժողովուրդներ բարգաւաճել, մեծացել են ու յետոյ այս կամ այն ազդակի ազդեցութեան տակ փոշիացել, անյայտացել են։ Կենսունակ Պետութիւնը միշտ ձգտում է, մահու – կենաց պայքար մղելով, կազմակերպել իր երկրի կեանքը, զօրաւոր կռուաններ ստեղծել՝ դիմադրելու արտաքին թէ ներքին բոլոր դժուարութիւններին։ Այն Պետութիւնը, որ չարունակ արթուն պահակի դերին մէջ չէ, ենթակայ է վտանգի, անակնկալ դժուարութեանց, յաճախ փլուզումի։

Մեր օրերին Պետութիւնները եւ ժողովուրդները հրամայական ձեւով ապրում են քաղաքական այդ իրերդրութիւնը։ Ամէն մէկ Պետութիւն ձգտում է դերակայ լինել, պարտադրել իր կամքն ուրիշին, ցանկանում է սարսափի մէջ պահել իր դրացին, իր գոյութիւնը ապահովելու, երկարաձգելու համար։ Պայքարն անողոք եւ շարունակական է։ Պայքարը սուր հանգամանք առաւ մանաւանդ 20րդ դարում։ Վերացան բոլոր բարոյական սկզբունքները, սովորութիւնները. բարոյական սկզբունքների հետ անարժէք դարձան նաեւ միջազգային օրէնքները։ Խօսքը մնաց գրեթէ միշտ զէնքին։

Յաճախ Պետութիւնները, երբեմն անկախ իրենց ցանկութիւններից, կեանքի իրական եւ հրամայական պահանջների հարկադրանքի տակ պարտաւորւում են վերը նշուած քաղաքականութեան դիմելու։ Գոյութեան պայքարը, գերակայելու տենչը բռնազբօսիկ ցանկութիւններ չեն միայն, այլեւ արդիւնք՝ կեանքի անողոք պահանջների։ –

Կան Պետութիւններ յղփացած իրենց հարստութեամբ, որ միշտ հրամայողի դերութիւն ունեն, Պետութիւններ կան, որ ծանր օրեր, տարիներ են ապրում խեղճութեան մէջ ու յաւիտենապէս ղժգոհ։ Առաջինները միշտ ճնշում են իրենց հարստութեամբ, ռազմապէս, քաղաքականօրէն ու պայքարն անխուսափելի դառնում, ճակատագրական՝ երկուսի համար էլ։ Ու պայթում է ռումբը։

Կան Պետութիւններ, որ տէր են արգաւանդ հողերի, հանքերի անսպառ հարստութեան, յաճախ ոչ համեմատ իրենց տարածքին, քանակին, ուժին, կառավարելու կարողութեան, մինչ ուրիշները թերեւս աւելի կենսունակ սակայն խեղղուած հողի, հանքերի հում նիւթերի պակասից հարկադրուած իրենց ուշադրութիւնը դարձնում են դէպի յղփացածները, լինեն նրանք մեծ թէ փոքր, ապահովելու համար իրենց կեանքը արեւի տակ։ Սա է կեանքի հրամայական օրէնքը։

Հայաստանը, որ նորաստեղծ եւ փոքր մի Պետութիւն է (կարեւոր չէ թէ խորհրդային համադաշնակցութեան մէջ է, թէ ինքնակալ), անկախ իր բարեմիտ ցանկութիւնից, կանգնած է նոյն խնդրի առջեւ. արդեօ՞ք կարող է Հայաստանն իր ներկայ փոխր սահմաններով, տնտեսական հողային այս վիճակով ապրել, յարատեւել։ Արդեօ՞ք ընդունակ կը լինի Հայաստանն՝ եթէ անկախ իսկ լինի՝ իրեն պաշտպանել օտարի յարձակումներից, մնալ անկախ, ապրել ինքնիշխան։ Մի Պետութիւն, ինչպէս վերն ասացինք, անկախ ապրելու համար պէտք ունի ռազմական, տնտեսական, սահմանային, հողային, քաղաքական, մշակութային, նաեւ հոգեկան նպաստաւոր պայմանների, հակառակ պարագային, ուշ կամ շուտ, նա ենթակայ է շարունակական ցնցումների տնտեսական, ռազմական ոլորտներում։ Արդ՝ Հայաստանը լրացնում է այդ պայմանները։ Կարող է նա ապրել անկախ, անգամ фեդերացիայի մէջ, ապահով զգալ իրեն։ Ձենք ուզում ներկայ գրութեամբ խօսել իր կապի մասին Խորհ. Միութեան հետ, դա մէկ ուրիշ հարց է։

Եթէ մօտիկից քննութեան առնենք արդի իր վիճակը, կը տեսնենք, որ նա անելի մէջ է։ Խորհ. Հայաստանը ունի շուրջ 30.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, որի երկու երրորդը լեռնային է, մնացեալը՝ դաշտային։ Նրա սահմանները տարածւում են Ախուրեանից (գետ) մինչեւ Արցախի (Ղարաբաղ) լեռները, Վրահայոց եւ Գուգարաց լեռներից մինչեւ Արաքս գետը։ Իր սահմաններն են՝ հարաւ-արեւմուտքից Թուրքիա, հիւսիսից՝ Վրաստան, արեւելքից՝ Ազրբեջան, հարաւ–արեւելքից՝ Շարուր – Նախիջեւան եւ Պարսկաստան։

Խորհ. Հայաստանը տարածուած է Սեւանայ լճի աւազանի վրայ ամբողջովին, Արաքսի աւազանի միջին մի մասը, Կուր գետի մի քանի վտակների ակունքներն ընդգրկող հողաշերտը։ Արեւելքում՝ Վայոց ձորը ու Սիւնիքը (Զանգեզուր)։

Մակերեւութային կազմութեամբ Հայաստանը լեռնային երկիր է, նուազագոյն բարձրութիւնը՝ ծովի մակերեսից 400 մեթր (Մեղրիի շրջան) մինչեւ 4095 մեթր (Արագած)։ Անդրկովկասի մէջ Հայաստանն ամէնից բարձր երկիրն է։ Հայկական բարձրաւանդակը 500 մեթրով աւելի բարձր է քան Պարսկաստանն ու Փոքր Ասիայի լեռնադաշտերը։ Կլիման դաշտային մասերում ցամաքային է, քիչ անձրեւներով. լեռնայինը՝ համեմատաբար ցուրտ, օդն առողջարար։ Ժողովրդի բաւական մեծ տոկոսը զբաղուած է հողագործութեամբ։ Մշակելի հողերը շատ քիչ են, յաճախ ոչ օգտագործելի ու բերրի։ Խորհ. Հայաստանի արդի սահմանների մէջ մշակելի հողերի տարածութիւնը 850 հազար հեկտար է (չենք ուզում անդրադառնալ բոլշեւիկների երեւակայական թիւերին, մարդկանց մտքերը մոլորեցնելու միտումով)։ Խորհրդային կառավարութեան տուած տեղեկութիւններ համաձայն Հայաստանի հողերը բաժանուած են չորս տեսակի՝ 1. Դաշտային, 2. Նախալեռնային, 3. Լեռնային եւ 4. Ալպեան։ Այս հիմունքներով էլ կառավարութիւնը սահմանել է, իւրաքանչիւր շրջանի համար, հողից օգտուելու յատուկ կանոններ։ Այսպէս, դաշտային գօտիի վրայ շունչ գլուխ ընկնում է մէկ հեկտար, նախալեռնայինը՝ մէկուկէս, լեռնայինը՝ երկու եւ ալպեանը՝ երեք։ Այսպէս, ժլատ բաժանելով հանդերձ հնարաւոր չէ բաւարարել բոլորին, գիւղացիների որոշ մասը մնում է անհող ու աշխատանքի ուրիշ ճամբաներ է որոնում այլուր։ Կայուն տնտեսութիւն ստեղծելու համար սոյն վիճակը հեռու է բաւարար լինելուց։ Կառավարութիւնը աշխատում է անջրդի հողերը ոռոգել, չորացնել ճահիճները եւ նաեւ ստեղծել արդիւնաբերական ձեռնարկներ ընդառաջելու ժողովուրդի կարիքներին։ Կատարուած հետազօտութիւնները ցոյց են տալիս, որ երկրի ջրերով կարելի է ոռոգել շատ անջրդի հողեր։ Անհրաժեշտ են ջրանցքներ բաւարարելու համար ժողովուրդի պէտքերը։ Կառավարութիւնը ձեռնարկել է այդ, մի մասն արդէն գլուխ է բերուած, միւսը մնացել է դեռ կիսատ։ Սակայն դա եւս կիսամիջոց է լուծելու հողային տագնապը։ Հայաստանը լեռնային երկիր լինելով, մեծ մասամբ զուրկ է արգաւանդ հողերից, դաշտայինն էլ հազիւ մի երրորդն է կազմում։

Հայաստանի հողը ներկայիս տալիս է երեք անգամ պակաս բերք, քան օրինակ՝ եւրոպականը։ Լաւագոյն հողերը Հայաստանի դուրս են մնացել իր ներկայ սահմաններից։ Այսօր, Շարուր – Նախիջեւանը, որ Հայաստանի անբաժան մի մասնիկն է «անհասկանալի» պատճառներով առնուած է Հայաստանից եւ դարձնելով ինքնավար մարզ, դրուել Ազրբեջանի հովանաւորութեան տակ, որը ոչ մէկ սահման ունի սոյն շրջանների հետ։ Պատճառաբանում են, որ ազգաբնակչութիւնը թաթար է, ուրեմն դարձել է ինքնավար Ազրբեջանի հովանու տակ. եթէ ճիշդ է այդ տեսակէտը՝ ինչո՞ւ Ղարաբաղը, որ դարերից ի վեր հայկական հող է եղել եւ ցարդ ժողովուրդի 80,5 տոկոսը հայ է, Հայաստանի հովանաւորութեան տակ չէ, այլ՝ Ազրբեջանի։

Ուրիշ հարց՝ Ալաշկերտի, Թշոյ, Բասենի դաշտերը, Ղարսի շրջանն անարգարօրէն մաս են կազմում Թուրքիոյ եւ ոչ մէկ ցանկութիւն Խորհ. Միութեան կողմից ետ ստանալու սոյն հողերը (բազմաթիւ անգամներ բոլշեւիկները յայտարարել են Թուրքերին, որ ոչ մէկ հողային պահանջ ունեն Թուրքիայից) եւ տալու Հայաստանին, բայց իրենք բոլշեւիկները քաջութիւն ունեն հողեր առնելու բոլշեւիկեան Ռումանիայից, Լեհաստանից, Հունգարիայից նաեւ Ձեխոսլովաքիայից։ Ապրի բոլշեւիկեան քաղաքականութիւնը իր երկդիմի երեսներով։ Հայերից միշտ կարելի է առնել, բայց երբեք կտոր մը հող տալ։

Շատ է խօսուել Ղարաբաղի, Լեռնային Գանձակի, Ախալքալաքի շրջանների մասին, ուր հայութիւնը մեծամասնութիւն է, սակայն այդ հողերը մնում են Ազրբեջանի եւ Վրաստանի իշխանութեան տակ, գոնէ այդ շրջանները ինքնավար լինէին և Հայաստանի հովանու տակ, բայց ոչ, «արդարամիտ» Խորհ. Միութիւնը ոչ մէկ քայլ չի անում վերականգնելու հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքը։ Տխո՜ւր է «վարի արտի ցորեն լինել»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԼՊԱՆԻԱ - ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

Խորագիրն իսկ զարմանալի կը թուի։ Մէկը անդամ է Ատլանտեան Ուխտի եւ ապառողական ընկերութիւն մըն է։ Միւսը մեկուսացած, դուրսի աշխարհին աւելի քան կասկածով դիտող երկիր մըն է, որուն միակ բարեկամը եւ դաշնակիցը վերջին 16 տարիներուն Չինաստանը եղած է։

Այսուհանդերձ Թիրանա դիւանագէտները անակնկալի բերող քայլեր առած վերջին երկու ամիսներուն։ Ինչպէս կ'ըսեն՝ փոքր բայց յատկանշական «պատուհաններ» բացաւ Յունաստանի ուղղութեամբ։ Թիրանա եւ Աթէնք օդային հաղորդակցութեան գիծ մը հաստատեցին

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Յաջորդ առաւօտ կանուխ երբ եկայ անգամ մը եւս տեսնելու սիրելի ընկերուհիս, ղռնապանուհին արգիլեց վեր բարձրանալու։ Երուանդ Քոչար եւ Տիկին մաքի պատուիրած էին անոր, որ – պէտք վեր չելլեմ...։ «Վարդուհին գլխ տեսնելով, չափազանց կը յուզուի» ըսած էին...։

Սիրտս կոտրած, այդ գիշեր իսկ մեկնեցայ Կրընոպլ, օդափոխութեան։ Իմ մեկնելէս շաբաթ մը վերջ, Վարդուհին Գոչէն հիւանդանոցին մէջ աւանդած էր իր քաղցր հոգին, հեռեւեալ պարագաներու տակ։

Մահուընէ քանի մը օր առաջ, գնացքով դայն ղրկած էին Ֆրանսայի արեւոտ մէկ անկիւնը, օդափոխութեան...։ Պանդոկապետը մերժած էր ընդունիլ մահամերձ մը։ Զայն կրկին վերադարձուցած էին Փարիզ, իր նախկին հիւրանոցը, անոնք եւս մերժած էին ընդունիլ թոքախտաւոր մը... այս անգամ հէք Վարդուհին փոխադրած էին իր տունը, ուր, տառապագ – ննջարանին մէջ հանգչած էր քանի մը ժամ...։ Նոյն օրն իսկ, միջամտութեամբ Տոքթ. Լեւոն Գրիգորեանի, հազարումէկ դժուարութիւններով, ընդունած էին դայն Գոչէն հիւանդանոցը, ուր հոգին աւանդած էր առանձին, առաւօտեան արշալոյսին...։ Ճիշդ այն պահուն, ինչպէս երկու տարի առաջ, իր հինգ ամսու աղջնակը, երախաներու հիւանդանոցէն, հրեշտակի մը թեւերուն մէջ, սլացած էր դէպի երկինք...։ Անողո՞ք ճակատագիր, թէ մայրական անէծք...։

Խորապէս ցնցուած, դուրս ելայ հիւանդանոցէն եւ ցանկապատին կռթնած, երեւակայութիւնս սկսաւ գործել եւ սարսափին ու նախապաշարումը պատել զիս... Յիշեցի Պոլիսը, Տիկին Ծաղիկը, երբ Վարդուհիի մեկնումէն վերջ, օր մը, հէք մայրը, վշտի ազդեցութեան տակ, լացած ու անխնայ անիծած էր իր աչքի լոյս, մէկ հատիկ զաւակը...։ Խորհեցայ թէ, հիւանդ Վարդուհին ի՜նչպէս պիտի դիմանար իր հինգ ամսու երախային մահուան... Խորհեցայ նաեւ, այժմ հիւանդանոցին մէջ պառկած անմեղ եւ անշունչ էակին մասին...։ Մինչ ամէն կողմ, առաւօտեան շաղերուն հազարաւոր վարդի կոկոններ, կեանքով ամբշխտ, իրենց թեւիկները կը բանային բարի լոյսը ողջունելու, այստեղ, փարիզեան հիւանդանոցի մը դռնէն, առաւօտ արշալոյսին, հրեշտակ մը ներս կը սպրդէր գաղտագողի եւ ուրիշ վարդի կոկոնի մը անմեղունակ հոգին գրկած, կը սլանար դէպի երկինք...։

Վարդուհին շիրիմ մըն ալ չունեցաւ...։

Վարդավառի Կիրակի օր մը, ես եւ ամուսինս միասին այցելեցինք Պանթէնյի գերեզմանատունը, ուր թաղուած էր Վարդուհին։ Լաւ կը յիշեմ այդ օրը... Փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառքով ճամբայ ելանք։ Նստած էինք դէմ դիմաց։ Օդը տաք էր եւ Երուանդ Քոչար հագած էր բաց օձիքով շապիկ մը, վզէն կախուած էր, բարակ շղթայով, արծաթէ տփիկ մը։ Անշուշտ, մեր խօսակցութեան նիւթը միշտ Վարդենին էր, ինչպէս կը սիրէր կոչել զայն ամուսինը։ Յանկարծ Քոչար երկու ձեռքերը բարձրացուց վզին, գլուխ ծռելով բացաւ փոքրիկ տուփը, որուն մէջ շրջանակուած էր Վարդուհիին սքանչելի գլուխը. ամուսինը ինծի ցոյց տալ ուզեց, որ երբեք չէր մոռցած զայն ու աչքերը լեցուեցան արտասուքով։

Հասանք գերեզմանատուն, Երուանդ Քոչար գոց գիտէր անշուշտ տեղը, կնոջ թաղման հողակտորին։ Սակայն յուզուած ու շուարած, ի զուր փնտռեց շիրիմը ու չգտաւ...։ Ամուսինը անդադար կը կրկնէր, ինք իր վրայ դառնալով.

«Խաչ մը կար ու անունն ալ գըրուած էր վրան, ի՞նչ եղաւ, էլի...»։

Ի՞նչ եղաւ... Աստուած միայն գիտէ։ Հաւանաբար քանդած էին շիրիմը... եւ չքնաղ Վարդուհիին աճիւնները փոխադրած հասարակաց փոսի մը մէջ, խառնելով օտար ու խորթ ոսկրակոյտի մը...։ Արդեօ՞ք այս ողբերգութիւնն ալ մայրական անէծքին մէկ արարն էր...։

Թէեւ հողէ դամբարան մը չունեցաւ Վարդուհին, սակայն, իբրեւ զաւակին սիրելի ընկերուհի մը, ուզեցի ոգեղէն շիրիմ մը կառուցանել, գրելով անոր կեանքի սրտաճմլիկ պատմութիւնը, ու նաեւ վառ պահելու համար անոր քաղցր յիշատակը, զինքը ճանչցողներու եւ սիրողներու սրտերուն մէջ...։

Վարդուհիին մահուընէ քանի մը ամիս վերջ, սրտին կսկիծէն, Պոլսոյ մէջ մեռաւ մեծ հայրը, Յովհաննէս աղան։ Մայրը, Տիկին Ծաղիկ, աւերակի վերածուած, քաշքշեց իր կեանքը, դեռ քանի տարի...։ Վերջին օրերը անցուց Երուսաղէմի վանքին մէջ, ուր եւ հանգչեցաւ իր տառապած հոգին...։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(16 – Շար.)

իրենց միջեւ, յոյն երդչուհի Մարինելլա երգահանդէսներու շարք մը տուաւ Ալպանիա եւ Ալպանիոյ դեսպանը՝ Լիք Սէյթէ, անձնակազմի միւս եօթը անդամներուն հետ Աթէնքը դարձուց այն երեք մայրաքաղաքներէն մէկը, ուրկէ ալպանացի պաշտօնատարներ քննադատու - թեան սլաքներ ուղղեցին Փեքինի դէմ:

— Անկերեւ է, որ Ալպանիոյ յարաբերութիւնը Չինաստանի հետ վատթար բընոյթ ստացած է այժմ, կ՚ըսէ Արեւելեան Եւրոպայի դիւանագէտ մը: Եւ ասիկա ազդած է ներքին եւ արտաքին հոլովոյթներուն վրայ, ինչպէս յարաբերութիւն - ներու բարելաւում Եուկոսլաւիոյ եւ Յունաստանի հետ: Թերեւս կրնանք նախատեսել մերձեցման նոր փորձեր Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի ուղղութեամբ...: Ասոնք, անշուշտ, նշանակութիւն մը ունին, սակայն Ալպանացիներու պարագային կարելի չէ այժմէն յստակ ըսել, թէ ի՞նչ է իրենց հետապնդած նպատակը»:

Յոյն պաշտօնական շրջանակները գգոյշ դիրք կը բռնեն Թիրանայի հետ իրենց յարաբերութիւններուն մէջ: Ասոնցմէ մէկը կ՚ըսէ.— «Թիրանայի հետ գործ ունենալ, կը նշանակէ հաւկիթի փուրի վրայ քալել»:

— Երկար ժամանակաշրջանի մեկուսացմէ մը ետք, ոչ ոք կը նախատեսէ, որ Ալպանիա իր դուռները լայն բանայ: Որովհետեւ նոյնիսկ պատուհանի մը բացումը յատկանշական է, կ՚աւելցնէ Արեւմուտքի դիւանագէտ մը:

Թիրանա – Աթէնք մերձեցումը նշանակալի է այն իմաստով, թէ միայն քանի մը տարիներ առաջ, 1971ին է, որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուեցան երկուստեք: Ասով փաստօրէն երկու երկիրները վարագոյրին ետեւ ձգեցին իրենց տարակարծութիւնները եւ, իրականութեան մէջ, վերջ տուին իրենց 1914ի պալքանեան պատերազմին:

Հասարակաց սահմանը, առեւտրական ապրանքները, որոնց պէտք ունի Ալպանիա եւ այն իրողութիւնը, որ Յունաստան մասամբ կազմեր Թիրանայի համար վարդապետական իմաստով անընդունելի վարչակարգեր (խօսքը՝ Խորհ. Միութեան եւ համայնավար այլ երկիրներու մասին է) անեցող ճակատներէն մէկն ու մէկուն, պատճառներ կը նկատուին, դիւանագէտներու կողմէ, Ալպանիոյ այժմու քաղաքականութեան Յունաստանի ուղղութեամբ:

— Հարցն այն է, կ՚ըսէ Արեւելեան եւրոպացի դիւանագէտ մը, որ Թիրանա Չինացիներու դրդումով է, որ յարաբերութիւններ մշակեց Աթէնքի հետ: Փեքին կ՚ուզէր Ալպանիոյ միջոցաւ «լսարան» մը ունենալ Պալքաններու մէջ եւ Յունաստան յարմար վայր մըն էր: Միւս կողմէ եւ միաժամանակ, Ատլանտեան Ուխտն ու Մ. Նահանգները իրենց կարգին կ՚ուզէին, որ Յունաստան իր դուռները բանայ Ալպանիոյ առջեւ այս ձեւով վերջինոյն դուռները իրենց առջեւ»:

Թ. Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԳՐԵՐՈՒ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Հայկական տարեցոյցի մէջ կան աշխարհական թէ կրօնական զանազան տօներ, որոնք հանդիսաւոր տօնակատարութեամբ տեղի կ՚ունենան, ըլլայ կրօնական ծիսակատարութեամբ, ըլլայ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Տարուան ամիսներուն մէջ, կարելի է նկատել ամէնէն շնորհալի ամիսը Հոկտեմբերը, որովհետեւ Հոկտեմբեր ամիսը կոչուած է Մշակոյթի ամիս, հայ գրերու գիւտի դարաշրջանէն մնացած, եւ անոր աւրնթեր Թարգմանչաց տօնը:

Ուրեմն այս տարի, հերթաբար կատարուեցան հետեւեալ յայտագրով.— Հոկտ. 16, Կիրակի առաւօտ պատարագի ընթացքին, հանդիսաւոր մակագրութեամբ յիշուեցաւ տօնական տարողութեամբ, ուր Դաւիթ Եպս. Սահակեան (պատարագիչ) անդրադարձաւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան, ոչ միայն կարեւորութեան, այլ եւ առաւելաբար անհրաժեշտութեան վրայ, որ պատմականօրէն կը կոչուի՝ Թագուհի թարգմանութեանց չողացող տիտղոսով, եւ ըսաւ, այս եղաւ հոգեկան վճիտ աղբիւրը հայ քրիստոնեայ ժողովուրդին, որ կը պահէ դարերէ ի վեր, իբրեւ սրբազան մատեան:

Իսկ յաջորդ օրը, Հոկտ. 17, Երկուշաբթի ժամը 20.30ին, հանդիսութիւն տեղի ունեցաւ Սալ Սիկալի մէջ, հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղ. Ազգ. Միութեան, որուն կազմակերպչական գործը ստանձնած էր Դաւիթ Եպս. Սահակեան, ինչպէս ուրիշ առթիւ:

Հանդէսի բացումը կատարեց, ֆրանսերէն լեզուով, քաղաքիս հանրածանօթ դարձած հայազգի փաստաբան Ստեփան Վանէսեան, որ միեւնոյն ժամանակ Ազգ. Միութեան ֆրանսերէն բաժնի պատասխանատու քարտուղարն է: Ցատկապէս ծանրացաւ օրուան տօնի նշանակութեան եւ մեզի բերած բարիքներուն վրայ եւ թէ ի՛նչ բերաւ մեզ հայ գրերու գիւտը:

Վարագոյրը բացուեցաւ եւ ողջունուեցաւ, խմբավար Տիգրան Ժամկոչեանի, ամերիկացի 11 եւ 2 հայ երգիչներէ երգչախումբը, սեւաշղարշ հագուստներով:

Առաջին բաժնի յայտագիրը լոկ հոգեւոր երգեր էին, սկսելով «Հայր Մեր»ով, « Տէր ողորմեա »ով, « Տէր կեցո՛ դու զՀայս»ով, «Եղիցի անուն քո»ով:

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցաւ Ժընեւէն ժամանող Փրոֆ. Մարտիրոս Մինասեան, որ սիրայօժար ընթացք տուած էր, եղած հրաւէրին: Մեզ համար ուրախութիւն պատեհութիւն մը եղաւ մօտէն ծանօթանալու հայազգի փրոֆեսէօրին:

Ինք եւս ֆրանսերէն լեզուով խորապէս վերլուծեց գրերու գիւտի անհրաժեշտութիւնը եւ պատճառը: Ցատկապէս յիշելով ըսաւ.— Երբ հայ ժողովուրդը սեփական գիր չունէր, ազդուած էր եբրայերէնի, ասորերէնի լեզուաբանութենէն, իր պատմական գրուագները, դիւցազնավէպերը, հոգեկան թռիչքի արտայայտութիւնները կ՚ըլլային օտար լեզուներու հնչումին տակ, կերպով մը անուղղակի յարիլ ցուցաբերող երեւոյթ էր, ինչ որ ազգային աղէտ նկատեց Մեսրոպ Մաշտոց: Օտար ազգերու գիր - գրականութենէն միանգամայն ձերբազատելու համար հարկաւոր էր որ հայ ժողովուրդը ունենար սեփական այբուբեն: Եւ ըսաւ.— Մեսրոպ Մաշտոց դուրս եկաւ վանականութենէն, նետուեցաւ ասպարէզ, գիշեր - ցերեկ խորունկ իմացականութեամբ տոգորուած, անխորտակ դիմադրելով իր դէմ ցցուած բոլոր դժուարութիւնները, եւ եռանդուն աջակցութեամբ Սահակ Պարթեւի, մեծն Թագաւորն Վռամշապուհի նիւթական անխնայ գոհաբերութեան շնորհիւ կրցաւ գտնել հայ 36 գիրերը, 405ին, եւ դարձաւ հայ ժողովուրդի յաւէտ պաշտելի հայ գրերու գիւտարարը:

Կ՚ուզեմ աւելցնել որ, իր բանախօսութեան ընթացքին, այնքան խորիմաստ բովանդակութեամբ վեր առաւ գրերու գիւտի կարեւորութիւնը, որ դաստիարակիչ էր մանաւանդ նոր սերունդին համար, մանաւանդ որ, ֆրանսերէն էր իր չինիչ բանախօսութիւնը: Եւ սակայն անոնք բացակայութեամբ կը փայլէին: Ինչո՞ւ...

Փափաքելի է որ յաճախադէպ ըլլայ իր այցելութիւնը մեր գաղութին համար:

Հանդէսի ընթացքին արտասանեց Պր. Սարգիս Տօնապետեան Սիամանթոյի «Գիւտին փառքը», շատ յստակ եւ մարմնացած առոգանութեամբ շարունակեց « Հայ գարերու դիմաց կեցող ադամանդեայ ապառաժին »ուղղուած գլուխ գործոց բանահիւսութիւնը:

Հանդէսին երկրորդ բաժինը վերապահուած էր հայկական գեղջկական երգերու: Այս անգամ, Ժամկոչեան երգչախումբը, կանաչագոյն ոսկեծաւալ հագուստներով վերստին բեմ գալով, մերթ միգմանոյշ, մերթ թոթովիչ առոգանութեամբ երգեց Կոմիտասեան, Կանաչեան, Ալթունեան երգերէն, որոնցմէ մի քանին խումբէն դուրս գալով առանձնապէս մեներգեցին, եւ արժանացան բուռն ծափահարութեանց, իսկ Տիգրան Ժամկոչեան ելրայատուկ թաւ ձայնով երգեց միայնակ:

Իբրեւ վերջաբան, բեմ հրաւիրուեցաւ Դաւիթ Եպս. Սահակեան, որ հայերէն (*) մի քանի խօսքերով, վերյիշումը ըրաւ տեղի ունեցած զոյգ տօնակատարութիւններու արժէքներուն եւ սակայն իր խօսքին վերջաւորութեան շատ յատկանշական մէջբերում մը ըրաւ, որ իբրեւ զգացական ուժ, կը ծառայէ մեր բոլորին: Ան ըսաւ որ, «ազգային հայ գործիչ մը, որ կը գտնուէր Պարսկաստանի մէջ, տեսակցութիւն մը կ՚ունենայ պարսիկ նախարարի մը հետ: Երբ խօսքը կ՚ըլլայ Եղիշէ պատմիչի մասին, նախարարը կ՚առաջարկէ ունենալ Եղիշէն եւ փոխարէն տալ Ատրպատականի Նահանգը: Հայ գործիչը կը մերժէ ըսելով թէ, կը նախընտրեմ Եղիշէն ունենալ, որովհետեւ գիրը կը մղէ սիրելու մեր լեզուն, ամուր կանգնելու մեր հաւատքին վրայ, այլ խօսքով հայկական ինքնութիւն մը կը շնորհէ ինծի»: 6

Ուստի, խորունկ համոզումով արտայայտող հայ գործիչին ձայնը թող դարերու ընդմէջէն գայ հասնի մեր բոլորին ականջին, եւ ինքնագիտակցութեան բնազդով պահենք մեր գիրն ու գրականութիւնը եւ մանաւանդ մեր մեծաքանչ լեզուն, հայ բարբառին նուիրումով:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ուրախալի է ճկատել որ Գրերու գիւտի եւ Թարգմանչաց տօնի առթիւ, մէկն ալ գտնուեր է, որ... հայերէն խօսի: Այնքան յետամնաց չենք որ չհասկընանք թէ երբեմն հարկ է քալել ժամանակին հետ, բայց լաւ է չվազել եւ մանաւանդ երբ ՀԱՅ ԳԻՐԸ կը փառաբանենք, գոնէ տրամաբանական ըլլանք եւ հայերէն փառաբանենք:

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ՎԻՍԵՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ (Արժանթին) մէջ, Սեպտ. 22ին մեռած է Եղուարդ Դերձակեան: Ողբացեալը երկար տարիներ եղած է տեղւոյն Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ եւ Ազգ. վարժարանի Հոգաբարձութեան ատենապետ: Մեծ դեր ունեցած է Վիսենթէ Լոփէսի Հայութեան ազգ. կեանքին մէջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտ. 24ին: Բարգէն Արք. Ապատեան եւ Մարթին Եղեկելեան դամբանականներով վեր առած են ողբացեալին արժանիքները իբրեւ մարդ ու կրթական գործիչ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Լրագրողներու Ընկերակցութեան Միջ-Ամերիկեան Մամլոյ Ընկերակցութեան նախագահ Փրոֆ. Խուան Վալմաճիա, Սեպտ. 16ին այցելութիւն մը տուած է Խրիմեան Կրթ. հիմնարկութեան: Արժանթինի եւ զոյգ Ամերիկաներու մէջ ծանօթ անուն մըն է Փրոֆ. Վալմաճիա, որ վարժարանի երկրորդական բաժնի աշակերտներուն խօսած է հայ ժողովուրդի կրած տառապանքներու եւ հայկական ցեղասպանութեան մասին, չէշտելով Հայուն պայքարելու եւ տոկալու կամքը եւ ստեղծագործելու ոգին: Ապա, հաստատութեան վարչութիւնը ճաշ մը տուած է ի պատիւ հիւրին:

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

Այսպէս, հինգ վայրկեան, անորոշ կռիւ մը մղուեցաւ երկու հակառակորդներուն միջեւ: Ցանկարծ Տանտոլօ իր հակառակորդին վրայ խոյացաւ: Գիրկընդխառն կռիւ մը տեղի ունեցաւ... որուն յաջորդեց խուլ վայնասուն մը:

Մարմին մը վար ինկաւ:

Ոտքի մնացող հակառակորդը վար ինկողին վրայ ծռելով, ձախ ուսին միխուած դաշոյնը շօշափեց եւ մռլտաց.

— Տասը վայրկեան հազիւ կ՚ապրի:

Եւ գետնէն թիկնոցը առնելով ու առանց անճապաղարանքի մէջը փաթթուելով, հեռացաւ:

ՈՒՐ ԱՐԱԹԻՄՈՍ ՆԱՄԱԿ ԿԸ ԳՐԷ

Այն իրիկունը բանաստեղծ Փեթրոս Արաթիմոս ժամը ութին երեսները կախած տուն վերադարձած էր:

Իրաւ ալ, այն օրը Արաթիմոս պատրիկի մը տունը հացկերոյթի հրաւիրուած ըլլալով, որոշեալ ժամուն հացկերոյթը սարքող մեծատունին պալատը գացած էր:

Բանաստեղծ Փեթրոս Արաթիմոս կեանքին մէջ ախորժակ չունենալուն ինչ ըլլալը չէր գիտցած, ան միշտ ախորժակ ունէր եւ չորս հոգիի կերածը կ՚ուտէր:

Կերուխումի հանդէսները շատ կը սիրէր ան, մանաւանդ անոր համար որ, առանց քսակին բերանը բանալու ուզածին չափ կրնար ուտել, իսկ յետոյ, անոր համար որ երբեմն այդպիսի ընդունելութեանց մէջ, մեծահարուստ մեկենասներու կը հանդիպէր որոնց հետ կը բարեկամանար եւ որոնց բանաստեղծութիւններ ձօնելով եւ կամ կենսագրականներ գրելով բաւական լեցունկեկ գումարներ կը կորզէր:

Արաթիմոսի կենսագրութիւնները սակագոյց մը ունէին: Ան պարկեշտ վաճառականի մը պէս կը հետեւէր այդ սակացոյցին:

Ըստ Արաթիմոսի սակացոյցին, սա ածականը հարիւր ղուրուշ կ՚արժէր, սա դովասանական հատուածը հազար ղուրուշ:

«Հռչակաւոր» բառը ըստ Արաթիմոսի սակացոյցին՝ երեք հարիւր ղուրուշ. «ըղձմայլելին»» չորս հարիւր. «արեւեփայլ»ը՝ ութ հարիւր, իսկ «աստուածընկալ»ը՝ հազար:

Բայց եւ այնպէս, Արաթիմոս պարկեշտ մարդ էր եւ իր ապրուստը բաւական պարկեշտութեամբ կը հայթայթէր:

Եւ սակայն, արդար չէ Արաթիմոսը պարսաւելը, որովհետեւ ասկէ հինգ դար առաջ « բարոյական » բառը այն իմաստը չունէր ինչ իմաստ որ ունի այսօր: Այդպէս ըլլալով հանդերձ, մեր մէջ ալ, այսօր, երբ «բարոյական» բառին իմաստը բոլորովին փոխուած ու առաձգական դարձած է, տակաւին ունինք շատ մը Արաթիմոսներ որոնք եթէ ոչ դրամով, գոնէ նիւթով կը փոխանակեն իրենց շըռայլած ածականները:

Բաղդատական երկասիրութիւն մը չէ սակայն մեր վէպը. դառնանք մեր պատմութեան:

Ահա այսպէս, ինչպէս որ քիչ մը առաջ ըսինք, բանաստեղծ Արաթիմոս հացկերոյթի հրաւիրուած էր. երբ հրաւիրող մեծատան պալատը գնաց, շէնքին դռները գոց գտաւ: Սպասաւորները իրեն իմացուցին թէ հացկերոյթը յետաձգուած էր: Ուրեմն, մեր վարպետ Արաթիմոսը խիստ դժգոհ ու քիթը բերանը կախած... եւ փորը պարապ... տուն վերադառնալ պարտաւորուեցաւ:

Առանց մեր ըսելուն ալ, մեր ընթերցողները անշուշտ պիտի գուշակեն թէ Արաթիմոս անօթի փորանց սկսաւ լուացողական քնքոյշ տեղատարափ մը տեղացնել Արաթիմոսուհիներու գլխուն իր քնարերգութեանց երկինքէն: Բայց արդար ըլլալու համար ըսենք թէ Փերինա զերծ մնաց այդ լուացողականէն:

— Այս ի՞նչ փորձանք եկաւ մեր Վենետիկի գլխուն, Հոմերոս, կը մռլտար ան մինակը սեղանին գլուխը անցած եւ իր ծախքովը ճաշել սկսած միջոցին: Ամէն մարդ քիթը բերանը կախած, ազուաւի դէմք առած է, ամէնուն երեսը խնդալու տեղ լալու երեւոյթ մը ունի: Հոս ու հոն սատանայի նմանող ճիւաղադէմ մարդիկ իրարու հետ ցած ձայնով կը խօսին: Եթէ ասանկ շարունակուի, իրաւ որ իմ ներկայութեամբս պիտի չզարդարեմ այլեւս այս քաղաքը, այլեւս կծիկը պիտի դնեմ ... Մտածենք մէկ մը. ո՞ւր կրնանք երթալ: Արդեօք Հռոմ երթա՞մ...: Խերն անիծածս, մօտայ, հոն չեմ կրնար երթալ... Թոսիոյի ծիրանաւորը քանակոծելով դուրս նետած է զիս հոնկէ:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Պ. Յովհաննէս Չըրըքճեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Տէժարտէն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զորմխեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Քիւլիւչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Բագոսեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Բագոսեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զորմխեան, Տէր եւ Տիկին Պատրիկ Քիւլիւչեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները Պէյրութ եւ Ամերիկա, սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ԽՄԱՍՏՈՒՀԻ ՉԸՐԸՔՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Բագոսեան)

ցաւակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 26ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Հոկտ. 31, ժամը 15.45ին Շըվիլիէյի Ս. Փիէր եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Յովհ. Չըրըքճեանի եւ ընտանիքին:

Տէր եւ Տիկին Սերժ Գոչունեան եւ զաւակները, Տիկին Ալէթ Գոչունեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Աւետիսեան, այրի Տիկին Գիգիրեան, Տոքթ. եւ Տիկին Անտրէ Լիպուպան, Խօժէն, Գասպարեանց, Առաքելեան, Աւետիսեան, Վիչէն, Տարնիս, Պալեան ընտանիքները ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հարսին, խնամիին, հօրաքրոջ, քեռկինին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԳՈՉՈՒՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Աւետիսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Հոկտ. 31 ժամը 10.45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէնթ'Ուէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պրոնէն Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեան իրենց շատ սիրելի Աւետիս Քէփէնէկեանի մահուան տխուր առթիւ 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պր. Հայրապետեանի, Տէր եւ Տիկին Գուլումճեանի իրենց զաւկին եւ եղբօր Պետրոս Հայրապետեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՓԱՍՏՈՎԱ. — Պերճուհի եւ Հերմինէ Թիւթիւնճեան քոյրերը սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց յոյժ սիրեցեալ եղբօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 23ին Լոնտոն, 64 տարեկանին:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Պերճուհի եւ Հերմինէ Թիւթիւնճեանի (Տարաստ):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հաւըրը Գարակէօզեան նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 30) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

դուստրին՝

ՀԱՌԻԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ եւ Տիկին Դաւիթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Գասպարեան - Աղնաւորեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրենց սիրելի մօր եւ մեծ-մօր՝

ՆՈՒԷՐԻ

եւ եղբօր ու հօր՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱՂՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

մահուան 12րդ տարելիցին առթիւ, նաեւ իրենց ողբացեալ քրոջ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ եւ նահատակ հօր ՑՈՎԵԼԻՍ ԱՂՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ու նաեւ Համբարձում եւ Փարիս Ներկարարներու հոգիներուն համար: Ինչպէս նաեւ իրենց ծննդավայր Ատափազար աստուածարեալ հայահոծ քաղաքի 1915ի Մեծ Եղեռնին Տէր-Զօրի ճամբաներուն եւ անապատներուն մէջ բազմահազար նահատակներու եւ 1921ին նոյն քաղաքին մէջ քեմալականներու կողմէ սպաննուած բազմահարիւր անմեղ նահատակներուն հոգիներուն համար, Փրատոյի մայր եկեղեցին, Կիրակի առաւօտ Հոկտ. 30:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Սէն Շամոնի ՀՀՄԸ Երիտ. Միութեան համանուն միօրեայ հայկական վարժարանը Հոկտ. 2էն ի վեր բաց է քաղաքիս բոլոր հայ մանուկներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

գրաւուած թուական

11 Փետրուար

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՕԹԷԼ ԼԻՆԹԷՐՔՈՆԹԻՆԱՆԹԱԼԻ ՄԷՋ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Ց. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Նոյեմբեր 5, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ.

ՄՈՒՏՔԸ 35 ՖՐԱՆՔ

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 de 10 h. à 15 h.

210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON

Nom

Adresse

tél.

VIENT DE PARAITRE

UN OUVRAGE EXCEPTIONNEL

L'ART ARMENIEN

Sirarpie Der Nersessian

Professeur honoraire à Dumbarton Oaks, Université de Harvard

Un volume, format 27,5×36,2 cm, relié pleine toile sous liseuse en couleur, 272 pages, 127 reproductions en couleur, 52 en noir; 13 plans et relevés d'édifices, 2 cartes, notes, bibliographie, index.

Prix de lancement 220 Fr. jusqu'au 30 Nov. 77.

En vente à

La Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur le Prince, 75006 PARIS — Tél. : 326.88.65

(fermé le Samedi après-midi)

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Տիկին Էլիզ Կարապետեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր կեսրայրին՝ Պ. Յարութիւն Կարապետեանի (Վիլֆրանշ՝):

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Նոյ. 5, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, դպրոցին սրահը: Օրակարգ՝ վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, ընթացիկ հարցեր եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող բանուորուհիներ, շատ որակաւոր, փլուի, ամբողջ տարին ապահովուած աշխատանք, լաւ աշխատավարձք:

Pret à porter - Luxe

KAZAZIAN

40, Rue des Jeuneurs

75002 PARIS

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

Samedi 19 Novembre de 14 à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 à 22 h.
au profit des étudiants arméniens boursiers
de la Fondation Marie Noubar
Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Livres, Cartes de vœux, Linges de maison, Alimentatian, etc...
Le Dimanche à partir de 17 h.
Piem signera ses œuvres
BUFFET
Spécialités Arméniennes
Fondation Marie-Noubar
57, Bd. Jourdan — 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans

ԱՅՑ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, այս Նոյեմբեր մէկին եւս կը կազմակերպէ այց մը հայ մտաւորականներու դամբարանին, ժամը 16ին, Պանեէօ - Փարիզիէն գերեզմանատունը:

Հաղորդակցութեան միջոց՝

Փորթ տ'Օռլէանէն օթոպիւս 128, եւ իջնել Սիմըթիէռ - Փարիզիէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է սրահի շինութեան համար հետեւեալ նուէրները. — Վալանսէն Պր. Զաւէն Պալթայեան 5000 Փր., Պր. Ֆիլիփ Փափազեան 5000, Պր. Նուպար Փափազեան 5000, Պր. Ս. Թուլլաճեան 5000, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն 1000, Պր. Վարդան Պանտիկեան 1000:

Մասնաւոր շնորհակալութիւններ նաեւ Պանտոլէն Տէր եւ Տիկին Արիս Դաւիթեանի, որոնք մեծածախս տպագրական իրենց աշխատանքները ձրիաբար նուիրեցին սրահի շինութեան ֆոնտին իբրեւ օժանդակութիւն:

Cours de Langue Arménienne

A BAGNEUX

Organisés par la section de la Croix Bleue de Bagneux-Cachan
à l'intention des adolescents, de 12 à 16 ans
Professeur : A. PATANIAN
les Samedi après-midi à partir de 13 h. 30
Adresse : Chapelle Saint René
Avenue Albert Petit à Bagneux
Renseignements :
Tél. 253-49-78 et 253-53-72 (après 19 h.)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՊԱՆԵԷՕՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին 12էն 16 տարեկան պատանիներուն համար, ուսուցչութեամբ Ա. Փաթանեանի:

Դասերը տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը կէսօրէն վերջ, ժամը 13.30էն սկսեալ: Chapelle St. René — Avenue Albert Petit 92220 Bagneux

Արձանագրութիւն՝

Հեռ. 253.49.78 եւ 253.53.72
ժամը 19էն յետոյ):

LYON

ENSEIGNEMENT DE LA LANGUE ARMENIENNE

L'enseignement de la langue arménienne s'adresse :

— Aux lycéens qui désirent subir le baccalauréat avec option « *arménien* ».

— Aux étudiants de DEUG qui choisissent l'arménien comme unité de valeur.

— Aux personnes qui passent l'examen spécial d'entrée à l'Université avec option « *Langue Arménienne* ».

— A toutes les personnes qui souhaitent apprendre l'arménien ou qui désirent parfaire leur connaissance en cette langue.

Inscriptions et renseignements :

Secrétariat de la Faculté des Langues UNIVERSITE JEAN MOULIN
74, rue Pasteur, 69007 Lyon
Tél. : 69-24-93 poste 703

Chargé de cours :

M. KEGHAM GANANIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 OCTOBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.977
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 977

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Ա.

Նախիջեւանի, Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ջաւախքի հայկական հողերու հարցերը, ի չարս այլոց, ականերեւ վկայութիւններն են, թէ Խորհ. Միութեան մէջ, Հոկտեմբերեան Յեղաշրջման 60ամեակի այս օրերուն, դեռ չեն լուծուած ազգային խնդիրները: Եւ պիտի չլուծուին, ցոր-չափ խորհրդային վարիչները արտաքին թէ ներքին հաշիւներէ մղուած, չարունակեն անտեսել պատմական եւ իրաւական պահանջները այս կամ այն ժողովուրդին:

Խորհրդային ժողովուրդ բացատրութիւնը, որ հրապարակ դրաւ Բրեժնեւ, իբրեւ իրականացած նոր ընդհանրութիւն, Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարին, անարժէք եւ անիմաստ տարազ կը մնայ, երբ, օրինակ, Ազրպէյճանի համայնավար վարիչները, որ ցորեկով, Մոսկուայի ամենազօր աչքերուն առջեւ, համաթուրանական երազներ կը սնուցանեն: Եղբայրական որակուած դրացի ժողովուրդի մը պատմական իրաւունքները կը բռնաբարեն:

Ազրպէյճանցի պատմաբաններ, ինչպէս Զ. Բունիաթով, Արցախն ու Ուտիքը, նոյնիսկ Սիւնիքը, այսինքն Ղարաբաղէն Զանգեզուր, Նախիջեւան եւ Սեւան, կամայական մեկնաբանութեամբ կ՚աղուանականացնեն, որպէսզի պատմական հիմունքներով վերջնական գօտիները նկատուին ոչ-հայկական: Մտաբերեցէք պահ մը Բունիաթովի չնաշխարհիկ տեսութիւնը.— Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի Հայութիւնը ծագումով Աղուան է, բռնի հայացուած Հայերու ձեռքով…

Առենին, Փրոֆ. Ասատուր Մնացականեան, Պարոյր Սեւակ բուռն կերպով հակադարձեցին: Զաղկեցին: Նոյնիսկ առանց վարանելու յայտարարեցին, թէ «այստեղ իրեն զգացնել է տալիս պանթուրքիզմի դաւանցանքը, որ ուղղուած է հայ ժողովրդի շահերի դէմ»:

Մուսաւաթական Սուլթանովներէն մինչեւ Բագիրովներ, Ստալին-Բերիա ժամանակաշրջանը, մինչեւ Ակունդովներ եւ Խորհ. Ազրպէյճանի այժմու ղեկավարները, հետեւողական ճիգով կ՚աշխատին ջնջել հայկական դիմագիծը Շարուր-Նախիջեւանի, Լեռնային Ղարաբաղի, ինչպէս նաեւ այդ մարզին յարող, բայց անկէ կամայական կարգադրութեամբ անջատուած Շահումեան շրջանի (74,5 տոկոսը Հայ) Շամխորի, Դաշքեսանի, Խանլարի գիւղական շրջաններուն մէջ: Շրջաններ, ուր Հայութիւնը մինչեւ 90 տոկոս կը ներկայացնէ:

Ազրպէյճականացման, այլ խօսքով Թըրքացման ծրագիրը արդէն լիովին իրականացած կարելի է նկատել Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութեան մէջ: Մի-այն 1959էն 1970, վերջին երկու մարդահամարներու միջեւ երկարող ժամանակաշրջանին, Հայութեան թիւը կէս առ կէսի իջած է: Հայաբնակ գիւղեր կա՛մ բոլորովին անմարդաբնակ դարձած են եւ կամ՝ հարիւր տոկոս Ազերի դիմագիծ առած: Եւ դեռ կը քանդուին յուշարձանները: Որովհետեւ շրջանին պատմութիւնը կը հաստատեն: Հին Ջուղայի գերեզմանատան խաչքարերը կը ծառայեն շինարարական նպատակներու: Նախիջեւան քաղաքի գմբէթազարդ Ս. Գէորգ եկեղեցին տասնամեակներէ ի վեր վերածուած է աղերի ամբարանի…

Լեռնային Ղարաբաղի Հայութեան տոկոսը, վերջին երկու մարդահամարներու միջեւ տարածուող ժամանակաշրջանին, 84,4է իջած է 80,5ի: Մինչեւ իսկ Կուր գետի դաշտավայրի լանջերը եզերող հայկական դարաւոր գիւղերը՝ Վարդաշէն, Ջաքաթալայ, Իսմայիլ, Կուտկաշէն, Աղսի, Շամախ եւայլն, վերջին տասնամեակներուն բնակչութեան զգալի նուազում արձանագրած են: Մէկ մասն ալ բոլորովին պարպուած է իր հայ տարրէն:

Թէ ի՛նչ աններելի միջոցներ ի գործ կը դնեն Ազրպէյճանի վարիչները, որպէսզի անցեալի հայապատկան եւ դեռ հայաբնակ շրջաններ կորսնցնեն իրենց ազգային դիմագիծը, կարելի է մտաբերել վերյիշելով շուրջ 2.500 Ղարաբաղցիներու ստորագրութիւնը կրող 1963ի բողոքագիրը՝ ուղղուած այդ ատենուան Ա. քարտուղար Խրուշչեւի:

«Ուղղակի տարւում է ազգային… շովինիստական, պանթուրքիստական քաղաքականութիւն… Այդ քաղաքականութիւնը մարզից դուրս գտնուող հայկական շրջաններում (Շամխորի, Շահումեանի, Խանլարի շրջաններ) աւելի ցողկալի ձեւեր են ընդունել… Մեր վիճակն այժմ աւելի վատթար է, քան 1918–20 թուականներին, թուրք մուսավաթական եւ անգլիական նուաճման շրջանում… »:

Լեռնային Ղարաբաղի ողբերգական վիճակը, այժմ, Բրեժնեւի ուշադրութեան կը յանձնէ Սերօ Խանզադեան: Եւ, ինչպէս կը հաստատեն գրագէտին վկայութիւնները, համաթրքական եւ համիսլամական տեսութիւնները, տրամադրութիւնները միշտ ի զօրու կը մնան Ազրպէյճանի վարիչ շրջանակներու մօտ: Միջազգային չուկայի սահմանուած կուսակցական հանդէսի մէջ իսկ, առանց երկմտելու, տատամսելու, կը քարոզեն զանոնք: Ու նաեւ «Լեռնային Ղարաբաղի հայ ժողովուրդ» տարազը հրապարակ կը դնեն՝ շրջանի Հայութիւնը իր մայր երակէն անջատելու ակնյայտնի մտադրութեամբ: Ազրպէյճանի կազմին մէջ գտնուիլն ալ կը նկատեն «կամովին» ընդունուած փաստ: Ուրեմն՝ անդառնալի կարգադրութիւն:

Այդպէս չէ սակայն:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը այլեւս բացէ ի բաց յարձակեցաւ Միթերանի եւ Ֆապրի վրայ, առջի իրիկուն Վիթրիի: Հանրաժողովին ընթացքին, Մարշէ շեշտեց որ Միթերան եւ Ֆապր գիտումնաւոր կերպով ձախողեցուցած են բանակցութիւնները.— «Խորքի մէջ, ամէն ինչ ցոյց կու տայ որ Միթերան եւ Ֆապր համաձայնած էին ընտրութիւններուն ներկայանալու համար առանց Հասարակաց Ծրագրի: Հասարակաց ծրագիր մը չէին ուզեր, որ զիրենք յանձնառու ընէ միութեան մէջ, որովհետեւ կը փախնան որ վաղը, Համայնավար նախարարներու հետ, ստիպուին ի գործ դնել ընկերային յառաջդիմութեան եւ ազգային անկախութեան քաղաքականութիւն մը»:

ՊԱՏԷՐԻ եւ ընկերներու թաղումին շուրջ 800 համակիր ներկայ եղած է, առջի օր, Շթութկարտ: Ոչ մէկ միջադէպ պատահած է բայց երիտասարդներ եկած էին Հոլանտայէն, Պելժիայէն, Ֆրանսայէն եւ յեղափոխական նշանաբաններ տարածուեցան մինչ արարողութիւն ընող պատուելին կ՚ըսէր. «Մեծամասնութեան մը համար, Պատէր, Էնսլին եւ Ռասփէ մարդասպաններ եւ մարդկութեան չարագործներ են: Ուրիշներու համար՝ պայքարին մէջ փնտռած են միջոց մը ընկերութիւնը աւելի արդար դարձնելու: Իմ պարտականութիւնս է լեցնել այն փոսը որ կը բաժնէ երկու կողմերը:

ՊԱՌ ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Հունգարիա եւ արդիւնաւոր խօսակցութիւններ ալ ունեցած է: Իրեն կ՚ընկերանայ Տիկին Պառ, որ ծագումով Հունգար է:

ՊՈԼԻՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Գ. ՈՒՐՖԱԼԵԱՆ ՊԻՏԻ ԴԱՏՈՒԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Հոկտ. 24ի Մարմարան հետեւեալ լուրերը կու տայ Գ. Ուրֆալեանի մասին, որ քանի մը շաբաթ առաջ ձերբակալուեցաւ Պոլիս.—

Հիւրրիյէթի մէջ կը կարդանք.— «Հայոց Մարդկային Իրաւանց Միութեան» նախագահ Գէորգ Ուրֆալեան, յանձնուեցաւ Ծանր Պատիժներու հինգերորդ Ատեանին, այն ամբաստանութեամբ թէ ուզած է հայկական անկախ Պետութիւն մը հիմնել, իր մէջ ընդգրկելով նաեւ Կարս, Վան, Էրզրում եւ Տրապիզոն նահանգները: Իր դէմ մահապատիժ կը պահանջուի (*): Գէորգ Ուրֆալեան Լիբիա ծնած է եւ ապրած Հռոմի մէջ, 27 տարու է, եւ կ՚ամբաստանուի թէ «Պետութեան հողերուն ամբողջութիւնը եւ կամ մէկ մասը տարբեր Պետութեան մը փոխանցել ուզած է», եւ այս յանցանքին համար մահապատիժ կը պահանջուի:

Գէորգ Ուրֆալեան ձերբակալուեցաւ Սեպտեմբերին եւ իր առաջին հարցաքննութեան ընթացքին խոստովանեցաւ թէ աշխատած է անկախ հայկական Պետութեան մը կազմութեան: Իր մօտ գտնուեցան հայկական դրօշակ մը եւ հակաթուրք զեկոյցներ: Ըսաւ թէ ահաբեկչական որեւէ կազմակերպութեան չի պատկանիր:

«Իր դատավարութիւնը պիտի սկսի Նոյեմբեր 30ին»:

(*) ՅԱՌԱՋ.— Կը խորհինք որ բսել կ՚ուզէ՝ այն յանցանքը որով ամբաստանուած է Ուրֆալեան մահապատիժի ենթակայ է Թուրքիոյ պատժական օրէնքի համաձայն, տրուած ըլլալով որ դատավարութիւն մը չսկսած որեւէ պատիժ չըր կրնար պահանջուիլ, նոյնիսկ Թուրքիա:

Իզմիրի ոստիկանութիւնը ալ չորս Հայեր կը հետապնդէ եղեր

Պոլսոյ թերթերը (Հոկտ. 25–26) հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տան Օրհան Պագըրի առեւանգումին հետեւանքով կատարուած ձերբակալութեանց մասին.—

«Իզմիրի մէջ, շաբաթ մը առաջ, ԹԻՔՔՕի պատկանող (Թուրք Բանուորա-Գիւղացիական բանակ) անիշխանականներ առեւանգած էին իրենց ընկերներէն Օրհան Պագըրը եւ սպաննած ոստիկան պինուորը: Այս անիշխանականներէն երեք հոգի երէկ գիշեր պինեալ բախումէ մը վերջ ձերբակալուեցան Գատըգիւղի մէջ, եւ իրենցմէ մէկը կին մըն է: Լրատուութեան մը հետեւանքով, ոստիկանները գտան 3 անիշխանականներուն պահուըտած տունը, եւ պաշարեցին զայն: Անիշխանականները զգացին թէ օղակի մէջ առնուած թէ օղակի մէջ առնուած են եւ պիտի չկրնան փախչիլ, ուստի կրակ բացին: Իրենցմէ երեքը ձերբակալուեցան, առաջինը ծանրապէս վիրաւոր, Չէքի Շէրիտ, որ Անգարայի կառախումբի կողոպտիչներէն է: Միւսին անունն է Պահաէտտին Սէրթէլ, եւ երրորդը անոր կինը, Բիմիական Փաքիւլթէի ուսանողուհիներէն Նէրիման Սէրթէլ: Պահաէտտին Սէրթէլ ձերբակալումէն վերջ, երկար ատեն անպատասխան թողուց իրեն ուղղուած հարցումները: Երկու հոգի մթութենէն օգտուելով փախան, կ՚ենթադրուի թէ իրենցմէ մին Կարպիս Ալթընօղլուն է:

«Արիւնալի դէպքեր պատահեցան նաեւ քաղաքին տարբեր վայրերուն մէջ: Պագըրգիւղ, Ենիմահալլէ, երկու հակամարտ խմբակներ իրարու վրայ կրակ բացին, հինգ հոգի վիրաւորուեցան, իրենցմէ մէկը տղայ: Ծանրապէս վիրաւորուեցաւ Ֆիքրի Էօզկիւր, դռնապան Կիւլհանըմ: Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկեց:

«Պէյքօզի մէջ, երէկ գիշեր, Պիւյիւք Իւքլիւ Միութեան նախագահ Մուհարրէմ Պոզգուրթ յարձակման ենթարկուեցաւ անծանօթներու կողմէ, եւ արձակուած գնդակներէն ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Միութեան քարտուղար Ահմէտ Սարը եւս աջ թեւէն թեթեւակի վիրաւորուեցաւ: Ֆնտըգլըի մէջ պայթուցիկ նետուեցաւ Ապպանքի եւ Պայէր գործատան:

«Գաւառներու մէջ ալ նման բախումներ պատահեցան»:

ԻԶՄԻՐԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐՍ ՀԱՅԵՐ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷ

Կիւնայտըն կը գրէ թէ Իզմիրի ոստիկանութիւնը ներկայիս կը հետապնդէ ծագումով Հայ չորս հոգի, որոնք մասնակից են ԹԻՔՔՕի պետերէն Օրհան Պագըրի առեւանգումին եւ ոստիկան պինուորի սպանութեան: Նոյն թերթին համաձայն, Իզմիրի ոստիկանութիւնը ճշդած է թէ անոնցմէ չորս հոգի Հայեր են, եւ անոնց մեղսակիցները նախընթաց օր ձերբակալուեցան Իսթանպուլ, Գատըգիւղի մէջ, զինեալ բախումէ մը յետոյ: Օրհան Պագըր պարագլուխն է ԹԻՔՔՕի Եգէականի կազմակերպութեան եւ իր ընկերները կը պատրաստուէին զայն արտասահման փախցնել:

Ոստիկանական մասնաւոր խումբ մը այսօր Իսթանպուլ կու գայ, Իզմիր տանելու համար Գատըգիւղի մէջ ձերբակալեալները, որոնք են՝ Իսմիր Նէճէֆ, Նիզամէտտին Գարադաշ եւ Կարպիս Ալթընօղլու, նոյնպէս անդամ ԹԻՔՔՕի (Թուրք Բանուորա-Գիւղացիական ազատագրական բանակ):

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ «ԳԻՐՔ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ»

———О———

Ինչ որ գտնես այս գրքում,
ինչ մտածմունք ու խորհուրդ.
Ողջը հանած համարիր քո օրերի
մատեանից:

Կեանքիս ճանապարհի սկզբին էր, որ քեզ հանդիպեցի, ո՛վ դու «Գիրք ճանապարհի»:

14ամեայ պատանի էի եւ չգիտէի, որ դու միշտ եղել ես կողքիս, նոյնիսկ ծնունդիցս առաջ: Եղել էիր կողքիս, բայց միշտ թաքնուած, փաթաթուած լաթերի մէջ ու թաքցուած ինձնից ու աշխարհից: 14 տարի մայրս կարողացել էր պահել քեզ ինձնից հեռու, բայց դու չէիր կարող թաքցուած մնալ, դու պէտք է դուրս գայիր ու ճանապարհդ շարունակէիր ինձ հետ միասին...

Մեր փոքրիկ սենեակի տակ նոյնքան փոքրիկ ու ցածրիկ մի նկուղ ունէինք, ուր կանգնել հնարաւոր չէր, պէտք էր պպզել կամ նստել խոնաւ յատակին: Այնտեղ էր, որ քեզ գտայ ու կլանեցի աղօտ լոյսի տակ, ծալուած ու թմրած ոտքերով: Պատանեկական սիրտս ու հոգիս տակնուվրայ արեցիր: Խրթին էին պոէմներդ՝ «Պատմութեան քառուղիներում» եւ «Մահուան տեսիլ», նման չէր մի քիչ Դուրեթդ իմ ճանաչած Դուրեթին, բայց ամէնից անհասկանալին այն էր, թէ քեզ ինչո՞ւ էին թաքցրել...

Լսել էի արդէն անշուշտ ստեղծողիդ անունը՝ Եղիշէ Չարենց, բայց միայն շշուկով: Յեղափոխութեան երգերն էին յորդում քո էջերից, ես արդէն ծանօթ էի նման երգերի եւ չհասկացայ, թէ քեզ ինչո՞ւ էին թաքցրել...:

Հասցրել էի սիրել Սայաթ-Նովային, Թումանեանին ու Տէրեանին եւ դու էլ էիր սիրում: Չգիտէի թէ ո՞վ են Հայնրիխ Հայնէն ու Գէօթէն եւ դու ինձ ցոյց տուիր:

Հարցերով լեցուն էր պատանի էութիւնս ու անհամբեր սպասում էի մօրս, որ պիտի տար դրանց պատասխանը: Եւ ես լսեցի քո պատմութիւնը դժնդակ, ես հիացայ քեզնով ու քո ստեղծողով: Հպարտացայ, որ մայր ունէի, որը մահուան սպառնալով պահել էր քեզ ինձ համար: Իմացայ, որ մօրեղբայրս՝ 20ամեայ պատանի, 37ին Սիբիր գնալու վտանգը կանխատեսելով, գնալուց առաջ հասցրել էր քեզ պահ տալ մօրս եւ մայրս թաքցրել էր քեզ: Թաքցրել էր մեր լուսապայծառ մայրիկների ու տատիկների նման, որոնք իրենց փէշերի տակ մեր հազարամեայ մագաղաթներն էին թաքցրել ու մեզ հասցրել:

Չանցած մէկ տարի դու ազատ լինելու իրաւունք ստացար եւ ես պայթում էի ուրախութիւնից: Պէտք է քեզ ցոյց տայի աշխարհին ու մարդկանց ու մօրիցս թաքուն քեզ դպրոց տարայ ընկերներիս մօտ պարծենալու: Ձեռքից ձեռք անցար դու, տաղերդ այրեցին ու շփոթեցրին պատանի ընկերներիս ու ես ինձ հերոս զգացի եւ քեզ կրծքիս սեղմած սպասում էի Հայոց գրականութեան ուսուցչիս:

Բայց գողացաւ քեզ ինձնից ուսուցիչս, պատրուակով, թէ կորցրել է: Մեծ էր հիասթափութիւնս, ցաւս, ափսոսանքս, բայց հաւանաբար նա էլ էր քեզ շատ սիրում եւ կախարդական քո ուժով դու սիրելի ուսուցչիս գող դարձրիր:

Տարիներ անցան, հասունացայ, կարդացի ստեղծողիդ եւ այլ գործերը, հիացայ նրանցով: Ինձ «Գանդրահեր տղան» պատկերացնելով, փնտռեցի նրա դերեզմանաքարը Զանգուի ձորում, որ վրան կարդամ. «Եղիշէ Չարենց, ծնուած Մակու քաղաքում», բայց չգտայ...:

Քեզ այլեւս չհանդիպեցի, չնայած շա՛տ փնտռեցի: Բայց եւ վիճակուած էր քեզ իմ ճանապարհի գիրքը լինելու եւ 22 տարի յետոյ քեզ նորից գտայ: Աւելի ճիշդ՝ գտայ քո երկուորեակին, աւելի շքեղ հրատարակուած, «վերժէ» թղթի վրայ (ինչպէս գրուած է վերջին էջիդ վրայ), Յակոբ Կոջոյեանի հիասքանչ նկարազարդումներով:

Մի հարեւան ունէի Երեւանում, որն ապրում էր մենակեաց ու բոլորիս անհասկանալի կեանքով: Օրերից մի օր մարդը յանկարծամահ եղաւ ու իշխանութիւնները եկան, տարան թաղեցին: Մենք՝ հետաքրքրասէր հարեւաններս, գնացինք տեսնելու, թէ ո՞վ էր այդ մարդը, ինչպէս էր ապրում: Ներս մտնելուն պէս ես գրքեր տեսայ եւ ո՛վ հրաշք, դրանց մէջ եւ քեզ: Այլեւս չեմ յիշում, թէ քեզ ինչպէս թաքցրի վերնաշապկիս տակ ու դուրս փախայ: Կեանքումս միակ գողութիւնն արեցի եւ ուսուցչիս պէս քեզ գողացայ:

Ինձ հետ ես դու հիմա, գրադարանիս վրայ եւ չեմ զիջի քեզ այլեւս ոչ մէկին: Դիմում եմ քեզ յաճախ, լսում խորհուրդներդ ու ներիր, որ չեմ կարող մտածմունքներդ ու խորհուրդներդ հանած համարել իմ օրերի մատեանից:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

24 Հոկտեմբերի 1977 թ.
Փարիզ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՆՔ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1913ին Երեւանի նահանգը, որ արդի Հայաստանի մեծագոյն մի մասն է, արտադրում էր մօտ 227 հազար թոն հացահատիկ: Ներկայիս նոյն նահանգին միացել են Գանձակի նահանգից Զանգեզուրը (Սիւնեաց աշխարհ) եւ Թիֆլիսի նահանգից՝ Լոռիի մէկ մասը ու կազմել արդի Խորհրդային Հայաստանը առանց Նախիջեւանի, Շարուրի եւ Սուրմալուի: Արդ, անցեալ տարի առաջին անգամ ըլլալով արտադրեց 314 հազար թոն հացահատիկ, մրցանիշ մը, որ սակայն անբաւարար է երկրի բնակչութեան, որ տարեսկզբին 2.894.000 մարդ էր: Հայաստանը ինքը խոստովանում է, որ հացահատիկ է ներածում Խորհ. Միութիւնից, մասնաւորապէս Ուկրանիայից: Արտածելու մասին երազել իսկ չի կարող արդի Հայաստանը: Հողերի անջրդի լինելու պարագան եւս նպաստում է բերքի անբաւարար լինելուն: Նոր շինուած ջրանցքների շնորհիւ աւելանում է մշակելի հողերի քանակը, սակայն Հայաստանը միշտ էլ (ներկայ սահմաններով) հողի սով կ'ունենայ, քանի որ բաւարար չէ իր հողային ֆոնդը, համեմատած բնակչութեան քանակի եւ աճի հետ:

Մեքենաների ներմուծումը եւս աւելացնում է արտադրանքը, սակայն մեր երկրի լեռնային կառոյցը դժբախտաբար, թոյլ չի տայ բաւարար չափով օգտագործելու մեքենան:

Հայաստանը հացահատիկից զատ արտադրում է զանազան տեսակի պտուղներ, ծխախոտ եւայլն:

Հայաստանում մեծ ուժ են տալիս մեղուաբուծութեան եւ շերամապահութեան: Հայաստանի կլիմայական պայմանները նպաստաւոր են մասնաւորապէս շերամապահութեան: Լաւ երեւոյթ: Կարեւոր նշանակութիւն ունէին բամպակը, բրինձը, սակայն ներկայիս սրանց մշակումը իջել է նուազագոյնի:

Հայաստանում կարեւոր ազդակ է տնտեսական մարզում՝ այգեգործութիւնը, որը աւելի քան 35.500 հեկտար տարածութիւն է գրաւում: Անցեալ տարուայ արտադրութիւնն էր 199.500 թոն խաղող: Խաղողն արտահանւում է դրացի երկիրները կամ շինւում է գինի, կոնեակ: Արտաքին շուկայում գնահատուած են գինին ու կոնեակը:

Շահաւոր է այգեգործութիւնը, սակայն սահմանափակ է, մշակելի է միայն դաշտային շրջաններում: Նոյնը կարելի է ասել նաեւ միւս պտուղների մասին:

Սահմանափակ է ընդեղէնների մշակումը:

Ըստ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան տուեալների խիստ զարգացած է արդիւնաբերութիւնը, նպաստելով Հայաստանի տնտեսական վերելքին:

Հայաստանը հարուստ է նաեւ հանքերով, նոր կռուան տնտեսութեան զարգացման: Սակայն շուրջ երեք միլիոն բնակիչ եղող երկիրն իր սահմանափակ հողերով շարունակ դժուարութեանց պիտի բախի բոլոր մարզերի մէջ: Երկրի գոյութեան կարեւոր ազդակներից մէկը տնտեսականն է ու այդ մեծ մասամբ կապուած է հողային տարածութեան հետ, նրա ջրերի, հանքերի ու գիւղատնտեսութեան:

Հողի սակաւութիւնը դժբախտութիւն է Հայաստանի համար: Հող, հող է պէտք...

Ինչպէս ասացինք Հայաստանը հարուստ է հանքերով, սակայն ներկայիս նրա խոշոր մի մասը դուրս է ներկայ Հայաստանի սահմաններից: Հայաստանում եղող մասն էլ դեռ կարեւոր մասով չի օգտագործւում:

Հայաստանն ունի ոսկի, արծաթ, պղինձ, ծծումբ, երկաթ, կապար, հանքածուխ, քարահանքեր:

1913ին Հայաստանն արտադրում էր 154.900 թոն պղինձ, 28.400 թոն հրաքար կամ կայծքար, 25.400 թոն աղ: Ներկայիս պղնձի հանքերից՝ Գետաբէկն, որ արտադրում էր տարեկան 33.576 թոն պղինձ դուրս է այժմ Հայաստանի սահմաններից: Գետաբէկն արտադրում էր նաեւ 3500 թոն կայծքար:

Աղահանքերը՝ Կողբը, Կաղզուանը, Նախիջեւանը, Սուսաը եւ Օլթին, Հայաստանի սահմանների մէջ չեն: Աղքատ Հայաստանն այսօր ստիպուած է աղ ներմուծել հարեւան երկրներից: Ըստ գիտնականների հաշիւների՝ Կողբի աղահանքը պարունակում է 516.400.000 թոն աղ: Նախիջեւանը՝ 53.800.000 թոն, Սուսաը՝ 43.000.000, Կաղզուանը՝ 2.000.000, Բուլանըղը՝ 1.030.000, Աղչայը՝ 1.446.000, Թողանը՝ 1.550.000, Օլթին՝ 460.000 թոն, գումար՝ 621.800.000 թոն աղ: Օլթիի մէջ կայ 205.000.000 թոն հանքածուխ: Մամախաթունի, Խնիկ-Կալայի, Խզգրումի եւ Վանի շրջաններում քարիւղի հանքեր, անմշակ վիճակի մէջ: Վանայ լճի մօտ շուրջ 300 միլիոն ածխաթթու, բաւական քանակութեամբ՝ նոյն շրջանում, նաեւ արսենիկ (պաւիկ, մկնդեղ): Սեւանի շրջանում կայ մեծ քանակութեամբ քրոմ: Ոսկի յայտնաբերուած է ներկայ Հայաստանում (Զօդ). ոսկի կայ նաեւ Սասունի ու Մուշի շրջաններում: Վայոց Ձորում պէտք է լինի արծաթի հանքեր:

Հայաստանը հարուստ է նաեւ հանքա–

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԵՒ ԵՍԱՅԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

Եսայեան վարժարանի դպրոցական ընկերուհիներէս Ծաղիկ Բալթայեան, շատ համեստ ընտանիքի մը զաւակն էր: Նիհար, դունատ, ջղային շարժումներով, անկեղծ աղջիկ մըն էր, որ անդադար կը խնդար...: Պատերազմի տարիներուն, երբ հայրս դեռ ողջ էր, Ծաղիկ, արձակուրդի երկու ամիսներուն մնաց մեր տունը: Նախակրթարանը աւարտելէ վերջ հետեւեցաւ մասնագիտութեան մը, դառնալով վկայեալ հիւանդապահուհի: Կ'աշխատէր հիւանդանոցներու մէջ, մասնաւորաբար Նշան Թաշի Կարմիր Խաչի հիւանդանոցը, Տօքթ. Եաղուպեանի ծառայութեան մէջ:

Պատերազմը վերջացած էր. հայրս մեռած էր եւ ես շատ տխուր հոգեվիճակի մը ենթարկուած էի: Երկու անուանի բժիշկներ, որոնք հօրս բարեկամները եղած էին, կը խնամէին զիս եւ կը սուրգուրային վրաս: Օր մըն ալ ըսին թէ, կոյր աղիքի գործողութեան պէտք էր ենթարկուէի...:

Տօքթ. Մալխաս, Ազգային Հիւանդանոցի բժշկապետը, ազնիւ եւ սիրուած բժիշկ մըն էր, իսկ Տօքթ. Եաղուպեան, յայտնի վիրաբոյժ մը եւ Հայ Կարմիր Խաչի հիւանդանոցի գլխաւոր բժիշկն էր: Ազգային հիւանդանոցը, որ կը գտնուէր Եէտի Գուլէ, շատ հեռու էր մեր տունէն եւ չէի ուզեր չարչարել խեղճ մայրս. կատարելու այդ ճամբորդութիւնը ամէն օր: Ուստի նախընտրեցի երթալ Նշան Թաշի Կարմիր Խաչի հիւանդանոցը եւ ենթարկուիլ Տօքթ. Եաղուպեանի խնամքներուն: Մանաւանդ ընկերուհիս՝ Ծաղիկ Բալթայեան, գլխաւոր հիւանդապահուհին էր վերոյիշեալ հիւանդանոցին:

Յունիս ամսու մէջ, երեկոյ մը, քաջառողջ մէկու նման, ճերմակեղէնի փոքրիկ ծրարս թեւիս տակ, առանձին ճամբայ ելայ դէպի Նշան Թաշ, հանրակառքով եւ քալելով հասայ Կարմիր Խաչի հիւանդանոցը: Որոշուած էր որ յաջորդ առաւօտ Տօքթ. Եաղուպեան պիտի կատարէր կոյր աղիքիս վիրաբուժական գործողութիւնը: Ծաղիկ Բալթայեան դիմաւորեց զիս, քաջալերական ժպիտներով եւ առաջնորդեց հիւանդանոցին պարտէզը: Կարծեմ, հիւանդապահուհիներէն մէկուն տարեդարձը կը տօնէին...:

Ծաղիկ ներկայացուց զիս բոլորին, իբրեւ հիւանդ մը, որ իր ոտքով եկած էր հիւանդանոց գործողութեան ենթարկուելու յաջորդ օրը: Բոլորը խնդացին. «մինչեւ լոյս ժամանակ ունինք. այս գիշեր պիտի ուտենք, խմենք եւ երգենք»:

Պարտէզին ծառէն փրցուած կեռասները, պիպեռներն ու թուշիները կերցուցին, գինիները խմցուցին ու մինչեւ լոյս երգել տուին. «Կրնայ ըլլալ, վաղը մեռնիս, գոնէ այս գիշեր կե՛ր, խմէ՛, երգէ» կ'ըսէին կատակելով, կէս գինով հիւանդապահուհիները:

Լուսնալու մօտ էր, երբ յոգնած, զիս տարին դրին հիւանդի անկողնիս մէջ եւ գործողութենէն առաջ պէտք եղած խնամքներուն ենթարկեցին:

Գործողութիւնը տեղի պիտի ունենար առաւօտեան ժամը 11ին: Որոշեալ ժամուն, սպիտակ ծաղկաւէտ գիշերանոց մը հագած բոպիկ ոտքերով, սիրելի ընկերուհիս՝ Ծաղիկը թեւս մտած, զիս առաջնորդեցին հիւանդանոցին երկրորդ յարկը, գործողութեան ընդարձակ եւ լուսաւոր սրահը, որ մաքրութեան մէջ կը շողար: Ծաղիկին հետ թեւ թեւի յառաջացանք: Տօքթ. Եաղուպ, սպիտակ շապիկ մը կոնակին, գդակ մը գլխին, վիրաբուժական գործիքները ափին մէջ, կը սպասէր մեր գալուն: Զիս տեսնելով դունատ եւ երկչոտ, անոյշ ժպիտով մը քաջալերեց եւ ըսաւ. «Եկուր նայիմ, աղուոր աղջիկս, պառկէ նայիմ, աղուոր աղջիկս...»:

Գեղեցիկ և ազնուական երեւոյթով այս բժիշկը այնքան յարգանք եւ սէր կը ներշնչէր, որ ես անվարան մօտեցայ վիրաբուժական սեղանին, Ծաղիկի օգնութեամբ բարձրացայ եւ հնազանդ, պառկեցայ, սպասելով գլխուս գալիքին...:

Կեանքիս մէջ երբեք վիրաբուժական գործողութեան չէի ենթարկուած եւ չէի ուշաթափած: Ծաղիկ եւ ուրիշ հիւանդապահուհի մը երկու թեւերէս ամուր բռնեցին: Գլխուս վերեւ կեցած էր երիտասարդ բժիշկ մը, Փանկալթիի Ս. Յակոբ հիւանդանոցին մասնագէտը, որուն պաշտօնն էր զիս թմրեցնել քլորոֆորմով, դիմակ մը դնելով երեսիս:

Զիս նիհար տեսնելով, կարծեցին թէ ուժ չունիմ շարժելու, եւ հարկ չտեսան ոտքերս կապելու: Ես, հմայուած Տօքթ. Եաղուպի անոյշ նայուածքէն, խելօք մը պառկած, զայն կը դիտէի, որ գործիքները ձեռքը բռնած, կը սպասէր:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(17 – Շար.)

...յին ջրերով. այսպէս, Ալաշկերտի հովիտում, Դիադինից եօթը քիլոմեթր հեռու, ջրի տաքութիւնն է 43–47 աստիճան։ ...կան Հասան – Կալէում՝ 20 – 41 աստիճան, Իլիջա՝ 37–39 աստիճան եւ այլուր։ ...կան ներկայ Հայաստանում մանաւորապէս Արզնի եւ Ջերմուկ։ Հայաստանը հարուստ է հանքերով, հանքային ջրերով, սակայն մեծ մասը դուրս է արդի Հայաստանի սահմաններից։

Հայաստանում զարկ են տալիս արդիւնաբերական զանազան ճիւղերի, վերականգնեցնում երկրի տնտեսութիւնը, գործ հայթայթում ժողովուրդի որոշ մասին, որ կապուած չէ հողի հետ։ Աշխատում են զարկ տալ անտառների ընդարձակման։ Հայաստանի անտառների խոշոր տոկոսը գրաւուած է Թուրքիայի կողմից, ինչպէս՝ Սարըղամիշի, Սողանլուղի ու Ղարաբաղը՝ Ադրբէջանի։

Հայաստանում վառելանիւթի պակասը զգալի է, այնքա՛ն որ գազ են ներածում հարեւան երկրներից։

Հայաստանում մեծ զարկ է տրւում ելեկտրաշինութեան. ելեկտրական ուժը կարեւոր ազդակ է արդիւնաբերութեան, լուսաւորութեան, նաեւ վառելիքի համար։

Հայկական լեռնոտ գետերը մեծ հարստութիւն են երկրի համար, դժբախտաբար մեծ գետերը՝ Տիգրիսը, Եփրատը, Ճորոխը դուրս են ներկայ Հայաստանի սահմաններից, Արաքսը գտնւում է Թուրք – հայկական սահմանի վրայ, յաճախ աւելի ծառայում վէճի երկու կողմերի միջեւ։ Որոտանը, Հրազդանը, Ախուրեանը, Արփան լաւագոյն գետերն են ելեկտրականութիւն մատակարարելու երկրին։

Դժբախտաբար բաւարար չէ տարածութիւնն երկաթուղագծի հնից մնացած՝ Թիֆլիս – Երեւան գիծը եւ հոնկէ երկարող Երեւան – Սեւանը, որ 1976 Դեկտեմբերին երկարեցաւ 122 կիլոմեթրով Սեւան – Շարժա – Ջօղ ելեկտրականացած գիծով, որու շնորհիւ Ջօղի հանքերի ոսկեբեր ապարները երկաթուղային փոխադրութեամբ կրնան հասնիլ Արարատ՝ ոսկին կորզող գործատունը։

1914ի պատերազմի ընթացքին շինուած Սարըղամիշի, Կարաուրգանի, Հասան – Կալէի, Էրզրումի, Մամախաթունի գիծը, շուրջ 584 կիլոմեթր երկարութեամբ Թուրքիայի ձեռքում է։ Շահթախտի, Մաքու, Բայազէտ, Ղարաքիլիսա (Թուրքիա), Ալաշկերտ 205 կիլոմեթր, Բայազէտ – Վան 145 կիլոմեթր։ Այսպիսով Հայաստանը շուրջ 1500 կիլոմեթր երկարութեամբ երկաթուղի պիտի ունենար, դժբախտաբար այդ բոլորն անցել, յանձնուել են Թուրքիային։ Սոյնը պիտի ծառայէր երկրի թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին կապի համար։ Այսօր Երեւան – Ջուլֆա գիծը, մէկ փոքրիկ մասով է Հայաստանի ձեռքին, մնացեալը՝ Շարուր – Նախիջեւանի շրջանի մէջ է ու խզւում է անմիջական կապը Մեղրիի եւ Պարսկաստանի հետ։

Հայաստանը խեղդուած է իր նեղ սահմանների մէջ։ Ժամանակին արգիլեցին անգամ շինել Երեւան – Ազատէֆ գիծը, որ կարճ ճամբով պիտի միանար Բաքուի գիծին։ Հայաստանը նաեւ ծով չունենալու պատճառով գտնւում է շատ նեղ պայմաններում։

Ըստ խորհրդային վիճակագրագէտ Կուզինսկու Հայաստանը 1987ին կ'ունենայ շուրջ 5·415·460 բնակիչ, իսկ 1999ին՝ 7·874·179։ Հայաստանը ներկայ սահմաններով եւ շուրջ երեք միլիոն բնակիչներով արդէն տնտեսական դժուարին պայմաններում է, մանաւորապէս հողի պակասից, ի՞նչ պիտի լինի 1999ին դժուար չէ երեւակայել։ Ինչքա՛ն էլ զարգանայ արդիւնաբերութիւնը չի կարող բաւարարել բնակչութեան բոլոր պէտքերին, մանաւանդ հողային։

Թուրքիա ունի 780·000 քառակուսի կիլոմեթր տարածութիւն եւ իբրեւ թէ 39 միլիոն բնակիչ (չափազանցուած եւ միտումնաւոր), իսկ Հայաստանը միայն 30 հազար քառ. կիլոմեթր եւ շուրջ երեք միլիոն բնակիչ։ Ինչո՞ւ այս անարդարութիւնը, ինչո՞ւ պատմական մեր հողերը պիտի մնան Թուրքիայի եւ անբերրի, իսկ Հայաստանը պիտի տառապի անհողութիւնից։

Հայկական բարձրաւանդակը ունի շուրջ 220·000 քառ. կիլոմեթր տարածութիւն, որից 160·000ը գրաւել են Թուրքերը, 24 հազարը՝ Թաթարները, 6·000ը՝ Վրացիները եւ միայն 30·000ը մնացել է Խորհրդային Հայաստանին։ Անհրաժեշտ է ընդլայնել Խորհրդային Հայաստանի սահմանները, կարելիութիւն տալու ապրելու, զարգանալու, սփիւռքից ներգաղթ կազմակերպելու դէպի հայրենիք։

Եթէ արդարամիտ է Խորհրդային Միութիւնը պարտաւոր է մտածելու Խորհրդային Հայաստանի զարգացման, բարգաւաճման մասին։ Քարոզչական խօսքերը ջրի պղպջակներ են, կարեւորը յարգելն է արտասանուած խօսքերն եւ գաղափարները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳՈՒԽԱՌԷՆ

ՏՈՔԹ. ԻՎ ԹԵՐՆՈՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— «Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» երիտասարդաց միութիւնը գեղեցիկ ու հայանպաստ գաղափարը յղացած էր Փարիզէն հրաւիրել Տոքթ. Իվ Թերնոնը՝ որ անձնական կեանքին մէջ ըլլալով չափազանց համեստ, արտակարգ չքեղութիւնը անտեսող անձնաւորութիւն մը՝ սիրով ընդառաջեց եղած հրաւէրին՝ մեծ հիւրն ու դասախօսը հանդիսացաւ Սէն Շամոնի հայկական գաղութին, ընկերակցութեամբ իր կնոջ։

Սէն Շամոնի «Լամարթին» սրահին մէջ, հոծ բազմութեամբ հայ ունկնդիրներու կողքին՝ նկատելի էին Ֆրանսացի ականաւոր անձնաւորութիւններ։

Դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենար Հոկտ. 12, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, ուրկէ նիւթ՝ Հայկական Ցեղասպանութեան դրդապատճառները եւ անոր պատմական ու փաստացի տուեալները. նաեւ ակնարկ մը՝ Դր. դասախօսին ստորագրած «Հայերը, Ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» հատորին։

«Հ. Հ. Ս. Շ.»ի միութեան փոխ նախագահ Դր. Ալպէր Այանեան յանուն Սէն Շամոնի հայ գաղութին եւ Միութեան յարգալիր բարի գալուստ եւ խորին շնորհակալութիւններ յայտնելէ վերջ դասախօսին եւ իր ազնիւ կողակցին՝ բացուած յայտարարեց օրուան հանդիսութիւնը՝ բեմ հրաւիրելով Տոքթ. Իվ Թերնոնը։

Տոքթորին փիլիսոփայական առաջին խօսքը եղաւ ուղղել հարցում մը նոյն ինքն իր անձին. եթէ Հայ մը ծնած ըլլայի, ես ինծի հարց պիտի տայի թէ հայկական այս անմխիթար ջարդը ինչո՞ւ համար իրագործուեցաւ եւ վասն ինչի՞ պիտի ծառայէր նման անմիտ արկածախնդրութիւնը։ Ահաւասիկ ոչ հայ էակ մը՝ կը գայ եւ կը մտածէ այնպէս ինչպէս իւրաքանչիւր Հայ։ Յոյժ նկատելի եւ օրինակելի է յարգելի դասախօսին բարձր տրամադրութիւնը, անշահախնդիր դերակատարումը հանդէպ՝ Հայութեան եւ անոր ազգային մեծ հարցին. փաստ՝ «Հայերը, Ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» իր հզօր ու վսեմ գործը։

Յարգելի դասախօսը ի խորոց սրտի անգամ մը եւս հաստատեց թէ Հայերու յիշողութենէն չեն անհետացած վաթսունէ աւելի տարիներ առաջ դժոխային խժդժութիւններու մանրամասնութիւնները, ի գործ դրուած օսմանեան Պետութեան նախատեսեալ հրամաններուն տակ։ Տոքթ. Իվ Թերնոն լաւատես կերպով հաստատեց թէ ցարդ կրկնուած լաց ու կոծերը, աղաղակները ոչինչ փոխեցին, այլ ներկաներէն պահանջեց ունենալ դժուարութիւնները յաղթահարելու կամք, բարձր բարոյականութիւն, ապրիլ ոչ միայն սեփական «ես»ի այլ ուրիշներու համար, ըսել կ'ուզէր 1·500·000 հայ նահատակներուն համար։ Զվարճնեցաւ նաեւ աւելցնելու թէ դասակարգային թշնամին յաղթելը այնքան ալ դիւր չէ, եթէ հաւատքին, յոյսին չհետեւին խաղաղ գործունէութիւն, արդիւնարար աշխատանքի երկաթեայ կամք, նամանաւանդ զգօն համբերութիւն։

Տոքթ. Իվ Թերնոն ապա անցաւ իր բուն թէզին, ուղղակի պատմական անհերքելի փաստերուն։ Ճշգրիտ թուականներով յիշեց Սան Սթեֆանոյի, Փարիզի, Պերլինի, Սեւրի եւ Լօզանի վեհաժողովները, ուր պրկուած ջիղերով ծեծուեցան Թըրքահայաստանի եւ անոր տէրն ու տիրականը Հայերուն՝ բոլոր կենսական հարցերը։ Ամփոփեց Խրիմեան Հայրիկին յուսախաբ ճամբորդութիւններն ու առաքելութիւնները դէպի եւրոպական մայրաքաղաքները։ Մանաւորապէս ծանրացաւ նախագահ Ուիլսընի հայանպաստ ծրագրին՝ որուն վերջնական գործադրութեան, անգթօրէն, անմարդկայնօրէն դէրք բռնեցին, հակառակ հանդիսացան Ամերիկայի Նախարարաց ժողովն ու Ծերակոյտը։

Տոքթ. Իվ Թերնոն խնամքով յիշեց, գովասանքի ու պատուի արժանի դասեց Հնչակեան կուսակցութեան, Դաշնակցութեան կատարած ազատարար պայքարները այդ անտանելի պայմաններուն եւ վճռական ժամերուն։ Ցատկօրէն պարզեց զոյգ կուսակցութեանց յեղափոխական խէժը, օրինակ պայքարիլ ուղղակի միջազգային աշխարհակալութեան, շինծու ապահովութիւն եւ կեղծ խաղաղութիւն առաջարկող Պետութեան մը դէմ։ Այս առթիւ խստօրէն եւ լայն բացատրութեամբ քննադատեց օսմանեան քաղաքականութեան յոռի ձգտումները։ Որպէս եզրակացութիւն, Տոքթ. Իվ Թերնոն չէր ներեր Թրքական կառավարութեան մէկուկէս միլիոն անմեղներու արիւնը հոսեցնել քաղաքական թնճուկ մը լուծելու համար։ Աւելցուց, ընդհակառակն կորսնցուց իր միջազգային վարկն ու ապագայ տնտեսական երազները, ինչպէս ամբողջ աշխարհ վկայ է այսօր։

Հուսկ, յարգելի դասախօսը կը վերջացնէր իր խօսքերը այսպէս.— Գիտեմ, կարելի չէ հոգիներուն մէջէն եւ սրտերու վրայէն անհետացնել երկար տարիներու ընթացքին կուտակուած ատելութիւնը։ Ո՞վ պիտի կրնայ հայ ազգին եւ անոր նոր սերունդին մտքէն ջնջել մարդկային անգթութիւն արտայայտող քստմնելի տեսարանները։ Ուրեմն, բոլորիդ կը մնայ, մանաւորաբար ձեզի, ներկայ նոր սերունդիդ, գիտնալ յարգել, գուրգուրալ ձեր ափ մը հողին վրայ, ձեր ներկայ հայրենիքին վրայ։ Ըլլալ համբերատար ձեր երեք հազար տարուան պատմութեան, հարուստ մշակոյթին վերադարձման։ Ձեր ազգային գիտակցութիւնը, ազգային վստահութիւնը ու միասնականութիւնը միայն կրնայ ապրեցնել հայ ազգը։ Անվիճելիօրէն քաջ վստահ եմ, պիտի ապրիք եւ գոյատեւէք։

Դասախօսութեան անմիջապէս յաջորդեցին տասնեակ մը խրթին ու կանխամտածուած հարցումներ, որոնց Տոքթ. Իվ Թերնոն ամենայն ուշիմութեամբ ու ճկուն պատասխաններով գոհացում տուաւ, մանաւորապէս հետաքրքիր երիտասարդներուն։

Այս շինիչ ու հայարոյր դասախօսութեան աւարտին «Ամպասատէօր» պանդոկի հիւրասրահին մէջ մինչեւ ուշ գիշեր, խումբ մը հիւրերու եւ Միութեան երկսեռ անդամներու ներկայութեան՝ հրամցուեցան զովացուցիչներ ի պատիւ Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Իվ Թերնոնի։

ՄԱՆՈՒԷԼ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (448)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ

Արդեօք Փարիզ երթա՞մ։ Գետնին տակը անցնին Փարիզն ալ, Ֆրանսան ալ, եթէ Ֆրանսուա առաջին Թագաւորը Ֆրանսայի հողը ոտք կոխելու ըլլայ, մէկ վայրկեան չկորսնցուցած զիս կախել կուտայ անասունը։ Էհ, հիմա փորերնիս կշտացնենք... ետքը կը մտածենք։ Բայց... ինչ որ ալ ըլլայ... այլեւս Վենետիկը անտանելի դարձած է։

Փորը լաւ մը կշտացնելէ յետոյ իր ննջասենեակը մտաւ, ջերմոցը վառել եւ անկողինը տաքցնել տալէ յետոյ, տաքուկ մը երկնցաւ պառկեցաւ։

Երկու վայրկեան չանցած խռկալ սկսած էր եւ երազին մէջ կը տեսնէր թէ փառաշուք թափօրով մը Փարիզ կը մտնէր, ուր Ֆրանսուա առաջին Թագաւորը իշխանական ընծաներով անձամբ զինքը դիմաւորելու կուգար եւ թախանձագին կը խնդրէր իրմէ որ չմերժէ իրեն յատկացուած շնչին նուէրները։

Բայց ահա յանկարծ չուարած ձայն մը լսուեցաւ իր մօտէն որ կը պոռար.

— Վսեմաշուք տէր, վսեմաշուք տէր։

Արաթիմոս քունին մէջ տեսած երազին տպաւորութեան տակ, կարծելով որ Ֆրանսայի Թագաւորն էր որ զինքը կը կանչէր, յանկարծ աչքերը բացաւ եւ անկողինէն վար ցատքելով, քունը գլուխը, մինչեւ գետին խոնարհութիւն մը ընելէ յետոյ ցցուեցաւ եւ ձեռքը երկարած, յանպատրաստից, սկսաւ Թագաւորին ձօնուած քերթուած մը արտասանել.

— Արեւափայլ արքայ, արքայ արքայից արքայի։ Երկինքը եւ լուսինը իրենց պայծառափայլ աստղերով...

— Վսեմաշուք տէր, վսեմաշուք տէր, մրմնջեց ներս մտնող սպասաւորը այլայլած։

Արաթիմոս այս անգամ իր սպասաւորին ձայնը ճանչնալով, բայց տեսածին չուզելով հաւատալ, սկսաւ աչքերը շփել եւ ապա, վազելով անոր քով գնաց եւ բարկաճայթ գոռաց.

— Ի՞նչ կայ, հոս ի՞նչ գործ ունիս այս ժամուն, աւանակ։

— Տէր իմ... թօթուեց ծառան ահաբեկած։

— Ի՞նչ կայ, ծօ, տխմար, չխօսի՞ս, գոռաց Արաթիմոս։ Պալատնի՞ս կ'այրի, հա՞։

— Ոչ, տէր իմ, բայց...

— Խօսէ, ծօ չորքոտանի, լեզո՞ւդ բռնուեցաւ, կոտոշաւոր գոմէշ։

— Տէր իմ, վարը մեր պատուհանին տակը...

— Փլա՞ւ, հա՞, պատուհանին տակի մա՞սը փլաւ։

— Ոչ, տէր իմ։ Քովլընտի փողոցին մէջ...։

— Քովլընտի փողոցէն գո՞ղ մտաւ, էշու գլուխ չխօսի՞ս։

— Ոչ, տէր իմ։ Մարդ մը... մահամերձ վիճակի մէջ կը խորդայ։

— Ծօ ճիւաղ, անմիտ, անզգամ, գտդան, կօշիկիս փոշին անգամ չարժող չորորդ։ Իմ ինչո՞ւս պէտք է որ գինովի մը համար աւանկ կէս գիշերին զիս քունէս կ'արթնցնես։ Գիտե՞ս ի՞նչ երազ կը տեսնէի, ոճրագործ...

— Ներողութիւն, տէր իմ, գինով չէ, շնորհքով մարդ է, մահացու կերպով վիրաւորուած մարդ մը որ ձեզ տեսնել կ'ուզէ։

— Ծօ անզգամ, այս ժամուն դուրս ելլելով գացի՞ր զինքը տեսա՞ր հա՞, այդ ոճի՞րն ալ գործեցիր, հա՞, եւ հիմա ալ ելեր քովս եկեր ու կը խոստովանի՞ս գործած ոճիրդ, աներես շուն...։

— Այո, տէր իմ, գացի տեսայ, պատասխանեց սպասաւորը։ Բայց մի վախնաք, վտանգ չկայ։ Քիչ առաջ քովլընտի փողոցէն հեծեծանքներ լսելով բոլորս մէկ դաշոյններով եւ լապտերներով զինուած դուրս նետուեցանք եւ տեսանք որ գետինը մարդ մը պառկած էր որուն կուրծքին վէրքէն առատ արիւն կը հոսէր։ Ինքը մեզ տեսաւ։ Հարցուցինք թէ կրնայի՞նք օգտակար ըլլալ իրեն։ Ան ալ մեզի հարցուց թէ այս պալատը բանաստեղծ Փեթրոս Արաթիմոսի պալա՞տն էր։ Մեր հաստատական պատասխանին վրայ, խնդրեց մենէ որ զինքը ձեր քով փոխադրենք։

— Ո՞վ է այդ մարդը, անունը ի՞նչ է, հարցուց Արաթիմոս հետաքրքրական մըտահոգութեամբ։

— Չենք գիտեր, տէր իմ, զինքը չկըրցանք ճանչնալ։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Պ. Յովհաննէս Զըրըքճեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Տէժարտէն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զօրմխեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Բիւլչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Բագոսեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Բագոսեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօրմխեան, Տէր եւ Տիկին Պատրիկ Բիւլչեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները Պէյրութ եւ Ամերիկա, սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ԶԸՐԸՔՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Բագոսեան)

ցաւակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 26ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Հոկտ. 31, ժամը 15.45ին Շընվիէռի Ս. Փիէր եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Սերժ Գոչունեան եւ զաւակները, Տիկին Աւլէթ Գոչունեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Աւետիսեան, այրի Տիկին Գիզիրեան, Տոքթ. եւ Տիկին Անտրէ Լիպուպան, Ժօժէն, Գասպարեանց, Առաքելեան, Աւետիսեան, Վիչէն, Տարնիս, Պալեան ընտանիքները ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հարսին, խնամիին, հօրաքրոջ, քեռկինին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԳՈՉՈՒՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Աւետիսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Հոկտ. 31 ժամը 10.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Թ'Ուէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱՅՑ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, այս Նոյեմբեր մէկին եւս կը կազմակերպէ այց մը հայ մտաւորականներու դամբարանին, ժամը 16ին, Պանեէօ – Փարիզիէն գերեզմանատունը:

Հաղորդակցութեան միջոց՝

Փորթ տ'Օռլէանէն օթօպիւս 128, եւ իջնել Սիմըթիէռ – Փարիզիէն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 57րդ տարեդարձի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյեմբեր 6, Կիրակի առաւօտ, վեց հազար նահատակներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին հացկերոյթ եւ մատաղ, ճաշարան Օփերա–Լաֆայէթի մէջ, 80, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Ճաշագին 30 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Կիւլէնիա – Ժիւլիէթ Զպուքճեան (Թիպեան) եւ ողբացեալ Պետրոս Զպուքճեանի զաւակները, եղբայրը, ինչպէս նաեւ Թիպեան, Պարոնեան, Աչճեան, Օտեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան այս Կիրակի, Նոյ. 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ քեռայրին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Ի վկաութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Նոյ. 5, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, դպրոցին սրահը: Օրակարգ՝ վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, ընթացիկ հարցեր եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17
Tél. : 924-86-71 et 227-12-26

COURS HEBDOMADAIRE DE LANGUE ARMENIENNE

à partir du 24 Octobre

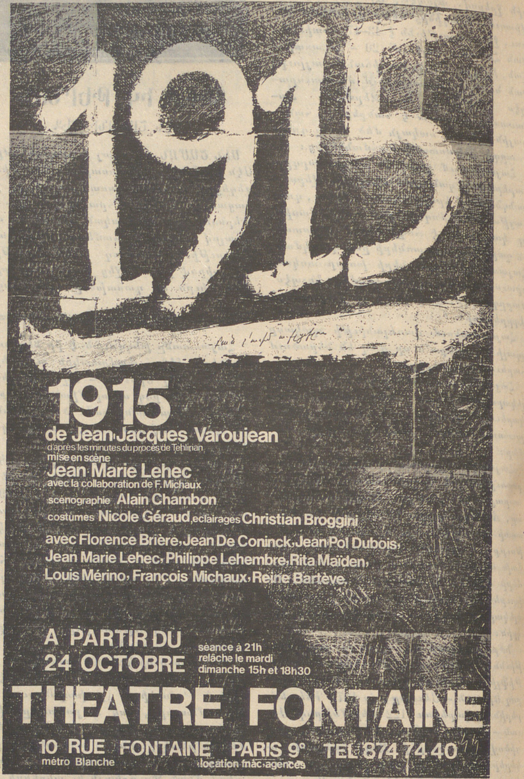
Lundi 20 h. - 22 h., Perfectionnement pour adultes (lecture, écriture, conversation)
Prof. S. KECHICHIAN

Samedi 14 h. 30 - 16, Cycle de cours pour les jeunes

— Débutants : Pr. Mme KARAKAYA

— Faux débutant : Pr. Mlle N. KASPARIAN

— Perfectionnement : Année du Baccalauréat, Pr. G. KARAKAYA.

prix des places: 35F, 50F. étudiants, moins de 25 ans et carte vermeille: 20F. collectivités: 15F
réservations au Théâtre: tél 874.74.40, Fnac et agences

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES DU GUETRONAGAN

Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris

Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC (Maire de Paris)

Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN

BOB HURET et son Orchestre

SURPRISES - COTILLONS

Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :

Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Նոյեմբեր 5, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔԸ 35 ՖՐԱՆՔ

ARMENIE 77

du 23 Décembre au 6 Janvier 78

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

LE BEAU FOULARD

"Alphabet Arménien"

CREATION CELIGNY — PARIS

est en vente au prix de Fr. 75

chez M. S. DER-BALIAN, Bottier Modéliste
221, rue Saint-Honré, PARIS 1er
LIBRAIRIE PALOUYAN
9. rue de Trévise — PARIS 9e
à MARSEILLE, Maison de la Culture Arménienne, 12-14 Rue St. Basile.

Pour envoi Contre-remboursement CELIGNY s.a.r.l. boite postale No 9, 94130 NOGENT - sur - MARNE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935